Bertolt Brecht

Bütün Oyunları

Açıklamalı Berlin ve Frankfurt
Baskılarından
Yayına Hazırlayanlar
Werner Hecht
Jan Knopf
Werner Mittenzwei
Klaus-Detlef Müller

Türkçeye Çevirenler
Ahmet Cemal
Aziz Çalışlar
Yücel Erten
Özdemir Nutku
Filiz Ofluoğlu
Yılmaz Onay
Ayşe Selen

Bertolt Brecht

Cilt 9

Puntila Ağa ve Uşağı Matti
Arturo Ui'nin Yükselişi
Simone Machard'ın Düşleri

Türkçesi
Yılmaz Onay *(Puntila Ağa ve Uşağı Matti)*
Özdemir Nutku *(Arturo Ui - Simone Machard)*

MitosBOYUT Yayınları
TEM

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi
Kayıt No. 22417
Tasnif No. 832.91 Bre

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Danışman: Michael Voges

Copyright Hakları:
Oyunlar: © Suhrkamp Verlag, Frankfurt - Main, 1991.
Açıklamalar: © Aufbau Verlag Berlin - Weimar ve Suhrkamp Verlag, 1991.

Türkiye Yayın Hakları:
© **TEM** Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. (MitosBOYUT Yayınları), 1997.

ISBN 975.8106. 43. 8
Basım Tarihi: Kasım/2000
Baskı: Yeni Güven Matbaası, Topkapı-İstanbul
Cilt: Yeni Güven Ciltevi, Topkapı-İstanbul (Tel. 212 / 567 69 20)

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2; Gümüşsuyu - 80090 İstanbul
Tel. (212) 249 87 37-8; Faks. (212) 249 02 18

İÇİNDEKİLER

Oyunlar
Puntila Ağa ve Uşağı Matti 7
Arturo Ui'nin Yükselişi 89
Simone Machard'ın Düşleri 197

Açıklamalar
Puntila Ağa ve Uşağı Matti'ye ait Açıklamalar 255
Temel Metin 257
Tarihçe 257
Metnin Oluşum Öyküsü 258
Metin Yazımları 263
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 271
Satır Açıklamaları 276
Arturo Ui'nin Yükselişi'ne ait Açıklamalar 285
Temel Metinler 287
Tarihçe 287
Metnin Oluşum Öyküsü 287
Metin Yazımları 298
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 305
Satır Açıklamaları 310
Simone Machard'ın Düşleri'ne ait Açıklamalar 329
Temel Metinler 331
Tarihçe 331
Metnin Oluşum Öyküsü 332
Metin Yazımları 340
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 346
Satır Açıklamaları 348

Brecht'in Yazıları, Notları 361
Puntila Ağa ve Uşağı Matti 363
Arturo Ui'nin Yükselişi 387
Simone Machard'ın Düşleri 397

Yayınevlerinin Notları
Alman-Suhrkamp Yayınevi'nin Notu 403
MitosBOYUT Yayınevi'nin Notu 405

PUNTİLA AĞA ve UŞAĞI MATTİ[4]

[Herr Puntila und sein Knecht Matti]

Türkçesi
Yılmaz Onay

"Puntila Ağa ile Uşağı Matti", Deneme 22'dir. Bir halk oyunu[5] olan bu oyun, 1940 yılında Hella Wuolijoki'nin bir oyun taslağına ve anlatımlarına dayanılarak Finlandiya'da yazılmıştır[6].

Kişiler[1]

•Puntila, toprak ağası. •Eva Puntila, kızı. •Matti[7], şoförü. •Garson. •Yargıç. •Ataşe. •Veteriner. •Kaçakçı Emma. •Eczacı Kız. •Sütçü Kız. •Telefoncu Kız. •Bir Şişman Adam. •Bir İşçi. •Kırmızı Saçlı. •Çelimsiz. •Kızıl Surkkala. •Surkkala'nın Dört Çocuğu. •Laina, aşçı. •Fina, hizmetçi. •Avukat. •Başrahip. •Başrahibin Karısı. •Orman İşçileri

ÖNDEYİŞ*

(Sütçü Kız'ı oynayan oyuncu söyler)

Sayın seyirciler, zaman tatsız.
Akıllı kederde, aptal gamsız!
Gülmeden taşınmaz bu yük diye[8]
Bir gülünçlü oyun yaptık size.
Ve eğlenceyi tartmayız asla
Altın terazisi gibi gramla;
Patates gibi kantarla tartarız,
Ormana da baltayla dalarız.
Neden derseniz, bu akşam burda
Bir hayvan çıkacak, eskiden kalma[9]:
İlmen *estatitum possessor*[10], aslen toprak ağası,
Hayvan cinsinin pek obur hiç faydasız olanı.
Soyu tükenmemiş, çok da dayanıklı
Toprağa musallat baş belası!
Seyredin onu bakın nasıl pervasızca
Cirit atıyor güzelim bir toprakta.
Güzelliği dekor göstermezse
Anlatalım görün şu dizelerde:
Fin kayın ormanı, güğüm sesleri
Ilık ırmak, batmayan yaz güneşi
Alaca köy kalkar horoz sesiyle
Kiremit çatıda ilk duman taze.
Umarız bütün bunlar var bolca
Puntila Ağa'nın oyununda.**

---

* Şarkı sözleri orijinaldeki hece, uyak ve prosodi yapısına olabildiğince uygunluk gözetilerek çevrilmiştir (Bk. Metnin sonunda verilen "Puntila Şarkısı", "Müziğe İlişkin Not"). Başka bir müzik yapılacaksa, ona göre sözler yeniden ele alınabilir. Ç.N.

** Üç heceli isimlerde vurgu ilk hecededir.

1

PUNTİLA BİR İNSAN BULUYOR

(Tavasthus'da[11] Parkhotel'in yan servisi. Toprak ağası Puntila, Yargıç ve Garson. Yargıç sızarak sandalyeden düşer)

PUNTİLA Garson, biz buraya geleli ne kadar oldu?

GARSON İki gün oldu efendim.

PUNTİLA *(Yargıç'a, suçlayıcı)* Hepsi hepsi iki gün, duydun mu, iki kısacık gün geçmiş daha, akvavit* yudumlayıp şöyle biraz dert yanayım dedim, yalnızlığımdan, Yüce Meclisin[12] halinden filan! Ama en küçük bir zorlanmada yığılıp kalıyorsunuz hepiniz, neden, çünkü canınızın çektiğini vücudunuz kaldırmıyor[13]. Nerede hani doktor? Daha dün, gelsin boy ölçüşelim diye dünyaya meydan okuyordu, ne oldu ha? Kapıdan nasıl taşıyıp çıkardıklarını istasyon şefi görmüştü, sonra da saat yediye doğru şefin kendisi zom oldu, ağzında bir türlü toplayamadığı diliyle cebelleşti durdu. Eczacı o sırada iki ayak üstündeydi daha, ona n'oldu peki? Bunlar da bölgenin ileri gelenleri olacaklar sözde. Ahali böylelerinden elbette yüz çevirir! *(Sızmış olan Yargıç'a)* Çiftliğe misafir gidecek koskoca bir yargıcın daha yarı yolda yıkıldığını görürse Tavast halkı ne der? Ne kadar kötü örnek olduğunu anlasana! Bir ırgat senin içki içmen gibi beceriksizce çift sürse, oracıkta kovardım işten. Köpoğlusu, derdim, kaytarmak neymiş gösteririm şimdi sana! Hiç mi düşünmüyorsun Fredrik, senin gibi kültürlü birinden neler bekler bu insanlar, herkesin gözü sende, örnek olman gerek, dayanmak zorundasın, sorumluluk duygusu taşıman gerek! E niye kendine gelemiyorsun şimdi! Doğrulup karşıma otursan, iki satır laf etsek n'olur, güçsüz herif! *(Garson'a)* Bugün günlerden ne?

GARSON Cumartesi, Bay Puntila.

PUNTİLA Olmaz. Cuma olacak.

GARSON Affedersiniz Bay Puntila, ama bugün Cumartesi efendim.

PUNTİLA Bir de karşı geliyorsun ha? Bu ne güzel garsonluk böyle? Kabalığınla müşterileri kızdırıp kaçırmak mı istiyorsun sen? Bana bak garson, şimdi bir akvavit daha ısmarlıyorum, kulağını

*Akvavit: %42-45 alkol içeren, daha çok patatesten yapılan, İskandinav ülkelerine özgü bir içki; diğer adı şnaps. (Yay.N.)

iyice aç ki, gene her şeyi birbirine karıştırmayasın, bir akvavit, bir de Cuma! Tamam mı?

GARSON Başüstüne Bay Puntila!

(Gider)

PUNTİLA *(Yargıç'a)* Uyansana, hımbıl! Beni böyle yapayalnız bırakma! Birkaç şişe akvavite teslim olunur mu? Doğru dürüst koklamadın bile. Ben akvavit deryasında kürek çekerken, sen teknenin içine sığındın, kafanı çıkarıp bakmaya bile cesaret edemedin, utan! Bak bak, tekneden dışarı çıkıyorum işte! *(Oyunla gösterir)*, yürüyorum deryanın üstünde, batıyor muyum hiç? *(Bir süreden beri aşağıda kapıda dikilmiş duran şoförü Matti'yi görür)* Kimsin sen?

MATTİ Sizin şoförünüz, Bay Puntila.

PUNTİLA *(Kuşkuyla)* Kim dedin? Bir daha söyle.

MATTİ Ben sizin şoförünüzüm.

PUNTİLA Nereden belli? Seni tanımıyorum.

MATTİ Belki hiç dikkatle bakmamışsınızdır. Yanınızda çalışmaya başlayalı daha beş hafta oldu.

PUNTİLA Şimdi nereden çıktın peki?

MATTİ Dışarıdan. İki gündür arabanın içinde bekliyorum.

PUNTİLA Hangi arabanın?

MATTİ Sizinkinin, Studebaker'ın[15] içinde.

PUNTİLA Çok garip. İspat et bakalım.

MATTİ Sizi dışarıda daha fazla beklemeye de hiç niyetim yok, böylece bilin. Burama geldi artık. Bir insana böyle davranılmaz.

PUNTİLA Bir insana? O ne demek? Sen bir insan mısın yani? Az önce şoförüm demiştin oysa. İşte yakaladım seni, ifadende çelişki var! İtiraf et!

MATTİ Şimdi anlarsınız insan olduğumu, Bay Puntila. Merhamete gelip dışarı çıkasınız diye sokakta sizi bekleyecek uysal öküz muamelesi yaptırmam kendime, görün bakın.

PUNTİLA Yaptırmam dedin değil mi?

MATTİ Evet, aynen. 175 Mark alacağımı ödeyip hesabımı kesin, İyi Hal Kâğıdı'mı çiftlikte alırım.

PUNTİLA Bu sesi tanıyacağım ben. *(Garip bir hayvanı inceler gibi çevresinde dolanarak)* Sesin çok insanca geliyor. Otur şuraya otur, bir kadeh akvavit iç, birbirimizi tanıyalım hele.

GARSON *(Elinde bir şişeyle girer)* Akvavit'iniz Bay Puntila ve bugün Cuma.

PUNTİLA Çok iyi. *(Matti'yi göstererek)* Bak, bu benim arkadaşım.

GARSON Evet Bay Puntila, şoförünüz.

PUNTİLA Öyle mi, şoför müsün sen? Aah hep demişimdir, yolculukta en ilginç insanlara rastlanır. Doldur kadehleri.

MATTİ Şimdi gene neyin peşindesiniz, bir bilsem. İkram ettiğiniz akvavit'i içmeli mi, içmemeli mi, çakamadım.

PUNTİLA Çok kuşkucu bir insansın, belli. Anlıyorum. Yabancılarla aynı masaya oturmak olmaz. Çünkü neden, sızdın mı soyarlar adamı. Ben Lammi'denim, Puntila Çiftliği'nin sahibi, namuslu insanım ben, doksan baş sığırım var. Benimle huzur içinde kafa çekebilirsin kardeş.

MATTİ İyi peki. Bendeniz de Matti Altonen. Tanıştığımıza sevindim. *(Kadeh kaldırır)*

PUNTİLA İyi yürekliyimdir, iyi ki de böyleyim. Bir keresinde, yol üstündeki bir geyik böceğini alıp kenara ağaçlığa taşıdım, sırf çiğnenmesin diye, bu kadarı da fazla ama değil mi? Hatta bir daha bıraktım, tırmanıp gitsin diye. Senin de böyle hassas bir yüreğin var, hemen belli oluyor. "Ben," derken, avurdunu şişirenlerden nefret ederim. Saban okuyla kovalayacaksın onları. Öyle toprak ağaları var ki, ırgatının ağzından lokmasını çeker alır. Oysa ben, adamlarıma hep kebap yedirmek isterim. Onlar da insan, değil mi, onlar da benim gibi güzel şeyler yemek isterler, yesinler elbet! Sen de aynen böyle düşünüyorsun, ha?

MATTİ Kesinlikle.

PUNTİLA Seni dışarıda beklettim mi sahi? Nasıl yaparım bunu, lanet olsun bana, bak bir daha böyle bir şey yaparsam, İngiliz anahtarını aldığın gibi indir suratıma! Matti, sen benim dostumsun, değil mi?

MATTİ Hayır.

PUNTİLA Sağ ol! Biliyordum zaten. Matti, bana iyice bir bak, ne görüyorsun?

MATTİ Yani, nasıl desem, şişmiş bir kütük gibi sarhoş.

PUNTİLA Yaa bak işte görünüş nasıl aldatıyor insanı? Oysa ben hiç öyle değilim. Hastayım ben, hasta.

MATTİ Hem de çok hasta.

PUNTİLA Sağ ol. Herkes göremiyor bunu. Şu halime bakınca, aklın almaz. *(Üzgün üzgün gözünü Matti'ye diker)* Hastalık nöbetlerim vardır benim.

MATTİ Demeyin!

PUNTİLA Yaa, öyle işte, gülme. En az üç ayda bir[16] tutar. Bir ayılırım, o anda çivi gibi zindeyimdir.

MATTİ Bu ayılma nöbetleri düzenlice gelir mi?

PUNTİLA Hem de nasıl. Bak dinle: Başka zaman gayet normalim, aynen şu gördüğün gibi. Duygularıma hâkim, zihnim tam çalışmakta. Derken bir fenalık gelir ki üstüme, baktığımı doğru dürüst göremez olurum. İki çatalı, *(Eline bir çatal alır)* tek bir çatalmış gibi görürüm.

MATTİ *(Dehşete düşmüş)* Yarı kör yani?

PUNTİLA Koca dünyanın yalnızca yarısını görürüm. Ama daha da kötüsü: Bu katıksız, bu anlamsız ayıklık nöbeti süresince bir hayvan gibi adileşirim. Artık hiçbir şeyden pervam kalmaz. O duruma geldim mi ne yapacağımı kimse kestiremez kardeşçiğim, hiç kimse. Göğsümde bir yürek varmış, hastalıktan oluyormuş her şey, hiç kıymeti yoktur artık. *(Sesinde bir dehşet duygusu vardır)* O zaman düpedüz akli dengesi yerinde biri oluveririm. Bu ne demektir bilir misin aziz kardeşim? Akli dengesi yerinde bir insan demek, ondan her şey beklenebilir demektir. Yani mesela, çocuğunun iyiliğini bile gözetemeyecek durumdadır artık o; dostluk nedir bilmez, kendi cesedini bile çiğneyip geçmeye hazırdır. Bütün bunlar neden ileri geliyor: Avukatların deyimiyle, akli dengesi yerinde olmaktan!

MATTİ Peki bu nöbetlere karşı hiçbir şey yapmıyor musunuz?

PUNTİLA Yapmaz olur muyum kardeşçiğim, elimden gelen neyse onu yapıyorum. Yani insanoğlunun elinde olan tek şeyi! *(Kadehine sarılır)* İşte benim tek ilacım bu. Gözümü kırpmadan yutuyorum gidiyor, hem öyle çorba kaşığıyla filan da değil, inan bana. Başka ne diyeyim, senin anlayacağın, bu saçma sapan ayıklık nöbetlerine karşı erkekçe mücadele vermekteyim. Ama ne çare? Her seferinde yenik düşüyorum. Al işte mesela sana karşı! Al, buyur, halis antrikot. Sahi, hangi rüzgâr attı seni bana? Nasıl oldu da sen benim yanıma geldin?

MATTİ Daha önceki işimden suçsuz yere kovulduğum için.

PUNTİLA Yok yahu? Nasıl oldu bu?

MATTİ Hortlak gördüm.

PUNTİLA Ciddi ciddi...

MATTİ *(Omuz silker)* Lapacı Ağa'nın çiftliğinde. Hortlağın nereden çıktığını bilen yoktu: Ben gelene kadar hiç hortlak görülmemiş ki. Ama bana sorarsanız, yemeklerin kötülüğünden çıkıyordu. Nasıl mı: Lapa mideye bir oturuyor, başlıyor insan berbat rüyalar görmeye, kâbus gibi. Hele ben, kötü yemeğe hiç dayana-

mam. Hemen çıkışımı istemeyi düşündüm, ama başka iş şansım yoktu, moralim bozuldu, mutfakta ileri geri konuşmaya başladım; ardından fazla geçmedi aşçı kızlar çitlerin üstünde çalıya geçirilmiş çocuk kafaları gördüler, anında işi bıraktılar. Derken ahır damından insan kafasına benzer kurşuni bir gülle yuvarlanıp yere düştü, bunu kâhya kadına söylediğimde kadın fenalık geçirdi. Akşamları saat onbire doğru hamamın dibinde kafasını koltuğuna almış esmer bir adamın, piposunu yakmak için benden ateş istediğini anlatınca da oda hizmetçisi ayrıldı gitti. Lapacı Ağa hışımla üstüme geldi, suç sendedir, insanları çiftlikten sen kaçırıyorsun, hortlak mortlak yoktur diye bağırmaya başladı. Ama ona yanıldığını söylediğimde ve mesela hanımefendi doğum için hastaneye yattıktan sonra iki gece üst üste beyaz örtülü bir hortlağın kâhya kadının penceresinden atlayıp bizzat Lapacı Ağa'nın penceresinden içeri süzüldüğünü kendi gözlerimle gördüm deyince, gıkı çıkmadı. Derhal işime son verdi tabii. Gitmeden bir çift laf söyledim ona: Çiftlikte yemeklerin daha iyi olmasına bakın siz dedim; o zaman hortlaklar sizi rahat bırakabilirler, çünkü bir rivayete göre hortlaklar kebap kokusundan kaçarlarmış, dedim.

PUNTİLA Anladım, herifçioğlu sırf ırgatlarının boğazından kesmek için seni işten atmış, ama bu seni benim gözümden düşürmez; damak keyfini feda etmeyeceksin tabii, yeter ki traktörüme hakkını ver, kaytarıcı olma, Puntila'nın hakkını Puntila'ya ver[17]. Her şey bol orada, ormanda odun eksikti sanki! İşte o zaman birlik ve beraberlik olur, Puntila'yla herkes birlik olabilir. *(Şarkı söyler)* "Nedir yavru ceylan, nedir şimdi bu dava/Yekvücut olmadık mı hep seninle yatakta?" Aah, ah, Puntila istemez mi sizlerle omuz omuza kayın ağaçlarını devirmeyi, toprağı taşından ayıklamayı, traktörü toprağın bağrına sürmeyi? Ama nerdee, bırakmazlar ki! Boynuma bir kolalı yaka geçirmişler[18], çenemin iki yanı sürtmekten kan revan oldu. Baba, çift sürme, sana yakışmaz; baba, kızlara sulanma, yakışmaz sana. Baba, işçilerle oturup kahve içmek de ne oluyor, yakışır mı sana? Aamaan, bana yakışmayan yakışmasın artık[19], Kurgela'ya[20] varıp kızımı Ataşe'yle nişanladım mı bitmiştir bu iş. Yemek masasına gömleğimin kollarını sıvayıp da otururum istersem, tepemde mürebbiye yok, Klinckmann Hatununun sesi çıkmaz, onu yatırıp bir s... işte o kadar. Gündeliklerinize de zam yapacağım, dünya büyük, ormanım da bana kalacak, size de yeter,

Puntila'nın ağasına da[21].

MATTİ *(Uzun uzun ağız dolusu güldükten sonra)* Öyledir tabii, sakin olun, şimdi Sayın Yargıç'ımızı da uyandıralım, yalnız pek dikkatlice yapmalıyız bunu, yoksa korkudan bizi müebbete mahkûm ediverir.

PUNTİLA Artık aramızda uçurumun kalmadığından emin olmak istiyorum. Söyle hadi, aramızda uçurum yoktur, de!

MATTİ Emriniz olur Bay Puntila, uçurum yoktur!

PUNTİLA Haa, bak kardeşim, para işini de konuşmamız gerek.

MATTİ Kesinlikle.

PUNTİLA Yalnız, para lafı çok aşağılık bir şey.

MATTİ O zaman, para lafı etmeyelim.

PUNTİLA Niye etmiyormuşuz? Soruyorum sana, aşağılık olsak n'olur yani? Hür insanlar değil miyiz?

MATTİ Hayır.

PUNTİLA Gördün mü işte? Madem ki hür insanlarız, öyleyse her istediğimizi yapabiliriz ve şu anda aşağılık olmak istiyoruz, tamam mı? Çünkü neden, tek çocuğum için çeyiz çıkarmak zorundayız. Göze göz, dişe diş ve sarhoşça bakabilmeliyiz meseleye, iki seçenek var: Ya bir ormanı satacağım, ya da kendimi satacağım. Hangisini satayım?

MATTİ Asla kendimi satmazdım, eğer satacak bir ormanım varsa.

PUNTİLA Ne? Ormanı satmak mı? Yıktın beni kardeş. Bir orman nedir bilir misin sen? Orman demek, yalnızca otuzbin mikâp odun mu demektir? Yoksa insanın yeşile sevdası mı? Ve sen bu sevdayı satmak istiyorsun ha? Utan, utan!

MATTİ Peki öyleyse, ötekini satıverin.

PUNTİLA Ah, sen de mi Brutus?[22] Gerçekten kendimi satmamı isteyebilir misin?

MATTİ Nasıl yani?

PUNTİLA Bayan Klinckmann'a!!

MATTİ Ha şu Kurgela'dakine! Ataşe'nin teyzesine yani! Oraya gidiyoruz ya.

PUNTİLA Benim için yanıp tutuşuyor.

MATTİ Ve siz ona bedeninizi satmak istiyorsunuz, öyle mi? Felaket.

PUNTİLA Asla istemem! Ama ya hürriyet, sevgili kardeşim, o ne olacak? Bu gidişle, kendimi feda edeceğim herhalde. Ben neyim ki zaten?

MATTİ Çok doğru.

İ.Ü.E.D
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

(Yargıç uyanır, çıngırağını arar, bulamaz ama sallar)

YARGIÇ Mahkeme salonunda gürültü istemem!

PUNTİLA Uyuduğu için kendini mahkeme salonunda sanıyor. Bak kardeşim, benim ormanım gibi bir orman mı daha değerli, yoksa benim gibi bir insan mı, işte sen bu sorunun cevabını şıp diye buldun. Harikasın sen. Al şu benim cüzdanımı, hesabı ödedikten sonra kendi cebine koy, bende kalırsa kaybederim. *(Yargıç'ı işaretle)* Bu kaldırılacak, dışarı taşınacak! Her şey elimden gidiyor, malın var mı, derdin de var, hiç olmasaymış çok daha iyiymiş. Para pislik kokar[23], iyi belle bunu. Ah, hiçbir şeyim olmayacaktı ki, şu güzelim Finlandiya'yı yayan yapıldak dolaşırdık ne güzel, ya da haydi haydi iki kişilik ufak bir arabayla diyelim, iki damla benzini kim olsa verirdi bize, arada bir de, yorulunca hani, bunun gibi bir meyhaneye girer iki tek atardık, sonra da odun keserek öderdik borcumuzu, sen o işi bir çırpıda yapıverirdin değil mi aziz kardeşim?

(Çıkarlar. Yargıç, Matti'nin sırtındadır)

2

EVA

(Kurgela Çiftliği'nde konağın zemin kat holü. Eva Puntila, babasını beklerken çikolata yemektedir. Ataşe Eino Silakka merdiven sahanlığında görünür. Çok uykuludur)

EVA Bayan Klinckmann'ın ne kadar bozulduğunu tahmin edebiliyorum.

ATAŞE Teyzemin bozulması hiç uzun sürmez. Telefonla bir daha sordum onları. Kirchendorf'tan bir araba geçmiş, içinde böğüren iki adam varmış.

EVA Onlardır. Neyse ki babamı yüz kişinin arasında olsa tanırım. Babamdan söz edildiğini anında fark etmişimdir hep. Irgatını kırbaçla kovalayan biri mi var, babamdır mutlaka; ya da biri fukara köyünden bir dula otomobil mi hediye etmiş, babamdan başkası olamaz.

ATAŞE E, burada kendi çiftliğinde değil enfin*. Tek korkum skandal.

* *Enfin*: (Fr.) Nihayet, en sonu. (Tahsin Saraç, *Fransızca-Türkçe Sözlük*. Ç.N.)

Belki hesaba pek aklım ermez, Kaunas'a ne kadar süt satabildiğimizden de haberim yoktur, süt içmem ki zaten, ama burnum bir skandalın kokusunu hemen alır. Londra'da Fransız Elçiliği Ataşesi, sekiz kadeh konyağı devirdikten sonra masanın öte yanındaki Catrumple Düşesine, "Siz bir orospusunuz," diye bağırınca, bir skandal olacağını önceden söylemiştim. Haklı da çıktım. Eyvah geliyorlar galiba. Baksana, biraz yorgunum da, hani, ben bulunmasam kusuruma bakmazsın değil mi, diyorum. *(Hızla kaybolur. Büyük bir gürültü. Puntila, Yargıç ve Matti girerler)*

PUNTİLA Geldik işte. Ama hiç zahmete girme, kimseyi de uyandırma, şöyle kendi kendimize bir şişe daha içip hemen yatarız. Mutlu musun?

EVA Üç gün önce bekliyorduk seni.

PUNTİLA Yolda takıntılar çıktı, ama her şeyi yanımızda getirdik. Matti, bavulu arabadan çıkarıver, kucağında iyi korudun değil mi, bir de kırıldıysa boğazımız kurur yapışır burada. Bizi bekliyorsundur diye nasıl acele ettik bilsen.

YARGIÇ Tebrik edebilir miyim Eva?

EVA Baba, olacak iş değil yani. Bir haftadır şurada yabancı bir evde, elimde eskiden okuduğum bir roman, Ataşe'yle, bir de teyzesiyle oturmuş bekliyorum. Sıkıntıdan ağaç oldum.

PUNTİLA Çok acele ettik çok, hep telaş içindeydim, aman takılıp kalmayalım, Ataşe'yle nişan üstüne daha konuşacağım şeyler var diyordum, ama nasıl olsa o yanında, yalnız değilsin, diye düşünerek ferahlıyordum biraz, yani önümüze engeller çıkınca işte. Hey, bavula dikkat et Matti, bir kaza olmasın.

(Sonsuz bir titizlikle, Matti'nin bavulu yere koyuşuna yardımcı olur)

YARGIÇ Ataşe'yle yalnız bırakılmaktan niye yakınıyorsun Eva, kavga mı ettiniz yoksa?

EVA Ah, ne desem? Onunla kavga etmek mümkün değil.

YARGIÇ Eva durumdan pek de hoşnut görünmüyor Puntila? Ataşe'yle kavga etmek mümkün değil diyor, onun arkasından. Bir boşanma davası gelmişti önüme, kadın kocasının suratına lambayı fırlattığı halde, kocası, kendisine bir fiske bile vurmamış diye boşanmak istiyordu.

PUNTİLA Ha şöyle. Bunu da becerdik. Puntila'nın eli değdi mi tamamdır o iş. Ne? Mutlu değil misin? Anlaşıldı. Benim fikrimi sorarsan, sana tavsiyem: Ataşe'yi bırak gitsin. Erkek değil o

herif.

EVA *(Matti'nin kenarda durup sırıttığını görünce)* Yoo, Ataşe'yle yalnız kaldığımda vakit hoş geçer mi acaba diye kuşkumu belirttim, o kadar.

PUNTİLA Ben de bunu söylüyorum işte. Al şu Matti'yi, bak onunla vakit nasıl hoşça geçermiş.

EVA Çekilmez oluyorsun baba. Yalnızca kuşkuluyum dedim ben. *(Matti'ye)* O bavulu yukarı çıkarın.

PUNTİLA Dur! İçinden bir şişe alalım da öyle, yahut iki şişe. Bir iki kadeh içerken, bu Ataşe'yi ben nasıl buluyorum, onu da konuşmam gerek seninle. Nişanlandınız mı bari?

EVA Hayır, nişanlanmadım, öyle şeyler konuşmadık yani. *(Matti'ye)* O bavul kapalı kalacak!

PUNTİLA Ne? Nişanlanmadın bile ha? Üç gün boyunca! Ne yaptınız peki? Adamın bu yanını hiç beğenmedim doğrusu. Bence nişan üç dakikalık iştir be! Getir onu aşağıya, ben de mutfaktaki kızlardan birini çağırayım, göstereyim Ataşe'ye yıldırım nişanı nasıl olurmuş. Şişeleri çıkar şişeleri, Burgonya şarabını, yok, likörü çıkar.

EVA Hayır, içki yok artık baba! *(Matti'ye)* Bavulu doğru benim odama götürün, merdiveni çıkınca sağda ikinci kapı!

PUNTİLA *(Matti bavulu kaldırınca telaşlanır)* Çok kötüsün Eva, kendi babanı susuzluktan kıvrandıramazsın herhalde. Bak söz sana, aşçı kadınla veya hizmetçi kızla, bir de Fredrik'le, onun da ağzı kurumuştur, tek bir şişeyi sessiz sedasız içip bitireceğiz, o kadar. Hadi anlayış göster n'olur?

EVA Sırf mutfak görevlilerini uykudan kaldırmana engel olmak için uyumayıp bekledim.

PUNTİLA O zaman peki, eminim Klinckmann, o nerede sahi, o benimle birazcık oturur, Fredrik zaten yorgun, o hemen çıkıp yatsın, benim Klinckmann'la görüşeceklerim vardı, oturur konuşuruz, birbirimize tutkunuzdur bilirsin.

EVA Biraz kendine çekidüzen versen iyi olur baba. Üç gün geciktiğin için Bayan Klinckmann zaten yeterince öfkeli, yarın senin yüzüne bakar mı, bilmem.

PUNTİLA Gidip kapısını tıklatayım, her şey yoluna girer. Ben ona nasıl davranacağımı bilirim, sen anlamazsın Eva.

EVA Anladığım bir şey var, o da bu halinle hiçbir kadın sana gelmez! *(Matti'ye)* Şu bavulu çıkarsanıza yukarıya! Üç gün yetti artık ama!

PUNTİLA Eva, akıllı çocuk ol. Yukarı çıkmamı istemiyorsan, bir etine dolgun minik var ya, onu çağır o zaman, kâhya kadındı galiba, onunla biraz iş konuşayım!

EVA Uzatma artık baba, yeter, yoksa bavulu ben çıkarayım da kazara merdivenlerden aşağı yuvarlanıversin mi istiyorsun?
(Puntila dehşetle donar. Matti bavulu yukarıya taşır. Eva da arkasından gider)

PUNTİLA *(Sakin)* Bir çocuk, babasına böyle davranıyor ha? *(Sarsıntıyla çıkışa yönelir)* Fredrik, gel benimle?

YARGIÇ Niyetin nedir Johannes?

PUNTİLA Gidiyorum buradan, lanet olsun. Öylesine koşturup geldim de gecenin bir yarısında, sevgi dolu kollarla mı karşılandım? Yitik oğul hikâyesini düşün Fredrik, ama ardından kurbanlar kesileceğine[24] soğuk suçlamalar yapılıyorsa. Gidiyorum buradan.

YARGIÇ Nereye?

PUNTİLA Soruyor bir de. Kendi kızım benden bir yudum içkiyi esirgedi, görmedin mi? Gecenin karanlığına terk etti beni, kim verecekse bana bir şişe, iki şişe versin bakalım diye!

YARGIÇ Aklını başına topla Puntila, saat üçbuçuk olmuş, içki bulamazsın. İçkili yerler kapalıdır bu saatte, reçetesiz alkol satışı de kanunen yasaktır[25].

PUNTİLA Sen de terk ediyorsun beni öyle mi? Kanunen alkol bulamazmışım. Gör bakalım öyleyse, ister gece ister gündüz, alkol nasıl bulunuyor, hem de kitabına uygun!

EVA *(Dönmüştür. Merdiven sahanlığındadır)* Baba! O paltoyu hemen çıkar sırtından!

PUNTİLA Sus bakalım Eva, şu fani dünyada uzun yaşamak istiyorsan, anana babana hürmet edeceksin, denilmiştir[26]! Aman ne güzel konakmış bu, misafirlerin barsaklarını ipe asıp kurutuyorlar[27]! Kadın da vermiyorlar! Bak ben kendim nasıl buluyorum! Klinckmann'a söyle, onunla ahbaplıktan vazgeçtim! Lambasında gaz kalmamış aptal bir kız kurusu o[28]! Ben bir gaza basayım da şimdi, yer yerinden oynasın, bütün virajlar korkudan dümdüz olsun[29]!
(Çıkar)

EVA *(Aşağı iner)* Efendinizi durdursanıza!

MATTİ *(Arkasında belirir)* Çok geç. Hızlıdır kendileri.

YARGIÇ Artık onu bekleyemem herhalde. Eski gençliğim kalmadı Eva. Başına bir şey geleceğini sanmam. Şansı ona yardım eder

hep. Benim odam hangisi?
(Yukarı çıkar)

EVA Merdiveni çıkınca üçüncü. *(Matti'ye)* Şimdi bekleyeceğiz ki, hizmetkârlarla içip kendini rezil etmesin.

MATTİ Öyle yüz göz olmak hep tatsızlıkla biter. Kâğıt fabrikasında çalışırken bir kapıcı vardı; patron, oğlunun durumunu sorduğu için işten ayrılmıştı.

EVA Zayıf yanı yüzünden babam çok istismar edilir. Fazla iyi yüreklidir.

MATTİ Evet arada bir sarhoş olacak zaman bulması, çevre için bir şans doğrusu. İçince iyi bir insan oluyor, beyaz fareler görünüyor gözüne, onları tüm iyiliğiyle okşamak istiyor.

EVA Efendiniz hakkında böyle konuşmanız iyi değil. Ayrıca onun Ataşe'yle ilgili söylediklerini ciddiye almaya da kalkmayın sakın. Şakayla söylenmiş sözleri orada burada anlatmanızdan hiç hoşlanmam.

MATTİ Ataşe erkek değil, dediğini mi? Erkek nedir konusunda görüşler çok değişik. Birahane işleten bir kadının yanında çalışıyordum, bir kızı vardı, banyoya girdiğinde benden bornozunu götürmemi istemişti, çok utangaç olduğu için. "Bana bir bornoz getirin," dedi, ama çırılçıplak önümde duruyor, "Ah şu erkekler, ben suya girerken ne biçim bakıyorlar," diyordu.

EVA Anlamadım, ne demeye geliyor bu?

MATTİ Hiiç, vakit geçsin diye konuşuyorum işte, size hoşça vakit geçirtmek için. Efendilerimle konuşurken hiçbir şey demek istemem ben, kendi görüşüm de hiç olmaz, çünkü çalışanların görüşünden hoşlanmazlar.

EVA *(Kısa bir susuştan sonra)* Ataşe, diplomat olarak çok saygın bir kişidir, parlak bir geleceği var, bu bilinsin bir kere. Genç diplomatların en akıllılarından biridir o.

MATTİ Anlıyorum.

EVA Az önce siz kenardan izlerken, Ataşe'yle çok hoş vakit geçirmedim demiştim ya, onu yalnızca babamın aklından geçene göre söylemiştim. Yoksa bir erkek hoş sohbetmiş, değilmiş, hiç önemi yoktur bunun.

MATTİ Bir bey tanımıştım, sohbeti hiç iyi değildi, ama margarinle yağdan milyonları vurmuştu pekâlâ.

EVA Bu nişan çoktan planlandı. Taa çocukluktan beri birlikteyiz biz. Ben belki fazla cıvıl cıvıl biri olduğum için, çabuk sıkılıyorum işte.

MATTİ Kuşkuluyum demeniz bundan yani.

EVA Öyle bir şey söylemedim. Beni niye anlamak istemiyorsunuz siz? Yorgunsunuz herhalde. Hem, niye gidip yatmıyorsunuz?

MATTİ Size arkadaşlık etme görevimi yerine getiriyorum.

EVA Gerekmez. Ben sadece Ataşe'nin, dış görünüşüne, ya da söylediklerine, yaptıklarına bakarak karar verilemeyecek kadar iyilik dolu, entellektüel bir insan olduğunu vurgulamak istedim. Bana karşı çok duyarlıdır, ne istediğimi gözümden okur. Hiçbir bayağılık, yılışıklık beklenmez ondan, erkeklik gösterişine de kalkmayacaktır tabii. Benim gözümde çok değerlidir o. Bakın sizin gözleriniz kapanıyor, uykunuz geldi galiba.

MATTİ Yo yoo, konuşun siz, gözlerimin kapanması yalnızca daha iyi konsantre olabilmek için.

3

PUNTİLA ERKENCİ BAYANLARLA NİŞANLANIYOR

(Köyde sabah alacası. Ahşap kulübeler. Birinde "PTT", ötekinde "Veteriner", bir diğerinde "Eczane" tabelası asılıdır. Köy alanının ortasında bir telgraf direği vardır. Puntila, Studebaker'ıyla bu direğe toslamıştır. Direğe küfür yağdırmaktadır)

PUNTİLA Tavast ilinde yollar boşalsın! Çekil şuradan it oğlu itin direği[30], Puntila'nın yoluna nasıl çıkarsın, kim oluyorsun sen? Ormanın var mı, ineklerin var mı? Eee, öyleyse? Geri bas, hadi! Polisi çağırıp Kızıl diye yakalattım mı[31] seni, bin pişman olursun doğduğuna doğacağına! *(Arabadan iner)* Hah şöyle, şükret ki tam zamanında çekildin! *(Bir kulübeye gider, camı tıklatır. Kaçakçı Emma kafasını uzatır)* Günaydınlar hamfendi. Geceniz nasıl geçti efendim? Küçük bir ricam olacak sayın bayan sizden. Bendeniz, Lammi'den büyük toprak sahibi Puntila; öyle bir derdim var ki sormayın, kızıla yakalanmış yatan ineklerim için kanuna uygun alkol bulup götürmek zorundayım. Köyünüzün aziz veterineri nerede ikamet ederler acaba? Bana bak, veterineri göstermezsen bok yığını kulübeni başına yıkarım haa!

KAÇAKÇI EMMA Vay vay vay! Keçileri kaçırmışsınız siz. Bizim

veterinerin evi hemen şuracıkta. Lakin yanlış duymadıysam sayın bay alkol istemekteler değil mi? Bende alkolün âlâsı bulunur, en güzeli, en serti; kendim yaparım.

PUNTİLA Yıkıl karşımdan karı[32]! Kanun dışı alkolünü bana nasıl teklif edersin sen? Ben yalnız kanuni olanı içerim, başka türlü boğazımdan gitmez. Finlandiya kanunlarına karşı gelenlerden olmaktansa öleyim daha iyi. Neden, çünkü kanun ne derse onu yaparım ben. Birini geberteceksem, ya kanunen gebertirim, ya da hiç gebertmem!

K. EMMA Beyefendi, sizin o kanuni alkolünüzden içenler sara illetine tutuluyormuş!

(Kulübesine girer kaybolur. Puntila, Veteriner'in kulübesine yollanır, zili çalar. Veteriner görünür)

PUNTİLA Veteriner efendi, nihayet bulduk seni! Lammi'den büyük toprak sahibi Puntila'yım ben, doksan baş ineğim var, hepsi de kızıla yakalandı. Derhal kanun çerçevesinde alkol gerek bana.

VETERİNER Başka kapıya beyim, başka kapıya! Şimdi güzellikle çekip gidin yolunuza, hadi yallah!

PUNTİLA Bana bak, veteriner misin nesin, üzme beni, belki de değilsin ha, yoksa Tavast ilinde veteriner olup da, Puntila'nın inekleri kızıla yakalanınca ne reçete vereceğini bilmemek olmaz. Yalanım yok bak. Haa, eğer ruam, sakağı filan deseydim yalan olurdu, ama kızıl dediysem, her şerefli erkek bu ince parolayı anlar.

VETERİNER Ya ben o parolayı bilmiyorsam?

PUNTİLA O zaman mecburen şöyle derim belki: Puntila, cümle Tavast ilinin en belalısıdır[33]! Türkü bile yakılmıştır üstüne, üç veteriner hâlâ vicdanını sızlatır onun. Bilmem anlaşıldı mı doktor bey?

VETERİNER *(Gülerek)* Öyle desene birader. Şimdi efendim, bu kadar güçlü bir adam elbette istediği reçeteyi alır. Yalnız, hastalığın kızıl olduğundan emin olmam gerek.

PUNTİLA Veterinersiniz, bilirsiniz, kırmızı kırmızı lekeler, ikisinde kararma başlamış bile, bunlar o hastalığın had safhası değil de nedir? Hele baş ağrısı, mutlaka var ki, uyku durak bilmeden gece sabaha kadar dolanıp duruyorlar, günahlarından başka bir şey gelmiyor akıllarına!

VETERİNER Ooo, bu durumda onların acısını dindirmek benim için kutsal bir görevdir pek tabii.

(Reçeteyi yazıp aşağı atar)

PUNTİLA Faturayı, Lammi'de Puntila hesabına gönderiver!

(Puntila doğru eczaneye gider ve zile asılır. O beklerken Kaçakçı Emma kulübesinden çıkar)

K. EMMA *(Şişeleri ovarken şarkısını söyler)*

Erikler tam ballanmıştı[34]
Köye bir kupa geldi
Güzelim bir delikanlı
Kuzey havasıyla indi.

(Dönüp kulübesine girer. Eczanenin penceresinden Eczacı Kız görünür)

ECZACI KIZ Ne oluyor, zili koparacaksınız!

PUNTİLA Bekleyip meklemektense kopsun, kopsun, zil kopsun! Uuuiyyiuoohhh! İçki istiyorum içki, doksan baş ineğim için meleğim! Tombul yavru!

ECZACI KIZ Ha anladım, polis çağırayım yani.

PUNTİLA Vah yavrum benim! Lammi'nin Puntila'sına polis ha? Teki yetmez ona, çifti gelsin! Hem polisten n'olacak ki, benim canımdır onlar. Herkesten büyük ayakları vardır, ayaklarında baş parmakları, düzeni korumak için sağlam basarlar yere, düzen de benim canım! *(Reçeteyi çıkarıp uzatır)* İşte yavru kuş, düzenin reçetesi, kanuni!

(Eczacı Kız içkiyi getirmeye gider. Puntila beklerken Kaçakçı Emma gene kulübesinden çıkar)

K. EMMA *(Şarkıyı sürdürür)*

Biz toplarken erikleri
O çayıra uzandı
Keyifle seyran eyledi
Bize dönüp bakmadı.

(Yine kulübesine girer. Eczacı Kız içkiyi getirmiştir)

ECZACI KIZ *(Gülerek)* Amma büyük şişe bu. İnekleriniz bunu içince, yarın da bir o kadar Ringa balığı[35] isteyecekler! *(Şişeyi verir)*

PUNTİLA Gluk, gluk, gluk gluk, aah Fin sanat müziği, dünya güzeli müziğim benim! Aman dur, az kaldı unutuyordum! Şimdi içkimi aldım, ama kadınım yok! Seninse ne içkin var, ne de erkeğin! Eczacı güzelim benim, haydi seninle nişanlanalım!

ECZACI KIZ Çok teşekkürler Lammi'nin Puntila Ağası, ama ben de yalnız kanuni olan nişana evet derim, yani yüzük takılacak ve bir yudum şarap içilecek!

PUNTİLA Kabul, yeter ki sen evet de. Ama bu fırsatı kaçırma, şans ayağına gelmiş, hayatta bir daha yakalayamazsın! Sahi, senin

hayatın ne ki? Anlat bakalım, madem nişanlanıyoruz, bilmem gerek!

ECZACI KIZ Benim hayatım mı? Peki. Dört yıl fakülte okudum. Ama şimdi eczacı bey bana, aşçısına verdiğinden daha az ücret veriyor. Aldığımın yarısını Tavasthus'daki anneme yolluyorum, yüreği zayıf çünkü, ondan da bana geçmiş. Gün aşırı gece nöbeti tutarım. Eczacı beni taciz ettiği için karısı kıskanır. Berbat bir el yazısı vardır beyefendinin, o yüzden bir keresinde reçeteleri karıştırdım. İlaç yaparken hep elbisemin orası burası yanar, bu hayat pahalılığında. Arkadaş bulamıyorum, polis şefi, tüketici birliği başkanı, kitapçı, hepsi evliler. Açıkçası, sıkıntılı bir hayatım var.

PUNTİLA Gördün mü bak? Demek ki, Puntila'ya yaslayacaksın sırtını! Buyur, iç bir yudum!

ECZACI KIZ Peki yüzük nerede? Bir yudum şarap ve nişan yüzüğü birlikte olacak!

PUNTİLA Perde halkaları bulunmaz mı sende?

ECZACI KIZ Bir tane yetmiyor mu?

PUNTİLA Bir tanecik olur mu kız, çok getir çok. Puntila'ya her şeyin çoğu yaraşır. Tek bir kızın farkına bile varamaz bakarsın. Çaktın mı?

(Eczacı Kız perde halkalarını getirmeye gidince Kaçakçı Emma yine kulübesinden çıkar)

K. EMMA *(Şarkısını sürdürür)*

Kaynarken reçel kazanı
Şakalaştı bizimle
Daldırıp baş parmağını
Göz etti güldü bize.

(Eczacı Kız getirdiği halkaları Puntila'ya verir)

PUNTİLA *(Kızın parmağına bir halkayı geçirerek)* Bir dahaki pazar günü Puntila'ya gel. Büyük bir nişan töreni olacak. *(Yürür. Sütçü Kız Lisu elinde güğümle gelmektedir)* Dur güvercinim dur! Seni alacağım ben. Sabahın köründe nereye böyle?

SÜTÇÜ KIZ İnekleri sağmaya!

PUNTİLA Ne? Güzelim bacaklarının arasında yalnızca güğümle çömeleceksin orada ha? Bir erkek olsa daha iyi değil mi? Nasıl bir hayattır seninkisi? Anlat hele, seni çok merak ettim!

SÜTÇÜ KIZ Benim hayatım ne olacak: Sabah üçbuçuğu vurdu mu ayaktayım, ahırın gübresini toplayıp hayvanları tımar etmek, derken, sıra süt sağmaya gelir. Sonra güğümleri sodalı, keskin

ilaçlı suyla yıkamaktan ellerim yanar kavrulur. Sonra yine gübre toplamak, bir kahve arası, ama kahve de kahveden başka her şey kokar, ucuz cinsinden çünkü. Ekmeğimi yiyip biraz uyurum. Akşamüstü patates haşlarım kendime, katığım bir parça sos. Etin yüzü yabancıdır bana, belki kâhya kadın arada bir tek yumurta verir, ya da kendim bulurum. Ardından yine gübre topla, hayvan tımar et, süt sağ, güğüm yıka. Günde yüzyirmi litre süt sağmam gerekir. Geceden önce ekmek yer, süt içerim. Günlük hakkım yalnızca iki litre süt, öteki şeyleri kendi paramla satın alırım. Beş haftada bir pazarım tatildir, akşamları dansa gittiğim olur, bir dikkatsizlikte çocuk gelir başıma. İki kat elbisem var. Ha, bir de bisikletim.

PUNTİLA Oysa benim çiftliğim var, buhar makineli değirmenim, kereste atölyem var, ama bir karıcığım yok! Senin fikrin nedir güvercinim! İşte yüzük, şişeden de bir yudum içtin mi olur biter, hem de kanuna dayalı. Bir dahaki pazar günü Puntila'dasın, tamam mı?

SÜTÇÜ KIZ Tamam!

(Puntila dolaşmayı sürdürür)

PUNTİLA Devam! Şu köy yolundan aşağı, bakalım kimler uyanmış başka. Kuştüyü yataklarından yeni çıkmış, gözler mahmur, günah dolu, dünya hâlâ böyle genç oldu mu, dayanmak ne mümkün! *(Telefon santralının önüne gelir. Santralcı kız Sandra[36] iş başındadır)* Günaydınlar sana ey nöbetçi! Telefon sayesinde bilmediğin yoktur, oh ne âlâ. Günaydın dedik!

TELEFONCU KIZ Günaydın Bay Puntila. Nedir böyle bu saatte?

PUNTİLA Bekârım, evlenecek kız arıyorum!

TELEFONCU KIZ Bütün gece sizi telefonla aramadığımız yer kalmadı.

PUNTİLA Ya, her şeyden haberin var. Ve bütün gece ayaktaydın değil mi, yalnız başına! Anlatsana, nasıl bir hayattır bu?

TELEFONCU KIZ Anlatayım da bakın: 50 Mark alırım, ama otuz yıldır santraldan dışarı çıkamamak pahasına. Arka bahçeye patates ektim, patatesi oradan sağlıyorum, param olunca yanına Ringa balığı alıyorum, ama kahve gittikçe ateş pahası olmaya başladı. Köyde olup biteni, köy dışında olanları da hep bilirim. Bildiklerimi söylesem şaşar kalırsınız. Bu yüzden evlenemedim zaten. İşçi kulübünün sekreteriyim. Babam ayakkabı tamircisiydi. Fiş çıkarıp takmak, patates haşlamak, her şeyi bilmek, benim hayatım bu işte.

PUNTİLA Değiştirmenin tam zamanı demek ki? Çabuk davranmalı. Hemen posta merkezine telgrafını çek: Lammi'den Puntila ile evleniyorum, stop. İşte yüzük de hazır, içilecek içki de, her şey kanun çerçevesinde, bir dahaki pazar günü Puntila'da ol, tamam mı!

TELEFONCU KIZ *(Gülerek)* Olur. Biliyorum zaten, kızınız için nişan töreni yapıyorsunuz.

PUNTİLA *(Kaçakçı Emma'ya)* Hamfendi, hamfendi, duymuşsunuzdur, herkesle nişanlandım, bir siz kaldınız, beni kırmazsınız herhalde.

K. EMMA ile ECZACI KIZ *(Şarkıyı birlikte söylerler)*

Biz erik reçeli yerken
O artık uzaktaydı
Ama sevmiştik gönülden
O genç güzel adamı.

PUNTİLA Şimdi gaza bastığım gibi, gölün yanından dolaşıp, çamlar arasından geçip, tam vaktinde ırgat pazarında[37] olurum. Oohohohohohoh! Oh ki Tavast ilinin kızları oh! Sabahın köründe kalkan, yıllarca boşa çalışan, Puntila gelince sonunda emeline kavuşan masum güzeller, hepiniz, hepiniz gelin. Sabah ayazında ocağı üfleyenler, bacanın dumanını tüttürenler, gelin çıplak ayaklarınızla, taze bitmiş otlar tanıdık, Puntila'nın kulağı sizde!

4

IRGAT PAZARI

(Lammi'de köy alanında ırgat pazarı. Puntila ile Matti, ırgat seçmektedir. Pazar yeri müziği ve kalabalıktan sesler işitilir)

PUNTİLA Kurgela'dan arabaya atlayıp çıkarken beni nasıl yalnız bıraktığına zaten içerlemiştim, ama bir de dönüşümü beklemeden zıbarıp yatman yok mu, hele ırgat pazarına gelesin diye seni kendi ellerimle yatağından çekip çıkarmak zorunda kaldım mı kalmadım mı, işte bunları kolay kolay unutmam. Zeytin dağındaki uykucular[38] daha kötü bu. Sus, konuşma! Şimdi anladım, hep göz altında tutmak gerek seni. Bir kadeh fazla içmemi bile kendi rahatlığın için kötüye kullandın.

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Seninle ağız dalaşına girecek değilim, bir o eksikti, ama bak iyiliğin için söylüyorum, kanaatkâr ol, kendi hayrınadır böylesi. Yoksa açgözlülükle başlayanın sonu hapishanedir. Gözünü efendisinin sofrasına dikmiş uşağa kimse ekmek vermez. Ama azla yetinirsen her zaman işin olur, niye olmasın? Ölesiye çalıştığını görürlerse, başka şeylerine de göz yumarlar. Ama aklın fikrin paydosta olup bir de klozet kapağı kadar pirzola istersen, nefret ederler senden ve derhal kapı dışarı! Böyle olmak istemezsin besbelli!

MATTİ Başüstüne Bay Puntila. "Helsinki Sanomat"[39] gazetesinin pazar ekinde bir yazı okumuştum. Kanaatkârlık kültürlü olmanın bir işaretidir, diyordu. Kendini geriye çekip tutkularını dizginleyen kişiye, başarı kapıları açılırmış. Viborg'da üç tane kâğıt fabrikasının sahibi Kotilainen var ya, işte o en kanaatkâr insanmış nitekim. Irgat seçmeye girişsek artık, yoksa en iyilerini kapıp götürecekler.

PUNTİLA Güçlü kuvvetli olanlar gerek bana. *(Uzun boylu birini inceleyerek)* Bu fena değil. Vücut yapısı uygun gibi. Yalnız, ayakları hoşuma gitmedi. Oturmayı çok seviyorsun ha? Kolları şu kısa boylununkinden bile daha kısa, gerçi onun kolları da bir garip uzun ya. *(Kısa boylu olana)* Turba kömürü çekmede nasılsındır?

BİR ŞİŞMAN ADAM Ben konuşuyorum onunla, görmüyor musunuz?

PUNTİLA Ben de konuşuyorum. İşime karışmasanız iyi olacak.

ŞİŞMAN ADAM Karışan kim?

PUNTİLA Böyle hödükçe soruları hiç çekemem. *(İşçi'ye)* Puntila'da, metre başı yarım Mark. Pazartesi işbaşı yapabilirsin. Adın ne?

ŞİŞMAN ADAM Asıl hödüklük sizin yaptığınız. Tam ben adamı ailesiyle birlikte nasıl işe alırım diye pazarlık ederken balıklama dalıyorsunuz. Böylelerinin ırgat pazarına girmesi bile yasaklanmalı.

PUNTİLA Haa. Ailen de mi var? Hepinize iş veririm, karın tarlada çalışır, güçlü kuvvetli midir? Çoluk çocuk? Kaç tane? Yaşları?

İŞÇİ Üç tane. Yaşları, sekiz, onbir, oniki. En büyüğü kız.

PUNTİLA O da mutfakta işe yarar. Bana göre biçilmiş kaftansınız siz. *(Şişman Adam işitsin diye, Matti'ye)* Bu ne biçim davranış,

zamaneye bak!

MATTİ Ben dilimi yuttum.

İŞÇİ Yatacak yer vaziyeti nedir?

PUNTİLA Ooo, krallar gibi, kâğıtlarına[40] kahvede bakarım, sen şu duvarın dibinde bekle. *(Matti'ye)* Şu karşıdaki iyi görünüyor, yapılı, ama pantolonunu gözüm tutmadı, çok kıranta, işe fazla yüklenmez belli ki. Ne giydiklerine özellikle bakacaksın, çok iyi giyen işe dudak büker, pejmürde olanınsa karakteri kötüdür! Bir bakışta içlerini okurum bunların, yaşa bakmam fazla, yaşlılar da gençler kadar yük taşırlar icabında, hatta daha fazlasını taşırlar ki işten atılmasınlar, bence önemli olan insandır. İlle eciş bücüş olması gerekmez, ama okumuş sivri akıllılara da hiç yüz vermem, çünkü gün boyu gözleri saattedir. Hiç hoşuma gitmez: Çalıştırdıklarımla aramda dostluk olmalı benim! Unutturma sakın, bir de süt sağacak kız bakacağım. Ama önce iki ırgat bul ki birini seçeyim, ben hemen bir telefon edip geliyorum.

(Kahveye gider)

MATTİ *(Kızıl saçlı bir işçiye seslenir)* Puntila için turba kömürü çekecek işçi arıyoruz. Yalnız ben şoförüm, bir yetkim yok, ihtiyarın kendisi telefona gitti.

KIZIL SAÇLI Puntila'da koşullar nasıl.

MATTİ Orta. Dört litre süt veriliyor. Sütü iyidir. Patates de veriliyormuş duyduğuma göre. Kalacak yer pek büyük değil.

KIZIL SAÇLI Okul ne uzaklıkta? Bir küçük kızım var.

MATTİ Bir saat bir çeyrek çekiyor yol.

KIZIL SAÇLI Güzel havada sorun olmaz.

MATTİ Yazın olmaz.

KIZIL SAÇLI *(Kısa bir susuştan sonra)* Bu iş iyi olur, daha iyisini bulamadım, az sonra da kapanacak burası.

MATTİ Ben onunla konuşurum. Kanaatkâr biri derim senin için, öyle istiyor, bir sakatlığı da yok derim, telefonunu etti bu arada, daha uyumlu olur. Geliyor.

PUNTİLA *(Kahveden keyifle çıkmıştır)* Uygun birilerini buldun mu? Eve bir de domuz götürmek gerek, unutturma, şöyle 12 Marklık filan bir yavru.

MATTİ Orada işe yarar birini buldum. Sizin öğrettiklerinizi hatırlayıp onu sorgudan geçirdim. Pantolonunu yamıyor, yalnız iplik bulamamış.

PUNTİLA Çok iyi, çok iyi, ateşli birine benziyor. Kahveye girelim,

kararlaştıralım.

MATTİ Yalnız kesin olmalı Bay Puntila, çünkü az sonra burası kapanıyor, adam açıkta kalır sonra.

PUNTİLA Niye kesin olmayacakmış, dostlar arasında? Senin bakman yeter benim için Matti, o zaman işim iyi gidiyor. Seni tanıdım, değerini biliyorum. *(Çelimsiz birine yönelir)* Bu da hiç fena değil, gözlerini sevdim bunun. Gerçi turba kömürü için adam lazım, ama olmazsa tarlada çalışır. Gel halledelim içerde.

MATTİ Bay Puntila, söylemek bana düşmez ama bu adamcağız size göre değil, sizin işinizin altından kalkamaz.

ÇELİMSİZ Böylesi de hiç görülmemiş yani! Sen nereden biliyorsun kalkar mıyım kalkamaz mıyım?

MATTİ Yazın onbirbuçuk saat mesai! Sonradan yanıldım demeyesiniz diye Bay Puntila, o ağır işe dayanamazsa, ya da yarın alıcı gözle baktığınızda, tekrar işten atıverirseniz...

PUNTİLA Haydi girelim şu kahveye! *(İlk İşçi, Kızıl Saçlı İşçi ve Çelimsiz İşçi, Puntila ile Matti'nin ardından kahvenin önüne gelir ve hep birlikte bir bankın üstüne otururlar)* Heey, kahve getirin kahve! Şimdi, önce arkadaşımla bir meseleyi açıklığa kavuşturmam gerek. Matti, demin fark etmişsindir, az kaldı o daha önce sözünü ettiğim nöbetlerden birine yakalanıyordum ve sana o zayıflık anında söylediklerimden dolayı suratıma bir tane patlatmanı kesinlikle hak etmiştim doğrusu. Beni affedebilecek misin Matti? Aramıza soğukluk girdiğini düşündükçe kendimi işime asla veremem.

MATTİ Ooo, çoktan unuttum gitti bile. En iyisi hiç değinmemek. Bu insanlar bir an önce kontratlarına kavuşmayı bekliyorlar, o işi bitiriverseniz.

PUNTİLA *(İlk işçi için elindeki kâğıda bir şeyler yazar)* Anlıyorum Matti, beni reddetmek bu. Acısını çıkarmak istiyorsun, onun için böyle soğuk ve resmi davranıyorsun. *(İşçi'ye)* Anlaştığımız gibi yazıyorum, karın için de. Süt ve un veriyorum, kışın da fasulye.

MATTİ Şimdi avansı[41] da ödeyin, onsuz kontrat olmaz.

PUNTİLA O kadar sıkıştırma beni. Bırak şu kahvemi rahatlıkla bir içeyim. *(Garson kadına)* Bir tane daha, yahut siz büyük getirin, fincanlara biz kendimiz koyarız. Şu garson karıya bak, bir kazık! Bu ırgat pazarı denen şeyi hiç içime sindiremiyorum. At ya da inek satın alacaksam gider pazarda alırım, hiç soruh yok. Ama insansınız siz, insanın pazarı olur mu? Haklı değil miyim?

ÇELİMSİZ Çok haklısınız.

MATTİ Müsaadenizle Bay Puntila, haklı değilsiniz. Bunlara iş lazım, size de işçi, bunun pazarlığı yapılıyor, ister pazar yerinde olsun, ister kilisede, pazar pazardır. En iyisi, çabukça bitirin şu işi.

PUNTİLA Bugün bozuksun bana. O yüzden böyle apaçık bir konuda bile hak vermiyorsun. Bana, atın dişlerine bakar gibi iki ayaklı mıyım diye mi bakarsın?

MATTİ *(Güler)* Hayır, sizde sadakata ve inanca bakarım. *(Kızıl Saçlı için)* Bir karısı, bir kızı var, ama kız küçük, okula gidecek.

PUNTİLA Şirin mi, şirin mi? Şişkoya bak, gene çıktı ortaya. Böyle dolaşan bir herif, işçilerin kanını beynine sıçratır, niye, çünkü ben efendiyim dercesine kasılıyor. Bahse girerim Milliyetçi Militan Birlikleri'ndedir[42] bu, pazar günleri adamlarına, gidin Rusları ezin diye emirle talim yaptırıyordur. Ne dersiniz?

KIZIL SAÇLI Karım iyi çamaşır yıkar. Başkalarının bir günde yıkayamadığını o yarım günde bitirir.

PUNTİLA Matti, bakıyorum gene de aramızda her şey bitip tükenmiş değil. Gel şu hortlaklar hikâyeni anlat, eğlence olsun.

MATTİ Daha sonra. Şu avansları bir verin siz. Yoksa geç olacak diyorum size. Adamları alıkoyuyorsunuz.

PUNTİLA *(İçerek)* Vermiyorum işte! İnsanlık dışı davranışa zorlayamaz kimse beni. Birbirimize bağlanmadan önce onlara daha bir yakınlaşmam gerek. Önce ben ne biçim biri olduğumu söylemeliyim ki onlar da bilsinler benimle iş yürür mü. İşte soru bu: Ben nasıl biriyim?

MATTİ Bakın, inanın bana Bay Puntila, bunu bilmek isteyen yok, onlar kontratlarını istiyorlar. Hele şu adamı *(Kızıl Saçlı'yı gösterir)* özellikle tavsiye ederim, herhalde tam aradığınızdır, hâlâ iyice bakabilirsiniz. Sizlere gelince, başka bir iş bulmaya bakın siz. Turba kömürü çekmekten kuru ekmek bile kazanamazsınız.

PUNTİLA Surkkala'ya bak, ilerde yürüyor. Irgat pazarında Surkkala'nın işi ne ki?

MATTİ İş arıyor. Kızıl'mış diye onu işten atacağınıza söz verdiniz ya Başrahib'e[43].

PUNTİLA Ne, Surkkala'yı mı? Benim köylülerimin içindeki en akıllı, en okumuş insanı ha? Ona hemen on Mark avans götür, gelsin, Studebaker'e alıp geri döndürelim onu, bisikletini arkaya bağlarız, bir daha da aptallık edip başka işlere bakmasın. Dört de

çocuğu var, benim için neler düşünmez ki? Başrahip kıçımı yalasın, bu gayri insani tutumu yüzünden evime adımını atamaz artık, Surkkala en kaliteli işçidir!

MATTİ Hemen giderim, acelesi yok, adı Kızıl'a çıktığı için pek iş bulamaz zaten. Benim istediğim, önce buradakilerle işi bağlamanız, ama hiç niyetiniz bile yok galiba, sohbetle vakit geçirmek istiyorsunuz siz.

PUNTİLA *(Acı acı gülümseyerek)* Demek beni öyle görüyorsun Matti. Sana o kadar fırsatlar hazırladığım halde, beni nasıl da az kavramışsın?

KIZIL SAÇLI Benim kontratı şimdi yazar mısınız lütfen? Olmazsa kendime başka iş bakmamın zamanı geldi de.

PUNTİLA Adamları benden soğutup uzaklaştırıyorsun Matti. Zalimce tutumunla beni kendi tabiatıma aykırı davranmaya zorluyorsun. Ama Puntila'nın bambaşka olduğunu kabul ettireceğim sana. Taş bir yürekle mal gibi satın almıyorum ki ben insanları, onlara yuva sağlıyorum Puntila'da, kendi yuvalarını. Öyle mi, değil mi?

KIZIL SAÇLI O zaman ben gideyim daha iyi. Bana iş gerek. *(Gider)*

PUNTİLA Dursana! Gitti be. İşime yarardı o. Pantolonu umurumda değil, daha derine bakıyorum ben. Tek bir kadeh bile içmiş olsam, bir iş bağlamaktan yana olamam, hayatın güzelliği üstüne şarkı söylemek varken, işler çevirmek düşünülür mü? Eve döneceğimizi düşünüyorum da, Puntila'nın en çok akşamını severim, kayın ağaçlarıyla, biraz daha içelim. Alın için haydi, Puntila'nın yanında neşelenin, hesap sormam, zevk alırım keyifli kişilerle birlikte olmaktan. *(Her birine bir Mark uzatır çabukça. Çelimsiz'e)* Atılmayı filan düşünme sakın, bunun bana garezi var da ondan, niye dayanamayacakmışsın, sana buharlı değirmende daha hafif bir iş veririm.

MATTİ Madem öyle, kontrat yapıversenize hemen.

PUNTİLA Ne gerek var? Hele birbirimizi tanıdıktan sonra! İşte size söz, her şey yolunda gidecek. Tavast ilinde bir çiftlik sahibinin verdiği söz ne demektir bilir misiniz? Hatelma Dağı[44] çökse – olacağı yok ama olabilir– Tavasthus'daki saray yerle bir olsa – niye olmasın– Tavast ilindeki çiftlik sahibinin sözü sapasağlam durur, bunu bilmeyen yoktur. Haydi gelin beraber.

ÇELİMSİZ Sağ olun Bay Puntila, elbette geliyorum.

MATTİ Dönüp kaçmaya bakacağına! Size karşı bir diyeceğim yok

Bay Puntila, benim tek derdim bunlar.

PUNTİLA *(Yürekten)* Söz diye buna derler işte Matti! Art niyetli olmadığını biliyordum. Senin tutarlılığını takdir ediyorum, hep benim iyiliğimi düşünmeni de. Ama Puntila'nın, kendisi için en kötü olacağını da bilse, neleri göğüsleyeceğini ancak şimdi görüp anlayacaksın. Yalnız Matti, fikrini hiç sakınma söyle n'olur. Söz ver bana. *(Ötekilere)* Tampere'deki işini niye kaybetmiş, biliyor musunuz: Müdür araba kullanırken vites cartlıyor diye çıkarıp darmadağın edince, siz cellat olsaymışsınız, deyivermiş.

MATTİ Aptallığımdan.

PUNTİLA *(Ciddi)* Sana bu aptallıkların yüzünden saygı duyuyorum ya.

MATTİ Gidelim öyleyse. Surkkala için ne diyorsunuz?

PUNTİLA Ah Matti ah, ne ikirciliklisin[45] sen! Bağımsız düşünceli bir insan ve en kaliteli işçi olarak onu yanımıza alıp geri döndürelim demedim mi sana ha? Şimdi o deminki şişko geldi aklıma, benden adam çalmaya kalkan herif. Bir çift sözüm kaldı ona söylenecek, tam pis kapitalist o işte!

5

PUNTİLA'DA SKANDAL

(Puntila Çiftliği'nde konağın avlusu, avluda içi de görülebilir olan küçük sauna vardır. Öğleden önce. Konağın giriş kapısının üstüne, aşçı Laina ile hizmetçi Fina, "Nişana Hoş Geldiniz" levhası asmaktadır. Avlu kapısından Puntila ile Matti, aralarında Kızıl Surkkala'nın da bulunduğu birkaç işçi ile birlikte girerler)

LAİNA Puntila'ya hoş geldiniz. Bayan Eva, Bay Ataşe ve Sayın Eyalet Başyargıcı, kahvaltıya indiler bile.

PUNTİLA İlk iş olarak, senden ve ailenden özür dilemek istiyorum Surkkala. Rica ediyorum n'olur, git getir çocukları, dördünü de getir ki içine düştükleri korku ve güvensizlik nedeniyle duyduğum üzüntüyü onlara şahsen ifade edeyim.

SURKKALA Gerekmezdi Bay Puntila.

PUNTİLA Gerekir, gerekir. *(Surkkala gider)* Siz kalın beyler. Laina, onlara birer akvavit getir, ormanda çalışacaklar.

LAİNA Ormanı satıyorsunuz diye biliyordum.

PUNTİLA Ben mi? Sattığım filan yok! Kızımın çeyizi iki bacağının arasında. Haklı mıyım, değil miyim?

MATTİ O zaman avansları şimdi ödeyelim isterseniz de kafanızı meşgul etmesin.

PUNTİLA Ben saunaya giriyorum. Fina, beylere birer akvavit, bana da bir kahve getir.

(Saunaya girer)

ÇELİMSİZ Ne dersin, gelince beni işe alır mı?

MATTİ Ayık çıkarsa ve seni görürse almaz.

ÇELİMSİZ Sarhoşken de kontrat yapmıyor bir türlü.

MATTİ Sizi uyardım o kadar, kontrat olmadan gelmeyin diye.

(Fina akvavit getirir, işçiler birer kadeh alırlar)

İŞÇİ Başka zaman nasıldır?

MATTİ Çok yüz göz olur. Sizin için sorun değil, ormanda olacaksınız siz, ama ben arabadayım, elinin altındayım onun, sağa sola bakmaya kalmadan insanlaşıverir, o zaman işim bitik. *(Surkkala dört çocuğu ile gelir. En küçük çocuk en büyüğünün kucağındadır. Matti hafif sesle konuşur)* Eyvah, hemen kaybolun. Saunadan çıkıp kahvesini de içti mi birden ayılır, işte o zaman sizi avluda görmesin. Bana sorarsanız şu iki gün onun gözünden uzak durun.

(Surkkala başını sallar ve çocuklarını alıp hızla gidecekken Puntila soyunuk vaziyette, bu arada kulak kabartmış ama son söylenenleri duymamıştır; saunadan kafasını uzatır, Surkkala ile çocuklarını görür)

PUNTİLA Hemen geliyorum size! Matti, gel üstüme su dök. *(Çelimsiz'e)* Sen de gel, daha yakından tanıyayım. *(Matti ile Çelimsiz, Puntila'yı izleyerek saunaya girerler. Matti su dökmeye başlar, Surkkala çocukları da alıp hızla uzaklaşır)* Bir kova yeter. Sudan nefret ederim.

MATTİ Birkaç kovaya daha dayanacaksınız, sonra bir de kahve içtiniz mi konuklarınızı selamlarsınız.

PUNTİLA Böyle de selamlayabilirim ben konukları. Seninkisi bana eziyet etmek.

ÇELİMSİZ Bence de bu kadar yeter. Bay Puntila suyu pek kaldıramıyor belli.

PUNTİLA Bak görüyor musun Matti, benim için yüreği sızlayan biri

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültes

böyle konuşur işte. Anlat ona anlat, ırgat pazarında o şişkoya haddini nasıl bildirdim. *(Fina girer)* Hah, altın kız da kahveyle geldi işte! Çok mu koyu? Yanına bir de likör isterim.

MATTİ Kahve neye yarar ki o zaman? Size likör yok.

PUNTİLA Biliyorum, adamları bekletiyorum diye bana kızmaya başladın şimdi, haklısın. Ama şu şişkoyla olanları bir anlat n'olur, Fina da dinlesin. *(Kendisi anlatır)* Şişman, illet bir herif, suratı sivilceli, benim işçimi ayartmaya kalkan tam bir kapitalist. Hizaya getirdim onu, bir de tam otomobile binmeye geldik ki, herifin tek atlı arabası yanda belirmez mi? Ötesini sen anlat Matti, ben şu kahveyi bitireyim.

MATTİ Bay Puntila'yı görünce suratı yemyeşil oldu herifin, kamçısını zavallı hayvana öyle bir yapıştırdı ki, hayvan acıdan göklere sıçradı.

PUNTİLA Hayvanlara eziyet edenlere hiç tahammülüm yoktur.

MATTİ Bay Puntila atı dizgininden tuttu, sakinleştirdi, sonra şişkoya dönüp gerekeni söyledi, ben içimden, işte şimdi herif kamçıyla girişecek diyordum ama şişko buna cesaret edemedi, biz kalabalıktık. Ağzının içinde, görgüsüzler filan gibi bir şeyler mırıldandı, biz duymayız sandı herhalde, ama Bay Puntila bir yaratıktan hoşlanmadıysa ondan çıkan fısıltıyı bile kaçırmaz, anında cevabı yapıştırdı, sen birazcık görgülü olsaydın, senin gibi yağ bağlamış tiplerin felçten geberdiklerini bilirdin, deyiverdi.

PUNTİLA Herif nasıl kıpkırmızı oldu da öfkeden nutku tutulup milletin önünde nükteli bir cevap bile veremedi ama, değil mi, anlat anlat!

MATTİ Hindi ibiği gibi kızardı herif; Bay Puntila onu uyardı, sakin olmalısınız dedi, sinirlenmek böyle yağ tulumu vücutlara hiç iyi gelmez, dedi. Hele, yüz hiçbir zaman kızarmamalı, çünkü bu, kanın beyne sıçramasına işarettir ki, doğacak çocukları düşünerek bundan kaçınmak şart, dedi.

PUNTİLA Dur dur, bunları ben ona değil özellikle sana söylüyordum, unuttun mu, böylece sanki, aman o sinirlenmesin diye gene onun iyiliğini düşünüyormuş gibi yaptım, işte asıl bu onu çileden çıkardı, fark ettin mi?

MATTİ Biz, o hiç orada yokmuş gibi, hakkında konuşup durduk, herkes daha çok gülmeye başladı, güldükçe adamın yüzü daha bir kızardı. Aslında hindi ibiği gibi kızarması şimdi olmuştu sahi, daha önce sanki böyle rengi atmış kiremit gibi olmuştu.

Hak etti ama, atını kamçılamak da ne oluyor? Bir keresinde bir kompartımana tıkılmış gidiyorduk, adamın biri, kaybetmesin diye biletini şapkasının şeridine sıkıştırmış, oradan da düşmüş meğer, hırsından o sıkışıklıkta şapkasını yere atıp nasıl üstünde tepinmişti!

PUNTİLA Dur sen karıştırıyorsun. Ben adama, onun durumunda biri için, atını kamçılamak da her yorucu hareket gibi felaket getirir, demiştim. Bu yüzden bile onun hayvanlara kötü davranması olmaz, o bunu yapmamalı yani.

MATTİ Kimse yapmamalı.

PUNTİLA Bunun üstüne bir likör iyi gider Fina. Hadi git getir.

MATTİ Kahve var daha. Şimdi kendinizi daha iyi hissediyorsunuz değil mi Bay Puntila?

PUNTİLA Daha kötü hissediyorum.

MATTİ O herifi cezalandırdığı için Bay Puntila'ya hayran oldum doğrusu. Neden, çünkü o da, bana ne deyip geçebilirdi, komşumu kendime düşman etmektense, diyebilirdi.

PUNTİLA *(Yavaş yavaş ayılmaktadır)* Düşmandan korkum yok benim.

MATTİ Elbette. Ama bunu söyleyebilen var mı? Siz varsınız işte. Kısraklarınızı başka yere de gönderebilirsiniz.

FİNA Kısrakları başka yere göndermek mi? Niye?

MATTİ Meğer o şişko, Summala Çiftliğini satın alan adammış, hani sekizyüz kilometre içinde bizim kısraklara uygun tek aygırı olan çiftlik.

FİNA Summala'nın yeni sahibi oymuş demek! Siz de bunu ancak sonradan öğrendiniz ha?

(Puntila kalkıp geriye gider ve bir kova suyu kafasından aşağı döker)

MATTİ Yoo, sonradan öğrenmedik, Bay Puntila biliyormuş ki herifin arkasından bağırdı, senin aygırın benim kısraklara yaramaz artık, fazla kamçı yemiş... ya da, nasıl demiştiniz sahi?

PUNTİLA *(Yarım ağız)* Bir şey dedim işte.

MATTİ Yooo öyle değil, çok espriliydi.

FİNA Ama kısrakları daha da uzaklara göndermek bela bir şey.

PUNTİLA *(Somurtuk)* Bir kahve daha. *(Alır)*

MATTİ Tavast ilinde hayvan sevgisi, en önde gelen bir erdemmiş duyduğuma göre. Bu yüzden o şişkoya çok şaştım. Sonradan öğrendim ki, üstelik adam Bayan Klinckmann'ın da enişteymiş. Eğer Bay Puntila bunu da bilseydi, dedim o zaman,

herifin çekeceği vardı.

(Puntila fena bakar)

FİNA Kahvenin sertliği iyi miydi?

PUNTİLA Aptal aptal sorma. İçtik işte gördün. *(Matti'ye)* Oturup durmasana, tembellik istemez, çizmeleri boya, arabayı yıka, boka döndü gene. Karşı gelme bana! Ayrıca, sağa sola dedik odu yaydığını, kötü konuştuğunu enselersem, kâğıdına aynen yazarım, haberin olsun.

(Bornozla ve asık suratla dışarı çıkar)

FİNA Hiç değilse Summala'nın yeni sahibinin üstüne gitmesine engel olsaydınız!

MATTİ Ben onun koruyucu meleği miyim? Doğru ve erdemli bir şey yapmış, ama bu yaptığı kendi çıkarına aykırı olduğu için aptallıkmış diye ona engel mi olayım? Olamazdım da zaten. Kafayı bulunca içinde gerçekten bir kıvılcım doğuyor. O durumda beni düpedüz aşağılardı. Ben de, işte asıl o durumda beni aşağılamasını hiç istemem.

PUNTİLA *(Dışarıdan bağırır)* Fina! *(Fina ona elbiselerini koşturur)* Verdiğim kararı iyi dinleyin, yoksa ağzımdan çıkan laf tersyüz edilecek gene. *(İşçilerden birini göstererek)* Şunu işe alacaktım, bana yağ çekmek yerine adam gibi işini yapardı o, ama düşündüm taşındım, hiçbirini almıyorum. Ormanı satıyorum çünkü ve buna sebep de şu içeridekidir, haberiniz olsun, bilmem gereken bir hususta beni göz göre göre kararsızlığa itti, sefil herif! Haa, başka bir şey daha var. *(Bağırır)* Heey, çık dışarı! *(Matti saunadan çıkar)* Sen, sen evet! Ceketini ver ceketini, hemen, duydun mu? *(Matti'nin ceketini alır)* Yakaladım seni, bıçkın! *(Cüzdanını bulup çıkarır, gösterir)* İşte, bu senin ceketinin cebinden çıktı. Tahmin etmiştim zaten, daha ilk bakışta senin hapishanelik biri olduğunu görmüştüm. Bu benim cüzdanım mı, değil mi, söyle!

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Şimdi mahvoldun, Merkez'e[46] bir telefon etmem yeter, on yıl hapis...

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Ama bu keyfi tattırmayacağım sana. Bir hücreye yerleş, ense yap, vergi mükelleflerinin cebinden ekmek ye, öyle mi? Pek işine gelirdi. Tam da hasat zamanı. Traktörü işletmekten kurtulacaksın, değil mi? Yağma yok. Ama kâğıdına aynen yazacağım, anladın mı?

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

(Puntila öfkeyle konağa yönelir. Eva, kolunda hasır şapkasıyla eşikte durmaktadır; dinlemiştir)

ÇELİMSİZ Peki beni alıyor musunuz Bay Puntila?

PUNTİLA Sen zaten hiç işime yaramazsın, gücün yetmez senin.

ÇELİMSİZ Ama ırgat pazarı çoktan kapandı.

PUNTİLA Bunu baştan düşünseydin de benim dostça yakınlığımı kötüye kullanmasaydım. Beni sömürmek isteyenler hiç gözümden kaçmaz.

(Bozuk bir suratla konağa girer)

İŞÇİ Bunlar böyle işte. Otomobille getirirler, sonra dokuz kilometreyi yürüyerek dön diye bırakıverirler insanı, iş de vermeden üstelik. Dostluk gösterişlerine kanarsan sonu budur tabii.

ÇELİMSİZ Şikâyet etmezsem eğer!

MATTİ Kime, nereye?

(İşçiler sıkıntıyla avludan ayrılırlar)

EVA Niye hiç savunmadınız ki kendinizi? Kafayı çekince, hesap için cüzdanını hep başkalarına verdiğini bilmeyen yoktur.

MATTİ Savunsam anlayacak mıydı? Efendiler, kendini savunan kişiden hoşlanmıyorlar, bunu fark ettim.

EVA Aman aman, bırakın bu kırgın aziz numaralarını. Espiriyle uğraşacak halde değilim bugün.

MATTİ Evet, Ataşe'yle nişan gününüz.

EVA Kabalığın alemi yok. Ataşe çok sevimli bir insan. Ama evlenmek için değil.

MATTİ Çok olağan. Bütün sevimlilerle ya da bütün ataşelerle evlenemez ki, bir kız, belli birinde karar kılacak elbet.

EVA Babam gerçi tümüyle bana bırakıyor, siz de duydunuz, sizinle bile evlenebileceğimi söylerken bunu demek istemişti. Ama işte bir kere Ataşe'ye söz vermiş bulundu, şimdi arkasından sözünde durmadı denmesini istemiyor. Sırf bu yüzden böyle saygı gösteriyorum ve belki de evleneceğim bile onunla.

MATTİ Fena bir açmazdasınız.

EVA O sizin banal deyiminizle açmazda filan değilim. Hem böylesine intim konuları ne diye sizinle konuşuyorum bilmem ki?

MATTİ Konuşmak son derece insani bir alışkanlıktır. Bizi hayvanlardan ayıran da bu sıçrama olmuş ya. İnekler konuşmayı öğrense, mezbahalar topu atardı mesela.

EVA Şimdi ne ilgisi var bunun yani? Ben diyorum ki, Ataşe'yle belki de mutlu olamayacağım, hatta, keşke nişandan o kendisi vaz-

geçse, ama bunu ona nasıl hissettirmeli?

MATTİ Haa, çit çubuğuyla hiç hissetmez, tomrukla dürtmek gerek.

EVA Ne demek oluyor bu?

MATTİ Yani bunu benim yapmam gerekiyor anlaşılan, ben kabayımdır ya.

EVA Böylesine kritik bir konuda bana yardım etmeyi nasıl düşünebilirsiniz?

MATTİ Diyelim ki ben Bay Puntila'nın sarhoş muhabbetiyle ağzından kaçırdığı ahbapça bir laftan, yani benimle evlenmenizi istemesinden pek bir cesaretlendim. Siz de bendeki işlenmemiş gücün cazibesine kapıldınız, Tarzan[47] gibi hani, derken Ataşe bizi iş üstünde bastırıverdi. Ne der kendi kendine: Bu hatun bana layık değil der elbet, bir şoförle kırıştırıyor, şuna bak der değil mi?

EVA Böyle bir hizmeti sizden nasıl isteyebilirim ki?

MATTİ Ah, araba yıkamak gibi bir hizmet bu da benim için. Çeyrek saat bile tutmaz. Yalnız, iyice aşna fişne vaziyette görünmeliyiz ona.

EVA Nasıl olacak bu?

MATTİ O yaklaşınca ben size adınızla seslenirim.

EVA Nasıl mesela?

MATTİ "Eva, bluzunun düğmelerine baksana, gerdanın açık kalmış!"

EVA *(Boynuna bakar)* Hani neresi açık? Ay sahi, hemen oyuna geçtiniz demek. Ama etkilemez onu. Bu titizlik onda yok, çünkü borçları daha fazla.

MATTİ O zaman, cebimden mendilimi çıkarırken, kazara olmuş gibi sizin çorabınızı çıkarırım onun göreceği biçimde.

EVA Bu belki daha iyi, ama gene de sizin gizli bir aşkla ben yokken çorabımı yürüttüğünüzü söyleyecektir. *(Susuş)* Böylesi buluşlarda kafanız hiç de fena çalışmıyor belli ki.

MATTİ Ben elimden geleni yapıyorum Bayan Eva. En uygun çözüm aklıma gelsin diye ikimiz arasında doğabilecek her çeşit fırsatı, olabilecek her çeşit durumu kafamdan geçiriyorum.

EVA Geçirmeyin kalsın.

MATTİ Kalsın peki.

EVA Ne geçiyordu mesela?

MATTİ Eğer borçları o kadar yüksekse, çare yok, saunadan birlikte çıkacağız, daha aşağısı kurtarmaz, ne yapar eder, mazeret sayacak bir şey bulur kendine. Örneğin sizi öptüğümü görse

diyebilir ki, güzelliğinize dayanamayıp size saldırdım ve bunun gibi işte.

EVA Nerede gırgırınızı geçip arkamdan güleceğinizi kestiremiyorum bir türlü. Size hiç güven olmuyor.

MATTİ Güvenmeniz şart mı? Para mı yatırıyorsunuz üstüme? Sizin beybabanızla konuşurken örneğin, güvensiz olmak çok daha insancadır. Kadınları güvensiz severim ben.

EVA Sizden bu beklenir zaten.

MATTİ Bakın, sizin de hayal gücünüz iyi çalışıyor.

EVA Ben yalnızca, sizin ne istediğinizi anlamak mümkün değil, dedim.

MATTİ Dişçi koltuğuna otururken bile onun hangi dişi çekeceğini bilemezsiniz.

EVA Anlaşıldı, böyle konuşmanızdan belli ki sizinle sauna hikâyesine girmek doğru değil, çünkü o fırsatı fena kullanacağınız kesin görünüyor.

MATTİ Böylece, bir şey daha kesin görünüyor. Kaygılanmayı daha fazla sürdürürseniz, size leke sürmeye hiç hevesim kalmayacak Bayan Eva.

EVA İstemeyerek yapacaksanız, hiç yapmayın daha iyi. Yalnız bir şey söyleyeyim, sauna fikri aklıma yattı, size güveniyorum. Kahvaltı bitmek üzeredir, ardından aşağı inip gezinirken nişan meselesini konuşacaklardır. Hemen saunaya girsek iyi olur.

MATTİ Siz girin, ben oyun kâğıtlarını alıp geliyorum.

EVA Kâğıtlara ne gerek var?

MATTİ Saunada neyle zaman öldüreceğiz?

(Matti konağa girer, Eva ağır ağır saunaya doğru gider. Aşçı Laina kolunda sepetle görünür)

LAİNA Günaydın Bayan Puntila, ben salatalık toplamaya gidiyorum. İsterseniz siz de buyrun.

EVA Yoo, biraz başım ağrıyor da, bir banyo alsam diyorum.

(Eva saunaya girer. Laina başını sallayarak öyle kalır. Puntila ile Ataşe puro içerek konaktan çıkar)

ATAŞE Biliyor musun Puntila, Eva'yla Riviera'ya gidelim, orada Baron Vaurien'den[48], bize Rolls-Royce'unu[49] vermesini rica edelim, diyorum. Finlandiya için, dış ilişkilerimiz için, nasıl bir reklam olur, düşünsene. Kordiplomatiğe mensup olup da bizi temsil edebilecek nitelik taşıyan kaç tane hanımefendimiz var ki?

PUNTİLA *(Kâhya Kadın'a)* Kızım nereye gitti? Dışarı çıkmıştı.

KÂHYA KADIN[2] Saunada Bay Puntila; başı çok ağrıyormuş, ban-

yoya girdi.

(Gider)

PUNTİLA Ne havalar bunlar be? Baş ağrıyınca banyoya girildiğini de yeni duyuyorum.

ATAŞE Aaa bu çok orijinal, hem biliyor musun Puntila, biz Fin hamamlarından yararlanmayı pek bilmiyoruz. Bakanlık danışmanıyla kredi bulmak meselesini konuşurken aynen böyle dedim. Fin kültürünün propagandası çok başka türlü yapılmalı. Picadilly'de[50] niçin bir Fin hamamı yok mesela?

PUNTİLA Sen onu bunu bırak da, senin bakan hazretleri nişan için Puntila'ya gerçekten gelecek mi, gelmeyecek mi?

ATAŞE Kesin evet dedi. Ticaret Bankasından Leitinen'lerle onu ben biraraya getirdim, nikel[51] madenine pek meraklıdır da, bana gebe yani.

PUNTİLA Onunla görüşmek istiyorum.

ATAŞE Bana zaafı var, bakanlıkta herkes söylüyor bunu. Kendisi de söyledi: Sizi nereye olsa gönderebilirim, hiç boşboğazlık etmezsiniz, politikayla hiç ilginiz yoktur, dedi. Yani işte, temsili niteliğimin yüksek olduğunu gösteriyor bu.

PUNTİLA Eino, senin kafanın bir tahtası eksik herhalde. İşine şeytan karışmadıkça, mesleğinde yükselirsin sen, ama bakanın nişan törenine gelmesi davasını hafife alayım deme sakın, çünkü sana verdikleri değeri onunla ölçeceğim, kararım kesin.

ATAŞE Hiç kuşkum yok Puntila. Şansım hep yardım etmiştir. Bakanlıkta dilden dile dolaşıyor bu. Ben bir şey kaybedeyim, mutlaka gelir beni bulur, bu kesin.

(Matti omuzunda bir havlu ile gelir ve doğruca saunaya yönelir)

PUNTİLA *(Matti'ye)* Ne dolanıp duruyorsun be adam? Senin gibi aylaklık etsem, ekmeğimi ne karşılığı kazanıyorum diye yerin dibine girerdim ben utancımdan! İyi Hal Kâğıdını vermeyeceğim bak gör, o zaman fıçının dışına düşmüş mezgit balığı gibi sahipsiz kal da tembelliğinin safasını sür bakalım kokmuş herif.

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

(Puntila yine Ataşe'ye döner. Matti rahatlıkla saunaya girer. Puntila ilk anda hiç kötü bir şey düşünmez; ama birden Eva'nın da orada olduğu aklına gelir ve şaşkınlık içinde Matti'nin ardından bakakalır)

PUNTİLA *(Ataşe'ye)* Eva ile aran nasıl sahi?

ATAŞE Benim onunla aram çok iyi. Gerçi onun benle arası biraz soğuk, ama bu da onun tabiatı gereği. Yani, bizim Rusya'ya karşı tutumumuza[52] benziyor biraz. Diplomatik dilde buna korrekt ilişki denir. Gel gidelim! Eva'ya bir demet daha beyaz gül toplamak geldi içimden biliyor musun?

PUNTİLA *(Gözü saunaya takılmış olarak ardından gider)* Bence de böylesi daha iyi.

MATTİ *(Saunada)* Beni tam girerken gördüler. Her şey yolunda.

EVA Babam sizi nasıl oldu da durdurmadı, hayret. Kâhya Kadın[3] benim banyoda olduğumu ona söylemişti.

MATTİ Hemen uyanamadı herhalde, bugün kafası kazan gibidir onun. Ayrıca iyi de oldu, yoksa daha işin başında her şey bozulurdu, çünkü lekelenmek için niyet yetmez, bir şeylerin de olmuş olması gerekir.

EVA Korkarım akıllarına hiçbir kötülük gelmeyecek, öğlen ortasında ne olabilir ki?

MATTİ Ne diyorsunuz siz, şehvetin bir o kadar daha ateşli olduğuna işarettir bu. Evet, 66[53] mı oynuyoruz? *(Kâğıt dağıtır)* Viborg'da bir efendim vardı, günün her saatinde tıkınabilirdi. Daha akşam üstü, kahveden önce bir koca piliç kızarttırırdı. Yemek onun bir tutkusuydu. Hükümetteydi.

EVA Bu da örnek mi şimdi yani?

MATTİ Niye olmasın? Sevişmede de doymak bilmeyenler vardır. El sizde. Ahırda hayvanlar gece olsun diye beklerler mi hiç? Şimdi mevsim yaz, tam kanı kızışır insanın. Öbür yandan her yerde birileri var. O zaman en iyisi şipşak banyoya girivermek. Sıcak oldu. *(Ceketini çıkarır)* Siz de hafifleyebilirsiniz isterseniz. Ters bakmam. Yarım feniğine oynuyoruz.

EVA Bu söylediklerniz biraz seviyesiz olmuyor mu acaba? Ben ahır hizmetçisi değilim, dikkat edin.

MATTİ Hizmetçilerin ne kusuru var ki?

EVA Saygı denen şey yok sizde.

MATTİ Çok duydum bu sözü. Özellikle şoförler, üst tabaka insanlarına karşı saygısız nobran yaratıklar olarak bilinir. Ama bu nereden geliyor: Arabada arkamızda oturan o üst tabaka insanlarının kendi aralarındaki konuşmaları işitmemizden geliyor. 66 tamam! Sizde kaç?

EVA Ben Brüksel'de sörler okulundayken yalnızca terbiyeli konuşmalar işittim.

MATTİ Terbiyeli, terbiyesiz meselesi değil, aptallıktan söz ediyorum ben. Kâğıt dağıtacaksınız, ama kesmeden olmaz.

(Puntila ile Ataşe dönerler. Ataşe'nin elinde bir gül demeti var-

dır)

ATAŞE Zekâsı müthiş. "Ah bir de bu kadar zengin olmasan, tam perfekt olurmuşsun," dediğimde hiç fazla düşünmeden, "Zengin olmayı yeğlerim doğrusu!" deyiverdi, hahaha! Biliyor musun Puntila, Barones Vaurien'in huzurunda tanıştırıldığımda Matmazel Rothschild[54] de beni aynı biçimde yanıtlamıştı. O da çok zekiydi.

MATTİ Sizi gıdıklıyormuşum gibi kıkırdayın, yoksa pişkinlikle geçip gidecekler. *(Eva bir yandan kâğıt oynarken bir yandan hafif kıkırdar)* Zevklenmeniz iyice anlaşılmalı!

ATAŞE *(Dikilip durur)* Eva değil mi bu?

PUNTİLA Yok daha neler, başka biridir.

MATTİ *(Kâğıt oyunu ile birlikte, yüksek sesle)* Ne yapsam gıdıklanıyorsunuz!

ATAŞE Dinlesene!

MATTİ *(Hafif sesle)* Biraz direniyormuş gibi yapın!

PUNTİLA Saunadaki şoför bu. Bence sen güllerini konağa getirsen daha iyi.

EVA *(Oyunla birlikte, iyice yüksek)* Hayır! Olmaz ama!

MATTİ Olur pekâlâ!

ATAŞE Biliyor musun Puntila, sanki gerçekten Eva'nın sesi gibiydi.

PUNTİLA Can sıkıcı olmaya başlıyorsun!

MATTİ Şimdi "sen" diye hitap ederek, direnmeyi bırakıp teslim olur gibi yapın!

EVA Hayır! Hayır! Hayır! *(Fısıltıyla)* Başka ne diyeceğim?

MATTİ Nasıl yaparsın bunu, filan işte, düşünüp bulsanıza! Duygu biraz, duygu!

EVA Nasıl yaparsın bunu!

PUNTİLA *(Haykırır)* Eva!

MATTİ Devam! Şehvetle kendinizden geçmişçesine! *(Kâğıtları kaldırır. Sevişme sahnesi taklidi sürer)* İçeri girerse yapmamız gerek, çare yok.

EVA Olmaz!

MATTİ *(Ayağıyla bir bankı devirerek)* Öyleyse suçlu bir mahcup taze gibi dışarı çıkın.

PUNTİLA Eva!

(Matti, dağınık görünmesine özen göstererek Eva'nın saçlarını elleriyle dağıtır; Eva bluzunun üst düğmesini çözerek gerdanını açar. Sonra dışarı çıkar)

EVA Sen mi çağırdın baba? Sadece üstümü değişip yüzmeye gidecektim.

PUNTİLA Saunada salınıp durmakla ne yaptığını sanıyorsun sen? Biz bir şey duymadık, işitmedik sanki!

ATAŞE Bu kadar öfkelenme Puntila. Eva niye saunaya girmesin? *(Matti çıkar, Eva'nın arkasında durur)*

EVA *(Matti'nin farkında değildir, biraz utanmış)* Ne duymuş olabilirsin baba? Bir şey yoktu ki.

PUNTİLA Sence bir şey yok, öyle mi? Etrafına bir bak bakalım!

MATTİ *(Mahcubiyet oynayarak)* Bay Puntila, ben saygıdeğer bayanla yalnızca 66 oynadım. İnanmazsanız işte kâğıtlar burada. Yanlış anlamayınız lütfen efendim.

PUNTİLA Sen kapa çeneni! Kovuldun! *(Eva'ya)* Eino neler düşünmez şimdi senin hakkında?

ATAŞE Biliyor musun Puntila, eğer yalnız 66 oynamışlarsa, bir yanlış anlama var demektir. Bir keresinde Prenses Bibesco, bakara[55] oynarken o derece gerilmişti ki, bir inci gerdanlığını paramparça etti. Bak sana beyaz güler getirdim Eva. *(Gülleri verir)* Gel Puntila, gidelim bilardo oynayalım!

(Puntila'yı kolundan tutup çeker)

PUNTİLA *(Hınçla)* Seninle görüşeceğiz Eva! Gelelim sana düzenbaz herif, o pis kulaklarının kirinden utanıp – sus ağzını açma! – o yağlı kasketini yerlere fırlatarak kızımın önünde hazrola geçeceğine, dönüp de ona bir kere daha bir möö demeye bile kalkarsan eğer, pılı pırtını hemen toplamaya bak. Velinimetinin kızına, gökten yere inmiş bir melaikeye bakar gibi bakacaksın. Bırak şu kolumu Eino, böyle şeye izin verir miyim sanıyorsun sen? *(Matti'ye)* Tekrarla şimdi, ne yapacakmışsın?

MATTİ Ona gökten yere inmiş melaikeye bakar gibi bakacağım Bay Puntila.

PUNTİLA Vay böyle bir şey de olurmuş, diye o imansız gözlerin şaşkınlıktan dört açılacak, hayvan herif!

MATTİ İmansız gözlerimi şaşkınlıktan dört açacağım Bay Puntila.

PUNTİLA Kem göz dokunmamış böyle bir safiyeti görünce, daha vaftizden önce bile kadınlara karşı çirkin düşünceler beslemiş olan sen, yengeç gibi kıpkırmızı olup yerin dibine geçmek isteyeceksin, anladın mı?

MATTİ Anladım.

(Ataşe, Puntila'yı çekerek konağa götürür)

EVA Elde var sıfır.

MATTİ Borçları sandığımızdan da çokmuş.

6

YENGEÇLER ÜSTÜNE KARŞILIKLI KONUŞMA

(Puntila'nın çiftliğinin mutfağı. Akşamdır. Dışarıdan ara ara dans müziği sesi gelir. Matti gazete okumaktadır)

FİNA *(Girer)* Bayan Eva sizinle konuşmak istiyor.

MATTİ Olur. Şu kahvemi bitireyim de...

FİNA Benden çekinerek, acele etmiyormuş gibi yapıp kahve bitirme numarasına gerek yok. Bayan Eva çiftlikte yalnızlık çekiyor ve bir insan yüzü görmek için arada bir sizinle buluşuyor diye birtakım hayallere kapıldığınız belli.

MATTİ Böylesi bir akşamda zevkle hayale kapılırım. Diyelim ki Fina benimle ırmağın akışını seyretmeye gelecek olsa, Bayan Eva'nın beni istemesini duymazlıktan geliverirdim ve derdim ki, haydi gidelim!

FİNA Gelmek istediğimi sanmıyorum.

MATTİ *(Gazeteye döner)* Gönül, öğretmende mi?

FİNA Öğretmenle aramızda hiçbir şey yok. Bana çok dostça davrandı, bilgimi artırmam için bana bir kitap getirdi.

MATTİ Bu tahsiline karşılık az kazanması yazık. Ben 300 Mark alıyorum, o 200 alıyor. Ama öte yandan benim de daha fazla şey yapmam gerekiyor. Çünkü neden, bir öğretmen hiçbir şey yapamazsa, olup olacağı, köyde insanlar gazete okuyamazlar. Geçmişte bu bir gerileme oluyormuş, ama günümüzde gazete okumak neye yarıyor ki, sansür[56] yüzünden gazetelerde zaten okunacak bir şey yok. Buradan giderek diyeceğim şu: Öğretmenleri tümüyle ortadan kaldırsalar, sansüre de gerek kalmayacağından devlet sansür görevlilerine verdiği paradan tasarruf eder. Oysa ben arabayı uzun yolda istop ettirirsem, efendiler pislik içinde yürüyerek gitmeye mecbur olurlar, ayrıca sarhoş kafayla yoldaki çukurlara düşerler.

(Matti, Fina'ya el eder, Fina gelir onun dizine oturur. Yargıç ve Avukat, hamamdan çıkmış, sırtlarında havlularıyla görünürler)

YARGIÇ Eskinin şu yağlı sütleri gibisinden içecek bir şeyiniz yok mu?

MATTİ Oda hizmetçisi odanıza mı getirsin?

YARGIÇ Hayır hayır, siz yerini gösterin bize.

(Matti kepçeyle doldurur onlara. Fina gider)

AVUKAT Harika bir şey bu.

YARGIÇ Puntila'ya her gelişimde hamamdan çıkıp bunu içerim.

AVUKAT Ah Finlandiya'nın şu yaz geceleri!

YARGIÇ Bu geceler benim başımın belasıdır. Bu ülkenin yaz gecelerinin gazel faslı, nafaka davalarıdır[57]. Bir kayın ormanının nasıl güzel bir yer olduğunu, mahkeme salonunda görürsünüz. Hele ırmak kenarına, uçkurları gevşemeden gidemezler. Bir tanesi suçlu olarak önüme geldiğinde, samanın bayıltıcı kokusuna attıydı suçu. Böğürtlen toplamaları doğru değil, süt sağmak bile pahalıya mal oluyor onlara. Yol kenarındaki her fundalık, dikenli telle çevrilmeli. Hamama erkek kadın ayrı girerler, dayanması zor diye, ama çayırlığa birlikte uzanırlar. Yazın bunları dizginlemek düpedüz imkânsız. Bisikletlerden atlayıp haydi samanlığa. Mutfakta olan olur, neymiş, çok sıcakmış; kırda olur, temiz hava çok güzel esiyormuş. Bir kısmı, yazın çok kısa geçmesi yüzünden, öbür kısmı ise kışların çok uzun sürmesi yüzünden çocuk yapar.

AVUKAT Bu gidişe yaşlılar da pek güzel ayak uyduruyorlar doğrusu. Sonradan gelen tanıklar mesela. Her şeyi görmüşler. Ormana girip kaybolan çifte kumruları görüyorlar, samanlık girişinde tahta pabuçları görüyorlar, hiç aceleye gelir bir iş olmadığı için sükûnet isteyen yaban mersini işinden kızın nasıl yürek çarpıntılarıyla döndüğünü görüyorlar. Yalnız görmek mi? Kulaklarıyla işitiyorlar da. Süt güğümleri şıngırdıyor, yatak yayları gacırdıyor. Gözleriyle, kulaklarıyla katılıyorlar pekâlâ; yazdan paylarına düşeni alıyorlar böylece.

YARGIÇ *(Zilin çaldığını duyunca Matti'ye)* İçeriden bir şey isteniyor galiba, baksanız. Ya da biz gidiyoruz zaten, söyleriz, burada sekiz saatlik iş günü titizlikle uygulanıyor, deriz.

(Avukat'la birlikte çıkar. Matti yine gazetesine döner)

EVA *(Elinde ağızlıklı bir sigara ve filmlerde gördüğü işveli bir yürüyüşle girer[58])* Zili çaldım. İşiniz mi vardı?

MATTİ Benim mi? Hayır, mesaim sabah altıda başlar.

EVA Sandalla adaya kadar kürek çekip yarın nişan yemeği için benimle yengeç yakalamaya gelmez miydiniz acaba, diyordum.

MATTİ Çok geç değil mi? Yatma zamanı gibi.

EVA Hiç yorgun değilim. Neden bilmem yazın pek uyku tutmuyor beni. Şimdi yatsanız uyuyabilir misiniz yani?

MATTİ Evet.

EVA İmrendim size. O zaman av takımını bana hazırlayıverin. Çünkü babam yengeç istiyor. *(Döner, eşiğe yönelir ve yine filmlerden gördüğü yürüyüşle gitmeye başlar)*

MATTİ *(Havası değişmiş)* Sizinle gelsem daha iyi. Küreği ben çekerim.-

EVA Çok yorgun değil miydiniz?

MATTİ Uyandım, çivi gibiyim. Yalnız, üstünüzü değişin, suya girip çıkacağız.

EVA Aletler dolapta. *(Çıkar)*

(Matti balıkçı kazağını sırtına geçirir)

EVA *(Çok kısa bir şortla dönmüştür)* Aletleri almamışsınız?

MATTİ Elle yakalayacağız. Çok daha keyifli, ben öğretirim size.

EVA Av takımıyla daha rahat ama?

MATTİ Geçenlerde adadaydım, oda hizmetçisiyle aşçı da vardı, elle yengeç yakaladık, çok hoştu, isterseniz sorun. Çevikliğim iyidir benim. Sizin değil mi? Bazı insanların her elinde beş parmak bulunur. Yengeçler de çeviktir elbet, çakıllar fena kayar, ama dışarısı yeterince aydınlık, tek tük bulut var, az önce baktım.

EVA *(İkircilikli)* Gene de, aletle tutalım biz. Daha çok yakalarız.

MATTİ O kadar çoğu ne olacak?

EVA Babam az olan şeyi yemez.

MATTİ İş ciddi yani. Ben, birkaç tane yakalar sonra da sohbet ederiz diye düşünmüştüm, gece çok güzel.

EVA Her şeye güzel demeyi bırakın da şu av takımını getirin siz.

MATTİ Yengeçleri amma ciddiye aldınız, nasıl da acımasız oldunuz onlara karşı. Bir iki torba dolusu yeter. Tam yerini biliyorum, yengeç kaynar orası, beş dakikada göstermelik bir şeyler tutarız.

EVA Ne demek yani? Yengeç avlamak istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

MATTİ *(Bir susuştan sonra)* Aslında biraz geç oldu galiba. Sabahın altısında çıkıp Ataşe'yi Studebaker'le istasyona bırakmam gerek. Ee şimdi adanın sularında gezinmek en az üçü dördü bulur, uykuya hiç zaman kalmaz. Ama mutlaka istiyorsanız sizi sandalla adaya götüreyim.

(Eva, tek kelime söylemeden döner gider. Matti balıkçı kazağını çıkarır ve gazetesini okumaya koyulur. Laina, hamamdan çıkmış, gelir)

LAİNA Fina'yla Kâhya Kadın hamamda çene çalıyorlar. Sizi de aşağıya su kenarına çağırıyorlar.

MATTİ Yorgunum. Bugün ırgat pazarındaydım, az önce de traktörü bataklığa götürdüm, zincir sıyırdı.

LAİNA Ben de fırında öldüm bittim. Nişan törenleri bana göre değil. Ama şimdi yatağa gitmeye de içim hiç razı gelmiyor, şu pırıl pırıl havada uyumak düpedüz günah. *(Giderken pencereden bir bakar)* Evet evet, aşağı iniyorum ben, seyis akordeon çalacakmış, dinlemeye bayılırım.

(Bitkin olduğu halde kararlıca çıkar)

EVA *(Girer)* Beni istasyona kadar götürmenizi istiyorum.

MATTİ Beş dakika içinde Studebaker'ı manevrasıyla hazır ederim. Sizi kapının önünde bekleyeyim.

EVA İyi. İstasyona niçin gittiğimi sormadınız bakıyorum.

MATTİ Onbir on treniyle Helsinki'ye gideceksiniz herhalde.

EVA Yani hiç şaşırmadınız besbelli.

MATTİ Neden şaşırayım? Şoförlerin şaşırmasından hiçbir şey çıkmaz, bir etkisinin olduğu bile az görülmüştür. Farkına bile varmaz kimse, önem taşımaz.

EVA Birkaç hafta için Brüksel'e bir kız arkadaşıma gidiyorum, babama söylemek istemiyorum şimdi. Bilet için bana 200 Mark borç vermeniz gerekecek. Ben yazar yazmaz babam öder size.

MATTİ *(Pek hoşlanmamış)* Başüstüne.

EVA Paranız geri gelmez diye korkmuyorsunuz herhalde. Kiminle nişanlandığıma aldırmasa da babam, size borçlu kalmayı asla istemez.

MATTİ *(Dikkatlice)* Parayı size vereceğime göre, kendisini borçlu sayar mı acaba, bilmem ki.

EVA *(Kısa bir susuştan sonra)* Sizden böyle bir ricada bulunduğuma çok üzülüyorum.

MATTİ Tam nişan öncesi, hani ne derler, pastası fırında kızarırken, gecenin bir yarısında çekip gitmenize babanız aldırmaz olur mu hiç? Kendinde olmadığı bir anda size beni tavsiye etti diye kırılmayın bu kadar. Muhterem babanızın istediği, sizin iyiliğinizdir Bayan Eva. Bana bunu kendisi özellikle vurguladı. Sarhoş olunca, ya da diyelim bir kadeh fazla içince, neyin sizin iyiliğinize olduğunu bilemez hale gelir, duygularına kapılıp gider. Ama ayılınca gene aklı başına gelir, vereceği paraya değen bir Ataşe satın alır size, Paris'te veya Tallin'de bakan eşi olursunuz, güzel bir akşamda canınız çektiyse ne isterseniz yapabilirsiniz, istemediğinizi de yapmanız gerekmez.

EVA Demek şimdi beni Ataşe'ye layık görüyorsunuz öyle mi?

MATTİ Bayan Eva, muhterem babanızı sıkıntıya sokmayı göze alacak kadar mali gücünüz yok herhalde.

EVA Rüzgâr gülü gibi değişiverdi görüşünüz bakıyorum.

MATTİ Evet değişti. Ama, rüzgâr gülü gibi derken, haksızlık etmeyip biraz düşünmek gerek. Evet, demirden yapılmışsınız, diyelim, sizden sağlamı yok, ama tutunacak temelden yoksunsunuz? İşte o temel benim elimde de yok.

(Parmaklarıyla sayar gibi para işareti yapar)

EVA Elinizde o temel bulunmadığına göre, bana yaptığınız güzel öneriye de, acaba dürüstçe mi diye kuşkuyla bakmak zorundayım maalesef. Bana öyle geliyor ki, babamın her şeyi sırf benim iyiliğim için yaptığı yolundaki tatlı sözlerinizin altında da, sırf bilet parasını kaptırma korkunuz yatıyor.

MATTİ Buna işimi kaybetme korkusunu da ekleyebilirsiniz, hiç gücenmem size.

EVA Belli ki oldukça materyalistsiniz Bay Altonen, ya da sizin çevrelerinizde nasıl deniyorsa işte, değirmeninize suyun hangi taraftan akacağını iyi kestiriyorsunuz. Her şey bir yana, cebindeki paradan, ya da düpedüz kendi menfaatından başka hiçbir şey tanımadığını sizin kadar apaçık gösteren birine hiç rastlamamıştım. Demek ki gözü parada olanlar yalnız varlıklılar değilmiş.

MATTİ Sizi hayal kırıklığına uğrattıysam çok üzülürüm doğrusu. Ama siz öyle düpedüz sordunuz ki, dolambaçlı yol bulamadım. Oysa biraz havalarda uçuşur gibi, satır arası derler ya hani, işte öyle ima etseydiniz yalnızca, aramızda paranın sözü bile olmazdı. Neyin içine girerse tatsızlık getirir o meret zaten.

EVA *(Oturur)* Ataşe ile evlenmeyeceğim.

MATTİ Biraz düşünüyorum da, niçin özellikle onunla evlenmeye karşı çıktığınızı anlayamıyorum. Ha o, ha öteki, hepsi birbirinin benzeri gibi geliyor bana, çok çalışmışlığım var yanlarında. Görgülüdürler, kafanıza çizme fırlatmazlar, sarhoşken bile; parada gözleri yoktur, hele kendi paraları değilse; üstelik de değer bilirler, şarabı şaraptan ayırmasını bildikleri gibi. Öğrenmişler çünkü.

EVA Hayır, Ataşe'yi almıyorum işte. Sizi alacağım galiba.

MATTİ Nasıl, ne demek yani?

EVA Babam kereste atelyesini bize verebilir.

MATTİ Yani, size.

EVA Evliysek, bize demektir bu.

MATTİ Karelien'de[59] bir çiftlikteydim, ağası eskiden uşakmış. Hanımefendi hazretleri, başrahip eve konuk geldiğinde, kocasını balığa gönderirdi. Başkaları geldiğinde de, o, geride sobanın yanında oturur, şişelerin mantarlarını açma işini bitirince fal[60] açardı. Çocukları epey büyümüştü, ağaya ön adıyla seslenirlerdi: "Victor, lastik çizmeleri getir, ama fazla sallanma ortalıkta!" Böylesi bana göre değil Bayan Eva.

EVA Değil tabii, çünkü siz gerçekten ağa olmak istersiniz. Karınıza nasıl davranacağınızı tasavvur edebiliyorum.

MATTİ Düşündünüz mü bunu sahi?

EVA Niye düşünecekmişim? Gün boyu aklım fikrim sizde sanıyorsunuz galiba. Nereden bu hayale kapıldığınızı anlamıyorum. Her neyse, sürekli kendinizden söz etmenizden de bıktım zaten, istediğiniz şuymuş, zevkiniz şöyleymiş, bir yerde duymuşsunuz ki... yeter be! Sözde masum hikâyeleriniz, edepsizlikleriniz hiç gözümden kaçmış değil. Hele ben size, hiç mi hiç tahammül edemem, egoistlerden hoşlanmam çünkü, anlaşıldı mı?

(Çıkar.
Matti yine gazetesine eğilir)

7

PUNTİLA AĞA'NIN NİŞANLILARI BİRLİĞİ

(Puntila'da çiftlik avlusu. Pazar sabahı. Konağın taraçasında Puntila bir yandan traş olmakta, bir yandan da Eva ile kavga etmektedir. Uzaktan çan sesleri duyulur)

PUNTİLA Ataşe ile evleneceksin, kes artık. Yoksa tek Fenik yok sana. İstikbalin benden sorulur.

EVA Daha geçende, o erkek değilse evlenme onunla demiştin. Kimi seviyorsan onu al, demiştin.

PUNTİLA Ohoo, ona bakarsan susuzluğum gitsin diye bir kadeh fazla içince daha neler söylerim ben. Ama sonradan kendi lafımın bana karşı kullanılmasından hiç hoşlanmam. Şimdi seni eğer bir daha şoförle yakalarsam, çekeceğin var. Saunadan bir şoförle birlikte çıktığını pekâlâ yoldan geçen yabancılar da görebilirdi. Ne

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültes
Kütüphanesi

olurdu o zaman, rezalet diz boyu! *(Birden gözü uzaklara kayar ve haykırır)* Atlar ne arıyor yoncalıkta?

SES Seyis bıraktı.

PUNTİLA Çabuk çıkar, hemen! *(Eva'ya)* Bir yarım gün ayrılmayagör, çiftlikte her şey birbirine giriyor. Niye peki, soruyorum, atlar niye yoncalığa girdi? Çünkü seyis efendi bostancı karıyla şapır şupur. Peki, ya daha bir yıl iki aylık dana niye buzağıladı da işi bitti? Çünkü bakıcı hatun stajerle aşna fişne. O zaman gencecik danalara gözkulak olmaya vakti kalır mı, hayır efendim, salar boğayı ortalığa, o da ne bulursa üstüne biner. Lanetlik! Hele o bostancı karıyla mutlaka hesaplaşacağım, o karı seyisin altına yatmasa, bu yıl domates satışım yüz kiloda kalmazdı, ama hep altın yumurtlayan domatesi yüreğinde hissedebilir mi o, ne gezer? Çiftlikte sarmaş dolaş olmayı yasaklıyorum, çok pahalıya mal oluyor bana, duydun mu, sana bu söz; şoförünle sana, bu çiftliği batıracaksınız, her şeyin bir sınırı var[61].

EVA Çiftliği batırıyorum ben, öyle mi?

PUNTİLA Benden uyarması. Skandal istemem. 6000 mark harcıyorum sana düğün yapmak için, evlenip en yüksek muhitlere giresin diye elimden geleni yapıyorum; bir ormanım gidiyor bu uğurda, orman ne demektir bilir misin? Ama sen tutturmuşsun Idı'yla Bıdı'yla düşüp kalkacağım diye, hatta bir şoför parçasıyla. *(Matti aşağıda avluya gelmiştir, kulak kabartır)* Brüksel'de yüksek tahsil yapman için niye paralar döktüm, gel de bir şoförün boynuna atıl diye mi? Müstahdemle mesafeli olacaksın, yoksa edepsizlik gırla gider, tepende cirit atarlar. On adım uzağında kalacaklar, yılışıklık yasak, her şey alt üst olur yoksa, bu konuda hiç yumuşamam, taş gibiyim taş! *(Konağa girer)*

(Avlu kapısının önünde Kırgelalı dört kadın belirir. Aralarında anlaşırlar, başörtülerni çıkarıp kuru çiçek çelenklerini başlarına koyar ve aralarından birini içeri yollarlar. Telefoncu Kız Sandra avluya girer)

TELEFONCU KIZ Günaydın. Bay Puntila ile görüşmek istiyordum.

MATTİ Bugün görüşebileceğinizi sanmam. Havasında değil.

TELEFONCU KIZ Ama nişanlısını kabul eder herhalde.

MATTİ Ah, nişanlı mısınız onunla?

TELEFONCU KIZ Zannederim.

PUNTİLA'NIN SESİ Sevmek mevmek gibi lafları ağzına aldığını da duymayayım sakın, lanetliğin kibarcasıdır o, Puntila'ya giremez! Nişan töreni başladı, koca bir domuz kestirmişim ben, geri

gelmez bir daha, hayvancağız benim hatırım için yeniden dirilip de uslu uslu ahırında yem kabının başına geçecek değil ya. Hem ben zaten her şeyi düzenlemişim, artık Puntila'da huzur istiyorum, odana kitleyeceğim seni, ayağını denk al!

(Matti uzun saplı bir süpürgeyle avluyu süpürmeye koyulur)

TELEFONCU KIZ Bu beyefendinin sesi tanıdık geldi kulağıma.

MATTİ Çok normal, çünkü nişanlınız olur kendileri.

TELEFONCU KIZ Hem tanıdık, hem değil, Kurgela'daki ses daha başkaydı.

MATTİ Aaa, Kurgela'da mı oldu bu? Hani oradan kanuna uygun içki aldığı zaman.

TELEFONCU KIZ Belki orada durumlar biraz değişik olduğu için, yani nasıl desem, yüzü de ona göreydi, dostça, arabada oturuyordu, sabahın kızıllığı yüzüne vurmuş, işte oradaki ses öyleydi, buradakini tanımak zor.

MATTİ O yüzü de, sabah kızıllığını da ezbere bilirim. Şimdi siz evinize dönseniz daha iyi olur.

(Avluya Kaçakçı Emma girer. Telefoncu Kız hiç tanımıyormuş numarası yapar)

K. EMMA Bay Puntila burada mı? Hemen görüşmem gerek.

MATTİ Kendisi maalesef burada değil. Ama isterseniz nişanlısıyla görüşebilirsiniz, orada işte.

TELEFONCU KIZ *(Oyun oynayarak)* İçki kaçakçılığı yapan Emma Takinainen değil mi bu?

K. EMMA Ne yapıyormuşum ne? İçki kaçakçılığı mı dedin? Polisin karısına bacak masajı yaparken birazcık ispirto kullanıyorum diye mi? Hem sonra istasyon şefinin karısı da en kalite vişne likörü için benim ispirtomu alıyor, demek ki yasalmış, ne buyurulur? Nişanlılığa gelince, Kurgela'nın santralcı Sandra'sı benim burada oturan nişanlım Puntila Beyefendi ile nişanlı olduğunu mu iddia ediyor yani? Ağzını yırtarım senin, bohçacı karı!

TELEFONCU KIZ *(Gözü parlayarak)* Peki ya bu parmağımdaki ne, ot kaynatıcısı cadı, bu yüzük parmağımın üstünde gördüğün ne ha?

K. EMMA Pışşık! Halka biçiminde et beni o. Asıl sen benim parmağımdakine bak, nişanlı olan benim, sen değil. İçki içip yüzük takarak, nizami!

MATTİ Bayanların ikisi de Kurgela'dan mıdırlar acaba? O zaman Mart serçeleri gibi bol miktarda nişanlılarımız var demek ki.

(Sütçü Kız Lisu ile Eczacı Kız Manda avlıya girer)

SÜTÇÜ KIZ ve ECZACI KIZ *(Aynı anda)* Bay Puntila burada mı oturuyor?

MATTİ Kurgela'dan mısınız? Öyleyse o burada oturmuyor, ben şoförüyüm, otursa bilirdim. Bay Puntila, sizin muhtemelen nişanlısı olduğunuz o bayla aynı adı taşıyan başka bir baydır.

SÜTÇÜ KIZ Ama ben Lisu Jakkara'yım, o bay benimle gerçekten nişanlandı, kanıtı var elimde. *(Telefoncu Kız'ı işaret ederek)* İşte bu da kanıtlayabilir, bu da onunla nişanlandı.

K. EMMA ve TELEFONCU KIZ *(Ayna anda)* Evet, kanıtlayabiliriz, hepimizin nişanı yasaya uygun!

(Dördü birden kahkahalarla gülerler)

MATTİ Kanıtlayabilir olmanıza pek sevindim. Hemen söyleyeyim ki, eğer yasaya uygun tek bir kişi olsaydı, fazla ilgimi çekmezdi, ama sizden topluca duyduğum bu sesi tanırım ben, kitlenin sesi! Bay Puntila'nın Nişanlıları Birliği olarak örgütlenmenizi öneririm. Böylece ilginç soru da ortaya çıkmış oluyor: Niyetiniz nedir?

TELEFONCU KIZ Söylesek mi buna? Efendim, geçmiş bir davet var elimizde, Bay Puntila'nın şahsen yaptığı bir davet, büyük nişan törenine dördümüzün de gelmemizi istemişti.

MATTİ O davet geçen yıl düşen kar gibi[62] bir şey yani. Beyefendi sizi şimdi, avcılar çekip gittikten sonra bataklıktan uçarak gelmiş dört yaban ördeği olarak görecektir.

K. EMMA Eyvah, hiç buyurun der gibi değil.

MATTİ Ben size buyurmayın demedim ki, ancak ne var, belli vaziyetler açısından biraz erken gelmiş bulunuyorsunuz. Şimdi benim kafa patlatmam gerekiyor, nasıl etsem de sizleri eşref saatine denk getirsem, gerçekten nişanlılar olarak kabul görüp buyur edileceğiniz bir anda içeri soksam, diyerek.

ECZACI KIZ Niyetimiz yalnızca biraz eğlenmekti, bir de dansta küçücük bir iki çimdik.

MATTİ Zaman meselesi, dedim ya. Çünkü, kafa yeterince tütsülendi mi, ağamız grotesk numaralara hazır demektir. O anda dört nişanlı girebilirler. Başrahip apışıp kalacaktır elbet ve yargıç onu apışmış görünce değişip biraz daha mutlu bir insan olacaktır. Ama düzen tam olmalı, yoksa biz Nişanlılar Birliği olarak, elimizde iç çamaşırından bayrağımızla Tavast ilinin kutsal marşını söyleyerek salona girdiğimizde, Bay Puntila her şeyi bilmemezlikten geliverebilir.

(Hepsi gene kahkahaları koyverirler)

K. EMMA Bir kahve ikram edilip ardından da dans olur mu acaba?

MATTİ Birliğimiz bunu bir talep olarak getirip kararlıca bastırırsa belki de hakkını alabilir, çünkü ortada verilmiş umutlar var, yapılmış masraflar var, örneğin tren bileti, sanıyorum trenle geldiniz.

K. EMMA İkinci mevki.

(Oda Hizmetçisi bir küp tereyağını konağa götürmektedir)

SÜTÇÜ KIZ Halis tereyağı.

ECZACI KIZ Trenden iner inmez buraya geldik. Adınızı bilmiyorum ama, acaba bize birer bardak süt bulabilir miydiniz?

MATTİ Bir bardak süt? Öğleden önce olmaz, iştahınız kapanır sonra.

SÜTÇÜ KIZ Yok yok, iştahımız kapanır diye hiç korkmayın siz.

MATTİ Size birer bardak süt getirmek yerine, nişanlınız beyefendiye bir şişe başka bir şey götürsem, ziyaretiniz için daha hayırlı olacak.

TELEFONCU KIZ Sesi çok kuru çıkıyordu, doğru.

MATTİ Her şeyi bilen ve bilineni yayan telefoncu Sandra meseleyi kavradı bakın, niçin size süt getirmek için koşturmayıp da, beyefendiyi akvavite nasıl getiririm diye düşündüğümü hemen anladı.

SÜTÇÜ KIZ Bu çiftlikte doksan baş inek yok muydu? İşittim ben.

TELEFONCU KIZ Ama deminki sesi işitmedin herhalde Lisu.

MATTİ Aklınızı kullanıp şimdilik yemeklerin kokusuyla idare edeceğinizden[64] kuşkum yok.

(Seyis ile Aşçı Kadın, kesilmiş domuzu konağa taşırlar)

KADINLAR *(Alkışlarlar)* Neler çıkmaz ki bundan! – Nar gibi kızartsalar şöyle! – Mercanköşk de koyun biraz haa!

K. EMMA Yemekte eteğimin kopçalarını açsam kimse bakar mı dersiniz, belim sıkar çünkü.

ECZACI KIZ Bay Puntila bakar mı bakar.

TELEFONCU KIZ Öğlen ortasında da mı, yok canım.

MATTİ Nasıl bir öğlen ziyafeti olacak, biliyor musunuz? Viborg Yüksek Mahkemesinin yargıcı ile yan yana oturacaksınız. Ona şöyle sesleneceğim: *(Süpürgeyi sapından toprağa saplar ve ona hitap eder)* Muhterem efendim, huzurunuzdaki dört yoksul bayan, taleplerinin geri çevrilmesi korkusuyla ezilmekteler. Nişanlılarına kavuşmak için uzun tozlu yollarda taban tepip gelmiş bulunuyorlar. Çünkü on gün kadar önce bir sabah vakti,

Studebaker arabasıyla şişmanca şık bir bey köylerine gelmiş ve yüzük takarak onlarla nişanlanmıştı, ama şimdi belki bunu inkâr etmek isteyecektir. Yüce göreviniz gereği yargınızı veriniz. Fakat naçizane uyarmak da benim görevimdir ki, haklıyı korumazsa bir gün gelip Viborg Yüksek Mahkemesinin varlığı ortadan kalkabilir.

TELEFONCU KIZ Bravo!

MATTİ Avukat da masada sizin için kadeh kaldıracak. Sen ona ne diyeceksin bakalım, Emma Takinainen?

K. EMMA Diyeceğim ki, size ulaşmak benim için bir mutluluk, n'olur vergi beyannamemi doldurur musunuz, memurlara sert çıkmayı da ihmal etmeyin sakın. Sonra sizin konuşmanız etkileyicidir, söyleyin de kocamı askerde bu kadar uzun tutmasınlar, ben burada tarlayla baş edemiyorum, o orada albayla dertli. Sonra bir de bakkal veresiye hesabı tutarken benim şeker ve gaz borçlarımı şişirmeye kalkmasın.

MATTİ Eline geçmiş fırsatı imanına kadar kullandın doğrusu. Ama vergi derdi ancak Bay Puntila'yı kaçırırsan var. Onu yakaladıysan, ödemek sorun olmaz. Doktorla da kadeh tokuşturacaksınız, ne diyeceksiniz ona?

TELEFONCU KIZ Doktor bey diyeceğim ona, belime saplanan ağrılar yine başladı, hemen yüzünüz ekşimesin canım, biraz dişinizi sıkın, Bay Puntila ile evlenir evlenmez vizitenizi öderim. N'olur biraz vaktinizi bana ayırın, yemeğin o kadar acelesi yok, kahveninse suyu bile konmadı daha, hem siz halkın sağlığından sorumlu değil misiniz?

(İki işçi birer fıçı birayı yuvarlayarak konağa götürürler)

K. EMMA Biralar gidiyor, biralar.

MATTİ Başrahip de masanızda olacak. Neler söyleyeceksiniz ona?

SÜTÇÜ KIZ Şu andan itibaren, pazarları canım isterse kiliseye gitmek için zamanım olacak artık, diyeceğim.

MATTİ Sofra sohbeti için çok kısa oldu. Demek ki ben tamamlayacağım: Rahip efendi, bu sütçü kız Lisu'nun bugün porselen tabakta yemek yiyor olması en çok sizi sevindirmeli, çünkü Tanrı önünde herkes eşittir denilmiştir[65]; Bay Puntila'nın önünde bu niçin olmasın? Hem çiftliğin yeni sahibesi olarak Lisu size de lütufta bulunacaktır, şimdiye kadar olduğu gibi doğum günlerinizde birkaç şişe beyaz şarabı eksik etmez, böylece siz de vaazınızda güzel güzel cennet bahçelerinden söz etmeyi sürdürürsünüz, çünkü kendisi de dünya bahçelerinde inek sağmak zorunda değildir artık.

(Matti'nin bu büyük konuşmaları sırasında Puntila konağın taraçasına çıkmıştır. Konuşmaları berbat bir suratla izlemektedir)

PUNTİLA Gevezelik bittiyse ben de bileyim kim bunlar?

K. EMMA *(Gülerek)* Sizin nişanlılarınız, Bay Puntila, tanıdınız herhalde.

PUNTİLA Ben mi? Hiçbirinizi tanımıyorum.

K. EMMA Tanımaz olur musunuz hiç, en azından şu yüzüklere bakın.

ECZACI KIZ Kurgela'daki eczanenin perde halkaları hani.

PUNTİLA Ne arıyorsunuz burada? Niyetiniz pislik çıkarmak mı?

MATTİ Bay Puntila, bu öğlen arasında belki aksi bir zaman ama kendi aramızda konuştuk, Puntila'daki nişanın neşesini nasıl artırsak diye düşünerek Bay Puntila'nın Nişanlıları Birliği'ni kurduk.

PUNTİLA Yok bir de sendika kursaydınız. Senin aylaklık ettiğin yerde böylesi muzırlıklar çabuk boy atar, okuduğun gazeteden tanıyorum seni.

K. EMMA Sırf eğlence olsun diye, bir de olursa bir fincan kahve.

PUNTİLA Sizin eğlencenizi bilirim ben! Şantaj yapıp benden bir şeyler koparmaya geldiniz değil mi?

K. EMMA Vay vay vay!

PUNTİLA Ne vereceğimi görürsünüz şimdi, benim dostça davranışımdan fırsat yakalamak istiyorsunuz öyle mi? Size tavsiyem, ben sizi kovdurup polis çağırmadan, defolup gidin çiftlikten. Sen sen, orda duran, Kurgela'daki santral memuresisin sen, tanıdım, merkeze telefon ettireceğim bakalım posta idaresi böyle sululuklara izin veriyor mu, ötekilerin de kim olduklarını bulup çıkarırım elbet.

K. EMMA Anlaşıldı Bay Puntila. O geçmiş günün bir anısı olacaktı bu yalnızca. Olmayıversin. Ama hiç değilse şu avlunuzun toprağında düpedüz yere oturacağım, bir kere Puntila Çiftliği'ne gitmiştim, davetliydim diyebilmek için. *(Yere oturur)* İşte, kimse itiraz edemez ve inkâr edemez artık, oturuyorum. Sandalyede değil evet, bunu söylemem hiç gerekmez, Tavast ilinin çıplak toprağı üstünde oturuyorum, hani okul kitaplarında, "O toprak yorar insanı, ama o yorgunluğa değer," diye yazılıdır ya; ve tabii, "Yorulan kimdir, parsayı toplayan kimdir," diye yazılamaz ya, işte o toprakta. Kızarmış danayı koklamadım mı, tereyağı küpünü gözümle görmedim mi, biralar da mı yoktu?

(Şarkı söyler)

Ve gölleri ve dağı ve üstünde bulutları
Çok pahalıya patlar Tavast ilinin halkına
Ve yeşil sevinci ormanın ve baraj suları.

Haksız mıyım? Şimdi tutun elimden kaldırın beni, bu tarihi oturuşumda bırakmayın.

PUNTİLA Defolun gidin çiftlikten!

(Dört kadın başlarındaki kuru çiçek çelenklerini alıp yere fırlatırlar ve avluyu terk ederler. Matti kuru çiçekleri süpürür)

8

FİN HİKÂYELERİ

(Uzun yol. Akşam olmuştur. Dört kadın eve dönmektedir)

K. EMMA Bu ağalarla karşılaşmada keyifleri nasıldır nereden bileceksin? Kafayı iyice çekmişlerse, nükte yaparlar, oranı buranı çimdiklerler, hemen sulanıp ahududu fundalığına atıvermesinler diye az uğraşmazsın, ama beş dakika geçince tepeleri atar, polis çağırmaya kalkarlar. Pabucumun çivisi çıkmış fena batıyor.

TELEFONCU KIZ Taban da gitmiş.

SÜTÇÜ KIZ Ayakkabı dediğin, beş saatlik uzun yola dayansın diye yapılmıyor ki tabii.

K. EMMA Yürümekten, gitti pabuçlar. Bir yıl kullanırdım daha. Bir taş bulsam. *(Hepsi otururlar. Kaçakçı Emma pabucunun çivisini taşla ezmeye çalışır)* Dediğim gibi bu ağaların hesaba gelir yanı yok, bir öyle, bir böyle, sonra yine öyle. Giden polis şefinin karısı, ayaklarının şişine masaj yapmam için sık sık gecenin bir yarısında beni çağırtırdı; her seferinde kocasıyla vaziyetler nasılsa ona göre kendi havası da değişik olurdu. Adam hizmetçiyle aşna fişneymiş. Kadın bana pralin hediye ettiğinde, kocasının hizmetçiyi uzaklaştırdığını anlıyordum. Ama herif az sonra kızı gene arayıp bulmuş olacak ki, kadın ne kadar kafasını patlatsa da, benim ayda altı kere değil on kere masaja gittiğimi dünyada hatırlayamıyordu. Belleği bir anda yitip gitmişti.

ECZACI KIZ Bazan da öyle bir belliyorlar ki, en uzak geçmişi unutmuyorlar. Yirmi yıl geçtikten sonra Amerikapekka'nın o ülkede yükünü tutmuş olarak buraya, memlekette akrabalarını

ziyarete geldiğindeki gibi işte. Akrabaları öyle yoksulmuş ki, annemden patates kabuklarını dilenirlermiş, ama o ziyarete geldi gönlü hoş olsun diye dana kızartması çıkarmışlar önüne. Yemiş bir güzel, sonra da ninesine bir zamanlar yirmi Mark borç verdiğini anlatmış. Başını sallayıp dururmuş, bu kadar yoksul olduklarına göre borçlarını bile ödeyemeyecek bunlar, diye.

TELEFONCU KIZ Bilen biliyor işini. Nasıl zengin oluyorlar ki zaten? Bir yoksul köylü, 1908 kışında bir gece bizim oralardan bir toprak ağasını buz tutmuş gölün üstünden geçirmiş. Buzun bir yerinde bir çatlağın bulunduğunu ikisi de biliyor, ama nerede belli değil. Bu yüzden oniki kilometre boyunca köylü önden gitmiş. Ağa korkmaya başlamış, sağ salim karşıya varalım, söz veriyorum sana bir at bağışlayacağım, demiş köylüye. Yolu yarılayınca gene ağzını açmış ve bu kez: Eğer yolu bulur da beni yarığa düşüp boğulmaktan kurtarırsan, söz, sana bir dana, demiş. Sonra uzaktan bir köyün ışıkları belirmiş. O zaman, ha gayret, bir köstekli saat var sana, demiş ağa. Kıyıya elli metre yaklaşınca bir çuval patatesten dem vurmuş. Derken kıyıya ayak basmışlar, ağa köylünün eline bir Mark tutuşturmuş, amma uzattın haa, deyip kesmiş. Bunların nüktelerine de oyunlarına da aklımız ermiyor, her seferinde tuzaklarına düşüyoruz. Niye, çünkü gözleri bizim gibi bakıyor, aldanıyoruz. Ayıların ya da engerek yılanlarının baktığı gibi baksalar, tetik durur insan o zaman.

ECZACI KIZ Hiç şakalarına gelmeyeceksin, hiç de bir şey almayacaksın onlardan!

K. EMMA Onlardan hiçbir şey almamak mı, iyi doğrusu, her şey onların elinde, bizimse hiçbir şeyimiz yok. Susuzluktan kıvran, ama ırmaktan bir yudum su alma!

ECZACI KIZ Şaka maka, fena susamışım ben.

SÜTÇÜ KIZ Ben de. Kausala'da bir hizmetçi kız, çalıştığı çiftlikte mülk sahibinin oğlundan hamile kalmış. Çocuk dünyaya gelince oğlan nafaka ödememek için Helsinki Mahkemesinde her şeyi inkâr etmiş. Kızın annesi avukat tutmuşmuş; avukat, oğlanın askerdeyken kıza yazdığı mektupları hâkimin önüne koyuvermiş. Mektuplarda her şey öyle açıkmış ki, oğlan bir de yalan yere yemin etmekten beş yıl yiyecekmiş. Ama hâkim ilk mektubu sesli okuyunca, çok da ağır ağır yapıyormuş bunu, kız çıkmış hâkimin önüne, mektuplarını geri istemiş, nafaka da suya düşmüş. Mektupları kucaklayıp mahkemeden çıktık-

larında kızın gözünden sel gibi yaş akıyormuş, öyle diyorlar, anne öfkesinden deliye dönmüş, oğlansa gülüp dururmuş. Aşk bu işte[66].

TELEFONCU KIZ Kız aptallık etmiş.

K. EMMA Akıllılık da olabilir böyle bir şey, duruma göre. Viborg dolaylarında biri onların hiçbir şeyine tenezzül etmemiş. 18'indeymiş daha[67], Kızıllar'danmış, onu yakalayıp Tampere'deki kampa hapsetmişler, delikanlı açlıktan otları kemirmek zorunda kalmış, yiyecek hiçbir şey vermiyorlarmış. Annesi ziyarete gitmiş, bir şeyler de götürmüş yanında. 80 kilometre çekmiş yol[68]. Kadın yoksul köylülerdenmiş, ağanın karısı ona, bir balıkla yarım kilo tereyağı vermişmiş. Arada bir kendisini bir köylü arabaya aldıysa yürümekten birazcık kurtuluyormuş, sonra gene yayan yapıldak yollara düşüyormuş. Arabada köylüye anlatmış kadın: "Tampere'ye, Kızıllar'ın hapsedildiği kampa oğlumu ziyarete gidiyorum, ağanın karısı da sağ olsun bana bu balıkla tereyağını verdi, oğlum için," demiş. Köylü, oğlunun Kızıl olduğunu duyar duymaz arabasından indirmiş onu. Ama kadın ırmakta çamaşır yıkayan kadınlara rastlayınca gene başlamış anlatmaya: "Oğlumu ziyarete gidiyorum, Tampere'ye, Kızıllar'ın hapsedildiği kampa, ağanın karısı da oğlum için bir balıkla yarım kilo tereyağı verdi, sağ olsun." Sonunda Tampere'de kampın nizamiyesine vardığında, aynı şeyi nöbetçi amirine de anlatınca adam gülmüş, ziyaret yasak olduğu halde kadını içeri almış. Kampın dışı yeşilmiş, ama tel örgütlerin iç yanında tek yeşil ot kalmamış, tek ağaçta tek bir yaprak kalmamış, hepsini mahpuslar yiyip bitirmiş. Hiç yalansız, aynen böyle ha! İç Savaş ve mahpusluk boyunca oğlu Athi'yi[69] hiç görememiş kadın, bir zayıflamış ki oğlu, kemikleri sayılıyormuş. "Athi, ah oğlum, seni gördüm ya! Hem bak, bir balıkla yarım kilo tereyağı, ağanın karısı senin için verdi bunları!" Athi annesini bağrına basar, romatizmasının nasıl olduğunu sorar, komşuları sorar, ama iş balıkla tereyağına gelince, dünyada almam onları, der, hatta annesine kızar: "Bunları dilendin o ağa karısından değil mi? Al geri götür, ben onların hiçbir şeyini almam!" dermiş. Kadıncağız, Athi acından ölüyorken, armağanları yeniden sarıp sarmalamış çaresiz, oğluyla vedalaşıp düşmüş yola, gene arada bir kendisini alan bir araba denk gelmedikçe yayan yapıldak. Rastladığı bir çiftlik uşağına şöyle anlatıyormuş artık: "Kampta mahpus oğlum Athi, balıkla tereyağını almadı, ağanın karısından dilenmişim diye geri çevirdi, onların hiçbir şeyini almıyor." Yol gitmekle bitmiyor, kadın ihtiyar, arada yol kenarında oturup balıktan, tereyağından bir iki lokma yemek zorunda kalıyor, onlar da bayatlamış artık. Hafiften kokmaya bile başlamış. Ama gene ırmakta çamaşır yıkayan kadınlara vardığında bu kez şöyle demiş: "Oğlum Athi, mahpuslar kampında, balığı ve tereyağını almadı, ağanın karısından dilenmişim diye geri çevirdi. Onların hiçbir şeyini almıyor." Yol boyu rastladığı herkese anlatmış bunu, herkes etkilenmiş bundan, yol boyu. Ve az değil, seksen kilometreymiş yol.

SÜTÇÜ KIZ O kadının oğlu Athi gibiler var işte.

K. EMMA Çok az.

(Kalkar ve sıskınlık içinde yola koyulurlar)

9

PUNTİLA KIZINI BİR İNSANLA NİŞANLIYOR

(Küçük masaların ve koskoca bir büfenin bulunduğu yemek odası. Başrahip, Yargıç ve Avukat ayakta ve tütün içerken kahvelerini yudumlamaktadırlar. Puntila köşede oturmuş, sesi çıkmaksızın içki içmekte; yanda gramofonda dans müziği çalınmaktadır)

BAŞRAHİP Yürekten iman edenler çok azaldı. Onun yerini aldırmazlık ve kuşku aldı, öyle ki halkımızdan umut kesilebilir neredeyse. İman olmadan, yani Tanrıyı inkâr edersen, onsuz bir yaban mersini bile yetişmez bilesin, diye sürekli kafalarına dan dan vuruyorum, ama yemişleri sırf tabiatın ürünüymüş gibi alıp midelerine indiriyorlar, sanki bu hep böyleymiş, başka türlü olamazmış gibi. Bu imansızlık, bir yanıyla kiliseyi boşlamaktan geliyor, boş sıralara vaaz vermek zorunda kalıyorum, sanki bisikletleri yok[70], olmaz olur mu, her hizmetçi kızın altında bir bisiklet var. Ama bir de doğuştan kötü olmaktan geliyor imansızlık. Şöyle bir hadiseyi nasıl izah edersiniz aksi halde: Geçen hafta ölüm döşeğinde birine ben öbür dünyada insanı nelerin beklediğini anlatıyorum, o dönmüş bana, patatesler bu yağmura dayanır mı acaba, diyor. Yani azizim, bütün çabamız boşuna

değil mi diye sormaz mısınız şimdi?

YARGIÇ Sizi çok iyi anlıyorum. Bu ot kafaların içine kültür sokuşturmak, keçiboynuzundan bal çıkarmaya kalkmak kadar zor.

AVUKAT Biz avukatların işi de hiç kolay değil. Hep o, dilenirim de hakkımdan vazgeçmem diyen, demir karakterli küçük köylülerden kazanırdık biz. Şimdi de, hâlâ birbirleriyle dalaşmayı pek seviyorlar, ama o hırsları yok oluyor gittikçe. Birbirlerine hakaretten, bıçaklamaktan, içi geçmiş at kakalamaktan vazgeçmiyorlar da, iş davaya gelince, ucunda avukat masrafı var diye hırslarını hemen feda edip en güzel davadan vazgeçiveriyorlar, sırf bu dünyanın tatlı maddiyatı uğruna.

YARGIÇ Çağımız ticaret çağı oldu. Müthiş bir yüzeyselleşme bu, eskinin güzelliği kayboluyor. Halktan umudu kesmeyip de her seferinde yeniden acaba birazcık kültür aşılayabilir miyim diye uğraşmak son derece zor.

AVUKAT Puntila'nın tarlalarında ürün kendiliğinden yeşerip büyüyor her mevsimde, ama bir davayı besleyip büyütmek kolay mı ya, öyle bir netameli yaratık ki, saçını ağartır insanın. Ne kadar sık düşünmüştür bir avukat, bu dava bitti artık, umut yok, yeni bir delil sunmak imkânsız, doğmadan öldü bu diye, ama bir bakarsınız toparlanır gene, sürer. Bir dava henüz emzikteyken çok dikkat ve itina ister, çünkü dava ölümleri en çok o başlangıçta görülür. Gençlik çağına bir eriştirebilirseniz, işte ancak ondan sonra kendiliğinden yolunu bulup uzar gider; hele bir de dava dört beş yılı geçtiyse, bütün yollar açılır, bitmek bilmez, moruklasa da. Ama işte, bunu başarana kadar! Aamaan canım, köpeğin önüne atsan yemez böyle hayatı!

(Ataşe ile Başrahibin Karısı girerler)

BAŞRAHİBİN KARISI Misafirlerinizle ilgilensenize Bay Puntila, sayın bakan, kızınız Eva ile dans ediyor gerçi ama sizi soralı çok oldu. *(Puntila'dan yanıt gelmez)*

ATAŞE Eşiniz hanımefendi az önce bakana öyle esprili bir yanıt verdi ki! Bakan ona cazdan hoşlanıp hoşlanmadığını sordu. Bu sıkışık durumdan hanımefendi şimdi nasıl sıyrılacak diye meraktan çatlıyordum, hayatımda hiç bu kadar meraklanmamıştım yani. Eşiniz biraz düşündü ve yanıtladı: Kilise orguyla nasıl olsa dans edilmez dedi; öyleyse, hangi enstrüman olursa olsun benim için fark etmiyor dedi. Sayın bakan bu espriye gülmekten ölüyordu az kalsın. Sen ne dersin buna Puntila?

PUNTİLA Bir şey demem, çünkü misafirlerimi çekiştirmek âdetim değildir. *(El işaretiyle Yargıç'ı yanına çağırır)* Şu suratı beğendin mi, söyle!

YARGIÇ Kimi kastediyorsun?

PUNTİLA Kimi olacak, Ataşe'yi. Samimi söyle!

YARGIÇ Johannes dikkat et, punç oldukça sert.

ATAŞE *(Yandan gelen melodiyi mırıldanırken ona uygun ayak hareketleri yapmaktadır)* Ayağı gidiveriyor insanın, değil mi?

PUNTİLA *(Yine Yargıç'a el eder, o görmezlikten gelmeye çalışır)* Fredrik! Doğru söyle, beğeniyor musun? Orman gidecek elden. *(Öteki beyler de mırıldanmaya katılırlar: "Tittine..."[71])*

ATAŞE *(Farkında değil)* Güfte ezberimde kalmaz, okuldan beri böyledir, ama ritim kanıma işlemiştir benim.

AVUKAT *(Puntila kuvvetle el ettiği için)* İçerisi çok sıcak oldu, salona geçelim!

(Ataşe'yi uzaklaştırmaya çalışır)

ATAŞE Ama geçende bir şarkının sözü gene de aklıma takıldı: "We have no bananas."[72] Belleğim konusunda iyimserimdir.

PUNTİLA Fredrik! İyi bak şuna ve kararını bildir! Fredrik!

YARGIÇ Paltosunu kahvehanede unutan Yahudi fıkrasını biliyor musunuz? Bunu duyan kötümser: "Paltoyu bulacak yine, görün bakın," demiş. Bir iyimser ise: "Hayır, bulamayacak işte!" demiş. *(Beyler güilerler)*

ATAŞE Eee, yani, bulmuş mu paltoyu?

(Beyler yine güilerler)

YARGIÇ Galiba fıkranın püf noktasını tam yakalayamadınız.

PUNTİLA Fredrik!

ATAŞE Açıklayın o zaman. Yanıtları karıştırdınız sanıyorum. İyimser olanın, paltoyu bulacak, demesi gerekir.

YARGIÇ Hayır, kötümser diyor bunu. Bakın, espri nerde: Palto nasıl olsa eskidir, bulunmasa daha iyi olur!

ATAŞE Haa, palto eski yani. Ama bunu belirtmeliydiniz. Hahaha! Bu şimdiye kadar duyduğum en capital* espriydi!

PUNTİLA *(Bozuk bir suratla doğrulur)* Daha fazla susamam. Böyle bir adama tahammül etmek zorunda değilim. Fredrik, aileme katılacak böyle bir surat hakkında ne düşündüğünü sordum, çok ciddiydi bu sorum, ama dosdoğru cevap vermekten kaçınıyorsun. Bak, ben karar verdim mi veren bir adamım. Mizahtan yoksun insan, insan da değildir. *(Yüksek havalı)* Evimi terk edin, siz siz, bakınıp durmayın, kendisine böyle denecek sizden baş-

* *Capital*: (Fransızca) Büyük. ÇN.

kası var mı ki?

YARGIÇ Bu kadarı da fazla ama Puntila.

ATAŞE Baylar, lütfen, lütfen, olanları unutalım. Kordiplomatiğe mensup elemanların konumunun ne kadar précaire* olduğunu bilemezsiniz. En küçük bir ahlaki sakıncalılık, agreman[73] verilmemesine neden olabilir. Paris Montmartre'da Romen Elçiliği başkâtibinin kayınvalidesinin, sevgilisine şemsiyeyle vurması tam bir skandal olmuştu.

PUNTİLA Fraklı bir çekirge bu! Ormanı yiyip bitiren bir çekirge!

ATAŞE *(Hararetle)* Kayınvalidenin bir sevgilisinin olmasına bir şey diyen yok, anlıyorsunuz değil mi, bu bir kural, sevgilisine vurması da anlaşılabilir bir şey, ama vurmak için şemsiye kullanması, işte bu affedilmez bir bayağılık. Nüans burada.

AVUKAT Bay Puntila, bu durumda o haklı. Diplomatik bir misyonu var. Onur meselesinde hassas olması gerek.

YARGIÇ Punç senin için çok sert, Johannes.

PUNTİLA Fredrik, konunun ciddiyetini kavramıyorsun.

BAŞRAHİP Bay Puntila biraz gergin Anna, sen salona geçsen!

PUNTİLA Muhterem hanımefendi, kantrolumu kaybedersem diye huzursuzlanmanıza gerek yok. Punç fazla sert filan değil, bana fazla gelen, şu beyefendinin suratı, ona dayanamıyorum işte, bu tiksintimi anlayabileceğinizi sanıyorum.

ATAŞE Benim mizah duygum üstüne prenses Bibesco, düpedüz pohpohlayıcı şeyler söylemiştir. Lady Oxford'la konuşurken, benim bir fıkraya, veya bir esprili söze daha baştan güldüğümü belirterek abartmıştır bile biraz, yani çok çabuk anlarım.

PUNTİLA Mizah duygusuna bak Fredrik!

ATAŞE Ad belirtilmediği sürece, henüz reparable'dir** her şey, ama hakaret, ad verilerek yapıldı mı artık tamir kabul etmez.

PUNTİLA *(Ağır bir aşağılamayla)* Fredrik, ne yapacağım ben şimdi? Adı aklıma gelmiyor, iyi mi, artık ondan hiç kurtulamayacağım yani, öyle diyor. Dur ama, çok şükür aklıma geldi, onun bir borç senedini ben ödemiştim, onda adı var, işte Eino Silakka, ne buyurulur? Artık gider herhalde değil mi, ne dersin?

ATAŞE Baylar, şimdi bir ad söylendi. Bu andan itibaren iyi ölçülüp biçilmeden söylenecek her söz kritiktir.

PUNTİLA Ne yapsan kâr etmiyor yahu. *(Birden gürleyerek)* Hemen git buradan, bir daha da Puntila'da görünme, kızımı seninle

* *Précaire*: (Frans.) Sağlam olmayan, güvenilmez, kararsız. ÇN.

***Reparable*: (Frans.) Onarılabilir. ÇN.

nişanlamıyorum, frak giymiş çekirge seni!

ATAŞE *(Puntila'ya döner)* Puntila, bu bir tacizdir. Şimdi beni evinden kovmaya kalkarsan, skandal yaratan hassas çizgiyi aşmış olursun, dikkat et!

PUNTİLA Yoo, bu kadarı da fazla. Sabrın da bir sınırı var. Senin anlayışına bırakayım dedim, suratın hoşuma gitmiyor, sinirime dokunuyor, bunu kendin anlayıp gidersin zannettim, ama sen beni daha açık davranmaya zorluyorsun, demek ki, "Defol git, bok herif!" denmiştir.

ATAŞE Bu bana hakarettir işte Puntila. İzninizle baylar!

(Gider)

PUNTİLA Öyle yavaş çıkmak yok! Kaçarken ayaklarının kıçına değdiğini göreyim, bana terbiyesizce cevap yetiştirmek neymiş anlarsın!

(Arkasından koşar. Başrahibin Karısı ile Yargıç dışında herkes onun ardından gider)

BAŞRAHİBİN KARISI Bir skandal olacak.

(Eva girer)

EVA Ne oluyor? Avludaki bu gürültü ne?

BAŞRAHİBİN KARISI *(Ona koşarak)* Sorma evladım, kötü bir şeyler oldu, sen maneviyatını sağlam tut aman.

EVA Ne oldu ki?

YARGIÇ *(Bir bardak şeri getirir)* İç şunu Eva. Baban tam bir şişe punç'u dipledi, sonra birden Eino'nun yüzüne karşı şiddetli bir alerji duymaya başladı ve onu düpedüz kovaladı.

EVA *(İçer)* Bu şeri'ye mantar kokusu sinmiş, yazık. Eee, ne dedi ki ona?

BAŞRAHİBİN KARISI Sen, baygınlık geçirmiyor musun, Eva?

EVA Geçiriyorum tabii ki.

(Başrahip döner)

BAŞRAHİP Felaket.

BAŞRAHİBİN KARISI Nedir? Bir şey mi oldu?

BAŞRAHİP Avludaki sahne korkunçtu. Taşlar fırlattı arkasından.

EVA İsabet ettirdi mi peki?

BAŞRAHİP Bilmiyorum. Avukat aralarına attı kendini. Bakan bey de yanda salonda!

EVA Fredrik Amca, şimdi pek kuşkum kalmadı, artık gider o. İyi ki bakanı da çağırmışız, yoksa skandal tam ayyuka çıkmazdı.

BAŞRAHİBİN KARISI Eva!

(Puntila ile Matti, arkalarında Laina ile Fina girerler)

PUNTİLA Az önce, dünyanın neden batağa doğru gittiğini derinlemesine gördüm. En iyi niyetlerle içeri girdim ve biricik kızımı az kalsın bir çekirgeyle nişanlamak hatasına düşmek üzereyken, şimdi onu gecikmeksizin bir insana vermek istediğimi bildirdim. Uzun süredir kızımı iyi bir insanla, iyi bir şoför ve aynı zamanda benim dostum olan Matti Altonen ile evlendirmeye kararlıydım. Şimdi hepiniz kadehlerinizi bu mutlu genç çift için kaldırın, dedim. Bana neyle karşılık verdiler, biliyor musunuz? Kültürlü sandığım bakan bey, bir zehirli mantara nasıl bakılırsa öyle baktı suratıma ve arabasını istedi. Ötekiler de maymun gibi onun yaptığının aynını yaptılar tabii ki. Yazıklar olsun. Yüzyıllar önce, aslanların önüne atıp parçalattıkları Hıristiyan kurbanların[74] durumuna düşmüştüm. Ama fikrimden bir milim caymadım. Bakan hızla çıktı, neyse ki gene de tam arabasının dibinde yetiştim ona ve sen de bok herifin tekisin işte, diyebildim. Böylece sizlerin duygularınıza da tercüman olduğuma eminim.

MATTİ Bay Puntila, sizle ben, mutfağa gidip birer punç içerken bu meseleyi enine boyuna bir konuşsak, diyorum.

PUNTİLA Niye mutfakta? Sizin nişanınız hiç kutlanmadı ki daha, kutlanan sahtesiydi. Bir gaftı o! Şimdi masaları birleştirip bir ziyafet masası kurun bakalım. Kutlama başlıyor, sen yanımda oturacaksın.

(Salonun ortasına geçip oturur, ötekiler küçük masaları onun önünde yan yana getirerek ziyafet masasını oluştururlar. Eva ile Matti sandalye taşırlar)

EVA Babamın kokmuş kahvaltı yumurtasına baktığı gibi bakma suratıma. Senin başka türlü baktığını da unutmadık herhalde.

MATTİ O, "miş-gibi"ydi sadece.

EVA Bu gece benimle adaya yengeç yakalamaya gelmek isterken, niyetin hiç de yengeç yakalamak değildi.

MATTİ Geceydi biraz, hesapta da evlilik yoktu.

PUNTİLA Rahip, oda hizmetçisinin yanına! Muhterem zevceniz, aşçı kadının yanına! Bir kere de doğru dürüst bir masaya oturmuş ol, Fredrik!

(Herkes istemeye istemeye oturur. Bir sessizlik kaplar ortalığı)

BAŞRAHİBİN KARISI *(Laina)* Mantarları salamuraya yatırma zamanı geldi mi bu yıl?

LAİNA Ben mantarı salamura yapmam efendim, kuruturum.

BAŞRAHİBİN KARISI Nasıl kurutuyorsunuz?

LAİNA İri iri doğrayıp bir ipe dizer, güneşe asarım[75].

PUNTİLA Kızımın nişanlısı üstüne bir çift söz söylemek istiyorum. Matti, ben seni gizli gizli tetkik ettim, karakterin hakkında fikir sahibiyim. Sen Puntila'ya geleli artık makineler bozulup darmadağın olmuyor, tamam, ama söyleyeceğim bu değil, hayır, ben senin içindeki insanı takdir ediyorum. Bugün öğleden önce olanları unutmuş değilim. Ben balkonda Neron[76] gibi dikilip, hani sana daha önce sözünü ettiğim nöbetler var ya, işte o bulanıklık, o körleşmişlik içinde, güzelim misafirlerimizi kovarken, nasıl baktığını pekâlâ gördüm. Tüm yemek boyunca, sen de fark etmişsindir, ya da orada değilsen tahmin etmişsindir en azından, nasıl ağzımı bıçak açmaksızın kenara çekildim de, bir punç bile ikram etmeyip tam tersine hakaretlerle kovduğum o dört insanın, aynı saatlerde Kurgela yolunda tabanları patlayarak yürüyüşlerini gözümün önüne getirdim. Puntila'ya güvenleri sarsıldıysa hiç şaşmam. Şimdi soruyorum sana: Bunu unutabilir misin Matti?

MATTİ Unutulmuş kabul edin Bay Puntila. Ama lütfen kızınıza, bir şoförle nişanlanamayacağını, tüm otoritenizi kullanarak söyleyin.

BAŞRAHİP Çok doğru.

EVA Baba, sen dışardayken Matti'yle ikimiz arasında bir konuşma geçti. Senin kereste atölyesini bize vereceğine inanmıyor, bir de benim basit bir şoför karısı olarak onunla yaşamaya dayanamayacağımı sanıyor.

PUNTİLA Sen ne diyorsun buna, Fredrik?

YARGIÇ Bana sorup durma Johannes, hem bana yaralanmış can çekişen bir av hayvanı gibi bakma. Laina'ya sor soracaksan.

PUNTİLA Peki, sana sesleniyorum Laina. Sence ben, bir kereste atölyesini, hatta üstüne üstlük bir de buharlı değirmeni, bir de ormanı, kızımdan esirgeyecek tıynette biri miyim, kızım için bunlara kıyamayacak biri miyim ben?

LAİNA *(Mimik ve hareketlerinden anlaşılacağı gibi Başrahibin Karısı'yla mantarlar üstüne tartışmayı fısıltıyla sürdürmekteyken birden irkilerek)* Tabii size kahve yaparım Bay Puntila, zevkle, hemen!

PUNTİLA *(Matti'ye döner)* Matti, si.....yi edebiyle yapabilir misin?

MATTİ Duyduğuma göre, öyleymiş.

PUNTİLA Olmadı işte. Edepsizcesini yapabiliyor musun? Mesele burada. Aman canım, ben de cevap bekliyorum senden, bilmem

mi, kendini övmekten hiç hoşlanmazsın. Ama söyle, Fina'yı si...n mi? O söyler nasıl olduğunu. Ne, hayır mı? Olacak iş değil.

MATTİ Bu konuyu geçsek, Bay Puntila.

EVA *(Biraz fazla içmiş olarak ayağa kalkar ve konuşma yapar)* Sevgili Matti, beni almanı, senin karın olmayı diliyorum, başka kadınlarınki gibi kocam olsun istiyorum, istersen hemen şimdi gideriz, yengeç yakalamaya, hem de kepçesiz. Benim, eğer sen öyle sanıyorsan, kendimi üstün gördüğüm filan yok. Seninle, kıtlık çekerek bile yaşamaya razıyım.

PUNTİLA Bravo!

EVA Yok eğer, yengeç avına gitmemizi ciddi bulmayıp da istemezsen, bohçamı toplar gelirim seninle annenin evine. Babam hiç karşı çıkmaz.

PUNTİLA Tam tersine, saygılarımı sunarım.

MATTİ *(O da ayağa kalkar ve arka arkaya iki kadehi hızla diker)* Bayan Eva, sizinle en olmayacak şeyleri yaparım da, alıp sizi anneme götüremem, kalpten gidiverir ihtiyar kadın. Neden mi, çünkü hepsi hepsi bir tek kanepe vardır orada. Rahip efendi, aynı zamanda yatılıp kalkılan fukara mutfağını Bayan Eva'ya biraz anlatır mısınız lütfen?

BAŞRAHİP *(Ciddi)* Çok yoksuldur, çok...

EVA Hiç anlatmayın, kendim gider görürüm.

MATTİ Ve bizim ihtiyara hemen banyoyu sorarsınız!

EVA Kent hamamına giderim, n'olmuş?

MATTİ Bay Puntila'nın parasıyla değil mi? Kereste atölyesinin patronluğu var kafanızda, ama unutun onu, çünkü Bay Puntila sabah erken kendine geldiği zaman yeniden akıllı bir insan olur.

PUNTİLA Ondan söz etme artık, ortak düşmanımız o Puntila, o rezil herif, bu gece punç şişesinin içinde boğuldu. Şimdi ben varım, insan oldum ben, siz de içerseniz, siz de insan olursunuz, yılmayın!

MATTİ Bakın söylüyorum işte, sizi alıp anneme götüremem, karım budur diye sizin gibi birini götürmeye cüret edersem, bez terliklerini kafama geçirir annem, işin doğrusu bu.

EVA Matti, bunu söylemeyecektin.

PUNTİLA Bence de burada biraz çizgiyi aştın Matti. Eva kusursuz güzel değildir elbette, o da yaşlanınca hafif tombullaşabilir annesi gibi, ama otuzundan, hatta otuzbeşinden sonra. Şimdi ise Eva göğsünü gere gere herkese görünecek durumda.

MATTİ Ben şişmanlamaktan söz etmiyorum ki, becerileri yoktur diyorum, yani şoför karısı olacak bir kadın için.

BAŞRAHİP Tamamen aynı fikirdeyim.

MATTİ Hiç gülmeyin Bayan Eva, annem sizi bir sınava çekti mi[77] gülmeniz yüzünüzde donuverir, neye uğradığınızı şaşırırsınız.

EVA Matti, var mısın bir deneyelim? Ben şoför karısı olarak senin karınım, söyle haydi, ne yapmam gerekiyorsa söyle bakalım.

PUNTİLA Bak bu güzel! Fina, koş mutfaktan sandviçleri getir, bir yandan keyifle yerken, bir yandan da Matti'nin Eva'yı sınavda terletişini seyredelim.

MATTİ Dur Fina, otur bakalım, bizde hizmetçi yok, misafirler bastırdığında da evde her günkünden başka yiyecek bir şey bulunmaz. Ringa getir Eva, tuzlu balığımızı.

EVA *(Sevinçle)* Hemen fırlıyorum.
(Çıkar)

PUNTİLA *(Arkasından seslenir)* Tereyağını unutma! *(Matti'ye)* Benden hiçbir şey kabul etmeyip kendi yağınla kavrulmaya karar vermeni çok beğendim. Herkes yapmazdı bunu.

BAŞRAHİBİN KARISI *(Laina'ya)* Ama ben yastık mantarını tuza yatırmam, limon ve tereyağıyla kaynatırım, düğme gibi ufacık olacak mantarlar. Salamura için süt mantarı da alırım ben.

LAİNA Süt mantarları pek kaliteli sayılmaz ama tadı iyidir. Kaliteli olanlar, taş mantarıyla, yastık mantarıdır yalnızca.

EVA *(Bir tepsi Ringa balığıyla döner)* Bizim mutfağımızda tereyağı bulunmaz, doğru değil mi?

MATTİ Ah o işte. Tanıdım, tanıdım onu. *(Tepsiyi alır)* Daha dün erkek kardeşini görmüştüm, bir akrabasını evvelsi gün, gerilere gidersek ilk tabağı elime aldığımdan beri tüm yakınlarıyla beraber oldum hep. Haftada kaç kez Ringa yemek isterdiniz acaba?

EVA Üç kez bile yerim Matti, eğer gerekirse.

LAİNA Ooo, daha sık yemeniz gerekecek, istemeseniz de.

MATTİ Daha öğreneceğiniz çok şey var. Annem çiftlik aşçısıyken haftada beş kez veriyordu. Laina sekiz kez Ringa yediriyor. *(Bir balığı alır, kuyruğundan tutar)* Hoş geldin ey yoksul halkın katığı Ringa! Her öğünün mide bastırıcısı, barsakların tuzlu ağrısı, sen, denizden geldin, toprağa gideceksin[78]! Kızılçam ormanında ağaçlar senin verdiğin güçle kesilip devrilir, tarlalara o güçle tohum atılır, makineleri çalıştıranlar senden güç alır, ırgatların, yani açıkça söylenmese de yakıtsız çalışan maki-

nelerin[79] yakıtı sensin. Ey Ringa, ey yavrum benim, sen olmasaydın eğer, çiftlikten domuz eti istemeye başlardık ki, ne olurdu o zaman Finlandiya'nın hali?[80]

(Tuzlu balığı yine tepsiye koyup bıçakla doğrar ve herkese bir küçük parça sunar[81])

PUNTİLA Ohh, en lezzetli yemek gibi geldi tadı, çünkü çok seyrek yiyorum. Bu bir eşitsizlik, böyle olmamalı. Bana kalsa, çiftliğin tüm gelirini tek kasada toplardım, çalışanlardan her biri ihtiyacına göre o kasadan alır harcardı, çünkü o çalışan olmasa, kasaya o para girmezdi ki zaten. Haklı değil miyim?

MATTİ Ben pek tavsiye edemem bunu. Neden, çünkü o zaman çok geçmeden siz batardınız, çiftlik de bankanın eline geçerdi.

PUNTİLA Sen öyle de, ben farklı düşünüyorum. Neredeyse komünistim ben ve eğer ben uşak olsam Puntila'nın ağasına hayatı zehir ederdim. Neyse, haydi sınava devam, çok meraklandım.

MATTİ Anneme takdim edeceğim kız neleri becerebilmeli diye düşününce ilk aklıma gelen çoraplarım olur. *(Ayakkabısının birini çıkarır, çorabını Eva'ya verir)* Şimdi bu çorabı yamayabilir misiniz mesela?

YARGIÇ Bu kadarını istemek de fazla. Haydi Ringa hikâyesine ses çıkarmayayım dedim, ama doğrusu Jüliet'in Romeo'ya olan aşkı[82] bile çorap yamamaya dayanamazdı. Kendini böylesine feda etmeye hazır bir aşk kolaylıkla sorun çıkarabilir, çünkü tabiaten çok ateşli demektir öyle şak ve mahkemelik olmaya pek müsaittir.

MATTİ Aşağı tabakalarda çorap sırf aşk uğruna yamanmaz ki, tutumlu olmaya mecbursunuzdur, ondan yamanır.

BAŞRAHİP Brüksel'lere tahsile gönderilmiş iyi aile kızları için bu ihtimallerin düşünüldüğünü hiç sanmıyorum.

(Eva iğne iplik alıp dönmüştür, çorap yamamaya başlar)

MATTİ Oradaki eğitimde bir noksanlık kalmışsa, şimdi çalışıp öğrenecek. *(Eva'ya)* Gayretli olduğunuz sürece, sizi cehaletinizden dolayı suçlamam. Talihsizliğiniz, annenizi babanızı seçmenizde, size doğru şeyler öğretmemişler. Az önce Ringa meselesi, bilginizde ne büyük boşluklar olduğunu gösterdi. Çorap işini de yeteneğiniz ortaya çıksın diye istedim.

FİNA Bayan Eva'ya ben gösteriversem.

PUNTİLA Kendine gel! Eva, kafanı kullan, becerebilmen gerek.

(Eva çorabı tereddüdle Matti'ye uzatır. Matti yukarı kaldırarak yamanın dikilişine acı bir gülümsemeyle bakar, çünkü sonuç umutsuzdur)

FİNA Altlık kullanmadan ben de daha iyisini yapamazdım ki.

PUNTİLA Niye kullanmadın?

MATTİ Bilmiyordu da ondan. *(Gülen Yargıç'a döner)* Gülmeyin, çorap gitti elden. *(Eva'ya)* Bir şoförle evlenmek istediniz mi kendinizi çok acıklı bir hayata hazırlamanız gerek, çünkü ayağınızı yorganınıza göre uzatacaksınız, yorgansa öyle kısadır ki şaşar kalırsınız. Ama gene de size son bir şans tanıyayım, daha iyi karar vermeniz için.

EVA Çorapta başarılı olamadım, kabul ediyorum.

MATTİ Ben bir çiftlikte şoförüm, siz de çamaşıra giderek, kışın sobayı yakarak bana yardımcı oluyorsunuz. Akşam eve döndüm, beni nasıl karşılarsınız?

EVA Aaa, bak bunu daha iyi beceririm işte Matti. Gel bakalım. *(Matti birkaç adım uzaklaşır ve bir kapıdan içeri girmiş gibi yapar. Eva ona koşar ve öper)* Matti!

MATTİ Birinci yanlış. Eve yorgun argın gelmişim, bu sululuk, bu işve ne oluyor?

(Bir musluğa gidip yüzüne su çarpmış gibi yapar, sonra havlu için ellerini uzatır)

EVA *(Gevezeliğe başlamıştır)* Zavallı Matti, yorgun musun? Bütün gün kendini nasıl harap ettiğini düşünüyorum. Ah elimden gelseydi de senin işinin birazını ben üstlenebilseydim. *(Fina aceleyle Eva'nın eline bir peçete tutuşturur. Eva, biraz ezik, peçeteyi Matti'ye verir)* Kusura bakma, ne istediğini anlayamadım.

(Matti bozuk bozuk homurdanır, masanın yanındaki sandalyeye oturur, çizmelerini Eva'ya uzatır. Eva, çizmeleri Matti'nin ayağından çekerek çıkarmaya uğraşır)

PUNTİLA *(Ayağa dikilmiş merakla izler)* Çek!

BAŞRAHİP Evet, çok ibret verici bir gösteri işte. Bakın, ne kadar tabiata aykırı.

MATTİ Her zaman böyle yapmam, ama diyelim ki bugün traktör kullanmışım ve ölü gibi gelmişim eve, bunu da hesaba katmak gerek, Eee sen neler yaptın bugün?

EVA Çamaşır yıkadım Matti.

MATTİ Kaç tane büyük parça verdiler yıkayıp bitirmen için?

EVA Dört, ama koca yatak çarşafları.

MATTİ Fina, sen söyle.

FİNA En az onyedi tane yıkadınız, iki tekne dolusu da renkliler.

MATTİ Suyu hortumla kullanabildiniz mi, yoksa Puntila'da olduğu

D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi

gibi hortum harap olduğundan kovalarla su mu çekmeniz gerekti?

PUNTİLA Ağzına geleni söyle Matti, esirgeme, ben kötü bir insanım.

EVA Kovalarla.

MATTİ Çamaşır çitilemekten, ya da ateş yakmaktan *(Eva'nın ellerini alır eline)* tırnaklarını kırmışsın, zaten hep biraz yağ sürsen iyi olur, annemin elleri zamanla böyle böyle *(Gösterir)* şişmiş, kızarmıştı. Sen de yorgunsun, biliyorum, ama gene de tulumumu yıkayıp bitirmen gerekiyor. Sabaha temiz olmak zorunda.

EVA Evet Matti.

MATTİ Böylece sabaha kurumuş olur, sen de saat beşbuçuk olmadan ütü için yataktan fırlayıp kalkmaktan kurtulursun.
(Matti masada elle yoklayarak bir şey aranır)

EVA *(Uyanır)* Nedir?

FİNA Gazete. *(Eva fırlar ve Matti'ye gazete uzatıyor gibi yapar. Matti almaz, hâlâ eliyle masada aramaktadır, bozulur)* Masada olacak!
(Eva nihayet gazeteyi masaya koyar, ama ikinci çizmeyi hâlâ çıkaramamıştır, Matti sabırsızlıkla o ayağını yere vurmaktadır. Eva çıkarmak için gene yere oturur. Çizmeyi çıkarmayı başarınca Matti rahatlamış olarak doğrulur, bir nefes alır ve eliyle saçlarını düzeltir)

EVA Gömleğime neler diktim bak, biraz renk katmış değil mi? Her yere, her şeye küçük renkler katılabilir, masraf da çıkarmaz, yeter ki insan bu işten anlasın. Nasıl olmuş, beğendin mi Matti?
(Matti, gazete okurken, rahatsız edildiği için bitkin biçimde gazeteyi elinden bırakır ve Eva'ya üzgün bakar. Eva ürküp susar)

FİNA Gazete okurken konuşmak olmaz!

MATTİ *(Doğrularak)* Gördünüz mü?

PUNTİLA Beni hayal kırıklığına uğrattın Eva.

MATTİ *(Neredeyse kendisi de üzülmüş gibi)* Her şey tekliyor. Haftada ancak üç kez Ringa, altlık kullanmadan çorap yamamak, akşam eve dönünce halden anlamamak, örneğin hiç değilse susmayı bilmemek! Peki gece yarısı, ihtiyarı istasyondan al, diye beni çağırırlarsa, o zaman ne olacak?

EVA Bak ne olacak, *(Pencereye gider gibi yapar ve hiç arada nefes alınıyormuşçasına bağırır dışarıya)* Ne, gecenin bu saatinde mi? Daha yeni geldi zaten, hiç uyutmayacak mısınız? Bu kadar da olmaz ki! Uyku sersemi, yolda bir çukuru doldurmasını mı istiyorsunuz? Kocamı bırakmıyorum işte, pantolonunu saklayacağım!

PUNTİLA Bu iyiydi işte, itiraf et şimdi!

EVA İnsanları uyku saatinde paldır küldür dışarı çağırmak ha? Gün boyu perişan ettikleri yetmezmiş gibi! Eve geliyor kocam, ölü gibi kendini yatağa zor atıyor zaten! Lanet olsun böyle iş! Fena olmadı değil mi?

MATTİ *(Güleıek)* Eva, müthiş bir başarı. Gerçi ben anında işten atılırım, ama annemin önünde bunu yaparsan, gözüne girdin demektir.
(Şakayla Eva'nın kıçına bir şaplak atar[83])

EVA *(Önce nutku tutulmuş, sonra öfkeyle)* Nedir bu yaptığınız?

MATTİ Ne yaptım ki?

EVA Orama vurmaya nasıl cüret edersiniz?

YARGIÇ *(Ayağa kalkmıştır, Eva'nın omuzunu okşar)* Korkarım sonunda bu sınavda çaktın gene de Eva!

PUNTİLA Ne oluyor sana be?

MATTİ Rahatsız mı oldunuz? Böyle bir şaka yapmamalıydım, değil mi?

EVA *(Bir kez güler yine)* Baba, olmayacak, sanmam.

BAŞRAHİP Öyledir.

PUNTİLA Neyi sanmazmışsın?

EVA Şimdi de görüyorum ki, aldığım eğitim yanlışmış. Ben yukarı çıksam artık.

PUNTİLA Ben el koyuyorum bu işe. Eva, hiçbir yere kımıldamak yok, otur bakalım!

EVA Gitsem daha iyi baba, istediğin nişan maalesef olamadı, ne yapalım, iyi geceler.
(Çıkar)

PUNTİLA Eva!
(Başrahip ile Yargıç da gitmeye hazırlanırlar. Ama Başrahibin Karısı hâlâ Laina ile mantar sohbetindedir)

BAŞRAHİBİN KARISI *(Hararetle)* Hemen hemen ikna ettiniz beni doğrusu, ama işte salamura yapmaya alışmışım, daha güvenli geliyor sanki. Yalnız önce soyuyorum ben.

LAİNA Gerek yok, çamurunu temizleseniz yeter.

BAŞRAHİP Haydi Anna, geç oldu artık.

PUNTİLA Eva! Matti, onunla işim bitti. Bir erkek bulmuşum ona, harika bir erkek, sabah kalktığında çayır kuşları gibi öteceği mutluluğu ayağına kadar getirmişim, o ne yapıyor, kendini üstün görüp itiyor bu mutluluğu. Sanmazmış! Evlatlıktan red-

dediyorum onu. *(Kapıya gider)* Mirasımdan mahrum ediyorum seni! Pırtılarını topla, defol git evimden! Ataşe'yle sırf ben öyle buyurduğum için evlenecektin, anlamadım mı sanıyorsun, karakter yok ki sende, paçavra parçası! Benim kızım olamazsın sen artık!

BAŞRAHİP Bay Puntila, kendinize hâkim olamıyorsunuz.

PUNTİLA Rahat bırakın beni be, gidin kilisede boş sıralara verin vaazınızı[84], nasıl olsa dinleyen yok!

BAŞRAHİP Müsaadenizle Bay Puntila.

PUNTİLA Gidersiniz değil mi, iki büklüm olmuş bir babayı terk edip gidersiniz! Bir diplomatik çekirgeyle cima edebilen[85] bir kız nasıl benim kızım oldu anlamıyorum. Yüce Tanrı ter dökerek sana o güzelim kalçayı ne için yarattı acaba, diye bir hizmetçiye sorsa söylerdi ona. Bir erkekle yatsın diye yaratıldı o kalça, erkek görünce fingirdesin diye. *(Yargıç'a)* Sen de hiç ağzını açmadın, bu garabetten onu kurtarmak için bir şeyler söyleyebilecekken sustun. Yürü git hadi!

YARGIÇ Yetti ama Puntila, beni rahat bırak. Beni hiç bulaştırma bu işlere.

(Gülümseyerek gider)

PUNTİLA Otuz yıldır bir boka bulaştığın yok, bulaşmaya bulaşmaya tavşan boku olup çıktın! Yargıç olup her işten elini çekmeye başlamadan önce sende de çiftçi elleri vardı Fredrik?

BAŞRAHİP *(Karısını Laina ile sohbetinden ayırmaya çalışarak)* Anna, vakit geldi!

BAŞRAHİBİN KARISI Yoo ben soğuk suya basmam, haa bakın, sapları beraber kaynatmam haa. Siz ne kadar kaynatıyorsunuz?

LAİNA Bir kez kaynatın yeter.

BAŞRAHİP Seni bekliyorum Anna, haydi.

BAŞRAHİBİN KARISI Geldim. Ben on dakika kaynatıyorum.

(Başrahip omuz silker, çıkar)

PUNTİLA *(Masaya döner)* Bunlar insan bile değil düpedüz! İnsan diye bakmam ben artık bunlara.

MATTİ Aslına bakarsanız insandırlar gene de. Bir doktor tanımıştım, atını kamçılayan bir çiftçiye bakıp şöyle demişti: Bak, insanca davranıyor işte. Niye, çünkü hayvanca dese uymazdı.

PUNTİLA Çok derin bir bilgelik bu, buna içerim işte. Bir yarım daha iç hadi. Senin o sınava çekmen yok mu, bayıldım Matti.

MATTİ Kızınızın kalçasına şaplak attığım için kusuruma bakmayın Bay Puntila, sınavla ilgisi yoktu onun, sırf cesaretlendireyim diye yapmıştım, ama işte gördüğünüz gibi, aramızdaki uçurumun açığa çıkmasını sağladı.

PUNTİLA Kusura bakacak bir şey yok Matti. Benim kızım filan yok ki artık[86].

MATTİ Bu kadar uzlaşmasız olmayın! *(Başrahibin Karısı'na ve Laina'ya dönerek)* Siz bari mantarlar konusunda bir uzlaşmaya vardınız mı?

BAŞRAHİBİN KARISI Tuzunu başta mı koyuyorsunuz?

LAİNA En başta. *(İkisi çıkarlar)*

PUNTİLA Dinle, işçilerim hâlâ dansta.

(Göl kenarından Kızıl Sırkkala'nın söylediği şarkı işitilir)

İsveç'te bir güzel kontes yaşardı[87]
Afet gibi sarışındı.
"Korucu, korucu, çorap bağım koptu
Koptu işte, koptu
Korucu, diz çök bağla şu bağı!"

"Kontesim, bakma öyle, aziz kontesim
Ben ekmek için hizmetteyim.
Ah o ak memeler, ama soğuk balta
Soğuk işte, soğuk
Aşk tatlı, balta soğuk, neyleyim."

Korucu, aynı gece kaçtı da gitti.
O hızla buldu denizi
"Gemici, gemici, beni de al gemine
Beni de, beni de
Götür beni, sorma neresi"

Bir tilkinin aşkı vardır horozla
"Ah tatlım, sarıl bana!"
Harika bir gece ve sonra sabah
Ve sabah ve sabah:
Horozun tüyleri çalılarda.

PUNTİLA Bu taşlar bana. Böyle şarkılar yüreğimden vurur beni.

(Bu arada Matti, Fina'ya sarılmış dans ederek dışarı çıkmaktadır)

10

GECE MÜZİĞİ

(Avlu. Gece. Puntila ile Matti açıkta hacet gidermektedirler)

PUNTİLA Ben şehirde katiyen yaşayamazdım. Neden mi, çünkü düzayak dışarı çıkıp toprağa işemek isterim, yıldızlı göğün altında, başka ne boka yarar ki? Kırlık yerde her şey ilkel diyorlarmış, ama bence, porselen kenefe işemek ilkelliktir asıl.

MATTİ Sizi anlıyorum. Siz bu işi spor olsun diye yapıyorsunuz. *(Sessizlik.)*

PUNTİLA Hayatı sevmeyeni ben de sevmem. Elimin altındaki insanlara hep, keyifli olabiliyorlar mı kaygısıyla bakarım. Kafası önde dolanıp duran birini gördüm mü olan olur bana.

MATTİ Duygularınızı çok iyi anlıyorum. Çiftliktekilerin bu kadar sefil görünmeleri, canlı cenaze gibi, bir deri bir kemik, yirmi yaş daha yaşlı göstermeleri nedendir bilemiyordum. Demek size numara olsun diye yapıyorlarmış, yoksa en azından çiftlikte misafirler olduğu zaman avluda gözler önünde dolaşmazlardı.

PUNTİLA Sanki Puntila'da açlık çekiyorlarmış gibi.

MATTİ Ayrıca öyle bile olsa, diyorum ben, Finlandiya'da artık açlığa alışmış olmaları gerekirdi[89]. Ama öğrenmek istemiyorlar işte, iyi niyet sahibi değiller. 918'de bunlardan 80.000'i öldürülünce[90] uhrevi bir huzur kaplamıştı ortalığı. Sırf açların o kadarının dünyadan göçmesi sayesinde.

PUNTİLA Böyle bir şey icap etmemeli.

11

PUNTİLA AĞA İLE UŞAĞI MATTİ, HATELMA DAĞINA TIRMANIYORLAR

(Puntila'da kitaplık odası. Kafasına ıslak bir havlu sarılmış olarak Puntila, oflaya puflaya faturaları kontrol etmektedir. Yanında, bir tas ve bir yedek havlu ile Laina durmaktadır.)

PUNTİLA Ataşe bir daha, çiftlikten Helsinki'yle yarım saat telefon

konuşması yapacak olursa, bozarım bu nişanı. Bana bir ormana mal oluyor, bir şey demiyorum, ama böyle ufak ufak yontması yok mu, kan beynime sıçrıyor. Sonra bu yumurta hesabındaki rakamların üstünde bu kadar leke ne? Kümese de ben mi bakayım yani?

FİNA *(Girer)* Muhterem Başrahip ile süt kooperatifinin hukuk müşaviri bey sizinle görüşmek istiyorlar.

PUNTİLA Şeytan görsün yüzlerini, başım çatlayacak gibi ağrıyor, zatürree oldum galiba. Söyle girsinler.

(İçeriye Başrahip ile Avukat girer. Fina hızla çıkar.)

BAŞRAHİP Günaydın Bay Puntila, rahat bir gece geçirmişsinizdir ümit ederim. Bay hukuk müşaviri ile yolda rastlaştık, size bir uğrayıp hatır soralım dedik.

AVUKAT Bir çeşit yanlış anlamalar gecesiydi dün gece.

PUNTİLA Eino'ya telefon ettim, eğer bunu söylemek istiyorsanız, benden özür diledi, böylece de dün geceki mesele kapandı gitti.

AVUKAT Yalnız bir hususu gene de göz önünde tutmak durumundayız, sevgili Puntila: Çiftliğindeki yanlış anlamalar, senin kendi aile hayatınla, ya da senin hükümet üyelerine karşı davranışlarınla ilgiliyse, bunlar senin meselen. Ama öyle olmayanlar da var maalesef.

PUNTİLA Pekka, lafı dolandırıp durma. Zarara uğrayan varsa öderim.

BAŞRAHİP Ne yazık ki, para ödenerek kapatılamayacak zararlar da vardır, sevgili Bay Puntila. Kısacası, size yaptığımız bu ziyaretten maksat, dostluğumuza sığınarak Surkkala meselesini ortaya getirmektir.

PUNTİLA Surkkala da nereden çıktı?

BAŞRAHİP Daha önce bize ifade buyurduğunuza göre, bizzat kendi deyiminizle azılı bir kızıl olan Surkkala'nın, cemaat üzerindeki iflah olmaz zararlı etkisinden dolayı iş akdini feshetmek niyetini taşıyordunuz.

PUNTİLA Onu kovacağım demiştim, evet.

BAŞRAHİP Dün itibariyle ilişiği kesilmiş olacaktı Bay Puntila, ama hâlâ çalışıyor olmalı ki, en büyük kızını dün kilisede ibadette gördüm.

PUNTİLA Ne, işten atılmadı mı o? Laina! Surkkala'nın ilişiği kesilmedi mi?

LAİNA Hayır.

PUNTİLA Nasıl oldu bu?

LAİNA Irgat pazarına gittiğinizde onu görmüşsünüz. Studbaker'a alıp geri getirmişsiniz, işten atmak yerine bir de on Mark vermişsiniz.

PUNTİLA Verdiğim mehil içinde buradan toz olmasını defalarca söylediğim halde benden o on Mark'ı alması terbiyesizlik. Fina! *(Fina girer)* Hemen Surkkala'yı çağır buraya! *(Fina çıkar)* Başım ağrıdan zonkluyor.

AVUKAT Kahve iyi gelir.

PUNTİLA Haklısın Pekka, içkiyi fazla kaçırdım herhalde. Bir kadeh fazla aldım mı hep öyle şeyler yapıyorum. Şu kafamı kesip atsam yeridir. O herif hapishaneyi boylamalı, sömürdü beni.

BAŞRAHİP Hiç kuşkum yok Bay Puntila. Biz sizi tanırız, kalbi doğruluktan yana çarpan bir adamsınızdır siz. O yanlışlığı ancak içkinin etkisine kapıldığınızda yapmışsınızdır.

PUNTİLA Korkunç bir şey. *(Birden telaşlanır)* Eyvah, Milliyetçi Militan Birliklerine ne derim ben şimdi? Şeref sözü meselesi bu. Öğrendiler mi silerler beni. Sütlerimi almazlar bir daha. Matti yaptı bunu, o şoför, onun yanında oturuyordu, bugün gibi gözümün önünde. Surkkala'ya tahammülüm olmadığını bile bile on Mark verdirdi bana.

BAŞRAHİP Hadiseye o kadar da felaket gibi bakmanız icap etmez Bay Puntila. Böyle şeyler olabilir.

PUNTİLA Olabilir demeyin. Böyle sürerse kendimi vesayet altına aldırmam gerekir. Çiftliğin sütünü kendim içecek değilim ya, battım ben battım. Oturup durma Pekka, müdahale et, bir şeyler yap, hukuk müşavirisin, Militan Birliklerine bağış yaparım ben. Sadece alkol yüzünden oldu. Laina, alkolü kaldıramıyorum ben.

AVUKAT Hesabını kes onun, gönder. Defolup gitmeli, tüm havayı zehirliyor.

BAŞRAHİP Biz hemen kalksak Bay Puntila. Tamir kabul etmeyen hiçbir hasar yoktur, yeter ki iyi niyet mevcut olsun. Her şeyin başı iyi niyet, Bay Puntila.

PUNTİLA *(Rahibin elini sıkar)* Size ne kadar teşekkür etsem azdır.

BAŞRAHİP Teşekkür edeceğiniz bir şey yok, vazifemizi yapıyoruz biz, vakit geçirmeden!

AVUKAT Sen de vakit geçirmeden şu senin şoförünün geçmişini bir araştırsan. Onu da gözüm tutmuyor benim.
(Başrahip ile Avukat çıkar.)

PUNTİLA Laina, bir daha alkol denen şeyi ağzıma dokundurmayacağım, bir tek damlasını bile. Bu sabah uyanınca düşündüm. Lanet bir şey bu. Ahıra gidip orada kesin kararımı vereyim dedim. İneklere çok bağlıyım ben. Ahırda verdiğim karar, kesindir. *(Havalı)* Şu pul dolabındaki şişeleri çıkar ortaya, bütün binada alkollü olan ne varsa getir buraya, hemen yok edeceğim. Şu kadar paraya mal oldu, yazık, filan deme sakın, çiftliği düşün Laina, çiftliği.

LAİNA Başüstüne Bay Puntila. Ama çok emin misiniz?

PUNTİLA Bu Surkkala skandalı ders oldu bana, nasıl oldu da onu sokağa atmadım? Altonen denen herif de hemen gelsin, beni iğfal eden kötü ruh o işte.

LAİNA Vah vah, eşyalarını toplamışlardı da sonra kalıyorsunuz denince yeniden yerleşmişlerdi.
(Laina çıkar. İçeriye Surkkala ile çocukları girerler.)

PUNTİLA Veletlerini de getir diye bir şey söylemedim. Seninle hesaplaşacağım ben.

SURKKALA Tahmin ettim Bay Puntila, onun için çocukları da getirdim, işitsinler, zararı dokunmaz onlara.
(Sessizlik. Matti içeri girer.)

MATTİ Günaydın Bay Puntila, baş ağrılarınız nasıl oldu?

PUNTİLA Geldi işte köpoğlusu. Neler duyuyorum gene senin hakkında? Gene neler çevirmişsin arkamdan? Daha dün uyarmadım mı seni, kovarım, iyi hal kâğıdını da vermem diye?

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Ağzını açma! Senin arsızlıklarından da cevaplarından da gına geldi. Dostlarım gözümü açtı da aydım nihayet, ne biçim bir herif olduğun konusunda. Surkkala sana kaç para verdi ha, söyle!

MATTİ Ne demek istediğinizi anlamadım Bay Puntila.

PUNTİLA Ne, şimdi de Surkkala'yla aynı kaba işlediğinizi inkâr etmeye mi kalkacaksın yani? Sen kendin de Kızıl'sın ki ona zamanında yol vermemi geciktirmeyi becerdin.

MATTİ Müsaadenizle Bay Puntila, ben yalnızca sizin emirlerinizi uyguladım.

PUNTİLA O emirlerin akıldan izandan yoksun olduğunu görmen gerekirdi.

MATTİ İzninizle efendim, emirlerinizi ayırmak sandığınız gibi kolay değil. Yalnızca akıllı olan emirlerinizi uygulamakla yetinsem, hiçbir şey yapmayan bir tembel diye kovardınız beni.

PUNTİLA Laf yetiştirme bana, cani herif, pekâlâ biliyorsun ki ben,

adamlarımı kahvaltıda bir yumurta verilmezse bataklığa gitmeyiz diyecek kadar kışkırtan böylesi bozguncuları çiftlikte barındırmam, bolşevik seni. Onun iş akdini zamanında feshetmediğim için şimdi üç aylık ücreti boşuna ödemek zorunda kaldıysam bu benim alkollü kafamdan oldu, kabul, ama senin kasıtlı hesabındı bu. *(Laina ile Fina içeriye sürekli şişe taşırlar)* Şimdi artık iş ciddi Laina. Şimdi yalnız söz vermekle yetinmeyip mevcut alkolün tümünü yok ettiğimi görünce anlayacaksınız bunu. Daha önceki durumlarda böylesini niye yapmamışım da, alkolü hep zayıf anlarımda ulaşabileceğim mesafelerde tutmuşum, çok yazık. Bütün belaların sebebi buydu. Bir yerde okumuştum, tutumlu olmanın ilk adımı: Alkol satın almamak. Çok az biliniyor bu? Ama bir de alınmışsa, kesin yok edilmesi lazım. *(Matti'ye)* Bunu özellikle senin seyretmeni istiyordum, çünkü herkesten çok senin ödün kopacak şimdi.

MATTİ Başüstüne Bay Puntila. Şişeleri alıp alıp, sizin için, avlunun taşlarına atarak parçalayayım mı?

PUNTİLA Hayır, kendim yaparım haydut herif, pek hoşuna gidecekti değil mi güzelim içkiyi *(Şişenin birini inceler gibi eline alır)* kafana dikerek yok etmek.

LAİNA Şişeye o kadar uzun bakmasanız Bay Puntila, pencereden fırlatın gitsin!

PUNTİLA Pek tabii. *(Matti'ye, soğukça)* Beni içki içmeye tahrik edemeyeceksin domuz herif. Senin keyfin ancak, çevrende birileri domuzlar gibi dolanınca gelir. Gerçek aşkı işine karşı duymayı hiç bilmezsin sen, aç kalmadıkça bir parmağını bile oynatmak istemezsin, asalak seni! Bana yapışıp, geceler boyu pis pis hikâyelerle ardımdan gelmek, sonra da beni tahrik edip konuklarıma saldırtmak neymiş görürsün sen; her şey senin geldiğin pisliğin içine batsın istersin değil mi? Sen bir polis vakasısın, her yerden niye atıldığını anlatan itirafların elimde, Kurgela'dan gelen karılara ajitasyon çekerken enselemedim mi seni, aşağının bayağısı yaratık. *(Kendinde olmaksızın elindeki şişeden kadehe içki koymaya başlar, kadehi görev aşkıyla Matti koşturmuştur)* Bana karşı nefret duyguları besliyorsun ve "Başüstüne Bay Puntila" numaralarıyla beni kendi tuzağına düşürmek istiyorsun.

LAİNA Bay Puntila!

PUNTİLA Bırak canım, tadına bakıyorum sadece, bakayım satan herif beni kazıklamış mı diye, hem değişmez kararımı kutluyorum. *(Matti'ye)* Ama ilk andan beri seni gözetledim, hep kendini ele vermene baktım, bu yüzden seninle içtim, farkında bile olmadın. *(İçmeyi sürdürür)* Beni sefahata sürükleyip, her dakika senle düşüp kalkan, içip sızan biri yaparak sırtımdan kendi mutluluğunu çıkarabileceğini sandın, ama yanıldın işte. Dostlarım senin hakkında aydınlattılar beni, onlara teşekkür borçluyum, bu kadehi onların şerefine içiyorum! O rezil hayatı düşündükçe tüylerim diken diken oluyor, Parkhotel'deki o üç gün, sonra kanuna uygun alkol diye Kurgela'ya gidiş, o kadınlar, neydi o akıl izan bilmeyen yaşayış, sabahın köründe o sütçü kızı düşünüyorum da, benim durumum uygun, kendisinin de nefis memeleri var diye beni nasıl söğüşlemek istedi, adı Lisu'ydu galiba. Sen zıpır, hep dibimde, itiraf et ama, güzel zamanlardı değil mi, hiç bekleme kızımı sana vermem, domuz herif, ama bu herif değilsin bak, ben de bunu itiraf ederim.

LAİNA Bay Puntila, yine içmeye başladınız!

PUNTİLA Ben mi içiyorum? Sen buna içmek diyorsun, öyle mi? Bir şişe, haydi haydi iki şişe nedir ki? *(İkinci bir şişeye sarılır)* Yok et şunu, *(Boşalan şişeyi vermiştir)* at parçala, bir daha gözüm görmesin, söyledim ya sana. Bana da öyle bakıp durma, İsa Mesihin Petrus'a baktığı gibi[91]; verdiğim bir sözün mıncık mıncık kullanılmasına hiç dayanamam. *(Matti'yi işaretle)* Bu beni eteğimden tutmuş aşağı çekiyor, tamam, ama siz de olduğum yerde eskiyip kokmamı, sıkıntıdan kendi kendimi kemirmemi istiyorsunuz yani. Şurada yaşadığım hayat nedir böyle? Gün boyu insanları hırpala, ineklerin yemini hesapla dur! Toz olun, sizi cüceler sizi! *(Laina ile Fina, kafalarını sallayarak çıkarlar. Puntila, onların ardından bakarak)* Zavallılar. Fantezileri yok. *(Surkkala'nın çocuklarına)* Çalın, çırpın, Kızıl olun, ama cüce yaratıklar olmayın, bu size Puntila'nın tavsiyesi. *(Surkkala'ya)* Senin çocuklarının terbiyesine karıştığım için kusuruma bakma. *(Matti'ye)* Şişeyi aç!

MATTİ Punç'un ayarı iyi midir, geçenki gibi biberli olmasın sakın. Uskala oldu mu dikkat etmek gerek Bay Puntila.

PUNTİLA Biliyorum ve hep o dikkati koruyorum. Başta, bir pislik fark ettiğim anda geri tükürebilecek kadar küçük bir yudum alırım. Yoksa bu alıştığım dikkati göstermeden içsem koca bir pisliği kafama dikiverirdim. Gözünü seveyim sen de aç kendine bir şişe, Matti, aldığım kararları kutlamak istiyorum, çünkü bu kararlar felaket bir biçimde değişmezdir. Surkkala, senin şe-

refine!

MATTİ Kalıyorlar mı yani Bay Puntila?

PUNTİLA Şurada biz bizeyken bunu mu konuşacağız yani? Senden hiç beklemezdim bunu Matti. Kal, demek, Surkkala'ya iyilik değil ki, Puntila ona dar geliyor, sevmiyor burayı, anlıyorum. Onun yerinde olsam ben de aynen böyle düşünürdüm. Puntila Ağaya düpedüz bir kapitalist gözüyle bakardım, hem ne yapardım ona biliyor musunuz? Çalışmak neymiş, öğrensin diye o asalağı kayatuzu yataklarına sürerdim. Haklı değil miyim Surkkala, kibarlığı bırak söyle.

SURKKALA'NIN EN BÜYÜK KIZI Ama biz kalmak istiyoruz Bay Puntila.

PUNTİLA Yok yok, Surkkala gider, on beygir getirseniz onu tutamaz. *(Bir çekmeceye gider, kilidini açar, kasadan para çıkarır, getirip Surkkala'ya verir)* On Mark eksiğiyle. *(Çocuklara)* İnancı uğruna her şeyi göze alan böyle bir babanız olduğu için sevinin. En büyük olarak sen Hella, ona destek ol. Ve şimdi, vedalaşalım demek ki... *(Surkkala'ya elini uzatır, Surkkala elini uzatmaz.)*

SURKKALA Gel Hella, eşyamızı toplayalım. Puntila'da işitilecek ne varsa hepsini işittiniz işte, gelin bakalım.
(Çocuklarını alır çıkar.)

PUNTİLA *(Sıkıntıyla kıvranır)* Elimi beğenmedi. Vedalaşırken ondan da bir şey bekledim, kendi açısından herhangi bir söz bekledim, fark ettin mi? Gelmedi. Bir çiftlik ona göre pis bir şey. Toprağa kök salmamış çünkü. Vatan bir hiç onun için. Israr edince bu yüzden bıraktım gitsin. Acı bir sayfaydı. *(İçer)* Sen ve ben, başkayız be Matti. Sen benim dostumsun, benim dik yokuşumda bir yol işaretisin. Sana yalnızca bakmak bile, içkiye çekiyor beni. Ayda ne kadar veriyorum sana?

MATTİ Üçyüz, Bay Puntila.

PUNTİLA Üçyüzelliye çıkardım. Çünkü senden çok memnundum. *(Hayal ederek)* Matti, seninle Hatelma Dağına bir çıkalım ha? En meşhur manzara oradadır. Göstereyim sana ne güzel bir ülkede yaşıyorsun. Ben nasıl bilmiyormuşum diye kafanı yerden yere vurursun bak. Çıkalım mı Hatelma Dağına Matti? Olur mu olur bence. Kafamızda yani. Birkaç sandalyeyle yapabiliriz.

MATTİ Aklınıza gelen her şeyi yaparım, gün uzun madem.

PUNTİLA Ama o hayal gücü var mı sende, emin değilim. *(Matti susar. Puntila birden davranır)* Bana bir dağ yap şuraya Matti! Hiçbir şeyden geri durma, denemediğin bir şey kalmasın, en büyük kaya parçalarını al, yoksa Hatelma Dağı olmaz o, manzarayı göremeyiz.

MATTİ Her şey sizin isteğinize göre olacak Bay Puntila. Vadinin ortasında bir dağınızın olmasını istiyorsanız, bunu sekiz saatlik bir iş gününe sığdırmanın düşünülemeyeceğini de biliyorum. *(Matti, çok değerli bir ayaklı saati ve masif bir silah dolabını tekmelerle parçalar, bu parçalarla ve birkaç sandalye ile büyük bilardo masasının üstüne öfkeden soluyarak bir Hatelma Dağı kurar.)*

PUNTİLA Oradaki sandalyeyi al! Ne lazım, ne değil ben bildiğim için ve sorumluluk da bende olduğu için, eğer benim direktiflerime uyarsan Hatelma Dağını en iyi biçimde ortaya getirirsin. Sen, benim için rantabl olmayan, yani bana görüş sağlamayan, hoşuma gitmeyen bir dağ yapmak istersin, çünkü, bunu unutma, senin için tek mesele bir işinin olmasıdır, bense onu faydalı bir hedefe yönlendirmek durumundayım. Şimdi dağa çıkan bir yol gerekli bana, öyle ki bu kiloyla rahatça çıkabileyim. Yolu olmayan dağın sıçmışım içine, gördün mü bak, yeterli düşünemiyorsun işte. İnsanları kavramayı bilirim ben, ama asıl bilmek istediğim, sen kendi kendini nasıl kavrayacaksın.

MATTİ Evet buyrun, dağ tamam, tırmanabilirsiniz. Yolu da olan bir dağ bu, yani öyle, Tanrının yarattığı gibi bitmemiş durumda değil. Tanrının yalnızca altı günü vardı[92], acele içinde kendi dağını öyle yarattı, ama sonra tamamlanması için bir yığın da uşak yarattı ki, bu kez siz onlarla bir işe başlayabilesiniz Bay Puntila.

PUNTİLA *(Tırmanmaya başlar)* Boynum kırılacak!

MATTİ *(Onu tutar)* Ben tutmasam siz düz yolda da boynunuzu kırarsınız.

PUNTİLA Seni bu yüzden yanımda götürüyorum ya Matti. Aksi halde seni doğuran ve onsuz bir bok olamayacağın güzel ülkeyi hiçbir zaman göremezdin, şükret ona!

MATTİ Ben mezara kadar şükrediyorum ona, ama bu yeter mi bilemem, çünkü "Helsinki Sanomat" gazetesinin yazdığına göre mezardan sonra da şükretmeliymiş insan.

PUNTİLA Önce tarlalar, çayırlar, sonra orman. Kayalardan fışkırabilen, hiçbir şeysiz hayatta kalmayı başaran kızılçam ağaçlarıyla orman. Öyle ki, yokluk içinde hayatta kalmak için mecbur kalınca nelerin başarılabildiğini bu ağaçlardan görüp şaşırır insan.

MATTİ "İdeal" denen emekçiler yani bunlar.

PUNTİLA Tırmanıyoruz Matti, yükseliyor. Binalar, insan eliyle yapılmış yapılar geride kaldı, daha çıplak bir ifadeye bürünen saf doğanın içine dalıyoruz. Küçük sıkıntılardan arın şimdi Matti, kendini bu müthiş ifadeye bırak.

MATTİ Tüm gücümle yapıyorum Bay Puntila.

PUNTİLA Ey mukaddes Tavast elleri! Şişeden bir yudum daha çekelim ki, senin tüm güzelliğin görünsün!

MATTİ Ama kırmızı şarabı getirmek için gene benim tüm dağı inip yeniden tırmanmam gerekiyor, bir saniye müsaade.

(İner ve gene çıkar.)

PUNTİLA Acaba ülkenin güzelliğini gerçekten görebiliyor musun, merak ediyorum. Tavastlı mısın?

MATTİ Evet.

PUNTİLA Soruyorum öyleyse: Bu kadar güzel bir gökyüzü nerede var? Başka yerlerde daha maviymiş diyorlar, ama burada bulutlar daha narin akıyor, Fin rüzgârı daha okşayıcıdır çünkü, ayrıca verseler bile bu maviyi başka maviye değişmem. Hele batak göllerden havalanıp gelen şu yaban ördekleri, şu güzel hışırtı, atlanıp geçilir mi? Başka yerleri dinleme hiç Matti, yutturmadır mutlaka, Tavast ili deyip, başka şey demeyeceksin, sana tavsiyem.

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Yalnız şu göller bile yeter! Ormanları unutsan da dert değil, işte şu karşıdakiler benim mesela, şu burundakini kestireceğim, her neyse, yalnızca gölleri al Matti, yalnızca birkaçını hatta; içleri balıkla doludur, balıkları da bırak, sırf o göllerin sabah görünüşünü alsan yeter, ayrılmak istemezsin, yabancı yerlerde için için yer, hasretten sararır solarsın, düşün ki Finlandiya'da böyle seksen bin gölümüz var!

MATTİ Dediğiniz gibi yalnızca görünüşünü alıyorum!

PUNTİLA Şu küçüğü görüyor musun, şu buldok göğüslü römorkörü, bak tomruklara nasıl sabah güneşi vurmuş? Kabukları bir güzel soyulup hepsi güzelce bağlanmış, ılık suda süzülüp gidiyor, küçük bir servet. Yaş odun kokusunu on kilometreden alırım, ya sen? Tavast ilindeki çeşit çeşit kokular başlı başına bir bahistir zaten, böğürtlen, çilek, yaban mersini, ahududu! Hele yağmurdan sonra! Sonra kayın yaprakları, Fin hamamından çıkmışsın, sıkı bir demetiyle kendini kamçılatmışsın, sabahın erinde yataktasın, nasıl kokar o yapraklar, var mı başka yerde? Her şeyden önce şu manzara nerede var ha?

MATTİ Hiçbir yerde Bay Puntila.

PUNTİLA Bu manzarayı en çok da şöyle biraz renkleri birbirine karışır gibi göründüğü zaman severim, hani sevişirken belli anlarda gözünü kaparsın, bakışın bulanıklaşır, işte öyle. Tabii bence böylesi sevişme de yalnız Tavast ilinde olur.

MATTİ Benim doğduğum yerde mağaralar vardı, önlerinde de top gibi yuvarlak taşlar, delik delik.

PUNTİLA O mağaralara daldınız değil mi? İneklere bakacağınıza! Bak bak, işte orada! Göle girmiş inekler.

MATTİ Görüyorum. Elli baş kadar.

PUNTİLA Olur mu, en az altmış. Tren gidiyor bak. İyice kulak verdim mi süt güğümlerinin tıngırtısını duyuyorum.

MATTİ Çok çok iyice kulak verirseniz.

PUNTİLA Haa, sana Tavasthus'u da göstereyim, eski kenti, kentlerimiz de var, orada Parkhotel işte, şarapları iyidir ha, tavsiye ederim. Şatoyu geçiyorum, siyasiler için kadın hapishanesi yapmışlar orayı, niye siyasete karışıyor ki onlar da, ama buharlı değirmenler uzaktan ne güzel görünüyor, manzaraya hareket veriyor. Ya şimdi, solda ne görüyorsun?

MATTİ Evet, ne görüyorum?

PUNTİLA Tarlalar be yahu! Gözünün alabildiğine tarlalar, aşağıdaki Puntila'nın, özellikle bataklık, toprağı öyle yağlıdır ki, inekleri orada yoncaya salınca günde üç fasıl süt sağabilirim, ekinin boyu çeneni bulur, yılda iki ürün. Hadi sen de benimle birlikte söyle:

Ve sevimli Roine'de dalgalar
Süt beyazı kumsalı yalar[93].

(Fina ile Laina girer.)

FİNA Ey yarabbim!

LAİNA Bütün kitaplığı kırıp dökmüşler!

MATTİ Şu anda Hatelma Dağının tepesinden manzaranın güzelliğini seyretmekteyiz!

PUNTİLA Katılın! Hiç mi vatan sevgisi yok sizde?

HEPSİ *(Matti dışında)*

Ve sevimli Roine'de dalgalar
Süt beyazı kumsalı yalar.

PUNTİLA Ey Tavast elleri, kutsal yerler! Gökyüzüyle, gölleriyle, halkıyla ve ormanlarıyla! *(Matti'ye)* Görünce yüreğinin hopladığını söyle!

MATTİ Yüreğim hopluyor Bay Puntila, sizin ormanlarınızı görünce!

12

MATTİ PUNTİLA'YA SIRTINI DÖNÜYOR

(Puntila'da avlu. Sabahın erken saatidir. Matti elinde bir bavulla konaktan çıkar. Laina bir yolluk paketi ile onu izler.)

LAİNA Bu yolluk paketini buyrun Matti. Niye gidiyorsunuz anlamadım. Hiç değilse Bay Puntila uyanana kadar bekleseydiniz.

MATTİ Uyanmasına kalmasam daha iyi. Gece o kadar çok içti ki, sabaha doğru ormanın yarısını benim üstüme geçirmeye söz verdi, hem de tanıklar önünde. Kulağına bir giderse bu kez mutlaka polis çağırır.

LAİNA Ama şimdi İyi Hal Kâğıdı'nı almadan giderseniz, perişan olursunuz.

MATTİ O kâğıda ya "Kızıl" diye, ya da "İnsan" diye yazacak olduktan sonra ben zaten her ikisiyle de iş bulamam ki.

LAİNA Sizsiz edemeyecektir, çok alıştı size.

MATTİ Yalnız yapsın ne yapacaksa. Benim şurama geldi. Surkkala meselesinden sonra onun yılışmalarını artık kaldıramam. Yolluk için teşekkürler Laina, hoşça kalın.

LAİNA *(Burnunu çekerek)* Yolunuz açık olsun!
(Hızla içeri girer.)

MATTİ *(Birkaç adım attıktan sonra)*

Ayrılık saati geldi çattı,
Hoşça kal Puntila'nın ağası,
En kötüsü değilsin gördüklerimin
Çünkü içince insana benzersin.
Ama dost olamazdık, kesin:
Sarhoşluk gider, gün başlar, kimle kim[94]?
Bir damlacık gözyaşı aksa bile
Yağla su niye hiç karışmaz diye,
Çare yok, hem yazık gözyaşına:
Vaktidir, uşakların sırt döndü sana!
Çabuk bulur onlar, efendinin iyisini
Olurlarsa kendi kendilerinin efendisi.

(Hızla uzaklaşır.)

PUNTİLA ŞARKISI[95]

1
Tavasthus Otelinde Puntila
Üç gün üç gece içti.
Oraya gittiğinde oysa
Garson selam vermedi.
"Nedir bu yaptığın garson
Bu mu dünyanın keyfi?"
"Dünyayı bilemem ama patron
Benim ayaklarım şişti!"

2
Ağanın kızı keyifle
Bir roman okumuştu.
Kendini üstün görmüş de
Alıp saklamıştı onu.
Ama bir gün bir şoföre
Şaşkın şaşkın baktı da:
"Gel," dedi "lafla benimle",
"Erkek diyorlar sana."

3
Derken gezmeye çıktı Puntila
Erken kalkmış bir kız gördü:
"Ey sütçü kız, ne tarafa,
Nereye ak göğüslü?
Benim ineklerimi sağmaya ha
Böyle kör sabahta?
Ama yataktan çıkman yetmez bana
Birlikte girelim yatağa da!"

4
Puntila'nın bahçesi hamam
Şakadan anlamaz mı insan?
Ağa kızı yıkanırken tam
Uşak da girdi ardından.
Puntila Ağa der: "Verdik kızı
Bir Ataşe'ye. Ama
Herif uşakla gördü aldırmadı,
Borcunu üstlenmişiz ya!"

5
Ağa kızı çıktı mutfağa
Onbuçuk olmuş gece.
"Şoför," dedi, "haydi yengeç avına!
Biterim böyle erkeğe!"
"Ah bayan," dedi şoför, "belli,
Bir şeyler olur senle ama,
Gazete okuyorum şimdi
Sakın kusura bakma!"

6
Puntila'nın "Nişanlılar Birliği"
Geldiler esas nişana.
Ama Puntila Ağa gürledi
Onları gördüğü anda:
"Koyunlar kırkılalı hiçbiri
Yün elbise giydi mi?
Sizlerle yatar kalkarım ama
Vermem masamda yeri!"

7
Kurgela kadınları iğneli
Bir şarkı tutturdular.
Ama yanmıştı pazar tatilleri
Gitmişti pabuçlar.
Zengin efendi methine
Kanıp da koşuveren
Razı olsun pabucun gitmesine
Ağlamaz kendi düşen.

8
Puntila masaya bir yumruk attı
Düğün masasına hem de:
"Ben vermem," dedi "kızımı,
O soğuk nevaleye!"
Uşağına sorunca:
"Almam," dedi uşak, iyi mi,
"Uygun değil kız bana!"

MÜZİĞE İLİŞKİN NOT*

Korucu ile Kontes'in Baladı, eski bir Skoç baladının melodisinden esinlenerek bestelendi, *Eriklerin Şarkısı*'nın müziği ise bir halk melodisine dayalıdır.

Puntila Şarkısı'nın kompozisyonunu Paul Dessau yaptı. Dekor değişimleri sırasında, Aşçı Kadın rolünü oynayan oyuncu, bir akordiyoncu ve bir gitarcı ile sahne önüne gelerek her sahneye uygun kıtayı söylemektedir. Şarkıyı söylerken de, büyük nişan töreni hazırlığına ait bir işi yapıp bitirir: Yer süpürmek, toz almak, hamur yoğurmak, krema çarpmak, pasta kalıpları yağlamak, bardak temizlemek, kahve öğütmek, tabak kurulamak gibi.

---

* Kompozisyon notaları için bkz.: *Tiyatro Çalışması*, B. Brecht-Berliner Ensemble, Çev. Yılmaz Onay, MitosBOYUT Yayınları, Tiyatro/Kültür Dizisi: 9; İst. 1994, s. 19 ve 40-45. Ç.N.)

[E K]

[Berlin'deki İkinci Sahnelenmenin Öndeyiş'i (1952)]

Sayın seyirciler, günümüz zor
Ama işte gün tepeden ışıyor.
Gülmeden aşılmaz o tepe diye:
Bir gülünçlü oyun yaptık size.
Ve eğlenceyi tartmayız asla
Altın terazisi gibi gramla.
Patates gibi kantarla tartarız,
Ormana da baltayla dalarız.
Neden derseniz, bu akşam burda
Bir hayvan çıkacak, eskiden kalma:
İlmen *estatitum possessor*, aslen toprak ağası
Hayvan cinsinin pek obur, hiç faydasız olanı
Soyu tükenmemiş, çok da dayanıklı
Toprağa musallat baş belası.
Seyredin onu bakın nasıl pervasızca
Cirit atıyor güzelim bir toprakta.
Güzelliği dekor göstermezse
Anlatalım görün şu dizelerde:
Fin kayın ormanı, güğüm sesleri
Ilık ırmak, batmayan yaz güneşi
Alaca köy kalkar horoz sesiyle
Kiremit çatıda ilk duman taze.
Umarız bütün bunlar var bolca
Puntila Ağa'nın oyununda.

ARTURO Uİ'NİN YÜKSELİŞİ[18]

[Der Aufstieg des Arturo Ui]

Türkçesi
Özdemir Nutku

[*Çalışmaya katılan*: Margarete Steffin][1]

[Sahne düzeni üzerine açıklama][2]

Oyun, anlam kazanması için, her şeyden önce büyük ölçüler içinde oynanmalıdır; en iyisi, sahne düzeni tarihsel Elisabeth dönemi tiyatrosu[19] biçiminde perdeler ve yükseltilerle gerçekleştirilmelidir. Örneğin, üstlerine öküz kanı renkleri püskürtülmüş, eski, partal perdeler[20] uygun olur. Aynı zamanda, panoramik resimler içeren büyük fon panoları kullanılabilir. Ayrıca, org, trompet ve trampet efektleri gereklidir. Bu örneklere maskeler, uyaklı sözler ve jestler eklenmelidir. Ancak bunların tümü travestiyi[21] ortaya çıkartmalı ve gülünç olan da dehşet vermelidir. Bu oyunda önemli olan, hızlı tempoda oynanan plastik bir görüntü ve anlaşılır grup yerleştirmeleri ile bir panayır tiyatrosu[22] havasını getirmektir.

Kişiler[3]

•Flake, Caruther, Butcher, Mulberry, Clark: işadamları, Karnıbahar Tröstü'nün yöneticileri. • Sheet, Deniz Nakliyat Şirketi sahibi. •Yaşlı Dogsborough. •Genç Dogsborough. •Arturo Ui, gangster şefi. •Ernesto Roma, gangster şefinin yardakçısı. •Manuele Giri. • Giuseppe Givola, çiçekçi ve gangster. •Ted Ragg, "Star" muhabiri. •Greenwool, gangster ve bariton. •Dockdaisy Bowl, Sheet'in veznedarı. •Goodwill ile Gaffles, Belediye Meclisi Üyeleri. •O'Casey, soruşturma memuru.•Bir Tiyatro Oyuncusu. •Hook, kabzımal. •Sarık Fish. •Savunma Avukatı. •Yargıç. •Doktor. •Davacı. •Bir Kadın. •Genç Inna, Ernesto Roma'nın Sevgilisi. •Küçük Bir Adam. •Ignatius Dullfeet. •Betty Dullfeet, karısı. •Dogsborough'nun Uşağı. •Korumalar. •Kiralık Katiller. •Chicagolu ve Cicerolu Kabzımallar. •Gazete Muhabiri

ÖN OYUN[23]

Sayın seyirciler, bugün burada -
Hey siz, arkadakiler gürültüyü kesin lütfen!
Siz de şapkanızı çıkarın, bayan! -
Evet, ne diyorduk bugün burada size
Tarihin en büyük gangster gösterisini sunacağız.
Ayrıca, hiç duymadığınız bir olayı ilk kez açıklayacağız
DOKLARDAKİ KREDİ SKANDALININ[24] GERÇEK YÜZÜ !
Buna ek olarak daha neler neler,
YAŞLI DOGSBOROUGH'NUN[25] VASİYETİ ve İTİRAFLARI![26]
BORSANIN ÇÖKÜŞÜ[27] SIRASINDA, ARTURO[4] UI'NİN
DURDURULABİLİR YÜKSELİŞİ !
VE ŞU MAHUT ANTREPO YANGININDAN[28] SANSASYONEL
AÇIKLAMALAR !
DULLFEET'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ![29] ADALET KOMADA!
GANGSTERLERİN HESAPLAŞMASI: ERNESTO ROMA'YI NASIL
DOĞRADILAR![30]
Ve oyunun sonunda şıkır şıkır aydınlatılmış bir final tablosu[31]
GANGSTERLER CICERO[32] SEMTİNİ ELE GEÇİRİYORLAR!
Sanatçılarımız, şimdi burada, size
Kahramanlarını canlandıracaklar gangster dünyamızın
Hepsini
Gelip geçenleri
Asılanları, vurulanları
Gençlerimizin kimine örnek olan kokuşmuşları
Ve kök salanları.
Saygıdeğer seyirciler, herkes bilir tiyatromuzu
Çekinmeden getiririz her türlü konuyu
Değerli seyircilerimizin büyük bir kısmı gerçi
Anımsamak istemeyeceklerdir bazı şeyleri.
Bu yüzden en sonunda
Burada pek bilinmeyen tarihi bir olay seçtik.
Uzaktaki bir kentte olan bitenleri gösterdik,
Sahnede olup bitenler burada olmadı hiç.
Şunu bilin ki bayanlar baylar,
Kalıbı kıyafetiyle burada bizimle olanlar
Babalar, enişteler, görümceler de
Her zaman melek değillerdir elbette.
Şimdi yaslanın rahatça arkaya
Ve gangsterler oyunumuzun tadını çıkarın doya doya...

1

Kent. Karnıbahar Tröstü[33] *yöneticileri beş işadamı girerler.*

FLAKE
Lanet olsun, ne günlere kaldık be!
CLARK
Evet ya! Chicago'muz
Benziyor tıpa tıp
Sabah süt almaya giderken cebinin delik olduğu anlayıp
Parasını musluk deliğinde arayan
Evde kalmış bir kıza.
CARUTHER
Davet etti Ted Moon
Geçen perşembe beni
Seksen kişiyle güvercin yemeye,
Gitmiş olsaydık eğer, haciz memuru karşılayacaktı.
Sanki bazımızın sararıp solması gerekiyormuş gibi,
Göz açıp kapayıncaya dek bolluğun yerini kıtlık alıverdi.
Beş gölden[34] gelip limana diziliyor sebze yüklü gemiler,
Peki, ama nerde bu müşteriler?
BUTCHER
Hayatımız
Karardı güpegündüz.
MULBERRY
Clive ile Robber,
İflas etmek üzereler.
CLARK
Hazreti Nuh'tan beri[35]
Kabzımallık yapan Wheeler bile topu attı.
İşçi çıkartıyorlar Dick Havelock'un ambarlarından.
CARUTHER
Peki, ya Sheet'ten ne haber?
FLAKE
Başını kaşıyacak zamanı yok.
Mekik dokuyor bir bankadan bir bankaya.
CLARK
Ne? O da mı?

Bu kentte
Karnıbahar işi yattı desene.
BUTCHER
Başınızı dik tutun, beyler!
Çıkmadık candan umut kesilmez!
MULBERRY
Can çıkmadı, ama buna da yaşamak denmez.
BUTCHER
Beyler,
Neden bu kadar karamsarsınız?
Aslında iyi gidiyor gıda maddesi satışlarımız.
Dört milyonluk bir kent otlanıyor bundan!
İnsanlar taze yeşillik ister, biz de sağlarız!
CARUTHER
Durum nasıl manavlarda?
MULBERRY
Berbat.
Yarım karnıbahar alan oluyor ara sıra.
O da veresiye!
CLARK
Bu karnıbahar işi yattı, beyler.
FLAKE
Ha sahi, dışarda herifin biri bekliyor.
Adı da tuhaf; Ui diye biri.
CLARK
Gangster Ui mi?
FLAKE
Evet, ta kendisi.
Kokuyu almış. Hemen bir iş bağlantısı yapmak istiyor.
Yardakçısı Ernesto Roma[36] da yanında
İkna edecekmiş manavları
Almamaları için başkalarının karnıbaharlarını
Kulaklarını bükecekmiş sağlıklarının bozulacağı konusunda
Manavların tabut yerine
Karnıbahar almayı tercih edeceklerinden emin, bahse giriyor
Satışları iki misline çıkaracağına.
(Zoraki gülümsemeler)
CARUTHER
Bu ne küstahlık!
MULBERRY *(Kahkahayla güler)*
Ya makineli[37] ya da el bombası[38], ha!

Yeni bir satış anlayışı desenize!
Sonunda lahana piyasasında taze kan!
Herkes uykularımızın kaçtığını haber almış anlaşılan
Bay Arturo Ui de hiç vakit kaybetmiyor hizmet için!
Demek iki seçenek var bizim için,
Ya o, ya da Kutsal Ordu'nun[39] düşkünler yurdu.
Hangisinin çorbası daha iyidir, sizce?

CLARK
Ui'nin çorbasından ağzımız yanar, bence.

CARUTHER
Defedin gitsin!

MULBERRY
Ama kibarca!
Ne olacağımız belli değil yarından sonra!
(Gülüşürler)

FLAKE *(Butcher'e)*
N'oldu
Kredi işimiz?[40] Dogsborough'dan haber var mı?
(Ötekilere)
Şu para dar boğazından kurtulalım diye
Kafa kafaya verdik Butcher'le.
Kısa ve basit aklımıza gelen çare
İyi kötü vergi ödediğimize göre,
Dara düştüğümüzde, bu kent kredi vererek
Neden bu pis durumdan çekip çıkarmasın bizi?
Genişleteceğiz deriz, rıhtımdaki tesislerimizi
Yaşlı Dogsborough forsunu kullandı mı düzlüğe çıktık gitti.
Ne diyor o yaşlı tilki?

BUTCHER
Yan çiziyor, ben öyle işlere bulaşmam, diyor.

FLAKE
Yan mı çiziyor? İyi be, hem Dok Bölgesinde seçime girsin,
Hem de kılını kıpırdatmasın bizim için!

CARUTHER
Seçimleri için, yıllardır para bastırıyorum kampanyasına.

MULBERRY
Cehenneme kadar yolu var!
Sheet'in kantinini işletiyordu bir zamanlar!
Nankör köpek! Flake! Ne demiştim ben sana?
Politikaya atılmadan önce Tröst'ün ekmeğini yedi bunca sene!
Artık ahlak diye bir şey de kalmadı, dostum!

Yalnızca para bunalımı değil sorun,
Ahlak bunalımı asıl sorun!
Batan gemiyi hızla terk ediyor fareler.
Düşman oldu dost bildiğimiz efendiler.
Eskiden güler yüzle peşimizden koşan kantincimiz bile,
Sırt çevirdi hepimize.
Ey ahlak, nerelerdesin bu kara günümüzde?

CARUTHER
Doğrusu beklemezdim bunu Dogsborough'dan.

CLARK
Mazereti neymiş?

BUTCHER
Burnuna pis kokular[41] geliyormuş.

FLAKE
Pis koku bunun neresinde?
Rıhtımdaki tesislerimizi genişleteceğiz. Bu da iş demek,
Binlerce kişiye vereceğiz ekmek.

BUTCHER
Kuşkuları varmış
Tesislerimizi genişleteceğimiz konusunda.

FLAKE
Yaa?
Bu alçaklık ama!

BUTCHER
Alçaklık olan ne? Yapacağız, deyip de
Yapmayacağımız mı?

FLAKE
Yok efendim, onun kuşku duyması!

CLARK
O zaman, bize kredi verecek başka birini bulun
Siz de.

MULBERRY
Öyle ya, adam mı kalmadı?

BUTCHER
Var elbette.
Ama Dogsborough gibisi yok.. Telaş etmeyin bundan!
Herif tam bize göre.

CLARK
Ne bakımdan?

BUTCHER
Her şeyden önce dürüst.

Daha da önemlisi, öyle tanınıyor.

FLAKE

Laf!

BUTCHER

Belli ki, adı lekelenmesin istiyor!

FLAKE

Nesi belli?

Bizim derdimiz krediyi belediyeden koparmak.

Adından bize ne?

BUTCHER

Bize mi ne?

Bence, bu asıl bizimle ilgili.

Kredi alacaksan bulacaksın dürüst birini.

O zaman fazla sorup soruşturmazlar,

Çünkü senet sepet istemeye utanırlar.

Yemi de hemen yutarlar!

Yaşlı Dogsborough bizim kredimizdir.

Neden? Çünkü ona inanırlar.

Tanrıya inanmayanlar bile inanırlar o yaşlı tilkiye.

Onun avukatına kendi avukatıyla giden külyutmazlar[42] bile,

Paralarını son kuruşuna kadar, gözü kapalı sayarlar eline.

Herifçioğlu seksen yıldır hiç şaşmamış dürüstlüğünden,

Öylesine bir dürüstlük anıtı[43]!

Bakın size söylüyorum bu herif altın değerinde.

Özellikle de, inşaata başlamak istiyorsak,

Hele bunda da pek çabuk davranmayacaksak..

FLAKE

Peki, diyelim ki moruk ağırlığınca altın.

Herif üstüne bir iş aldı mı bitiriyor.

İyi de, bize elini uzatmıyor.

CLARK

Uzatmaz!

"Belediye, önüne gelenin otlanacağı bir arpalık değildir!"

"Herkes kent için, kent de kendi içindir!"

Mutlaka böyle demiştir.

Ne can sıkıcı. Tatsız herif.

Nuh dedi mi de Peygamber demiyor.

Onun için bu kent, sanki ev kirası,

Ekmek parası için oradan buradan tırtıklayan insanların

Oturdukları tahtadan ve taştan bir yer değil de,

Kâğıt üstünde kocaman laflardan

Ve Kutsal Kitap'tan ibaret bir şey.

Oldum olası ona ısınamadım zaten.

Gönül birliği yapmadı ki bizimle hiçbir zaman!

Lahanaymış, karnıbaharmış, vız gelir ona!

Nakliyat işi umurunda mı sanki!

Sebzelerimiz çürürse çürüsün, ona ne!

Parmağını bile kıpırdatmaz!

Seçim fonu diyerek ondokuz yıldır gasp etti paralarımızı.

Yirmi mi yoksa?

Bunca yıl, herif karnıbaharı tabağında görmüştür yalnızca.

Sebze haline adımını atmamıştır bir kez bile.

BUTCHER

Doğru.

CLARK

Cehennemin dibine gitsin.

BUTCHER

Cehenneme gideceğine,

Bize gelse daha iyi!

FLAKE

Bu da nerden çıktı? Clark açıkça belirtti,

Bu herif sevmiyor bizi.

BUTCHER

Evet, doğru

Ama nedeni de anlattı.

CLARK

Herif, ne kitap tanıyor, ne Tanrı!

BUTCHER

Evet, doğru! Onda eksik olan ne? Bilgi!

Bizim durumumuzda olmanın ne olduğunu bilmiyor.

O zaman yapılması gereken tek bir şey var.

Dogsborough'yu bizim durumumuza nasıl getirebiliriz?

Bunun için ne yapabiliriz?

Yani onu eğitmeliyiz! Adam bir hazine beyim.

Bir planım var benim.

Şimdi söyleyeceklerime kulak verin.

(Bir yazı yansıtılır)

1929-1932. DÜNYADAKİ EKONOMİK BUNALIM EN ÇOK ALMANYA'YI ETKİLİYOR. BUNALIM DORUĞA ULAŞTIĞINDA PRUSYA TOPRAK AĞALARI DEVLETTEN KREDİ[44] ALMAK İÇİN UĞRAŞIYORLAR, AMA UZUN BİR SÜREDİR BAŞARISIZ OLUYORLAR.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

1a

Menkul Kıymetler Borsası'nın[45] *önünde Flake ile Sheet*[46] *konuşurlar.*

SHEET
Dolaşmadığım yer kalmadı Pontius'tan Pilatus'a[47].
Pontius seyahatteymiş, Pilatus ise banyoda.
Sadece sırtlarını gösteriyorlar dost dediklerin sana!
Kazıklamaya çalışıyor kardeş kardeşi.
Eski ortaklar birbirlerinden öylesine çekiniyorlar ki,
Takma adlarla sesleniyorlar birbirlerine
Belediye'nin önünden geçerken!
Dikiş üzerine dikiş atmış herkes ceplerine.

FLAKE
Ne diyorsun önerime?

SHEET
Satmak mı? Hayır olmaz.
Akşam yemeğinin[48] karşılığını bahşişle geçiştireceksiniz,
Sonra da bahşişe teşekkür etmemi bekleyeceksiniz!
Bu önerinize ne derler, söylemeyeyim daha iyi.

FLAKE
Kimse daha fazlasını vermez.

SHEET
Bundan fazlasını
Dostlarım da vermez,
Bunu biliyorum ne yazık ki.

FLAKE
Bugünlerde para çok değerlendi.

SHEET
Hele bir de ihtiyacı olana.
Paraya ihtiyacım olduğunu da
Dostlarımdan daha iyi kimse bilemez.

FLAKE
Bu gidişle
Nasıl olsa elinde tutamazsın Nakliyat Şirketi'ni.

SHEET
Biliyorsun,
Üstelik bir de karım var.
Onu da elimde tutamam belki.

FLAKE
Ama satarsan ...

SHEET
Ancak bir yıl sürer. Bilmek istiyorum, neden
İlle de satın almak istiyorsunuz benim şirketi.

FLAKE
Sen hiç
Aklına getirmedin mi,
Tröstümüzün sana yardım etmek istediğini?

SHEET
Getirmedim.
Hiç mi hiç aklıma gelmedi. Akıl mı kaldı başımda?
Varım yoğum ne varsa satın almak için
Bana baskı yaptığınızı düşündüm yalnızca,
Bana yardım etmek istemeniz aklımın ucundan geçmedi!

FLAKE
Acı sözlerin hiç yararı yok bu bataktan kurtulmana.

SHEET
Batağa da hiç yararı yok, azizim Flake!
(O sırada içeriye salınarak, gangster Arturo Ui, yardağı Ernesto Roma ve bir Koruma girerler. Geçerlerken Ui, kendisine bir şey söylemesini bekler gibi Flake'e bakar. Çıkarlarken Roma dönüp Flake'i kötü kötü süzer)

SHEET
Bu da kim?

FLAKE
Arturo Ui, gangsterin teki;
Nasıl, şu şirketi bize satıyor musun?

SHEET
Seninle konuşmaya
Can atıyormuş gibiydi.

FLAKE *(Öfkeyle sırıtır)*
Öyle. Öneri üstüne öneri getiriyor
Sattırmak için karnıbaharlarımızı silah[49] zoruyla.
Ortalığı böyleleri sardı şu sıralarda
Bir salgın hastalık, elini ver kolunu kapsınlar örneği,
Kentin üzerine çöktü karabasan gibi.
Belli değil nerden fırladıkları.
Karanlık bir delikten çıkmışlardır mutlaka.

Sonu gelmiyor bu çalıp çırpmaların,
Adam kaçırmaların, baskıların, korku salmaların,
Tehditlerin, cinayetlerin, şantajların.
Köküne kibrit suyu hepsinin.

SHEET *(Anlamlı, delici bir bakışla)*
Çabuk, hastalık bulaşıcı galiba.

2

Dogsborough'nun lokantasının[50] arka odası. Dogsborough ve oğlu bardakları yıkamaktadırlar. Butcher ve Flake girerler.

DOGSBOROUGH
Boşuna geldiniz! Bu işe girmem ben! Kaypak bir iş bu,
Burnuma pis kokular geliyor bu sözleşmeden.

GENÇ DOGSBOROUGH[5, 51]
Babamı duydunuz, istemiyor.

BUTCHER
Tamam ihtiyar, unut bunu!
Biz sorduk, sen reddettin. Hayırsa hayır.

DOGSBOROUGH
Hepsi katakulli! Böyle inşaatları bilirim ben.
Girmem bu işe.

GENÇ DOGSBOROUGH
Girmiyor bu işe.

BUTCHER
Tamam, unutun gitsin.

DOGSBOROUGH
Önüne gelenin otlanacağı
Bir arpalık değildir Belediye!
Böyle bir işe kalkışmanız hiç hoşuma gitmedi, çocuklar.
Hem sizin işleriniz pekâlâ tıkırında.

BUTCHER
Ben ne demiştim Flake?
Kara gözlüklerle bakıyorsunuz her şeye.

DOGSBOROUGH
Karamsar olan
Altına yapar.

Siz, sırtınızı mindere kendiniz getiriyorsunuz, çocuklar.
Bakın, siz ne satıyorsunuz? Karnıbahar.
Bu et, ekmek kadar gerekli bir gıda.
Et, ekmek ve sebze yer insanlar.
Soğansız biftek, sebzesiz koyun eti verdim mi,
O müşteri gelmez bir daha!
Herkes biraz sıkışmış olabilir şu sıralar.
Yeni bir elbise almadan önce düşünenler çok olabilir.
Ama bu kentte, herkesin sebze alacak birkaç Cent'i vardır.
Tasalanmayın. Başınızı dik tutun evlatlar.
Doğru değil mi, bütün bunlar?

FLAKE
İçimizi ferahlattın, Dogsborough.
Sözlerin, cesaret verici.

BUTCHER
Doğrusu, biraz komiğime gitti
Dogsborough, böylesine güven duyman
Karnıbahar işinin geleceğine.
Neyse, açık konuşmam gerekirse,
Buraya gelmemizin bir nedeni var.
Yok, hayır, o mesele kapandı, babalık, sen tasalanma.
Bu hoşlanacağın bir tema.
En azından biz öyle umuyoruz. Dogsborough,
Kendini belediye hizmetlerine adamış
Bir lokantacı olarak güvendin bize bu yaşına kadar,
Doluyor Haziran'da, güveninin yirminci yılı.
Sen olmasan, bu kent bugünkü gibi olmazdı.
Karnıbahar Tröstümüz de,
Bugünkü durumuna gelemezdi, elbette,
Ayrıca sevindim işimizin sağlam olduğunu söylemene.
Dün biz toplandık
Ve seninle ilgili bir karar aldık
Bu önemli olayın yıldönümünde;
Her şeye rağmen, sana verdiğimiz değerin
Ve bir nişanesi olarak gönül bağımızın
Sheet Nakliyat Şirketi'nin yüzde ellibir hissesini[52],
Sana devretmek istiyoruz yirmibin Dolar'a.
Bu miktar, şirketin gerçek değerinin yarısından az bir para.
(Hisse senetlerini bir paket halinde masanın üstüne koyar)

DOGSBOROUGH
Butcher, ne demek oluyor bu?
BUTCHER
Bu gayet açık Dogsborough,
Yufka yürekli kişilerden oluştuğu
Pek söylenemez Tröst'ümüzün.
Ama buna karşın,
Dün senin, bizim o safça önerimize verdiğin cevabı duyunca,
Doğrusu senin bu dobra ve şaşmaz tavrın karşısında
– Bunu açıklamak istemezdim –
Gözleri yaşardı bazımızın.
Orada bulunan üyelerden biri
– Telaşlanma Flake, kim olduğunu söylemeyeceğim –
"Vay be," dedi, "İyi halt ettik!"
Sonra da bir sessizlik çöktü üzerimize...
DOGSBOROUGH
Butcher, Flake söyleyin, ne var bunun altında?
BUTCHER
Ne olabilir ki?
Bir öneri yalnızca!
FLAKE
Bizim için ayrı bir zevk, bu öneriyi sana iletmek.
Sen dürüst bir vatandaş örneğisin[53],
Şu tezgâhta yalnızca bardak yıkamıyor,
Bizim ruhlarımızı da yıkıyorsun aynı zamanda.
Sen müşterilerinden bile yoksulsun; çok dokunuyor bu bize.
DOGSBOROUGH
Ne diyeyim, bilemiyorum.
BUTCHER
Hiçbir şey deme.
Koy paketi cebine!
Dürüst bir adamın ihtiyacı vardır böyle bir şeye?
Doğru yoldan altın yüklü araba sık geçmez, değil mi?
Oğlunu da düşünmelisin[54]; itibarlı bir isim,
Kabarık bir banka defterinden daha değerlidir.
Herhalde, oğlun da küçümsemez bunu.
Al şunu! Umarım, böyle ufak bir şey için kırmazsın bizi.
DOGSBOROUGH
Sheet'in şirketi!
FLAKE
Evet, buradan görünüyor.

DOGSBOROUGH *(Pencerede)*
Evet, yirmi yıldır ona bakarım.
FLAKE
Biz de bunu düşündük.
DOGSBOROUGH
Ya Sheet, o ne yapacak?
FLAKE
Girişecekmiş bira işine[55].
BUTCHER
Anlaştık mı?
DOGSBOROUGH
Sizin şu miyavlamalarınızla
Her şey iyi, güzel de, insan gemileri elden çıkarır mı
Bir hiç uğruna?
FLAKE
İşin püf noktası da bu ya.
Kredi işimiz çıkmaza girdiğine göre,
Peşin yirmi bin Dolar
Çok yarayabilir bizlere.
BUTCHER
Hem hisse senetlerimizi de
Piyasaya sürmek şu anda hiç gelmez işimize.
DOGSBOROUGH
Şimdi oldu.
Eğer başka şartlar ileri sürmeyecekseniz
Bu hiç de kötü bir alışveriş değil bence.
FLAKE
Şart mart yok.
DOGSBOROUGH
Yirmi bin mi demiştiniz?
FLAKE
Çok mu yani?
DOGSBOROUGH
Hayır, değil. Demek bir zamanlar kantincilik yaptığım[56]
O şirkete dönüyorum, ha!
Altından çapanoğlu çıkmayacağına bir emin olabilsem...
Gerçekten vazgeçiyor musunuz krediden?
FLAKE
Tamamen.
DOGSBOROUGH
Öyleyse, düşünmeye değer bir öneri.

(Oğluna)
Ne dersin evlat, bu senin için iyi olur, değil mi!
(Ötekilere)
Ben de düşünüyordum sizler burulmuşsunuzdur, diye.
Oysa siz bana geliyorsunuz böyle bir öneriyle!
(Oğluna)
Görüyorsun ya evlat, dürüstlük de kazandırıyor.
(Ötekilere)
Haklısınız, ben gittikten sonra
İsmimden başka bırakacağım bir mirasım yok ona.
Çok insan gördüm ben, pis işlere bulaşan
Zorda kaldıkları zaman.

BUTCHER
Yüreğimize su serpilecek,
Kabul edersen eğer.
Daha önceki o budalaca önerimiz yüzünden de
Bir tatsızlık kalmasın aramızda! İlerde,
Ticaret hayatı hakkında bize vereceğin öğütleri dinler,
Bunalımlı günlerde nasıl kurtulabileceğimizi öğreniriz
Alnımızın akıyla, dürüstlükle...
Sen de bize,
Karnıbaharcılar arasına karışırsın, böylece.
Anlaştık mı?
(İçtenlikle elini sıkar)

DOGSBOROUGH
Butcher, Flake, kabul ediyorum.

GENÇ DOGSBOROUGH
Babam kabul ediyor.

(Bir yazı yansıtılır)

TOPRAK AĞALARI, ZOR DURUMLARIYLA İLGİLENSİN DİYE BAŞKAN HİNDENBURG'A BİR ÇİFTLİK ARMAĞAN EDİYORLAR[57].

3

122. Sokak'taki Müşterek Bahis Bürosu[58]. Arturo Ui, yardakçısı Ernesto Roma, Korumalar radyodan yarış sonuçlarını dinlemektedirler. Yanlarında Dockdaisy [Rıhtım Papatyası] vardır.

ROMA
Arturo, sıyrıl şu kasvetinden bir an önce,
Bırak şu boş hayalleri.
Bütün kentin dilindesin,
Bilesin.

UI *(Burnuk)*
Hadi ordan. Benden söz etmiyor artık kimse.
Bu kent yitirmiş belleğini.
Kısa sürdü namımız. Kimseyi öldürmedik iki aydır,
Bu yüzden unutulduk.
(Gazetelere göz gezdirir)
Mavzerler[59] susunca,
Gık yok gazetelerde. Hoş, adam öldürsem de,
Yazacaklarından pek emin değilim ya.
Adamın eylemine değil, forsuna bakıyorlar.
Tabii o forsu da banka hesabıyla ölçüyorlar.
Uzun lafın kısası, burama kadar geldi,
Bazan diyorum ki, koyver kuyruğunu gitsin.

ROMA
Bizim
Delikanlılar da parasızlıktan kıvranıyor[60] son zamanlarda.
Kafaları iyice bozuldu. Moralleri sıfır.
Beni de çok sıkıyor boş oturmak.
Sadece iskambil kâğıtlarına nişan almak
Ahlakını bozar, sefil eder insanı.
Artık karargâha da gitmekten hoşlanmıyorum, Arturo.
Halleri beni çok üzüyor. "Hadi yarın işe başlıyoruz," diye
Bağırmak geliyor içimden, ama bir şey boğazımı tıkıyor.
Dayanamıyorum bakışlarına. Senin şu zerzevattan
Haraç kesme[61] fikrin hiç de yabana atılır gibi değil,
N'oldu, niye başlamıyoruz?

UI
Daha değil. Aşağıdan başlanmayacak. Henüz çok erken.

ROMA
"Çok erken"miş! Bu da iyi!
Tröst'ten kapı dışarı edildiğimizden bu yana aylar geçti,
Sen hâlâ arpacı kumrusu gibi düşünüyorsun[62].
Planlar! Planlar! Kendini doğru dürüst işe vermiyorsun ki!
Şu Tröst'çülere ziyaretin ot tıkadı çanına!
Büsbütün donup kaldın o küçük olayda,

Harper Bank soygununda
Polislerle çatışınca[63].

UI

Ateş ediyorlardı ama.

ROMA

Sadece havaya! Sadece havaya!
Zaten ateş etmeleri de yasal değildi.

UI

Ama
Kıl payı kurtardık paçayı,
İki tanık eksik getirseydik boylamıştım kodesi.
Beş para etmez şu yargıçlar!

ROMA

Manavlar için
Kurşun harcamaz aynasızlar.
Yalnız Banka için ateş eder onlar. Bak Arturo,
11. Cadde'den başlarız! Camekânları indirip
Malların üzerine benzin döktük mü tamam.
Eşyaları da çıra niyetine kullanırız.
Sonra 7. Cadde'ye kadar ineriz.
Birkaç gün sonra, Manuele Giri[64], karanfili yakasında
Nezaket ziyaretinde bulunur, koruma önerir manavlara.
Masraflara karşılık satıştan yüzde on[65].

UI

Olmaz.
Önce benim ihtiyacım var korunmaya.
Başkalarını koruyabilmek için önce ben korunmalıyım
Yargıçlardan polislerden. Üstlerine inmeliyiz tepeden[66].
(Korku verici)
Güçsüz kalırım,
Haklarım çiğnenir yargıçlar cebimde olmadıkça
O zaman en mıymıntı aynasız bile
Çivileyebilir beni duvara.

ROMA

O zaman Givola'nın planı kalıyor geriye.
Üstüne yoktur o akbabanın leş kokusu almakta.
Eğer Karnıbahar Tröst'ünden "çok kötü" kokular geldiğini
Söylüyorsa, bunda mutlaka gerçek payı vardır.
Dogsborough araya girip de
Belediye Meclisi'nin onlara kredi sağlaması üzerine,
Ortalık dedikodudan kırıldı. Krediye karşılık bir şeyler

Yapılması gerekiyormuş da yapmamışlar mı ne.
Gel gelelim, o Dogsborough papazı da onların yanında.
Eğer bu işte bir bit yeniği varsa,
O moruk zangoç ne arıyor onların arasında?
Aa, bak "Star"dan Ragg bu yana geliyor.
Onun kulağı deliktir, kimse bilemez onun bildiğini.
Hey Ted, gelsene!

RAGG *(İçkilidir)*

Merhabalar hepinize! Merhaba Roma! Merhaba Ui!
Ee, Capua'dan[67] ne haber?

UI

Ne saçmalıyor bu be?

RAGG

Önemli değil, Ui. Önemli değil, Roma.
Küçücük bir kentti Capua.
İşsizlik, sefahat, eğitimsizlik yüzünden
Uğradı büyük bir ordunun yağmasına.

UI

Çek git başımdan.

ROMA *(Ragg'a)*

Bela arama. Sen asıl şu Tröst'ün kredisi hakkında
Ne biliyorsan, onu anlat!

RAGG

Size ne bundan?
Şimdi de karnıbahar mı satacaksınız yoksa?
Haa, jeton düştü! Belediye'den bir kredi de siz isteyeceksiniz.
Dogsborough'ya sorun! Moruk sizin işinizi de bitirir.
(İhtiyarı taklit ederek)
"Özel girişimin aslında sağlıklı olan bir kanadı,
Dar boğaza girdiği için mahvolmaya mı terk edilmelidir[68]?"
Meclis'te herkesin gözü yaşardı.
Sanki, onların bir parçasıymış gibi,
Oradaki herkes karnıbahar gibi hissetti kendini.
İşin raconu değişti artık, Arturo,
Tabancayla hissedemezsin bu duyguyu!
(Diğer müşteriler arasında gülüşmeler)

ROMA

Üstüne gitme, Ted, kafası zaten bozuk.

RAGG

Bunu anlayışla karşılıyorum. Dediklerine bakılırsa,
Givola, iş istemek için yanaşmış Al Capone'a[69].

DOCKDAISY *(Çok sarhoş)*

Bu yalan!
Giuseppe'yi oyununa karıştırma, anladın mı!

RAGG

Oo Dockdaisy!
Rıhtımların Papatyası,
Sen hâlâ o bastıbacak Givola'nın[70] metresi misin?
(Dockdaisy'i takdim eder)
Üçüncü yardakçının dördüncü metresi.
(Ui'yi gösterir)
Hızla sönmekte olan orta büyüklükte bir yıldız! Çok acı!

DOCKDAISY

Şu kenef ağızlıyı sustursanıza!

RAGG

Gangstere çelenk yoktur geberip gidince![71]
Kararsız toplum[72] yeni kahraman arar kendince.
Dünün kabadayıları unutulup gittiklerinde
Soluk resimleri kalır tozlu arşivlerde.
"Ben değil miydim ulan, ananızı ağlatan?"
"Ne zaman, ne zaman?"
"Ne zaman mı? İşte bir zamandı"
"Ohoo, köprülerin altından çok sular aktı;
Yaralar çoktan kapandı, izleri kayboldu!"
Ve en güzel nişanlar sahipleriyle yok oldu!
"Yapılan iyi şeylerin unutulduğu bir dünyada
Kötüler de mi anılmayacak yoksa?"
"Hayır, anılmayacak!" "Ah, bu kahpe dünya!"

UI *(Böğürür)*

Kapatın şu papağanın gagasını!

RAGG *(Rengi atar)*

Hey, durun bakalım!
Haşin adam tavrı, Ui, sökmez basına!
(Salondakiler panik halinde ayağa kalkarlar)

ROMA *(Ragg'i itekleyerek)*

Evine git Ted,
Konuşmaların yetti. Şimdi çabuk toz ol!

RAGG *(Geri geri gider, çok korkmuştur)*

Yine görüşeceğiz!
(Salon bir anda boşalır)

ROMA *(Ui'ye)*

Çok sinirlisin be, Arturo.

UI

Bu herifler
Boka bakarmış gibi bakıyorlar bana.

ROMA

Peki neden ?
Epeydir sesini duyurmadın da ondan.

UI *(Karanlık)*

Şu Giri hergelesi,
Ne yapıyor bunca zamandır Sheet'in veznedarıyla?

ROMA

Saat üçte adamı getirecekti buraya.

UI

Peki,
Ne var Givola ile Al Capone arasında?

ROMA

Önemli değil. Al Capone çelenk ısmarlamak için
Onun çiçekçi dükkânına[73] gitmiş.

UI

Çelenk mi? Kimin için?

ROMA

Bilmem. Bizim için değil.

UI

Ben o kadar emin değilim.

ROMA

Sen de bugün her şeye kara gözlükle bakıyorsun.
Bizi ipleyen mi var!

UI

Tam üstüne bastın!
Pisliğe bile bize gösterdiklerinden daha fazla saygıları var.
O Givola deyyusu da ilk başarısızlıkta tüydü gitti.
Ama bak söylüyorum, ilk zaferimden sonra
Bizzat ben hesaplaşacağım o sıska köpekle.

ROMA

Hah, işte Giri!
(Manuele Giri içeriye bir insan enkazıyla girer, beraberindeki Bowl'dur)

GIRI

Adamımız bu, patron!

ROMA *(Bowl'a)*

Sen, Karnıbahar Tröstü'nde

Sheet'in veznedarıymışsın, öyle mi?
BOWL
İdim,
Geçen haftaya kadar, şef.
Ta ki o it ...
GIRI
Nefret ediyor karnıbahar kokusundan.
BOWL
Dogsborough ...
UI *(Keser)*
N'olmuş Dogsborough'ya?
ROMA
Dogsborough ile ne alıp veremediğin var?
GIRI
Bunun için çekip getirdim ya buraya!
BOWL
Dogsborough beni
Kapı dışarı etti.
ROMA
Sheet'in şirketinden mi?
BOWL
Kendi şirketinden.
Eylül'den beri Nakliyat Şirketi onun.
ROMA
Ne?
GIRI
Sheet'in şirketi
Artık Dogsborough'nun malıymış.
Butcher moruğa hisseleri devrederken
Bowl da oradaymış.
UI
Eee, sonra?
BOWL
Sonrası kepazelik...
GIRI
İşi çakmadın mı, Patron?
BOWL
...Dogsborough, Tröst'e
Dolgun bir kredi verilmesini sağladı...
GIRI
Ve gerçekte

Kendisi Tröst'ün gizli bir ortağıydı!
UI *(Kavramaya başlamıştır. Azametle)*
Yolsuzluk bu!
Vay canına, Dogsborough'nun bastonu boka batmış ha!
BOWL
Kredi, Tröst'e gitti, ama Nakliyat Şirketi kanalıyla.
Ben de böylece dışardan göründüğü gibi,
Sheet adına değil,
Dogsborough adına imza atmış oluyordum.
GIRI
Bu da bomba gibi bir haber değilse[7]! Dogsborough ha!
O paslanmış eski tabela!
O namuslu, sorumluluk timsali işbirlikçi!
Delinmez, su geçirmez, temiz işçi!
BOWL
Bunu ödeteceğim ona. Para tirtıklıyormuşum[74] güya.
Kovdu beni, itoğlu it. Ya o...
ROMA
Sakin ol!
Bunu işittiklerinde
Başkaları da var kanları fokurdayacak olan.
Ne diyorsun bu işe, Ui?
UI *(Bowl'u kastederek)*
Yemin edebilir mi?
GIRI
Elbette.
UI *(Birden canlanır)*
Onu gözden kaçırmayın! Gel, Roma!
İşte şimdi iş kokusu alıyorum!
(Ui aceleyle dışarı çıkarken, Ernesto Roma ve korumaları onu takip eder)
GIRI *(Bowl'un omzuna vurur)*
Bowl, tekerleği bilmeden
Öyle bir döndürdün ki...
BOWL
Benim
Param?
GIRI
Tasalanma sen! Ben patronu tanırım.

(Bir yazı yansıtılır)

1932 GÜZÜNDE, ADOLF HİTLER'İN PARTİSİ ve ÖZEL SİLAHLI BİRLİKLERİ İFLASIN ve DAĞILMA TEHLİKESİNİN EŞİĞİNDEDİR. KAYGI İÇİNDE OLAN HİTLER, İKTİDARA GELEBİLMEK İÇİN HER TÜRLÜ YOLU DENİYOR, ANCAK UZUN BİR SÜRE HİNDENBURG İLE GÖRÜŞMEYİ BAŞARAMIYOR.

4

Dogsborough'nun sayfiye evi. Dogsborough ile oğlu.

DOGSBOROUGH
Keşke hiç kabul etmeseydim bu çiftliği, bu evi.
Nasıl bu kadar ucuza aldım, aklım almıyor,
Hisse senetlerini.
GENÇ DOGSBOROUGH
Aklı almıyor hisse senetlerini.
DOGSBOROUGH
Gelişmekte olan bir iş alanının para darlığı yüzünden
Batma tehlikesinde olduğunu ortaklıktan sonra anladım.
Bunun üzerine Tröst'e kredi verilmesini sağladım.
Bu da yasa dışı bir şey değil. Ancak,
Nakliyat Şirketi'nden nasıl olsa kazanırım diye düşündüm
Ve kredi işini konuşmadan önce bu evi kabul ettim.
Bu bir hataydı.
Kendi çıkarını savunan biri durumuna düştüm.
Hiç de iyi olmadı.
GENÇ DOGSBOROUGH
Evet, baba.
DOGSBOROUGH
Bu bir hataydı ya da
Bir hata olarak görülecek.
Evlat, bu evi kabul etmemeliydim.
GENÇ DOGSBOROUGH
Etmemeliydin.
DOGSBOROUGH
Tongaya bastık, evlat.
GENÇ DOGSBOROUGH
Evet, baba.

DOGSBOROUGH
Bu hisse senetleri,
Meyhanecinin, içme isteğini arttırsın diye
Müşterinin önüne sürdüğü iştah açıcı,
Firma ikramı çerez tabağı gibi.
Böylece, sadece çorba yerine gelsin içkiler.
(Sessizlik)
DOGSBOROUGH
Rıhtım inşaatı konusunda mecliste verilen soru önergesi[75]
Hiç mi hiç hoşuma gitmedi. Kredi çoktan kullanıldı bitti.
Clark, Butcher, Flake, Caruther,
Tırtıkladılar hepsi birer ucundan.
Tanrı bağışlasın, bu krediyi ben de kullandım, ne yazık ki.
Ama bir torba çimento bile alınmadı bu parayla.
Bu işte tek iyi olan, Sheet'in uyarısıyla,
Alışverişten kimseye söz etmemiş olmam.
Kimse bilmiyor en büyük hissenin bende olduğunu...
UŞAK *(Girer)*
Karnıbahar Tröst'ünden Bay Butcher telefonda, efendim!
DOGSBOROUGH
Evlat, sen bir bakıver!
(Genç Dogsborough Uşak'la çıkarken uzaktan çan sesleri duyulur)
Butcher, ne istiyor, acaba?
(Pencereden bakar)
Beni buraya çeken şu sıra sıra kavaklar.
Ya şu göl manzarası,
Tıpkı paraya dönüştürülen bir gümüş gibi.
O eski biranın ekşi kokusu da yok burada.
Çamlar da çok güzel, özellikle de sivri uçları.
Renkleri maviye kaçan gümüşi.
Dana derisi renginde tozlu gövdeleri.
Eskiden bu ağacın odunundan bira fıçılarına tıkaç yapılırdı
Ama beni asıl duygulandıran o kavaklardı.
Bugün Pazar.
İnsanlar böylesine açgözlü olmasalardı,
Şu çan sesleri insana huzur verebilirdi..
Pazar günü, Butcher ne istiyor acaba?
Keşke şu evi...
GENÇ DOGSBOROUGH *(Girer)*
Baba, Butcher diyor ki,

Dün Belediye Meclisi'nde rıhtım inşaatı için
Soruşturma açılması için konuşulmuş!
Baba, n'oldu, neyin var?

DOGSBOROUGH
İlacımı[76] ver!

GENÇ DOGSBOROUGH *(İlacı verir)*
İşte!

DOGSBOROUGH
Peki, Butcher ne yapmayı düşünüyormuş?

GENÇ DOGSBOROUGH
Buraya geliyormuş.

DOGSBOROUGH
Buraya mı?
Onunla görüşemem, İyi değilim. Kalbim.
(Ayağa kalkar. Azametle)
Benim
Hiç günahım yok bu işte
Altmış yıldır doğru yoldan şaşmadım.
Bunu herkes bilir.
Onların hilesi hurdası ile hiçbir ilişkim yok benim.

GENÇ DOGSBOROUGH
Evet, baba. Şimdi daha iyisin ya?

UŞAK *(Girer)*
Ui adında bir bay[77]
Sizinle görüşmek istiyor.

DOGSBOROUGH
Şu gangster!

UŞAK
Evet.
Resmini gazetede görmüştüm.
Onu Tröst'ten Bay Clark göndermiş[78].

DOGSBOROUGH
Defet, gitsin. Kim göndermiş? Bay Clark mı?
Lanet olsun, şimdi de başıma gangsterleri sarıyor. İste...
(Arturo Ui ile Ernesto Roma girerler)

UI
Sayın Dogsborough.

DOGSBOROUGH
Dışarı!

ROMA
Yoo, yo! Öfkelenmeyin hemen!

Telaşlanacak bir şey yok. Bugün Pazar öyle değil mi?

DOGSBOROUGH
Defolun, dedim!

GENÇ DOGSBOROUGH
Babam, defolun, dedi!

ROMA
O söyledi. Tekrarladığın şey yeni bir şey değil.

UI *(Oralı olmaz)*
Bay Dogsborough.

DOGSBOROUGH
Uşaklar nerede?
Hemen polis çağırın!

ROMA
Otur oturduğun yerde, evlat!
Dışarda karşılaşabilirsin,
Sonra seni yanlış anlayacak amcalarla.

DOGSBOROUGH
Zorbalık ha!

ROMA
Aman efendim, hiç olur mu!
Yalnız bizi dinlemenizde ısrarlıyız, o kadar, dostum!
(Sessizlik)

UI
Bay Dogsborough. Biliyorum, tanımazsınız beni...
Kulaktan dolma bilginiz vardır, daha da beteri.
Şu anda bir insan duruyor karşınızda,
Yanlış anlaşılmanın kurbanı; hasetten kara çalınmış adına,
Yapmak istedikleri, aşağılık insanlarca çarpıtılmış bir adam.
Bronx'ta doğmuş bir kenar mahalle çocuğuyum.
Ondört yıl önce bir işsiz olarak hayata atıldığımda,
–Tevazuya gerek yok–pek de başarısız olmadım;
Yanımda yalnız yedi delişmen çocuk vardı.
Ama onlar da benim gibi yürekli,
Tanrının yarattığı tüm inekleri sağmaya hazır delikanlılardı
Bugün otuz kişiyiz, daha da çoğalacağız[79].
Şimdi içinizden geçiyordur, "Ui benden ne istiyor," diye
Fazla bir şey değil. Bir tek ricam var sadece;
İstemiyorum artık beni yanlış tanımalarını.
Bir talih avcısı, bir maceracı ya da ne bileyim,
Serseri bir çakal gibi görmesinler beni!
(Boğazını temizler)

Hiç değilse, her zaman sevip saydığım polisimiz
Bu gözle bakmasın bana. İşte bu yüzden çıktım karşınıza
– Ben rica etmeyi sevmem aslında –
Dileğim budur yalnızca, gerektiğinde, polislere benim için
Bir çift söz etmeniz.

DOGSBOROUGH *(Kuşkulu)*
Yani size kefil olmamı mı istiyorsunuz?

UI
Tabii, ihtiyacımız olduğunda.
Zaten bu da, bizim şu zerzevatçılarla
İyi ilişki kurup kurmayacağımıza bağlı.

DOGSBOROUGH
Sizin nasıl bir ilişkiniz var onlarla?

UI
O konuya şimdi gelecektim.
Zerzevatları her türlü tehlikeye karşı korumaya karar verdim.
Gerekirse, zor kullanarak.

DOGSBOROUGH
Sebze işi
Tehlikede falan değil, bildiğim kadarıyla.

UI
Bugüne kadar, belki.
Ama ben ileriyi görüyorum ve soruyorum
Bu daha ne kadar gider?
Bir kentin polisi bu kadar tembel, bu kadar rüşvetçiyken,
Manavlar, sebzelerini, meyvelerini
Daha ne kadar zaman huzur içinde satabilir?
Yarın sabah erkenden, birtakım gözü pek,
Tehlikeden çekinmeyen kimselerin
Dükkânları yakıp yıkmayacağını,
Kasaları soyup soğana çevirmeyeceğini kim bilebilir?
Şimdiden önlem alarak küçük bir ücret karşılığında
Güçlü bir koruyucu tutmak akla yakın değil mi?

DOGSBOROUGH
İhtiyaç duyacaklarını sanmam böyle bir şeye.

UI
Bu da, onların kendi çıkarlarını korumayı bilmedikleri
Anlamına gelir. Olabilir. Çalışkan, ama dar kafalı,
Namuslu, ama uzağı göremeyen bu küçük esnafa
Güçlü bir lider gerekiyor. Ne yazık ki, bu adamlar,
Her şeylerini borçlu oldukları Tröst'e

Maddi sorumluluklarını unutuyorlar.
İşte Bay Dogsborough, bu konuda da görev düşüyor bana.
Üstelik Tröst'ünde korunmaya ihtiyacı var.
Borçlarını ödemeyen manav kapı dışarı edilir!
Ya öde, ya da dükkânını kapat!
Güçsüz bir iki tanesi batarsa batsın! Doğa yasası böyle!
Güçlü olan kazanır. Özetle,
Karnıbahar Tröstü'nün bana ihtiyacı var.

DOGSBOROUGH
İyi güzel de,
Karnıbahar Tröstü'nden bana ne?
Siz, bu garip planınızla yanlış kapı çalıyorsunuz, evlat.

UI
Bunu daha sonra konuşacağız.
Onlara ne gerek biliyor musunuz?
Karnıbahar Tröstü için gerekli olan şey, demir yumruk!
Benim emrimde, davadan dönmeyecek otuz güçlü yumruk.

DOGSBOROUGH
Tröst, yazı makinesi yerine makineli ister mi,
Orasını bilemem. Tröst'le ilgim
Yok benim de zaten.

UI
Bu konuyu sonraya bırakabiliriz.
Olur a, otuz silahlı adamın Tröst'e girip çıkmasını
Kendi açınızdan tehlikeli bulabilirsiniz.
Çıkarımıza dokunulmayan bir yerde
Ne diye maraza çıkartalım biz?
Bunun yanıtı çok basit; güç, parayı verenin yanındadır.
Parayı veren düdüğü çalar.
Parayı veren kim? Tabii ki, siz!
O zaman siz, düdüğünüzü istediğiniz kadar çalabilirsiniz.
Hele, size karşı büyük bir saygı besleyen benden,
Şahsımdan, size hiç kötülük gelmez. Yemin ederim.
Hem sonra ben kimim?
Kaç kişi var arkamda?
Bazılarının beni şimdiden terk ettiklerini biliyor muydunuz?
Bu sabah yirmi kişiydiler,
Eğer sabahtan beri birkaçı daha arazi olmadıysa!
Bana yardım etmezseniz bittim demektir.
Büyük bir insan olarak

Bugün beni düşmanlarımdan korumak zorundasınız!
Hatta hatta kendi adamlarımdan bile!
Ondört yıllık emeğimin heba olup gitmesini istemiyorum.
Size, insanlık adına sesleniyorum!

DOGSBOROUGH

İnsanlık adına ne yapacağımı söyleyeyim size,
Polis çağıracağım.

UI

Polis mi?

DOGSBOROUGH

Evet, polis.

UI

Demek, insanlık adına,
Bana yardım elinizi uzatmaktan kaçınıyorsunuz, ha?
(Kükrer)
Öyleyse, bir suçlu olarak elinizi uzatın bana!
Çünkü siz böyle birisiniz! Kanıtlar var elimde!
Rıhtım inşaatı yolsuzluğunun kokusu yeri göğü sardı.
Büyük bir skandal! Sizinmiş Sheet'in Nakliye Şirketi de!
Bakın, uyarıyorum sizi! Çamurlaşmaya zorlamayın beni!
Soruşturma kararı almışlar
Meclis'te de![80]

DOGSBOROUGH *(Yüzü bembeyaz)*

Asla soruşturma açamazlar
Dostlarım...

UI

Artık dostunuz mostunuz kalmadı,
Dün vardı, ama bugün yeller esiyor dostlarınızın yerinde,
Yarın da düşmanlarınız olacak sadece.
Sizi kurtaracak bir tek ben varım.
Evet Ben! Arturo Ui!
Ancak sizi ben kurtarabilirim!

DOGSBOROUGH

Böyle bir soruşturma
Açılmayacak! Bunu bana yapamazlar.
Ak saçlarıma çamur atamazlar.

UI

Saçlarınızdan başka
Ak yeriniz kalmadı herhalde. Hey! Dogsborough!
(Elini sıkmaya çalışır)

Aklınızı başınıza alın! Biraz aklınızı kullanın!
Bırakın sizi kurtarayım!
Bir sözünüzle gözü kapalı vurayım!
Kılınıza dokunanın canına okuyayım!
Dogsborough, ama önce siz bana yardım edin.
Size bir daha yalvarıyorum!
Sadece bir kez! Sizinle anlaşmadan
Arkadaşlarımın yanına dönemem ben!
(Ağlar[81])

DOGSBOROUGH

Asla!
Sizinle anlaşmaktansa,
Mahvolurum daha iyi.

UI

Hapı yuttum. Kırkıma geldim,
Hâlâ bir baltaya sap olamadım!
Bana yardım etmelisiniz!

DOGSBOROUGH

Asla!

UI

Bana bakın sizi uyarıyorum!
Sizi perişan edeceğim!

DOGSBOROUGH

Hayatta olduğum sürece,
Karnıbahar işinden size asla ve asla
Haraç yedirtmeyeceğim.

UI *(Kendini toparlamıştır)*

Öyle olsun Bay Dogsborough.
Ben daha kırk yaşındayım[82], siz ise seksen.
Tanrı yardımıyla, sizden sonra da hayatta olacağım!
Ve adım gibi biliyorum,
Sebze ticaretini ben ele alacağım!

DOGSBOROUGH

Asla, asla!

UI

Hadi Roma, gidelim.
(Resmi bir şekilde eğilerek selam verir ve Ernesto Roma ile çıkar)

DOGSBOROUGH

Öff, biraz hava!
Amma da çene varmış herifte!
Freze makinesi gibi çalıştı çenesi!

Kabul etmemeliydim bu çiftlik evini!
Neyse ki, cesaret edemezler soruşturma açmaya?
Yoksa mahvoldum demektir!
Hayır, hayır, cesaret edemezler buna.

UŞAK *(Girer)*
Belediye Meclisi'nden Bay Goodwill ve Bay Gaffles!
(Goodwill ile Gaffles girer)

GOODWILL[83]
Merhaba, Dogsborough!

DOGSBOROUGH
Merhaba, Goodwill, Gaffles.
Ne var ne yok? Ne haber?

GOODWILL
Korkarım, haberler pek iyi değil.
Az önce koridorda rastladığımız
Arturo Ui değil miydi?

DOGSBOROUGH *(Zorlukla gülümseyerek)*
Ta kendisi.
Bu eve hiç yakışmayan bir fazlalık!

GOODWILL
Öyle,
Gerçek bir fazlalık!
Bizi de buraya atan pek hayırlı bir rüzgâr değil.
Rıhtım inşaatı için verilen kredi ...

DOGSBOROUGH *(Kaskatı)*
Ee n'olmuş?

GAFFLES
Kızma, ama
Dün Meclis'te bazı üyeler,
Bu işten kötü kokular geldiğini söylediler.

DOGSBOROUGH
Kötü kokular mı?

GOODWILL
Dur, sakin ol!
Elbette çoğunluk karşı çıktı bu sözlere.
Bunu söyleyenlerin dayak yememeleri bir mucize!

GAFFLES
"Dogsborough'nun anlaşması mı kötü kokuyor?" diye
İtirazlar yükseldi. "Bari, İncil'e de dil uzatın, olsun bitsin!"
Bu bağrışmalar aniden senin için birer övgü halini aldı,

Dostların, üzerine toz kondurulmasını istemediklerinden,
Bu konuda hemen bir soruşturma açılmasında direndiler.
Bizim bu tutumumuz o anda havayı değiştirdi.
Bizim sana olan güvenimizi görünce,
Suçlayıcı söz söyleyenler bile konuyu kapatmak istediler.
Ama senin adın geçince küplere binen dostlar,
"Dogsborough yalnızca bir isim, bir kişilik değildir,
Aynı zamanda o bir kurumdur!" diye bağırmaya başladılar.
Senin bu haksız suçlamalardan aklanman için ısrar edildi
Ve soruşturma açılmasına karar verildi.

DOGSBOROUGH
Soruşturma ha.

GOODWILL
Soruşturmayı Meclis adına O'Casey yürütecek.
Karnıbahar Tröstü, kredinin doğrudan
Müteahhit firma Sheet Nakliyat'a gittiğini,
Bu bakımdan, rıhtımı da onun yapması gerektiğini
Söylüyorlar.

DOGSBOROUGH
Sheet'in Nakliyat firması ha!

GOODWILL
Senin yapacağın en doğru şey,
Sanırım bu davayı aydınlatması için
Ünlü, güvenilir ve tarafsız bir avukata vekâlet vermen
Karanlıktaki fareler kralını[84] bertaraf etmen.

DOGSBOROUGH
Doğru.

GAFFLES
Bu iş de bittiğine göre, sen bize şu yeni çiftlik evini gezdir de,
Bizim de anlatacak bir şeylerimiz olsun
Döndüğümüzde.

DOGSBOROUGH
Olur.

GOODWILL
Huzur ve kilise çanları! İnsan başka ne ister!

GAFFLES *(Güler)*
Rıhtım da yok!

DOGSBOROUGH
Avukatımı gönderirim.
(Ağır ağır çıkarlar)

(Bir yazı yansıtılır)

1933'ÜN OCAK AYINDA DEVLET BAŞKANI HİNDENBURG PARTİ BAŞKANI HİTLER'İ BİRKAÇ KEZ BAŞKANLIK SARAYINA ÇAĞIRIR. HİNDENBURG, KENDİSİNE BİR TEHDİT OLUŞTURAN DOĞUYA YARDIM SKANDALI ÜZERİNE AÇILAN SORUŞTURMADAN ÇEKİNMEKTEDİR. ÇÜNKÜ O DA KENDİSİNE ARMAĞAN EDİLEN NEUDECK ÇİFTLİĞİ İÇİN DEVLETTEN ALDIĞI PARAYI GEREKEN YERE HARCAMAMIŞTIR[85].

5

Belediye Binası[86]. *Butcher, Flake, Clark, Mulberry, Caruther, kireç gibi bir yüzle Dogsborough, O'Casey, Gaffles, Goodwill ve Basın.*

BUTCHER *(Alçak sesle)*
Çok geç kaldı.
MULBERRY
Sheet'le birlikte geleceklerdi.
Herhalde anlaşamadılar. Sabaha kadar tartışmışlardır.
Sheet'in Nakliye Şirketinin hâlâ kendisine ait olduğunu
Söylemesi gerekiyor.
CARUTHER
Sheet için yenilir yutulur bir şey değil.
Buraya gelip dolandırıcılığın sadece
Kendine ait olduğunu söyleyecek ha!
FLAKE
Sheet bunu yapmaz.
CLARK
Ama yapmalı.
FLAKE
Beş yıl hapsi
Neden üstüne alsın?
CLARK
Büyük para sözkonusu;
Hem Mabel Sheet'in lüksü için de para gerekli.
Adamımız karısına hâlâ tutkun deli gibi.
Kabul edecek görürsün. Hapse gelince

Hapishaneyi görmeyecek bile.
Dogsborough bunu halleder artık.
(Gazete satan çocukların bağırmaları duyulur. Bir gazeteci elinde gazeteyle girer)
GAFFLES
Sheet'i ölü bulmuşlar. Bir otelde.
Frisco'ya[87] bir bilet varmış yelek cebinde .
BUTCHER
Ölmüş mü?
O'CASEY *(Okuyarak)*
Öldürülmüş.
MULBERRY
Vay canına!
FLAKE *(Alçak sesle)*
Kabul etmedi demek.
GAFFLES
Dogsborough, iyisin değil mi?
DOGSBOROUGH *(Zorlukla)*
Şimdi geçer.
O'CASEY
Sheet'in ölümü...
CLARK
Zavallı Sheet'in beklenmedik ölümü,
Bu soruşturmayı tam göbeğinden
Zıpkınlamış oluyor.
O'CASEY
Elbette beklenmedik olay.
Sık sık beklendiği biçimde kendini hissettirir,
Beklenen de daima beklenmedik bir biçimde gelir.
Ee, hayat böyle. Şaşırmış durumdayım şu saniyede.
Umarım, sorularımı sormamı tavsiye etmezsiniz Sheet'e
Bu gazetedekiler doğruysa, Sheet dün geceden beri
Cevap verecek durumda değil sorularıma.
MULBERRY
Ne demek bu? Siz bu krediyi sonuçta
Nakliyat Şirketi'ne vermediniz mi?
O'CASEY
Doğru. Ama kim bu şirketin sahibi?
FLAKE *(Alçak sesle)*
Garip bir soru! Dilinin altında bir şeyler var!

CLARK *(Aynı ses tonuyla)*
Ne olabilir?
O'CASEY
Nen var Dogsborough?
Buranın havası mı dokundu?
(Diğerlerine)
Diyorum ki,
Sheet'in üzerine atılacak bir kürek toprağa,
Sanırım, başkalarının çamuru da atılacak.
Çünkü kestirebildiğim kadarıyla...
CLARK
Belki de
Kestirmeden gitmeseniz daha iyi olur, O'Casey.
Bu kentte ona buna çamur atanlara karşı da yasalar var.
MULBERRY
Bu imalı sözleriniz de ne oluyor?
Duyduğuma göre, konunun aydınlanması için
Bir vekil tayin etmiş Dogsborough.
Hele o bir gelsin bakalım!
O'CASEY
Geç kaldı. Geldiğinde, umarım,
Suçlamaz yalnızca Sheet'i.
FLARE
Umarız
Yalnızca gerçeği anlatır, söylediği gibi.
O'CASEY
Demek öyle.
Namuslu biri mi bari? Eğer öyleyse mesele yok.
Sheet daha dün gece öldürüldüğüne göre,
Her şey açığa çıkabilir.
(Dogsborough'ya)
Umarım iyi bir adam seçmişsindir.
CLARK *(Sert)*
Öyledir, elbette öyledir. İşte zaten geliyor.
(Arturo Ui, Ernesto Roma Korumalarla girerler)
UI
Merhaba Clark! Merhaba Dogsborough! Merhaba millet!
CLARK
Merhaba Ui!
UI
Evet, söyleyin bakalım, benden ne öğrenmek istiyorsunuz?

O'CASEY *(Dogsborough'ya)*
Adamın bu mu?
CLARK
Evet bu, yoksa beğenmedin mi?
GOODWILL
Dogsborough, yani sen...?
O'CASEY *(Konuşmalar gelmesi üzerine, gazetecilere)*
Susun!
BİR GAZETECİ
Bu Arturo Ui!
(Gülüşmeler. O'Casey ortalığı sakinleştirdikten sonra Korumaları süzer)
O'CASEY
Peki, bunlar kim?
UI
Dostlar.
O'CASEY *(Roma'ya)*
Ya siz?
UI
Sağ kolum, Ernesto Roma.
GAFFLES
Durun!
Dogsborough, bütün bunlar şaka mı yoksa?
(Dogsborough susar)
O'CASEY
Bay Ui,
Dogsborough sustuğuna göre, bir itirazı da yok demektir.
Demek güvenilir adamı sizsiniz.
Bizim de güvenimizi kazanmanızı dileriz.
Şimdi söyleyin, sözleşmeler nerede?
UI
Ne sözleşmesi?
CLARK *(O'Casey'nin Goodwill ile bakıştığını görerek)*
Nakliye Şirketi'nin
Rıhtım inşaatı için
Müteahhit firmalarla yaptığı sözleşmeler
UI
Sözleşmeler hakkında bilgim yok.
O'CASEY
Yok mu?
CLARK
Yani, böyle şeyler

Yok demek mi istiyorsunuz?

O'CASEY *(Birden)*

Sheet'le görüştünüz mü?

UI *(Başını sallayarak)*

Hayır.

CLARK

Demek Sheet'le görüşmediniz?

UI *(Öfkeli)*

Sheet'le görüştüğümü

Kim söylüyorsa, yalan söylüyor.

O'CASEY

Bu konuyu araştırmak için görevlendirildiğinizi sanıyordum.
Dogsborough size görev vermedi mi?

UI

Biz de yaptık görevi.

O'CASEY

Peki, Bay Ui, araştırmalarınız verimli miydi bari?

UI

Elbette.

Gerçeği bulmak kolay olmadı.
Ortaya çıkan gerçek ise hiç iç açıcı değil, baylar.
Bay Dogsborough, belediyemize ait paranın,
Yani hepimizin binbir güçlükle ödediğimiz
Vergilerden toplanan paranın, evet, bir amatöre verilen
Bu kredinin ne olduğunu araştırmamı istedi.
Ne yazık ki, bu kredinin başka işlere harcanmış,
Bu birinci nokta.
İkincisi, bu yolsuzluğu yapan kimdi?
Onu da buldum yorucu araştırmalardan sonra.
Bunu üzülerek açıklıyorum,
Suçlu... Tanrı bağışlasın ...

O'CASEY

Evet, evet. Kimmiş?

UI

Sheet.

O'CASEY

Demek Sheet'miş ha! Görüşemediğiniz, susturulan Sheet!

UI

Ne diye öyle bakıyorsun? Suçlu, Sheet'tir.

CLARK

Sheet öldü. Duymadın mı?

UI

Yaa, öldü mü? Ben geceyi Cicero'da geçirdim.
O yüzden duymadım. Roma da benimleydi.
(Sessizlik)

ROMA

Amma da matrak ha? Rastlantının böylesine de
Ne demeli?

UI

Beyler, bu rastlantı filan değil.
Sheet'in intiharı işlediği suçun en açık kanıtıdır.
Korkunç bir şey!

O'CASEY

Ama o intihar etmemiş.

UI

Başka ne olabilir ki?
Gerçi ben Roma ile Cicero'daydım; işin aslını bilemeyiz.
Ama kesin olarak bildiğim bir şey var o da,
Herkesin dürüst bir iş adamı olarak bildiği Sheet
Meğer bir gangstermiş!

O'CASEY

Anlıyorum. Size kalsa,
Sheet için söylenenler yeterince sert değil.
Ui, zavallı adam dün gece çok büyük bir sertlik gördü, oysa.
Ee, Dogsborough, şimdi gelelim sana.

DOGSBOROUGH

Bana mı?

BUTCHER *(Sert)*

Ne olmuş Dogsborough'ya?

O'CASEY

Sizi iyi anladıysam, Bay Ui
–Anladığımı da sanıyorum –
Bir nakliye şirketi bu parayı alıp iç etti.
O zaman bir tek soru kalıyor ortada
Peki, bu şirket kimin?
Şirketin sahibi Sheet, bunu biliyoruz.
Ama adın da pek önemi yok!
Önemli olan, olay sırasında da bu şirket hâlâ ona mı aitti?
Kuşkusuz, Sheet bu konuda bizi aydınlatabilirdi,
Ama ne yazık ki, Bay Ui geceyi Cicero'da geçirdiğinden beri
Artık olanaksız konuşması.
Sözkonusu yolsuzluk yapıldığında

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Şirket el değiştirmiş olamaz mı acaba?
Sen ne dersin, Dogsborough, buna?
DOGSBOROUGH
Ben mi?
O'CASEY
Evet, sen.
Sözleşme imzalandığında – yani imzalanmadığında –
Oturuyor olabilir misin Sheet'in koltuğunda?
GOODWILL
O'Casey!
GAFFLES *(O'Casey'e)*
Dogsborough mu? Saçmalıyorsun!
DOGSBOROUGH
Ben...
O'CASEY
Bizlere Karnıbahar Tröstü'nün
Mali sıkıntı içinde olduğunu anlatıp kredi aldığında
Belki de kendi çıkarın için çalışıyordun, ne dersin?
BUTCHER
Sen neler saçmalıyorsun? Adam hasta görmüyor musun?
CARUTHER
Hem de yaşlı!
FLAKE
Ak saçları
Onun suçsuzluğunu gösteren bir delildir.
ROMA
Ben kanıt gösterilmesini istiyorum!
O'CASEY
Eğer sorun kanıtsa...
UI
Rica ederim, sakin olun beyler! Susun bakalım!
GAFFLES
Tanrı hakkı için, Dogsborough, bir şeyler söyle!
BİR KORUMA *(Birden kükrer)*
Susun!
Patron, susun dedi! Susun!
(Ansızın sessizlik olur)
UI
İzninizle,
Şu kadarını söyleyeyim
Burada, şu an bana en dokunan şey,

Dürüst yaşlı bir adama hakaret edilmesi
Ve susmasıdır dostlarının. Evet dostları susuyor.
Bay Dogsborough, ben size inanıyorum.
Beyler, sizlere de soruyorum,
Böylesine saygın bir insan suçlu olabilir mi?
Şu ak saçlarda kötü bir yola gidişin hiç izleri var mı?
Ak aklıktan, kara da karalıktan çıktıysa geriye ne kalır ki?
Bu kadar ileri gidilirse, alçaklık da onu izlemez mi!
CLARK
Geçmişinde en ufak bir açığı olmayan,
Herkesin saygı duyduğu bir insan
Rüşvetle suçlanıyor!
O'CASEY
Ondan da beteri dolandırıcılıkla!
Kuşkulu işler[88] çevirdiğini duyduğumuz şu nakliye şirketinin
Kredi verildiği sırada
Dogsborough'ya ait olduğunu düşünüyorum.
MULBERRY
Bu bir iftira!
CARUTHER
Dogsborough için hayatımı koyarım ortaya!
Tüm kenti çağır buraya! Onu suçlayacak
Tek bir kişi bulabilecek misin, bakalım?
BİR GAZETECİ *(Yeni gelene)*
Bakın
Dogsborough'yu suçluyorlar!
ÖBÜR GAZETECİ
Ne Dogsborough'yu mu!
Oldu olacak,
Abraham Lincoln'u[89] da suçlasınlar!
MULBERRY ile FLAKE
Tanık var mı, tanık?
O'CASEY
Tanık öyle mi? Demek tanık istiyorsunuz?
Smith, tanığımızdan ne haber?
Geldi mi? Burada mı? Getirin içeriye!
(O'Casey'in adamlarından biri kapıya gelir ve getirin işareti verir. Herkes kapıya döner. Kısa bir sessizlik. Sonra arka arkaya silah sesleri ve çığlıklar duyulur. Büyük bir karışıklık olur. Gazeteciler dışarı fırlarlar)

GAZETECİLER
Dışarda - Kapının önünde - Otomatik silahla - Tanığın adı neydi O'Casey? - İyice bozuldu buranın havası - Merhaba Ui!

O'CASEY *(Kapıya gider)*
Tanık Bowl.
(Dışarı bağırır)
Hadi, girsin!

TRÖSTÇÜLER
Neler oluyor? - Birini merdivende temizlemişler - Lanet olsun!

BUTCHER *(Ui'ye)*
Yeni bir kepazelik mi? Bana bak Ui,
Bizler farklı insanlarız. Eğer ...

UI
Eğer ne?

O'CASEY
Tanığı getirin.
(Polisler bir ceset taşırlar)
Bu Bowl. Baylar, korkarım, artık konuşacak durumda
Değil tanığım.
(Hızla çıkar. Polisler Bowl'un cesedini bir kenara yatırırlar)

DOGSBOROUGH
Gaffles,
Götür beni buradan.
(Gaffles, cevap vermeden yanından geçip gider)

UI *(Elini sıkmak için Dogsborough'nun yanına giderken)*
Kutlarım, Dogsborough! Her şey açığa çıkmalı. Öyle ya da böyle.

(Bir yazı yansıtılır)

ŞANSÖLYE GENERAL SCHLEICHER DOĞUYA YARDIM PARALARININ AKIBETİNİ ve VERGİ KAÇAKÇILIĞINI ORTAYA ÇIKARMAYA BAŞLAYINCA BUNUN KENDİSİNE DE BİR TEHDİT OLUŞTURDUĞUNU GÖREN HİNDENBURG, 30 OCAK 1933'TE İKTİDARI HİTLER'E VERİR. SORUŞTURMA ÖRTBAS EDİLİR[90].

6

Mamouth[91] Oteli. Ui'nin süiti. İki koruma üstü başı pejmürde bir aktörü[92] getirirler. Arkada Givola.

BİRİNCİ KORUMA
Bu herif oyuncuymuş, patron. Silahı yok.

İKİNCİ KORUMA
Herif tın tın. Tabanca alacak mangırı nerden bulacak!
Meyhanede kafayı çekip mazotu fulleyince
Millet buna tirad attırır.
Klasikçiymiş.

UI
Tamam, öyleyse.
Bana bak, konuşmamı düzeltmem gerektiğini söylüyorlar.
Ee, yüksek politika yapıyoruz,
Bazı yerlerde nutuk mutuk atmak gerekecek.
Artık kaçamam bundan böyle...
Sonra duruş, yürüyüş hareket filan...

OYUNCU
Hayhay!

UI
Ayna getirin!
(Korumalardan bir koskoca bir boy aynası getirir)
Önce yürüyüş. Tiyatroda, operada nasılsa öyle olacak.

OYUNCU
Anlıyorum. Aktörlerinin yüksek üslubunu istiyorsunuz.
Jül Sezar, Hamlet, Romeo[93]. Shakespeare'in oyunları.
Bu iş için tam adamınızı buldunuz, Bay Ui.
Klasik dendi mi, yaşlı Mahoney, sizi
Bir trajedi kahramanı yapabilir on dakikada.
Baylar, önünüzde kaderin sillesini yemiş trajik bir insan var.
Şu İngiliz şair Shakespeare yüzünden,
Yok ettim kendi kendimi.
Eğer Shakespeare diye tutturmasaydım,
Bugün Broadway'de[94] oynuyor olacaktım.
Bu bir karakterin trajedisi.
"Ibsen[95] öyle oynanmaz Mahoney,
Shakespeare oynuyormuş gibi! 1912 yılındayız!"
"Sanat, takvim dinlemez," dedim ben de,

"Ben sanat yapıyorum[96], baylar." Neyse.

GIVOLA

Bana kalırsa,
Yanlış adama çattın, patron. Bu herif eski moda.

UI

Anlayacağız, bakalım. Biraz yürüyün de, şu Shakespeare
Nasıl yürüyormuş bir görelim!
(Oyuncu yürür)
Güzel!

GIVOLA

Karnıbaharcıların
Önünde böyle yürüyemezsin, patron! Hiç doğal değil!

UI

Ne demek doğal değil? Kim doğal ki günümüzde?[97]
Ben yürüdüm mü, yürüdüğümün
Farkında olmalı herkes.
(Oyuncunun yürüyüşünü taklit eder)

OYUNCU

Baş geriye.
(Ui, başını geriye atar)
Yere
Önce parmak uçlarınız değmeli.
(Ui, yere önce parmak uçlarını değdirerek yürür)
Güzel. Fevkalade. Siz doğuştan yeteneklisiniz. Yalnız kollarınızı halletmeliyiz. Çok sert. Durun bakiim. En iyisi,
Apış aranızda kavuşturun siz ellerinizi.
(Ui, ellerini şeyinin önünde kavuşturur)
Fena değil.
Rahat, ama dinç bir yürüyüş oldu. Baş hep geride!
Tamam öyle. Yürüyüş istediğiniz gibi oldu, Bay Ui.
Öğrenmek istediğiniz başka bir şey var mı?

UI

Duruş.
Nasıl durmalıyım kalabalıklar önünde?

GIVOLA

Arkana ızbandut gibi iki genç yerleştir,
Bak o zaman duruşun nasıl olur.

UI

Saçma.
Kalabalıkların, arkamdakilere değil,

Bana bakmalarını istiyorum.
Evet, duruşumu düzeltin!
(Kollarını kavuşturup durur)

OYUNCU

Olabilir, olabilir,
Ama çok sıradan.
Berber[98] çırağına benzemek istemezsiniz, herhalde,
Kavuşturun kollarınızı şöyle.
(Kollar havada yere paralel, avuç içleri pazuların üstüne gelecek biçimde kollarını kavuşturur)
Küçük bir değişiklik, ama tavır farkı çok büyük. İsterseniz,
şimdi bir de aynaya bakın,
İki duruşu kıyaslayın.
(Ui, aynada kol kavuşturma tavrını prova eder)
Güzel.

GIVOLA

Bunlara ne gerek var?
Tröst'ün cici beyleri için mi bütün bunlar?

UI

Elbette değil.
Önemli olan küçük insanlar!
Clark'ın o gösterişli yürüyüşü kimler için sanıyorsun?
Kendi gibi olanlar için değil, elbette!
Nasıl biz güçlü kuvvetli delikanlılarla etkili oluyorsak,
O da etkili oluyor. Banka defteriyle.
Küçük insanlar üzerinde etki yapıyor Clark o yürüyüşüyle.
Onlar üzerinde etki yapacağım ben de.

GIVOLA

Ya,
"Sonradan görme, özentili," derlerse.
Biliyorsun kılı kırk yaran tipler var.

UI

Derlerse desinler.
Profesörler ne demiş,
ne konuşmuş kendini çok kurnaz sananlar,
ilgilendirmez beni. Basit halk nasıl görmek istiyorsa
Efendisini, öyle olmak önemli.
Fasa fiso gerisi.

GIVOLA

Peki ama patron,

Niçin bu salon efendisi tavrı? Daha kendi halinde,
Ceketsiz, daha yumuşak bakışlı olamaz mısın?

UI

Bunun için, elimin altında Dogsborough var.

GIVOLA

O,
İşe yaramaz artık, bana kalırsa, hâlâ müşteri çıkıyor,
O değerli antika parçaya ama
Sahte olmasından kuşkulananlar da var...
Artık hiç kimsenin açma zahmetine katlanmadığı aile İncil'ini,
Dostlar önünde açmaya kalkıp o yaldızlı sayfalar arasından
Kurumuş bir tahtakurusu çıktığından beri,
Çoğu ona sırt çevirdi. Ama yine de
Saygıdeğer biridir karnıbaharcıların gözünde.

UI

Ancak ben
Karar verebilirim kimin saygıdeğer olduğuna.

GIVOLA

Elbet, patron
Bir alıp veremediğim yok Dogs-
borough ile, hâlâ işe yarayabilir. Olan bitene karşın,
Hâlâ onu tutanlar var Belediye Meclisi'nde.

UI

Sıra oturuşta.

OYUNCU

Eveet, oturuş.
En zor olanı da bu belki.
Yürümeyi, durmayı bilen çok insan vardır, Bay Ui.
Ama hiç gördünüz mü oturmayı bileni?
Arkalıklı bir koltuk alalım şimdi.
Arkaya dayanmadan oturun.
Eller dizlerin yukarsında, karına paralel, dirsekleri bedeninizden ayırın. Evet oldu.
Böyle ne kadar oturabilirsiniz, Bay Ui?

UI

İstediğim kadar.

OYUNCU

Çok iyi, Bay Ui.

GIVOLA

Patron, belki de bizim Giri'ye bırakman
Doğru olacak Dogsborough'nun mirasını.

O, halk olmadan da başarır popüler olmayı[99].
Biri bir espri patlattı mı öyle bir gülüyor ki,
Tavandan sıvalar dökülüyor.
Ama bazan olmadık zamanda da öyle kahkahalar atıyor ki...
Hani sen kendini,
Bronxlu bir kenar mahalle çocuğu diye tanıtıp
Davaya inanmış yedi gençten söz etmiştin ya,
Ortada fol yok yumurta yokken böyle bir kahkaha
Patlatmıştı[100].

UI

Demek kahkahalarla gülüyor ha.

GIVOLA

Hem de
Tavandan sıvaları dökercesine! Yine de ona bundan söz etme.
Sonra onu çekiştiriyorum sanır. Ne iyi olur
şu şapka koleksiyonculuğundan vazgeçse.

UI

Ne şapkasıymış
Bunlar?

GIVOLA

Aleni ortalıkta dolaşıyor
Temizlediği heriflerin şapkalarıyla.
Görülmemiş şey!

UI

Harman döven öküzün ağzı[101] bağlanmaz.
Görmezlikten geliyorum adamlarımın küçük kusurlarını.
(Oyuncuya)
Şimdi de gelelim konuşmaya! Bir şeyler gösterin bana.

OYUNCU

Shakespeare. Başkası olmaz. Jül Sezar. Antik kahraman.
(Cebinden bir kitap çıkarır)
Antonius'un söylevine[102] ne dersiniz? Sezar'ın cesedi başında. Katillerin başı Brutus'a karşı. Halk önünde konuşmanın büyük bir örneği. Bir başyapıt.
Zenit'te oynamıştım Antonius'u 1908 yılında. Tam sizin işinize yarayacak bir tirad, Bay Ui.
(Pozunu alır ve Antonius'un tiradını okumaya başlar)
"Dostlar, Romalılar, Yurttaşlar, dinleyin beni!
(Ui kitaptan yararlanarak her cümleyi tekrar eder. Oyuncu arada düzeltmeler yapar. Ancak Ui, konuşmanın esasında kesik ve hoyrat ses tonunu sürdürecektir)

"Sezar'ı gömmeye geldim ben, övmeye değil!
İnsanların yaptıkları kötülükler arkalarından da yaşar!
İyiliklerse çoğu kez gömülür kemiklerle birlikte.
Öyle olsun Sezar'ınkiler de.
Soylu Brutus diyor ki, Sezar bir zorbaydı,
Eğer böyleyse, bu ağır bir suç;
Sezar da bu suçu pek ağır ödedi."

UI *(Yalnız başına devam eder)*

"O, benim dostumdu, Sadık ve dürüsttü bana karşı
Ama Brutus haristi, diyor
Ve dürüst bir kişidir Brutus
Hepsi, hepsi dürüst kişilerdir.
Sezar Roma'ya birçok köle getirdi,
Devlet hazineleri doldu bunların kurtuluş akçeleriyle
Acaba hırs diye görülen bu muydu Sezar'da?
Gözleri dolardı Sezar'ın yoksullar ağladığında.
Hırs daha katı bir kumaştan olsa gerek.
Ama Brutus yine de haristi diyor, onun için
Ve dürüst bir kişidir Brutus.
Siz hepiniz gördünüz, Luperkalya[103] yortusunda
Üç kez krallık tacını sundum kendisine,
Üçünde de reddetti tacı
Hırs bu muymuş? Sorarım size!
Ama Brutus onun için, haristi, diyor
Ve dürüst bir kişidir Brutus.
Brutus'u çürütmek için söylemiyorum bunları,
Buraya bildiklerimi söylemeye geldim sadece.
Bir zamanlar siz onu severdiniz;
Bu sebepsiz değildi; öyleyse sizi alıkoyan nedir
Ona yas tutmaktan?
(Bu sözler söylenirken perde ağır ağır kapanır)

(Bir yazı yansıtılır)

SÖYLENTİLERE GÖRE, HİTLER, BASİL[104] ADLI BİR TAŞRALI OYUNCUDAN DEKLAMASYON ve KLASİK POZ DERSLERİ ALMIŞTIR.

7

Karnıbahar Tröstü'nün bürosu. Arturo Ui, Ernesto Roma, Giuseppe Givola, Manuele Giri ve Korumalar. Sebze tüccarları Ui'nin söylevini dinlemektedirler. Ui'nin yanında hasta Dogsborough oturmaktadır. Arka planda Clark.

UI *(Böğürerek)*

Cinayetler! Bıçaklamalar! Tehditler! Soygunlar!
Başına buyruk bir sürü salak! Sokak ortasında silah sesleri.
İşinde gücünde, kendi halinde bir vatandaş
Tanıklık etmek için gittiği
Belediye'nin önünde güpegündüz öldürülüyor!
Peki, soruyorum şimdi buna karşı yöneticiler ne yapıyorlar? Hiçbir şey! Yaa! Bu saygın kişiler
Anarşik ortama karşı önlem alacaklarına,
Birtakım karanlık işler çevirip[105] çamur atmaya kalkıyorlar
Dürüst insanlara.

GIVOLA

İyi açın kulaklarınızı!

UI

Her yerde karmaşa kısacası!
Herkes aklına estiği gibi davranıyor!
Sadece kendi çıkarını düşünüyor!
Yani herkes herkese karşı!
Bu bal gibi karmaşadır, beyler!
Akıllı uslu, manav dükkânımda otururken
Ya da ne bileyim, sürerken sebze yüklü kamyonumu,
Dümbüğün biri tabancasını dayayıp, "Eller yukarı!" derse,
Ya da hiç çekinmeden lastiklerime ateş ederse!
Elbette huzur olmaz böyle bir yerde!
İnsanların böyle davrandıklarını,
Kuzudan çok kurt olduklarını
İyi bildiğim için, önlem almam gerekiyor benim de.
Önlem alacağım ki,
İsteyen herkes dükkânıma dalmasın "Eller yukarı," diye,
Ben de komşum geçerken
Onu ellerim havada selamlamayayım.
Benim işim elimi havada tutmak olmamalı,

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Benim işim hıyarları, kabakları, karnıbaharları saymaktır.
Ama insan doğası böyle.
Ekmek teknesindeyken, silah hazır tutulmalı,
Ayıp olur ya da Meclis'teki bir hatip sizi övecek diye
Silah bırakılmamalı,
Ben vurmazsam, onlar beni vururlar da ondan!
Bu düpedüz mantıktır beyler.
Ya siz ne yapıyorsunuz sorarım size?
Şimdi iyi dinleyin beni!
Şurası apaçık ortada
Sizin gittiğiniz yol, yol değildir, beyler!
Dükkân kasası önünde tembel tembel pinekle
Her şeyin düzeleceğini enayice bekle.
Olmaz! Aranızda birlik yok. Herbiriniz bir yanda.
Sahip değilsiniz sizi koruyacak,
Size siper olacak bir güvenlik örgütüne.
Silahını çeken her gangsterin önünde
Bu iş elbette yürümez ayılıp bayılmakla.
Bu durum nasıl mı düzelir?
Önce birlik olacaksınız, bu çok önemli!
İkincisi, biraz özveri gerekli!
"Nasıl bir özveri bu?" diye düşünüyorsunuzdur.
"Korunmamız için para mı?" Hayır, hayır.
Paramız bizim canımız, ciğerimiz.
Ne diye korunmamız için sokağa atalım,
Kazancımızın yüzde otuzunu?"
Dediğinizi duyar gibi oluyorum.
İyi ama, sevgili manavlarım, kabzımal kardeşlerim,
Bu o kadar basit değil.
Bu hayatta bedava olan tek şey ölüm.
Her şeyin bir bedeli var. Korunmanın da.
Huzur, güvenlik ve barışın da bedeli var! Hayat böyle!
İşte beyler, bu yüzden,
Ben ve buradakiler ile dışardaki mesai arkadaşlarım
Karar vermiş bulunuyoruz
Sizlerin güvenliğini sağlamaya[106].
(Givola ve Roma alkışlarlar)

Bu işlemin,
Ticari bir dürüstlükle yürütüleceğini anlatmak için,
Kentimizin ileri gelen toptancılarından,

Sizin de çok iyi tanıdığınız Bay Clark burada.
(Roma, Clark'ı getirir. Bazı manavlar alkışlarlar)

GIVOLA

Bay Clark, size teşekkür ederim toplananlar adına.
Sizin buradaki varlığınız, Karnıbahar Tröstü'nün,
Arturo Ui'nin görüşlerini benimsediğini gösteren bir kanıttır.
Teşekkürler, Bay Clark!

CLARK

Biz, Karnıbahar Tröstü olarak, bayanlar, baylar,
Mallarınızı satma konusunda
Ne gibi güçlüklerle karşı karşıyasınız, biliyoruz
Ve kaygıyla izliyoruz .
"Satamıyoruz, çünkü pahalı," diyeceksiniz.
Evet, pahalı, ama neden?
Çünkü sandıkçılarımız, yükleyicilerimiz ve şoförlerimiz
Dışardaki birtakım kişiler tarafından kışkırtıldıklarından,
Durmadan ücret arttırımı istiyorlar.
İşte Bay Ui ve arkadaşları da bu konuda temizliğe gidiyorlar.

1. MANAV

İyi de, dar gelirliler giderek daha az kazanırlarsa
Kim satın alacak hıyarı, kabağı, karnıbaharı?

UI

Yerinde bir soru.
Bunun cevabı şu
İsteseniz de, istemeseniz de,
İşçi artık çağdaş dünyamızın
Vazgeçilemeyecek bir elemanıdır.
En azından tüketici olarak böyle.
Her zaman söylemişimdir, dürüst çalışma yapıcıdır,
İnsana kazanç sağlar. Gereklidir aynı zamanda.
Tek bir işçi için büyük sempatim vardır.
Ama bu işçiler birleşirlerse,
Hele bir de kazanç gibi, ücret gibi
Hiç anlamadıkları konulara burunlarını sokmaya kalkarlarsa,
İşte o zaman, "Yavaş gel bakalım, arkadaş," derim,
"Alttan aldıysak o kadar da uzun boylu değil!"
Sen işçisin, bu demektir ki iş yapacaksın.
Ama işini bırakıp grev yapmaya kalktın mı,
Haa, o zaman artık sen bir işçi olmaktan çıkar,

Topluma zararlı bir kişi olursun.
İşte o zaman ben de binerim senin ümüğüne![107]
(Clark alkışlar)
Bütün bu işlerin büyük bir dürüstlük içinde yapılacağını
Sizlere göstermek için şimdi,
Aramızda dürüstlük timsali bir insan bulunmasından
Onur duyduğumu belirtmek isterim.
Bay Dogsborough'nun hepimiz için yolundan şaşmayan
Bir ahlak örneği olduğunu
Rahatlıkla söyleyebilirim.
(Manavlardan daha şiddetli bir alkış gelir)
Bay Dogsborough, bu tarihi anda
Size ne kadar minnettar olduğumu belirtmek isterim.
İleri görüşlülüğümüz[108] bizi birleştirdi.
Sizin gibi bir insanın, benim gibi
Bronxlu bir kenar mahalle çocuğunu bir dost
– Hatta izin verirseniz – bir evlat olarak olarak seçmenizi
Hiç ama hiç unutmayacağım[109].
(Dogsborough'nun yana sarkmış elini tutar ve sıkar)

GIVOLA *(Duyulacak bir sesle)*
Baba ve oğul![110] Ne dokunaklı bir sahne!

GIRI *(Öne çıkar)*
Hey millet, patron çok içten konuştu!
Anladığım kadarıyla, soracak birkaç sorunuz olabilir.
Çekinmeyin, sorun!
Bize dokunmayanı yemeyiz biz..
Ama şunu ekleyeyim, ben öyle söylev çekmeyi sevmem,
Hele işe yaramadığı için, kısır sanat eleştirilerine bozulurum.
Ahlar, oflarla vızıldanmak da bir işe yaramaz.
Ama yapılacak iş için sağlıklı, olumlu önerileriniz varsa,
Şimdi söyleyin, zevkle dinleriz.
Hadi, ötün bakalım!
(Manavlardan çıt çıkmaz)

GIVOLA *(Yağcı)*
Çekinmeyin bizi kızdıracaksınız diye.

Beni ve çiçekçi dükkânımı bilirsiniz sanırım.

BİR KORUMA
Yaşa, Givola!

GIVOLA
Evet, karar verin. Korunmak mı,
Yoksa üst üste gelen soygunlar, cinayetler,
Şantajlar, tehditler ve zorbalıklar mı?

1. MANAV
Son zamanlarda ortalık sakin.
Benim dükkânıma bir şey olmadı.

2. MANAV
Benimkine de.

3. MANAV Bende de.

GIVOLA Tuhaf!

2. MANAV
Sanırım, Bay Ui'nin anlattığı türden olaylar
Şu sıralar daha çok birahanelerde oluyor.
Haraç ödemeyenlerin
Şişeleri, bardakları kırılıyor, içkileri dökülüyor.
Ama Tanrıya şükür, biz şimdiye kadar rahatız.

ROMA
Ya Sheet'in ö ülüşü? Bowl'un hesabının görülmesi?
Rahatlık bu mu?

2. MANAV
Bunların karnıbahar işiyle
Ne ilgisi var, Bay Roma?

ROMA
Doğru, şu anda yok!
(Roma, uzun konuşmasından yorulup kayıtsız oturan Ui'nin yanına gider. Birkaç şey konuştuktan sonra Giri'ye işaret edip yanına çağırır. Bu fısıltılı konuşmaya aceleyle Givola da katılır. Sonra Giri bir korumaya işaret eder, birlikte çıkarlar)

GIVOLA
Değerli topluluk!
Şimdi öğrendiğimize göre,
Zavallı, mutsuz bir kadın,
Sizin önünüzde,
Minnettarlığını belirtmek için
Gelmiş Arturo Ui'ye.
(Arkaya gider ve aşırı boyalı, durumuna hiç de uygun olmayan frapan kıyafetli bir kadınla içeri girer. Bu [Rıhtım Papatyası] Dockdaisy'dir. Kadın, küçük bir çocuğun elinden tutmuştur. Üçü

Ui'ye yaklaşır ve önünde dururlar)

GIVOLA

Konuşun, Bayan Bowl!

(Manavlara)

Bu hanım, Bayan Bowl.
Dün insanlık görevini yapmak üzereyken
Bilinmeyen kişilerce öldürülen
Karnıbahar Tröstü veznedarı Bowl'un dul eşi.
Bayan Bowl!

DOCKDAISY

Bay Ui, yurttaşlık görevini yapmak üzere Belediye'ye girerken kocama yöneltilen alçakça saldırı üzerine derin bir umutsuzluğa düşmüştüm ben. O sırada siz tuttunuz elimden. Size teşekkür ederim. Bana ve altı yaşındaki kızıma gönderdiğiniz çiçekler için en içten minnettarlığımı belirtmek isterim.

(Orada bulunanlara döner)

Evet baylar, artık ben zavallı bir dulum. Bay Ui olmasaydı şimdi sokaklara düşmüştüm. Buna yemin edebilirim. Ben ve beş yaşındaki kızım, yaptıklarınızı hiç unutmayacağız Bay Ui.

(Ui, Dockdaisy'nin elini sıkar, çocuğun çenesini okşar[111])

GIVOLA

Bravo!

(Giri, başında Bowl'un şapkası, ardından da benzin bidonları[112] taşıyan gangsterlerle kalabalığın ortasından geçer. Kendilerine kalabalıkta yol açarak çıkarlar)

UI

Bayan Bowl, başınız sağ olsun! İçtenlikle katılırım acınıza,
Artık bir son vermek gerekiyor bu başıbozukluğa,
Bu utanmazlığa ...

GIVOLA *(Kalabalığın dağılmaya başladığını görür)*

Durun!
Toplantı henüz bitmedi.
Kaybettiğimiz talihsiz Bowl için şimdi
Dostumuz James Greenwool bir şarkı döktürecek.
Sonra da dul Bayan Bowl'a bağışla yardım edilecek.
Greenwool, baritondur.

(Bir koruma öne çıkar ve içinde 'Yuva' sözcüğünün sık geçtiği ağdalı bir şarkıya[113] başlar. Gangsterler, başları elleri arasında ya da gözleri kapalı, kendilerinden geçmiş gibi şarkıyı dinleyip kafa sallarlar. Şarkının ardından gelen birkaç zayıf alkış, polis ve itfaiye sirenlerinin sesleriyle kesilir. Sahnenin gerisinde koskocaman bir pencere açılır)

ROMA

Rıhtımın orada yangın var![114]

BİR SES

Nerede?

BİR KORUMA *(Girer)*

Burada
Hook adında biri var mı?

2. MANAV

Var! N'oldu?

KORUMA

Deponuz yanıyor.

(Manav Hook telaşla koşarak çıkar. Bazıları arkasından gider. Bir kısmı da pencereye koşar)

ROMA

Durun! Burada kalın!
Kimse dışarı çıkmasın!

(Koruma'ya)

Kundaklanmış mı?

KORUMA

Ee, tabii, patron?
Benzin bidonları bulundu az ilerde.

3. MANAV

Adamlarınız buradan benzin bidonlarıyla geçmişlerdi
Az önce.

ROMA *(Öfkeyle)*

Ne demek istiyorsun?
Yani bizim yaptığımızı mı kastediyorsun?

BİR KORUMA *(Tabancasını Manav'ın böğrüne dayayarak)*

Ne dedin?
Benzin bidonu mu taşımışlardı?

KORUMALAR *(Diğer manavlara)*

Sen bidon gördün mü? Ya sen?

MANAVLAR

Hayır, görmedim, ben de.

ROMA

Umarım öyledir!

GIVOLA *(Hızlı konuşur)*

Az önce
Karnıbaharcılar için huzurlu diyen arkadaşınızın deposu
Şimdi alevler içinde!
Kül etti depoyu acımasız eller!
Hâlâ gerçeği görmüyor musunuz? Kör müsünüz siz?
Şimdi, hemen birleşmelisiniz!

UI *(Böğürür)*

Demek bu memlekette iş bu kerteye vardı ha?
Önce cinayet, sonra kundaklama!
Sanırım, herkes gerçeği anlamıştır artık!
Artık herkesin hayatı tehlikede.

(Bir yazı yansıtılır)

1933 YILININ ŞUBAT'INDA REICHSTAG (PARLAMENTO) BİNASI ALEV ALEV YANAR. HİTLER, YANGININ SUÇUNU KENDİNE KARŞI OLANLARIN ÜSTÜNE ATAR ve "UZUN BIÇAKLAR GECESİ[115]" DİYE ANILAN KIYIM HAREKÂTI İÇİN EMİR VERİR.

8

Antrepo yangını davası[116]. Basın. Yargıç. Davacı. Savunma Avukatı. Genç Dogsborough. Giri. Givola. Korumalar. Kabzımallar, manavlar ve davalı Fish.

a

(Tanık iskemlesinde Manuele Giri oturmakta ve yarı baygın bir durumda olan davalı Fish'i[117] göstermektedir)

GIRI *(Bağırarak[118])*

İşte bu adamdı. O kırılası elleriyle depoyu kundaklayan buydu!
Ben onu gördüğümde,
Benzin bidonunu kucaklamış kaçıyordu.
Hey sen, ayağa kalk ben konuşurken. Kalk ayağa.
(Bacakları üstünde zor duran Fish'i ayağa kaldırırlar)

YARGIÇ Toparlayın kendinizi. Mahkeme önündesiniz ve kundakçılıkla suçlanıyorsunuz siz. Aklınızı başınıza alın, bu oyunun neresinde olduğunuzu iyi düşünün!

FISH

(Anlaşılmayan şeyler mırıldanır)

Be suçğsszm.

YARGIÇ

Benzin bidonlarını
Nereden aldınız?

FISH

Suçğssszm.

(Yargıcın işareti üzerine çok şık giyinmiş, karanlık yüzlü bir doktor Fish'in üzerine eğilir. Bir an Giri ile bakışırlar)

DOKTOR

Hasta numarası yapıyor.

AVUKAT[119]

Savunma makamı, sanığın başka doktorlar tarafından muayene edilmesini talep ediyor.

YARGIÇ *(Sırıtarak)*

Reddedildi.

AVUKAT

Bay Giri, bay Hook'un deposunu ve 22 iş yerini birden kül eden yangın sırasında siz ne arıyordunuz orada ?

GIRI

Yemeğimi hazmetmek için yürüyüşe çıkmıştım.
(Bazı korumalar gülerler, buna Giri de katılır)

AVUKAT

Biliyor musunuz, Bay Giri, sanık Fish işsizdi
Ve yangından bir gün önce yürüyerek Chicago'ya gelmişti?
Fish daha önce Chicago'yu
Hiç görmemişti[120].

GIRI

Ee, n'olmuş?

AVUKAT

Otonuzun plakası xxxxx mıdır?

GIRI

Evet.

AVUKAT

Yangından dört saat önce, otomobilinizin 87. Sokak'taki Dogsborough'nun lokantası önünde durduğu ve Fish'in bu lokantadan bilinçsiz bir halde sürüklenerek çıkarıldığı doğru mu?

GIRI
Ben nerden bileyim? Cicero'ya kadar bir gezinti yapmıştım otomobilimle. Orada tam 52 kişiye rastladım. Hepsi beni orada gördüklerine yemin ederler.
(Birkaç Korunma güler)
AVUKAT
Peki ama, az önce hazmetmek için yediklerinizi
Rıhtım boyunca yürüyüşe çıktığınızı
Söylemediniz mi?
GIRI
Bir itirazınız mı var yoksa Cicero da yiyip Chicago'da hazmetmeme?[121]
(Yargıç'ın da katıldığı uzun ve gürültülü kahkahalar. Karanlık. Org'da Chopin'in 'Cenaze Marşı[122]' dans müziği olarak çalınır)

b

(Sahne aydınlandığında tanık iskemlesinde Hook oturmaktadır)

AVUKAT
Bugüne kadar sanıkla herhangi bir anlaşmazlığınız
Oldu mu, Bay Hook? Sanığı daha önce hiç
Görmüş müydünüz?
HOOK
Hayır, hiç görmedim.
AVUKAT
Peki, Bay Giri'yi?
HOOK
Evet, gördüm. Depomun yandığı gün
Karnıbahar Tröstü'nün bürosunda.
AVUKAT
Yangından önce mi?
HOOK
Elbette
Yangından önce. Ellerinde benzin bidonları taşıyan adamlarla aramızdan geçti gitti.
(Gazetecilerle Korunmalar arasında bir huzursuzluk olur)
YARGIÇ
Gürültü yapmayın gazeteciler!

AVUKAT
Hangi binaya bitişik sizin deponuz
Bay Hook?
HOOK
Eskiden Sheet'e ait olan Deniz Nakliye Şirketin avlusuna benim depoyu bir altgeçit[123] bağlardı.
AVUKAT
Bir zamanlar Sheet'in bulunduğu sözü geçen binada
Şimdi Giri'nin oturduğundan
Ve buralara kolayca girip çıktığından
Haberiniz var mı, acaba?
HOOK
Evet, var.
Kendisi depoların müdürlüğünü yapar.
(Basın bölmesinde bir kaynaşma olur. Korunmalar yuhalar, Hook'u, gazetecileri ve Avukat'ı tehdit eder bir tavır alırlar.
Genç Dogsborough yargıcın yanına koşar ve kulağına bir şeyler fısıldar)
YARGIÇ
Susun! Duruşma, sanığın sağlık durumundan dolayı ileri bir tarihe bırakılmıştır.
(Karanlık.
Orgda Chopin'in 'Cenaze Marşı' dans müziği olarak çalınır)

c

(Işıklar yandığında tanık iskemlesinde yine Hook oturmaktadır. Feci durumdadır Kafası gözü sargılar içindedir. Yanında ayakta durmasını sağlayan bir bastonu vardır)

SAVCI
Bay Hook, gözlerinizde bir bozukluk var mı?
HOOK *(İlgisiz bir tavırda)*
Evet.
SAVCI
Bana
Söyler misiniz, gösterilen bir kimseyi
Teşhis edecek durumda mısınız?

HOOK

Hayır.

SAVCI

Söz gelişi,
Şu karşıdaki adamı tanıyor musunuz?
(Giri'yi gösterir)

HOOK

Hayır.

SAVCI

Onu,
Daha önce hiç görmediniz mi?

HOOK

Hayır, görmedim.

SAVCI

Şimdi çok önemli bir soru soracağım size,
İyi düşünün, öyle cevap verin.
Sizin deponuz, bir zamanlar Sheet'e ait olan Nakliye Şirketi'ne
Bitişik midir?

HOOK *(Bir an duraksadıktan sonra)*

Hayır.

SAVCI

Soracaklarım bu kadar.
(Karanlık. Org çalar)

e

(Sahne aydınladığında tanık iskemlesinde Guiseppe Givola otur-maktadır. Yakınında korumalardan Greenwool durmaktadır)

SAVCI

Soruşturma sırasında, yangından önce, bazı kişilerce Karnı-bahar Tröstü bürosundan benzin bidonları taşındığı söylendi.
Siz bu konuda ne biliyorsunuz?

GİVOLA

Büroya girip çıkan
Bir Bay Greenwool vardı.

SAVCI

Bay Greenwool sizin yanı-nızda çalışıyor, değil mi?

GIVOLA

Evet.

SAVCI

Ne iş yaparsınız,
Bay Givola?

GIVOLA

Çiçekçiyim.

SAVCI

İşiniz gereği, alışılmamış ölçüde
Benzin kullanmanız gerekiyor mu?

GIVOLA *(Ciddi)*

Hayır.
Sadece yaprak bitlerine karşı.

SAVCI

Bay Greenwool'un Karnıbahar Tröstü'nün bürosun-da ne işi vardı?

GIVOLA

Şarkı söyledi.

SAVCI

Aynı anda
Hook'un deposuna benzin taşıyamaz, değil mi?

GIVOLA

Tamamen imkânsız. O kundakçılık yapacak karakterde
Bir insan değildir. O, bir baritondur.

SAVCI

Yüce mahkemeden, tanık Greenwool'un, yangın çıktığı sırada,
Karnıbahar Tröstü'nde söylediği o dokunaklı şarkısını
Burada da söylemesini
Rica ediyorum.

YARGIÇ

Mahkeme isteğinizi gereksiz bulmuştur.

GIVOLA

Protesto ediyorum.
(Ayağa fırlar)
Yetti be! İşitilmemiş şey, biraz ateşliler diye
Bu delifişek delikanlılardan kuşku duyuluyor.
Bunlara sanki karanlık varlıklarmış gibi davranılıyor.
İsyan eder insan buna!
(Gülüşmeler.
Karanlık. Org çalar.)

f

(Salına aydınlandığında Mahkeme Heyetinin yorgunluktan bitkin düşmüş oldukları görülür)

YARGIÇ Basında, bazı çarpıtmalarla, güya bu mahkeme baskı altındaymış diye bazı haberler çıktı. Mahkememiz her türlü baskıdan uzak olup, tam bir özgürlük içinde çalışmaktadır. Bu açıklamanın[124] yeterli olduğunu sanırım.

SAVCI Sayın yargıç! Fish, hafıza kaybı[125] numarası yapmakta direttiğine göre, İddia Makamı onun dinlenmesini imkânsız görmektedir. Biz de bunun için...

AVUKAT Sayın yargıç! Sanık kendine geliyor! *(Ortalık karışır)*

FISH (Kendine gelir gibidir) Sszuusssu.

AVUKAT Su getirin! Yüce mahkemeden Fish'in dinlenmesini rica ediyorum. *(Gürültüler)*

SAVCI Protesto ediyorum! Fish'in aklının başında olduğunu gösteren hiçbir belirti yok. Savunma makamı bu oylamalarla sansasyon yaratmak, halkı heyecanlandırıp etkilemek istiyor, efendim.

FISH Suu! *(Avukatına dayanarak ayağa kalkar)*

AVUKAT Fish, cevap verebilecek misin?

FISH Eevet!

AVUKAT Fish, mahkemeye cevap verin; geçen ayın 28'inde rıhtımdaki depoyu yaktın mı? Evet mi hayır mı?

FISH Haay... Hayır!

AVUKAT Chicago'ya ne zaman geldin?

FISH Su!

AVUKAT Su getirin!

(Salonda hareketlenme. Genç Dogsborough, asabi bir tavırla yargıçla bir şeyler konuşur)

GIRI *(Ayağa fırlayıp bağırır)* Maskaralık bu! Yalan! İftira!

AVUKAT Daha önce gördün mü *(Giri'yi gösterir)* bu adamı?

FISH Evet. Su.

AVUKAT Nerede? Rıhtımdaki Dogsborough'nun lokantasında mı?

FISH *(Alçak sesle)* Evet.

(Salon dalgalanır. Korumalar silahlarını çekip yuhalarlar. Doktor koşarak gelir, elindeki bardağı Avukat'ın engellemesine fırsat vermeden Fish'in ağzına boşaltır)

AVUKAT Protesto ediyorum! Bu bardağın tahlile gönderilmesini istiyorum!

YARGIÇ *(Savcı ile bakışırlar)* İsteğiniz reddedildi.

AVUKAT

Sayın Yargıç!
Gerçeğin ağzını kapatamadıkları için
Müvekkilimin ağzını ilaçla, tehditle kapatmaya çalışıyorlar.
Yargı makamının saygınlığına gölge düşürüyorlar!
Burada adalete "Eller Yukarı!" diyorlar!
Kentimiz, bu kanlı haydut çetesine karşı
İnleyerek kendini savunmaya başladığından beri
Teslim oldu bir haftadan az bir zaman içinde.
Şimdi de herkesin gözleri önünde,
Baskıyla, tehditle adalet boğazlanıyor,
Daha da kötüsü adaletin ırzına geçiliyor.
Sayın yargıç! Lütfen bu dava bozuntusunu
Reddedin artık!

SAVCI Protesto ediyorum! Protesto ediyorum!

GIRI

Ulan itoğlu it![126] Ulan kuduz köpek! Pis yalancı!
Ortalık karıştırıcı!
Sıkıysa çık dışarı da, işkembeni[127] dökeyim senin!
Haydut herif!

AVUKAT

Kimin ne olduğunu bu kentte herkes biliyor!

GIRI *(Kudurur)* Kes sesini, ulan!

(Araya girmek isteyen Yargıç'a)
Sen de! Sen de kes sesini! Canını seviyorsan eğer!
(Soluksuz kalır. Sözü Yargıç alır)

YARGIÇ Susun lütfen! Mahkemeye saygısızlıktan hesap verecek savunma avukatı. Mahkeme anlayışla karşılamıştır Bay Giri'nin kızgınlığını. *(Avukat'a)* Siz devam edin!

AVUKAT Fish! Dogsborough'nun lokantasında size bir şeyler içirdiler mi? Fish! Fish!

FISH *(Başı düşer)* Şkuçzm...

AVUKAT Fish! Fish! Fish!

GIRI *(Böğürür)*

Hadi, sen daha öt bakalım! Şişirdiğin lastik patladı!
Anladın mı bu kentte kim[illegible] ötermiş!
(Büyük bir kargaşalık sürerken ... [illegible]rarır. Orgda Chopin'in 'Cenaze Marşı' dans müziği olarak [illegible]alınır)

g

(Işıklar son kez yandığında, Yargıç, ayakta, anlamsız bir sesle kararı okur. Sanık Fish'in yüzü kireç gibi bembeyazdır)

YARGIÇ Charles Fish, kundakçılıktan suçlu görülüp onbeş yıl ağır hapis cezasına mahkûm edildiniz[128].

(Bir yazı yansıtılır)
REICHSTAG (PARLAMENTO) YANGINI DURUŞMASINDA,
LEIPZIG İMPARATORLUK MAHKEMESİ, ÖNCEDEN
UYUŞTURUCU VERİLMİŞ BİR İŞSİZİ ÖLÜME MAHKÛM EDER.
GERÇEK KUNDAKÇILAR SERBEST BIRAKILIR.

9a

(Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan üstü başı kan içinde kalmış bir kadın iner ve sendeleyerek öne gelir)

KADIN
İmdat! Yardım edin! Kaçmayın! Tanıklık etmelisiniz!
Kocam kamyonun içinde! İmdat! N'olur yardım edin!
Kolum kırıldı... Kamyondan da hayır kalmadı!
Kolum için sargı bezi gerekli...
Tavuk gibi boğazlıyorlar bizi!
Tanrım sen bizi koru! Lütfen, yardım edin bize!
Kimse yok mu... ? Kocam! Katiller!
Ama bunu kimin yaptığını biliyorum! Bunu yapan Ui!
(Büyük bir öfkeyle)
Canavar! Pislikten daha pislik herif! Bok çukuru!
Bitten de beter bir asalak! Herkes de buna baş eğiyor!
Ama gümbürtüye giden bizleriz.
Bu herzeleri yiyen Ui'dir! Arturo Ui!
(Yakınlardan makineli tabanca sesi gelir. Kadın yere yıkılır)
Ui ve hempaları!
Nerdesiniz? Yardım edin.
Kim durduracak bu vebayı?

9

(Dogsborough'nun çiftlik evi. Sabaha Karşı. Dogsborough, vasiyetini ve itiraflarını[129] yazmaktadır)

DOGSBOROUGH
Ben dürüst, namuslu Dogsborough,
Seksen yıl onurlu bir hayat sürdükten sonra,
Bu kanlı çetenin[130] bütün isteklerine boyun eğdim. Hey gidi dünya! Duyduğuma göre, beni daha önceden tanıyanlar,
O sırada hiçbir şeyden haberdar olmadığıma inanmışlar
Eğer olmuş olsaymışım bunların hiçbirine izin vermezmişim.
Ne yazık ki, her şeyden haberim var.
O zaman da vardı. Biliyorum hepsini,
Depolarda yangını çıkaranı, Fish'i kaçıranı,
Ona uyuşturucu vereni.
Sheet, cebinde uçak bileti, o kanlı cinayete kurban gittiğinde
Ernesto Roma oradaydı. Dürüst Dogsborough'nun
O ünlü namusu hakkında çok şey bildiği için,
Bowl'u Belediye önünde Giri katletti.
Hook'u adamakıllı dövüp kemiklerini kıran da Giri.
Üstelik onun şapkasını giyiyor şimdi.
Haberim var Givola'nın işlediği beş ayrı cinayetten de
Tek tek anlatacağım hepsini. Biliyorum Ui'nin ne mal olduğunu
Sheet'in de Bowl'un da ölümünden, yangından
Ve bütün bu olup bitenlerden o sorumlu.
Bunların hepsini biliyordum.
Ben, sizin namuslu Dogsborough'nuz, zengin olma hırsıyla,
Bir de güveninizi yitiririm kaygısıyla her şeye göz yumdum.

10

(Mamouth Oteli. Ui'nin suiti. Ui, bir koltuğa gömülmüş boşluğa bakmaktadır. Givola bir şeyler karalamakta, iki Koruma da onun yazdıklarına bakıp sırıtmaktadırlar)

GIVOLA
"Böylece, ben Dogsborough, iyi yürekli ve çalışkan Givola'ya
Miras olarak lokantamı bırakıyorum.

Yürekli ama biraz delişmen Giri'ye çiftlik evimi
Ve oğlumu iffetli Roma'ya[131].
Dileğim, Giri'yi yargıç, Roma'yı Emniyet Müdürü
Ve dostum Givola'yı da yoksulları kollaması için
Sosyal İşler Bakanı yapmanız.
Yürekten dilerim benim makamımı Arturo Ui'ye[132] vermenizi.
O, bu makamı gerçekten hak etti.
Dürüst, yaşlı Dogsborough'nuza inanın."
– Bu kadarı yeter, sanırım. Dilerim, yakında nalları diker–
Bu vasiyetname bomba etkisi yapacak.
Biliyor herkes moruğun ölmek üzere olduğunu.
Saf ve temiz bir kişi olarak gömmek istiyorlar onu.
Yapacaklarına eminim cesedini yıkamak için ellerinden geleni,
Güzel şeyler yazacaklardır mezar taşına.
Yüzyıllardan beri, nerde,
Ne zaman görüldüğü bilinmez bu beyaz karganın[133].
Ünüyle yaşar o beyaz karga.
Bizim moruk da onların beyaz kargası.
Patron, bana sorarsan,
Giri moruğun çevresinde fazla dolaşmaya başladı.
Pek hoş karşılamıyorum bunu.

UI *(Hiddetli)*
Giri? N'olmuş Giri'ye?

GIVOLA
Giri, ihtiyarın çevresinde
Fazla dolaşıyor, diyordum.

UI Güvenmiyorum o hergeleye!
(İçeri Giri yeni bir şapkayla girer. Bu Hook'un şapkasıdır)

GIVOLA
Ben de! Ooo, merhaba Giri,
Dogsborough'nun felci ne âlemde?

GIRI
İzin vermiyor
Doktorun muayenesine.

GIVOLA
Oysa doktorumuz
Ne güzel bir tedavi uygulamıştı Fish'e.

GIRI
Onun yanına
başkasını sokmam zaten. Moruk fazlasıyla geveze.

UI
Onun yanında fazla gevezelik ediliyordur belki de...

GIRI
Bu ne demek şimdi?
(Givola'ya)
Ulan kokarca,
Ortalığı yine sen kokutmuşsun, belli.

GIVOLA *(Ürkek)*
Hele şu vasiyetnameyi
Bir okuyuver, dostum Giri!

GIRI *(Kâğıdı elinden hırsla çeker)*
Nee, Roma, Emniyet Müdürü ha?
Çıldırdınız mı siz?

GIVOLA
Aslında ben de karşıyım buna.
Ama o istedi.
Bizim dürzünün sağı solu belli olmuyor ki...
(Roma korumaları ile girer)
Vaay, Roma!
Şu vasiyetnameyi okusana.

ROMA *(Kâğıdı Giri'nin elinden alır)*
Oyunun bu ha!
Peki, ya moruğun yazdığı vasiyetname nerede?

GIRI
Kendinde. Köşe bucak saklıyor bizden. Dışarı kaçırmak istiyor.
Oğlunu beş kez yakaladım numara yaparken.

ROMA *(Elini Giri'ye uzatır)*
Çıkar şunu, ver Giri!

GIRI
Neyi? Bende değil ki.

ROMA
Sende ulan it!
(Öfkeyle birbirlerine karşı dikleşirler)
Bilmiyor muyum sanki ne dümenler çevirdiğini?
Sheet'ten söz eden bölüm yalnızca beni ilgilendirir.

GIRI
Bowle ait
Bölüm de beni ilgilendirir.

ROMA
Doğru.

Ama sizden her türlü kancıklık beklenir.
Ben sözümün eriyim.
Seni tanırım Giri, seni de Givola!
İnanasım gelmiyor bir bacağının bile kısa olduğuna.
Neden hep burada buluşuyoruz?
Ne dalavereler çeviriyorsunuz?[134]
Arturo, neler fısıldıyorlar benim hakkımda senin kulağına?
Bana bakın, ileri gideyim demeyin sakın!
Numara çevirdiğinizin farkına varırsam,
Bilmiş olun ezerim ikinizi de tahtakurusu gibi!

GIRI

Kiralık katillerinle konuşur gibi konuşamazsın benimle!

ROMA *(Korumalarına)*

Sizi kastediyor bu hergele!
Görüyor musunuz, sizden nasıl söz etmeye başladılar şimdi!
Hem de burada, merkez karargâhta!
Sizler katilsiniz, ama onlar... onlar başka,
Al takke ver külah Karnıbahar Tröstü'ndeki beylerle!
(Giri'yi kastederek)
–Bakın, Clark'ın terzisinden ipek gömleği–
Bütün pis işlerse sizin.
(Ui'ye)
Sen de bunlara
Göz yumuyorsun.

UI *(Uykudan uyanır gibi)*

Neye göz yumuyormuşum?

GIVOLA

Caruther'in
Sebze kamyonlarına ateş açtırdı! O da Tröst'ün adamı.

UI

Ne, Caruther'in kamyonlarına mı saldırdınız?

ROMA

Benim çocuklardan birkaçının kendi başlarına yaptıkları bir iş.
Neden büyük garajlı evlerde oturan büyüklere değil de,
Hep küçüklere, alın terleriyle çalışanlara
Kan kusturduğumuzu
Delikanlılar her zaman anlayamazlar.
Lanet olsun, ben de anlayamıyorum bu üçkâğıtları, Arturo!

GIVOLA

Tröstçüler bu işe fena bozulmuşlar.

GIRI

"Bir daha böyle bir şey
Olursa karışmam," dedi dün Clark, bana
Bu yüzden gitmiş morukla konuşmaya.

UI *(Tadı kaçmış)*

Ernesto,
Bir daha böyle bir şey olmasın.

GIRI

Bu işe el koymalısın şef!
Bu bir avuç sersem tepene çıkacak yoksa!

GIVOLA

Trösçüler çok kızgın, patron!

ROMA *(Her ikisine karşı tabancasını çeker)*

Kaldırın ellerinizi, dürzüler!
(Onların korumalarına da)
Siz de!
Herkesin eli havada, numara yapmaya kalkışmayın!
Dizilin duvara bakiim!
(Givola, adamları ve Giri umursamaz bir tavırla, elleri havada duvar dibine dizilirler)

UI *(Kayıtsız)*

Ne oluyor, Ernesto?
Ne diye geriyorsun herkesin sinirlerini?
Hem niçin it dalaşındasınız?
Alt tarafı ateş edilmiş bir sebze kamyonuna.
N'olmuş yani? Düzene sokulur bu da.
Yağlanmış gidiyor, işlerimiz tıkırında,
Yangın başarılı oldu. Paramızı ödüyor manavlar,
Biraz koruma için yüzde otuzu bayılıyorlar!
Bir haftadan kısa bir sürede dize getirdik bütün bölgeyi.
Artık kimse bize el kaldıramaz burada. Hem sonra ilersi için
Büyük planlarım var.

GIVOLA *(Aceleyle)*

Planların nedir, bilmek istiyorum!

GIRI

Planlarına sıçırtma şimdi!
Önce bir yol bul da şu ellerimizi indirelim!

ROMA

Sağlam olsun, Arturo,
Bırak havada tutsunlar!

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

GIVOLA

Clark gelip,
Bizi bu durumda görse kıyak olur ha!
Ernesto, sok şu tabancayı kılıfına!

ROMA

Olmaz. Arturo, aç gözünü!
Onların elinde oyuncak olduğunun farkında değil misin?
Clark'mış, Dogsborough'muş derken,
Seni oradan oraya savuruyorlar!
"Clark gelip bizi bu durumda görürse"ymiş!
Nakliye Şirketi'nin mangırları nerede ha?
Tek kuruşunu bile koklamadık.
Delikanlılar, dükkân basıyorlar,
Depolara benzin bidonları taşıyorlar,
Ama bir yandan da, "Arturo bizi unuttu.
Her şeyi onun için yaptık, ama şimdi bize o büyük iş adamı
Armatör numarası çekiyor, " diyorlar.
Aç gözünü, Arturo, uyan artık!

GIRI

Evet, uyan.
Şu içindekileri dök de, kimden yanasın, anlayalım.

UI *(Yerinden fırlar)*

Ne o?
Yoksa göğsüme tabanca dayayıp tehdit mi ediyorsunuz?
Yoo, bu şekilde benden hiçbir şey koparamazsınız.
Hiçbir yere varamazsınız!
Beni tehdit eden, başına gelecekleri de bilmeli!
Ben yumuşak huylu bir adamım, ama gelemem böyle tehditlere
Bana körü körüne inanmayan kendi yoluna gider.
Pazarlık yapacak değilim kimseyle de.
Benim sloganım şudur: "İşini sonuna kadar götür!"
Kazancı ben saptarım. Hak ettiği verilir herkese de!
Benim sizden beklediğim tek şey bana güvenmeniz.
Bana güveneceksiniz!
Sizde eksik olan inanç![135] İnanç olmadı mı, herşey biter.
Bu kadar işi nasıl başardım dersiniz?
Başardım, çünkü inançlıyım!
Çünkü davama inanıyorum fanatik bir şekilde!
Sadece ve sadece bu inançla yürüdüm kentin üzerine
Ve onu dize getirdim.

Dogsborough'ya bu inançla gittim.
Belediye binasına bu inançla girdim.
Çıplak ellerim ve şaşmaz inancımla
Yaptım bütün bunları!

ROMA

Bir de tabancanla!

UI

Hayır. Tabanca başkalarında da vardı.
Ama hiçbirinin yetecek sağlam inançları yoktu lider olmaya.
Bunun için güvenmek zorundasınız bana!
Bana güveneceksiniz ve inanacaksınız!
Sizin için en iyisini istiyorum
Ve bu en iyinin ne olduğunu da biliyorum.
Bizi son zafere götürecek yolu da.
Dogsborough öldüğünde,
Ben karar veririm burada kimin ne olacağına.
Bir tek şey söyleyeyim:
Hepiniz sevineceksiniz.

GIVOLA *(Elini göğsüne bastırarak)*

Arturo!

ROMA *(Homurdanarak)*

Haydi yaylanın bakalım!

(Giri, Givola ve Korumalar elleri havada yavaş yavaş çıkarlar)

GIRI *(Çıkarken Roma'ya)*

Şapkan hoşuma gidiyor.

GIVOLA *(Çıkarken)*

Dostum Roma...

ROMA

Dışarı!
Son gülen iyi güler, unutma soytarı Giri. Sen de hırsız Givola,
Giderken topal bacağını götürmeyi unutma.
Eminim onu da bir yerden araklamışsındır.
(Çıkarlar. Ui yine eski uyuşuk haline döner)

UI

Beni yalnız bırak!

ROMA

Arturo,
Az önce söz ettiğin biçimde sana inanmamış olsaydım,
Adamlarımın yüzüne bakamazdım.
Harekete geçmeliyiz! Hem de hemen!
Şu Giri bir orostopolluk planlıyor!

UI

Ernesto!
Yeni ve büyük işler peşindeyim.
Giri'yi boş ver şimdi!
Ernesto, benim en eski dostum[136], sadık yardımcım,
Uzun süredir tasarladığımı sana anlatacağım.

ROMA *(Gözleri parlar)*
Anlat! Giri hakkında söyleyeceklerimi
Sonra söylerim.
(Ui'nin yanına oturur. Roma'nın adamları bir köşede ayakta beklerler)

UI

Chicago'yu hallettik.
Şimdi daha fazlasını istiyorum.

ROMA

Daha fazlasını mı?

UI

Sadece bu kentte değil sebze ticareti.

ROMA

Doğru.
Ama nasıl ayak basarız?

UI

Ön kapıdan,
Ve arka kapıdan, pencereden.
İster kovsunlar, ister çağırsınlar.
Tehditle, yalvarmayla, işe talip olarak ya da küfrederek.
Nezaketle baskı kurarak
Ya da demir bir yumrukla kucaklaşarak.
Kısacası, tıpkı buradaki gibi.

ROMA

Ama başka yerde, başka türlü.

UI

Küçük bir kentte yaparız bunun genel provasını[137].
Başka türlü mü, görürüz. Ama ben hiç sanmıyorum.

ROMA

Nerde yapmayı düşünüyorsun provayı?

UI

Cicero'da.

ROMA

Ama orada Dullfeet[138] ve gazetesi var.

Sebze ticareti konusunda ateş püskürüyor bize,
Diline dolamış beni de Sheet'in katili diye.

UI

Sustururuz.

ROMA

Olabilir.
Bu çeşit gazetelerin düşmanı çoktur.
Siyah mürekkep bazılarına kan kırmızı görünür.
En azından bana göre öyledir.
Bu küfürler son bulmalı. Basarız ümüğüne..

UI

Güzel. Hemen bas öyleyse.
Tröst, Cicero ile alışverişe başladı bile.
İşe önce barışçı yollardan
Karnıbahar satarak başlarız.

ROMA

Kim yürütüyor pazarlığı?

UI

Clark[139].
Ama bazı güçlüklerle karşılaşıyormuş.
Bizim yüzümüzdenmiş dediğine göre.

ROMA

Demek öyle. Clark da bu işin içinde.
Beş paralık güvenim yok o herife.

UI

Bizim Cicero'da,
Tröst'ü gölge gibi izlediğimiz söylentileri dolaşıyormuş
Karnıbahar istiyorlar, bizi istemiyorlar ama.
Satıcılar bizden korkuyorlarmış. Dulffet'in karısı
Yıllardan beri Cicero'da bir sebze ithal firmasının başında.
Sebze almak için Tröst'le anlaşmak istiyor.
Biz arada olmasaymışız, bu iş olacakmış.

ROMA

Yani şu Cicero'ya açılma planı
Kesinlikle senden kaynaklanmıyor, öyleyse?
Sadece Tröst'ün bir planı!
Arturo, her şeyi çaktım şimdi.
Her şeyi! Oynanan oyun apaçık!

UI

Nerede?

ROMA

Tröst'te!
Dogsborough'nun çiftlik evinde!
Dogsborough'nun vasiyetnamesi!
Evet, evet, vasiyetnameyi de onlar ısmarladılar!
Tröst, bir anlaşmaya varmak istiyor Cicero'yla.
Bu yolda sen bir engelsin oysa.
Peki ya, seni nasıl atlatacaklar? Hepsi avucunda.
Nasıl mı pis işleri için ihtiyaçları vardı sana.
Yaptıklarına ses çıkarmadılar.
Peki nasıl ketempereye getirecekler seni?
Buldular onun da yolunu da
Dogsborough'nun itirafları!
Moruk eşek cennetini boylarken
Suçunu bir güzel itiraf ediyor vasiyetnamesinde.
Bizim şu Tröst'teki zerzevatlar da
Ortaya çıkarıyor vasiyetnameyi
Ve ağlaşarak basına açıklıyorlar moruk pişmanlık içindedir,
İhtiyarın onlara vasiyeti Tröst'ün pisliğini temizlemesi,
Eski dürüst satışlarına dönmesi.
Plan bu Arturo. Herkes bu işin içinde
Giri denen o soysuz, yağlıyor Dogsborough'nun vasiyetini,
Clark'la da içli dışlı.
Tröst'ün Cicero'da bizden dolayı karşılaştığı güçlükler,
Onların para işlerine bizim gölge etmemizi
İstememelerinden kaynaklanıyor.
Elbette, o leş kargası Givola da gecikmiyor kokuyu almakta.
-- Şu, bizi ketenpereye getirip seni boka bulamak isteyen
Namuslu moruk Dogsborough var ya,
En önce, vakit kaybetmeden onu temize havale etmeliyiz.
Senin şu Cicero tasarın sirkeleşip gider yoksa!

UI

Bir komplo var demek mi istiyorsun?
Doğru, böylece şimdilik el atmama engel oldular Cicero'ya.
Şimdi jeton düştü!

ROMA

Arturo, yalvarırım izin ver de, yoluna koyayım şu işleri!
Bak, bu gece adamlarımla Dogsborough'nun çiftlik evine dalar,
Yatağından kaldırırım herifi.
Sonra hastaneye derken, morga bırakırım,

Olur biter.

UI

Ama Giri ihtiyarın evinde.

ROMA

Daha iyi ya, o da orada kalır.
(Bakışırlar)
Bahar temizliği!

UI

Ya Givola?

ROMA

Uğrarım dönüşte çiçekçi dükkânına.
Dogsborough için büyük,
Soytarı Giri için de küçük bir çelenk ısmarlarım.
Peşin görürüm hesabı da.
(Tabancasını gösterir)

UI

Dogsborough, Clark ve Dullfeet'in,
Çok yazık bana adi bir haydut damgası vurmaları.
Cicero işinden beni uzaklaştırmak için yaptıkları
Şu utanç verici planı bozmak gerekiyor, Ernesto.
Güveniyorum sana.

ROMA

Sonuna kadar güvenebilirsin.
Yalnız harekete geçmeden önce,
Sen, benim delikanlıları alıp karşına
Onları kızıştırmalısın iyice.
İşin önemini kavrasınlar.
Ben iyi konuşamam, bilirsin.

UI *(Roma'nın elini sıkar)*

Anlaştık.

ROMA

Biliyordum Arturo! Zaten başka türlü olamazdı.
Yine omuz omuzayız işte!
Sen ve ben! Eski günlerdeki gibi tıpkı!
(Adamlarına döner)
Arturo da bizimle! Ben ne demiştim size?

UI

Geliyorum.

ROMA

Saat onbirde.

UI

Nereye?

ROMA

Garaja.

Şimdi bambaşka biri oldum. Hareket başlıyor! Yaşasın!

(Roma, adamlarıyla hızla çıkar)

UI *(Bir aşağı bir yukarı dolaşarak Roma'nın adamlarına söyleyeceklerini prova eder)*

Dostlarım! Üzülerek belirtmek isterim ki,
Bana karşı ihanet planları hazırlandığı kulağıma geldi.
Şu geçen kısa sürede, en yakınımdaki,
Güvenmiş olduğum adamlarımın hırs bürümüş gözlerini,
Bu açgözlü, gözü doymayan, hıyanet içindeki insanlar,
Arkamdan birlik olup Tröst'le gizlice anlaşmışlar...
– Yok yok, bu olmadı – anlaşmışlar, ama kiminle?
Tamam buldum polisle.
Evet ... benim arkamdan birlik olup sizi telef etmek için
Polisle anlaşmışlar.
Hatta duyduğuma göre, kellemi istiyorlarmış benim de!
Sabrımı taşırdılar, hoşgörü sınırını aştılar.
İşte bunun için, emrediyorum size,
Çok güvendiğim dostum Ernesto Roma'nın
Liderliğinde bu gece...

(Clark, Giri ve Betty Dullfeet[140] girerler)

GIRI *(Ui'nin korktuğunu görerek)*

Yabancı değil patron, biziz!

CLARK

Ui, size Cicero'dan Bayan Dullfeet'i tanıştırayım.
Tröstümüz onu dinlemenizi ve anlaşmanızı istiyor.

UI *(Karanlık)*

Buyrun.

CLARK

Chicago Karnıbahar Tröst'üyle
Cicero arasında yapılan görüşmelerde,
Bildiğiniz gibi, Cicero hisse sahibi olarak
Sizin varlığınızı pek uygun karşılamadı.
Ama Tröstümüz sonunda
Bu itirazı biraz yumuşatmayı başardı
Ve Bayan Dullfeet buraya...

B. DULLFEET

Bazı yanlış anlamaları düzeltmeye geldim.

Ayrıca, bir şey daha
Kocamın gazetesindeki son kampanyasının
Size karşı olmadığını vurgulamak isterim.

UI

Kime karşıydı peki?

CLARK

Bakın, açık konuşalım
Cicero'da havayı iyice bozdu Sheet'in "intiharı".
Her şeyden önce bu adam herhangi biri değildi.
İtibarı, nüfuzu olan koskoca bir armatördü.
Hiçten gelip hiç yoluna gidecek bir hiç de değildi.
Bize iletildiğine göre,
Saldırılarak zarar verilmiş Caruther'in kamyonlarından birine
Her iki işin sorumlusu olarak da, Bay Ui,
Duruluyor adamlarınızdan biri üzerinde.

B. DULLFEET

Tröst'ün karnıbaharlarının kana bulanmış olduğunu
Çocuklar bile biliyorlar Cicero'da.

UI

Bu hakaret.

B. DULLFEET

Yo, hayır, bu siz değilsiniz, Bay Ui.
Bay Clark sizin için bize güvence verdiğinden beri,
Siz bu işin dışındasınız. Biz Ernesto Roma'dan
Söz ediyoruz.

CLARK *(Aceleyle)*

Soğukkanlı olmalısınız, Ui!

GIRI

Cicero'da...

UI

Duymak istemiyorum. Beni ne sanıyorlar, yani?
Yeter! Yeter! Benim adamımdır Ernesto Roma.
Ben seçerim çevremde kimlerin olup olmayacağını.
Bana direktif veremezsiniz bu konuda!
Bu kaldıramayacağım bir hakarettir.

GIRI

Patron!

B. DULLFEET

Ignatius Dullfeet,
Son nefesine kadar
Bu Roma gibileriyle savaşacaktır.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

CLARK *(Soğuk)*

Bunda haklı.
Tröstümüz bu konuda onu destekleyecektir.
Ui, lütfen akılcı olun! Dostluk başka iş başka!
Son sözünüz nedir?

UI *(Aynı soğuklukla)*

Bay Clark, artık söyleyecek bir sözüm yok.

CLARK

Bayan Dullfeet, çok üzüldüm,
Görüşmenin bu şekilde sonuçlanmasına.
(Çıkarken Ui'ye)
Çok akılsızcaydı, Ui.
(Giri ve Ui yalnız kalırlar birbirlerine bakmazlar)

GIRI

O kamyon hikâyesine bir de bu eklendi.
Biliyorsun, bu kavga demektir.
Kavgaya hazır olmamız gerekir.

UI

Ben kavgadan korkmam.

GIRI

İyi, korkma öyleyse!
Zaten karşına sadece Tröst, basın, Dogsborough,
onun yurtseverleri
Ve bütün bir kentten başka kim çıkacak ki!
Patron, Aklın sesini dinle ve boşuna kendini ...

UI

Öğütlerine ihtiyacım yok. Ben ne yapacağımı bilirim.

(Bir yazı yansıtılır)

HİNDENBURG'UN ÖLÜMÜN EŞİĞİNDE OLUŞU, NAZİ PARTİSİNDE BÖLÜNMELERE ve DÜŞMANLIKLARA YOL AÇIYOR. AĞIRLIĞI OLAN ÇEVRELER ERNST RÖHM'ÜN PARTİDEN UZAKLAŞTIRILMASINDA DİRETİYOR. UFUKTA AVUSTURYA'NIN İŞGALİ GÖRÜNÜYOR.

11

(Garaj[141]. Gece. Yağmur yağmaktadır. Ernesto Roma ve genç Inna. Arka planda Roma'nın silahlı adamları)

INNA

Saat bir.

ROMA

Tam çıkarken birine yakalanmıştır.

INNA

Karasızlığa düşmüş olabilir mi?

ROMA

Olabilir. Arturo çok bağlıdır adamlarına.
Kendini harcamayı tercih eder onları harcamaktansa.
Bu huyundan vazgeçmez şu Giri ve Givola gibi sıçanlar için de.
Oturur, düşünür, kendiyle kavga eder.
Bu uzun sürer, saat iki de olur üç de.
Ama sonunda gelir. Hiç kuşkun olmasın.
Onu tanırım, Inna.
(Sessizlik)
Şu Giri serserisini
Yerde yatarken bir göreyim,
İşemiş kadar rahatlayacağım.
Ama göreceksin, az kaldı.

INNA

Bu yağmurlu geceler
Sinir bozucu oluyor.

ROMA

Ben de onun için severim yağmuru.
Gecelerin en karanlığını, arabaların en hızlısını,
Dostların da en kararlısını.

INNA Onu
Kaç yıldır tanıyorsun?

ROMA

Onsekiz.

INNA

Uzun zaman.

BİR SİLAHLI

Çocuklar içecek bir şeyler istiyor.

ROMA

Olmaz. Bu gece size ihtiyacım var,
Ayık olmanız gerekiyor.
(Korumalar içeri ufak tefek bir adam getirirler)

UFAK ADAM *(Soluk soluğa)*

İşler sarpa sardı!

Aynasızlarla dolu iki zırhlı araç
Bu bölgeye yanaştı!

ROMA

Çabuk indirin kepenkleri!
Bizim için değildir, ama sonradan pişman olmaktansa
Önceden önlem almak iyidir.
(Kurşun geçirmez bir kepenk ağır ağır iner ve garaj girişini kapatır)
Geçit serbest mi?

INNA *(Evet anlamında başını sallar)*

Garip bir şey şu tütün. Soğukkanlı görünüyor kim içerse.
Soğukkanlı insanlar, yapacağını yapar.
Soğukkanlı yapıyor insanı sigara.

ROMA *(Gülümseyerek)*

Uzat bakayım elini!

INNA *(Uzatır)*

Titriyor. Bu kötüye alamet.

ROMA

Ben kötü bulmuyorum.
Sözgelimi, öküzleri pek sevmem. Tepkisiz yaratıklardır.
Ne canları acır, ne de başkalarının canını acıtırlar.
Bırak elin titresin!
Pusulanın çelik iğnesi de kuzeyi göstermeden önce titrer.
Elin de kutbun nerede olduğunu arıyor, o kadar.

BİR SES *(Yandan)*

Kilise Sokağında bir polis arabası!

ROMA *(Sert)*

Duracak gibi mi?

SES

Hayır, devam ediyor.

BİR SİLAHLI *(Girer)*

Farları sönük iki araba döndü köşeyi!

ROMA

Anlaşıldı. Tuzak kurdular Arturo'ya karşı!
Givola ile Giri işin içindeler!
Ui, farkında olmadan tuzağa düşecek!
Ui'yi karşılamak gerek. Gelin benimle!

BİR SİLAHLI

Ama bu intihar!

ROMA

Eğer intiharsa, intihar etme zamanı gelmiştir de ondan.
Şuna bak, o benim onsekiz yıllık dostum be!

INNA *(Yüksek Sesle)*

Kepenkleri açın!
Otomatikler hazır mı?

BİR SİLAHLI

Tamam.

INNA

Açın!
(Zırhlı kepenk yavaş yavaş açılır. İçeri, Ui, Givola ve Korumalar dalarlar)

ROMA

Arturo!

INNA *(Fısıldar)*

Givola da yanında!

ROMA

Ne oluyor?
Burada kan kustuk sana bir şey olacak diye.
(Güler)
Vay be!
Her şey yolundaymış meğer!

UI

Neden yolunda olmasın?

INNA

Bir terslik var sandık da.
Onun elini sıkabilirsin patron,
Az önce sırf tehlikedesin diye hepimizi ateşe atacaktı.
Öyle değil mi, çocuklar?
(Ui, Roma'nın yanına gider, sıkmak için elini uzatır. Roma gülümseyerek elini sıkar. O anda, Givola, şimşek gibi tabancasını çekerek, tabancasını çıkartamayacak durumda olan Roma'yı vurur[142]*)*

UI Şunları köşeye toplayın!
(Roma'nın delikanlıları şaşkınlıktan donup kalmışlardır. Inna başta olmak üzere hepsini köşeye toplarlar. Givola yerde yatan Roma'nın üzerine eğilir)

GIVOLA

Daha nefes alıyor.

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

UI

Bitir işini.

(Sırtını duvara yapıştırmış olan delikanlılara)

Bana karşı hazırladığınız alçakça komplo ortaya çıktı;
Dogsborough için kurduğunuz planı da biliyoruz.
Yakayı son anda ele verdiniz.
Karşı koymanız bir işe yaramaz.
Bana karşı olunur muymuş size öğreteceğim!
Şu hain yuvasına bakın!

GIVOLA

Silahsız bir tek kişi bile yok!

(Roma'yı gösterir)

Kendine geliyor şansı yokmuş, ne yapalım!

UI

Bu gece Dogsborough'nun malikânesindeydim[143].

(Hızla çıkar)

INNA *(Sırtı duvara dayalı)*

Pis sıçanlar! Kancık herifler!

GIVOLA *(Sinirle)*

Vurun hepsini!

(Duvar dibindekileri salvo ateşiyle biçilirler)

ROMA *(Kendine gelir)*

Givola! Cehennemin dibine git!

(Kafasını güçlükle çevirir, yüzü kireç gibi bembeyazdır)

Burada neler oldu?

GIVOLA

Hiçbir şey!

Birkaç hain cezasını buldu!

ROMA

Köpek,
Ne yaptın benim delikanlılara?

(Givola cevap vermez)

Arturo'ya n'oldu. Öldürdünüz onu!
Biliyordum ben! Köpekler!

(Yerde arar)

Arturo nerede?

GIVOLA

Gitti.

ROMA *(Korumalar tarafından duvara sürüklenirken)*

Köpekler! Orospu çocukları!

GİVOLA *(Buz gibi bir sesle)*

Ayağımın biri kısaydı, ha? Senin de aklın o kadarcıkmış!
Şimdi o sağlam bacaklarınla duvarın dibinde dur da
Alalım boyunun ölçüsünü!

(Bir yazı yansıtılır)

30 HAZİRAN 1934 GECESİ, HİTLER, HİNDENBURG ve GÖRİNG'E KARŞI SUİKAST DÜZENLEMEK İÇİN, ADAMLARIYLA KENDİSİNİ BEKLEYEN YAKIN DOSTU ERNST RÖHM'Ü BİR OTELDE ANSIZIN BASTIRARAK ÖLDÜRTÜR.

12

Givola'nın çiçekçi dükkânı[144]*. İçeriye, bir çocuktan daha iri olmayan*[145] *Ignatius Dullfeet ile karısı Betty Dullfeet girerler.*

DULLFEET

Bunu istemeyerek yapıyorum.

BETTY

Neden ama?

Roma yok artık.

DULLFEET

Evet, öldürüldü!

BETTY

Sonsuza kadar yok!
Artık çıkamaz yolumuza!
Clark'ın dediğine göre,
Ui artık geride bırakmış o hızlı ve ateşli zorbalık yıllarını
Artık o sert tonla,
Havlar gibi konuşmayacağını da söyledi.
Adamın üstüne yeniden gidip kavga çıkartmak,
Adamın kötü yanlarını depreştirmekten başka bir işe yaramaz.
Hem de ilk tehlikede olan sen olacaksın.
Ama bundan sonra susmayı bilirsen eğer,
Sana ilişmezler.

DULLFEET

Susarak kendimi kurtaracağımı
Hiç sanmıyorum.

BETTY

Yardımcı olur. Bunlar da hayvan değil ya!

(Giri, başında Roma'nın şapkasıyla girer)

GIRI

Merhaba, geldiniz demek? Patron içerde.
Geldiğinize sevinecek.
Buralarda görülmeden hemen tüymeliyim ben.
Givola'dan bir şapka yürüttüm de.
(Tavandan sıvalar dökülürcesine gürültüyle güler, onlara el sallayarak çıkar)

DULLFEET

Homurtusu kötü, ama gülüşü ondan da berbat.

BETTY

Böyle konuşma Ignatius! Hiç olmazsa burada sus!

DULLFEET *(Burnuk)*

Ne burada,
Ne de başka yerde.

BETTY

Elden ne gelir ki?
Ui'nin, Dogsborough'nun yerini alacağı
Cicero'da şimdiden konuşulmaya başlandı.
Başka kızılacak şey de, sebze tüccarlarının
Tröst ile anlaşmaya yanaşması.

DULLFEET

İki baskı makinemi de kullanılamaz duruma getirdiler.
İçimde kötü bir his var, karıcığım.
(İçeriye, tokalaşmak üzere ellerini uzatmış durumda Givola ile Ui girerler)

BETTY

Merhaba, Ui.

UI

Hoş geldiniz, Dullfeet!

DULLFEET

Açık konuşayım, Bay Ui,
Buraya gelmekten çekiniyordum, çünkü...

UI

Niçin?
Yürekli insanlara her yerde hoş geldiniz denir.

GIVOLA

Bir de güzel kadınlara!

DULLFEET

Bay Ui,
Size karşı olmayı görev bildim ve...

UI

Anlaşmazlıklar!
Birbirimizi daha önce tanısaydık gelmezdi bu duruma.
Eninde sonunda olacağın baştan tatlılıkla olması
Benim en sarsılmaz dileğimdir.

DULLFEET

Şiddetten...

UI

Yoktur benim kadar nefret eden biri.
İnsanlar biraz daha mantıklı olsalardı şiddet gerekmezdi.

DULLFEET

Benim amacım...

UI

Tamamen aynı benimkiyle.
Ticaretin gelişmesini istiyoruz ikimiz de.
İstiyoruz ki,
Bugün hiç de parlak durumda olmayan küçük esnaf
Malını rahatça satmalı,
Saldırıya uğradığında da korunmalı.

DULLFEET *(Kesin)*

Korunma isteyip istemediğine de karar verebilsin özgürce.
Benim için en önemli olan bu.

UI

Benim için de öyle.
Seçimini özgürce yapmalı. Neden?
Çünkü, kendi başına özgürce seçtiği sorumluluğu
Koruyucuya verdiği anda
Ticaret için gerekli olan güven ortamı sağlanmış olur.
Ben hep bunu savunmuşumdur.

DULLFEET

Bunu sizin ağzınızdan duymak beni memnun etti.
Belki hoşlanmayacaksınız, ama şunu söyleyeyim
Cicero, asla kabul etmeyecektir herhangi bir zorlamayı.

UI

Elbette.
Zorlamayı kimse kabul etmez.
Başı derde girmeden.

DULLFEET

Açık konuşacağım,
Karnıbahar Tröstü, Chicago'nun acısını çektiği
O kanlı sıçanlar kralının[146] düzenini
Birlikte getirecek olsaydı, anlaşamazdık.
(Sessizlik)

UI

Bay Dullfeet, açık sözlüsünüz, ben de açık konuşayım.
Belki ahlak ölçüleri açısından geçmişte,
Hoş karşılanmayacak bazı davranışlar olmuştur.
Ama her şey olabilir ekmek kavgasında.
Oysa böyle şeylere yer yoktur dostlar arasında.
Dullfeet, sizden istediğim,
Gelecekte bir dost olarak güvenmeniz bana,
Ne olursa olsun, bırakmamanızdır beni ortada.
Daha açık konuşayım
Yangına körükle giden o korkunç kurt masallarını
Yayınlamayın gazetenizde.
Sanırım, sizden çok şey istemiyorum.

DULLFEET

Bay Ui,
Olmamış, olmayacak şeyler için susmak
Pek zor olmasa gerek.

UI

Umarım, öyledir.
Ama insan insandır ve melek değildir.
Ola ki elimizden önemsiz bir kaza çıktı,
Umarım, o zaman da adamlarımın sağa sola
Gelişigüzel kurşun sıkan katiller olduğunu yazmazsınız
Bakarsınız, bir gün sürücülerimizden biri
Ağzından kötü bir söz kaçırır.
Bu insanca bir zaaftır.
Ya da manavın biri,
Mallarını tam zamanında teslim alabilmek için
Bir iki duble bir şey ısmarlamak istemiştir adamlarıma.
Umarım, herkesi haraca kestiğimizi
Yazmazsınız böyle bir durumda da.

BETTY

Bay Ui,
Kocam çok insancıldır.

GIVOLA

Biz de onu öyle tanırız.
Şimdi, her şey barış içinde konuşulup
Tatlıya bağlandığına göre,
Çiçeklerimi göstermek istiyorum size...

UI *(Dullfeet'e)*

Önce siz buyrun, Dullfeet!
(Givola'nın çiçek dükkânını gezmek için yürümeye başlarlar. Ui, Betty'e, Givola Dullfeet'e eşlik eder. Az sonra çiçek tarhları arasında kaybolurlar. Givole ile Dullfeet görünürler)

GIVOLA

Bunlar, değerli Dullfeet[147], Japon meşeleridir.

DULLFEET

Evet, küçük yuvarlak gölcüklerin neşeleridir.

GIVOLA

Suyun altı, küçük mavi balıklarla serindir.

DULLFEET

Kötü insan çiçek sevmez, denilir.
(Yürüyerek kaybolurlar Ui ile Betty görünürler)

BETTY

Güçlü insan gücünü göstermeyendir.

UI

İnsanın aklı başına bir şey patladığı zaman gelir.

BETTY

Sağlam bir kanıt getiren yolundan sapmaz.

UI

Karşı koymaya kararlı olana hiçbir etki yapmaz.

BETTY

Tabanca, baskı, hile ve entrika...

UI

En iyisi benimki gibi gerçekçi politika.
(Kaybolurlar. Givola ve Dullfeet görünürler)

DULLFEET

Kötülük yoktur çiçek filizlerinde.

GIVOLA

Çiçekleri onun için severim ben de.

DULLFEET Bugünden yarına kadar taze ve sessiz

GIVOLA *(Şakacı)*

Kavgasız, gazetesiz ve dertsiz.
(Kaybolurlar. Ui ve Betty)

BETTY
Diyorlar ki, yaşıyormuşsunuz tıpkı bir Keşiş gibi!.
UI
Tütün ve alkol nefretim[148] paniğe uğratır beni.
BETTY
Belki de ermişliğe yükselirsiniz sonunda
UI
İhtirası olmayan biriyim ben yalnızca.
(Kaybolurlar. Givola ile Dullfeet)
DULLFEET
Ne güzel böyle insanın çiçeklerle yaşaması.
GIVOLA
Ama başka şeylere kayıyor insanın kafası!
(Kaybolurlar. Ui ile Betty)
BETTY
Bay Ui, din konusunda tutumunuz nedir?[149]
UI
Hıristiyanım. Bu da yeterlidir.
BETTY
Ya
Bizim bağlı olduğumuz kutsal on emire...?
UI
Karıştırılmamalı dünyanın günlük şiddetine
BETTY
Sizi sıktığım için kızmayın ama bana
Ne düşünüyorsunuz sosyal konularda?
UI
Dışardan görüldüğü gibi, sosyal bir insanım ben,
Zenginler de payını alır benim gücümden.
(Kaybolurlar. Givola ile Dullfeet ortaya çıkar)
DULLFEET
Çiçeklerin başından ne serüvenler geçer.
GIVOLA
Hem de nasıl! Cenazeler! Cenazeler!
DULLFEET
Unutuyordum, çiçekler sizin ekmeğiniz.
GIVOLA
Doğru. Ölümdür en iyi müşterimiz.
DULLFEET
Onsuz da yaşayabilmenizi dilerim.

GIVOLA
Öğütlerden yararlananları severim.
DULLFEET
Bay Givola, sertlik değildir erdemin yolu.
GIVOLA
Amaca ulaşmak için kullanacaksın bu kolu.
DULLFEET
Anlıyorum.
GIVOLA
N'oldu? Solgun görünüyorsunuz.
DULLFEET
Temiz havaya çıkmalıyım.
GIVOLA
Dostum, herhalde çiçeklerin havası yaramadı size.
(Kaybolurlar. Ui ile Betty görünürler)
BETTY
Anlaşmanıza çok, ama çok seviniyorum.
UI
Ne üzerine anlaştık, hiç bilmiyorum...
BETTY
Fırtınada gelişen dostluklarda hayır vardır...
UI *(Elini kadının omzuna atar)*
Hayatta en sevdiğim zeki kadınlardır.
(Givola ve kireç gibi yüziiyle Dullfeet görünür. Dullfeet, Ui'nin karısının omuzu üzerindeki elini görür)
DULLFEET Betty, gidiyoruz.
UI *(Elini sıkmak için Dullfeet'e doğru ilerlerken)*
Bay Dullfeet,
Kararınız sizi onurlandıracak.
Bu da Cicero için büyük bir hizmet olacak.
Ancak hayır getirir bizim gibi iki insanın birleşmesi
GIVOLA *(Betty'e bir buket çiçek verir)*
Güzellerin güzeline!
BETTY
Şunların güzelliğine bak, Ignatius!
Çok sevinçliyim. Bay Ui, yakında görüşmek üzere.
(Çıkarlar)
GIVOLA
Patron,
Galiba bu iş tamam.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

UI

Hiç hoşuma gitmedi bu adam.

(Bir yazı yansıtılır)

AVUSTURYA ŞANSÖLYESİ ENGELBERT DOLLFUSS, HİTLER'İN BASKILARI KARŞISINDA, 1934'TE, AVUSTURYA BASININI, NAZİ ALMANYA'SINA KARŞI SÜRDÜRDÜKLERİ SALDIRILARINI DURDURMAYA RAZI EDİYOR.

13

Cicero mezarlığında fondan gelen çan sesleri arasında bir tabut taşınmaktadır. Tabutun arkasında matem giysisi içinde Betty Dullfeet, Clark, Ui ve ellerinde kocaman çelenkler taşıyan Giri ile Givola yürümektedirler. Çelenkleri koyup mozole kapısında dururlar. İçerden papazın sesi gelir.

SES

Ignatius Dullfeet!
Son istirahatgâhına getirmiş bulunuyoruz fani bedenini
Paraca yoksul, ama çalışma açısından zengin,
Yararlı bir hayatın sonu geldi.
Büyük yükler taşıdın, hep başkaları için ter döktün bu hayatta.
Cennetin kapısını bekleyen melek
Elini koyup senin çökmüş omuzlarına
Diyecek ki
Bu insanoğlu, birçok insanın yükünü taşıdı yaşadığı sürece.
Belediye'nin bundan sonraki meclislerinde
Hep kısa bir sessizlik hüküm sürecek
Ve herkes Ignatius Dullfeet konuşsun diye bekleyecek.
Hemşehrileri onu dinlemeye o kadar alışmışlardı ki!
Onunla birlikte kentin vicdanı da öldü sanki.
Ona çok ihtiyacımız olduğu bir sıradaki bu vakitsiz ölümüyle,
Doğru yolu gözü kapalı bulan bir dostu yitirdik.
O, küçük bedeni,
Ama büyük ruhu ve çıkardığı gazete ile
Sesini ve ışığını kent sınırları dışına duyurabilmiş
Bir doğruluk meşalesiydi.

Mezarında rahat uyu, Ignatius Dullfeet! Amen!

GIVOLA

Akıllı bir rahipmiş; nasıl öldüğünden hiç söz etmedi!

GIRI *(Başında Dullfeet'in şapkası vardır)*

Akıllı mı? Yedi çocuklu bir baba!

(Mozole'den Clark ve Mulberry çıkarlar)

CLARK

Lanet olsun! Gerçek çıkmasın diye ortaya,
Artık nöbet tutuyorsunuz mezarının başında da?

GIVOLA

Sevgili Clark,
Neden böyle sert konuşuyorsun,
Şu anda bulunduğunuz yer yumuşatmalı yüreğinizi.
Bugün pek keyfi yok patronun da.
Ona göre değil bu ölümler.

MULBERRY

Katil herifler!
Dullfeet sözünü tutmuştu,
Bütün basını susturmuştu.

GIVOLA

Susmak yeterli değil.
Bizim susanlara değil, bizden yana konuşanlara,
Hem de yüksek sesle konuşanlara
İhtiyacımız var.

MULBERRY

Ne konuşacaktı ki?
Sizin birer katil olduğunuzu mu?

GIVOLA

Temizlenmesi gerekiyordu.
O bücür, sebze ticareti için
Sıkıntıdan başka bir şey yaratmadı.
Onun başının altından çıkan sıkıntılara
Dayanacak güç kalmamıştı!

GIRI

Ya sizin karnıbaharlar?
Cicero'ya satmak istiyor muydunuz, istemiyor muydunuz?

MULBERRY

Ellerimizi kana bulayarak değil!

GIRI

Ya nasıl olacaktı?

Bizim kestiğimiz danaları kim yiyor, söylesene?
İyi be! Hem et isterim, diye, bağır,
Hem de pişirirken bıçakla kesmişiz diye kopart kıyameti!
Hakkımız sövgü değil, övgü! Hadi, basın gidin
Evinize şimdi!

MULBERRY

Clark, bu adamları bize getirdiğin gün,
Kapkara bir günmüş meğer!

CLARK

Hiç sorma azizim.

(Her ikisi de üzgün uzaklaşırlar)

GIRI

Patron, sen onlara üzülme,
Ağzının tadı kaçmasın şu gömme töreninde!

GIVOLA

Sus, Betty geliyor!
(Betty Dullfeet mozoleden çıkar. Bir kadına dayanarak ayakta durmaktadır. Ui, Betty'nin yoluna çıkar. Mozoleden org sesi gelir)

UI

Bayan Dullfeet[150], başınız sağ olsun!
(Betty bir şey söylemeden yanından geçer)

GIRI *(Böğürür)*

Hey, bayan! Durun bakalım!

(Betty durup döner. Yüzü kireç gibi bembeyazdır)

UI

Başınız sağ olsun, dedim, Bayan Dullfeet!
Dullfeet –Tanrı günahlarını bağışlasın– artık yaşamıyor.
Ama Tanrıya şükür, karnıbaharlarınız hâlâ yerli yerinde.
Şu anda engel olabilir göz yaşlarınız görmenize,
Bu zamansız acınız, sebze kamyonlarının
Kalleşçe atılan kurşunlarla tarandığını unutturmasın size.
Satılacak sebzeler üzerine benzin döken o kirli eller
Ne karnıbahar tanıyor, ne lahana,
Her şeyi yok ediyor.
Ben ve adamlarım hazırız sizi korumaya.
Ne diyorsunuz buna?

BETTY *(Gökyüzüne bakarak)*

Daha
Kocamın toprağı kurumadan bunları mı işitecektim!

UI

Kocanızın

Ölümünü kınamaktan ve acınızı paylaşmaktan başka
Bir şey gelmez elimizden.
Kanlı ellerin öldürdüğü o adam
Benim dostumdu.

BETTY

Ya öyle mi!
Onu öldüren kanlı el, Ona uzattığınız
İşte bu eldi!

UI

Of, yine aynı kıskanç dedikodular,
Gereksiz kışkırtmalar,
Benim hayat felsefem barış içinde yaşamak komşularla
Umutlarımı kökünden zehirliyor bunlar.
Kimse beni anlamak istemiyor!
Ben onlara güveniyorum!
Bana güvenmedikleri halde onlar,
Her iyi niyetli yaklaşımımı tehdit sanıyorlar!
Elimi uzattığımda bir yana itiyorlar!

BETTY

Öldürmek için uzatıyorsunuz elinizi!

UI

Asla!
Fanatik bir dost gibi yaklaştığımda yüzüme tükürülüyor!

BETTY

Tıpkı yılanın kuşa yaklaştığı gibi!

UI

İşte duyun! Beni hep böyle karşılıyorlar!
Dullfeet de, sımsıcak bir içtenlikle dilediğim dostluğu
Gizli bir hesap, bir zaaf saymıştı açık yürekliliğimi!
Çok yazık! Dostluk ekiyorum ne biçiyorum?
Buz gibi bir suskunluk!
Mutlu bir anlaşma beklerken
Kapılar çarpılıyor yüzüme suskunlukla.
Birazcık dostluk isterken neler ummuştum.
İnsanca bir sıcaklığa karşı,
Çok değildi ucuza gelecek bir anlaşma!
Her şey boşunaymış!

Hep hedef oluyorum şamar gibi inen bir aşağılanmaya!
"Susacağız" diye homurdanarak verilmiş bir sözden bile
İlk fırsatta dönülüyor!
Nerde hani o susma sözünüz?
Yine sardı her yanı o korkunç kurt masalları!
Bakın, sizi uyarıyorum! Sakın ileri gitmeyin
Benim o herkesin bildiği sabrımı
Taşırmayın!

BETTY

Size söyleyecek söz bulamıyorum.

UI

Yürek dilsiz olunca, dil de susarmış.

BETTY

Sizi böyle konuşturan şeye yürek mi diyorsunuz?

UI

Hissettiğim gibi konuşuyorum.

BETTY

İnsan, hissedebilir mi
Sizin konuştuğunuz şekilde?
Evet, herhalde!
Sizde olabilir! Yüreğinizden geliyordur öldürme hissi!
Başkalarında iyilik nasıl ta içten geliyorsa,
Sizde de kötülük içinizden geliyor.
Biz nasıl inanıyorsak Tanrıya, vicdana, erdeme,
Siz de tapıyorsunuz ihanete!
Sizi bu yoldan döndüremez soylu bir davranış bile!
Ruhunuz yalanla yaratılmış!
İçinize işlemiş dolandırıcılık!
Kanınızı kaynatıyor hayvanca eylemler!
Bayılıyorsunuz kan görmeye!
Zorbalık mı?
Onu soluyup hayat buluyorsunuz!
Tiksindirici işlerinizden sonra da
Timsah gözyaşlarıyla çıkıp ortaya
Üzüntünüzü belirtiyorsunuz.
Kin ve nefret kaplıyor içinizi her iyilik karşısında!

UI

Bayan Dullfeet, bana karşı söylenenleri
Sonuna kadar dinlemek ilkelerimden biridir.
Sövseler bile.

Biliyorum çevrenizin beni sevmediğini.
Bronx gibi bir kenar mahallede yetiştiğim için,
Soyum sopum[151] yüzüme çarpılıyor!
Benim için, mutlaka
"Daha tatlı için hangi kaşığı kullanacağını bilmez,
Bu adam nasıl olur da
Büyük iş adamlığına soyunur?" demişlerdir.
"Tam ücretler ve mali konular üzerinde durulurken,
Ya yine yanlışlıkla sarılırsa bıçağa!
Yok efendim, böyle birine ihtiyacımız yok," da demişlerdir.
Sert ses tonum yüzünden
Ve bir işin adını erkekçe koyduğum için
Örmek istiyorsunuz beni asacak ipi.
Ama sizler beni böyle yargılayıp köşeye sıkıştırırsanız
Benim de tek dayanağım
Çalışmam sonucu hak ettiklerim olur.
Bayan Dullfeet, siz sebze işindesiniz. Ben de.
Budur sizinle beni birleştiren köprü işte.

BETTY

Köprü ha! Aramızdaki uçurumda
Bir şey yok kanlı bir cinayetten başka!

UI

Hayatımdaki acı deneyimler, burada
Sizinle erkek erkeğe konuşurmuş gibi
Konuşamayacağımı öğretti bana.
Nüfuzlu bir adam olarak,
Soruyorum size, ithalat şirketi sahibi bir kadına
Karnıbahar işi nasıl olacak şimdi ?
Yaşam sürüp gidiyor ufak tefek acılarınız da olsa.

BETTY

Evet, yaşam sürüp gidiyor.
Ama ben bundan yararlanarak
Yaşamın ne tür bir veba salgınına yakalandığını
Haykıracağım tüm dünyaya!
Kocamın ölüsü üzerine and içerim ki,
İlerde "Günaydın" ya da "Bana yiyecek bir şey verin" yerine,
"Arturo Ui'yi yok edin!" diye
Haykırmazsam lanet olsun bana!

GIRI *(Tehdit eder)*

Hey, çok ileri gittin, bebek!

UI

Şu anda mezarlar arasındayız.
Burada yer olmayabilir yumuşak duygulara.
Ama ben, ticaretten söz ediyorum;
Ticaret tanımaz ölenleri!

BETTY

Ah, Dullfeet, Dullfeet!
Şimdi daha iyi anlıyorum artık yaşamadığını.

UI

Evet ya!
Dullfeet artık yaşamıyor, bunu iyi düşünün.
Artık Cicero'da kötülüğe, teröre, zorbalığa karşı
Yükselebilecek bir ses kalmadı.
Ne kadar hayıflansanız yeridir!
Ne yazık ki zayıfların ezildiği bu buz gibi dünyada
Dımdızlak, korumasız kaldınız!
Elinizdeki tek güvence ve son koz benim.

BETTY

Bunları, katlettiğiniz adamın dul karısına mı söylüyorsunuz?
Leş yiyen sırtlan!
Biliyordum buraya geleceğinizi.
Çünkü bayılırsınız siz her zaman
İşlediğiniz cinayetin sonucunu görmeye
Sonra da suçu başkalarının üstüne yüklemeye
"Ben yapmadım, kirli eller yaptı"
Ya da "Bundan hiç haberim yok!" gibi herzelerle.
Biliniyor numaralarınız herkesçe.
Zarar gören, "Yandım!" diye bağırırken,
Böğürüyor katil, "Cinayet var! Öcünü alalım!" diye.

UI

Zıpkın gibi bir planım var Cicero'yu koruyacağım!

BETTY *(Zayıf)*

Başaramayacaksınız!

UI

Çok yakında! Şöyle ya da böyle!

BETTY

Tanrı bizi koruyuculardan korusun!

UI

Peki,

Cevabınız nedir?
(Elini uzatır)
Dost muyuz?

BETTY

Asla! Asla! Asla!

(Koşarak uzaklaşır)

(Bir yazı yansıtılır)

AVUSTURYA ŞANSÖLYESİ ENGELBERT DOLLFUSS'UN ÖLDÜRÜLMESİNDEN SONRA AVUSTURYA'NIN İŞGALİ BAŞLAR. NAZİLER HİÇ VAKİT GEÇİRMEDEN ÇEŞİTLİ BURJUVA ÇEVRELERİYLE BİTMEZ TÜKENMEZ BİR PAZARLIĞA GİRİŞİRLER.

14

Arturo Ui'nin Mamouth Oteli'ndeki yatak odası[152]. *Ui karabasan gördüğünden uykusunda debelenmektedir. Korumalar, tabancaları kucaklarında iskemlelerde otururlar.*

UI *(Uykusunda)*

Gelmeyin üstüme kanlı hayaletler! Acıyın bana! Gidin buradan!
(Arka duvar saydamlaşır. Kafasında bir kurşun deliği, Ernesto Roma'nın hayali belirir)

ROMA

Bunlara değer miydi, Arturo?
Neye yaradı,
Bütün bu kasaplık, bunca cinayet, tehdit, kurşunlamalar?
Yaramadı hiçbir şeye.
Çünkü ektiğin tüm suçların kökü çürük, hiç yeşeremeyecekler.
İhanet ise iyi bir gübre değil.
Öldür, yalan söyle!
Clark'ı kullan, Dullfeet'i öldür,
Ama dokunma sakın kendi adamlarına!
Herkesi dolandır, ama dolandırıcıları koru!
Sen, uğursuz herif,
Her şeyi ezebilirsin ayaklarınla,
Ama seni taşıyan ayakları ezme!

Herkesin yüzüne karşı yalan söyleyebilirsin,
Ama seni yansıtan aynaya yalan söyleme!
Sen Arturo, beni öldürdüğün an kendini öldürdün.
Sen meyhane köşelerinden bir hiçken,
Seni bu durumlara ben getirdim.
Ama şimdi ben, buz gibi bir sonsuzlukta
Senin kötülüğünü düşünüyorum.
İhanet yükseltti seni, ihanet alaşağı edecek.
Bana, eski dostuna, yardımcına layık gördüğün ihaneti
Yapacaksın başkalarına da.
Başkaları da sana.
Yemyeşil bir örtü gibi,
Toprak Ernesto Roma'nın üstünü örttü,
Ama örtmedi senin alçaklığını.
Mezar kazıcılarının bile görebileceği biçimde
Taşlar arasında dalgalanıp duruyor alçaklığın.
Öldürttüklerinin, öldürteceklerinin ayağa dikilecekleri gün gelecek, Arturo.
İşte o gün, yüreklerinde kinle,
Kanlı bir ordu halinde üstüne yürüyecekler.
Ve sen Arturo, yapayalnız olacak,
Kaçacak delik bulamayacaksın.
Şunu da bil ben de dikileceğim karşına.
İstersen tehditler savur, yalvar yakar, lanetle,
Tutamayacağın sözler ver!
Seni kimse duymayacak, beni kimsenin duymadığı gibi.

UI *(Ter içinde uyanır)*
Vurun, öldürün! Orada! Hain! Korkunç hayalet!
(Korumalar duvarda Ui'nin gösterdiği yere ateş ederler).

ROMA *(Yavaş yavaş kaybolurken)*
Vurun da göreyim! Artık kurşun işlemez bana!

15

Chicago[153]. kabzımallarla manavların toplantısı.

BİRİNCİ MANAV[12]
Her yanda cinayet! Şantaj! Hırsızlık! Kesmeler, asmalar!

İKİNCİ MANAV
Daha kötüsü, korkaklığımız, boyun eğmemiz bizim bunlara!

ÜÇÜNCÜ MANAV
Ne boyun eğmesi! Ocak ayında, iki kişi dükkânıma geldi,
"Eller yukarı!" dedi.
Ben de soğuk bir bakış fırlattım onlara,
Süzdüm onları baştan aşağı,
Sonra büyük bir soğukkanlılıkla,
"Baylar," dedim, "boyun eğiyorum sadece kaba güce!"
Yani sezdirdim onlarla bir alışverişim olmadığını,
Davranışlarını onaylamadığımı.
Buz gibi davrandım ikisine de.
Bakışlarım şöyle diyordu,
"Pekâlâ, işte kasa burada,
Ama size değil, teslim oluyorum tabancalarınıza."

DÖRDÜNCÜ MANAV
İyi etmişsin!
Benim ellerim de temiz!
Benim suçum yok, dedim karıma da.

BİRİNCİ MANAV
Korkaklık bunun neresinde?
Mantıklı olanı yaptık.
Dişlerimizi gıcırdatarak haracımızı verdik.
Böylece, hayvan heriflerin
Oraya buraya ateşi keseceklerini düşündük!
Ama nerdee!
Cinayetler, zorbalıklar, şantajlar, soygunlar yine!

İKİNCİ MANAV
Yutturamazlardı bu numarayı başka yerde!
Ama bizde cesaret nerde!

BEŞİNCİ MANAV
Daha doğrusu, silahımız hani? Karnıbahar satarım ben,
Bir gangster olamam ki.

ÜÇÜNCÜ MANAV
Benim tek dileğim,
Bu köpeğin bir gün kendinden dişli birine çatması.
Hele başka bir yerde denesinler bu oyunu,
O zaman görür dünyanın kaç bucak olduğunu!

DÖRDÜNCÜ MANAV
Örneğin, Cicero'da!
(Cicerolu sebze satıcıları girer, yüzleri bembeyazdır)

CICEROLULAR
Merhaba Chicagolular!

CHİCAGOLULAR
Merhaba! Hangi rüzgâr attı sizi buraya?
CICEROLULAR
Bizi
Çağırdılar.
CHİCAGOLULAR
Kim çağırdı?
CICEROLULAR
O çağırdı!
CHİCAGOLULAR
Nasıl olur da
Çağırırlar sizi buraya?
Borusu ötmez ki onun Cicero'da?
BİRİNCİ CICEROLU
Silahları ötüyor.
İKİNCİ CICEROLU
Boyun eğdik baskısına.
BİRİNCİ CHİCAGOLU
Lanet olsun şu ödlekliğe!
Erkek değil misiniz siz?
Yargıç yok mu Cicero'da?
BİRİNCİ CICEROLU
Yok.
ÜÇÜNCÜ CICEROLU
Artık yok.
ÜÇÜNCÜ CHİCAGOLU
Dinleyin arkadaşlar,
Bu böyle gitmez!
Bu kara vebanın önüne geçmeliyiz!
Bu salgın hastalık bütün ülkeye mi yayılsın istiyorsunuz?
BİRİNCİ CHİCAGOLU
Önce bir kent, sonra bir kent daha!
Ülkenize karşı borcunuz, bu yayılmayı durdurmaktır.
İKİNCİ CICEROLU
Ama neden yalnız biz? Bizim hiç suçumuz yok
Bu olanlarda.
4. CICEROLU
Dilerim, o köpek bir gün
Kendinden dişli birine çatar da
Bulur belasını.

(Ti borusu sesi ile Arturo Ui, yas giysileri içinde Betty Dullfeet, arkalarında Clark, Giri, Givola ve Korumalar girerler. Ui, kaz adımlarıyla aralarından geçerek ortaya gelir. Korumalar arka planda yerlerini alırlar)
GIRI
Merhaba çocuklar!
Hepiniz Cicero'dan mısınız?
BİRİNCİ CICEROLU
Evet.
GIRI
Ya Chicagolular?
BİRİNCİ CHİCAGOLU
Hepimiz buradayız.
GIRI *(Ui'ye)*
Hepsi burada.
GIVOLA
Hepiniz hoş geldiniz! Karnıbahar Tröstü
Yürekten selamlar hepinizi.
(Clark'a)
Buyrun Bay Clark!
CLARK
Sizlere bir yenilikten söz etmek için geldim.
Haftalarca süren, yer yer fırtınalı uzun görüşmeler sonunda,
Bayan Betty Dullfeet'in toptancı ithalat şirketi
Katılma kararı aldı Tröstümüze.
Artık, mallarınızı Karnıbahar Tröstü'nden alacaksınız gelecekte.
Kazancınız apaçık ortada
Daha fazla güvenceniz olacak mal tesliminde.
Fiyatlara azıcık zam yaparak sabitleştirdik.
Bayan Betty Dullfeet, lütfen
Tröstümüzün yeni üyesi olarak
Elinizi sıkmama izin verin.
(Clark ile Betty el sıkışırlar)
GIVOLA
Şimdi Arturo Ui konuşacak!
UI *(Mikrofonun önüne gelir)*
Dostlar! Cicerolular, Chicagolular! Hemşehrilerim!
Dinleyin beni. Bir yıl kadar önce,
İhtiyar Dogsborough, o dürüst adam
-- Tanrı onu kutsasın – yaşlı gözlerle,

Benden Chicago'nun sebze ticaretini korumamı istediğinde
Çok mutlu olmuştum.
Ama doğrusu, o zaman, bu hayırlı işe
Layık olup olmayacağım konusunda onun güvenine
Tam olarak emin değildim.
Ve Dogsborough aramızdan ayrıldı.
Vasiyetnameyi hepiniz okuyabilirsiniz.
Vasiyetnamenin sonuna doğru bana "oğlum" diyor.
Onun direktifiyle o güne kadar yaptıklarım için
Büyük bir duyarlılıkla teşekkür ediyor.
Onun isteğini kabul ettiğimden beri,
Chicago'daki sebze satışları
-- İster karnıbahar, isten maydanoz, soğan olsun --
Hiçbir zaman korumasız kalmamıştır.
Övünmek gibi olmasın, ama
Bu benim kararlı tutumum sayesinde olmuştur.
Hiç beklemediğim bir şey oldu daha sonra
Ignatius Dullfeet benden yardım istediğinde aynı konuda
Hiç gocunmadım, Cicero'yu kanatlarımın altına aldım.
Ancak hemen Cicerolu dükkân sahiplerinin de
Beni istemeleri koşulunu öne sürdüm.
Kendileri özgür iradeleriyle beni seçmeliler!
Adamlarıma da kesin emir verdim
Cicero'da zorbalık yok! Kent beni özgürce seçmeli!
Yarım ağızla, "Eh n'apalım"lar
Ya da diş gıcırdatarak "Peki"ler istemem.
Gönülsüz kabullerden nefret ederim.
Benim sizden beklediğim sevinçle söylenmiş bir "evet!"tir[13].
Cicerolular, sizden kısa ve kesin bir cevap bekliyorum.
Sizlere ve beni uzun zamandır tanıyan
Ve bana gerçekten güvenen Chicagolulara
Bir kez daha soruyorum benimle misiniz?
Bu arada şunu belirteyim
Benimle olmayan bana karşıdır;
Bana karşı olan da,
Bu davranışının sonucuna katlanmak zorundadır.
Şimdi seçime geçebilirsiniz!

GIVOLA

Seçime geçmeden önce,
Bir de hepinizin tanıdığı,
Sevip saydığı dul Bayan Betty Dullfeet'i dinleyelim!

BETTY

Dostlarım!
Sizlerin de dostu olan
Sevgili kocam Ignatius Dullfeet...

GIVOLA

Huzur içinde uyusun!

BETTY

Ve...
Aramızda olmadığına göre,
Onun desteğini yitirmiş bulunuyoruz. Bu bakımdan,
Bay Arturo Ui'ye inanmanızı, güvenmenizi öğütlerim.
Bu acılı günler, onu daha iyi anlamama ve daha yakından
Tanımama yardımcı oldu.

GIVOLA

Şimdi oylama!

GIRI

Ui için
Eller yukarı!
(Birkaç kişi hemen el kaldırır)

BİR CICEROLU

İsteyen salonu terk edebilir mi?

GIVOLA

Herkes istediğini yapabilir.
(Cicerolu çekingen ve korkak salonu terk eder. Arkasından iki Koruma onu izler. Sonra bir silah sesi duyulur)

GIRI

Evet, şimdi sıra sizlerde! Özgür oyunuzu görelim!
(Oradaki herkes ellerini kaldırır, bazıları iki elini birden kaldırır)

GIVOLA

Patron, oylama tamamlandı.
Cicerolu ve Chicagolu sebze satıcıları
Hayranlık ve sevinçten titreyerek
Koruyuculuğunuz için teşekkürlerini sunuyorlar.

UI

Gururla kabul ediyorum teşekkürlerinizi.
Onbeş yıl önce,
Bronxlu basit ve yoksul bir ailenin çocuğu,
Bir işsiz olarak yedi arkadaşımla birlikte hayata atıldığımda,
Ben kenar mahallelerin inançlı çocuğu,
Kafama koymuştum huzur getirmeyi karnıbahar piyasasına.

Daha o zamanlar, bugünkü barışı hedefleyen
Ülküdaşlardan kurulu küçük bir grup, bugün bir ordu oldu.
Chicago'nun sebze ticaretindeki huzur bir hayal değil şimdi,
Taş gibi bir gerçek.
Ve bu huzuru, barışı sağlamak için,
Yeteri kadar tomson, otomatik tüfek ve tabanca, cop, bomba
Ve zırhlı araç ısmarlamış bulunuyorum.
Çünkü kendilerini tehlikelere karşı korumamı isteyen kentler
Yalnız Chicago ve Cicero değil,
Başka kentler de sırada
Michigan ile Milwaukee! Detroit! Toledo! Pittsburg! Cincinati!
Yani nerde sebze ticareti varsa, ben de orada.
Flint! Boston! Baltimore! St. Louis! Little Rock! Philadelphia!
Connecticut! New Jersey! Alleghany! Cleveland! Columbia!
Charleston! New York!
Korunmak için çırpınıyorlar bunların hepsi.
"Yuuu"[14] sesleri yok,
"Bu iyi bir şey değil!" sözleri durduramaz Ui'yi.
(Trampet tramolası ve Ti borusu eşliğinde perde kapanır)

(Ui'nin konuşması sırasında şu yazı perdeye yansıtılır)

BAŞKA ÜLKELERİ İŞGAL YOLU ARTIK AÇILMIŞTI.
AVUSTURYA'DAN SONRA
ÇEKOSLOVAKYA, POLONYA, DANİMARKA, NORVEÇ,
HOLLANDA, BELÇİKA, FRANSA, ROMANYA, BULGARİSTAN,
YUNANİSTAN.

SONDEYİŞ

Sizler görmeyi öğrenin bakakalmak yerine
Kımıldayın yerinizden, son verin gevezeliklere
Bu düzen az kalsın dünyayı yönetecekti!
Sonunda yenildi, ama ceremeyi halklar çekti.
Zaferi kutlamada hiç acele etmemeli –
Pisliği doğuran karın bugün bile verimli!

SON

[EK]

[Ön oyunun önceki varyantı[15]]

ÖN OYUN

Anlatıcı, bez yazı perdesinin önüne çıkar. Perdenin üstüne bazı açıklamalar yansıtılır: "Doklardaki Kredi Yolsuzluğunun Gerçek Yüzü!" –"Yaşlı Dogsborough'nun Vasiyeti ve İtirafları!" – "Şu Mahut Antrepo Yangınından Sansasyonel Açıklamalar!"– "Dostları Gangster Ernesto Roma'yı Nasıl Öldürdüler!"– "Ignatius Dullfeet'in Baskı Altına Alınıp Öldürülüşü!"–"Cicero Kentinin Gangsterler Tarafından Fethi". Fonda ucuz meyhane müziği.

ANLATICI
Sayın seyirciler, bugün burada –
Hey siz, arkadakiler gürültüyü kesin lütfen!
Siz de şapkanızı çıkarın, bayan! –
Evet, ne diyorduk, bugün burada size
Tarihin en büyük gangster gösterisini sunacağız.
Ayrıca, hiç duymadığınız bir olayı ilk kez açıklayacağız:
Doklardaki Kredi Yolsuzluğunun Gerçek Yüzü!
Buna ek olarak daha neler neler:
Yaşlı Dogsborough'nun Vasiyeti ve İtirafları!
Borsanın çöküşü sırasında,
Arturo Ui'nin durdurulamayan yükselişi!
Ve Şu Mahut Antrepo Yangınından Sansasyonel Açıklamalar!
Dullfeet'in Öldürülüşü: Adalet Komada!
Gangsterler arasında: Ernesto Roma'nın katledilmesi!
Finalde de size sonuç tablosu olarak
Cicero Kenti'nin gangsterler tarafından fethedilişini sunacağız.
Sanatçılarımız, şimdi burada, size
Ünlü kahramanlarını canlandıracaklar gangster dünyamızın
Hepsini
Gelip geçenleri
Ölüleri, yaşayanları
Unutulanları, kalanları
Doğanları, olanları
Örneğin namuslu yaşlı Dogsborough gibilerini!
(Perdenin önüne yaşlı Dogsborough çıkar)

Yüreği kara, saçları ak pak.
Sana hizmet edenleri çıkar ortaya, sen ayartılmış ihtiyar!
(Yaşlı Dogsborough eğilerek selam verdikten sonra çıkar)
Ayrıca size – hah geldi işte –
(Perdenin önüne Givola gelir)
Çiçekçi Givola.
Sentetik yağlayıcı ağzıyla
Yutturur size oğlağı sütçü beygiri niyetine.
Yalanın kısaymış bacakları!
Onunkine bir bakın hele!
(Givola topallayarak çıkar)
Şimdi de Emanuele Giri, süper soytarı!
Çık da görsünler o iğrenç yüzünü!
(Perdenin önüne Giri çıkar ve seyircileri eliyle selamlar)
Bütün dönemlerin en azılı katili!
Bas git, gözüm görmesin seni!
(Giri, öfkeyle çıkar)
Ve şimdi de seyredeceğiniz en büyük kozumuz!
Gangsterlerin gangsteri!
Kötü ün sahibi Arturo Ui!
Bütün günahlarımızı, yolsuzluklarımızı
Zorbalıklarımızı, budalalıklarımızı ve zaaflarımızı
Temsil eden bir serseri!
(Perdenin önüne Arturo Ui çıkar ve sahne önünde enlemesine yürüyerek seyirciyi selamlar ve çıkar)
Kim anımsamaz ki Üçüncü Richard'ı?
Kırımızı ve beyaz gül savaşlarından beri
Ondan büyük üçkağıtçı,
Ondan büyük bir katil gelmedi bu dünyaya!
Saygıdeğer seyirciler,
Müdürlüğümüz, masraftan, ek giderlerden kaçınmadı
Ve bu oyunu klasik üslupla sunmayı göze aldı.
Bu gece seyredeceğiniz bu katı gerçekler
Bilmedik, yeni şeyler değil sizlere
Bunları ne uydurduk, ne tasarladık,
Sansür etmeden dosdoğru sizlere sunduk:
Bütün Avrupa bilir burada göstereceklerimizin soyunu
Bu herkesin bildiği bir gangster oyunu!
(Müzik başlar, müziğe otomatik silahların sesi karışır. Anlatıcı çıkar)

[Sahne **8d**][16]

d

(Sahne tekrar aydınlandığında tanık iskemlesinde Rıhtım Papatyası [Dockdaisy] oturmaktadır)

DAISY *(Mekanik bir sesle)*
Sanığı tanıyorum, hem o suç akan suratından
Hem de bir metre yetmiş santimlik boyundan.
Kocamın belediye binasına girerken vurulduğu gün,
Görümcem, öğle üzeri, belediyenin oralarda görmüş sanığı,
Koltuğunun altında Webster marka bir otomatiği
Ve kuşku doğuran bir hali varmış.
(Kararır. Org müziği başlar)

[Sahne 9a'nın daha önceki bir varyantı][17]

(Rıhtım bölgesi. Kurşunlarla delik deşik edilmiş bir kamyondan kanlar içinde bir sürücü zorlukla iner ve öne gelir)

SÜRÜCÜ
Yetişin! İmdat! Kaçmayın benden!
Tanıklık etmelisiniz!
Arkadaşım öldü, arabada!...
Kolumu sarmak için bir bez gerekli
Sinek gibi öldürüyorlar bizi.
Katiller! Arkadan geldiler, dört kişiydiler!
Korkaklar! Ama ben biliyorum kim olduklarını.
Tek tek gösterebilirim size!
– Bu Ui'nin işi!
Ui'nin işi diyorum! Ui'nin...
(Çok yakından bir otomatik silah sesi gelir ve sürücü yığılır kalır)
Ui ve hempaları!
Yardım edin, kan kaybediyorum!
Bu vebayı kimse durdurmayacak mı?
(Bir yazı yansıtılır)
REİCHSTAG (PARLAMENTO) YANGINI DURUŞMASINI ÜNLÜ "UZUN BIÇAKLAR GECESİ" İZLER. NAZİLER KORKUNÇ TERÖR EYLEMLERİYLE İKTİDARLARINI KESİNLEŞTİRİRLER.

SIMONE MACHARD'IN DÜŞLERİ[1]

[Die Gesichte der Simone Machard]

Türkçesi:
Özdemir Nutku

Çalışmaya Katılan[2]: Lion Feuchtwanger

Aksiyon, 1940 yılında, orta Fransa'da küçük bir kent olan Saint Martin'de, Paris'ten güneye giden ana cadde üzerinde geçer.

Sahne "Du Relais" adlı bir Konukevi'nin[22] avlusunda geçer. Arkada alçak tavanlı bir garaj görülür. Seyircinin sağına gelen tarafta Konukevi'nin geriye doğru açılan girişi vardır; solda şoförlerin odalarına giden konukevi deposunun sundurması görülür. Depo ile garaj arasında caddeye açılan oldukça büyük bir kapı yer alır. Konukevi yönetimi nakliye işleriyle de uğraştığından garaj geniş tutulmuştur.

Kişiler[4]

•Philip Chavez, Saint-Martin Belediye Başkanı (düşlerde: Kral VII. Karl). •Honoré Fetain, Yüzbaşı, varlıklı bir şarap tüccarı (düşlerde: Burgonya Dükü). •Henri Soupeau, Konukevi'nin patronu (düşlerde: Başkomutan). •Marie Soupeau, annesi (düşlerde: Kral'ın Annesi Isabeau). •Bir Albay (düşlerde: Beauvais Piskoposu). •Bir Alman Yüzbaşı (düşlerde: İngiliz Komutan). •Simone Machard (düşlerde: Orleanslı Bakire-Jan Dark). •Maurice, Robert: şoförler, Konukevi'nin görevlileri. •Georges, Père Gustave: Konukevi'nin görevlileri. •Thérèse, oda hizmetçisi. •Madame Machard, Simone'nun annesi. •Monsieur Machard, Simone'nun babası. •Bir Çavuş. •Bir Melek. •İnsanlar

1

KİTAP

(Sağ kolu bandajlanıp askıya alınmış olan asker Georges, bir iç lastiğini yamamakta olan Père Gustave'ın yanına oturmuş sigara içmektedir. Konukevi'nin şoförleri olan Maurice ve Robert kardeşler göğe bakmaktadırlar. Uçak sesleri gelmektedir. 14. Haziran akşamı[23]*)*

ROBERT Bizimkiler olmalı.

MAURİCE Hayır, bizimkiler değil.

ROBERT *(Georges'a seslenir)* Bunlar bizimkiler mi, yoksa Almanlar mı?

GEORGES *(Askıdaki kolunu çok dikkatle hareket ettirirken)* Şimdi kolumun üst tarafı da hissizleşti.

PÈRE GUSTAVE Hareket ettirme, sonra kötü olur.

(İçeri Simone Machard girer; çelimsizdir, ona uzun gelen bir eteği ve ayağına büyük gelen pabuçları vardır. Çok ağır olduğu belli olan bir çamaşır sepeti sürüklemektedir)

ROBERT Ağır mı?

(Simone, evet anlamında başını sallar ve sepeti benzin pompasının kaidesine kadar sürükler. Erkekler sigaralarını tüttürerek ona bakarlar)

GEORGES *(Père Gustave'a)* Acaba bandajdan mı dersin? Dünden beri yeniden kaskatı kesildi.

PÈRE GUSTAVE Simone, Mösyö Georges'a raftaki elma şarabından getirsene.

SIMONE *(Sepeti bırakarak)* Ya patron bir daha görürse?

PÈRE GUSTAVE Sana söyleneni yap.

(Simone gider)

ROBERT Bir kerecik olsun cevap ver be adam! Bir üniforması var, ama uçakların gelişine bile aldırdığı yok! Senin gibi askerlerle yalnızca savaş kaybedilir.

GEORGES Ne demek istiyorsun sen? Kolumun üst tarafı tamamen felç durumda. Père Gustave bunun bandajdan olduğunu söylüyor.

ROBERT Ben sana şu tepemizde dolaşan uçakları soruyorum.

GEORGES *(Göğe bakmadan)* Bunlar Alman. Bizimkiler havalanmıyor.

(Simone, bir şişe beyaz şarapla gelir ve Georges'a ikram eder)

SIMONE Yani savaşı kaybettiğimizi mi söylemek istiyorsunuz, Mösyö Georges?

GEORGES Savaşı kaybetmişiz kazanmışız fark etmez, benim iki kolum sağlam olsun da!

(Patron, Mösyö Henri Soupeau, sokaktan gelir. Simone ona hemen şarap ikram eder. Patron kapının önünde durur, avluda kim var kim yok kontrol eder, sonra sokaktaki birine gelmesi için işaret eder. İçeriye pardösü[24] giymiş bir adam girer. Patron, ona bir şeyler fısıldayarak ve adamı oradakilerden adeta saklayarak yol gösterir. Her ikisi de hızla Konukevi'ne girerler ve gözden kaybolurlar)

PÈRE GUSTAVE Pardösüyü gördünüz mü? Bu bir subay. Bir albay. Cepheden kirişi kıran biri daha. Nasıl da kendini saklamaya çalışıyordu. Ama tıkınmaya gelince bunun gibiler üç kişilik yemek yerler.

(Simone, çamaşır sepetinin yanına gider. Benzin pompasının kaidesine oturur ve sepetin içinde, çamaşırların üstünde duran kitabı alıp okumaya başlar)

GEORGES *(Şaraptan bir yudum aldıktan sonra)* Ben asıl şu Robert'e kıl oluyorum. Ona göre bizim gibi askerlerle savaş kaybedilirmiş. Oysa herkesin benim üstümden çok şey kazandığı kesin. Örneğin, Tours'da postallarımdan, Bordeaux'da miğferimden para kazananlar oldu. Üniformam Azur kıyılarında[25] bir malikâne getirdi. Tozluklarıma ise yedi yarış atının ihtiyacı oldu. Savaş çıkmadan çok önceden Fransa hep benden geçindi.

PÈRE GUSTAVE Ama kaybetti. Pelerinleri[26] yüzünden.

GEORGES Evet. 200 hangarda bedeli ödenmiş tam teçhizatlı, deneme uçuşları tamamlanmış 1000 savaş uçağı[27] var, ama Fransa'nın başı belaya girdiği zaman bunların hiçbiri havalanmaz. Çelik ve çimento harcanarak yapılan, 1000 kilometre uzunluğunda, yedi kat yerin dibine inen ve 10 milyara mal olan o müstahdem mevki[28] varken, savaş, herkesin şaşkın bakışları önünde, açık alanda yapılır. Ve savaş başladığında bizim albayımız makam arabasına atladığı gibi ters yöne doğru basar gaza, arkasından da şarap ve gıda maddeleriyle dolu iki araba onu izler. İki milyon er emir bekler, ölmeye hazırdırlar, ama Savaş Bakanının metresi, Başbakanın metresi[29] ile anlaşamadığından beklenen emir bir türlü gelmez. Evet böyle işte, bizim savunma hattımız olduğu yerde çakılı kalırken, onların müstahkem mevkileri tekerlekler üzerine inşa edildiklerinden üzerimize doğru yuvarlanmaya başlarlar. Yakıt buldukları sürece tanklarını[30] hiçbir şey durduramaz. Ve bu yakıtı da bizim depolarımızdan alırlar. Yarın sabah erkenden burada karşında bulacaksın onları, Simone. Bu kez senin yakıtını tüketecekler. Şarap için sağ ol.

ROBERT Onun önünde tanklardan söz etme *(Başıyla Simone'yi göstererek)* Kardeşi cephede.

GEORGES O, kitabına dalmış.

PÈRE GUSTAVE *(Robert'e)* Bir el Belote[31] çevirelim mi?

ROBERT Başım ağrıyor. Bütün gün Yüzbaşı'nın[32] şarap fıçılarıyla akın akın gelen göçmenler[33] arasından geçtik. Büyük bir halk göçü bu.

PÈRE GUSTAVE Yüzbaşı'nın şarapları bütün göçmenlerden daha değerli. Anlamıyor musun?

GEORGES Tüm dünya insanların birer faşist olduğunu biliyor. Herif. Genel Kurmay'daki dostlarından cephede her şeyin kötü gittiği hakkında mutlaka bir tiyo almıştır.

ROBERT Maurice hop oturup hop kalkıyor. Lanet olası şarap fıçılarını karılara, çocuklara taşımaktan usandığını söylüyor. Ben ranzama gidip kestireceğim.

(Çıkar)

PÈRE GUSTAVE Savaş halindeki devletler için böylesine bir göç çok tehlikeli. Herkes tanklar tarafından batağa sürüklenebilir, ama içlerinde insani olan şey yine de kalır. Sivillerin savaşın içinde bulunmaları çok saçma. Bence savaş başlar başlamaz siviller başka bir gezegene götürülmeli; çünkü ayak bağı olmaktan başka işe yaramazlar. Ya halktan ya da savaştan vazgeçilmeli; her ikisi bir arada yürümez[34].

(Georges, Simone'nin yanına oturur)

GEORGES *(Çamaşır sepetine uzanarak)* Çamaşırı kurumadan toplamışsın.

SIMONE *(Kitabını okumayı sürdürürken)* Göçmenler masa örtülerine dadandılar.

GEORGES Herhalde kundak bezi ya da dolak yapmak içindir.

SIMONE *(Okumayı sürdürür)* İyi de, Madam tek tek sayıyor.

GEORGES *(Kitabı göstererek)* Hâlâ Orleans Bakiresi[35] mi? *(Simone evet anlamında başını sallar)* O kitabı sana kim verdi?

SIMONE Patron[36]. Bir türlü bitiremiyorum. 72. sayfadayım. Orleans Bakiresi İngilizleri yendi, Reims'da krala taç giydirdi[37]. *(Okumayı sürdürür)*

GEORGES Bu modası geçmiş şeyi ne diye okuyorsun?

SIMONE Sonunu merak ediyorum. Fransa'nın dünyanın en güzel ülkesi olduğu doğru mu, Mösyö Georges?

GEORGES Kitapta böyle mi yazıyor? *(Simone evet anlamında başını sallar)* Dünyanın her yerini bilmiyorum ki... Ama en güzel ülke, içinde yaşadığındır derler.

SIMONE Örneğin, Gironde[38] nasıl bir yer acaba?

GEORGES Sanırım, orada da şarap imal ediliyor. Fransa'nın, büyük bir şarapkolik olduğu söylenir.

SIMONE Seine Irmağı üzerinde çok mavna var mı?

GEORGES Bin kadar var.

SIMONE Ya senin[39] bulunduğun Saint-Denis[40] nasıl?

GEORGES Orada kayda değer bir şey yok..

SIMONE Ama güzel, değil mi?

GEORGES Francalası, şarabı ve balığı güzeldir. Turuncu güneşlikli kahvehanelere rastlanmaz. Sabahın erken saatlerindeki kasaplara ve manavlara da... Ahududu likörü içilen bistrolara da... Panayırlar kurulup marşlar çalarken denize indirilen gemilere boş ver. Altında Boule[41] oyunu oynanan kavak ağaçlarına kim karşı olabilir? Erzak torbalarını yine Spor Salonuna götürmen gerekiyor mu?

SIMONE Eğer istihkâmcılar[42] bir daha gelirlerse. Şimdi gitmeliyim.

GEORGES Ne istihkâmcıları?

SIMONE Mutfaktakiler istihkâmcıları bekliyorlar. 132. Alaydanmışlar. Büyük gulaş tencereleri göçmen furyası sırasında kaybolup gitmiş.

GEORGES Aralarında kardeşin de vardı, değil mi?

SIMONE Evet. Cepheye gidiyorlar - Bu kitapta, Melek, Bakire'den Fransa'nın bütün düşmanlarını öldürmesini bekliyor. Tanrı buyruğu[43].

GEORGES Şu kana susamışların kitabını okudukça hep hayallere dalıyorsun. O zaman ne diye senin için gazete getiriyorum?

SIMONE Tanklarını gerçekten halkın üstüne mi sürüyorlar Mösyö Georges?

GEORGES Evet. Ama sen çok fazla okuyorsun.

(Kitabı kızın elinden almak ister; o sırada Patron Konukevi'nin kapısında gözükür)

PATRON Georges, kahvaltı salonuna kimseyi bırakmayın. *(Simone'ye)* İş zamanı yine kitap okuyorsun, Simone. Sana kitabı çalışma sırasında okuyasın diye vermedim.

SIMONE *(Telaşla masa örtülerini saymaya başlar)* Çamaşırları sayarken şöyle bir baktım. Bağışlayın, Mösyö Henri.

PÈRE GUSTAVE Sizin yerinizde olsam o kitabı ona hiç vermezdim, Mösyö Henri; aklı karışıyor.

PATRON Saçma. Fransa tarihini okuyup öğrenmesi için tam zamanı. Bugünün gençleri Fransa'nın ne olduğunu hiç bilmiyorlar. *(İçeri bağırır)* Jean, ordövrler[44] kahvaltı salonuna gidecek. *(Sonra yine avludakilere yönelir)* Bir zamanlar ne büyük idealistler vardı. Tanrı da biliyor ya, bir Orleanslı Bakire'ye ihtiyacımız var.

PÉRE GUSTAVE *(Sahte bir tavırla)* Onu nerden bulacağız?

PATRON Onu nerden mi bulacağız? Her yerden. Herkes olabilir. Sen olabilirsin! Georges olabilir! *(Simone'yi göstererek)* O olabilir. Gerektiğinde herhangi bir çocuk bile olabilir. Çok basit. O kız da bir köylü çocuğu.

PÉRE GUSTAVE Orleanslı Bakire için biraz minyon değil mi?

PATRON Biraz minyon, biraz genç, biraz iri, biraz yaşlı; ne fark eder! Ruh olmayan yerde, bahaneler vardır. *(Kafasını döndürüp içeri bağırır)* Portekiz sardalyası da aldın mı, Jean?

PÉRE GUSTAVE *(Simone'ye)* Sen ne dersin? Değişmeye hazır mısın? Ama korkarım, günümüzde artık melek falan göründüğü yok!

PATRON Yeter Pére Gustave. Çocuğun önünde, şu alaylı tavrınızı bırakırsanız memnun olurum. Pis yorumlarınızı kendinize saklayın; bırakın, çocuk kitabını okusun. *(İçeri girerken)* Tabii iş saatleri dışında.

(Çıkar)

PÉRE GUSTAVE *(Sırıtır)* Ne müthiş değil mi, Georges? Şimdi de Orleanslı Bakire olarak çamaşırcı bir kız yetiştirilecek, tabii yalnızca iş saatleri dışında.

SIMONE Patron haksızlık yapmaz.

PÉRE GUSTAVE Tabii yapmaz, o büyük bir hayırseverdir. Ailen kıt kanaat geçinsin diye sana haftada 20 Frank[5] veriyor ya.

SIMONE Erkek kardeşim işini kaybetmesin diye beni burada tutuyor.

PÉRE GUSTAVE Ve böylece de hem bir pompacı, hem hizmetçi, hem de bulaşıkçı kazanmış oluyor.

SIMONE Savaşta olduğumuz için.

PÉRE GUSTAVE Bu da senin için hiç de kötü değil, ha?

PATRON *(Konukevi'nin kapısında görünür)* Pére Gustave, konuklar için yarım şişe 23 ürünü Chablis[45] ve alabalık.
(İçeri girer)

PÉRE GUSTAVE Demek pardösüsüne saklanan sayın albayımız için, Fransa yerle bir olmadan önce, bir şişe Chablis.
(Gider ve bir şişe Chablis'le geri gelir, Konukevi'ne girer)

BİR KADIN SESİ *(Konukevi'nin birinci katından)* Simone, masa örtüleri nerde kaldı?
(Simone çamaşır sepetini alır ve tam Konukevi'ne girerken sokaktan bir çavuşla büyük bir karavana tenceresi taşıyan iki kazıcı girer)

ÇAVUŞ Karavanayı buradan alacakmışız. Belediye'den[46] telefon etmişler.

SIMONE *(Canlı ve sevinçli)* Tabii, yemeğiniz hazır. Hemen mutfağa gidin. *(İstihkâm erleri mutfağa giderken Çavuş'a)* Kardeşim André Machard da 132. Alayda, mösyö. Son zamanlarda ondan hiç mektup alamadım; sebebini biliyor musunuz acaba?

ÇAVUŞ Cephede her şey karıştı. İki gündür cephedekilerden biz de haber alamadık.

SIMONE Savaşı kaybettik mi, mösyö?

ÇAVUŞ Ne münasebet, matmazel. Sorun tek tük düşman tanklarıyla olan çatışmadan kaynaklanıyor. Yakında bu canavarların benzinlerinin tükeneceğini söyleniyor. İşte o zaman öylece ortada kalacaklar.

SIMONE Asla Loire'a kadar gelemeyecekler, deniliyor.

ÇAVUŞ Yok yok gelemezler. Siz hiç kaygılanmayın. Seine'den Loire'a kadar çok uzun bir yol[47] var. Asıl kötü olan göç patlaması. Onların arasından geçip cepheye gitmek zor. Bombalanan köprüleri onarmamız gerekli, yoksa takviye gönderemeyiz. *(İstihkâm erleri karavana tenceresi ile gelirler, Çavuş tencerenin içine bakar)* Bu kadar mı? Yazık. Şu tencereye bakın, matmazel. Yarıya kadar bile değil. Bu gönderildiğimiz üçüncü restoran. İlk ikisinde bir şey yoktu. Bunda da bu kadar.

SIMONE *(Huzursuz, tencerenin içine bakar)* Bir yanlışlık olmalı. Yeterli mercimek ve domuz yağı stokumuz var. Patrona ben kendim gideceğim. Tencerenizi doldursunlar. Beni bir dakika bekleyin. *(İçeri koşar)*

GEORGES *(Sigara ikram eder)* Kardeşi daha yeni 17'sine bastı. Saint-Martin'de orduya gönüllü yazılan tek kişi o. Kız da ona çok bağlı.

ÇAVUŞ Şeytan götürsün savaşı. Boktan bir şey. Ordu kendi vatanında düşmanmış gibi muamele görüyor. Bir de başbakan[48] çıkıp radyoda, "Ordu, halktır," demez mi!

PÉRE GUSTAVE *(Geri gelmiştir)* Evet, "Ordu halktır"; halk da düşmandır.

ÇAVUŞ *(Düşmanca)* Ne demek istiyorsunuz?

GEORGES *(Yarı yarıya doldurulmuş karavana tencerecisinin içine bakarak)* Bunu yapmalarına nasıl izin veriyorsunuz. Başkan'a söylesenize.

ÇAVUŞ Başkan'ı çok iyi tanıyoruz. Onun bir iş yaptığı yok.

SIMONE *(Yavaş yavaş gelir; Çavuş'un yüzüne bakmadan)* Patron daha fazla veremeyeceklerini söylüyor; çok fazla göçmen varmış.

PÉRE GUSTAVE Veremiyoruz, çünkü hepsini göçmenler yiyor.

SIMONE *(Umutsuz)* Patron çok öfkeli, Başkan'ın ısrarlarından bunalmış.

ÇAVUŞ *(Yorgun)* Her yerde aynı şey.

PATRON *(Kapıdan avluya girer ve Simone'a katlanmış bir fatura verir)* Alabalığı götürdüğünde hesabı da masaya koy. Çilekleri maliyetine hesapladığımı söyle, onları bana seninkiler satmışlardı. *(İleriye yönelir)* Bir şey mi var? Baylar memnun değiller mi yoksa? Belki buradakilerin durumlarına şöyle bir göz atmak istersiniz. Burası tıka basa dolu ve durmadan da yeni başvurular oluyor. Tanrı biliyor ya, hiç kimse benim kadar Fransa'yı düşünmüyor. *(Çaresizliği gösteren abartılı bir hareketle)* Burasını büyük bir özveriyle ayakta tutmaya çalışıyorum. Bir de bana yardım edenlere bakın *(Pére Gustave ile Georges'u gösterir)* Yaşlı bir adamla, sakat bir adam. Bir de bücür bir kız.. Aç kalmayasanız diye yardım ediyorum. Tüm Fransız ordusunu da ben besleyecek değilim ya.

ÇAVUŞ Ben de onların boş midelerle geceleyin ateşe atılmalarını isteyemem. Öyleyse, köprüleri de siz onarın olsun bitsin. Biz gulaş kazanımızı almadan bir yere gitmeyiz; isterse yıllar sürsün. *(İstihkâm erleriyle birlikte çıkar)*

PATRON Elimden ne gelir? İnsan her şeye koşamaz ki. *(Oradakilere dönerek)* Çocuklar bir Konukevi'ne sahip olmadığınız için şükredin. Sizi kurtlara karşı koruyan biri var hiç olmazsa, öyle değil mi? Yorgunluğumuz bize bu kadar pahalıya mal olduğuna göre, seyahat rehberindeki iki yıldızın[49] hakkını vermek için

biraz terlemelisiniz. *(Père Gustave ve Georges'un söylediklerine pek kulak asmadıklarını görünce öfkeyle)* Kurutulmuş morina balığı gibi dikilmeyin karşımda. *(İçeri doğur bağırır)* Mösyö, avlu serbest, geçebilirsiniz.

ALBAY *(Konukevi'nden çıkar, Patron'a doğru yürür. Patron onu sokak kapısına kadar geçirir)* Fiyatlarınız çok yüksek, utanmalısınız mösyö. Bir öğle yemeği için 160 Frank!

GEORGES *(Bu sırada Konukevi'ne doğru yürümüştür, elleriyle yüzünü kapamış olan Simone'ye yaklaşır)* Çoktan uzaklaştılar bile. Bunun için kendini suçlamamalısın. Senin elinden bir şey gelmezdi ki.

SIMONE Üzülüyorum, çünkü onlar 132. Alaydandılar. Cephede yardıma ihtiyaçları var ve istihkâmcıların köprüleri onarmaları gerekiyor, Mösyö Georges.

PATRON *(Sokak kapısından dönüp gelirken)* Savaş zamanı ciğer ezmesi[50], alabalık, kuzu budu, kuşkonmaz, şarap, kahve, 'Martell 84' konyak[51]! Ama iş hesabı ödemeye gelince bir surat bir surat! Sonra da hızlı servis isterler. Savaş alanından gelirler, ama biraz sabredemezler. Bir subay! Bir Albay! Zavallı Fransa! *(Simone'nin allak bullak olmuş yüzünü görür)* Bir daha mutfağa ait işlere karıştığını görmeyeyim.

(Konukevi'ne girer)

GEORGES *(Père Gustave'a Simone'yi göstererek)* İstihkâmcıların önünde zor duruma düştüğü için utanıyor.

SIMONE Burası hakkında kim bilir ne düşünecekler, Mösyö Georges?

GEORGES *(Simone'ye)* Bırak, başkaları utansın. Yağmur yağdığı gibi, burası da düzenbazlık yapar; köpek osurduğu gibi, Patron da fiyatları yükseltir. Buranın sorumlusu sen değilsin, Simone. Şarap beğenildiğinde gülecek sen değilsin, dam çöktüğünde ağlayacak olan da sen değilsin. Çarşafları sen seçmedin. Yemeği sen boşlamadın. Anladın mı?

SIMONE *(Tatmin olmamıştır)* Evet, Mösyö Georges.

GEORGES André, onun yerini kaybetmemesi için senin burada çalıştığını biliyor. Bu da yeter. Şimdi spor salonuna git ve küçük François'yı ziyaret et. Ama annesinin Stuka uçaklarından korktuğunu[52] anlatmasına izin verme. Sonra bütün gece kâbus görüyorsun. Durmadan savaşı yaşıyorsun. *(Père Gustave'ın yanına giderken)* Çok fazla hayal kuruyorsun.

PÉRE GUSTAVE *(Giysisindeki hava deliğini yamarken)* Spor Salonuna gitmekten de pek hoşlanmıyor. Erzak torbalarını çok pahalı bulduklarından ona küfrediyorlar.

GEORGES *(İçini çekerek)* Bildiğim, hep Patron'u savunduğu. Sadık biri.

PATRON *(Konukaevi'nden avluya çıkar, ellerini çırparak şoförlerin kaldığı yere doğru bağırır)* Maurice, Robert!

ROBERT'İN SESİ *(Uykulu)* Evet?

PATRON Yüzbaşı Fetain[6, 53] telefon etti. Bu gece Bordeaux'ya[54] hareket ediyormuş, geri kalan şarap fıçılarını da götürmenizi istiyor.

ROBERT'İN SESİ Bu gece mi? Bu olanaksız, Mösyö Henri. İki gündür yoldaydık.

PATRON Biliyorum, biliyorum. Ne yapayım istiyorsunuz? Yüzbaşı sevkiyat işini çok yavaş buluyor. Elbette, bunda trafik sıkışıklığı da rol oynuyor. Sizin gecenizi gerçekten çalmak istemezdim, ama ne yapayım? *(Çaresizlik jesti yapar)*

ROBERT'İN SESİ Trafik gece de sıkışık. Mavi karartma farlarıyla[55] yol almak zorunda kalıyoruz.

PATRON Ee savaştayız. En iyi müşterilerimizi darıltamayız. Annem de ısrar ediyor. Hadi hazırlanın. *(Père Gustave'a)* Sen de şu yama işini bitir.

(Belediye Başkanı Mösyö Chavez[7], kolunun altında bir evrak çantasıyla sokaktan gelir. Çok gergindir)

PÉRE GUSTAVE *(Patron'u uyarır)* Belediye Başkanı[56].

BAŞKAN Henri, seninle şu kamyonun için bir kez daha görüşmeye geldim. Bir daha söylüyorum, göçmenler için kamyonuna ihtiyacım var.

PATRON Şarapları Yüzbaşı Fetain'e ulaştırmak üzere sözleşme yaptığımı ve sorumluluklarımı yerine getirmek zorunda olduğumu daha önce de sana söyledim. Onu yarı yolda bırakamam. Yüzbaşı annemin gençlik arkadaşı.

BAŞKAN Yüzbaşı'nın şaraplarıymış! Henri, benim bu tür işler yapmaktan ne kadar hoşlanmadığımı sen de bilirsin; ama artık senin şu faşist Fetain'le olan ilişkilerini görmezlikten gelmeyeceğim.

(Simone Konukevi'nden çıkar. Beline bağlı tezgâh büyük erzak torbalarıyla tepeleme doldurulmuştur, ayrıca iki elinde de içi erzak torbası dolu sepetler vardır)

PATRON *(Tehditkâr)* Philippe, Yüzbaşı'yı faşist diye suçlarken dikkatli ol.

BAŞKAN *(Etkili)* Ne, dikkatli mi olayım? Demek bütün söyleyeceğin bu ha! Sen ve senin Yüzbaşı'nın! Almanlar Loire'da[57], Fransa da köpeklere emanet!

PATRON Ne? Almanlar nerede dedin?

BAŞKAN *(Vurgulayarak)* Loire'da. Cephede olması gereken Dokuzuncu Ordumuz, 20 numaralı karayolunda göçmenler yüzünden tıkanıp kaldı. Senin kamyonun da Saint-Martin'deki diğer bütün kamyonlar gibi sabah erkenden hazır olmalı. Spor Salonunu boşaltmalı, göçmenleri taşımalıyız. Bu bir emirdir.

(Evrak çantasından küçük kırmızı bir yafta çıkarıp garaj kapısının üstüne yapıştırır)

SIMONE *(Dehşet içinde, alçak sesle Georges'a)* Tanklar mı geliyor Mösyö Georges!

GEORGES *(Elini kızın omzuna koyar)* Evet, Simone.

SIMONE Loire'da olduklarına göre, Tours'a[58] geliyorlar demektir.

GEORGES Evet, Simone.

SIMONE Sonra buraya gelecekler, değil mi?

PATRON Yüzbaşı'nın neden bu kadar acele ettiğini şimdi anlıyorum. *(Sarsılmış)* Demek Almanlar Loire'da, bu çok kötü. *(Yaftayı yapıştıran Başkan'ın yanına gider)* Philippe, bırak şunu. İçeri girip başbaşa bir konuşalım.

BAŞKAN *(Öfkeli)* Hayır, Henri, artık başbaşa konuşmayacağız. Kamyonuna ve benzin pompana artık resmen el konulduğunu herkes bilmeli. Sana çok fazla göz yumdum.

PATRON Sen aklını mı kaçırdın? Bu durumda nasıl kamyonuma el koyarsın! Şuradaki çok az benzinden başka benzinim yok.

BAŞKAN El altından, karaborsadan aldığın miktar, değil mi?

PATRON Ne? Beni yasa dışı yoldan benzin almakla mı suçluyorsun? *(Çılgın gibi)* Père Gustave, bizde hiç karaborsa benzin var mı, söyleyin?

(Père Gustave duymazlıktan gelir, yamasının onarımını bitirmek üzere garaja yollanır)

PATRON *(Bağırarak)* Maurice! Robert! Çabuk buraya gelin! Père Gustave! *(Père Gustave hareketsiz durur)* Hadi konuş! Bizde karaborsa benzin var mı, yok mu?

PÈRE GUSTAVE Benim hiçbir şeyden haberim yok. *(Ona bakan Simone'ye)* İşine git ve buradakileri dinleme.

PATRON Maurice! Robert! Neredesiniz be?

BAŞKAN Yedek benzinin yoksa, şarapları Yüzbaşı'ya neyle göndereceksin?

PATRON Aklınca beni yakaladığını sanıyorsun, ha Başkan? Yanıtlayayım: Yüzbaşı'ya[8] şarapları Yüzbaşı'nın benziniyle gönderiyorum, oldu mu! Georges, karaborsa benzinimiz olduğu konusunda kulağına bir şey çalındı mı?

GEORGES *(Sarılı koluna bakarak)* Cepheden yeni geldim, henüz dört gündür buradayım.

PATRON Doğru, sen nerden bileceksin. *(Maurice ile Robert girer)* Hah işte Maurice ile Robert geldiler. Maurice, Robert! Mösyö Chavez, yasa dışı benzin var diye Konukevi'ni suçluyor. Şimdi size Mösyö Chavez'in önünde soruyorum, bu doğru mu?

(Kardeşler duraklarlar)

BAŞKAN Maurive ve Robert, siz beni tanırsınız. Ben polis değilim, böyle işlere karışmaktan da hiç hoşlanmam. Ama Fransa'nın şimdi benzine ihtiyacı var. Sizden rica ediyorum, buradakilerin önünde burada benzin olduğunu doğrulayın. Siz dürüst delikanlılarsınız.

PATRON Evet?

MAURICE *(Asık suratla)* Bizim benzinden haberimiz yok.

BAŞKAN Demek yanıtınız bu. *(Simone'ye)* Kardeşin cephede, değil mi? Yardım bekleyen bir tank taburunda sanırım. Ama burada benzin olduğunu herhalde sen de söylemeyeceksin?

(Simone dili tutulmuş, kala kalır, sonra ağlamaya başlar)

PATRON Ha yoksa bu bücürü mü bana karşı kullanmayı düşünüyorsunuz? Sayın Başkan, bu çocuğun gözünde benim saygınlığımı lekelemeye hiç mi hiç hakkınız yok. *(Simone'ye)* Sen git Simone.

BAŞKAN *(Yorulmuş)* Yine şu tefeci torbalarını Spor Salonuna mı gönderiyorsun? İstihkâmcıların karavana tenceresini yarı yarıya doldurmuşsun. Neden, çünkü göçmenleri son kuruşuna kadar dolandıracak, sonra da onları açlığa terk edeceksin de ondan.

PATRON Burası hayır derneği değil, ben bir lokantacıyım.

BAŞKAN Doğru. Fransa'yı ancak bir mucize kurtarır[9]. Tepesine kadar boka batmış.

(Çıkar.

Bir an sessizlik)

PATRON Hadi bakalım, Simone. Herkes işine.

(Simone, yavaş yavaş, tedirgin, çevresine bakarak sokak kapısına yürür. Beline bağlı tezgâhtaki kitabını düşürür. Kıpkırmızı olur, kitabı yerden alır, torbaları ve sepetleriyle sokak kapısından kaybolur)

SIMONE MACHARD'IN İLK DÜŞÜ[60]

(14'ü 15 Haziran'a bağlayan gece.
Müzik. Karanlıkta bir Melek belirir. Garaj sundurmasının üstünde durmaktadır; yüzü altın sarısı ve ifadesizdir. Elinde bir trampet vardır, üç kez, yüksek sesle "Jan Dark!" diye bağırır: O anda sahne aydınlanır ve boş avluda Simone, kolunun altında çamaşır sepeti Melek'in karşısında ona bakmaktadır)

MELEK[61]
Jan Dark, Fransa'nın kızı, artık bir şeyler olmalı,
Tarihe karışacak yoksa iki hafta içinde koca Fransa
Bu yüzden yüce efendimiz, yardım için soruşturdu
Ve sonunda seni, küçük bakiresini buldu.
Ve işte bu trampeti gönderdi sana
Günlük küçük işlerinden uyandırasın diye halkı.
Ama şunu bil ki,
Bu trampet toprak üstünde ses çıkarır ancak
Fransa toprakları sesleniyormuş gibi sanki.
Çal trampetini gence yaşlıya, zengine yoksula,
Çal da, Fransa'nın oğulları acısınlar Fransa'ya.
Söyle, teknelerini versinler sana Seine mavnacıları
Girondlu bağcılar şarap ve ekmek yüklesinler.
Saint-Denis'in kazancıları zırhlı araçlar yapsınlar
Lyon'un kerestecileri düşman köprülerini atsınlar.
Söyle şunu onlara: Suratına vurup gülünç düşürdüler
Fransa'yı, onları karnında taşıyan biricik analarını.
O büyük işçi, o büyük şarapçı Fransa tehlikede
İhtiyacı var herkese. Hemen git, onlara söyle.

SIMONE *(Orada başkaları varmış gibi etrafına bakar)* Bunu ben mi yapacağım, mösyö? Jan Dark olabilmem için çelimsiz değil miyim?

MELEK Hayır, değilsin.

SIMONE Öyleyse yaparım.

MELEK Zor olacak. Henüz çok genç ve sıskasın[62].

SIMONE *(Çekingen)* Sen, kardeşim André misin?

MELEK *(Ses çıkarmaz)*

SIMONE Nasılsın?

(Melek kaybolur. Garajın karanlığından asker Georges sallanarak gelir. Simone onun çelik miğferi ile silahlarını getirir)

GEORGES Miğfer ve kılıç[63] mı, bunlara daha çok senin ihtiyacın var. Gerçi bunlar senin için değil, ama Patron'un yalnızca bir sakatı ile bir bücürü var. İşin için üzülme. Bak dinle, tanklar nasıl sucuk makinesi gibi çalışıyor? Kardeşinin bir Melek olmasına hiç şaşmamalı.

SIMONE *(Miğferi ve silahları alır)* Bunları sizin için parlatayım mı, Mösyö Georges?

GEORGES Hayır, Orleanslı Bakire olarak onlara senin ihtiyacın var?

SIMONE *(Miğferi giyer)* Bu doğru. Orleans Kralı'na gitmek üzere hemen yola çıkmalıyım. Burdan 30 kilometre. Tanklar saatte 70 kilometre yapıyor. Ayakkabılarım delik deşik. Yenilerini Paskalya'da verecekler. *(Giderken)* Hiç olmazsa bana el sallayın Mösyö Georges, çünkü çok korkuyorum. Savaş modası geçmiş, kanlı bir şey.
(Georges, sargılı kolunu sallamaya çalışır ve birden kaybolur. Simone küçük daireler çizerek Orleans'ın yolunu tutar)

SIMONE *(Yüksek sesle bir şarkı söyler)*
Giderken Saint-Nazaire'a [64]
Donum yoktu ayağımda.
Ansızın çığlık atmaz mı biri:
Nerde senin donun diye.
Saint-Nazaire'a girmeden önce
Gök o kadar maviydi ki, dedim ben de.
Ve Yulafsa yığılmış dağ gibi
Ve gök haddinden fazla mavi, öylesine.
(Şoförler Maurice ile Robert birden kızın arkasında belirirler, ortaçağ zırhlarıyla donanmışlardır ama üstlerinde iş tulumları vardır)

SIMONE Siz burada ne arıyorsunuz? Beni neden izliyorsunuz?

ROBERT Seni, korumaların[65] olarak izliyoruz. Ama bu şarkıyı söyleme, hiç de uygun değil. Biz seninle nişanlıyız. Jan Dark, adına yakışır biçimde davran.

SIMONE Maurice'le de nişanlı mıyım?

MAURICE Evet, gizlice.
(Pére Gustave, üstünde ilkel bir ortaçağ zırhıyla gelir. Yola bakarak yanlarında geçerken)

SIMONE Pére Gustave!

PÈRE GUSTAVE Hayır, benimle nişanlı değilsin. Benim yaşımdaki insanlar top tüfekle değil, duayla uğraşırlar! Benden fazla bir şey bekleme. Bahşişle yaşayana Fransa için öl, diyorsun.

SIMONE *(Alçak sesle)* Ama Fransa, yani anan, tehlikede.

PÈRE GUSTAVE Benim anam Madam Poirot'ydu, çamaşır yıkardı. Akciğer enfeksiyonu ile yaşamı tehlikeye girdi. Ama ben ne yapabilirdim ki? Yüzlerce ilaca verecek param yoktu.

SIMONE *(Bağırarak)* Öyleyse sana Tanrı ve Melek adına emrediyorum, geri dön, tüfeğini al ve düşmana karşı savaş! *(Yumuşak)* Silahını ben temizlerim.

PÈRE GUSTAVE Pekâlâ, o zaman olur. Al kılıcını taşı! *(Kılıcını kıza verir ve onunla yürümeye başlar)*

MAURICE Daha ne kadar yürüyeceğiz, Simone? Zaten her şey sermayenin hizmetinde. İşçi de usturmaça olup gemiyi rıhtıma çarpmaktan korusun[66] yeter.

SIMONE *(O da saçmasapan, seyirci tarafından anlaşılmayan bir düş konuşmasıyla yanıtlar. Konuşması heyecanlı ve etkileyici duygusu verir)*

MAURICE *(Ama Maurice anlamıştır)* Evet, çok doğru. Tamam, öyleyse yürümeye devam edelim.

ROBERT Sen topallıyorsun, Simone. O taşıdığın demir şey senin için çok ağır olmalı.

SİMONE *(Birden kendini çok yorgun hisseder)* Doğru dürüst kahvaltı etmedim de ondan. *(Durur ve alnını siler)* Şimdi kendimi toparlarım. Robert, krala ne söyleyeceğimi hatırlıyor musun?

ROBERT *(Düş konuşmasıyla anlaşılmaz bir şeyler söyler, sonra)* Hepsi bu kadar.

SIMONE Sağ ol, hatırladım. İlerde Orleans'ın kulelerini görüyor musunuz?

(Albay zırh üstüne pardösü giymiş, gelir. Avludan dışarı süzülür)

PÈRE GUSTAVE Doğrusu iyi başladı. Mareşalımız kenti terk ediyor, herifçioğlu tüydü be.

SIMONE Neden sokaklarda kimsecikler yok Père Gustave?

PÈRE GUSTAVE Herhalde herkes akşam yemeğindedir.

SIMONE Peki ama, neden çan çalıp düşmanın geldiğini bildirmediler, Père Gustave?

PÈRE GUSTAVE Yüzbaşı Fetain'in isteği üzerine zangoçlar Bordeaux'ya gönderildiler.

(Patron Konukevi'nin girişinde görünür. Başında kırmızı tüy takılmış bir miğfer, üstünde pırıl pırıl parlayan bir zırh vardır)

PATRON Jan Dark, satman gereken erzak torbalarını hemen Spor Salonuna götür.

SIMONE Ama Mösyö Henri, hepimizin anası Fransa tehlikede, Almanlar Loire'dalar, benim kralla görüşmem gerekiyor.

PATRON Duyulmamış şey. Konukevimiz elinden geleni yapıyor ya. Patronuna olan saygı borcunu unutma.

(Birden erguvan rengi giysileri olan bir adam garajdan ortaya çıkar)

SIMONE *(Gururla)* Görüyor musunuz Mösyö Henri, işte kralımız VII. Karl[67].

(Erguvan rengi giysiler içindeki adamın Belediye Başkanı olduğu anlaşılır. Üstünde krallara özgü bir pelerin vardır)

BAŞKAN İyi günler, Jan Dark.

SIMONE *(Şaşkın)* Kral siz misiniz?

BAŞKAN Evet, resmen öyle; kamyona el koyuyorum. Jan Dark yalnız konuşmalıyız. *(Şoförler, Père Gustave ve Patron birden karanlıkta kaybolurlar. Simone ile Başkan Benzin pompasının kaidesine oturur)* Her şey bitti, Jan Dark. Mareşal bırakıp gitti, nereye gittiği belli değil. Başkomutan'a krallık mührüyle bir mektup gönderdim, hiç açılmamış olarak geri geldi. Ahırcıbaşı[68] onun kolundan yaralandığını söylüyor, ama yarasını kimse görmemiş. Batan bir gemideyiz. *(Ağlar)* Sen de beni zayıf biriyim diye[69] suçlamak için geldin, biliyorum. Evet, öyleyim. Ya sen nasılsın, Jan Dark? Önce şu karaborsa benzinin nerde olduğunu öğrenmeliyim.

SIMONE[9] Tuğla harmanında, tabii ki...

BAŞKAN Biliyorum, hepsine göz yumdum. Ama sen de o fahiş fiyata satılan erzak torbalarını göçmenlere taşıyıp durdun. Son meteliklerine[70] kadar soyuldu zavallıcıklar.

SIMONE Askerdeki bir meleğin işini başkasına vermesinler diye bunu yapmak sorundaydım, Kral Karl.

BAŞKAN Şoförler de işlerini kaybetmemek için, şarabı, göçmenler yerine, Yüzbaşı Fetain'e götürüyorlar, herhalde.

SIMONE Patron bir de onların askere gitmemeleri için başvuruda bulundu, biliyor musunuz?

BAŞKAN Evet, ülkemin patronları ve aristokratları... Bu saçları onların yüzünden ağarttım. Aristokratlar krala[71] karşılar. Senin kitabında da böyle yazıyor ya. Oysa senin arkanda halk var,

özellikle de Maurice. Sen, ben ve Jan Dark aramızda bir anlaşma yapamaz mıyız?

SIMONE Niye olmasın, Kral Karl? *(Duraksar)* Ama siz de iş hayatını kararlılıkla denetlemelisiniz, karavana[72] tenceresi hep dolu olmalı.

BAŞKAN Elimden geleni yapacağım. Her şeyden önce çok dikkatli olmalıyım, yoksa krallık gelirimi kesiverirler. Ben birçok şeye göz yuman bir adamım, bu yüzden bir şey söylediğimde arkamdan gelmezler elbette. Ama bundan böyle tepelerine binmeliyim. Şu istihkâmcılar örneğin, hakları olan karavanayı Konukevi mutfağından zorla almak yerine bana gelip mızır mızır, "Köprülerinizi siz onarın öyleyse. Biz gulaş kazanımızı dolu istiyoruz," diye şikâyette bulunuyorlar: Burgonya Dükü'nün[73] hiç utanmadan İngilizlere sığınması şaşılacak şey değil mi?

PATRON *(Kapıda belirir)* Duyduğumu göre, Kral Karl, gidişattan pek memnun değilmişsiniz. Belki de halkınızı düşünmeniz çok daha iyi olurdu. Herkes kan ağlıyor. Hiçkimse benim kadar Fransa'yı düşünemez. Ama elden ne gelir ki!
(Çaresizlik jesti yapar ve çıkar)

BAŞKAN *(Düşünceli)* İngilizleri nasıl yenebiliriz?

SIMONE Bunun için trampet çalmalıyım. *(Yere oturur ve olmayan bir trampete vurmaya başlar. Her vuruş toprakta yankı yapar)* Toplanın, Seine Nehri mavnacıları! Koşun, gelin Saint-Denis'in kazancıları! Ortaya çıkın yapı işçileri! Düşman kapımızda!

BAŞKAN Ne görüyorsun, Jan Dark?

SIMONE Geliyorlar, sıkı durun. En önde kurt gibi uluyan bir trampetçi var. Trampeti[74], Yahudi derisinden; omuzuna, suratı Lyonlu Banker Farouche'e benzeyen bir akbaba tünemiş. Hemen arkasında Mareşal Kundakçı[75] yürüyor; yedi üniformalı, insana benzemeyen şişman bir soytarı[76]. Her iki şeytanın üstünde gazete kâğıdından yapılmış, çok iyi seçebildiğim sallanan yaldızlı bir tak var. Bunların arkalarında cellatlar ve komutanlar yürüyorlar. Dar alınları gamalı haçla dağlanmış. Onların arkasından görülmemeleri olanaksız olan tanklar, toplar, trenler, kilise mihrapları ve darağaçları taşıyan kamyonlar geliyor; hepsi tekerlekler üzerinde ve hızlı. Önde savaş arabalarını, arkada yağmalanan şeyleri taşıyan arabalar görüyorum. İnsanlar yok edilip buğdayları yağmalanmış. Girdikleri kentler yerle bir edilip geride çıplak bir çöl bırakılmış[77]. Ama artık yeter! İşte Kral Karl ile Tanrının bakiresi, ben, buna karşı duracağız.

(Daha önce gördüğümüz ve daha sonra göreceğimiz tüm Fransızlar toplanır. Ellerinde ortaçağ silahları, üstlerinde yarım yamalak zırhlar vardır)

SIMONE *(Sevinçle)* Görüyor musun Kral'ım, herkes geldi.

BAŞKAN Herkes değil, Jan Dark. Örneğin, kendi öz anam Isabeau'yu[78] göremiyorum. Komutansa kızıp gitti.

SIMONE Korkma. Fransızların birleşmeleri için şimdi sana krallık tacını giydirmeliyim. Gördüğün gibi, tacını[79] yanımda getirdim. *(Sepetten tacı çıkartır)*

BAŞKAN Peki, ama komutan çekip gittiğine göre, ben şimdi kiminle Tarok[80] oynayacağım?

SIMONE Dam üstünde saksağan[81].
(Simone, tacı Kral'ın başına geçirir. Karanlıkta istihkâmcılar belirir, kepçeyle karavana tenceresine vurmaktadırlar. Büyük bir gürültü çıkmaktadır)

BAŞKAN Bu gürültü de ne?

SIMONE Reims Katedrali'nin çanları.

BAŞKAN Ama bunlar, Konukevi'ne yemek için gönderdiğim istihkâmcılar değil mi?

SIMONE Yemek alamamışlar. Karavana tencereleri boş. Onun için de bu tencereler taç töreni çanları Kral Karl.
(Başkan halkı selamlar)

BAŞKAN Üstü üç taşlı, taç saplı, tunç taç![82]

HERKES Yaşasın Kral! Ve Yaşasın Kral'a taç giydiren Jan Dark!

BAŞKAN *(Simone'ye)* Sağ ol, Jan Dark, Fransa'yı kurtardın.
(Sahne kararır. Müzik bir radyo spikerinin sözlerine karışır)

2

EL SIKIŞMA

(Sabahın erken saatleri. Şoförler Maurice ve Robert, Père Gustave ve asker Georges kahvaltı[10] masasındadırlar. Radyoda bir spiker haberleri okumaktadır)

RADYO Savunma Bakanlığının, sabaha karşı saat üçbuçukta yayımladığı basın bildirisini bir kez daha tekrarlıyoruz: Alman tanklarının hiç umulmadık biçimde Loire'a girmesi[83] nedeniyle,

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

askeri açıdan stratejik önemi olan orta Fransa yolları yeni bir göçmen akınına uğramıştır. Fransa halkından, oldukları yerde kalmalarını ve askeri takviye güçleri için yolları serbest bırakmalarını önemle duyururuz.

MAURICE Çekip gitmenin tam zamanı.

GEORGES Yukardakiler ve diğerleri bütün gece porselenlerini sarıp sarmalayıp kutulara koydular. Sabah beşte kule gibi eşyalarıyla tüydüler. Patron onları polisle tehdit etti, ama işe yaramadı.

ROBERT *(Georges'a)* Peki sen bizi neden uyandırmadın? *(Georges susar)*

MAURICE Patron engel oldu, değil mi? *(Güler)*

ROBERT Peki, sen kırmayacak mısın Georges?

GEORGES Hayır. Üniformamı çıkarıp bekleyeceğim. Hiç olmazsa burada aç kalmıyorum. Kolumun iyi olacağına da artık inanmıyorum.

(Patron Konukevi'nden hızla çıkar. Dikkatle giyinmiştir. Arkasından Patron'un bavulunu sürükleyen Simone gelir)

PATRON *(El çırparak)* Maurice, Robert, Gustave, kımıldayın bakalım. Porselenler toplanacak. Müdüriyetteki dolaplarda ne var ne yoksa kamyona yüklenecek. Jambonları tuzlayarak sarın. Ama önce değerli şarapları taşıyın. Hadi, kahvenizi sonra içersiniz, şimdi savaştayız. Bordeaux'ya gidiyoruz. *(Personel kahvaltıyı sürdürür. Maurice güler)* Ne demek bu? Beni duymadınız mı? Her şey paketlenecek ve kamyona yüklenecek.

MAURICE *(Kayıtsız)* Kamyona el kondu.

PATRON El mi kondu? Saçma. *(Büyük bir jestle)* O döndü. Alman tankları Saint-Martin'e doğru ilerliyor. Bu her şeyi değiştirir. Dün geçerli olan bugün değildir.

PÈRE GUSTAVE *(Alçak sesle)* Bak bu doğru.

PATRON Seninle konuşurken fincanı gagandan indir. *(Simone bavulu bırakır ve bu konuşmalar sırasında Konukevi'ne süzülür)*

MAURICE Kahve ister misin, Robert?

ROBERT İsterim ya, bundan sonra ne bulacağımız belli değil.

PATRON *(Kaygıyla yutkunur)* Mantıklı olun, çocuklar. Pılı pırtısını toplamak için patronunuza yardımcı olun. Bahşişle bir yere varamayız.

(Kimse ilgilenmez)

PATRON Père Gustave, hemen fırla, işe porselenlerle başla. Tamam mı?

PÈRE GUSTAVE *(Duraksayarak ayağa kalkar)* Daha kahvaltımı bitirmedim. Bana öyle bakmayın. Artık işe yaramaz. *(Kızgın)* Al o porselenlerini de kıçına sok.

(Yerine oturur)

PATRON Çıldırdın mı sen? Senin yaşındaki biri! *(Tek tek yüzlerine bakar, sonra motosiklete biner[84], acı bir sesle)* Demek böyle, Almanları karşılayacaksınız, herhalde! Patronla işiniz bitti, öyle mi? Ekmeğinizi verene sevginiz ve saygı borcunuz bu demek. *(Şoförlere)* Sizinle şoförlerim olarak üç kez sözleşme yaptım, yoksa çoktan cephedeydiniz. Teşekkürünüz bu, öyle mi? Oysa insanın personeliyle bir aile olduğunu düşünmüştüm hep. *(Arkaya seslenir)* Simone, bir konyak ver! Kendimi hiç iyi hissetmiyorum. *(Yanıt gelmez)* Simone, hangi cehenneme gittin? - Buyrun bakalım, o da gitti! *(Simone, Konukevi'nden çıkar, sokaklık ceketini giymiştir; Patronuna görünmeden sıvışmak ister)* Simone! *(Simone yürür gider)* Aklını mı kaçırdın sen, neden cevap vermiyorsun?

(Simone koşmaya başlar ve gözden kaybolur. Patron yutkunur ve alnını siler)

GEORGES Simone'nin nesi var acaba?

PATRON *(Tekrar şoförlere)* Demek işten kaçıyorsunuz, ha?

MAURICE Konuşma. Kahvaltımızı bitirince gideriz.

PATRON Ya porselenler?

MAURICE Onları da götürürüz, tabii onları siz toplayıp yüklerseniz.

PATRON Ben mi?

MAURICE Evet siz. Onlar sizin, değil mi?

ROBERT Bordeaux'ya gideceğimize bir garanti veremeyiz, Maurice.

MAURICE Bugün neye garanti verilebilir ki!

PATRON Bu işitilmemiş bir şey. Düşman burada olsaydı siz böyle işten kaçtığınızda ne yapardım, biliyor musunuz? Hepinizi şu duvara dayatır kurşuna dizdirirdim! *(Simone'nin annesi ve babası sokaktan gelirler)* Bunlar burada ne arıyorlar?

BAYAN MACHARD Mösyö Henri, Simone'miz için geldik. Yani Almanlar yakında burada olacaklar ve siz de gidiyorsunuz. O daha çocuk. Kocam da şu vermediğiniz 20 Frank için telaşlandı.

PATRON Gitti, herhalde şeytana uydu.

GEORGES Size gelmedi mi, Bayan Machard?

BAYAN MACHARD Hayır, Mösyö Georges.

GEORGES Bu çok garip.

(Başkan iki polisle çıkagelir. Arkasında Simone onu dürtmektedir)

PATRON Seni Tanrı gönderdi, Philippe. *(Büyük bir jestle)* Ben de bir ayaklanmayla karşı karşıyaydım. Buyur gel.

BAŞKAN Henri, Matmazel Machard kamyonunu sakladığını haber verdi. Böyle bir yasadışılığı elimdeki her şeyle engelleyeceğim. Hatta polis yoluyla da olsa...
(Polisleri gösterir)

PATRON Simone, bu ne küstahlık! Baylar, ben bu yaratığı ailesinin iyiliği için işe almıştım!
(Simone susar)

MAURICE Onu ben gönderdim.

PATRON Demek öyle. Sen de Maurice'in sözünü dinledin öyle mi?

BAYAN MACHARD Simone, bunu nasıl yapabildin?

SIMONE Ben Sayın Başkan'ımıza yardım etmek istedim anne. Bizim kamyona ihtiyaçları var.

PATRON Bizim mi!

SIMONE *(Aklı karışık)* André için bütün yollar tıkanmış. *(Daha fazla konuşamaz)* Lütfen siz anlatın Bayın Başkanı'm.

BAŞKAN Henri, bir kez olsun şu bencilliğini bir yana bırakmaya çalış. Çocuk bana haber vermesinde çok haklı. Böyle bir zamanda bütün malımız mülkümüz Fransa'nın malı mülküdür. Oğullarım cephede, senin kardeşin de öyle. Oğullarımız da kardeşlerimiz de artık bize ait değiller.

PATRON *(Öfkeli)* Bu da düzen kalmadı demektir! Demek mala mülke sahip olmak tarihe karıştı ha? Öyleyse neden Konukevi'ni de Marchadlara hibe etmiyorsun? Şoförlerim de belki kasamı boşaltmak istiyorlardır! Bu, anarşiden başka bir şey değil! Size şunu hatırlatmak isterim Mösyö Chavez, benim annem valinin eşiyle aynı yatılı okuldaydılar. Bir telefonum yeter.

BAŞKAN *(Alttan alır)* Henri, görevimden başka bir şey yapmıyorum.

PATRON[11] Henri, mantıklı ol biraz. Her şey Fransa'nın malıysa, depodaki malzemeler, değerli porselen servisim, gümüşlerim Fransa'nın malı değil mi? Bunlar Almanların eline mi geçsin? Düşmanın eline bir fincan kahve bile geçmemeli, bir parça jambon ya da ne bileyim bir kutu sardalya bile onların eline geçmemeli. Geldiklerinde burası bir çöl olmalı, bunu unuttun mu? Bir başkan olarak sen bana gelip şunu söylemelisin: Henri, görevin, malını mülkünü güvenli bir yere götürüp Almanlardan kaçırmaktır. Buna karşılık ben de sana şunu hatırlatmalıyım: Philippe, bunun için benim kamyona ihtiyacım var.

(Sokaktan bir kalabalığın gürültüleri duyulur. Konukevi'nin kapı zili çalınır, sonra da kapı yumruklanmaya başlar)

PATRON Bu da nesi? Georges, git bak bakalım neler oluyor?
(Georges gider)

PATRON Ve görevlerini unutan benim adamlarım, malımı mülkümü ortada bırakıyorlar. O zaman onlara şöyle demeliyim: *(Şoförlere)* Baylar, Fransız olarak sizden eşyalarımı toplamınızı bekliyorum.

GEORGES *(Geri gelir)* Spor Salonundan bir sürü insan gelmiş, Mösyö Henri. Kamyonun gideceğini haber almışlar. Çok öfkeliler; Başkan'la konuşmak istiyorlarmış.

PATRON *(Sararır)* Al başına belayı, Philippe. İşte gör Simone! Çabuk Georges, büyük kapıyı kapa. *(Georges avlu kapısını kapamaya gider)* Çabuk çabuk! Koşsana... Bu benim erzak torbalarıma karşı bir ayaklanma. Hıh yığınlar! *(Polislere)* Bir şeyler yapın! Hemen! Takviye istemelisin Philippe, bana borcun var. Bana bir şey yapabilirler. Lütfen bana yardım et, Philippe.

BAŞKAN *(Yanındaki polislere)* Kapının yanında durun. *(Patron'a)* Saçma, sana bir şey yapmazlar. Sen de duydun, yalnızca benimle görüşmek istiyorlar. *(Avlunun büyük kapısına vurulmaktadır)* Düzenli gelsinler, üç kişiden fazla içeri almayın. *(Polisler büyük avlu kapısının küçük bir parçasını açarlar. İçeri üç kişi alırlar, bunlar iki erkek ve bebekli bir kadındır)*

BAŞKAN Ne var?

GÖÇMENLERDEN BİRİ *(Kızgın)* Sayın Başkan, kamyonu bekliyoruz!

PATRON Haberi dinlemediniz mi, yolların serbest olması gerekiyor.

BAŞKAN *(Göçmenlere)* Baylar, bayanlar panik yok. Araçlar hazır. Konukevi, düşmanın eline geçmesini istemediği bazı değerli malları buradan götürmek istiyor.

KADIN *(Sabrı taşmış)* Buyrun bakalım, görün! Bunlar insanlar yerine, sandık taşıyacaklar.
(Hava akını sirenleri duyulur)

DIŞARDAN SESLER Stukalar!

PATRON Yine üstümüze pike yaparlar.
(Motor gürültüleri artar, uçakların dalış yaptıkları anlaşılır. Herkes kendini yere atar)

PATRON *(Uçak sesleri uzaklaşınca)* Artık burası tehlikeli olmaya başladı. Hemen gitmeliyim.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

DIŞARDAN SESLER Kamyonu ver hemen. Hepimiz geberip gideceğiz.

PATRON Henüz yüklenmedi de! Philippe!

SIMONE *(Kızgın)* Şimdi mallarınızı düşünmenin zamanı değil.

PATRON *(Şaşkın)* Sen ne demek istiyorsun, Simone?

SIMONE Gıda maddelerini onlara dağıtabiliriz.

ERKEK GÖÇMEN Vaay, demek bunlar gıda maddeleri! Kaçırılması gerekenler tek şey gıda maddeleridir!

MAURICE Evet öyle.

KADIN Bu sabah bir çorba bile verilmedi bize.

MAURICE O, mallarını Almanlardan değil, Fransızlardan kaçırıyor.

KADIN *(Sokak kapısına doğru yürür)* Hey siz, kapıyı açın bakalım. *(Polisler aldırmayınca dışarı doğru bağırır)* Kamyona yüklenecekler gıda maddeleriymiş.

PATRON Philippe! Orda öyle durma, bir şeyler yap bağırmasına seyirci mi kalacaksın.

DIŞARDAN SESLER Gıda maddelerini kaçırıyormuş. - Yüklenin şu kapıya - İçinizde erkek yok mu be? - Erzağımızı kaçırıyorlar, bize de Alman tankları kalıyor!

(Göçmenler kapıya yüklenip açarlar, Başkan onlara doğru yürür)

BAŞKAN Baylar, bayanlar, şiddet yok! Her şey düzene sokulacak.

(Bir söz düellosu başlar. Kalabalık iki tarafa ayrılır. Bir tarafta Patron erkek ve kadın göçmen ve Simone'nin annesi ile babası, öteki tarafta Simone, şoförler, iki göçmen, Père Gustave. Georges bunlara katılmaz ve sakin kahvaltısını sürdürür.

O sırada yaşlı Madam Soupeau'nun Konukevi'nden çıktığını kimse fark etmez. İki dirhem bir çekirdek siyahlar giymiştir)

KADIN Zaten 80 kişi açıkta. Kamyon herkesi götüremez.

SIMONE Hepiniz yolların durumunu biliyorsunuz. 20. no.lu karayolunu askeri birlikler için serbest bırakmanız gerektiğinden, arka yollardan gideceksiniz.

PATRON Madam, eşyalarını alıyor da, ben ne diye benimkileri bırakayım? Kamyon benim değil mi?

ROBERT Tufanda[85] bile mallarını kaçırmasına alet olmak istemiyoruz

BAŞKAN Ne kadar yere ihtiyacınız var, Mösyö Soupeau?

PATRON En az 60 sandık.

SIMONE Ama hastalarla çocukları mutlaka götürmelisiniz.

ROBERT Göçmenlerle

Diğer araba 30 göçmen alabilir.

KADIN Demek 50'mizi burada burada bırakacaksınız, ha?

BAŞKAN Kamyonun yarısını yeterli görüyorsun, hiç olmazsa hastalarla çocukları alırım diyorsun.

GUSTAVE Bunu o lanet olası kitaptan öğreniyorsun bütün bunları! Taş yürekli bir adamsınız siz!

PATRON Sekiz on kişi de sandıkların üzerine oturur. *(Bayan Machard'a)* Bütün bunlar kızınız yüzünden.

durum değişir.

GUSTAVE Sana dikkatli olmanı salık veririm, Simone.

SIMONE Ama güzel Fransa'mız tehlikede Père Gustave.

KADIN Aileleri birbirinden ayırmak istiyorsunuz? "Güzel Fransa'mız tehlikede değil mi?"

ROBERT Madame aşağı indi, size işaret ediyor.

KADIN O kız hepinizden daha insan.

BAYAN MACHARD Lütfen Simone'mizi bağışlayın, Mösyö Henri. Bu fikirleri onun aklına kardeşiniz soktu; korkunç bir şey bu. *(Simone, Mm. Soupeau'nun yanına gider)*

KADIN *(Kapı önündeki kalabalığa)* Neden hem kamyonu hem de erzağı alıp gitmiyoruz!

MADAM SOUPEAU Al şu anahtarı Simone. Onlara erzak deposundan ne istiyorlarsa ver. Père Gustave, Georges, siz de ona yardım edin.

BAŞKAN *(Yüksek sesle)* Bravo, Madam Soupeau!

PATRON Bunu nasıl yaparsın, anne? Sonra sen aşağıya nasıl indin? Ya yolda düşüp ölseydin? Mahzende marka şaraplar, depoda da 70,000 Franklık mal var.

MADAM SOUPEAU *(Başkan'a)* Hepsi Saint-Martin halkının hizmetindedir. *(Patron'a soğuk)* Yoksa yağmalasınlar mı isterdin?

SIMONE *(Bebekli Kadın'a)* İstediğiniz erzağı alacaksınız.

MADAM SOUPEAU[12] Simone! Senin teşvikinle oğlum da Konukevi'nin tüm erzağını bu insanlara dağıtmaya karar verdi. Geride yalnızca porselenlerle gümüşler kaldı. Bunlar da fazla yer tutmaz. Bunların taşınmasına yardım etmek isteyen var mı?

KADIN Ya kamyonda kaç kişilik yer olacak?

MADAM SOUPEAU Bayan, mümkün olduğu kadar çoğunuzu götüreceğiz. Geride kalanlara ise, Konukevimiz yemek yermekten

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

onur duyacaktır.

BİR GÖÇMEN *(Kapıya doğru bağırır)* Gaston! Eğer yemek verilecekse yaşlı Creveux ile Menuirler burada kalsınlar mı?

KALABALIKTAN BİR SES Olabilir, Jean!

KADIN Bir dakika! Yemek verilecekse ben de kalmak istiyorum?

MADAM SOUPEAU Başımın üstünde yeriniz var.

BAŞKAN *(Kapıdakilere)* Bayanlar, baylar, buyrun. Konukevi'nin erzağı emrinizdedir.

(Birkaç göçmen inanmayan bir tavırla erzak deposuna yollanırlar)

MADAM SOUPEAU Simone, bize birkaç şişe konyak getirin, Martel 84 olsun.

SIMONE Hemen madam. *(Göçmenlere işaret eder ve onlarla gider, arkadan Père Gustave ile Georges erzak deposuna yollanırlar)*

PATRON Bu benim ölümüm olacak, anne.

BİR GÖÇMEN *(Georges ile birlikte bir erzak sandığını sürüklerler, Göçmen çok mutludur, bir tellalı yansılar)* Meyve, jambon, çikolata! Kumanyamız! Bugün her şey bedava!

PATRON *(Göçmen ve Georges'un sokak kapısına doğru götürdükleri erzağa telaşla bakarak)* Ama bunlar şarküteri malları! Karaciğer ezmelerini de götürüyorlar.

MADAM SOUPEAU *(Susturur)* Kes sesini! *(Göçmen'e nazikçe)* Umarım beğenirsiniz, mösyö. *(Başka bir göçmen Pere Gustave ile avluya birkaç sepet erzak getirir)*

PATRON *(Acı içinde)* Ah, benim Pommard 1915'lerim[86]! Bunlar havyar. Ya şunlar...

BAŞKAN Şimdi özveri zamanı, Henri. *(Üstüne giderek)* Ne kadar yardımsever birisin anlayacağız.

MAURICE *(Patron'unun feryadını yansılar)* "Ah benim Pommard'larım!" *(Çınlayan bir kahkaha atıp Simone'nin omuzuna vurur)* Şu an senin porselen sandıklarını bile yükleyebilirim.

PATRON *(Kırgın)* Ben bunda gülünecek bir şey görmüyorum. *(Götürülen sepetlerin arkasından)* Bu yağmadan başka bir şey değil.

ROBERT *(Elinde bir sepet vardır, yumuşakça)* Bu kadar üzülmeyin, Mösyö Henri. Bu sayede porselenleriniz yüklenecek.

MADAM SOUPEAU Anlaştık. *(Kutuların birinden bir şişe şarap alır, Simone'nin anne ve babasına doğru yürür)* Buyrun, alın. Simone annenle babana kadeh ver, yavrum.

(Simone denileni yapar; sonra bir merdiven alıp duvara dayar ve bir erzak sepetini duvarın üstünden birine verir)

MADAM SOUPEAU Maurice, Robert, Père Gustave siz de birer kadeh alın. *(Oradaki polislere)* Herhalde şu silahlı dostlar da içerler. *(Bebekli kadına)* Siz de bir yudum için, bayan. *(Herkese)* Bayanlar, baylar, kadehlerimizi güzel Fransa'mızın geleceğine kaldıralım.

PATRON *(Yalnız ve dışarda kalmıştır)* Ya ben? Fransa için bensiz mi kadeh kaldıracaksınız?

(Kendine şarap koyar ve kalabalığa yaklaşır)

BAŞKAN *(Madam Soupeau'ya)* Madam, Saint-Martin halkı adına, gösterdiğiniz bu yüce gönüllülük için size teşekkür etmeme izin verin. *(Kadehini kaldırır)* Fransa'ya! Geleceğe!

GEORGES Simone nerde kaldı?

(Simone, göçmenlere duvarın üstünden erzak vermekle meşguldür)

BAŞKAN *(Simone'yi çağırır)* Simone!

(Simone yanakları kızarmış ağır ağır gelir)

MADAM SOUPEAU Sen de bir kadeh al, Simone. Buradaki herkes sana teşekkür borçlu.

(Herkes içer)

PATRON *(Şoförlere)* Yine dost muyuz? Göçmenlerin benim kamyonumu almaları gerektiğini aklıma bile getirmediğimi sanıyorsunuz, değil mi? Maurice, Robert, ben başımın dikine giden bir adamım, ama aslında sizi için hep iyi duygular beslemişimdir. Ben hatalarımı kabul edebilirim; bu beni üzmez. Siz de böyle yapmalısınız. Ufak tefek fikir ayrılıklarımızı bir yana bırakalım. Birbirimize sımsıkı yapışıp düşmana karşı bir olalım. Şimdi el sıkışalım.

(Patron Robert'le başlar, Robert dudaklarında budalaca bir gülümsemeyle Patron'un elini sıkar. Asker Georges sol elini uzatır. Patron budan sonra bebekli kadına sarılır. Hâlâ kızgın olan Père Gustave, Patron'un elini homurdanarak sıkar. Bundan sonra Patron Maurice yönelir. Maurice elini uzatmaz)

PATRON Çık çık çık! Hepimiz Fransızız, öyle değil mi?

SIMONE *(İleri atılırak)* Maurice!

MAURICE *(İstemeye istemeye elini Patron'a uzatır. İronik)* Yaşasın bizim yeni Kutsal Jan Dark'ımız. Fransızların birleştiricisi.

(Bay Machard Simone'ye tokat atar)

BAYAN MACHARD *(Açıklayıcı)* Bu, Patron'a karşı durduğun için.

PATRON *(Machard'a)* Hayır Mösyö. *(Simone'yi teselli etmek için kucaklar)* Simone benim sevgili kızımdır madam. Ona karşı hep

zayıfımdır. *(Şoförlere)* Hadi çocuklar yüklemeye başlayın! Mösyö Machard'ın da bize yardım edeceğinden eminim.

BAŞKAN *(Polislere)* Siz de Mösyö Soupeau'ya yardımcı olun.

PATRON *(Bebekli Kadın'ın önünde eğilir)* Madam!

(Avluda gidip gelip eşya taşıyanlar. Salınede yalnızca Patron, Başkan, Madam Soupeau, Simone, şoförler ve Georges kalırlar)

PATRON Çocuklar, bugünkü heyecanı kaçırmak istemezdim. Havyarla Pommard'ın canı cehenneme. Birlik olmayı hep sevmişimdir.

MAURICE Ya tuğla harmanını ne yapacağız?

BAŞKAN *(Dikkatli)* Evet, Henri. Orada bir şeyler yapmalıyız.

PATRON *(Canı sıkılmış)* Ne yani? Ne yapılacakmış? Benim için hava hoş, kamyonları gönderin, zaten benzinleri yok. Orada depolarını doldursunlar. Şimdi memnun musunuz?

ROBERT Alman tankları Abbéville'de[87] cadde üzerindeki pompalardan benzin dolduruyorlarmış. Bu yüzden yakında burada olurlar.

GEORGES Tanklar 132. Alayımızın arkasındaymış. İki alayımız darmadağın olmuş.

SIMONE *(Dehşetle)* Yedincisi değildir ha?

GEORGES Hayır, değil.

BAŞKAN Benzin stokunun ortadan kaldırılması gerekiyor, Henri.

PATRON Biraz acele karar vermiyor musunuz? Belki de düşmanı bozguna uğratırız. Değil mi, Simone? Mösyö Chavez'e söyle, Fransa uzun yıllardır hiç savaş kaybetmedi. *(Madam Soupeau'ya)* Şimdilik hoşça kal, anne. Seni dertlerinle başbaşa bırakıyorum. *(Onu öper)* Artık Simone sana destek olur. Hoşça kal, Simone. Sana teşekkür ettim diye utanmıyorum. Seni iyi bir Fransız'sın. *(Onu da öper)* Sen burada oldukça hiçbir Alman dört ayağı üstüne düşmez. Buna eminim. Şimdi Konukevi bomboş, dımdızlak kalacak. Aynı fikirde miyiz? Biliyorum, her şeyi benim istediğim gibi yapacaksın. Adiyö Philippe, eski dostum. *(Onu kucaklar, bavullarını alır. Simone ona yardım etmek ister. 'Hayır' anlamında işaret eder)* Bırak. Sen git kalan malzemelerin hale yola konulması için annemle konuş.

(Sokak kapısından çıkar)

SIMONE *(Şoförlere doğru koşar)* Maurice! Robert!

(Her ikisini de yanaklarından öper. Maurice ile Robert giderler)

MAURİCE Kendine iyi bak, Simone!

RADYODAN SPİKERİN SESİ Dikkat! Dikkat! Alman tank birlikleri Tours'a yönelmişlerdir.

(Bu haber bu salınenin sonuna kadar arka planda sürer)

BAŞKAN *(Yüzü bembeyaz)* Öyleyse, bu gece buraya da girerler.

MADAM SOUPEAU Yaşlı karılar gibi davranma, Philippe.

SIMONE Madam, Père Gustave ve Georges ile tuğla harmanına gidiyoruz benzin stoklarını yok edeceğiz.

MADAM SOUPEAU Patron'un ne yapacağımızı söyledi. Bizden acele etmemizi rica etti. Bazı şeyleri, sevgili kızım, biraz da bize bırakmalısın.

SIMONE Ama madam, Maurice Almanların çok hızlı hareket ettiklerini söyledi.

MADAM SOUPEAU Yeter Simone. *(Gitmeye hazırlanır)* Burada bayağı cereyan var. *(Başkan'a)* Bugün Konukevi'miz için yaptıklarınıza teşekkür ederim, Philippe. *(Kapıda durur)* Ha aklıma gelmişken söyleyeyim Simone; herkes gittiğine göre herhalde Konukevi'ni de kapayacağım. Erzak deposunu anahtarını bana geri ver. *(Simone çarpılmış gibi anahtarı verir)* Bence en iyisi sen de eve, ailenin yanına dönmelisin. Bu ayın ücretinin tümünü veririm. Senden çok memnundum.

SIMONE *(Kavrayamaz)* Erzağın taşınmasına eskisi gibi devam edemez miyim?

(Madam Soupeau yanıtlamadan Konukevi'ne girer)

SIMONE *(Bir süre olduğu yerde sessiz kalır)* Ben şimdi kovuldum mu Sayın Başkan?

BAŞKAN *(Onu teselli eder)* Korkarım öyle. Ama bunun için üzülmemelisin. Sen de duydun senden çok memnunmuş. Bunu onun söylemesi çok önemli, Simone.

SIMONE *(Anlamsız bir sesle)* Evet, sayın Başkan.

(Başkan yürüyüp gider. Simone arkasından bakar)

SIMONE MACHARD'IN İKİNCİ DÜŞÜ

(15'i 16 Haziran'a bağlayan gece.

Karışık, anlaşılmaz bir tören müziği. Karanlıkta bekleyen bir grup belirir: kral pelerini ile Başkan, Patron ile Albay zırhlar içinde, ellerinde general bastonu; Albay, zırhın üzerine pardösüsünü giymiştir)

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

ALBAY Jan Dark'ımız, 20 numaralı karayolunu birliklerimiz için açtıktan sonra, Orléans ile Reims'i[88] ele geçirdi. Onun mutlaka ödüllendirilmesi gerekiyor.

BAŞKAN Bu benim, yani kralın işidir, mösyö. Fransa'nın rütbe sahibi kişileri ve soylu aileleri burada toplanıp onun önünde saygıyla eğilecekler.

(Bu salınenin sonuna kadar, arka planda, rütbe sahibi kişiler ve ünlü aileler toplanırken onların sıfatları ve adları okunacaktır)

BAŞKAN Duyduğuma göre işten el çektirilmiş. *(Sır saklayan bir tavırla)* Kralın annesi, kibirli Kraliçe Isabeau tarafından deniliyor.

PATRON Benim bundan hiç haberim yok, burada değildim. İşitilmemiş şey. Simone benim sevgili kızımdır. Elbette kalacak.

(Başkan düş konuşmasıyla anlaşılmaz şeyler mırıldanır, belli ki konuyu kapamak istemektedir)

ALBAY Geliyor.

(Simone başında miğfer, elinde kılıç korumalarıyla gelir; korumaları şoförler, Maurice ile Robert ve asker Georges'dan ibarettir. Üçünün de zırhı vardır. Karanlıkta Simone'nin annesi ile babası, Konukevi sakinleri ve "halk" belirir. Korumalar ellerindeki mızraklarla halkı uzak tutmaya çalışırlar)

ROBERT Bakireye yol açın.

MADAM MACHARD *(Başını uzatarak)* İşte Jan Dark. Miğferi de yakışmış.

BAŞKAN *(İleri çıkarak)* Sevgili Jan senin için ne yapabiliriz? Dile benden ne dilersin?

SIMONE *(Başkan'ın önünde eğilerek)* Kral Karl, her şeyden önce, benim sevgili kentimin insanlarına Konukevi tarafından yemek verilmesini diliyorum. Bildiğiniz gibi, ben yoksullara ve acizlere yardım etmek üzere gönderildim. Bu insanlardan vergilerin[89] kaldırılmasını istiyorum.

BAŞKAN Olur, elbette. Başka?

SIMONE İkincisi, Paris[90] hemen geri alınmalı. Hemen ikinci bir sefer yapılmalı, Kral Karl.

PATRON *(Şaşırmış)* İkinci bir sefer mi?

ALBAY İyi ama yaşlı Madam Soupeau, yani kibirli Kraliçemiz Isabeau buna ne diyecek bakalım?

SIMONE Bir ordum olmalı ki düşmanı tamamen yenebileyim. Bu iş bu yıl bitmeli, kralım.

BAŞKAN *(Gülümseyerek)* Sevgili Jan, biz senden çok memnunuz?

Bunu söylememiz bile çok önemli. Bu kadarı yeter. Bazı şeyleri de bize bırakmalısın. Ben şimdi Konukevi'ni kapatıyorum. Sen de evine git. Ama daha önce sana bir soyluluk ünvanı vermeliyiz. Kılıcını ver bakayım. Benimkini bir yerde bırakmışım. Böylece, seni Fransa'nın Kurtarıcı Kızı ilan edeyim.

SIMONE *(Kılıcını verir ve diz çöker)* İşte anahtar.

(Uzaktan org ve koro ile törensel bir kilise müziği başlar. Başkan törensel bir hava içinde kılıçla Simone'nin omuzuna dokunur)

KORUMALAR ve HALK Çok yaşa Orleans Bakiresi! Yaşasın Fransa'nın Kurtarıcısı!

SIMONE *(Gitmek üzere olan Başkan'a)* Bir dakika, Kralım. Kılıcımı geri vermeyi unuttunuz. *(Acele)* İngilizler savaşı henüz kazanmadılar[92], Burgonyalılar yeni bir ordu topluyorlar[93]. İlkinden daha müthiş bir ordu. Asıl savaş şimdi başlıyor.

BAŞKAN Açıklamaların için teşekkür ederim. Ve her şey için sana müteşekkirim. *(Simone'nin kılıcını Patron'a verir)* Al bunu sapasağlam Bordeaux'ya[94] götür, Henri. Biz şimdi gidip kibirli kraliçemiz Isabeau ile, yaşlı Madam Soupeau ile konuşmalıyız. Hoşça kal Jan, bizi memnun ettin.

(Patron ve Albay ile çıkar)

SIMONE *(Korkuyla)* Ama düşman yaklaşıyor!

(Müzik anlaşılmaz bir biçimde azalır, ışıklar kararır, insanlar karalıkta kaybolurlar)

SIMONE *(Bir an donar kalır, sonra)* André! Yardım et bana! Aşağı in Meleklerin başı! Konuş benimle! İngilizler yeni ordular topluyormuş, Burgonya düşmüş, bizimkiler dağılıp gitmiş.

MELEK *(Garajın damında görünür)* Kılıcını ne yaptın Jan Dark?

SIMONE *(Şaşkın, özür dilercesine)* Bana soyluluk ünvanı verdiler sonra kılıcı vermediler. *(Alçak sesle, utanarak)* Beni kovdular.

MELEK Anlıyorum. *(Bir an sessizlik, sonra)* Ey Fransa'nın kızı, seni göndermelerine direnmelisin. Bil ki bunu senden Fransa istiyor. Ailene geri dönme sakın, niye kovuldun diye başının etini yerler. Hem sonra garajdaki işini tutmak için kardeşine söz verdin. Kardeşin bir gün nasılsa geri gelecek. Kal Jan Dark! Düşman kapıya dayanmışken sen nasıl görevinden vazgeçersin?

SIMONE Düşman kazandığına göre, hâlâ direnmeli miyiz?

MELEK Gece ayazı mı var?

SIMONE Evet.

MELEK Avluda bir ağaç mı var?

SIMONE Evet, bir kavak ağacı.

MELEK Rüzgârda yaprakları hışırdıyor mu?
SIMONE Evet, hışırdıyor.
MELEK Öyleyse, düşman savaşı kazanmış da olsa savaşmalısın.
SIMONE Ama kılıcım olmadan nasıl savaşabilirim ki?
MELEK

Dinle!
Kazananlar kentinize girdiler mi
Sanki kazanmamışlar gibi davranmalısınız.
Kentin anahtarlarını kimse vermemeli
Gelenler konuk değil, yağmacıdır hepsi.
Ne su, ne yemek sunulmamalı onlara,
Engel olunmalı oturup yatmalarına.
Saklamalısınız onlardan yakacaklarınızı
Dökmelisiniz süt çanaklarınızı
Yiyeceklerinizi, tatlılarınızı gömmelisiniz.
İmdat, diye bağırmalılar,
Çığlık atmalılar, canavarlar, diye.
Toprak yesin domuzlar, ateşte yanasıcalar.
Yalvarıp yakarsalar da yüz vermemelisiniz
Ellerine geçirirlerse kentinizi hiçbir şey bulamasınlar.
Nereye baksalar yokluk, nereye girseler boşluk.
Sanki hiç olmamış gibi yıkın tüm otellerinizi[96]!

(Sahne kararır.
Uzaktan gelen düşsel müzik, Melek'in "Yıkın tüm otellerinizi!" sözlerine, sonra da ağır tankların seslerine karışır)

YANGIN

a[13]

(Yaşlı Madam Soupeau, baştan aşağı siyahlar içinde, arkasında oda hizmetçisi Thérèse ve takım elbisesiyle Père Gustave, sokak kapısının önünde Alman yüzbaşıyı beklerler. Sivil giyinmiş olan asker Georges garaj kapısına dayanmıştır. Simone, Madam Soupeau'dan saklanmıştır, ama konuşulanları duyar. Dışardan tank paletlerinin sesleri duyulur)

SIMONE Yüzü korkudan bembeyaz.
GEORGES Onu rehin alıp hemen vuracaklarını sanıyor. Bütün gece gözüne uyku girmemiş; Thérèse onun durmadan, kasaplar herkesi öldürecekler, diye dolaşıp durduğunu işitmiş. Ama buna rağmen tamahkârlığı yüzünden burada kaldı. Şimdi de Alman yüzbaşıyı bekliyor. Ama sen neden saklanıyorsun, bir türlü anlamıyorum. Benden bir şey mi gizliyorsun?

SIMONE *(Yalan söyler)* Hayır, hayır. Beni tanırlarsa, alıp götürürler sonra. Korkularından bana bir şeyler yapabilirler.
GEORGES *(Pek inanmamıştır)* Saklanmana tek neden bu mu?
SIMONE *(Konuyu değiştirir)* Acaba Maurice ve Robert'i Almanlar yakalamış mıdır?
GEORGES Kim bilir? - Ha sahi, neden ana binadaki odanı değiştirdin?
SIMONE *(Yalan söyler)* Şimdi şoförlerin odaları bomboş duruyor. - André yakında döner mi, ne dersiniz?
GEORGES Dönebilir. - Yoksa Madam seni kapı dışarı mı etti, Simone?
SIMONE *(Yalan söyler)* Yooo.
GEORGES İşte Almanlar geliyorlar.

(Sokaktan, Yüzbaşı Fetain'in rehberliğinde Alman Yüzbaşı gelir. Avlu kapısında gelenlerle Madam Soupeau birbirlerini nezaketle selamlarlar. Konuştukları duyulmaz)

GEORGES Bizim gizli faşist Yüzbaşı, kanlı bıçaklı düşmanlarını madamla tanıştırmaktan nasıl da onur duyuyor! Nezaketten kırılacak hergele.. Birbirlerini koklayıp kokularını pek de kötü bulmadıkları rolünü karşılıklı oynuyorlar. Düşman eğitimli birine benziyor. Madam Soupeau biraz olsun hafiflemiş görünüyor. *(Fısıldayarak)* Bu tarafa geliyorlar.

(Simone saklanır. Madam Soupeau her ikisine yol gösterir. Konukevi'ne girerler. Thérèse onları izler)

PÈRE GUSTAVE *(Madam Soupeau'ya bir şeyler fısıldar, Georges ile Simone'nın yanına gelir)* Madam, Spor Salonundakileri artık burada görmek istemiyor. Almanları kızdırırız diye korkuyor. Görünüşe bakılırsa, Patron da pekâlâ burada kalabilirdi.
GEORGES Radyoda, "Huzur ve düzeni sağlayanların korkacak bir şeyleri olmayacağını," bildirdiler ya.
PÈRE GUSTAVE İsteğini belirtirken, "Lütfen," diyor, "bizimkilere odamın nerde olduğunu bildirin."
SIMONE Ama o bizim düşmanımız?

(Père Gustave erzak deposuna yönelir)

GEORGES Kuzenin yine düş görmüş mü?

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

SIMONE Evet, dün gece.
GEORGES Yine Jan Dark'ı mı görmüş?
SIMONE *(Evet anlamında başını sallar)* Ona soyluluk ünvanı verilmiş.
GEORGES Çok heyecanlanmış olmalı.
SIMONE Kitaptaki gibi, halk onu önder seçmiş.
GEORGES *(Oldukça sert)* Ama aslında Konukevi'nin erzağı, söylendiği gibi köylülere dağıtılmamış.
SIMONE *(Tutuk)* Kuzenim bundan bana söz etmedi.
GEORGES Hah.
SIMONE Mösyö Georges! Kuzenime olduğu gibi, insana düşünde Melek görünürse, bu onun ölmesi gerektiği anlamına mı gelir?
GEORGES Sanmam. Bu düşü gören kişi, o kişinin ölebileceği korkusuna kapılmış demektir. - Peki, senin şu kuzeninin daha neler yapması gerekiyormuş?
SIMONE Bir sürü şey.
GEORGES Düşte kötü bir şeyler mi olmuş?
SIMONE Bu niye sordun?
GEORGES Çünkü o kadar az şey anlattın ki.
SIMONE *(Tane tane)* Kötü bir şey yok.
GEORGES Bunu sormamın nedeni, bazan düşünüyorum da, başka biri bunlara inanabilir, Simone. Bu içinde yaşadığımız cehennemi unutabilir. Bu düş değil.
SIMONE *(Ateşli)* Öyleyse, ben de bundan sonra size kuzenimin düşlerini anlatmayacağım, Mösyö Georges.
(Bebekli kadın ile Spor Salonundaki göçmenlerin bir kısmı avluya girerler)
SIMONE Erzak almaya geldiler. Onlara dostça anlatın, Mösyö Georges. *(Gizlenir ve dikkatle izler)*
GEORGES *(Öne çıkar)* Bayan.
KADIN Tanklar geldi.
ADAM Belediye'nin önünde üç tane var.
KADIN Hem de büyüklerinden, yedi metre kadar.
ADAM *(Kapıdaki Alman nöbetçileri gösterir)* Dikkatli konuş.
M. SOUPEAU *(Konukevi'nin kapısından)* Georges! Père Gustave! Kahvaltı salonuna konuğumuz Yüzbaşı için hemen ordövr getirin! - Siz ne istiyorsunuz?
KADIN Erzak için geldik, Madam. Gidemeyenler yirmibir kişi, Spor Salonundayız...
M. SOUPEAU Ben size söylemedim mi Georges, burası dilenme yeri değil, diye!.

ADAM Ne demek istiyorsunuz siz?
M. SOUPEAU Şu anda Alman komutanla işimiz olduğunu neden söylemiyorsunuz onlara? Güzel günler geride kaldı artık.
KADIN Demek biz de elimiz boş döneceğiz ha! Bize söz vermiştiniz. Sizin porselenleriniz gidecek diye bizler burada kaldık.
M. SOUPEAU Madam, bir muhbir olmaktan kaçınmalısınız.
KADIN Siz de bir Almanın arkasına saklanmamalısınız, madam.
M. SOUPEAU *(Arkaya seslenir)* Honoré!
KADIN Şu anda bebeğimle Bordeaux'da kız kardeşimin yanında olabilirdim. Siz bize yiyecek vermeyi vaadetmiştiniz, madam.
M. SOUPEAU Zorunlu bir vazgeçme, madam.
YÜZBAŞI *(Madam Soupeau'nun arkasında görünür)* Elbette, yasal bir yağmalama yüzünden. Ama şimdi dirlik düzenlik zamanıdır sevgili dostlarım. *(Alman nöbetçileri kastederek)* Sizi buradan süngüyle mi çıkartmamızı isterdiniz? Hırslanmayın[97] öyle, Marie! Kalbiniz var, temkinli olun!
KADIN Domuzlar!
ADAM *(Koluna girip onu götürür)* Madam, eski günler yine gelecek.
M. SOUPEAU Lağım kokusu gelmeye başladı. İlçenin kuzey varoşlarındaki[98] kanalizasyonlar taştı, fareler barış dolu köylerimize üşüştü. Ucuz şarap meyhanelerinin müdavimleri birden karşımızda peydah oluverdiler. Herhalde yakında kanlı bir hesaplaşma olacak. Père Gustave, dört kişilik kahvaltı.
YÜZBAŞI *(Georges'a)* Hey siz! Başkan buraya geliyor Yüzbaşı'yı görmeden önce onunla konuşmak istediğimi söyleyin.
(Madam Soupeau'ya yol vererek içeri girer. Her ikisi de gözden kaybolunca, Simone gizlendiği yerden çıkar ve göçmenlere doğru koşar)
GEORGES Père Gustave, Yüzbaşı için ordövr!
PÈDE GUSTAVE'İN SESİ *(Kilerden)* Anlaşıldı. Her şey Alman Yüzbaşı için!
(Simone soluk soluğa gelir)
GEORGES Onlara ne dedin?
SIMONE Erzağı oraya getireceğimi söyledim. Bu gece yapacağım bunu.
GEORGES Doğru ya, anahtar hâlâ sende.
SIMONE Onlara söz verildi.
GEORGES Şimdi bana iyi kulak ver. Senin yapacağın resmen hır-

sızlık.

SIMONE Patron da demişti zaten: "Sen burada olduğun sürece, Simone, kimse Almanlara muhtaç olmaz, buna eminim."

GEORGES Ama Madam Mère[99] başka türlü konuşuyor.

SIMONE Belki ona baskı yapılıyordur.

(Başkan kapıda gözükür)

SIMONE *(Ona doğru koşar, fısıldayarak)* Şimdi ne olacak Başkanım?

BAŞKAN Ne demek istiyorsun, Simone? Sana mutlu bir haber getirdim; babanı belediyeye müstahdem olarak aldım. Sen bunu hak ettin, Simone. İşini kaybettin diye üzülmene gerek yok artık.

SIMONE *(Fısıldayarak)* Başkanım, Belediye binası önünde üç tank olduğu doğru mu? *(Daha da yavaş)* Saklı benzinimiz orada.

BAŞKAN *(Huzursuz)* Bu kötü işte. *(Birden)* Sen hâlâ burda ne arıyorsun, Simone?

SIMONE Ama şu benzin için bir şeyler yapmalıyız, Başkan'ım! Siz bir şeyler yapamaz mısınız? Madam Soupeau bunu kesin soracaktır size.

BAŞKAN Madam Soupeau'yu telaşlandırmaya hiç niyetim yok, Simone.

SIMONE Ben bir şeyler yapabilirim, sanıyorum. Tuğla harmanını çok iyi bilirim.

BAŞKAN *(Kuşkuyla)* Umarım düşüncesizce bir şey yapmazsın, Simone. Saint-Martin halkına karşı çok büyük sorumluluklarım var; bunu anlıyorsun değil mi?

SIMONE Evet, sayın Başkanım.

BAŞKAN Seninle ne diye konuşuyorum bilmem, sen daha çocuksun, Simone. Ama bugün herkes elinden geleni yapmalı diye düşünüyorum, öyle değil mi?

SIMONE Haklısınız Sayın Başkan'ım. Örneğin, tuğla harmanında yangın çıksa -

BAŞKAN Aman Tanrım. Böyle bir şeyi kimse aklına bile getirmemeli. Bugünler yaşamımın en zor günleri.

(İçeri girmek ister. Yüzbaşı dışarı çıkar)

YÜZBAŞI Mösyö Chavez, tam zamanında kahvaltıya yetiştiniz.

BAŞKAN Ben kahvaltımı yaptım.

YÜZBAŞI Buna üzüldüm. Daha tam olarak işin içine girmediğiniz görülüyor. Nitekim dün burada resmi makamların aczi yüzünden hiç de hoş olmayan şeyler oldu. Fransa'nın parçalanmasını utanmadan kendi çıkarları için kullananları hemen oracıkta engellemek gerekirdi. Alman konuklarımız, bizlerden en azından nazik bir jest bekliyor. Örneğin, Alman komutan bir tuğla harmanını ordugâh yapmayı kabul etti. Bunu biraz düşünün, Chavez. Belki şimdi biraz acıkmışsınızdır, ne dersiniz? Önden buyrun, Sayın Başkan.

BAŞKAN *(Çok huzursuz)* Önce siz buyrun, Yüzbaşı.

(Her ikisi de Konukevi'ne girerler.

Père Gustave depodan çıkar)

PÈRE GUSTAVE *(Ordövrleri içeri götürürken)* Güzel bir gün ve mutlu bir gezinti! Zenginle zengin hemen birbirini buluyor[100], ha George, ne dersin? Jambonları, havyarları gibi Fransa'yı da satmakla meşguller!

(Çıkar.

Simone, her şeyi izlemiştir. Yere oturur)

GEORGES Simone! Ne oldu, söylesene! Simone!

(Simone onu yanıtlamaz. Georges bir an duraklar, sonra onu sarsarak kendine getirmeye çalışır.

Simone'nin hayale daldığı süre içinde, Père Gustave'ın "Zenginle zengin hemen birbirini buluyor," sözleri zaman zaman mekanik bir biçimde fonda işi-tilir)

SIMONE MACHARD'IN DALDIĞI HAYAL[101]

(20 Haziran[102].

Karmakarışık bir savaş müziği. Konukevi'nin arka duvarı saydamlaşmıştır. Büyük goblen perdeler altında Başkan-Kral Karl, Yüzbaşı-Burgonya Dükü, Alman Yüzbaşı-kılıcı dizlerinin üstünde İngiliz Lordu ve Madam Soupeau- Kraliçe İsabeau[103] olarak mermer bir masada skat oynamaktadırlar)

MADAM-ISABEAU Şu ayaktakımını bir daha buralarda görmek istemiyorum, Lordum.

YÜZBAŞI-LORD Bizim arkamıza saklanın Kraliçe Isabeau. Her şeyi saraydan yönetirim. Buraya önce düzen egemen olmalı.

BAŞKAN-KRAL Durun dinleyin! Bir yerden trampet sesleri geliyor galiba?

(Uzaklardan Jan Dark'ın trampeti duyulur)

YÜZBAŞI-BURGONYA DÜKÜ Ben bir şey duymuyorum. Sinek asını ver bakalım.

BAŞKAN-KRAL *(İkircikli)* Duymuyor musun? Burgonya Dükü, korkarım, Jan Dark'ım zor durumda ve yardıma ihtiyacı var, anlıyor musun!

YÜZBAŞI-BURG. DÜKÜ Kupa onlusu. Şarabımı satmak için barışa ihtiyacım var benim.

YÜZBAŞI-LORD Ordövrleriniz kaç para, madam?

MADAM-ISABEAU Kim karıştırıyor? 10,000 gümüş[104], Lordum.

BAŞKAN-KRAL Ama bu kez eminim. O büyük, ölümcül bir tehlike içinde. Ona yardıma koşmalıyım ve bu işi bitirmeliyim.
(Elinde iskambil kartları, kalkar)

YÜZBAŞI-BURG. DÜKÜ Dikkatli ol. Eğer şimdi gidersen bir daha geri dönemezsin. Sen aramızda değilsin. Canım böyle ikide bir rahatsız edildik mi nasıl oynayabiliriz ki? Sinek valesi[105].

BAŞKAN-KRAL *(Yerine oturur)* Tamam.

MADAM-ISABEAU *(Ona tokat atar)* Bu zorbalığın için.

YÜZBAŞI-LORD İzninizle Kraliçe Isabeau. *(Masanın üstüne para sayar)* Bir iki, üç...
(Yüzbaşı para sayarken, Georges, Simone'yi dalgınlığından kurtulması için dürter)

GEORGES Simone! Şimdi de ayakta uyuyorsun.

SIMONE Benimle geliyor musunuz, Mösyö Georges?

GEORGES *(Sargılı koluna bir göz atar, mutlulukla)* Simone, tekrar hareket ettirebiliyorum.

SIMONE Bak bu çok iyi. Ama şimdi tuğla harmanına gitmeliyiz, Mösyö Georges. Pek zamanımız kalmadı. Père Gustave siz de gelmelisiniz, hadi, acele edin!

PÈRE GUSTAVE *(Konukevi'nden çıkarken)* Ben mi? İlanı görmediniz mi: Önemli savaş malzemelerini yok edenler kurşuna dizilecekler. Hiç şakaları da yok.

SIMONE Ama başkan böyle istiyor.

PÈRE GUSTAVE Başkan kıçımı yesin.

SIMONE Ama siz benimle geleceksiniz, değil mi Mösyö Georges? Bu kadar benzini ne yapıyorlar bir türlü aklım almıyor. Tuğla harmanının tümünü mü yakmalı, ne dersiniz?

GEORGES Anlamıyor musun, kolumu oynatabiliyorum artık.

SIMONE *(Ona ters ters bakar)* Anlaşıldı, demek benimle gelmiyorsunuz.

PÈRE GUSTAVE İşte biri daha sökün etti.
(Bir Alman askeri bir denk sürükleyerek avluya girer. Simone onu görmek için koşar, sonra dehşet içinde koşarak çıkar)

ALMAN ASKER *(Dengi yere koyar, terini kurutmak için miğferini çıkarıp kendini yelpazeler. Sonra oradakilere dostça yaklaşarak dostça derdini anlatmaya çalışır)* Yüzbaşı? İçerde?

GEORGES *(Kibarca)* Orda. İçerde. Sigara?

ALMAN ASKER *(Sigarayı alır ve sırıtır)* Savaş boktan[106].
(Elleriyle tüfek al taklidi yapar)

GEORGES *(Gülerek)* Bum bum.

ALMAN ASKER Yüzbaşı, bok herif.

GEORGES Ne? Ne dedin?

ALMAN ASKER *(Monokl takarmış gibi yaparak Yüzbaşı'yı taklit eder)* Merde.

GEORGES *(Şimdi anlamıştır, Konukevi'ne doğru işaret edip Yüzbaşı'yı ve Madam Soupeau'yu kastederek)* Bunların hepsi merde!
(Kahkahalarla güler.
Alman asker dengi alıp içeriye sürükler)

GEORGES *(Père Gustave'a)* Vay vay insanlar istediler mi ne de kolay anlaşıyorlar.

PÈRE GUSTAVE Sen yine de dikkatli ol.

GEORGES Kolum daha iyi ya ben ona bakarım.
(Konukevi'nden Alman Yüzbaşı, Yüzbaşı, Başkan ve Madam Soupeau çıkarlar)

YÜZBAŞI Bu kadar samimi ve anlayışlı bir ortam olduğu için çok mutluyum, Yüzbaşım.

ALMAN YÜZBAŞI Madam, benzin stoklarınızı bizim hizmetimize verdiğiniz için size teşekkür ederim. Gerçi ordumuzun bu benzine ihtiyacı yok. Ama biz bunu, bizimle işbirliği yapmada gösterdiğiniz iyi niyetin bir nişanesi olarak kabul ediyoruz.

M. SOUPEAU Malzemelerin bulunduğu yer çok yakın.

ALMAN YÜZBAŞI Oraya tankları göndereceğim.
(Gök kızıl bir renk alır.
Oradakiler şaşkınlıkla gökyüzüne bakarlar.
Oldukça yakından patlama sesleri gelir)

ALMAN YÜZBAŞI Bu da nesi?

YÜZBAŞI N'olacak, benzin havaya uçtu.

b[14]

(Gece. Avlu kapısına vurulmaktadır. Georges odasından çıkar, kapıyı açar. Patron ve şoförler girerler)

PATRON Ne var ne yok Georges? Annem iyi mi? Konukevi'mizin hâlâ ayakta olması iyi. Kendimi sanki tufandan çıkmış gibi hissediyorum. İyi günler, Simone!
(İş tulumu giymiş olan Simone, şoför odalarından çıkar. Robert ona sarılır. Arkasından Père Gustave görünür)

ROBERT Bizim odalara mı taşındın? *(Onunla dönerek dans eder. Ve şarkı mırıldanır)*
İş bitirici Jan döndü aramıza
Rose hâlâ buradaydı
Ve annemiz bir yudum Chartreuse[107] aldı
Babamızsa siyah bira[108].

PATRON Buralardan ne haber?

GEORGES Bir Alman Yüzbaşımız var. Madam, tuğla harmanı sorgulaması sırasında biraz yoruldu. Alman Yüzba -

PATRON *(Keser)* Ne sorgulaması?

SIMONE Mösyö Henri, her şey sizin istediğiniz gibi yapıldı. Hatta dün gece Spor Solununa biraz da erzak götürdüm.

PATRON Size, tuğla harmanını sordum.

GEORGES *(Duraksayarak)* Yandı, Mösyö Henri.

PATRON Ne yandı mı? Almanlar mı yaptı?

GEORGES *('Hayır' anlamında kafasını sallar)*

PATRON Dikkatsizlik mi? *(Oradakilerin yüzlerini teker teker inceler. Kimse yanıtlamaz)* Resmi makamlar mı?

GEORGES Hayır.

PATRON Yoksa Spor Solonundaki göçmenler mi?

GEORGES Hayır, Mösyö Henri.

PATRON Burada bir kundaklama söz konusu. *(Bacağı kesiliyormuş gibi haykırarak)* Kim öyleyse? *(Kimse yanıtlamaz)* Ha demek, hepiniz bu işin içindesiniz. *(Buz gibi bir sesle)* Demek ki hepiniz suç işlediniz. Buradan ayrılırken sizin için yaptıklarıma karşılık gösterdiğiniz tavırdan bunu anlamalıydım zaten. Ne demiştin, anımsıyor musun Père Gustave: "Al o porselenlerini de kıçına sok" Ha! Tamam, düelloyu kabul ediyorum[109]. Göreceğiz ba-

kalım.

GEORGES Bu, Almanlara karşı bir hareketti, Mösyö Henri.

PATRON *(Buruk)* Aa, demek öyle! Bula bula benim tuğla harmanını buldunuz ha. Demek kundaklama Almanlara karşıydı? Nefretiniz, yıkıcılığınız sizi öylesine kör etti ki, size süt veren ineği öldürdünüz. *(Birden)* Simone!

SIMONE Evet, mösyö.

PATRON Kim olduğunu bana sen söyle!

SIMONE Bendim, mösyö.

PATRON Ne? Sen miydin? *(Kolundan tutup sarsar)* Sana bunu kim yaptırdı. Arkanda kim var?

SIMONE Hiç kimse.

PATRON Bana sakın yalan söyleme, anlıyor musun! Seni men ederim bundan!

GEORGES Lütfen onu bırakın, Mösyö Henri. Yalan söylemiyor.

PATRON Seni kim kışkırttı.

SIMONE Bunu kardeşim için yaptım, Mösyö.

PATRON André ha! Demek seni patronun aleyhine kışkırtan o? Onun komünistliğinden hep kuşku duyardım zaten. Sana kim yardım etti?

SIMONE Hiçkimse, mösyö.

PATRON Niye yaptın bunu?

SIMONE Benzin yüzünden, mösyö.

PATRON Bunun için tuğla harmanının tamamını yakman mı gerekirdi? Neden benzini sadece dökmekle yetinmedin?

SIMONE Bunu akıl edemedim, Mösyö Henri.

GEORGES O daha çocuk, Mösyö Henri.

PATRON Bir kundakçı! Hepiniz suçlusunuz! Père Gustave hemen basın gidin buradan! Seni de kovuyorum Georges! Sizler Almanlardan da kötüsünüz.

GEORGES Memnuniyetle, Mösyö Henri. *(Simone'nin yanında yer alır)*

PATRON Biri soruşturmadan söz ettiydi galiba? Neymiş o?

GEORGES Almanlar soruşturuyor.

PATRON Öyleyse, olay onlar buradayken oldu ha?

GEORGES Evet.

PATRON *(Kaygılı, otur mailtiyacını hisseder)* Bir de bu eksikti! Buranın da içine edilmiş!
(Başını elleri arasına alır)

PÈRE GUSTAVE Mösyö Henri, Saint-Martin Radyosu dün akşam

buradan övgüyle söz etti: "Almanların burnunun dibinde" yapıldığını söyledi.

PATRON Beni Divanı Harbe verecekler. Bu işin içine beni de çekmeyi başardınız. *(Kaygılı)* Kurşuna dizecekler beni!

SIMONE *(İleri çıkar)* Mösyö, bu işi ben yaptığıma göre, sizi kurşuna dizmezler. Beni Alman Yüzbaşı'ya götürün, ben ona her şeyi anlatırım.

MAURICE Bunun sözü bile edilmez.

PATRON Niyeymiş o? O bir çocuk, ona kimse dokunamaz.

MAURICE Siz Almanlara onun yaptığını söylersiniz. Biz onu buradan uzaklaştıracağız. Hadi hemen giyin Simone.

PATRON O zaman biz de suç ortağı sayılırız.

SIMONE Maurice, kalmam gerek. André de bunu isterdi, biliyorum.

PATRON Her şey, onun bu işi Almanlar gelmeden önce mi, yoksa sonra mı yaptığına bağlı. Eğer önceyse, bu bir savaş pazarlığı olduğundan, ona bir şey yapamazlar.

PÈRE GUSTAVE *(İki yüzlü)* Gelir gelmez ilan astılar, düşmanca işler çevirenlerin hemen kurşuna dizileceği yazıyordu, Mösyö Henri.

PATRON *(Simone'ye)* Sen bu ilanı gördün mü?

SIMONE Evet, mösyö.

PATRON Nasıl bir şeydi?

SIMONE Kırmızı kâğıt üzerine yazılıydı.

PATRON Bu doğru mu? *(Père Gustave doğru anlamında başını sallar)* Şimdi gelelim Almanların sana ne sorabileceklerine. Bu ilanı kundakladıktan sonra mı okudun? Öyleyse, bu sabotaj sayılmaz, Simone. O zaman da sana hiçbir şey yapamazlar.

SIMONE Hayır mösyö, daha önce okudum.

PATRON Sen beni anlamadın. Eğer ilanı daha sonra görmüş olursan, Almanlar büyük bir olasılıkla seni Başkana teslim ederler. Çünkü o zaman bu yalnızca Fransızları ilgilendiren bir şeydir. Böylece, serbest kalırsın. Ne dediğimi anlıyor musun Simone?

SIMONE Evet, anlıyorum, mösyö. Ama ilanı daha önce gördüm.

PATRON Sapıttı bu. Père Gustave, siz o zaman buradaydınız. Simone ne zaman ortadan kayboldu?

PÈRE GUSTAVE Daha önce, Mösyö Henri. Tabii ki ilan asılmadan önce.

PATRON Gördün mü?

SIMONE Yanılıyorsunuz, Père Gustave. Ben gitmeden önce ilanı bana bizzat siz hatırlatmıştınız.

PÉRE GUSTAVE Ben böyle bir şey söylemedim.

PATRON Elbette söylememiştir.

MAURICE Görmüyor musunuz, Mösyö Henri, çocuk sizin hilelerinizi duymak bile istemiyor. Bu yaptığından da utanç duymuyor.

SIMONE Patron sadece yardım etmek istiyor, Maurice.

PATRON Evet öyle. Sen bana inanıyorsun, değil mi Simone? Şimdi beni iyi dinle. Az sonra konuşacağımız kişi bizim düşmanımız. Bu çok fark eder, umarım anlıyorsundur.. Sana birçok soru soracak. Sen de onları Saint-Martin ve Fransa'nın iyiliği için yanıtlayacaksın. Basit, değil mi?

SIMONE Evet, Mösyö. Ama ben yalan söyliyemem.

PATRON Anlıyorum. Gerçek olmayan hiçbir şey söylemeyeceksin. Düşmana bile. Güzel. Önünde eğiliyorum. Ancak senden bir tek şey istiyorum: hiç konuşma. Her şeyi bize bırak. Bana bırak. *(Ağlamaklı)* Sen de biliyorsun, sonuna kadar arkandayım. Hepimiz senin arkandayız. Bizler Fransızız.

SIMONE Evet, Mösyö.

(Patron, Simone'yi elinden tutarak içeri götürür)

MAURICE Kızcağız, kitabını iyi okumamış.

4

MAHKEME[111]

a[15]

SIMONE MACHARD'IN DÖRDÜNCÜ DÜŞÜ

(18'i 19 Haziran'a bağlayan gece[112].
Karmakarışık, düşsel bir müzik. Alman Yüzbaşı zırhlarıyla avluda, önünde Orleanslı Jan Dark olarak Simone, arkasında kara zırhı ve kırmızı gamalı haçıyla Yüzbaşı'nın emir eri, elinde gamalı haçı olan bir sancak tutar)

ALMAN YÜZBAŞI Şimdi elimizdesin Orleanslı Jan ve yüce mahkemenin önünde yargılanacaksın, karar odun ateşinde yakılmak olacak.

(Sancaktar dışında, herkes çıkar)

SIMONE Bu ne biçim mahkeme?

SANCAKTAR Bu alışılmadık bir mahkeme. Kutsal bir yargı yeri[113].

SIMONE Ben hiçbir şeyi inkâr etmiyorum ki.

SANCAKTAR İyi de, karara varmış görünüyorlar.

SIMONE Demek burada yargılamadan karar veriyorlar ha. Yargısız infaz.

SANCAKTAR Evet. Elbette.

(Konukevi'nden mahkemede bulundukları anlaşılan insanlar boşalırlar; avludan geçip sokağa dağılırlar)

PÈRE GUSTAVE *(Avludan geçerken Thérèse'e)* Ölüm kararı! O yaşta biri için!

THÉRÈSE Evet, bunu kim tahmin edebilirdi!

SIMONE *(Thérèse'in kolundan çeker)* Hitler de içerde mi?

(Thérèse onu tanımamazlıktan gelir, Père Gustave ile gider. Simone'nin babası üniformalı, annesi siyah matem giysileri içinde avludan geçerler)

MADAM MACHARD *(Ağlamaktadır)* Daha çocukken kafasının dikine giderdi. Tıpkı ağabeyi gibi. Bu Mösyö Machard için bir şok oldu. Hele de bir belediye memuru olarak. Çok yazık.

(İkisi de çıkar.

Maurice ve Robert Prieux kardeşler avludan geçerler)

ROBERT Hiç de kötü görünmüyordu.

MAURICE Hele o mavi kırmalı elbisesiyle.

SIMONE *(Robert'i kolundan yakalar)* Mahkemeyi seyrettiniz mi?

ROBERT *(Önemsemeden)* Evet, elbette.

SIMONE Ben de seyredecek miyim?

ROBERT Kesinlikle. Şimdi yargıçlar gelip kafanda sopa kıracaklar[114].

(İkisi de çıkar)

GÜÇLÜ BİR SES Susun! Yol açın! Orleans Bakiresi hakkındaki hüküm açıklanacak. Rouen'in Yüce Piskoposlarının ve Kardinallerinin kutsal mahkemesinin kararı: Önce Bakire'nin üstünde sopa kırılacak.

(Konukevi'nin kapısından, üstünde görkemli Kardinal arması olan bir yargıç çıkar. Yüzünü, tanınmamak için bir dua kitabıyla[115] kapatmıştır. Avluya gelir. Bir sehpanın[116] önünde durur. Dua kitabını kapatır ve kolunun altından bir değnek çıkartır, değneği törensel bir tavırla kırar ve parçalarını kazanın içine atar) Yüce Beauvais[117] Piskoposu, Orleans kentini kurtaracak olan ölüm kararını açıklıyor.

(Yargıç gitmeden önce soğukkanlılıkla yüzünü gösterir. Bu Albay'dır)

SIMONE Albay bu!

(İkinci bir yargıç gelir ve töreni tekrarlar)

GÜÇLÜ SES Orleans kentinin kurtuluşu ve bu kentin farelerinin yemlenmesi için karar: ölüm.

(İkinci yargıç de yüzünü gösterir. Bu Yüzbaşı'dır)

SIMONE Aa, bu da bizim Yüzbaşı!

(Üçüncü yargıç Konukevi'nden çıkar ve töreni tekrarlar)

GÜÇLÜ SES Paris kentinin işgali ve karaborsa benzin için karar: ölüm.

(Üçüncü yargıç da Patron'un kendisidir)

SIMONE Ama Mösyö Henri, yargıladığınız benim!

(Patron çaresizlik jesti yapar. Dördüncü yargıç gelir ve töreni tekrarlar.)

GÜÇLÜ SES Fransa'nın birleşmesi için karar: ölüm.

(Dördüncü yargıç tanınmamak için dua kitabını sıkıca tutar. Kamburunu çıkartıp aceleyle kaçmak isterken yüzü görünür; bu Başkan'dır)

SIMONE Aman Tanrım, bu da Başkan, Mösyö Chavez!

GÜÇLÜ SES Yüce yargıçlar kararlarını bildirdiler Jan Dark.

SIMONE Ama bunların hepsi de Fransız. *(Sancaktar'a)* Bunda bir yanlışlık var!

SANCAKTAR Hayır matmazel, bu zaten bir Fransız mahkemesiydi.

(Dört yargıç da avlu kapısında beklerler)

BAŞKAN Kitaptan bilmen gerekir. Orleans Bakiresi Fransız olduğu için elbette Fransızlar tarafından yargılandı.

SIMONE *(Şaşkın)* Doğru. Kitaba göre ben ölüme mahkûm edildim. Ama doğrusu nedenini de bilmek istiyorum. Bunu hâlâ tam olarak anlamış değilim.

BAŞKAN *(Diğer şövalyelere)* Kararı tartışmak istiyor.

YÜZBAŞI Karar verildikten sonra, bunun ne önemi var canım?

BAŞKAN Hem sonra en azından soruşturduk, sanığı dinledik, tartıştık, kimseyi de kayırmadık.

ALBAY Ve çok düşüncesiz bulduk. *(Omuz silkerek)* Ama madem ki istiyor.

PATRON Ama buna hazırlıklı değiliz.

(Kafa kafaya verip fısıldaşmaya başlarlar. Père Gustave bir masa

taşıyarak gelir, örtüsünü örter, üstüne tabakları ve mumları yerleştirir. Yargıçlar masaya otururlar)

PÈRE GUSTAVE Spor Salonundaki göçmenler kapıdalar. Kararın tartışılmasını istiyorlar.

PATRON İmkânsız bu, ben annemi bekliyorum. Annem onların pis koktuklarını söylüyor.

YÜZBAŞI *(Arkadan)* Tartışma kapalı kapılar ardında yapılacak. Devletin yüksek çıkarları için.

PATRON Dosyalar nerede? Herhalde, her şey gibi onlar da bir yerlere atılmıştır.

BAŞKAN Şikâyetçi nerde?

(Yargıçlar birbirlerine bakarlar)

BAŞKAN Şikâyetçi olmadan resmi sayılmaz.

PATRON Père Gustave, erzak deposundan bir şikâyetçi getirin.

PÈRE GUSTAVE *(Sokak kapısına gider ve dışarıya bağırır)* Rouen'in Yüce Kutsal Mahkemesi, Orleans Bakiresi'nden şikâyetçi olanları istiyor. - Kimse yok mu? *(Sözlerini tekrarlar, kimse ses çıkarmayınca yargıçlara)* Şikâyetçi olarak sadakatsiz Burgonya Dükü'nün[118] ve ebedi düşmanımızın[119] yandaşı Ana Kraliçe Isabeau dinlenebilir.

MADAM SOUPPEAU *(Madam Soupeau zırh giymiş olarak Konukevi'nden çıkar. Büyük bir otel sahibesinin[120] alışagelinmiş tavrıyla yerlere kadar eğilerek yargıçları selamlar)* İyi akşamlar, mon Kapiten. Lütfen kalkmayın. Sizi rahatsız etmek istemem. *(Konukevi'ne doğru döner)* Mösyö le Kapiten için bir porsiyon çok iyi kızartılmış Alsace-Lorraine[121]. Siz köylüleri nasıl istersiniz, Komutan? Ya siz Albayım, bu kez hizmetimizden memnun musunuz? *(Simone'yi kastederek)* Eğer bu genç Bakire alışveriş sırasında bizi rahatsız etmemiş olsaydı, her şey kurtulacaktı. Her şey, Fransa, tuğla harmanı... Siz çok zayıfsınız, baylar. Kararı kim verecek, kilise mi, yoksa Konukevi'nin bir uşağı mı? *(Deli gibi bağırmaya başlar)* Bu inançsız, itaatsiz, dik kafalı kişinin hemen idamını istiyorum. Kafalar yuvarlanmalı. Kanlar akmalı. Bu kişi kanlar içinde çürümeye bırakılmalı. Ve bu kanlı beden herkese bir örnek teşkil etmeli. *(Yorulmuştur)* Gözlerim yaşardı.

YÜZBAŞI Ana kraliçe için bir iskemle.

(Père Gustave bir iskemle getirir)

PATRON Şu zırh seni sıkmıyor mu, anne? Ne diye giydin ki bu zırhı?

M. SOUPEAU Ben de bir savaş yönetiyorum.

PATRON Nasıl bir savaş?

M. SOUPEAU Kendi savaşımı. Şu Spor Salonunnakilerin kışkırttığı isyankâr Bakire'ye karşı.

YÜZBAŞI *(Sert)* Pısst! *(Simone'ye)* Sen ne hakla Fransızları savaşa soktun, ha?

SIMONE Beni buna bir Melek[123] zorladı, Yüce Beauvais Piskoposu.

(Yargıçlar birbirlerine bakarlar)

PATRON Demek bir melek? Nasıl bir melekti bu?

SIMONE Kilisedeki, mihrabın solundaki.

YÜZBAŞI Hiç görmedim.

BAŞKAN *(Dostça)* Bu meleğin görünüşü nasıldı, Simone? Bize anlat.

SIMONE Çok gençti ve güzel bir sesi vardı, efendilerim. Bana dedi ki...

ALBAY *(Konuşmasını keser)* Onun ne dediği hiç önemli değil. Şivesi nasıldı? İri yarı mıydı? Ya da başka türlü müydü?

SIMONE Bilmiyorum. Herkes gibi konuşuyordu.

YÜZBAŞI Yaa.

PATRON Bu melek nasıl giyinmişti?

SIMONE Çok güzel giyinmişti. Üstündeki kumaş, Tour'da metresi 20-30 Frank olan cinstendi.

YÜZBAŞI Seni doğru mu anlıyorum Simone, pardon Jan Dark? Yani meleğin kıyafeti o metresi 200, 300 Frank'tan satılan o pahalı kumaşlardan değil miydi?

SIMONE Bilmiyorum.

ALBAY Kıyafeti neye benziyordu? Sağ taraftan mı tokalıydı?

SIMONE Sadece meleğin ceket manşetleri parçalanmıştı.

ALBAY Yaa. Demek manşetleri parçalanmıştı. Öyleyse o kıyafeti işte de giyiyordur, değil mi? Herhalde iş sırasında yırtılmıştır.

SIMONE Hayır, yırtık değildi.

YÜZBAŞI Ama parçalanmıştı. Madem ki parçalanmış, öyleyse iş sırasında yırtılmış demektir. Belki rengi de kaçmış olabilir, sen görmemişsindir. Olabilir değil mi? *(Simone ses çıkarmaz)*

ALBAY Melek herkesin söyleyebileceği herhangi bir şey söyledi mi? İyi düşün.

SIMONE Daha çok genel şeylerden söz etti.

BAŞKAN Bu melek tanıdığın birine benziyor muydu?

SIMONE *(Alçak sesle)* Kardeşim André'ye benziyordu.

ALBAY Ha şu er André Machard! Beyler, şimdi her şey anlaşılıyor. Çok ilginç bir melek olduğu belli.

M. SOUPEAU Şarap hamalı kanatlı bir melek; kanalizasyon Cebrail'inin ta kendisi! En azından şu işittiği seslerin kimin olduğunu anladık. O seslerin şarap meyhanelerinden ve gübre çukurlarından geldiği artık anlaşılıyor.

SIMONE Meleğe küfretmemelisiniz yüce piskoposlar, yüce kardinaller.

PATRON Bizim kutsal mahkeme olduğumuzu, yani en yüksek otorite olduğumuzu kitabının 124. sayfasında bulabilirsin.

ALBAY Bizlerin, Fransanın yüce kardinallerinin Tanrı'nın isteklerini şu ne idüğü belirsiz meleğinden daha iyi bileceklerine inanmıyor musun yoksa?

YÜZBAŞI Tanrı nerede Jan Dark? Aşağıda mı, yukarda mı? Ve senin şu meleğin nerden gelmiş acaba? Aşağıdansa, kim göndermiş onu buraya? Tanrı mı? Belki de Şeytanın bir oyunudur, ne dersin?[124]

M. SOUPEAU Şeytanın elçisidir o! Orleanslı Jan Dark, duyduğun sesler şeytanındı!

SIMONE *(Sesini yükseltir)* Hayır, hayır! Şeytanın değildi!

YÜZBAŞI Çağırsana şu meleğini buraya! Belki de o seni, Orleans'ın büyük Jan Dark'ını savunur. Mübaşir görevini yap.

PÈRE GUSTAVE Rouen'in Yüksek Kutsal Mahkemesi, adı bilinmeyen, ama birçok gece Jan Dark'a görünen Melek'i tanık sandalyesine çağırıyor.

(Simone garajın damına doğru bakar. Kimse görünmez. Père Gustave çağrısını yineler)

SIMONE *(Büyük bir kederle kahkahayla gülen yargıçlara bakar. Sonra yere çömelir ve kendinden geçmiş yere vurmaya başlar.. Kimse bir şey duymaz, garaj damı yine boştur)* Ses vermiyor. Ne oldu? Ses vermiyor! Fransız toprakları artık ses vermiyor! Ses vermiyor artık!

M. SOUPEAU *(Ona doğru yürür)* Sen Fransa'nın ne olduğunu biliyor musun acaba?

b[16]

(19 Haziran sabahı[125]. Avlu kapısının kemeri üzerine takılı direkteki bayrak, yas gereği[126], yarıya indirilmiştir Georges, Robert Père Gustave, siyahla çerçevelenmiş bir gazeteyi okuyan

Maurice'i dinlemektedirler)

MAURICE Mareşal, silahları bırakma koşulları Fransa'nın onurunu sarsmaz[127], diyor.

PÈRE GUSTAVE Bak bu benim için bir teselli oldu.

MAURICE Öyle. Mareşal sonra şunu da eklemiş: Fransız halkı onu baba bellemeliymiş[128]. Yeni bir disiplin ve düzen gerekliymiş.

PÈRE GUSTAVE İşte böyle. André artık savaşmıyor. Silahını bıraktırdılar ona. Şimdi sıkı bir disiplin altına girecek demek.

GEORGES İyi ki Simone gitti.

(Konukevi'nin kapısında Alman Yüzbaşı görünür, kasketsiz ve palaskasızdır, kahvaltıdan sonraki sigarası ağzında, oradakileri kayıtsızca süzer ve avlu kapısına yürür. Orada durur ve kısaca dışarıya bakar sonra hızla Konukevi'ne girer)

PÈRE GUSTAVE İşin içinde bir çocuk olunca olaylar baştan kötü gitti.

GEORGES Doğrusu onun gittiğine inanamıyorum. Her şeye rağmen burada kalmak istiyordu. Onu bir şeyler korkutmuş olmalı. Çamaşırhanenin penceresinden kaçmış.

(Konukevi'nden Patron ellerini birbirine sürterek çıkar)

PATRON Maurice, Robert! Şu porselen ve gümüş sandıklarını boşaltın bakalım. *(Onları şöyle bir süzdükten sonra, pişkince)* Personelimden kimlerin dün geceki şu kaçma işinde parmağı olup olmadığını özellikle sizlere sormayacağım. Olan oldu.. Hatta belki de en kötü sonuç bu değildir. Bunu, gerçek bir tehlike bulunduğu için söylediğimi sanmayın. Almanlar yamyam değil, sonra sizin Patron'unuz da şimdiye kadar onun hakkında hiç kötü düşünmedi. Bugün kahvaltıda Yüzbaşı'ya dedim ki: "Bir fars bu! İlandan önce, ilandan sonra! Ne olmuş yani? Alt tarafı bir çocuk bu! İstenen ne? Belki biraz düşüncesizce, belki de patalojik bir şey! Tanklar! Bunların hepsini durdurmalı yok etmeli! Oldum olası şu kibrit denen şey insanların hep en büyük eğlencesi olmuştur. Politik bir darbe mi! Yok efendim, sadece bir çocuk şakası![17]"

GEORGES *(Ötekilere bakarak)* Ne demek çocuk şakası, Mösyö Henri?

PATRON Anneme de söyledim, o daha çocuk!

GEORGES Bu konukevi'nde görevini tam anlamıyla yapan bir o vardı. Kimse de ona yardım elini uzatmadı. Saint-Martin kenti onu hiç unutmayacak, Mösyö Henri.

PATRON *(Bozulur)* Siz kendi görevini yapın yeter. Hemen şu sandıkları boşaltın. Bu iş halledildiği için memnunum. Yüzbaşı'nın artık Simone'nin peşini kollayacağını hiç sanmıyorum. Hadi şimdi işinizin başına! Zavallı Fransa'mızın şimdi tek ihtiyacı olduğu şey bu!

(Çıkar)

GEORGES İçimden bir yük kalktı sanki: kız gitti ya!

MAURICE Ve yaptığı işi de kahramanlık olsun diye yapmadı! Bu biraz tatsız olurdu. "Almanlar yamyam değil"miş. Almanlara benzini hediye paketiyle sunup kendi ordusunu bir kenara bırakanlar var aramızda. Bunlar bir de ayaktakımı arasına karışıp kahramanlık taslarlar.

BAŞKAN *(Sokak kapısından Başkan girer. Yüzü bembeyazdır, selam vermeden Konukevi'ne doğru yürürken)* Madam Soupeau'nun kapısının önünde de nöbetçiler var mı?

PÈRE GUSTAVE Hayır, Mösyö Chavez. *(Başkan gider)* Herhalde Almanlar Spor Salonunun boşaltılmasını istediler, onun için geldi. Onlar istemese bile madam istemiştir!

ROBERT Yeni disiplin ve yeni düzen!

PÈRE GUSTAVE Simone'nin yaptığına gelince, Maurice, normal bir kundaklama sayılacaktır, çünkü sigorta şirketi zararı ödemek zorunda. Bunu kolay kolay unutmazlar.

(Simone, süngülü iki Alman askeri arasında avlunun sokağa açılan kapısından içeri girer)

GEORGES Simone! N'oldu?

SIMONE *(Durur, yüzü solgundur)* Spor Salonuna gitmiştim.

ROBERT Sakın korkma. Almanlar sana bir şey yapmayacaklar.

SIMONE Dün mahkemede söylediler beni Fransız makamlarına teslim edeceklermiş Robert.

GEORGES Öyleyse neden kaçtın?

(Simone onu yanıtlamaz. Askerler onu Konukevi'ne götürürler)

MAURICE Almanlar için bu dosya kapanmadı. Mösyö Henri yanılıyor.

(Sokak kapısından Madam Machard ve belediye zabıta üniforması olan Mösyö Machard girer)

MADAM MACHARD Onu geri mi getirmişler. Bu çok korkunç. Mösyö Machard kendinde değil. Onu yiyip bitiren yalnızca işinden olacağı düşüncesi değil, çok da utanıyor. Bunun böyle olacağını biliyordum zaten; durmadan okuduğu o kitaplarla sapıttı. Bu sabah erkenden saat yedide, avludaki Almanlara,

"Baylar," dedim "kızım kayıplara karıştıysa mutlaka bir şeyler yapmıştır. Bu kundaklama ya da başka bir şey olabilir. Yoksa bu Konukevi'ni asla terk etmezdi. En azından kardeşini düşünerek yapmazdı bunu."

(Konukevi'nden Patron çıkar)

PATRON Çok fazla bela var başımızda, Madam Machard! Bana 100,000 Frank'a[18] patladı. Sinirlerimin bozulması da cabası.

(Madam Soupeau Konukevi'nden çıkar. Sıkıca kolundan tutup sürüklediği Simone'yi erzak deposuna götürür. Arkadan Başkan ile Yüzbaşı gelirler. Dördü de depoya girerler. Avludakiler merakla bakarlar)

BAŞKAN *(Depo kapısının önünden Madam Machard'a)* Machard, Spor Salonuna gidin ve bakın bakalım orayı kazasız belasız boşaltmışlar mı. Onlara Almanların oraya ihtiyaçları olduklarını söyleyin.

MADAM MACHARD Tamam, Sayın Başkan.

(Karı koca Machardlar aceleyle çıkarlar)

ROBERT Onu ne diye depoya götürdüler? Neler oluyor, Mösyö Henri?

PATRON Fazla soru sormayın. Sorumluluğumuz çok büyük. Yanlış bir adım attık mı, Konukevi elimizden çıkar.

M. SOUPEAU *(Simone ile depodan çıkar, arkasında Başkan ile Yüzbaşı vardır)* Sayın Başkan, durumu size iyice anlattığımı sanıyorum. İçinde 50,000 Franklık pahalı şarapların da bulunduğu depoyu bu kız açık bırakmış. Buradan daha neler çalındığını varın siz düşünün. Beni yanıltmak için, deponun anahtarını bana sizin önünüzde verdi. *(Simone'ye döner)* Simone, artık burama kadar geldi. Bir sepet gıda malzemesini buradan çalıp Spor Salonuna götürmüşsün. Peki, karşılığında ne aldın. Para nerede?

SIMONE Bunun için para almadım, madam.

M. SOUPEAU Yalan söyleme. Başka şeyler de var. Mösyö Henri'nin buradan gittiği sabah ayaktakımı tarafından tehdit edildiği, kamyona el konulduğu dedikodusunu sen mi yaydan etrafa?

SIMONE Sadece Sayın Başkan'a söylemiştim.

M. SOUPEAU Bunları söylediğin zaman Başkan'ın odasında daha kimler vardı? Göçmenler mi?

SIMONE Evet, sanırım onlar da oradaydı.

M. SOUPEAU Ya, demek sanıyorsun. Peki, sonra o ayaktakımı buralarda boy gösterince senin de bir işçisi olduğun bu Konuk-

evi'nin erzağı konusunda onlara ne gibi tavsiyelerde bulundun?

(Simone kavrayamaz) Onlara istediklerini alabileceklerini, söyledin mi, söylemedin mi?

SIMONE Artık hiçbir şey bilmiyorum, madam.

BAŞKAN İşi nereye vardırmak istiyorsunuz, madam?

M. SOUPEAU Söyle bana, ilk erzak alanlar kimlerdi, Simone? Evet, annenle babandı. Hem de bir hayli yüklenmişlerdi.

ROBERT Artık bu kadarı da fazla. *(M. Soupeau'ya)* Onlara erzağı bizzat siz vermiştiniz.

GEORGES *(Aynı zamanda)* Erzak deposunu da sayın Başkan'ın hizmetine siz vermiştiniz.

BAŞKAN Evet, doğru Madam.

M. SOUPEAU *(Aldırmaz, Simone'ye)* Bakıyorum da sen vakitsiz açıldın, ekmek yediğin yere ihanet eden, dik başlı bir kızsın. Bunun için de seni kovmuştum. Sana emrettiğim gibi buradan ayrıldın mı?

SIMONE Hayır, Madam.

M. SOUPEAU Bunun yerine buralarda dolaşıp sırf öç almak için tuğla harmanını yaktın, değil mi?

SIMONE *(Kızgın)* Bunu Almanlara karşı yaptım.

ROBERT Bunu bütün Saint-Martin biliyor.

M. SOUPEAU Demek Almanlara karşı. Almanların oradaki benzini alacaklarını sana kim söyledi?

SIMONE Yüzbaşı ile Sayın Başkan konuşurlarken duydum.

M. SOUPEAU Ha, demek benzini haber vermek istediğimizi duydun?

SIMONE Yüzbaşı öyle istiyordu.

M. SOUPEAU Biz o benzini Almanlara vermeyelim diye havaya uçurdun demek. Ben de tam bunu öğrenmek istiyordum.

SİMONE *(Şaşkın)* Bunu düşmana karşı yaptım! Belediyenin önünde üç tank bekliyordu.

M. SOUPEAU Ve onlar düşmandı, öyle mi? Yoksa başkaları mıydı?

(Sokak kapısından bir polis eşliğinde iki rahibe girer)

BAŞKAN Ne var Jules?

POLİS Bu bayanlar Sainte-Ursula Manastırı'ndan gelen disiplinci rahibeler[129].

YÜZBAŞI Sizin adınıza Sainte-Ursula'ya telefon ettim, Chavez. *(Rahibelere)* Bayanlar, işte Machard.

BAŞKAN Ne yapıyorsunuz siz?

YÜZBAŞI Sağlıklı düşünemiyorsunuz, Mösyö Chavez. Machard'ın hâlâ serbestçe dolaşmasına nasıl izin verebilirsiniz? *(Sert)* Konuklarımız, en azından, Saint-Martin halkının bu gibi tehlikelerden temizlenmesini bizden bekler. Siz saygıdeğer mareşalımızın söylevini[130] doğru dürüst incelememiş görünüyorsunuz. Fransa bir süre tehlikeli yollardan geçecek. Bu süre içinde, gereksiz tehlikeli sürgünleri yok etmek görevi bize düşüyor. Böyle bir kundaklama Saint-Martin için yeter da artar bile Chavez.

MAURICE Demek bu pis işleri Almanlar için biz yapacağız ha? Hem de büyük bir mutlulukla!

M. SOUPEAU *(Soğuk)* Elbette, Machard'ın yargılanması için Tour'daki savcılığa bizzat ben başvuracağım. Simone Konukevi'nin malı olan tuğla harmanını kundaklamıştır, hem de basit kişisel nedenler yüzünden...

GEORGES Simone ve kişisel nedenler!

BAŞKAN *(Sarsılmıştır)* Çocuğu mahvetmek mi istiyorsunuz?

ROBERT *(Tehditkâr)* Kim şimdi öç alıyor?

PATRON Yine başlama Robert. Yaşı küçük. Sadece rahibelerin koruması altında olacak.

MAURICE *(Dehşetle)* Evet, Sainte-Ursula'nın dayak hücrelerinde!

SIMONE *(Bağırır)* Hayır, istemiyorum.

BAŞKAN Simone Sainte-Ursula'nın o acımasız yönetimi altında ha! Manevi işkence düzeninde, cehennemin içinde! Onu manen ölüme terk ettiğinizin farkında mısınız siz?

MAURICE *(Yüzleri asık kadınları[19] göstererek)* Şu kadınların yüzlerine bir bakın.

(Rahibelerin yüzleri maske gibidir, hiçbir hareket olmaz)

GEORGES Onu Alman kasaplarına teslim edin daha iyi.

SIMONE *(Yardım dileyerek)* Görüldüğü gibi, sonuçta büyük başlar kazanıyor ve bunun için ağızlarının suyu akıyor, Sayın Başkan. Orada insanları bağlıyorlarmış!

BAŞKAN *(Sert)* Madam Soupeau, Tours'daki mahkemede tanıklık edeceğim. Bu çocuğun gerçek amacının ne olduğunu açıklayacağım. Sakin ol, Simone, herkes senin bu kahramanca amacını biliyor.

M. SOUPEAU *(Koparıcı)* Aa! Demek bizim küçük kundakçımız[131] bir milli kahraman oldu ha, planınız bu mu? Fransa kurtuldu: Fransa yanıyor. Yaşasın Alman tankları yaşasın gündelikçinin

kızı Simone.

YÜZBAŞI Sizin geçmişiniz, Mösyö Chavez, yeni Fransa'nın yargıçları önüne çıkmanızda hiçbir anlam ifade etmez. Hem, sizin gibi insanlar için Tour yolu da pek o kadar güvenli sayılmaz.

MAURICE *(Buruk)* Şimdi her şey ortaya çıktı, demek burada Fran-sızların yaşadığı gerçeğinin üstünü kapatmak için bütün Saint-Martin'i beyaza boyayacaksınız.

M. SOUPEAU Fransızlar mı?! *(Simone'yi tutup sarsar)* Nasıl kahraman olunur bize öğretmek ister misin? Soupeau ailesi 200 yıldan beri bu Konukevi'nin sahibi. *(Herkese)* Bir kahraman görmek ister misiniz? *(Yüzbaşı'yı göstererek)* İşte burada. Biz size ne zaman savaşılacağını, ne zaman barış içinde yaşanılacağını göstermeye yetkiliyiz. Fransa için bir şey mi yapmak istiyorsunuz? Pekâlâ. Fransa biziz, anlıyor musunuz?

YÜZBAŞI Sinirlenmeyin, Marie. - Siz de Machard'ı buradan götürmelerine artık rıza gösterin, Sayın Başkan.

BAŞKAN Ben mi? Bakıyorum da buranın hâkimi sizmişsiniz gibi konuşuyorsunuz.

(Gitmeye hazırlanır)

SIMONE *(Korkuyla)* N'olur gitmeyin, Sayın Başkan.

BAŞKAN *(Çaresiz)* Başını yukarda tut, Simone!

(Sendeleyerek gider üzüntülüdür)

M. SOUPEAU *(Kısa bir sessizlikten sonra, Yüzbaşı'ya)* Artık şu skandala bir son verelim, Honóre!

YÜZBAŞI *(Polis'e)* Sorumluluğu ben üzerime alıyorum.

(Polis, Simone'yi kolundan yakalar)

SIMONE *(Alçak sesle, dehşetle)* Sainte-Ursula'ya götürmeyin beni!

ROBERT Bu alçaklık! *(Polisler'e[20] doğru koşmak ister)*

MAURICE *(Onu tutar)* Akılsızlık etme Robert. Ona artık yardım edemeyiz. Onların hem polisi var, hem Almanları. Zavallı Simone, düşmanı çok.

M. SOUPEAU Simone, eşyalarını al.

(Simone çevresine göz gezdirir; dostları suskun yere bakmaktadırlar. Bundan çok rahatsız olur ve depoya doğru yürür)

M. SOUPEAU *(Sakin ve rahatlamış halde personele döner)* Bu çocuk dik kafalı, ayrıca otorite tanımayan biri. Onu disipline ve hizaya sokmak bizim görevimizdir.

(Simone, küçük bir çantayla geri gelir. Önlüğü kolundadır; onu Madam Soupeau'ya verir)

M. SOUPEAU Şimdi çantayı aç bakalım, neler götürdüğünü bir görelim.

PATRON Bu gerekli mi anne?

(Rahibelerden biri çantayı açar ve Simone'nin kitabını çıkartır)

SIMONE O kitabı almayın!

(Rahibe kitabı Madam Soupeau'ya verir)

M. SOUPEAU Bu kitap Konukevi'ne ait.

PATRON Ben o kitabı ona vermiştim.

M. SOUPEAU Ona ihtiyacı yok artık. *(Simone'ye)* Şimdi personele veda et.

SIMONE Hoşça kalın, Mösyö Georges.

GEORGES Cesaretin yerinde mi, Simone?

SIMONE Elbette, Mösyö Georges.

MAURICE Kendine iyi bak.

SIMONE Olur, Maurice.

GEORGES Şu senin kuzinini hiç unutmayacağım.

(Simone ona gülümser ve garajın damına bakar, müzikle birlikte Melek görünür. Simone, garajın damındaki Melek'in ona baktığını görür)

MELEK

Fransa'nın kızı, sakın korkma.
Kalıcı değil seninle savaşanlar.
Kuruyup kavrulacak, çok yakında
Seni güçle ezen bu eller.
Seni gönderdikleri yer, yakında
Senin yerin olacak, yani Fransa.
Ve kısa bir süreden sonra
Ülken ulaşacak eski parlaklığına.

(Melek kaybolur. Ortalık aydınlanır. Rahibeler, Simone'yi kolundan yakalarlar. Simone Maurice ile Robert'i yanaklarından öptükten sonra rahibeler tarafından götürülür. Herkes onun sessizlik içinde gidişine bakar)

SIMONE *(Sokak kapısında kaygıyla bağırır)* Hayır, hayır! Gitmeyeceğim! Yardım edin! Oraya gitmem ben! André! André!

(Onu sürükleyerek çıkartırlar)

M. SOUPEAU Göz damlam, Henri.

PATRON *(Aksi)* Maurice, Robert, Georges, Père Gustave, hadi iş başına! Barışta olduğumuzu unutmayın sakın!

(Patron ile Yüzbaşı M. Soupeau'ya yol göstererek Konukevi'ne girerler. Maurice ile Robert sokak kapısından çıkarlar. Père Gustave bir iç lastiği yamamaya çalışır. Georges, sarılı kolunu

kontrol eder. Gökyüzü kızıllaşmaya başlar. Père Gustave, gökyüzünü Georges'a gösterir. Patron Konukevi'nden dışarı fırlar)

PATRON Maurice, Robert! Ne yandığına bir bakın!
(Çıkar)

PÈRE GUSTAVE Spor Salonu olmalı. Göçmenler! Onların da bir şeyler öğrendiği anlaşılıyor.

GEORGES Araba Sainte-Ursula'ya varmamıştır daha. Simone de yolda yangını görebilir.

SON

[EK]

[Düş sahnesinin önceki varyantı[21]][132]

SIMONE MACHARD'IN GÜNDÜZ GÖRDÜĞÜ HAYAL

(18 Haziran[133].
Karmakarışık bir savaş müziği, avlu alaca karanlığa bürünür. Konukevi'nin arka duvarı saydamlaşır. Goblen bir perdenin önünde Madam Mère zırhlar içinde ayakta dimdik durmaktadır, elleri kılıcının kabzasındadır. Arada sırada hizmetçinin tuttuğu bir kutudan çikolata alır. Patron, Başkomutan olarak gelir ve onun elini öper)

MADAM MÉRE Tam zamanında geldiniz, Başkomutan, çünkü önemli konuklar bekliyorum. Ama niçin öyle öfkelisiniz?

PATRON (BAŞKOMUTAN) Şu Bakire yüzünden. Sapıttı, bu savaşı sürdürmek için elinden geleni yapıyor. Şimdi de Paris[134] önlerinde. Onu ateşe verecek, ama benim Konukevi'me ne olacak? - Ya siz niye zırhlar içindesiniz, madam?

MADAM MÉRE (ISABEAU) Ben kibirli Ana kraliçe Isabeau'yum. İngilizler ve Burgonya Düküyle birlikteyim. Şimdi benim savaşım başlıyor.

PATRON (BAŞKOMUTAN) Ne savaşı bu, kime karşı?

MADAM MÉRE (ISABEAU) Elbette Jan Dark'a karşı. Pısst.

BAŞKAN (KRAL) *(İçerden)* Biraz huzurum kaçtı. Yanlış mı duyuyorum acaba, bir trampet sesi var, sen de duyuyor musun?
(Uzaklardan Jan Dark'ın trampet sesi duyulur)

MADAM MÉRE (ISABEAU) Ben bir şey duymuyorum.

BAŞKAN (KRAL) Duymuyor musun? Sanırım Jan Dark'ım zor durumda ve yardıma ihtiyacı var.

MADAM MÉRE (ISABEAU) *(Güler)* Philippe, kalın kafalılık etme. Ben barıştan yanayım. Söyle, kilise çanlarını çalsınlar, seni huzursuz eden şu trampet seslerini o zaman duymazsın.

BAŞKAN (KRAL) Ama düşman hâlâ topraklarımızda. Kilise çanları da çalamaz, çünkü oraya insanlarımızı astılar. Sen de biliyorsun bunu.

MADAM MÉRE (ISABEAU) Sanırım, Burgonya Dükü, bize pahalıya

patlamayacak bir barış sağlayabilir.

(İçeriye Burgonya Dükü olarak Yüzbaşı ve yanında yüzünü miğferinin yüz siperi[135] ile kapamış biri girer)

YÜZBAŞI (BURGONYA DÜKÜ) Kral Karl, bir Fransız olarak sizden bir isteğim var. *(Masaya vurur, ama eli orada kalır, şaşırır, sonra elini hızla manşetinin içine çekerek devam eder)* Şaraplarımı satabilmem için Fransa'ya tekrar barış hakim olmalı. Yanımda bir dostumu getirdim.

(Yabancı şövalye siperliği açar. Alman Yüzbaşı'nın yüzü görünür)

BAŞKAN (KRAL) Ebedi düşmanımız[136]. Oğlum geri döndüğünde onun yüzüne bakabilir miyim, artık bilmiyorum.

YÜZBAŞI Konu, işbirliği yapmamız ve bir daha kundaklama olmaması için çalışmamız. *(Başkan'a bir sigara sunar)*

BAŞKAN (KRAL) *(Tam sigaraya uzanırken trampet sesi yine duyulur, eli havada kalır)* Ama bu kez eminim. O mutlaka tehlikede, hem de hayati bir tehlikede.

YÜZBAŞI (BURGONYA DÜKÜ) *(Yüksek sesle)* Ama biz çok iyi bir ekibiz, birlikte hareket edersek başarısızlık diye bir şey söz konusu olmaz.

(Ayağını yere vurur, ama ayağı yerde kalır. Eğilir aceleyle ayağını pantolonunun içine sokar)

PATRON Anladığıma göre, kızın önemli nedenleri var. Ona yardım edeceğim.

MADAM MÉRE (ISABEAU) *(Oğlunu tokatlar)* Bu kendi başına karar verdiğin için.

BAŞKAN (KRAL) Evet, evet, bir kere de göz yumması gereken adam benim.

(Herkes oturup sigarasını tüttürür)

YÜZBAŞI Bakire tabii ki buradan uzaklaştırılmalı.

PATRON Evet insana huzursuzluk veriyor.

MADAM MÉRE Aramızda kalsın baylar, kundakçı o.

AÇIKLAMALAR

Türkçesi

Yılmaz Onay *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*

Özdemir Nutku *Artura Ui'nin Yükselişi / Simone Machard'ın Düşleri*

PUNTİLA AĞA ve UŞAĞI MATTİ

Temel Metin

Puntila Ağa ve Uşağı Matti (Herr Puntila und sein Knecht Matti), *Denemeler* Sayı 10'da (22-24. *Deneme*), Batı Berlin: Suhrkamp Yaınevi, S. Fischer 1950, S. 3-90 (22. Deneme).

Tarihçe

Ağustos 1940: Hella Wuolijoki Brecht'e *Sahanpuruprinsessa* adlı bir komedisinin olduğunu bildirir. Fin Dram Yazarları Birliği'nin bir yarışması için birlikte çalışmaya başlarlar. Hella Wuolijoki, komedisinin *Hızar Talaşı Prensesi* (Die Sägenmehlprinzessin) adıyla Almanca aktarımını Margarete Steffin'e yazdırır.

1940, 2-19 Eylül arası: *Puntila ya da Yağmur Hep Aşağı Doğru Yağar* (Puntila oder Der Regen fällt immer nach unten) adı ile ilk yazım.

Eylül 1940: Brecht'in yazdığı Sonsöz

1940, Eylül sonu: Gözden geçirme ve *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* (Herr Puntila und sein Knecht Matti) adı altında temiz yazım.

15 Mayıs 1941: Hella Wuolijoki ile oyunun hakları üstüne anlaşma.

5 Haziran 1948: Zürich Tiyatrosunda ilk oynanış (*Puntila Ağa ve Uşağı*/ Herr Puntila und sein Knecht).

22 Kasım 1948: Almanya'da ilk oynanış Hamburg Tiyatrosunda (*Puntila Ağa ve Uşağı*).

12 Kasım 1949: Berliner Ensemble'da ilk oynanış (*Puntila Ağa ve Uşağı Matti)*

1950: *Denemeler* Sayı 10'da ilk yayınlanış, Suhrkamp Yayınevi. S. Fischer, Batı Berlin.

İ. E. Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Metnin Oluşum Öyküsü

Puntila Ağa ve Uşağı Matti, Brecht'in, Estonya doğumlu Fin yazarı Hella Wuolijoki ile birlikte çalışmasının bir ürünüdür. Wuolijoki, Brecht için Finlandiya'ya davet ve giriş vizesi sağlamıştı (Brecht'in yeni sürgün ülkesi). Brecht, 5 Temmuz 1940'da ailesiyle birlikte onun Kausala'da Marlebäck'deki çiftlik evine konuk oldu. Aynı gün, güncesine ev sahibesinin dağarındaki "sayısız hikâye"ye hayranlığını kaydediyordu (*Çalışma Güncesi*, 5 Haziran 1940) ve daha sonra da onda gördüğü doğuştan anlatı yeteneğine değinecekti (örneğin, Ç. *Güncesi*, 30 Haziran 1940).

Marlebäck'deki ilk haftalarda *Bakır Alımı*'na (Messingkauf) ek çalışmalarla bağlantılı olarak epik tiyatro kuramı üstüne ayrıntılı tartışmalara girildi. Bu bağlamda Brecht hâlâ üzerinde çalıştığı *Sezuan'ın İyi İnsanı*'na (Guten Menschen von Sezuan) değindi. Hella Wuolijoki, oyunda var olan, sömürü koşullarının iyi insan olmayı engellediği tezinde, kendisinin de (henüz yayınlanmamış) *Hızar Talaşı Prensesi* (Sahanpuruprinsessa) komedisinde işlemiş olduğu bir durumu görünce, o komedisinden söz etti.

Komedinin uzunca bir ön hikâyesi var. Çıkış noktası da yazarın kendi yaşantısından bir episod. 1926'da Wuolijoki, ayrıldığı kocasının yeğenlerinden birini Marlebäck'de bir doğum günü partisine davet etmiş. Doğma büyüme Tavastlandlı bu çiftlik sahibi Roope Juntula ("Roope Amca"), kafayı çektikten sonra, gecenin yarısında Kausala kentindeki veterinerden, kızıla yakalanmış inekleri için diyerek, "yasal" içki sağlamaya gitmiş. Yazar bu olayı otuzlu yıllarda yazdığı (o sıralar henüz yayınlanmamış) *Fin Bakkhos*'u (A Finnish Bacchus) adlı hikâyesiyle (*1978 Brecht Yıllığı*'nda yayınlandı, Frankfurt-Main. S. 96-106) dile getirmiş ve Puntila adı daha o hikâyede konmuş. Bu büyük toprak ağası, içkili olduğu zaman, kendisi için çalışan herkesle, sosyalistlerle ve komünistlerle bile kardeş olur, işçilere yüz Mark'lık banknotlar dağıtır. Hikâyede Brecht'in aynen alıp kullandığı öğeler vardır.

Otuzlu yıllarda Hella Wuolijoki bu Puntila figürünü *Sahanpuruprinsessa* komedisinin başrolü yapmış; içki bulma bölümü o komedide yalnızca salonda anlatılarak geçmekte. Olaylar dizisi büyük oranda geleneksel dolantı komedyası kalıplarına göre düzenlenmiş: Kâhyası Hanna Teyze'nin doğum günü öncesindeki gece Puntila, Tavastus Porkhotel'de bir içki aleminin ardından genç bir adamı özel

şoförü olarak işe alır. Puntila'nın kızı Eva'da gözü olan zengin yargıç Dr. Vuorinen, bu şoför Kalle Aaltonen'in rolüne bürünür. Puntila'nın Kurgela'daki kimliğini anlayana dek onu tersler. Sahte Kalle, içki bulma yolculuğu sırasında beş kadınla nişanlanıp, onlar da evlenme iddiasında bulununca zorda kalan Puntila'yı, bu durumdan kurtarır. Karşılığında da ondan Eva'yı ister. Puntila ise, mankafa bir ateşinin istediği kızını bir şoföre vermeye razı olmaz. Ama sahte şoför asıl kimliğini ortaya koyunca, evlenmenin önünde engel kalmaz; Puntila da aynı anda Hanna Teyze ile nişanlanır.

Hella Wuolijoki bu oyununu ne kadar evirip çevirse de, dostlarına ve tiyatrocular bir türlü beğendirememiş. 1937'de senaryo haline getirip Suomi Filmi şirketine satmış, ama film de yapılmamış. Brecht ise, senaryoyu görünce, değerli "epik nitelikte öğeler"inden dolayı (Ç. *Güncesi*, 2 Eylül 1940), özellikle de burada artık konuşmalarla anlatılıp geçilmeyen, sahne aksiyonuna dönüştürülmüş olan "yasal içki için yolculuk" ve "tepeye tırmanış" bölümlerini tutmuştur. Hella Wuolijoki'ye, oyunu birlikte uyarlayarak Fin Dram Yazarları Birliği'nin 1940'da açtığı ve Kültür Bakanlığınca yüklü ödül konmuş olan yarışmaya sokma önerisini getirir. Wuolijoki bu öneriye katılır: "Hella Wuolijoki ile, Finlandiya'da bir yarışma için bir halk oyunu yazmaya giriştik. Bir Finli toprak ağası ile şoförünün serüveni. Ağa yalnız sarhoş olunca insanlaşıyor, çünkü o zaman çıkarlarını unutuyor." (Ç. *Güncesi*, 27 Ağustos 1940).

Brecht'e çalışma temeli sağlamak üzere Hella Wuolijoki, *Sahanpuruprinsessa*'nın Almanca aktarımını Margarete Steffin'e yazdırır. Salt bir çeviri değildir bu kuşkusuz, çünkü Steffin de yazımın biçimlenişine katılmaktadır ve iki kadın birlikte Brecht'in ilk oyun taslaklarını bu yazımda kullanmış olmalılar. Üç perdede sekiz sahne vardır ve yazım 2. Sahneden başlar: Brecht bu sırada 1. Sahneyi oluşturma çabasındadır. Onun yönlendirmesiyle Wuolijoki de artık Kalle'yi giysi değiştirmiş bir centilmen değil, gerçek bir şoför olarak ele alır. 2. Sahnede Eva, daha girişte gelişkinliğinin etkisinde kaldığı Kalle ile flörte başlar. 3. Sahne "yasal" içki bulma yolculuğunu ve Kurgelalı kadınlarla nişanlanmayı anlatır. 4. Sahnede Puntila, çiftliğin hizmetkârlarıyla ahbap olur. Beş nişanlı çıkagelir. 5. Sahnede nişanlılar yargıcın parasıyla uzlaştırılırlar. Eva istemediği halde, Puntila onu Ataşe'yle evlendirme tasarısında diretir. 6. Sahnede Puntila yeniden içmiş olarak Ataşe'yi ve onur konuklarını verandadan dışarı atar. 7. Sahnede Kalle, Eva ile evlenmeyi önce kendisine gerekenleri yapamayacağı gerekçesiyle reddeder, ama eğer "insan olursa, verdiklerini

okursa ve öğrenirse" bunu yine de göz önünde tutacağını belirtir. 8. Sahnede Puntila ile Kalle, güzel Tavastland'ın şarkısını söylerler.

Brecht'in değişen konsepti, 2 Eylül 1940 günlü notunda görülüyor:

> "Puntila üstünde çalışma. Hella Wuolijoki'nin oyunu, yarı yarıya bitmiş durumda bir konversasyon komedisi. (...) Benim yapmam gereken ise, temeldeki kaba hikâyeyi işlemek, ruhsallaştıran diyalogları ayıklamak ve Fin halk yaşantısının anlatılarına, görüşlerine yer açmak, "Ağa" ile "Uşak" karşıtlığını sahneye getirmek ve konuya şiirini ve güldürüsünü yeniden kazandırmak. Konu, alışılmış dram tekniğinin Hella Wuolijoki'yi tüm alçak gönüllülüğüne, yaşam deneyimine, canlılığına ve yazarlık yeteneğine rağmen nasıl engellediğini gösteriyor
>
> (Ç. *Güncesi*, 2 Eylül 1940).

Çalışmayı sürdürmek için Brecht, önce beşle sekiz arası sahneden oluşan bir dizi oyun planı hazırlıyor. 19 Eylül'de, on sahne içeren oyunun bittiğini şöyle not etmiş: "*Puntila*'yı bitirdim (...). Yazılı metne dıştan bakınca oyunun üslubu bir tuhaf geldi bana, küçük yağlı bir dana sanki. Hiçbir oyunumda bu kadar çok doğa parçası yok, *Baal* hariç belki." (Ç. *Güncesi*, 19 Eylül 1940) Daktiloya çekerken de oyunun başlığı korunmuş: *Puntila ya da Yağmur Hep Aşağı Doğru Yağar.* Daktilolu metnin başına elle yazılan not şöyle: "İlk yazılış 2.9.40-19.9.40 (Marlebaek)."

Hella Wuolijoki (Brecht'in sonradan yine değiştirip düzelttiği) metni aldığında karşı çıkmış:

> "Hella Wuolijoki şimdi *Puntila*'yı okudu ve çok bozuldu galiba. Dramatik değil, eğlenceli değil vb. Tüm kişiler, yaşamda ve Hella Wuolijoki'nin oyunlarında olduğu gibi çeşitli biçimlerde değil, aynı biçimde konuşuyorlar. (...) her şey, dramatik olma bakımından pek fazla epik olmuş. (...) O kadar alçak gönüllü ve akıllı olmasına ve öğrenmeye öylesine istek duymasına rağmen, benim oyunda sahnelere verdiğim gidiş ve niteliğin, Puntila'daki amaçsız, gevşek, dolambaçlı, gecikmeli, tekrarlı ve patavatsız gidiş ve niteliğe uygun olma çabası taşıdığını anlatmam mümkün olmadı. Kurgelalı kadınların hemen davetin ardından gelmelerini istiyor ki, seyirci onları unutmuş olmasın. Onları, hem seyircinin, hem de Puntila'nın neredeyse unutmuş olmalarındaki ve davet edildikleri sabahtan böylesine uzun bir süre sonra ortaya çıkıvermelerindeki güzelliği görmüyor. Puntila'nın o güzel sabahta onları davet etmesinin ardından zaten kimse pek bir şey olmasını beklemez, çünkü o bir davetten ibarettir, kadınların gelmeleri ise, o davetin kötüye kullanılması demektir; işte, bundaki güzelliği de görmüyor." (Ç. *Güncesi*, 24 Eylül 1940).

Ama daha iki hafta sonra, oyunu yarışma için Finceye çeviren yazar, olumlu görüşünü bildiriyor: "Hella Wuolijoki şimdi *Puntila*'yı çok beğeniyor. Finceye çevrilince, diyor, oyunun çok zengin olduğunu ve Puntila'nın da ulusal bir figür haline geldiğini gördüm." Wuolijoki bu kez oyunu bir "klasik Fin ulusal güldürüsü" olarak kavramakta. Bu ise, Brecht'in şu ironik yorumuna neden oluyor: "Eminim ki, *Edda*'yı bir Yahudi yazmıştır, *Jesaias*'ı yazan da bir Babillidir." (Ç. *Güncesi*, 3 Ekim 1940).

Yarışmaya verilecek Fince metinde Hella Wuolijoki yine de bazı değişiklikler yaptı, öncelikle de son sahne olan 10. Sahneyi kaldırdı. Oyun, yazar adı olarak "Ursus" ve oyun adı olarak da *İso-Heikkilän isäntä ja hänen renkinsä Kalle. Komediakertomus Hämeen humalasta* (Büyük Heikkilä Ağa ile Uşağı Kalle. Tavastland Sarhoşluğu Üstüne Komedik Hikâye) adıyla yarışmaya verildi, ama hiçbir ödül almadı. Brecht bu konuda, Hella Wuolijoki'nin yeterince entrika çevirmemesinden yakınıyor: "Sanki özellikle iyi için en fazla reklam, en fazla entrika, en fazla göze sokma gerekmezmiş gibi!" (Ç. *Güncesi*, 26 Ocak 1941) Fince metni Hella Wuolijoki ve Margarete Steffin yeniden Almanca'ya çevirdiler.

1940 sonunda Margarete Steffin, Brecht'in daktilo yazımını temize çekti, kopyalarını Brecht 1940/41'de – herhalde Zürich Tiyatrosuna da – gönderdi. *Sonsöz* olarak ilk daktilo yazımında da bulunan bir makale ekliydi. Bu makale sonradan *Halk Oyunu Üstüne Notlar* adıyla yayınlanacaktır (bkz: *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü). Temize çekilen metne, Fin gazetelerinden özellikle çalışmakta olan Fin kadınlarını ama bu arada asalak pozda şişko bir efendiyi de gösteren fotoğraflar eklenmişti. Oyunun adı *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*'dir.

Finlandiya'dan ABD'ye hareket ettiği gün Brecht, Hella Wuolijoki ile oyunun haklarına ilişkin, metni aşağıda verilen bir anlaşma imzaladı:

> "*Puntila Ağa ve Uşağı Matti* oyunu, Hella Wuolijoki ile Bertolt Brecht'in birlikte çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Her iki yazar, tüm gelirleri eşit paylaşacaklardır. Oyunla ilgili her türlü anlaşmayı imzalama ve oyunda değişiklik yapma hakkı, İskandinav ülkeleri (Finlandiya dahil) için Hella Wuolijoki'de,

tüm öteki ülkeler için Bertolt Brecht'tedir. Ancak Bertolt Brecht Almanya ile anlaşma yapamadığı sürece, Almanya hakları da Hella Wuolijoki'dedir. Yazar adı olarak takma ad kullanılacaktır. Yazarların gerçek adları fırsat doğduğunda açıklanabilir. Her iki yazar, haklarını taşıdıkları ülkelerde oyunun metnini, birlikte çalışılan adı vermek koşuluyla toplu yapıtları içinde yayınlayabilirler.

Helsinki, 15 Mayıs 1941."

1946'da Hella Wuolijoki oyunun kendi hazırladığı Fince yazımını kendi adı ve Brecht'in adı ile Helsinki'de yayınladı. Brecht de, 1940/41'de gönderdiği kopyalar için aynı yöntemi kullanarak el yazısıyla şu notu düştü: "Oyun, Finli yazar Hella Wuolijoki'nin anlatılarına dayanarak 1941 yazında (doğrusu 1940) yazılmıştır." Zürich Tiyatrosundaki ilk oynanış metninde ve Kurt Desch Yayınevinin yayınladığı sahneleme metninin ilk baskısında, yazar olarak yalnızca Brecht'in adı verilmişti. Finlandiya'dan yapılan başvuru sonucu Desch'in sahne metni yayınının ikinci baskısının (1948) baş sayfasına ve ilk oynanışın program dergisinde oyunun adı olan *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*'nin altına, "Hella Wuolijoki'nin anlatılarına dayanarak" ifadesi eklendi ve tiyatro, yayınevi ile teliflerin yarı yarıya bölünerek gönderilmesi konusunda anlaşmaya varıldı.

İlk oynanış 5 Haziran 1948'de Zürich Tiyatrosunda gerçekleşti. Metin dokuz tabloya indirilmiş ve ayrıntılarda değişiklik yapılmıştı (bkz: *Metin Yazımları* bölümü). Rejiyi Brecht kendisi yapmıştı, ama çalışma izni alamadığı için rejisör olarak resmen Kurt Hirschfeld'in adı konmuştu.

Zürich'deki ilk oynanış için Desch Yayınevinin 1948'de çoğalttığı sahneleme metnine, Berliner Ensemble'da Brecht ile Erich Engel'in rejisiyle 12 Kasım 1949'da yapılan ilk oynanış için yeni bir bitiş getirildi ve Desch Yayınevinin 1949'da yayınladığı sahneleme metnine de bu yeni bitiş alındı. Bu sahnelemede müziği Paul Dessau bestelemişti.

İlk yayınlanış için (*Denemeler*'de, Sayı 10, Batı Berlin: Suhrkamp Yay., S. Fischer 1950 ve – küçük değişikliklerle – Berlin/DDR: Aufbau Yay. 1951) Brecht oyuna ilk uzunluğunu (yeni numaralamayla bu kez 12 sahne) tekrar verdi. Berliner Ensemble'ın 5 Ocak 1952'deki yeni çalışması (Reji: Brecht ve Egon Monk) bu *Denemeler* metnine dayalıdır.

Metin Yazımları

Oyunun çeşitli yazım evrelerinden beş önemli metin vardır:

1. *Puntila ya da Yağmur Hep Aşağı Doğru Yağar* başlığı ile ilk yazım (2-19 Eylül 1940). Bu ilk yazımın değişiklikler de içeren Fince çevirisi Fin Dram Yazarları Birliği'nin yarışmasına sunulmuştur.

1a. İlk yazımın üstünde çalışılarak *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* adıyla (Margarete Steffin tarafından) temize çekilmesi (1940 Eylül sonu).

2. Zürich'deki ilk oynanış metninden Kurt Desch Yayınevinin çoğalttığı sahneleme metni: *Puntila Ağa ve Uşağı Matti (Hella Wuolijoki'nin Anlatılarına Dayanarak). Komedi, 9 Tablo* (1948).

3. Berlin'deki 1949 oynanışının metninden Kurt Desch Yayınevinin çoğalttığı sahneleme metni: *Puntila Ağa ve Uşağı Matti, (Hella Wuolijoki'nin Anlatılarına Dayanarak ve Paul Dessau'nun Müziği ile). Halk Oyunu, 9 Tablo* (1949).

4. *Denemeler*'de yayınlanan ilk baskı, Sayı 10, Suhrkamp Yayınevi S. Fischer 1950: *Puntila Ağa ve Uşağı Matti.*

Brecht'in konseptinde belirleyici olan, ilk çalışma evresinde figürler için saptamış olduğu dil tavırlarıdır: "Her şey ton durumuna dayalı." (Ç. *Güncesi*, 6 Eylül 1940) "Bir kez her biri yaklaşık 20 satırla dil modellerini elde edince çalışma takıntısız yürüdü (Puntila-tonu, Kalle-tonu, Yargıç-tonu) [...] Ton özgün değil, daha *Cesaret*'te de kullandığım, Hasek'in *Schweik*'deki tonu." (Ç. *Güncesi*, 19 Eylül 1940.) Konuşma modelleri korundu ve metinde hemen hemen aynen kullanıldı: Puntila-tonu (konuşma modelinde: "Puntila-tonu"), yani Puntila'nın ayık konuşma tonu 5. Sahnede, Kalle-tonu 6. Sahnede, Yargıç-tonu ("beylerin tonu") yine 6. Sahnede ve 9. Sahnede.

İlk Yazım ve Temize Çekiliş (1940):

Oyunun kurgusu, 1950'deki ilk yayında da görüldüğü gibi, daha 1940 Eylül'ünde tasarlanan büyük sahne planına oturmakta. Bu planda 10 sahne düşünülmüştü ve ilk yazımda da bu uygulandı.

Sahne sayıları çeşitli metin evrelerinde önemli değişiklik gösterdiği için burada bir şema içinde karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Prolog'u, Kalle'yi (Matti'yi) oynayan oyuncu sunuyor. Bir pasaj,

(İlk Yazım ve) Temiz Yazım 1940	Desch'in 1948 Sahneleme Metni	Desch'in 1949 Sahneleme Metni	1950 ilk Yayın Metni
Prolog	Prolog	Prolog	Prolog
1 Puntila Bir İnsan Buluyor	1 Puntila Bir İnsan Buluyor	1 Puntila Bir İnsan Buluyor	1 Puntila Bir İnsan Buluyor
2. Puntila'ya Kötü Muamele	2 Puntila'ya Kötü Muamele	2 Puntila'ya Kötü Muamele	2 Eva
3 Puntila Erkenci Bayanlarla Nişanlanıyor	3 Erkenci Bayanlar	3 Erkenci Bayanlar	3 Puntila Erkenci Bayanlarla Nişanlanıyor
5 Puntila Irgat Pazarında	—	—	4 Irgat Pazarı
4 Puntila Kızını Bir Ataşeye Nişanlanıyor	4 Puntila'da Skandal	4 Puntila'da Skandal	5 Puntila'da Skandal
6 Matti Neye Hazır, Neye Değil	5 Yengeçler Üstüne Karşılıklı Konuşma	5 Yengeçler Üstüne Karşılıklı Konuşma	6 Yengeçler Üstüne Karşılıklı Konuşma
7 Puntila Ağa'nın Nişanlıları Birliği	6 Puntila Ağanın Nişanlıları Birliği	6 Puntila Ağa'nın Nişanlıları Birliği	7 Puntila Ağa'nın Nişanlıları Birliği
7a (Başlıksız)	7 (Başlıksız)	7 (Başlıksız)	8 Fin Hikâyeleri
8 Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor	8 Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor	8 Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor	9 Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor
8a (Başlıksız)		—	10 Gece Müziği
9 Puntila Yargı Yürütür ve Matti ile Hatelma Dağına Tırmanır		9 Puntila Ağa ile Uşağı Hatelma Dağına Tırmanıyorlar	11 Puntila Ağa ve Uşağı Matti Hatelma Dağına Tırmanıyorlar
10 Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor	9 Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor	Epilog: Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor	12 Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor

belki de Hella Wuolijoki ile *Sezuan'ın İyi İnsanı* üstüne konuşmalardan kalan bir bölüm, ilk yayın metninden farklı. *Öndeyiş*'in 9 ila 14 numaralı dizeleri yerine şu dizeler var:

> Çünkü gelenek icabı oyunumuzda
> Kötü de var biraz, iyinin yanında.
> İnsan malum, hem kötüdür hem iyi
> Kendi kendisiyle de zordur işi.
> Bakın ne saygı dinliyor ne töre
> Şu saygın ve güzelim yörede.

İlk yazımda 1. Sahnenin geçtiği yer önce bir "köy meyhanesi"dir; garson değil meyhaneci hizmet eder. Kalle'nin hortlaklar hikâyesi burada, Hella Wuolijoki'nin 1935'de yazdığı tek perdelik *Kolkkalan kummitukset* (Kolkkalan Hortlakları) oyununda kullandığı 1918/19 Fin iç savaşı hortlaklarına dokunmaktadır; temize çekilirken daha sonraki yazım uğruna bu hikâye kalkmış. Kendini satma bölümü de (291, 38-292, 31), henüz yok, aynı şekilde 3. Sahnede Kaçakçı Emma'nın söylediği *Eriklerin Şarkısı* da yok. İlk yazımda kadınların kendi yaşamlarını anlatışları çok daha az, ama Hella Wuolijoki'nin etkilemesiyle artırılmış ve daha Steffin'in temize çektiği metinde ilk yayındakiyle aynı olmuş. 4. Sahne (*Puntila Kızını Bir Ateşe'ye Nişanlıyor*), Kalle/Matti ile kâhya kadının, Puntila'nın ayıkken nasıl öfkeden kuduruk biri olduğu üstüne konuşmasıyla başlıyor ki bu, Puntila'nın çiftlikteki duruma küfrettiği tiradında doğrulanmakta. Bu sahne, ilk yayın metninin 5. Sahnesinin 316, 6'dan sonrasına uygun düşüyor, yalnız Çelimsiz'le ve İşçi'yle olan diyaloglar hariç (316, 22-36). 5. Sahne olarak Irgat Pazarı geliyor (*Puntila Irgat Pazarında*). Sahne 6 ise (*Kalle Neye Hazır, Neye Değil*, temize çekişte: *Matti*), hafif değişiklikle ilk yayın metninin 5. Sahnesine alınmış bir pasajla (312, 36-315, 31) başlıyor. Buradan sonrası ilk yayın metninin 6. Sahnesine uygun. *Fin Hikâyeleri* (İlk yayın metninin 8. Sahnesi), sonradan eklenen başka hikâye pasajları gibi ilk yazımın 7. Sahnesinden sonra temize çekişte Hella Wuolijoki'nin anlatılarından alınan malzemeyle tamamlanmıştır (başlıksız Sahne 7a olarak). 8. Sahne (*Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor*), ilk yayın metninden daha kapsamlı: Beylerin konuşmalarının uzun bölümlerinin yanında Puntila, ataşeyi nasıl kovaladığını anlatıyor ve Eva, kararlı biçimde Kalle/Matti'ye evlenme isteğini dile getiriyor. Eva'nın ilk yayın metninde (349, 7) değindiği "Matti'yle konuşma" bu diyaloğun bir parçası. Kızıl Surkkala'nın daha sonraki şarkısının (*İsveç'te bir güzel kontes yaşardı*) yerine 8. Sahne (ilk yayın metninde 9. Sahne) dans podyumundan yükselen *Kurt yanaşmış da*

pilice şarkısı ile son buluyor:

Kurt yanaşmış da pilice
Demiş ki: Tanışalım yakın gel de
Tanışalım, gönlümüzce.
Piliç uymuş bu davete
Piliç yanaşmış kurda iyice:
Tarladaki tüyler bundan işte
Vah vah!

Şavk gelmiş gazın önüne
Demiş ki: Tanışalım yakın gel de
Tanışalım, gönlümüzce.
Gaz da uymuş bu davete
Gaz da yanaşmış şavka iyice:
Gökteki kızıllık bundan işte.

Ağa gelmiş hizmetçiye
Demiş ki: Tanışalım yakın gel de
Tanışalım, gönlümüzce.
Hizmetçi uymuş davete
Hizmetçi ağayla iç içe:
Karnı burnunda bundan işte.
Vah vah!

Gece Müziği (ilk yayının 10. Sahnesi) ilk yazımın henüz 8. Sahnesinin bir bölümüdür ve temize çekilişte Sahne 8a olarak belirtilmiştir.

9. Sahne (ilk yazımda *Puntila ile Kalle Hatelma Dağına Tırmanırlar*, temize çekilen metinde *Puntila Yargı Yürütür ve Matti ile Hatelma Dağına Tırmanır*), daha önceki sahnelerde de bir yan figür olarak görünmüş olan (ilk yayın metninde onun yerini Laina almıştır) kâhya kadın Hanna'nın işten atılmasıyla ve gerek başrahibin gerekse doktorun Puntila'yı Ataşe'ye ve öteki nişan konuklarına karşı davranışlarından dolayı suçlamalarıyla başlar. Kalle/Matti'nin, sonradan yine işe alınan (ve ardından bir kez daha işten atılan) kâhya kadın Hanna'nın da katıldığı hesap kesme metninde sözler farklıdır. Surkkala'nın veda edişi (365, 10-30) yoktur. 10. Sahnede (*Kalle Puntila'ya Sırtını Dönüyor;* temize çekimde: *Matti*) Kalle/Matti, kâhya kadından bir 'İyi Hal Kâğıdı' ve iki aylık da ücretini almıştır. "Surkkala'nın meselesi"ne değinme yoktur; Kalle/Matti, Eva ile vedalaşır ve bir yıl

içinde geri dönmeyi düşünmektedir (Brecht'in giderek ayıkladığı, kâhya kadın Hanna ile ilgili olaylar gibi, bu da Hella Wuolijoki'nin en baştaki tasarımından kalmadır). *Epilog*'un sözleri farklıdır:

Ayrılık saati geldi çattı
Hoşça kal Puntila'nın ağası.
İyi günün, kötü günün olsun, keyfince!
Küfret, zom ol, sarıl dünyaya yine!
Ayıkken bir sığırsın, sarhoşluksa
Kısa sürüyor yazık, kör uçuş sonra!
En kötüsü değilsin gördüklerimin
Çünkü içince insana benzersin.
Dostluğumuz olmaz senle benim
Sarhoşluk gider, gün başlar? Kimle kim?
Bir damla gözyaşı aksa bile
Yağla su niye hiç karışmaz diye:
Çare yok, hem değmez gözyaşına.
Vaktidir, uşağın sırt döndü sana!

Kurt Desch Yayınevinin Sahneleme Metni (1948).

Zürich'deki ilk oynanışta metin dokuz tabloya indirilmiş: *Irgat Pazarı* sahnesi çıkarılmış ama bazı pasajlar 4. Sahneye (*Puntila'da Skandal*) aktarılmış. Brecht bu kısaltmanın ilkelerini *Zürich'de İlk Oynanış Üstüne Notlar*'da açıklıyor (bkz: *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü). Orada belirtilenin ötesinde bazı kısaltma ve değiştirmelere değinmek gerek. (Değiştirilen) proloğu Matti değil, sütçü kızı oynayan oyuncu sunmakta. 1. Sahnede, ormanı ya da kendini satma pasajı eklenmiş. 3. Sahneye *Notlar*'da adı geçen *Eriklerin Şarkısı* yeni olarak girmiş. Böylece Brecht, Therese Giese'nin oynadığı şarapçı Emma (ilk yayın metninde: Kaçakçı Emma) rolünü büyütüyor. Dahası, 6. Sahnedeki (*Puntila Ağa'nın nişanlıları Birliği*) o Tavastland marşını söyleyerek toprağa enerjik oturuş jestini de Giese için buluyor. 7. Sahnedeki polis şefinin karısının hikâyesi (339, 5-16) makaslanmış. Temize çekilmiş 1940 metninin 8. ve 9. sahneleri (ilk yayında 9. ve 11. sahneler), tek bir sahnede (8. *Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor*) yoğunlaştırılmış. eski 8. Sahne sonundaki *Kurt yanaşmış da pilice* şarkısı, yeniden yazılan ve *Notlar*'da *Korucu ile Kontesin Baladı* adıyla anılan (kızıl Surkkala'nın söylediği) şarkı ile değiştirilmiş. Hatelma dağına tırmanış, aynı sahnenin bir parçası olarak hemen bunun

İ.Ü.
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

ardından geliyor. *Gece Müziği* (1940 temize çekilmiş metinde Sahne 7a, ilk yayın metninde Sahne 10) makaslanmış. 9. Sahnede (*Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor)* Eva ile Matti'nin vedalaştığı (370, 14'ten sonra) ek bir dizeli pasaj var:

AŞÇI *(Burnunu çekerek)* Hayırlı yolculuk!

(Hızla içeri girer. Matti kolonlu teras penceresine bir taş atar. Az sonra Eva, yataktan yeni çıkmış olarak görünür.)

EVA
Ne var?

MATTİ
Gidiyorum.

EVA
Niçin?

MATTİ
Sonsuza dek kalamam ki.

EVA
Hiç unutmayacağım seni.

MATTİ
Mektup yazarım ben de.

EVA
O mektupları saklarım. Düğünümüz olmadı yazık.

MATTİ
Kendi kereste atelyem olunca yaparız.

EVA
Ne zaman yani?

MATTİ
Sabah Postası'nda
Surkkala ırmağının yukarı doğru aktığını okuduğunda.

EVA
Yani ben de çorap yamamayı öğrenmiş olurum.

MATTİ
Yakışmaz ama.

EVA
Ne iyi olurdu yakışsa.

MATTİ
Duyduğuma sevindim. Elveda.

EVA
Seni özleyeceğim.

MATTİ
Sana can-ı yürekten bir yengeç göndereceğim.

EVA
Elveda.

(Dönüp odasına girer.)

Kurt Desch Yayınevinin Berlin'de Oynanış İçin Sahneleme Metni (1949):

1948 sahneleme metninde (ilk yazıma ve temize çekilmiş metne göre) yapılmış tüm değişiklikler, Desch yayınevinin Berliner Ensemble'deki oynanışa temel olan 1949 sahneleme metnine de aynen alınmıştı. Yalnızca final yeniden işlendi. 8. Sahne *(Puntila Kızını Bir İnsanla Nişanlıyor), Korucu ile Kontesin Baladi*'yla son buluyor. *Gece Müziği* burada da yok. Yeniden düzenlenen 9. Sahne başında *(Puntila Ağa ve Uşağı Hatelma Dağına Tırmanıyorlar)* ayık Puntila'nın başrahip ve avukatla "Surkkala meselesi" üstüne konuşmaları yer alıyor. Bunu Matti ile hesap kesme ve alkollü içkilerin "yok edilmesi", Surkkala ile çocuklarının ayrılışı ve Hatelma dağına tırmanış izliyor. Final sahnesi *(Matti Puntila'ya Sırtını Dönüyor)* bu kez epilog olarak sürmekte ve Eva ile vedalaşma yok. "Onun yılışmalarını artık kaldıramam" cümlesi de değişerek: "Surkkala meselesinden sonra onun yılışmalarını artık kaldıramam" olmuştur (370, 10-12).

1949'da, Paul Dessau'nun seslendirdiği *Puntila Şarkısı* da ortaya çıktı. Her kıta, 1'den 8'e sahnelerin ardından metne eklendi. Nişan töreni hazırlıklarıyla ilintili ev eşyalarının kullanılışını oynayarak Aşçı (6. Sahnede Fina ile birlikte) söyledi bu şarkıları (iki yerde ilk yayın metninden küçük değişiklikle). Prolog zaten (iki küçük değişiklik dışında) ilk yayın metnine varmıştı.

İlk Yayın Metni (1950):

Denemeler'in 10. Sayısında ilk yayınlanış için Brecht, metni 1940'daki temize çekilmiş ilk uzunluğuyla ele aldı. *Irgat Pazarı* yine bağımsız bir sahne oldu, yalnız Puntila'nın çok yüzgöz olmasına ilişkin pasaj (312, 13-17) 1948 ve 1949 sahneleme metinlerindeki gibi 5. Sahneye aktarıldı. *Fin Hikâyeleri* ve *Gece Müziği* de bağımsız sahne sayıldı ve böylece yayınlanan metinde sahne sayısı 12 oldu. Kâhya kadın Hanna figürü burada da yok. Aynı zamanda Zürich oynanışında yapılan değişikliklerin çoğu korundu. Özellikle kaçakçı Emma'nın (başta şarapçı Emma'ydı) söylediği *Eriklerin Şarkısı* ve 7. Sahnenin sonu (Kaçakçı Emma toprağa oturup Tavastland marşını söylüyor) için geçerli bu. Onun anlattığı polis şefinin karısının hikâyesi de 8. Sahneye yine eklendi. Surkkala, 1940 temize çekilmiş

metninden ve 1948, 1949 sahneleme metinlerinden farklı olarak 5. Sahnede ve 11. Sahnede çocuklarıyla birlikte sahneye gelmekte. 1949 sahneleme metninde olduğu gibi Matti, ayrılışının nedenini "Surkkala meselesinden sonra" artık Puntila'nın yılışmalarını daha fazla kaldıramayacağına bağlıyor. Matti'nin 12. Sahnedeki Eva ile vedalaşması burada da makaslanmış durumda. Matti'nin bitiş sözleri, belirleyici bir yönelimle iki dize artırılmış:

Çabuk bulur onlar efendinin iyisini
Olurlarsa kendi kendilerinin efendisi.

Öndeyiş'in ilk üç dizesi, ilk yayından sonra Berlin'de 1952'deki yeni çalışmayla bağlantılı olarak (prömiyer: 5 Ocak) bir kez daha değiştirildi ve ilk kez Aufbau Yayınevi 1952 *Denemeler* 2. baskıda yayınlandı (Bkz. EK'deki *Öndeyiş*).

Elinizdeki yayının düzenlemesine ait:

DİPNOTLAR

Puntila Ağa ve Uşağı Matti'de Brecht, *Cesaret Ana ve Çocukları*'nda (Mutter Courage und ihre Kinder) yaptığı gibi yine "Schweik-tonu"nun ağız özelliğini kullanmıştır (bkz: *Ç. Güncesi*, 19 Eylül 1949). Yazımdaki kimi özel durumları bu açıklıyor.

Ancak *Cesaret Ana ve Çocukları*'ndan farklı olarak burada sözcük başındaki apostroflu ses düşmeleri çok ağırlıklı yer tutmakta. Bu açıdan yazım, temel metne göre elinizdeki yazımda birlikli duruma getirildi. Sözcük sonlarında temel metne uygun olarak hiç apostrof kullanılmadı.

1. (284,7-15) *Kişiler*] Kişiler listesi sonradan eklenmiştir.
2. (319,34-36) *Kâhya Kadın'a... Kâhya Kadın*] Bu rol, sahnenin Kurgela'daki Klinckmann Çiftliğinde geçtiği ve burada o çiftliğin kâhya kadının girdiği ilk yazımdan kalmadır. Temel metinde bu rolün bölümleri Aşçı Laina'ya aktarılmış olmakla birlikte bu replikler de o rol öyle kalmış.
3. (321,10) *Kâhya Kadın*] Bkz.: DN. 2.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Zürich'te 5 Haziran 1948'deki ilk oynanış Brecht'in Avrupa'ya dönüşünden sonra ikinci reji çalışmasıdır. Zürich yabancılar polisinin koyduğu kurallar, resmi çalışma izni olmaksızın bir yabancının iş yapmasına izin vermiyordu, dolayısıyla rejiden resmen Kurt Hirschfeld sorumlu göründü. Brecht, Hirschfeld'in kendisine asistanlık yaptığını not etmiş (*Ç. Güncesi*, 19 Haz. 1948). Bu oyun aslında daha önce düşünülmüş ve ilk oynanış için ilan da edilmiş olan *Kafkas Tebeşir Dairesi*'nin yerine geçti. Caspar Neher'in başka bağlantıları olduğu için dekoru Teo Otto yaptı. Brecht, *Zürich'teki İlk Oynanış Üstüne Notlar*'da çevre düzenini ayrıntılarıyla anlatıyor (bkz.: *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü. Ayrıca: *Ç. Güncesi*, 10 Haz. 1948). Sahnenin kendi perdesi yerine, üstüne projeksiyonla sahne başlıklarının düşürüldüğü bir yarım perde kullanılmıştı. Fonda ak kayın ağacı kabuğundan bir duvar ("doğa manzarası için bir çözüm") vardı, bunun üzerine yansıtılan amblemler (güneş kursu, hilal, bulut parçaları) sahne değişimlerine işaretti. Bu fikri Brecht, Kaspar Neher'in *Gecede Trampet Sesleri* için Münih'de yaptığı (1922) dekordan almıştı. Puntila rolünde Leonard Steckel, rolü yaşamasındaki aşırılıkla (*Ç. Güncesi*, 10 Haz. 1948) önce, yazarı rahatsız etmiş ama sonra rejinin stilize eden doğallık anlayışına uymuştu. Brecht, ilk kez birlikte çalıştığı Therese Giese'den öylesine memnundu ki, onun şarapçı Emma rolünü sürekli genişletti. Gustav Knuth (Matti), Helen Vita (Eva), Lukas Amann (Ataşe) ve Blandine Ebinger (Eczacı Kız) gibi oyuncularla yazarın elinde çok iyi bir kadro bulunuyordu.

Sahneleme basında hep birlikte büyük yankı buldu. Buna karşılık oyun, eleştirmenlerin *Halk Oyunu Üstüne Notlar*'a (bkz.: *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü) başvurma olanakları bulunduğu halde yine de pek anlamamalarından doğan takıntılarıyla karşılaştı. Max Frisch, *Günce*'sinde oyunu "nispeten zararsız" diye niteliyor (Max Frisch, *Günce*/Tagebuch 1966-71 , Frankfurt-Main 1972, S. 31). Werner Weber ise *Neue Zürcher Zeitung*'da (8 Haz. 1948) "Brecht dağarının zayıflarından" demiş. Carl Seelig, Brecht'in "toplumsal düşünen asilerin tırnaklarını gülümsemeyle gösteren bu komediyle de, gerçeğe esprilerden daha yakın duruşunu övgüye değer" bulurken, yine de bu "basit oyunu" "*kabaretist komediye* bir adım" olarak görüyor, "hep yarım yamalak insanlar [...] karabasan-güzel." (*National-Zeitung*, Basel, 8 Haz. 1948) François Bondy, Chaplin'in *Şehir Işıkları* (City

Lichts) filmiyle bağlantı kurmuş, bu bağlantı sonradan çok kez yinelenecektir. Bondy, toplumsal karşıtlığı bir "trajik tema" olarak görüyor ve "daha az irdelenmiş, inandırıcı olmayan [...] politik yönseme"ye karşı çıkıyor. Brecht'i, "komünist Rusya"nın "Fin işçi sınıfına [...] çok daha zorlu ve her yönden bir efendi-uşak ilişkisi" dayattığını görmezden gelmekle eleştiriyor: "Brecht, depremlerin hepsini yaşamamış besbelli..." (*Die Weltwoche*, Zürich, 10 Haz. 1948) Egon Vietta bu oyunu "bir istisna, bir özel durum" olarak görmüş. Antifaşist dramların "öfkeli acılığı"ndan eser yok, ama yine de "işe yarar bir komedi," diyor (*Die Zeit*, Hamburg, 24 Haz. 1948). Komünist *Vorwärts* gazetesi (Basel/Cenevre 12 Haz. 1948) sert bir eleştiri yayınlamış: "Bu oyun için çok kötü denemez herhalde, ama iyi olmadığı kesin. Brecht'in daha önceki çalışmalarına göre bu, hızlı bir çöküşü göstermekte. Ne balık ne kuş: Güldürü dense, çok gerilimsiz ve mizah yoksunu – toplumsal kritik dense, çok yüzeysel." Büyük toprak ağası, "çok hoşgörülü" olarak gösterilmiş. Bu eleştiriye karşılık gazetenin bir yazısında (*Vorwärts*, Basel/Genf, 19 Haz. 1948) bir oyunun "düşünmeye yer bırakması" dezavantaj değildir, görüşüne karşı çıkılıyor ve eleştirmen, "gerçekçi sanat anlayışı"nın "sınıf karşıtlıklarını şirin gösterme"ye izin vermediğini bir kez daha vurguluyor. Tam karşıtı bir uçtan Wilhelm Zimmermann da tutucu Hıristiyan *Neue Zürcher Nachrichten* gazetesinde (8 Haz. 1948) Brecht'e karşı çıkarak: "İletisi katıksız komünizm," diyor.

Almanya'da ilk oynanış 22 Kas. 1948'de Albert Lippert'in rejisiyle Hamburg'da deutsches Schauspielhaus'da gerçekleşti. Brecht'in sürgünde yazdığı oyunlardan birinin en ilk sahnelenişlerinden olan bu çalışma yoğun ilgi gördü. Brecht oyunlarını izleme isteği vardı, ancak mümkünse politikadan uzak olmalıydı. Adolf Frisé, "Brecht'in vermek istediği ibreti komediyle aştığı" için rejisörü övdü. Oyun "böylece bize Brecht'in amaçladığı gibi bir devrimci etki yapmıyor"du (*Hamburger Allgemeine*, 26 kas. 1948). Walter Pollatschek, "kızarmış gözlerinde tehlike sezmesi gerekenlerin bile, çekici görünüşüyle bunu unutarak keyifle izledikleri yeni halk oyununun gülen, kızarık gözlü, turp gibi idolü"nü takdir ediyor. Gerhard Sanden, *Welt*'te (Hamburg, 25 Kasım 1948) Brecht'i, sınıf bilincinin aşk ilişkilerini engellediği savıyla "dâhiyane gösterimini eğilim belirterek çarpıttığı" için eleştiriyor: "Bugün ortalık zenginle fakirin evlenmeleriyle dolu işte". Puntila rolünde Willy A. Kleinau daha inandırıcı olurken, Matti'de Claus Hofer fazla yumuşak ve saf bulunuyor.

Puntila Ağa ve Uşağı Matti, Helene Weigel'in yönetiminde yeni kurulan "Berliner Ensemble" topluluğunun Deusches Theater'daki ilk oyunu olarak 12 Kas. 1948'de seyirci önüne çıktı. Brecht, ilk oyun olarak düşünülen *Komün Günleri*'nin fazla "polemik çıkarıcı" olacağı kaygısıyla (Helene Weigel'e mektup, 21 Nis. 1949), onun yerine *Puntila*'yı yeğlemişti. *Cesaret*'teki gibi Brecht yine Erich Engel ile birlikte yürüttü rejiyi. Reji kararlarını gerekçelendirme ve notlarını almada görevli daha kalabalık bir reji asistanları grubu vardı. Zürich'deki ilk oynanıştan sonra oyunun Batı Almanya'da bir düzineden fazla ve Sovyet işgal bölgesinde dört kez başarıyla sahnelenmesinin ardından Brecht'in, özellikle o sahnelemelerin hemen hepsinde görülen sarhoş Puntila'nın fazla sempatik ve zararsız sunulması tehlikesini giderecek örnek bir yeni çalışma yapması gerekiyordu. Zürich'deki gibi yine Puntila rolünü üstlenen Leonard Steckel bu kez yeni bir makyaj yaptı: "biçimsiz bir dazlak kafa" ve "safahattan yıpranmış, adi görünen yüz çizgileri" ile çıktı sahneye, şirinliği timsah şirinliğiydi artık (bkz.: *Steckel'den İki Puntila, Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü). Georges Grosz'un desenlerine uygunluk belli olmalıydı. Erwin Geschonneck'in yarattığı Matti'de daha kuvvetli bir proleter profili vardı: Bağımlı ve sömürülmekte, ama muhalif ve yorumuyla ağırlıkta... Yüksek tabaka figürleri de "az veya çok grotesk makyajlar"la oynuyorlardı ve "saraylıca, ahmakça" davranıyorlardı (bkz.: *Makyajlar, Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü), yalnızca çocuksu bir biçimde hâlâ toplumsal konumunu aramakta ve uğraşmakta olan Eva, halktan figürler gibi makyajsız çıkmıştı. Kurgelalı Kadınların gösteriminde Brecht, Caspar Neher'in yaptığı "çağımızın, tiyatro için yapılmış en güzel" sahne eskizlerinden esinlendi (bkz.: *Kurgelalı Kadınlar, Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü). Bu gösterim, şiirliliğini stilize doğallıktan alıyordu. Caspar Neher'in sahnesi, olaylardaki toplumsal jestin geniş yüzeyli tablosal gösterimine dayalıydı. Sahne başlıklarının yerini de aşçı kadının sahneler arasında "mutfak bakışıyla" yorum olarak söylediği *Puntila Şarkısı*'nın sekiz kıtası almıştı. Bu oyunda ilk kez Berliner Ensemble'in amblemi olan Picasso'nun barış güvercini perde üstünde kullanıldı.

Eleştirmenler, Gerhard Kaiser'in (*BZ am Abend*, Berlin/DDR, 12 Kas. 1949) "halk geleneğindeki tuluat tiyatrosu" içinde gördüğü bu halk oyununu beğeni ile karşıladı. Günter Stamnitz (*Neue Zeit*, Berlin/DDR, 13 Kas. 1949) "altta ciddiyetini koruyan komedi üslubu"ndaki toplumsal eleştirel içeriğin altını çiziyordu. Hella Wuolijoki'nin dramatize edilmiş Fin hikâyelerinden "tam müthiş bir Bert Brecht" ortaya çıkmıştı. Hans Ulrich Eylau, Puntila'da "gerici taba-

kanın varlık ve talebiyle vıcık vıcık utanmazlığının tam bir portresi"ni görüyordu. (*Berliner Zeitung*, Berlin/DDR, 13 Kas. 1949). *Neues Deutschland*'da Fritz Erpenbeck (Berlin/DDR, 13 Kas. 1949), *Cesaret Ana ve Çocukları*'na karşı açtığı polemiğin aksine bu oyuna olumlu yaklaşmış: "Epik tiyatro? İyi peki, eğer toplumsal arka planla sıkı sıkıya bağlı bu sırılsıklam mizah, bu oyunun ve bu sahnelenişin tüm eğlenceli örtüsü altında bozulmamış gerçekçilik eğer 'epik' tiyatroysa –buyursun olsun–, terminoloji üstüne fırsat düşünce yine sürdürelim tartışmayı. Ama bu hakiki halksal dramatik eğlencenin içeriği ve sanatsal değeri üstüne değil. Çünkü bu konuda pek bir görüş farklılığı olamaz." Gerhard Kaiser (*BZ am Abend*, Berlin/DDR, 12 Kasım 1949) *Puntila*'da Brecht'in yabancılaştırma kuramının sanatsal yaşam kazandığını görmüş: "Biçimsel bir ilke değil, insan yaratmanın öğesi." Oyunu "yeni Alman komedisinin doğuşu" olarak öven Horst Lommer artık "epik ya da dramatik tiyatro üstüne akademik tartışma"ya hiçbir ilgi duymuyor. "Yazar eğer böyle oyunlar yazabiliyorsa, onları nasıl isterse öyle nitelesin, her zaman seyircisini, başarıyı ve dolu salonları bulacaktır." (*Tägliche Rundschau*, Berlin/DDR, 13 Kas. 1949). Hans Ulrich Eylau da *Berliner Zeitung*'da benzer görüşleri dile getirmekte (Berlin/DDR, 13 Kas. 1949) ve özellikle Gisela Trowe (Eva) ile Angelika Hurwicz'in (Kaçakçı Emma) yabancılaştırıcı oyun tarzlarına dikkat çekmekte (ki bunların sürekli eleştirilen roller oluşu ilginçtir) ama daha önce *Cesaret*'te de belirttiği gibi, en güçlü etkileri yine de telkin edici gösterim sanatında bulmaktadır. Brecht bu eleştiriler için şu notu düşmüş:

> "Oyun tarzı gazetelerde kesinlikle kabul gördü ('Epik tiyatro buysa, güzel'). Ama bu daha ancak bugün kabul edilebilecek (ve sunulabilecek) kadar epik bir tiyatro kuşkusuz. Belli yabancılaştırmalar zaten, komedya denen 2000 yıllık hazineden kaynaklanmakta. Steckel'in, 1000 gözleme dayalı ve Amerikan film gülünçlüklerinin büyük jestiğini almış Puntila'sı harika. Çelişkilerin (komiğin, trajiğin, sevimliliğin sevimsizliğin vb.) dengelenmemesi, sahnenin düşündürücülüğü vb. bir ölçüye kadar var, ama yalnız bir ölçüye kadar. *Küçük Araç*, bir süre, düzeltmeler olarak kabul edilecek herhalde. Tiyatronun ilahilikten somut dünyaya döndürülmesi. Mülkiyet gelince vecd sopayı yiyor. Ama şöyle has, köktenci epik tiyatro ne zaman olacak." (*Ç. Güncesi*, 13 Kasım 1949).

Batı Alman basını oyunu, epik gösterimin komedi biçiminde inandırıcı bir örneği olarak övdü (Friedrich Luft, *Stimme der Kritik*, Batı Berlin, 13 Kasım 1949).

Oyun tam üst düzey bir kabul gördü. Brecht'in ve Engel'in rejisiyle Caspar Neher'in sahne düzeni yanında özellikle Leonard Steckel'in Puntila'da, figürün şirinliğiyle kötülüğünü aynı anda veren entellektüel ve artistik oyunculuğu haketti bunu. Erwin Geschonneck, Matti'de inandırıcı bir proleter olarak anlaşıldı. Eva'nın oynanışı ise pek açık değildi: Gisela Trowe, Angelika Hurwicz (Kaçakçı Emma) gibi, fazla yapmacık bulundu.

Berliner Ensemble'ın sahnelemesi, 5 Ocak 1952'de Brecht ve Egon Monk'un yeni bir çalışmasıyla tekrar ele alındı. Daha önce sütçü kızı oynayan Regine Lutz'un bu kez Eva'yı oynadığı, Therese Giese'nin kaçakçı Emma rolüne çıktığı ve hele Curt Bois'nın Puntila'yı üstlendiği yeni rol dağılımı ile bu sahneleme çok ilgi gördü. Yumuşak ve duygusal etki bırakan Curt Bois, Puntila rolüne ilişkin ön düşüncelere pek uygun düşmüyordu. Onun artistik-akrobatik oyunculuğu eleştiriyi hayran bıraktı ama oyunun etkisi açısından da farklı değerlendirmelere yol açtı. Max Schröder (*Sonntag*, Berlin/DDR, 13 Şubat 1952), "göçüp gitmiş feodal" bir Puntila'nın değil de "güncel-kapitalist" bir Puntila'nın sergilenmesini, oyunun daha "yakıcılaştırılması" olarak görürken, Jürgen Rühle (*Berliner Zeitung*, Berlin/DDR, 8 Ocak 1952), Bois'nın parlak oyunculuğunun oyunu "zararsız bir keyiflilik"e dönüştürerek "yumuşattığı" görüşündeydi. Henryk Keisch (*Neues Deutschland*, Berlin/DDR, 15 Ocak 1952) Bois'nın, eleştirel yaklaşımı harcamak pahasına kendini öne çıkarmasına üzüldüğünü belirtiyordu. Lothar Kusche, "toplumsal eleştiri boyutunu bugün henüz kabul edilemeyecek kadar yumuşatmış" görüyordu oyunu (*Weltbühne*, Berlin/DDR, 30 Ocak 1952). Öndeyiş'in yeni şekli Kusche'ye göre henüz uygun değildi: "Puntila'nın bu şekilde gösterimi ancak Puntila'lar, ağalar, tarım sömürücüleri bütünüyle tarihe karıştığı zaman uygun olabilir."

1949 ve 1950'nin en gözde oyunlarından olan *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*, daha sonraki yıllarda Brecht'in ölümüne dek daha seyrek sahnelenir oldu.

Rosenhügel'de Wien-Film firması 1953'de Curt Bois ile oyunun filmini yapmak istedi. Brecht, Wien-Film ya da DEFA için önce senaryoyu Emil Burri'nin yazmasını sağlamaya çalıştı (Bkz.: Burri'ye mektuplar, 1953 Ağustos'u ve sonbaharı). O kabul etmeyince Brecht bu işi, konseptte kesin anlaşmak kaydıyla ayrıntıda onu özgür bırakmak üzere Vladimir Pozner'e verdi. Ama bitmiş senaryo hiç de onun beklediği gibi çıkmadı (bkz.: Wien-Film'e mektup, 20 Şubat 1955).

Komiğin gırgıra dönüşmesiyle eserin janrı yok olmuştu. Halk oyunu gitmiş, yerine yeni diyalog bölümlerinin sözü natüralizmle sahteleştiren bir "incelmiş salon komedisi" gelmişti. Pozner'le birlikte yeni bir senaryo yazmaya girişti Brecht (bkz..: *Fabl'in Yeni Çizgisi*) ve gerek onun birlikte çalıştığı öteki yazar Ruth Wieden'le, gerekse rejisör Alberto Cavalcanti ile tartışarak gereken değişiklikleri yaptı, örneğin "mutfaktan bakış"ın yorumlarıyla epikleştirmeyi getirdi. Ama Hans Eisler'in müziklerini bestelediği ve Berliner Ensemble'de olduğu gibi Puntila'yı yine Curt Bois'nın oynadığı film 1955'de yapıldığında yine Brecht'in kendi tasarımlarına hiç uygun çıkmamıştı.

Ölümünden az önce Brecht, Paul Dessau ile bir Puntila operası üstüne tasarılarını görüşüyordu. Bu operayı Dessau, Peter Palitsch ile Manfred Wekwerth'in librettosuna dayalı olarak 1957'de gerçekleştirdi (İlk oynanış 15 Kas. 1966'da Deutsches Staatsoper Berlin/DDR'de).

Satır Açıklamaları

4. (283,1) *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*] Oyunun bu adı, Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in *Zihnin Fenomenolojisi*'nde (1807; Bölüm B. IV. A: Kendi bilincinde olmanın özerkliği ve özerk olmayışı, efendilik ve uşaklık) tanımladığı gibi efendilik ile uşaklık arasındaki diyalektiği anıştırmaktadır. Brecht'in konseptini başından beri bu diyalektik belirlemiştir. Hella Wuolijoki'nin taslağına karşı o hep Matti/Kalle'nin giysi değiştiren bir centilmen değil, gerçek bir şoför olmasında ısrar etmiştir. Örneğin Diderot'nun diyalog-romanı *Jacques le Fataliste et son Maître* de bu diyalektiğe dayalıdır ve Brecht bu öğretiyi ilk yazımdan sonra not etmiştir (Ç. *Güncesi*, 1 Ekim 1940). Maragarete Steffin'in Diderot'dan alınan bu öğretiden sonra temize çektiği metinde ilk yazımın *Puntila ya da Yağmur Hep Aşağı Doğru Yağar* biçiminde olan adı *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* olarak değişmiştir. Aynı anda Brecht bu efendi-uşak diyalektiğinin bir başka işlenişine de *Sürgün Söyleşileri*'nde girmiştir ve orada proleter baş kişinin adı, Matti'nin (Hella Wuolijoki'nin malzemesinden gelme) ilk adı olan Kalle'dir.

5. (284,2) *Halk oyunu*] Bunun için bkz.: Brecht'in *Halk Oyunu Üstüne Notlar* makalesi, *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü). Bu notlar önce *Puntila Ağa ve Uşağı Matti İçin Sonsöz* olarak kaleme alınmış ve ilk yayında yeni adıyla oyun metnini ardına konmuştur.

6. (284,2-4) *1940 yılında... yazılmıştır*] Bunun için bkz.: *Metnin Oluşum Öyküsü*. Burada Brecht'in "oyun taslağı" dediği, Hella Wuolijoki'nin diktesiyle Margarete Steffin'in makineye çektiği *Sahanpuruprinsessa*'nın Almanca aktarımıdır.

7. (284,9) *Matti*] *Galilei'nin Yaşamı*'nın *Galileo* adlı Amerika yazımında (1947) Galileo'ya Kuzey İtalya kentlerindeki zanaatkârların destek sözünü veren dökümcünün adı da Matti'dir. Berlin yazımı (1955/56) olan *Galilei'nin Yaşamı*'nda ise, aynı ad Vanni olarak değiştirilmiştir.

8. (285,6) *Gülmeden taşınmaz bu yük diye*] *Tiyatro Çalışması*'nda (Theaterarbeit. 6 Aufführungen des Berliner Ensembles, haz. Berliner Ensemble, Helene Weigel, Dresden 1952, S. 16) Brecht, Karl Marks'ın Hegel'in *Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş*'indeki (1844) bir deyişine gönderme yapmıştır: "Tarih temellidir ve eskiyen bir görüngüyü mezara taşırken pek çok evreden geçer. Dünya tarihi içindeki bir görüngünün son evresi ise, onun komedyasıdır. Aischylos'un *Zincire Vurulmuş Prometheus*'unda ölümcül yaralarıyla trajik olmuş eski Yunan tanrıları, Lukianos'un diyaloglarında yine de gülünçleşerek ölmek zorunda kaldılar. Nedendir tarihin bu gidişi? Böylece insanlık, geçmişinden neşeyle ayrılsın diye." (Marks/Engels, *Bütün Eserleri*/Werke, Cilt 1, Berlin 1961, S. 382 – Ayrıca Bkz..: *Tiyatro Çalışması*, Bertolt Brecht, Berliner Ensemble, MitosBOYUT Yayınları, İstanbul 1994, S. 18. ÇN.) Marks'ın bu argümantasyonunun içeriğine öndeyişin sonraki yazımı daha da uygun düşmekte: "Gülmeden aşılmaz o tepe diye [...]" (374, 11). Bununla 1952'de DDR'deki toprak reformuna (büyük toprak ağalarının mülklerinin toplumsallaştırılması) gönderme yapılmakta. Bu konuda bkz.: *"Puntila Ağa ve Uşağı Matti" gibi bir oyun, toprak ağalığının kaldırıldığı ülkemizde hâlâ güncel midir?* (*Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü).

9. (285,13) *Bir hayvan çıkacak, eskiden kalma*] Brecht 1949 Kasım/Aralık'ında Hanns Eisler'e yazdığı bir mektupta şöyle diyor: "Burada *Puntila*'yı yaptım, seni eğlendireceğini umuyorum. Bu tip, pek çok noktasıyla hâlâ ortalıkta görünmekte ama oyundaki haliyle kokmuş et üstüne yumurtlayan mavi sinek türü gibi tarih öncesi bir etki yapıyor."

10. (285,14) *Estatium possessor*] "Toprak ağası" kavramının bir çeşit Latince çevirisi. Aslında çoğul nin-nın halindeki "estatium"un hiçbir Latince sözcükle bağlantısı yok. İngilizce "estate" (büyük toprak) sözcüğünün "estatis" biçiminde Latinceleştirildiği düşünülebilir. Almanca (günlük konuşma) kavramları yanında Latince bir deyimlemenin kullanılışı, biyolojide bitki ve hayvanların bilimsel adlan-

dırılma pratiğine uymaktadır.

11. (286,4) *Tavasthus*] *Tavasteus* (Fince Hämeenlinna'nın İsveççe adı) Fin eyaleti Tavastland'ın (Fince: Häme) başkentidir. Bu eyalet, çok eski doğal niteliğiyle Fin ulusal bilincinde yüksek değer taşıyan ve Hella Wuolijoki tarafından da öyle kavranan bir eyalettir. Puntila'nın, Tavastlandlı bir *"perusihminen"* (ilk insan) olarak biçimlenişi bilinçli bir seçimdir, bu anlayış Aleksis Kivi'nin *Seitsemän veljestä* (Yedi Kardeşler) romanında da (1870) benimsenmektedir.

12. (286,13f) *Yüce Meclis*] Fin parlamentosu.

13. (286,15f) *canınızın çektiğini vücudunuz kaldırmıyor*] Bkz.: *Matta İncili* 26, 41. (İsa'nın uykulu gençlere uyarısıyla bağlantılı: "Bir saat olsun benimle birlikte uyanık duramaz mısınız?"; *Matta* 26, 40).

14. (287,11f) *tekneden dışarı çıkıyorum... batıyor muyum hiç?*] *Matta İncili* 14, 25-33'ü çağrıştırıyor:İsa'nın deniz üstünde yürüyüşü.

15. (287,24) *Studebaker*] Bir Amerikan otomobil markası.

16. (289,13) *üç ayda bir*] Periyodik alkol nöbetleri kavramını çağrıştırıyor.

17. (290,17-291, 30) *Lapacı Ağa'nın çitliğinde... Puntila'nın ağasına da*] Matti'nin bu anlattıkları Hella Wuolijoki'den alınmadır: *Kolkkalan kummitukset* (Kolkkala Hortlakları), 1935'de tek perdelik oyun olarak yazıldı ve oyun olarak 1945'de yayınlandı, 1937'de öykü olarak yayınlanmıştı.

18. (291,12f) *Puntila'nın hakkını Puntila'ya ver*] *Matta İncili* 21, 22'ye gönderme: "Kayzerin olanı Kayzere, Tanrının olanı Tanrıya verin!"

19. (291,19f) *Kolalı yaka geçirmişler*] Brecht'in *Boşuna Kovmamışlar* (Verjagt mit gutem Grund, 1938) şiiriyle karşılaştırınız. Kolalı yaka, yirmili yıllara dek üst tabakanın giyiminin bir parçasıydı.

20. (291,21-24) *sana yakışmaz... yakışmayan yakışmasın artık*] Bu deyiş Wuolijoki'nin *Fin Bakkhosu* öyküsünden aynen alınmıştır (bkz..: *Metnin Oluşum Öyküsü*).

21. (291,25) *Kurgela*] Finlandiya'daki yer adlarını Brecht, Wuolijoki'nin malzemesinden almıştır. Aslı *Kurkela* olan yazılış, metinde *"Kurgela"* olarak değişmiştir.

22. (292,20) *Sen de mi Brutus?*] Sezar'ın, kendisine yapılan saldırı sırasında, güvendiği Marcus Junius Brutus'un da katiller arasında olduğunu fark edince kullandığı bu deyiş, Sueton'un kral biyografilerini içeren *De vita Cesarum* eserinin 82. Bölümünde Sezar'ın biyografisinde "Sen de mi, oğlum?" biçiminde aktarılmıştır. Brecht, *Süleyman'ın Şarkısı*'nda bu biçimi alarak kullanmış (bkz..: *Üç Kuruşluk Opera* ile *Cesaret Ana ve Çocukları* oyunları).

23. (293,2) *Para pislik kokar*] Latince *"non alet"* deyimine gönderme: "(Para) kokmaz." Kaiser Vespasian'ın sözü olarak geçer.

24. (296,14-160) *Yitik oğul... kurbanlar kesileceğine*] Dönüşünün şerefine ziyafet verilen yitik oğul meseline gönderme (*Luka İncili* 15, 11-32).

25. (296,23f) *içki bulamazsın... kanunen yasaktır*] Finlandiya'da içki satışını yasaklayıcı sert yasalar vardı.

26. (296,30f) *şu fani dünyada... hürmet edeceksin, denilmiştir*] 4. Emri anıştırıyor, bkz..: 2 Musa (*Tevrat*) 20, 12.

27. (296,32f) *bağırsaklarını ipe asıp kurutuyorlar*] Hella Wuolijoki'nin *Fin Bakkhosu*'ndan aynen alınmıştır (bkz.: *Metnin Oluşum Öyküsü*).

28. (296,36f) *Lambasında gaz kalmamış aptal bir kadın kurusu*] *Matta İncili* 25, 1-13'e gönderme: Akıllı ve aptal bakirelere ilişkin mesel.

29. (296,38) *bütün virajlar korkudan dümdüz olsun*] Hella Wuolijoki'nin *Fin Bakkhosu*'nda "Bütün virajları dümdüz ediyorum lanet olsun," ifadesi var.

30. (298,36 f) *çekil şurdan itoğlu itin direği*] Hella Wuolijoki'nin *Fin Bakkhosu*'nda ifade şöyle: "Telgraf direğine: 'çekil yolumdan!' diye bağırdı [...]".

31. (299,1) *kızıl diye yakalattın mı*] 1. Dünya Savaşı sonrası 1918/19'da "kızıllar"la "beyaz"lar arasında çıkan Fin İç Savaşına gönderme.

32. (299,17) *Yıkıl karşımdan, karı!*] *Matta İncili*, 4, 10'daki "Yıkıl karşımdan, şeytan!" deyişine gönderme.

33. (300,4) *Puntila cümle Tavast ilinin en belalısıdır*] Roope Juntula, kendisi için "Tavastland'ın en belalısı" dermiş. Bu deyiş Hella Wuolijoki'nin *Fin Bakkhosu*'nda da geçiyor.

34. (300,22) *Erikler tam ballanmıştı...*] Brecht, Kaçakçı Emma rolünü (orada "Şarapçı Emma") Therese Giehse'nin oynadığı 1948 Zürich sahnelemesi için *Eriklerin Şarkısı*'nı yazdı (bkz.: *Metin Yazımları* Bölümü). Bir yönelim olarak sözü edilen "halk melodisi" ise (bkz.: Oyun metni sonundaki *Müziğe İlişkin Not*) 1927'de ortaya çıkan bir Amerikan plağındaki *When it's Springtime'in the Rokies* şarkı nakaratının melodisidir. Erik de Brecht'in sıkça kullandığı bir seksüel simgedir.

35. (301,14) *Ringa balığı*] Ringa salamurası, alkolden meydana gelen baş ağrısına karşı bir ev ilacı olarak bilinir.

36. (303,18) *Sandra*] Daha sonra Kaçakçı Emma'nın deyişiyle "santralcı Sandra" ve Matti'nin deyişiyle "telefoncu Sandra", "her şeyi bilen ve bilineni yayan" kişi. Metin içindeki işlevine bakılırsa bu, Troyalı Kral Priamos'un kızı Kassandra'yı anıştırıyor olabilir. Kassandra, Apollo ona bilicilik yeteneğini verip de inandırıcılıktan yoksun bıraktığı için sürekli uyarıları boşa giden biridir (bkz.: *İliada*).

37. (304,17) *Irgat pazarı*] Brecht, 19 Eylül 1940'da Marlebäck yakınındaki bir "ırgat pazarına uğrama" notu düşmüş, bu da ona 4. Sahneyi esinlemiş (Ç. *Güncesi*, 19 Eylül 1940).

38. (304,36) *Zeytin dağındaki uykucular*] *Matta İncili* 36, 30-56'ya gönderme. Bu göndermeyi Brecht daha 1. Sahnede yine yapmıştı.

39. (305,13) *"Helsinki Sanomat"*] Burjuva liberal *Helsingin Sanomat* gazetesi (Helsinki Haberleri).

40. (306,11) *kâğıtlarına*] Patronlarca çalışanla ilgili tutulmuş kayıtlar.

41. (308,12) *avans*] Kontratlar, "nakit ön ödeme" yapılması koşuluyla geçerli oluyordu.

42. (308,34f) *Milliyetçi Militan Birlikleri*] Bu "beyaz" muhafızlar, Fin sağcılarının 1918/19 İç Savaşında oluşturduğu yarı askeri örgütlerdir, 1939/40'da SSCB'ne karşı verilen kış savaşından itibaren ek bir önem kazanmışlardır.

43. (309,20) *Başrahip*] Üst bir kilise görevlisi (dinsel lider), çeşitli kilise bölgelerinin süper yöneticisiydi.

44. (310,24) *Hatelma Dağı*] Hattelmala, Tavasteus yakınında bir seyir tepesi.

45. (311,7) *ikircikli*] *Matta İncili* 14,31'deki "zayıf imanlı" deyimine gönderme.

46. (316,12) *merkez*] Burada: Polis merkezi, karakol.

47. (317,37) *Tarzan*] İngiliz yazarı Edgar Rice Borrough'un macera kitaplarında yarattığı figür (1914 ve sonrası): Hayvanlar arasında yetişmiş, hiç yenilmeyen orman kahramanı. 1918'den sonra da film kahramanı olarak ünlendi.

48. (319,30) *Baron Vaurien*] Bu isimde kelime oyunu yapılıyor; *vaurien*, Fransızca "hayta" demektir.

49. (319,30) *Rolls*] Rolls Royce, çok pahalı ve lüks bir İngiliz otomobil markası.

50. (320,6) *Picadilly*] Londra'nın merkezinde bir alan (*Picadilly Circus*) ve cadde adı.

51. (320,11) *Nikel*] Fin nikel yataklarından Petsamo, savaş için çok önemli olan hammaddeyi üretiyordu.

52. (321,1f) *bizim Rusya'ya karşı tutumumuz*] Finlandiya 1940/41'den başlayarak hem Sovyetler Birliği'ne, hem de Hitler Almanya'sına karşı tarafsızlık politikası gütmeye çalışıyordu.

53. (321,18) *66*] ("Altmışaltı") Kâğıt oyunu.

54. (322,12) *Mademoiselle Rothschild*] Banker aile Rothschild'e ve burada Paris'deki "Banka de Rothschild Frères"e kinaye.

55. (323,26) *Bakara*] İtalya çıkışlı kumar, kâğıt oyunu; adını Lothringen'deki Baccarat'dan alıyor.

56. (325,3) *sansür*] Finlandiya'da 1918/19 İç Savaşından beri basın sansürü vardı; bu sansür, 1939/40 kışı yapılan savaşın ardından daha da sıkılaşmıştı. Brecht'in Finlandiya sürgünü sırasında bu, çok yüksek bir iç politika konusu oldu.

57. (325,22f) *Nafaka davaları*] Evlilik dışı çocuklar için ödenecek nafakanın saptanması davaları.

58. (326,16) *Eva girer...*] Eva ile Matti arasındaki diyalog içinde, Strindberg'in *Matınazel Jüli* (Fröken Julie, 1888) oyunundan ögeler vardır.

59. (330,12) *Karelien*] Moskova Anlaşmasıyla (12 Mart 1940), bir bölümü Sovyetler Birliği'ne geçen Finlandiya'nın doğu bölgesi.

60. (330,16) *fal*] Tek kişinin kâğıtla açtığı fal.

61. (331,19-37) *Atlar ne arıyor... bir sınırı var*] Bu pasaj, Hella Wuolijoki'nin çiftlik sahibi olarak kendi balkonundan çalışanlara talimat verdiği gerçek bir yaşantıya dayanmakta (bkz.: *Brechts Lai-Tu. Erinnerungen und Notate von Ruth Berlau*, haz. Hans Bunge, Darmstadt/Neuwied 1985, S. 130).

62. (334,19) *geçen yıl düşen kar gibi*] François Villon'un *Le Testament* derlemesindeki (1461), *Eski Zamanların Soylu Bayanları Üstüne Balad*'ının (Ballade des dames du temps jadis) nakaratından esinlenmedir: "*Nerede geçen yıl düşen kar* / Oú sont les neiges d'antan". Brecht bundan sıkça alıntı yapmıştır.

63. (334,37) *Tavast ilinin kutsal marşı*] Bkz.: DN. 11.

64. (335,27) *Yemeklerin kokusuyla idare edeceğinizden*] Büchner'in *Leonse ile Lena*'sına (Leonce und Lena) bir gönderme olabilir (III. 2).

65. (337,4) *çünkü Tanrı önünde herkes eşittir, denilmiştir*] Bkz.: 2 *Romalılar* 11: "Tanrı önünde kişi tercihi yoktur."

66. (340,12-25) *Kausala'da... Aşk bu işte*] Hella Wuolijoki'nin ara ara yeniden yazdığı *Väärä valaa* öyküsünden alınmıştır.

67. (340,28-341, 39) *Viborg dolaylarında biri... seksen kilometreymiş yol*] Hella Wuolijoki'nin ara ara yeniden yazdığı *Heta-muori ja Luokkataistelu* öyküsünden alınmıştır.

68. (340,29) *18'indeymiş daha, kızıllardanmış*] Komünistlerin kanlı bir yenilgiye uğratıldığı 1918/19 Fin İç Savaşıyla ilintili.

69. (340,38) *Athi*] İlk yazılımda *Ahti* (Hella Wuolijoki'de, *Anthi*) olarak yazılıdır.

70. (342,21) *her hizmetçi kızın altında bir bisiklet var*] Bkz.: 3. Sahnede Sütçü Kız'ın diyalogları.

71. (344,6f) *Tittine*] Yirmili yılların bir moda şarkısı olabilir. Brecht'ten kalan daktilo metinlerde iki değinme var; bir reji açıklaması şöyle: "Bir yandan dans ediliyor. Gramofon müziği -1923 Fransız plakları." Bir başka yerdeyse şöyle: "Eva girer, mırıldanmaktadır: '*Je cherche après Titine, ah Titine...*"

72. (344,14) *"We have no Bananas"*] 1920'li yılların ünlü bir plağı.

73. (345,8) *Agreman*] *Agrément* (Frans.): Bir ülkenin, yabancı bir elçilik görevlisine diplomatik çalışma izni vermesi.

74. (347,29) *aslanların önüne... Hıristiyan kurbanlar*] Roma'da Hıristiyanların kovuşturulduğu dönemde (özellikle, 2. yüzyılın ikinci yarısında) arenada Hıristiyanların aslanlarla ölüm boğuşmasına bırakıldıkları sirk oyunları düzenlenirdi.

75. (348,19-24) *Mantarları salamuraya... güneşe asarım*] Ev işlerine ilişkin esinlerini Brecht, birlikte çalıştığı Helene Weigel, Ruth Berlau ve Margarete Steffin'den almıştır. Helene Weigel tutku düzeyinde bir mantar toplayıcısıydı. Onunla Hella Wuolijoki arasında mantarlara ilişkin geçen konuşmaların tanıkları bulunmakta.

76. (348,32) *Neron*] Roma İmparatoru Neron'un yönetimi (54-68) keyfiliğin ve zulmün bir örneği olarak kabul edilmiştir.

77. (350,33) *bir sınava çekti mi*] *Sezuan'ın İyi İnsanı* oyununda da 6. Sahnede bir evlilik sınavı vardır.

78. (351,29-37) *Hoş geldin ey yoksul... Finlandiya'nın hali?*] Bu pasaj Hella Wuolijoki'nin *Kulkurin Valssi* (1935) oyunundan alınmadır. *Halk Oyunu Üstüne Notlar*'da (bkz.: *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü) Brecht bu pasajı "düzyazı şiir" olarak niteliyor.

79. (351,31f) *denizden geldin, toprağa gideceksin*] Hz. Süleyman'ın vaazına (3,20) uyuyor: "Her şey topraktan oluştu, yine toprağa dönecek."

80. (351,35) *yakıtsız çalışan makine*] Dışarıdan enerji almaksızın sürekli enerji üretip onunla hareket eden aygıt. Böyle bir aygıtın yapımı için yüzyıllar süren uğraş sonunda enerji yasasıyla (Termodinamiğin birinci temel yasası) bunun olanaksızlığı kanıtlandı.

81. (351,37f) *herkese bir küçük parça sunar*] Brecht'in çoğu kez yaptığı gibi yine *Matta İncili* 14, 15-21'e gönderme olabilir (İsa'nın 5000 kişiyi beş ekmek ve iki balıkla beslemesi).

82. (352,16) *Jüliet'in Romeo'ya olan aşkı*] Shakespeare'in biribirine düşman iki ailenin çocukları arasındaki aşkı işleyen *Romeo ve Jülyet* (The Tragedy of Romeo and Juliet,1597) tragedyasına gönderme.

83. (355,20) *Eva'nın kıçına bir şaplak atar*] Evlilik sınavının bu bitiş noktası, Ruth Berlau'un buluşudur. (bkz.: *Brechts Lai-Tu. Erinnerungen und Notate von Ruth Berlau*, haz. Hans Bunge, Darmstadt/Neuwied 1985, S. 130).

84. (356,19f) *gidin kilisede boş sıralara verin vaazınızı*] Bkz.:9. Sahnede Başrahip'in diyalogu.

85. (356,24) *cima etmek*] Cinsel ilişki. Burada hayvanlarla cinsel ilişki kastediliyor.

86. (357,21f) *Benim kızım yok artık*] Shakespeare'in *Kral Lear* tragedyasına (1605/06) gönderme. *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*'nin Berliner Ensemble'daki oynanışının afişinde (1949) 2. Sahne için şunlar yazılıdır: "Yeni bir Kral Lear: Kızı babasından alkolü esirgiyor, bir de kadın etinin keyfini. Doğaya aykırı evlat reddedilir." Sonra 8. Sahne için yine: "Puntila'nın kızı ikinci kez reddediliyor."

87. (357,30-368,11) *İsveç'te bir güzel kontes yaşardı...*] Bu balad (bir taslaktan önce "İsveç'te" yerine "İskoçya'da" denmişti) 1948'de Zürich sahnelemesi için bir Skoç baladının (bkz.: Oyun sonundaki, *Müziğe İlişkin Not*) melodisi üstüne yazıldı ve Paul Dessau tarafından bestelendi. Temeli, 16. yüzyılın korsan baladı *Henry Martin*'dir. Oyunun ilk yazımında bunun yerine *Kurt yanaşmış da pilice* şarkısı vardı (bkz.: *Metin Yazımları*).

88. (358,19) *Gece Müziği*] Müzik parçaları için kullanılan deyimlerden biri. Sahne başlığı olarak ilk kullanılışı 1950 ilk yayın metninde olmuştur.

89. (359,1f) *Finlandiya'da açlığa alışmış olmaları gerekirdi*] Brecht Finlandiya'da sürgündeyken 1939/40 kışının çok sert geçmesi ve Karelien'in bir bölümünün yitirilmesi nedeniyle ağır bir kıtlık vardı.

90. (359,3) *918'de bunlardan 80.000'i öldürülünce*] 1918/19'daki kanlı Fin İç Savaşına ve "Kızıllar"ın yenilgisine gönderme.

91. (364,24) *İsa mesihin Petrus'a baktığı gibi*] Petrus'un İsa'yı üç kez aldatmasına gönderme (*Matta İncili* 36, 33-35 ve 69-75).

92. (367,1f) *Tanrının yalnızca altı günü vardı*] Ketab-ı Mukaddes'in yaratılış öyküsüne gönderme (1 Musa 1, 1-3).

93. (369,12f) *Ve sevimli... kumsalı yalar.*] Fin şairi Zaharias Topelius'un bir şarkısının çevirisi. Brecht büyük olasılıkla Hella

Wuolijoki'nin bir taslağını kullanmıştır.

94. (370,21) *Kimle kim?*] Lenin'in Ekim 1921'deki bir söylevinde biçimlediği bir slogandan alıntı. Slogan, birbirine karşı uzlaşmaz çelişki içinde bulunan iki sınıf ve iki toplumsal sistem arasındaki kavgada iktidar sorununda karar zorunluluğuna işaret ediyor. Bkz. *Yeni Ekonomik Politika ve Politik-Kültürel Aydınlanma Komitelerinin Görevleri* (Die Neue Ökonomische Politik und die Aufgaben der Ausschüsse für politisch-kulturelle Aufklärung. Lenin, *Bütün Eserleri*/Werke, Cilt 33, Berlin/DDR 1962, S. 46) Öğreti oyunu *Kuraldışı ve Kural*'ın adını Brecht, *Kim kimi? Bir Seyahatin Öyküsü* (Wer wen? Die Geschichte einer Reise) olarak düşünmüştü. *Taoteking'in Kitabının Oluşum Efsanesi*'nde de (Legende von der Entstehung des Buches Taoteking) Brecht aynı slogana gönderme yapıyor: "Kim kimi alt edecek, bu beni de ilgilendirir."

95. (371,1-373,3) *Puntila Şarkısı*] 1948'de yazılan ve Paul Dessau tarafından bestelenen *Puntila Şarkısı*'nın sekiz kıtası, Desch Yayınevinin 1949 sahneleme metnindeki 1. Sahneden 8. Sahneye kadar sahneleri, yani elinizdeki ilk yayın metninin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 9. Sahnelerini küçük varyantlarla izlemekte (bkz.: Oyun sonundaki *Müziğe İlişkin Not*). Bu şarkı ilk kez Berlin'deki sahnelemede söylendi ve Zürich sahnelemesinde yarım perde üzerine projeksiyonla düşürülen sahne adlarının yerini aldı. *Puntila Şarkısı*, "Puntila'da olup biteni mutfağın bakışıyla yorumluyordu". (*Tiyatro Çalışması*/ Theaterarbeit, 6 Aufführungen des Berliner Ensembles, Haz. Berliner Ensemble, Helene Weigel, Dresden 1952, S. 20. Türkçesi: *Tiyatro Çalışması*, Çev. Yılmaz Onay, MitosBOYUT Yay., İstanbul 1994, S. 22).

AÇIKLAMALAR

ARTURA Uİ'NİN YÜKSELİŞİ

Türkçesi
Özdemir Nutku

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi

ARTURO UI 'NİN YÜKSELİŞİ

Temel Metin

Arturo Ui'nin Yükselişi, 1934-1956, daktilo ile yazılmış metin. *Ek: Ön Oyun*'un erken tarihli varyantı - Sahne 8d - Sahne 9a'nın erken tarihli varyantı; daktilo ile yazılmış metinler.

Tarihçe

10-29 Mart 1941: *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nin ilk yazımı.

Nisan-Mayıs başı 1941: İlk metin üzerinde çalışma, *Arturo Ui (Dramatik Şiir) K. Keuner'den* adlı yeni bir başlıkla geliştirilmiş daktilo metin.

1953: *Arturo Ui'nin Yükselişi* başlığıyla üçüncü daktilo metin.

1954-1956: *Arturo Ui'nin Yükselişi* başlığı altında iki daktilo metnin ortaya çıkışı; ikincisinde Brecht'in son düzeltmeleri yer almaktadır.

1957: Yazarın ölümünden sonra, Doğu Berlin'de (DDR) yayınlanan *Sinn und Form – Bertolt Brecht İkinci Özel Sayısı*'nda oyunun ilk basımı.

10 Kasım 1958: Würtemberg Devlet Tiyatrosu'nda oyunun dünya prömiyeri.

Metnin Oluşum Öyküsü

Walter Benjamin, 27 Eylül 1934 tarihli *Svendborg Günlüğü*'nde (Svendborger Tagebuch) Brecht'in iki "düzyazı eleştiri"sinden söz eder: Bunlardan biri, "Ui'nin Alçaklıkları - Rönesans Tarihçilerinin biçemiyle yazılmış, Hitler Üzerine bir Taşlama - ve Tui romanının Yücelikleri"dir; (Walter Benjamin, *Toplu Yazılar*, yay. Rolf Tiedemann ve Hermann Schweppenhäuser, IV. Cilt, Frankfurt -Main 1985, s. 530). Brecht, 1934 yılının Ekim ayında, Amsterdam'daki Allert de Lange Yayınevi'ne küçük bir projesini önerir: Bu "Bu çalışmam, *Paduali Giocomo Ui'nin Yaşamı ve Çevirdiği Dolaplar*'ın (Leben und Taten des Giacomo Ui aus Padua) bir taşlamasıdır; bu eski İtalyan tarihçilerinin üslubuna göre yazılmış Hitler'in yükseliş öyküsüdür. (Brecht'in,

İ.Ü.
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Walter Landauer'e yazdığı Ekim 1934 tarihli mektup; Allert de Lange Yayınevi dosyaları DDR, Potsdam Devlet Arşivi). Hitler'in biyografisini ve onun ilk Nasyonal Sosyalist girişimlerini anlatmada, tarihsel uzaklığı sağlamak amacıyla Padualı "Führer" Giocomo Ui'nin yaptıkları ele alınmıştır. Bu metin, "küçük adam"ın unutkanlığını ve vefasızlığını öne çıkarmak için "büyük adamların tarihi"ni irdeler. Yayınevi bu projeye olumlu bakmamış ve proje sonuçlanamamıştır. Benjamin'in notları arasında, ayrıca, bir de Çin resmi çıkmıştır. Brecht bu resmi Danimarkalı yazar Karin Michaelis'ten almıştır: Bu resim, "Yeni Almanya'nın bir dizi manzaralarından biridir. (...) Hitler'in yaşamını, Parlamento Yangınını ve 30 Temmuz duruşmasını betimler" (Walter Benjamin, *Toplu Yazılar*, yay. Rolf Tiedemann ve Hermann Schweppenhäuser, II. Cilt, 3, Frankfurt-Main 1977, s. 1371). Buna ilişkin olarak, ressam George Grosz'un da adı geçer; Brecht bir mektubunda bu resmi ona etraflıca anlatmıştır (2 Eylül 1934'te George Grosz'a yazılan mektup).

Brecht, *Arturo Ui'nin Yükselişi*'ni bir "Gangster Oyunu" biçiminde yazma düşüncesine 1935 yılının sonlarında, New York'ta bulunduğu sırada varmıştır (*Çalışma Günlüğü*/Journale, 10 Mart 1941). Brecht, *Ana* oyununun Theatre Union'daki tartışmalı provalarına katıldığı sırada, Amerika Birleşik Devletlerindeki organize suç mafyasının birbiriyle olan rekabetindeki şiddet eylemlerine büyük ilgi duymuştur. Çeteler arasındaki kanlı çatışmaları yazan gazete kupürlerini toplamıştır. Hanns Eisler ile birlikte, "toplumsal incelemeler yaptıkları yalanına birbirlerini inandırarak gangster filmlerini" seyretmiştir. (Hans Bunge, *Brecht Hakkında Daha Fazla Sorun. Hanns Eisler'le Söyleşi* / Fragen Sie mehr über Brecht. Hanns Eisler im Gesprãch, Münih 1970, s. 233).

1940 sonu ile 1941 başında Finlandiya'da bulunduğu sırada, Brecht, yakın dostu ressam Hans Tombrock'a "anavatanın içler acısı durumunu" gösteren "büyük resimler" yapmasını önerdi. Bu tasarlanacak resimler "Üçüncü Reich", "Adolf Hitler'in Alman Irkını Arıtması", "Bu Badanacının Yaşamı ile Haltları", "30 Temmuz Duruşması", "Parlamento Binasının Kundaklanması" gibi, *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nin ipuçları olan konuları içerecekti. Aynı şey bunların ambalajı için de geçerliydi: Heyecan verici etkiyi hedefleyen, saldırgan bir biçimde tasarlanmış resim alt başlıkları ve "özellikle, bir çiçek resmi çizer gibi açık ve seçik renklerle bezeli" can alıcı motifler olmalıydı: "Bunların her biri, sıradan insanlara tarih konusunda

fikir vermeli, dehşet verici görünüşleriyle bu panayırın panoraması üzerinde onları düşünmeye sevk etmeli"ydi (Hans Tombrock'a yazdığı mektup, 1940/41).

Brecht, bu oyunu, 10 Mart 1941'de, Helsingfors'ta (Helsinki'de) yazmaya başladı ve Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeden önce tamamladı. *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* başlığını taşıyan ilk yazım bir kaç hafta içinde bitti. Bu metnin daktilo nüshasında oyunun ortaya çıkış tarihi tam olarak Brecht'in el yazısıyla belirlenmiştir. Metnin sonuna, "Helsingfors, 29.3.41. Yardımcı: Steffin" ibaresi düşülmüştür. 12 Nisan 1941'de, bu ilk metin üzerinde, özellikle de serbest nazımda düzeltmelere gidilmiştir. Aynı gün Brecht şunları not etmiştir: "Ben, *Ui*'yi hep, gözlere yönelecek oynanabilir bir oyun olarak yazmayı düşündüm; ama bu, eğlendiriciliği büyük ölçüde azalttı. Oysa şimdi içimden oynanabilirliği olamayan tüm yerleri tamamen ortadan kaldırmam gerektiğini hissediyorum: *Ui, İkinci Bölüm.* İspanya/Münih/Polonya/Fransa" (*Ç. Günlüğü*, 12 Nisan 1941).

Metin, yeni bir adrese, Amerikan tiyatrosu ile seyircisi için hedeflendi. Brecht, 1935'te *Ana* oyununun sahne tasarımını yaptığı için New York'tan tanıdığı Mordecai Gorelik'e *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi*'nin "oralarda şansı olabilecek yeni bir oyun" olduğunu yazdı (Mordecai Gorelik'e yazdığı mektup, Nisan/Mayıs 1941). Brecht, 1956 yazında, bu oyunu Berliner Ensemble'da sahnelerken bu mektuptan söz etmiş ve o zamanlar oyunu "Broadway için bir çeşit müzikhol gösterisi gibi" düşündüğüne değinmiştir (Manfred Wekwerth, *Notlar. Berliner Ensemble'ın 1956-1966 Arasındaki Çalışmaları Üzerine*, Frankfurt-Main 1967, s. 38). Brecht, 13 Mayıs 1941'de A.B.D. yolculuğuna çıkmadan önce *Arturo Ui, (Dramatik Şiir) K. Keuner'den* başlığını taşıyan düzeltilmiş ilk metin de hazırdı. Bu metnin bir kopyası, 1934 yılından beri Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan ve Greenwich/Connecticut'ta oturan Elisabeth Hauptmann'a gönderildi.

Brecht, 21 Temmuz 1941'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeydi. O yılın yaz sonunda, Brecht, New York'ta yaşayan ve Toplumsal Araştırmalar İçin Yeni Okul'da (New School for Social Research) 'Dramatic Workshop'u yöneten Erwin Piscator'un bu oyunu sahnelemesini sağlamak üzere girişimde bulundu (Erwin Piscator'a yazdığı mektup, Ağustos/Eylül 1941). Piscator, Elisabeth Hauptmann'dan metni sağladı. Amerikalı oyun yazarı Hoffmann Reynolds Hays, bu metnin İngilizceye çevirisini Eylül 1941'de (*The Rise of Arturo Ui*/ Arturo Ui'nin Yükselişi) başlığı ile tamamladı. Oyun, bu çevirisi

ile New York tiyatro çevrelerinde dolaştırıldı. New York İşçi Tiyatrosu (Labor Stage) sanat yöneticisi Louis Shaffer, bir süreden beri Piscator'un 'Dramatic Workshop'unun herhangi bir yapımı için parasal destek sağlamaya hazırdı. Ancak oyunu okuyanların tepkisi umut kırıcıydı. Piscator bir mektubunda özetle şöyle diyordu: "Oyunu birçok kimseye okumaları için verdim, onlar da bu oyunun oynanamayacağı konusunda benimle hemfikirler" (Erwin Piscator'un Brecht'e yazdığı mektup, Ekim 1941). Brecht, yönetmen Berthold Viertel ile oyuncu Oskar Homolka'ya düşünceleri sorduğunda aynı yanıtı aldı. Sonbahar geldiğinde, Brecht, bu oyunun Amerikan sahnelerinde oynanması konusunda bütün umutlarını yitirdi. Metin üzerinde yapılması salık verilen düzeltmelerden (Bertold Viertel'e yazdığı mektup, Güz 1941) bu metnin sahnelenmeyeceği açıkça anlaşılıyordu.

Eylül 1948'de, Brecht, onun ilerdeki yayımcısı olacak Zürich'teki Peter Suhrkamp'a, bir dizi deneme (*Versuche*) ortaya çıkarmayı düşündüğünü yazdı (Peter Suhrkamp'a yazdığı mektup, Eylül 1948). *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* 12. kitapta yer alacaktı. Brecht, 1953 yılının Eylül ayında, 1949 basımı 14. kitapta yer alan bu metnin, yeni dizinin 9. kitabına alınmasını Suhrkamp'a önerdi. 1953 yılının sonunda da metni yayımcıya gönderdi. Bu metin, büyük bir olasılıkla, o sırada elde olan metnin bir kopyasıydı ve Berliner Ensemble'ın damgası bulunan bir dosyanın içindeydi (Ölümünden sonra bulunan belge). *Versuche* (Denemeler) baskısında alışagelinen bir ön açıklama da yer alıyordu: "*Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* 1941'de Finlandiya'da yazıldı. Bu oyun, kapitalist ortamı, ona güven duyan bir çevrede Hitler'in yükselişi ile açıklamaya çalışan bir denemedir. Verilen sözler (vaatler) oyun kişilerinin kahramanlıklarını ölçülebilir duruma getirir." (*Sinn Und Form*'daki Ön açıklama/Bertolt Brecht İkinci Özel Sayısı, Berlin/DDR 1957, s. 627). Ancak, Suhrkamp politik bir kaygı taşıyan, "Şu anda bunu yayınlamanın akıllıca olup olmayacağı kuşkusu"na düşmüştü (Peter Suhrkamp'ın Elisabeth Hauptmann'a yazdığı mektup, 8 Ocak 1954). Hauptmann, 23 Ocak tarihli mektubunda bunu yanıtladı: Brecht de, "İyi ki şimdi, *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi*'nin bundan sonra çıkacak *Versuche*'de yayınlanmasından yana değildir."

1953 sonunda, Brecht, oyun yazarları Lothar Kusche, Günter Kunert ve Aufbau Yayınevi'nin lektörü Benno Slupianek ile *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi*'ni tartıştı. Bunun sonucunda Lothar Kusche, Benno Slupianek'e yazdığı 21 Ocak 1954 tarihli mektubunda bu tartışmanın içeriği üzerinde durdu. Kusche, özellikle, tarihsel bir olayın bu kadar daraltılmasına karşıydı; o, bu oyunda "halkın yaratıcı gücünü" görememişti. Brecht eleştirisini yanlış tarihsel temellere dayamıştı. "*Ui*, bir öğreti oyunudur; büyük tarihsel katillere olan hayranlık tehlikesini yıkmak niyetiyle yazılmıştır. Çevre özellikle dar tutulmuştur: Bu çevre, devlet, sanayiciler, asalak soylular ve burjuvalar ile sınırlandırılarak daraltılmıştır. [...] Oyun, hiçbir zaman, otuzlu yılların tarihsel kesitinin bütününü ve temellerini vermek için yazılmamıştır." " Bu öğreti oyunu, sadece ilginç olanları seçerek yeniden anımsanması gereken 'burjuva' (ve başkası olmadığına göre, bir de proleter) tarihinin 'kesitleri'ni hedeflemiş olup genellikle romantiktir" (Bkz. "*Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi'ne Açıklamalar*", bu kitabın *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü).

Başlığı *Arturo Ui'nin Yükselişi* olarak değiştirilen 1954 ile 1956 yıllarındaki daktilo metinlerdeki düzeltmeler, savaş sonrası durumu daha vurucu bir biçimde göstermek için yapılmıştır. Ayrıca, Manfred Wekwerth, 1956 yazında, bu oyunun politik etkisi üzerindeki Brecht'in düşüncelerini aktarırken Berliner Ensemble üyelerinin *Arturo Ui'nin Yükselişi*'ni "büyük bir gizlilik içinde" ilk kez tanıma fırsatını elde ettiklerini belirtir. "O, önceleri, bu oyunun sahnelenmesi konusunda bir tartışma açmakta tereddüt etti. Aslında, Alman seyircisinin tarihsel olgunluğa erişmemiş oluşundan çekiniyordu." (Manfred Wekwerth, *Notlar. Berliner Ensemble'ın 1956 ile 1966 Arasındaki Çalışmaları*, Frankfurt-Main 1967, s. 38). Brecht'in, 1956'da, *Toplu Oyunları* (Stücke) dizisi kapsamında basılmasına izin verdiği metnin basımı gerçekleşmedi. Oyun, onun ölümünden sonra, *Sinn und Form* (Bertolt Brecht İkinci Özel Sayısı, Berlin/DDR 1957, s. 7-99) dergisinde ilk kez *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* başlığıyla yayınlandı.

Brecht, *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nde sayısız tarihsel ve yazınsal malzemeyle çalışmıştır. Aksiyon ile oyun kahramanlarının kişilikleri yapımı A.B.D.'ndeki örgütlenmiş suçların işlendiği tarihteki olaylardan ve kişilerden ortaya çıkarılmıştır. Aynı şekilde, oyunun konuşma örgüsündeki İngilizce'den kotarılmış argolar, Amerika'daki gangster çevresinden alınmıştır. "Gangster tarihi", belirgin imlemelerle (imalarla) ve paralel alıntılarla Hitler'in yükselişini ve Almanya'da Nasyonal Sosyalist iktidarı kurmasını gösteren bir biçim kazanmıştır. "*Ui*'de bir yandan tarihsel gelişim gösterilirken, öte

yandan (aynı zamanda maskesini düşürmek anlamına gelen) bir saklılıkla özel bir yaşam açığa çıkarılmıştır; böylece, o, kuramsal açıdan, saldırganlığını göstermeden etkili olmuştur." (Ç. *Güncesi*, 1 Nisan 1941.) Aksiyon ile imlemelerin birbiriyle sıkı sıkıya bağlanmış olması yabancılaştırma alanını daha da güçlendirmiştir: Oyun, "gangster çevresi, artı 'büyük üslup' (süslü Alman üslubu) ile çift ya da üst üste yabancılaştırma etkisi yaratır." (Ç. *Güncesi*, 28 Mart 1941.) "Büyük üslup" serbest nazımda yapılan yönlendirmeler, klasik dramatik biçimin sergilenmesi ve Elisabeth dönemi tarihsel oyunlarındaki anlatım dokularının kullanılması ile ortaya çıkmıştır.

Oyunun, yirmili ve otuzlu yıllardaki Amerikan gangster dünyasına dayandırılması bir süre üzerinde uzun uzun düşünülen oyun başlığı üzerinde de etkili olmuştur: *That wellknown racket* (Ünlü Şiddet Karteli), *The gangsterplay we know* (Hepimizin Bildiği Gangster Oyunu) gibi. *Arturo Ui'nin Yükselişi*'ndeki "gangster tarihi" A.B.D.'ndeki örgütlenmiş suç tarihi üzerinde bize özel bilgi verir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, çete örgütlenmeleri ve bu çetelerin iş alanları hızlı bir değişime girdi. Yasaklamalar döneminde (1919-1933) yasa dışı gizli alkollü içki imalatı ve kaçakçılığı yeraltı dünyasının yeni bir kazanç kaynağı durumuna geldi; müşterek bahis, beyaz kadın ticareti, talih oyunları gibi geleneksel yasa dışı kâr getiren kazanç dalları arka plana düştü. Böylece, çeteler tarafından yeni bir baskı ve vurgun tekniği geliştirildi: Tüccarlar ve salon sahipleri tehdit ya da şiddet altında çeteler tarafından imal edilen malları almaya zorlandılar. Ayrıca, bu çeteler, şiddet ve yağmaya karşı para karşılığında koruma işini de üzerlerine aldılar. Yirmili yılların başında, çetelerin suçları iyice yaygınlaşmaya başladı. 1930'lara kadar, örgütlenmiş suç mafyasının kalesi olan, sadece Chicago'da süren çete savaşlarında 500 kişi öldü. Bu olayların sonucunda çeteler kendi nüfuz bölgelerini saptadılar. 1930 yılı geldiğinde yeni bir gelişme oldu, çeteler "yasal" pazarlara açıldılar. Baskı ve şiddet tekniği başka alanlara, örneğin çamaşır, gıda maddeleri ("besin maddeleri dolandırıcılığı") gibi pazarlara kaydırıldı. Bu arada, örgütlü suçlara karşı, poliste ve yargıda bazı sert cezalar getirildi. Büyük kentlerde seçimlere hile karıştırmak bu çetelerin özellikli işlerinden biriydi. Böylece, politika, suç ve iş alanlarının birbirine girmesiyle yeni bir yönetim zirvesi ortaya çıktı: Kenar mahallelerin gangsterleri karizmatik mafya babalarına dönüştü. Bu mafya babalarının tüm engelleri aşarak yükselişleri, Brecht'in *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* (Die heilige Johanna der Schlachthöfe) oyununu yazarken yaşamlarını incelemiş olduğu John Davidson Rockefeller ve John Pierpont Morgan gibi, çağdaş sanayi devlerinin efsanevi kariyerlerini anımsatıyordu.

Elimizdeki *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nin tüm daktilo metinlerinde, örneğin Al Capone gibi, zamanın en bilinen gangsterlerine göndermeler vardır. Fred D. Pasley'in *Al Capone. Kendini Yaratan Adamın Biyografisi* (Al Capone. The Biography of a Self-made Man, Londra 1931; Almancası: Al Capone. Biographie eines Selfmademan , Basel 1931) adlı eseri, bu oyundaki gangster tarihi için en önemli kaynak olmuştur (Brecht'in bu biyografiyi okuduğuna kesin gözüyle bakılmalıdır). Brecht'in geride bıraktığı belgeler arasında Pasley'in *New York Daily* gazetesinde yayınladığı *New York'un Çete Savaşları* (Gang Wars of New York) adlı makalesinin bir kupürü de bulunmuştur. Pasley, kendi içinde oldukça bütünlüğü olan yedi episodda, Chicago'daki çete savaşları tarihini ele almış, böylece, Al Capone'nin nasıl kentin büyük mafya babalarından biri olduğunun altını çizmiştir. Yazar, kitabında, suçun iş alanındaki politik-ekonomik devriminin baş sorumlusu olarak Al Capone'nu göstermiştir. Brecht, *Arturo Ui'nin Yükselişi*'ndeki figürlerin ve olayların birçok ayrıntısını Capone'nun özgeçmişinden almıştır.

Örgütlü suçların liderleri olan "büyük başlar" ("the big shots"), yirmili yılların sonlarında ve otuzlu yılların başlarında Amerikan kamuoyunun büyük ilgisini çekmiştir. Büyük bunalım döneminde, Amerikan düşü, "kendini yaratan adam", gangster patronlarının hızla yükselmelerinde gerçekleşmişti. Bu patronların zenginlik gösterileri ve bitmez tükenmez şiddet gösterileri yeni bir romantik kahraman saygınlığına yol açmıştı. Otuzlu yıllarda, Brecht'in de çok ilgisini çeken sinemanın yeni bir film türü, gangster film türünü ortaya çıkarması bir rastlantı değildi. Bunun bir prototipi olan, Mervyn Le Roy'un *Küçük Sezar* (Little Caeser) adlı filmi, William Richard Burnett'in romanından alınmıştı. Filmin öyküsü, Chicago'daki yasaklamalar sırasında, bir sokak gangsteriyken mafya liderliğine kadar yükselen ve sonunda bir çete savaşından ölen, İtalyan göçmeni Cesare Enrico Bandello'nun yükselişi ile düşüşünü ele alıyordu. İki yıl sonra, Howard Hawks'ın çevirdiği *Yaralı Surat* (Scarface) ise, Al Capone'nun yükselişi ve yok oluşunu işliyordu.

Brecht, 1935 yılında, New York'a yaptığı yolculuğun dönüşünde, gangster patronu Dutch Schultz'un (Arthur Fliegenheimer) ses

getiren öldürüşüne ilişkin bir yığın gazete getirdi. Bunların arasında, 25 Ekim 1935 tarihli, *Newark Evening News* gazetesinde *Schultz'un Yükselişi ve Sonu. Tipik Bir Gangster Öyküsü* başlıklı bir haber de vardı. Schultz, 1902 yılında, Bronx'da küçük bir otel sahibinin oğlu olarak doğmuştu. Küçük yaşta bir sokak çetesine katılmış ve gizli olarak alkol satan yasa dışı bir meyhanede çalıştığı için hapse atılmış, 18 yaşında hapisten çıktıktan sonra da yükselişi başlamıştı. Brecht'in el yazısıyla ilk taslak üzerinde yaptığı bir düzeltmede, Dutch Schultz'u adıyla oyununa almayı düşündüğü anlaşılıyor.

Oyunu yazdığı sırada, Brecht, "Steff'in, gangster dünyasının idari makamlarla olan ilişkileri üzerindeki bilgisi bana çok yararlı oldu," diye not almıştır (Ç. *Güncesi*, 28 Mart 1941). Bu bilgiyi oğlunun çalışmalarından alıp almadığı üzerinde kesin bir şey söylenemez. Brecht'in, bu konuda bilgi veren çalışmalardan biri olan, Frederic M. Thrasher'in 1927'de Chicago'da yayınlanan, *Çete. Chicago'daki 1313 Çete Üzerinde Bir İnceleme* (The Gang. A Study of 1313 Gangs in Chicago) adlı eserini okuyup okumadığı bilinmiyor. Ancak Brecht'in, 1935 yılında yazdığı *Oskawa Gemisinin Gemi Mürettabatı Tarafından Yok Edilişi* (Abbau des Schiffes Oskawa durch die Mannschaft) adlı şiiri için Louis Adamic'in A.B.D.'ndeki örgütlü suçun sendika hareketlerini hızlandırdığını anlatan kaynağı kullanmış olduğu biliniyor (*Dinamit. Amerika'daki Sınıf Kavgası* / Dynamite. The Story of Class Violence in America, New York 1931; Almancası: Dynamit. Geschichte des Klassenkampfes in den USA "1880-1930", Frankfurt-Main 1974).

Arturo Ui'nin Yükselişi'ndeki "gangster tarihi", 1932-1938 arasındaki Alman tarihiyle paralellikler kurar.

Bu oyun, Nasyonal Sosyalist Partinin kurulması ve güçlenerek iktidara gelmesi konusunda önemli atlama taşlarını gösterir. Kasım 1932 seçimlerinden sonra NSDAP bunalımı, partinin önemli oy kaybı; parlamentonun soruşturma açtığı ve imparatorluğun başındaki Hindenburg üzerinde bir baskı unsuru olan "Doğu Yardımı Skandalı", dolayısıyla Hitlerin başbakanlık için uygun görülmesi; 27 Şubat 1933'teki Parlamento Yangını ve bu yangın dolayısıyla Eylül'den Aralık 1933'e kadar süren Parlamento Yangını Duruşması; 30 Haziran 1934'te, Nasyonal Sosyalistler'in Röhm'ün darbe yapacağını söyleyerek SA'ları yok edişleri ve bunların başı Ernst Röhm'ü öldürmeleri; 25 Haziran 1934'te yine Nasyonal Sosyalistler'in Avusturya Başbakanı Engelbert Dollfuss'u öldürmeleri ve Mart 1938'de

Avusturya'nın Almanya'ya ilhakı. Oyundaki sahnelerde, "Bir yazı yansıtılır" ibaresiyle tarihsel perspektife ışık tutulur. Aynı şey, anlaşılır bir biçimde değiştirilerek verilen adlarda, kurumlarda ve olaylarda yapılmıştır.

Yazarın bu oyun üzerine geride bıraktığı belgeler arasında yakın tarihin ipuçları vardır:

Paralellikler

Dogborough	Hindenburg
Arturo Ui	Hitler
Giri	Göring
Roma	Röhm
Givola	Goebbels
Dullfeet	Dollfuss
Karnıbahar Tröstü	Asalak Soylular ve Sanayiciler
Manavlar	Küçükburjuvalar
Gangsterler	Faşistler
Dok Kredi Skandalı	Doğu Yardımı Skandalı
Depo Yangını Duruşması	Parlamento Yangını Duruşması
Chicago	Almanya
Cicero	Avusturya

Metin bu tarihsel kişiler üzerine bilgi verdiği gibi, bilinçli bir biçimde, Nasyonal Sosyalist Almanya'daki çatışmalara ve olaylara gönderme yaparak, sahnelemede propaganda için etkili olabilecek özellikleri de kapsar. Oyunun ortaya koyduğu "Faşizmin tiyatrosu" için en önemli kaynağı basın sağlamıştır. Yazarın geride bıraktığı belgeleri arasında, 1933-1938 sürecindeki Almanya ve Avusturya'daki olaylar hakkında çok zengin bir gazete kupür koleksiyonu bulunmuştur. 30 Haziran 1934 olayları için ayrı bir dosya vardır. Gazetelerden kesilen o döneme ait resimlerin yazar için büyük anlamı vardır: "Şu haftalık Faşist dergilerdeki fotoğraflar tiyatro için ne büyük bir hazine! Bu fotoğraflardaki aktörler, tarihsel badanayı sağlayan olayların bayağılığını gösteren epik tiyatro sanatını anlıyorlar." (Ç. *Güncesi*, 8 Ekim 1940; karş. *Faşizmin Tiyatrosu Üzerine* / Über die Theatralik des Faschismus, B. Brecht, *Bütün Eserleri*/ Werke, Suhrkamp Yay., 1992, Cilt 22.)

"Dok Kredi Skandalı"nı canlandırmada ve önemini belirtmede

Brecht, *Parlamento Yangını ve Hitler Terörü Üzerine Kahverengi Kitap* (Braunbuch über Reichstagsbrand und Hitler-Terror, Basel 1933) adlı yapıtı kullanmıştır. Brecht, *Kahverengi Kitap II. Dimitrof Goering'e Karşı. Gerçek Kundakçı Üzerine Açıklamalar* (Braunbuch II. Dimitroff contra Goering. Enthüllungen über die wahren Brandstifter, Paris 1934) adlı yapıtın hazırlanışına bir süre katılmıştır (Otto Katz'a mektup, 1933 sonu/1934 başı). Brecht, 14 ile 20 Eylül 1933 tarihleri arasında Paris'te toplanan "Parlamento Yangınını Aydınlatmak için Araştırma Komitesi"nin oturumlarına katılmıştır. Bir zamanlar Piscator Sahnesi'nin yöneticisi olan Otto Katz'ın (takma adı André Simon) başında bulunduğu Carrefour Yayınları'dan çıkan *Kahverengi Kitap II*, bu uluslararası mahkemenin tutanakları dışında, Leipzig'teki parlamento yangını duruşmasının kritik belgelerini de içeriyordu. Yazarın belgeleri arasında, Londra'daki mahkemenin tutanakları ile Leipzig'de yapılan parlamento yangını duruşmasındaki iddianamenin bir sureti ile *Kahverengi Kitap II*'nin hazırlanışı sırasında toplanmış çok sayıda malzeme bulunmuştur. Bu, Brecht'in olaya duyduğu yakın ilgiye ve onun oyundaki yargısına ışık tutar (bkz. *Bir Kahverengi Kitap için Taslak*; B. Brecht, *Bütün Eserleri* / Werke, Suhrkamp Yay., 1992, Cilt 22).

Bunların dışında, Brecht, oyun için kaynak olarak Rudolf Olden'in Hitler biyografisinden de yararlanmıştır. Olden'in (*Hitler*, Amsterdam 1935), satır altları kurşun kalemle çizilmiş kitabının bir nüshası Brecht'in kitaplığında bulunmaktadır. Satır altları çizilen yerler, Hitler ile Haziran 1930'da NSDAP'yi büyük bir gürültüyle bırakan onun Kuzey Almanyalı rakibi Otto Strasser arasında geçenler, Amerikalı gazeteci Dorothy Thompson'un "komedyen" Hitler'i Kaiserhof Oteli'nde ziyareti ve sinirli, korkak diktatörün, 'Röhm Darbesi' diye adlandırılan olaydan sonra gizlice çekilmiş filmine ilişkin bölümlerdir. Olden, Fritz Basil adlı bir saray aktörünün, halk önünde nasıl olması gerektiğini Hitler'e öğrettiğine de değinir. Bu konu, Hitler ile Hindenburg arasında geçenler ve 30 Haziran 1934 gelişmeleri Olden'in kitabından alınmıştır. Brecht, ayrıca, Emil Ludwig'in Hindenburg biyografisinden (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler* / Hindenburg und die Sage von der deutschen Republik, Amsterdam 1935) yararlanmıştır. Hitler'in kitaplığındaki nüshada birçok bölümün altı çizilmiştir (bunlardan biri, Hitler ile Hindenburg'un 13 Ağustos 1932'deki buluşmalarıdır). Dogsborough karakterinin ayrıntıları ile "Dok Kredi Skandalı"nın

biçimlendirilmesi, Ludwig'in Hindenburg'un son yıllarına ilişkin açıklamalarına dayandırılmıştır. Brecht Kitaplığında ayrıca, 1934'te basılmış ve Otto Strasser tarafından gönderilmiş olan, 'Röhm Darbesi' denilen olayı, yenilen tarafın görüşleriyle veren bir broşüre rastlanmıştır (*Cumartesi 30 Haziran. Öncesi, Gelişmesi, Sonu* / Sonnabend 30, Juni. Vorgeschichte, Verlauf, Folgen, Prag, o.J.). Brecht'in kitapları arasında aynı yazar tarafından kaleme alınmış olan *Almanya'nın Bartalome Gecesi* (Die deutsche Bartholomäusnacht, Zürich 1935) adlı kitap da vardır.

İlk taslaktaki Ön Oyun ile *Gösteri İçin İpuçları*, "gösterişli üslup"ta bir oyun düzeni gerektirir. Metnin bir bölümü, Elisabeth dönemi yazarları tarafından tragedyada kullanılan ve 'serbest koşuk' (serbest nazım) denilen beş vurgulu kafiyesiz nazım ile klasik Alman üslubu karıştırılarak yazılmıştır. *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* ile *Yuvarlak Kafalılar ve Sivri Kafalılar*'da yaptığı gibi, Brecht, bu oyununda da, oyun kişilerinin konuşmaları ile eylemleri arasındaki çelişkiyi vurgulamak için manzum konuşmayı yeğlemiştir. 1953'te, *Versuche*'de basılması tasarlanan *Ön Açıklama*'sında, Brecht, bu konuyu şöyle özetlemiştir: "Manzum konuşma, oyun kişilerinin kahramanlıklarını ölçülebilir yapar." (*Sinn und Form, Bertolt Brecht İkinci Özel Sayısı*, Berlin/DDR, 1957, s. 627.) "Gösterişli üslup", Nasyonal Sosyalistler'in (Nazi'lerin), bireyin ve politikanın teatral bir düzenle ortaya konulması ihtiyacını taşıyan burjuva tiyatro kültürünü kapsar. Brecht, burjuva estetiğin niteliğini oyundaki Hitler-Oyuncu sahnesiyle özetlemiştir. Klasik model, her şeyden önce, başka oyunlardan aktarılan sahneler ve parodilerle işlenmişti: 6. Sahne, Shakespeare'in *Julius Caeser Tragedyası*'ndan (*Jül Sezar*, III. Perde, 2. Sahne) ve Goethe'nin *Faust*'unun I. Bölüm, 12. Tablosundan (Bahçe Sahnesi), Shakespeare'in *III. Richard Tragedyası*'ndan (*III. Richard*, I. Perde, 2. Sahne ile IV. Perde, 4. Sahne) alınmıştır. Oyunun 14. Sahnesi, Shakespeare'in *Julius Caeser* (IV. Perde, 3. Sahne), *III. Richard* (V. Perde, 3. Sahne) ve *Macbeth Tragedyası* (*Macbeth*, III. Perde, 4. Sahne) adlı oyunlarından esinlenilerek yazılmıştır. Ayrıca, oyunda, Alman klasiklerinin manzum klasiklerinden (Goethe ve Schiller) parodiye dayalı alıntılar kullanılmıştır.

"Gösterişli üslup" yalnızca manzum konuşmalar ve klasik modellerin parodisi ile sağlanmamıştır. Brecht, *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nde, Elisabeth dönemi tarihsel oyunlarını da örnek almıştır. Daha "tarihsel oyun" (Geschichtsdramen) savı oyunun adından başlar.

Güzel Sanatlar Fakültesi

Arturo Ui'nin "Yükselişi" sözcüğü, bizlere, birçok tarihsel tragedyanın aksiyonunu kuran, yüksek makamdaki bir kişinin yükselişi ve düşüşü şemasını anımsatır. Brecht, 1923 yılında Christopher Marlowe'un *İngiltere Kralı, II. Edward'ın Olaylı Hükümdarlığı ve Üzücü Ölümü, Gururlu Mortimer'in Trajik Düşüşü* (The Troublesome Raigne and Lamentable Death of Edward the Second, King of England with the tragical Fall of Proud Mortimer) adlı Elisabeth dönemi tarihsel oyunu üzerinde çalışmıştır (bkz. *İngiltere Kralı II. Edward'ın Yaşamı* / Leben Eduards des Zweiten von England, bu dizi Cilt 2). 1941 yılının Ekim ayında, Brecht, "Gerçeklik bana hep tarihsel süreçleri içeren Shakespeare'in tarihsel oyunlarının tekrarı gibi geliyor," diye yazmıştır (Ç. *Güncesi*, 26 Ekim 1941). Kroniklere akraba olan tarihsel oyunların yapısı bu oyunun metninde belirgindir. Benzerlikler öykünün seyirciye sunulmasında (Ön Oyun) ve oyunun episodik yapısında da görülür. Brecht, Elisabeth dönemi tarihsel dram biçimini kendi halkının kültür ögeleriyle kaynaştırarak panayırlarda ezgiyle acı öyküler anlatan Moritat'çıların gösterdikleri tabloların çarpıcı ve etkili bir modelini ortaya çıkarmıştır.

Brecht'in *Gösteri İçin İpuçları*'nda (Hinweis für die Aufführung) belirttiği hususlar, ("org", "trompetler" ve "trampet sesleri ve tramolaları") ile prova ve gösterilerde ortaya çıkan bir dizi reji açıklamalarıyla geliştirilen oyunun müziğini, 1958'de, Stuttgart'taki dünya prömiyeri için Hans Dieter Hosalla bestelemiştir.

Metin Yazımları

Brecht'in geride bıraktığı belgeler arasında daktilo ile yazılmış, beş tane tamamlanmış metin bulunmuştur.

Bu metinlerin hiçbiri basılmamış, hiçbirine de Brecht tarafından baskı izni verilmemiştir. Bunlar, pek önemli olmayan noktalarda birbirinden farklıdırlar.

Mart 1941'de, Helsingfors'ta ortaya çıkan, *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* başlığını taşıyan, daktiloda titizlikle yazılmış olan ilk yazıma, çok sayıda gazete kupürü (fotoğraflar, karikatürler) yapıştırılmıştır. Fotoğrafların çoğunda Nazi politikacıların jestleri ve tavırları görülür; geri kalan fotoğraflar Amerikan gangster çevrelerine aittir. Bu ilk metinde, Brecht'in el yazısıyla çok sayıda düzeltme vardır; bu düzeltmelerin bir bölümü serbest nazmın ölçüsünde yapılan ince oynamalar gibi biçime, bir bölümü de oyun kişilerin ayrıntılarına ve aksiyona ilişkindir. Metin üzerinde, el yazısıyla New York adı Chicago yapılmış, New Yorklu gangster Dutch Schultz yerine Al Capone adı konulmuştur. Dikkat çeken bir düzeltme final tablosundadır: Bu metinde tablo sırası düzensizdir. Temel metinde 15. Tablo olan bu metindeki 14. Tablo'yu (Chicago. Kabzımallarla manavların toplantısı), temel metinde 9a Tablosu olan 16. Tablo (Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan üstü başı kan içinde kalmış bir kadın iner ve sendeleyerek öne gelir) izler. 14. Tablo'nun sonunda bir yazı yansıtılır: BELKİ ONLARI ÖNLEYEBİLECEK BİR ŞEYLER VARDIR! İlk metin taslağında 16. Tablo'yu izleyen kesimde, Brecht'in sonradan kurşun kalemle çizdiği bu tablonun bir varyantı vardır (Rıhtım Bölgesinde). Bu çizilen sahne bu kitaptaki metinde oyunun ortalarına alınmıştır.

İlk metnin bir benzeri olan daktilo ile yazılmış ikinci metinde, el yazısıyla yapılan ilk düzeltmeler dikkate alınmış ve yeni düzeltmeler yapılmıştır. Buradaki düzeltmeler de daha çok üsluptaki ve nazmın ölçüsündeki ayrıntılara ilişkindir. Bu arada, yeni bir replik dağılımı da yapılmıştır. El yazısı düzeltmeler Margarete Steffin'e aittir. A.B.D.'ne gitmek üzereyken Moskova'da ölen Steffin'inin düzeltmesinde oyunun adı *Arturo Ui (Dramatik Şiir) K. Keuner'den* biçimindedir; metnin altına düşülen el yazısı notta "Nisan sonu Mayıs başı 1941, Helsingfors" cümlesi yer alır. *Gösteri İçin İpuçları* ilk kez bu metinde görülür. İlk yazımda, tablo sonlarındaki projeksiyon yazıları bu metinde yoktur. Bunların yerine, tekrar tekrar "Yakın geçmişte yaşanan belli olayları anımsatacak bir yazı yansıtılır" formülü yer alır. İlk yazımda 2. Tablo'nun sonu (Menkul Kıymetler Borsası'nın önünde; temel metinde 1a) bu metinde ve bütün diğer daktilo metinlerde yer almamıştır.

FLAKE
Nasıl,
Şu şirketi bize satıyor musun?
SHEET *(Geriler ve ona dikkatle bakar)*
Tamam işte,
Aynı şey bu da..
Başımıza gelenler fazla olmasa da,
Oldu bir kez, ama ne istediğiniz çok belli :
Birtakım asalak dallar da çıkar göllerden

Zehir yeşili, sarmaşık gibi
Bunlar birer yılandır belki de
Yok canım, bunlar dal sadece
Öyle mi, değil mi?
Tıpkı şu Giri denen herif gibi.
Bana kızma bunları söylüyorum diye.
Şimdi sana baktıkça
Böyle bir şeyler önermiştin gibi geliyor daha önce de;
Ben anlamamıştım oysa
Zaten yakıştırmazdım sana.
Bir kez daha söyle hadi:
"Nasıl, şu şirketi bize satıyor musun?" desene.
"Eller yukarı," desen daha iyi olur bana kalırsa.
Çünkü demek isteğin de bu.
(Ellerini kaldırır)
Ellerimi kaldırıyorum işte, Flake.
Alın Nakliye Şirketini de!
Bunun için yardım edin ilk adımı atmama,
Yoksa iki adım mı atmalıyım!
İsterseniz iki adım atayım,
Götürün malı hamutuyla.

FLAKE
Delirmişsin sen!

SHEET
Keşke delirmiş olsaydım.

1953 yılında, üçüncü daktilo metin ortaya çıktı. Bu metin, üstünde Berliner Ensemble'ın kaşesi olan bir dosya içindedir. Metin dışında, içinde daha birçok malzeme eklenmiş olan sıkıştırmalı bir dosyanın ilk sayfasında, Elisabeth Hauptmann'ın, büyük bir olasılıkla 1954'te elle yazdığı şu not vardır: "Hiçbir şey eklenemez. Yayınevine iletilmek üzere geri gönderilmelidir". Düzeltme işaretlerinden bunun cümle önerilerini içeren bir daktilo yazımı hazırlığı olduğu anlaşılmaktadır. Sahne metni olarak tasarlanan bu metinde, 8. Tablo'dan (Temel metinde 7. Tablo olan 'Karnıbahar Tröstü'nün bürosu') sonra, dekor değişimini gerçekleştirmek için "uzun bir ara" öngörülmüştür. Bu metin için, ayrıntılardaki birkaç değişiklik dışında, Nisan/Mayıs 1941'deki metni temel alınmıştır. Brecht'in el yazısıyla *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* başlığı ilk metindeki gibidir. 4. Tablo'ya

(122. Sokak'taki Müşterek Bahis Bürosu. Temel metinde 3. Tablo) kadar olan ve önceki içeriklerinden önemsiz değişiklikleri olan projeksiyon metinleri metne tekrar eklenmiştir. *Temsil İçin İpuçları* bu metne alınmamıştır. 1. Sahnede Flake'nin diyaloğundaki: "Genişleteceğiz deriz, rıhtımdaki tesislerimizi" dizesinden sonra, Brecht el yazısıyla şu dizeyi eklemiştir: "Sebze kente ucuz giriyor". Ayrıca, yine 1. Sahne 14. sayfadaki:

" BUTCHER
Belli ki, adı lekelenmesin istiyor!
FLAKE
Nesi Belli?"

dizeleri ile 8e Sahnesindeki:

"SAVCI
Ne iş yaparsınız,
Bay Givola?
GIVALO
Çiçekçiyim."

dizeleri bu metinde yoktur.

İlk kez *Arturo Ui'nin Yükselişi* başlığı taşıyan bu metnin ortaya çıkış tarihi, üçüncü daktilo metinden sonra, 1953 yılıdır. Metindeki değişiklikler tartışmalar sonucu yapılmıştır. Oyun 1953 sonu ile 1954 başında tamamlanmıştır. Ön Oyun'dan 16. Tablo'ya (Chicago. Kabzımallarla manavların toplantısı; temel metinde 15. Tablo) kadar olan bütün, Nisan/Mayıs 1941 yazım suretinden 1954 ile 1956'da ortaya çıkarılan daktilo metindir. Baştan beri değişikliğe uğrayan Ön Oyun metni, savaş sonrası seyircisi için daha çarpıcı olması gerektiği düşüncesiyle, yeni baştan yazılmıştır. Gangster kahramanların gençlik için örnek oluşturması ve Nasyonel Sosyalist geçmişin hortlayan kolektif tehdidi karşısında, Ön Oyun yeni baştan yazılmıştır. "Herkesin bildiği gangster oyunu" yerine, "Burada pek bilinmeyen tarihi bir olay" cümlesi öngörülmüştür. Bu çalışmadaki eğilim, aşağıya alınan Ön Oyun'un sonraki varyantında daha açıkça görülecektir:

Sayın seyirciler, müdüriyetimiz de biliyor
Bu çözümlenmesi zor konuyu.
Siz, saygıdeğer seyircilerin belli bir kısmı da
O günler anımsatılmasın istiyor bir daha.
Ama tam bunun için işte
Parmak basmak gerekmez mi bu kanayan yaraya.

Ciddiyetle, saygıyla yapamayız bunu,
Bokun bok olduğunu göstermeliyiz dünyaya.
Bu yüzden ele alamayız konuyu incelikle,
Ama göstermeliyiz uygun bir biçimde.
Boyu devrilesi, mezar kaçkını,
O sefil ve katil, şarlatan ve alçak!
Bütün endamıyla bir kez daha karşınıza çıkacak;
Günümüzde çünkü bu acı daha da belirgin
Nerden çıkmış bu böcekler
Size öfke, topluma utanç getirenler!

Tarihsel yabancılaştırma etkisini sağlayan bir başka sahne de, ilk yazım metninin 16. Tablosudur (Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan üstü başı kan içinde kalmış bir kadın iner ve sendeleyerek öne gelir). Bu finaldeki tablo, metinde oyunun ortasına, 9. Tablonun '9b' bölümüne yerleştirilmiştir (Depo Yangını Duruşması temel metinde 8. Tablodadır). Buna ilişkin olarak, Brecht, eleştirmen Lothar Kusches'e şöyle yazmıştır: "Final'e gelince: Oyun 1941'de yazıldığında, bu 1941'deki düzenlenecek bir gösteriye göre yerleştirilmişti. O dönem için bu tablonun yeri doğruydu. Ama bugün bana yeri doğru gelmiyor. [...] Final için belki başka bir sahne yazılabilir" (Bkz. bu kitabın *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü). Projeksiyonla bir perdeye yansıtılan daktilo metinler, *Zaman Cetveli* başlığıyla ayrı bir yerde toplanmıştır". 7. Sahnedeki "*(Givola ve Roma alkışlarlar)*" repliğinden 44 satır sonra "(Clark alkışlar)" repliğine kadar olan dizeler sonradan buraya alınmıştır. Bu bölüm ilk yazımda işaretlenmiştir. 16. Tablo'nun (Chicago. Kabzımallarla manavların toplantısı) son dizesinde Brecht'in el yazısıyla bir düzeltme görülür: "Bu böyle olmamalı!" cümlesi yerine, "Bu iyi bir şey değil!" cümlesi yazılmıştır. Yeni Ön Oyun için yapılan bir düzeltme de şöyledir: "Şunu bilin ki bayanlar baylar,/ Kalıbı kıyafetiyle burada bizimle olanlar / Babalar, enişteler, görümceler de / Her zaman melek değillerdir elbette". Bu metne, ilk kez, savaşın bitişine ve Nazilerin Almanya'daki egemenliğine son verilişine ilişkin bir *Sondeyiş* eklenmiştir.

Yine *Arturo Ui'nin Yükselişi* adını taşıyan son daktilo metin, 1954 ile 1956 yılları arasında oluşmuştur. Elisabeth Hauptmann, 1961'de bu metin üzerine şöyle yazmıştır: "*Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi*'nin baskısı için bizim daha önceden bildiğimiz, el altında bulun-

durduğumuz, Brecht'in bir belgesi birden ortadan kayboldu ve bu belge, gizemli bir biçimde 1961 yazında ortaya çıktı." (Elisabeth Hauptmann Arşivi). Bu metin, aslında o dönemde yazılmış, dördüncü daktilo metinden başkası değildi. Oyunun bu son daktilo metni, ilk kez dördüncü daktilo metinden alınmış yeni Ön Oyun'u içeriyordu. Bu metinde, Brecht'in el yazısıyla yaptığı düzeltmeler yanı sıra, yeni bir tablo dizimi ve dördüncü daktilo metnin 15. Tablosundaki (Chigago. Kabzımallarla manavların toplantısı), özellikle konuşma örgüsündeki, değişiklikleri içeren son dizeler de yer alıyordu. 8d (Depo Yangını Duruşması) denilen tablo bölümünün yanlışlıkla mı, yoksa bilerek mi bu metne alınmadığı açıklanamıyor. Bu bölüm eksik olmasına rağmen, diğer tablo bölümlerinin sayıları değiştirilmemiştir: Örneğin, 8c'den hemen sonra 8e gelir. Önemli bir değişiklik 3. Tablo'nun (122. Sokak'taki Müşterek Bahis Bürosu) başında yapılmıştır. Bu tablodaki Roma'nın ikinci diyaloğunun ilk altı dizesi önceki daktilo metinlerde şöyledir:

Kısa sürdü namımız.
Kıyametler kopmuyor iki aydır,
Yirmi kişiyi vurduğumuz unutuldu gitti!
Ren'e atmalıyız kendimizi!
ROMA
Homurdanmaya başladı bizim delikanlılar da.
Ceplerine para girmeyince son zamanlarda.
Daha kötüsü, bozuyor ahlaklarını boş oturmak,
Sadece iskambil kâğıtlarına nişan almak
Artık karargâha da gitmekten hoşlanmıyorum Arturo.

Bu son daktilo metindeki projeksiyonla verilen yazılar tekrar (yeni, ufak tefek değişikliklerle) oyuna konulmuştur.

Brecht, hayattayken, arşivindeki bu beş daktilo metnin hiçbiri için baskı izni vermemiştir. 1954 ile 1956 yılları arasında oluşan beşinci daktilo metin, t e m e l m e t i n olarak kabul edilmiş ve çalışmalar sonucu, *Arturo Ui'nin Yükselişi* adıyla tanıtılmıştır.

Bu baskıdaki metnin düzenlenişine ait:

DİPNOTLAR

(Dipnot numaralarından sonra gelen parantez içindeki değerler, kitabın Almanca baskısındaki sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

1. (8,1) *Çalışmaya katılan: Margarete Steffin*] Ortak çalışma notu metne sonradan eklenmiştir. Brecht ilk metnin sonuna el yazısıyla "Ortak çalışan: Margarete Steffin" notunu düşmüştür.

2. (8,4) *Sahne düzeni üzerine açıklama*] Temel metinde bu açıklama metni, Ön Oyun ile 1. Tablo arasındadır. Başlık sonradan eklenmiştir.

3. (8,20) *Kişiler*] Sonradan eklenmiştir.

4. (9,11) *Arturo*] Temel metinde "Arturio".

5. (18,18) *Genç Dogsborough*] Temel metinde, daha sonra "Genç D." olarak yazılıdır.

6. (27,36) *ant içiyorum (schwör)*] Temel metinde "wör" olarak yazılmıştır.

7. (29,18) *Bu da bomba gibi bir haber değilse!*] Bunun manşetlik bir haber olduğu kastediliyor.

8. (49,9) *6*] Temel metinde bu tablonun manzum mu yoksa düzyazı mı olduğu pek belli değildir. Ölçüsü ve tartımı olan yerlerin yanı sıra, tireyle bölünmüş düzyazı dizeler de vardır. Öte yanda, dizelerin dizilişi manzum düzenindedir. İlk daktilo yazımda, Korumalar ile Oyuncu'nun replikleri düzyazı, Givola ve Ui'ninkiler manzum biçimindedir. Nisan/Mayıs 1941 metni ile üçüncü (1953) ve dördüncü (1954-1056) daktilo metinlerde bu tablonun başından, *"(Ui, aynada kol kavuşturma tavrını prova eder)"* repliğine kadar olan bölümde düzyazı kullanılmıştır. Bunlarda da oyuncunun replikleri düzyazı, Givola ile Ui'ninkiler manzumdur.

9. (49,14-16) *Birinci ... İkinci Koruma*] Temel metinde, burada ve daha sonra 1. Koruma, 2. Koruma şeklinde yazılıdır.

10. (59,24) *birahanelerde*] Temel metinde: "meyvecide".

11. (63,1) *8*] 6. Tablo'da olduğu gibi, burada da bir birlik yoktur; düzyazı mı, manzum mu olduğu pek belli değildir. Bazı yerlerde ölçü ve tartımı getiren manzum bir yapı, bazı yerlerde de tireyle bölünmüş düzyazı cümleler vardır. Bu basımda, temel metindeki dize

düzeni alınmıştır.

12. (106,18-20) *Birinci ... İkinci Manav*] Temel metinde, burada ve daha sonra 1. Manav, 2. Manav şeklinde yazılıdır.

13. (110,11) *Evet!*] Temel metinde ünlem işareti yok.

14. (112,4) *"Yuuu!"*] Temel metinde ünlem işareti yok.

15. (113,3) *Ön Oyun'un önceki varyantı*] Karş. *Metin Yazımları* Bölümü.

16. (115,1) *Sahne 8d*] Karş. *Metin Yazımları* Bölümü.

17. (115,19) *Sahne 9a'nın daha önceki bir varyantı*] Karş. *Metin Yazımları* Bölümü.

Temel metinde bu sahneye "7a" denilmiş, bir yere de el yazısıyla "10" sayısı yazılmıştır.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Bu oyunun *Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi* adıyla dünyadaki ilk oynanışı, 10 Kasım 1958'de, Stuttgart-Württemberg Devlet Tiyatrosu'nda gerçekleştirildi. Oyunu sahneleme görevini Brecht'in öğrencisi Peter Palitzsch üstlendi. Sahne dekoru ile kostümler tasarımcı Gerd Richter, müzik ise besteci Hans-Dieter Hosalla tarafından hazırlandı. Başrolü Wolfgang Kieling oynadı.

Oyun düzeni seyirci tarafından çok beğenildi. Buna rağmen, profesyonel eleştirmenler –Brecht'in yüksek sanat üretimini kabul etmekle birlikte– sahnedeki oyunu reddetmektense, sessiz kalmayı yeğlediler. Aslında oyun düzeni, sahne tasarımı, müzik ve oyunculuğun büyük bir bölümü beğenilmişti.

Ancak hemen herkes sorunun metinden kaynaklandığı konusunda hemfikirdi. İtirazlar özellikle üç noktada toplanıyordu. Birincisi, *Arturo Ui'nin Yükselişi* tamamlanmamış bir oyundu; Brecht, Almanya'dan kaçarken bunu Nazilere karşı savaş bayrağını açmak için aceleyle yazmıştı. Oyun, yazarı tarafından sahne üzerinde denemesi yapılmamış "mükemmel bir torso" durumundaydı (Siegfried Melchinger'in, 26 Kasım 1958 tarihli *Neue Zürcher Zeitung*'daki yazısı). İkinci itiraz, oyundaki varsayımsal anakronizm'e karşıydı. Metin, Auschwitz'ten ve İkinci Dünya Savaşı dehşetinin tüm acılarıyla anlaşılmasından çok önce, 1941'de, Amerikan seyircisi için yazılmıştı. Taşlama için kullanılan araçlar bu tarihsel felaketi göstermiyordu. Oliver Storz, "Projeksiyon metinlerinin soğukkanlı bil-

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

gilendirmesi, sahne üzerinde, yalnızca sebze mecazını vurgulayacak nitelikteydi," diye yazmıştır (*Die Welt*, Hamburg, 22 Kasım 1958). Ama en önemli itiraz, yapıtın öğreti oyunu ile tarih arasında gidip gelen ikircikli özelliğineydi. Öğreti oyunu sınırlı kalmıştı, ama bu sınırlılığı içinde birçok tarihsel parodilerle, hedefi vurmayan, parabolik kisvesi içindeki açıklamalarıyla yanlış genellemelere yol açıyordu. Tarihsel konunun karmaşıklığı oyunun öğreti yanına hiç de uygun değildi. Tarihsel eleştirinin boyutları, biçim bozmalar basitleştirilerek ve dolayısıyla tehlikeli bir karamsarlığa gidilerek parabolik bir azaltmayla grotesk bir biçimde küçültülmüştü. *Arturo Ui'nin Yükselişi*'ndeki öğreti oyunu olma ile tarihsel gerçeklik konusundaki tartışmalar yıllar yılı sürmüştür (bkz. Theodor W. Adorno, *Angajman ya da Sanatsal Otonomi*/ Engagement oder künstlerische Autonomie, *Die Neue Rundschau*, Frankfurt-Main, 1962, Cilt I).

Oyundaki "halk" çeşitli nedenlerden ötürü eleştiriye uğramıştır. Ernst Schumacher, Faşistlerle örgütlenmiş işçi sendikalarının tarihsel karşıtlığının bu oyunda ele alınmadığını belirtmiştir. Bunun için de, Arturo Ui'nin yükselişi önlenemezmiş gibi görünmektedir (*Deutsche Woche*, Münih, 3 Aralık 1958). Walter Maria Guggenheimer, yığınların Führer'i körü körüne izlemesindeki politik-ideolojik tutumu oyunda göremediğini, en azından, Tröst'teki baylar için "Ui-Hitler" işlevinin ne olduğunu yazarın açıklaması gerektiğini belirtmiştir. "Gerçek şu ki, oyunda vurgulanmak istenen Faşizm, ancak her bir işlev için boyutların küçültülmesiyle gerçekleşebilir; yığın ve yığın ideolojisi işlevleri gibi (...). Bu, çok zengin ve etkili bir oyun; ancak tam anlamıyla yerine oturduğu söylenemez" (*Frankfurter Hefte*, 1959, Cilt 1).

Palitzsch'in oyun düzeninde, oyunun öyküsü hayal ürünü bir mafya çevresinde geçer. Palitzsch, Nazi büyüklerine olan temel benzerlikleri ve tarihsel olayları göstermeye çalışmış ve kendine özgü bir öğreti oyunu biçiminde yazılmış olan gangster olgusunu vurgulamıştır. Yönetmen, daha önce yazılmış olan final sahnesindeki sıradan *gestus*'u almadan halkın oyundaki varlığını güçlendirmiştir: Oyun düzeni daha sonraki yıllarda yazılmış olan her iki daktilo metne göre hazırlanmıştır. Örneğin, finaldeki (Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan üstü başı kan içinde kalmış bir kadın iner ve sendeleyerek öne gelir) açıklamasını taşıyan tablo oyunun ortasına (9a) konulmuştur. Depo yangını duruşmasındaki Soruşturma Memuru O'Casey ile savunma avukatı figürleri "Dimitrof

kişiliğine benzer biçimde" ele alınmıştır (Ernst Schumacher, *Deutsche Woche*, Münih, 3 Aralık 1958). Ayrıca, oyunda, "aşağıdakilerin", Karnıbahar Tröstü'nün Ui'i harekete geçmeye sevk eden kararını suçlayıcı bir ezgisi de yer almıştır.

23 Mart 1959'da *Arturo Ui'nin Yükselişi*, Doğu Berlin'de, "Theater am Schiffbauerdamm"da Peter Palitzsch ile Manfred Wekwerth'in ortak rejisiyle prömiyer yaptı. Dekor ve kostüm tasarımlarını Karl von Appen hazırladı. Müzik ise, Stuttgart'taki gibi, Hans-Dieter Hosalla'nındı. Başrolü Ekkehard Schall oynadı. Berliner Ensemble'ın bu yapımı ile oyun yerli yerine oturdu. Bu gösteri, seyirciler ve eleştirmenlerinin büyük bir bölümü tarafından hayranlıkla karşılandı. Stuttgart gösterisinden sonra giderek yükselen itirazlar – değişik biçimlerde– sürmüştü; ancak şimdi bu sahnelemenin büyük zaferinden sonra bu itirazlar geri adım atmak zorunda kalmıştı.

Palitzsch ile Wekwerth, Stuttgart deneyiminin eleştirisi ile yeni bir değerlendirmeye gitmişlerdir. Bu değerlendirme, her şeyden önce oyun kişilerinin yorumu ile ilintiliydi. Berlin yapımında –davranışta, jestte, ses tonunda ve anlatımda hedeflenen benzerlikler düşünülerek – Nazi figürlerinin sahne üzerinde hemen ve kesin bir biçimde tanınmalarını sağlayacak bir çalışmaya gidilmiş, ama tarihsel figürlerin oldukları gibi taklit edilmeleri tehlikesinden kaçınılmıştır. Çünkü "tarihsel figürlerin tıpatıp taklit edilmeleri gangster oyununun öyküsünü karanlıkta bırakmaktadır (...) Mekaniklik yerine, düşünsel ile tarihseli birbirine yakınlaştırmak istiyorsak, bunu ancak her iki öykü arasındaki uzaklıkla sağlayabiliriz." Palitzsch ile Wekwerth, Stuttgart yapımında, Ui karakterinin diyalektik dışı bir yorumla ele alınmasını eleştirmişlerdir. Stuttgart yapımında, Ui'nin zayıf yanları patolojik özellikler içinde gösterilmiştir. Ui'yi, "güçlü kişiler elinde oyuncak olmuş biri" olarak gösterirsek, o zaman "bu figürü yanlış yorumlamış oluruz, suç odağı da yanlış bir biçimde güçlü kişiler üzerine kaydırılmış olur; bu da neden bunların güçlü oldukları sorusunu yanıtlamaz". Berlin yapımında Ui figürünün diyalektik yorumu hedeflenmiştir: "Güçlü görünen kişinin kökünde, yeteneksizliği, acınacak durumu ve zaafları yatar. Bunun için o en uygun kişiliktir, çünkü kişiliği yoktur. Zayıf biri olduğu için güçlüdür. Her uygun durum sonunda, tamamen uygunsuz bir durum ortaya çıkarır." (Manfred Wekwerth, *Notlar. Berliner Ensemble'ın 1956-1966 Arasındaki Çalışmaları Üzerine* / Notate. Über die Arbeit des Berliner Ensembles 1956 bis 1966, Frankfurt-Main, 1967, S. 49 ve 47).

Dekorda, Brecht'in *Gösteri İçin İpuçları*'nda belirttikleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Az sayıda yükselti "eski, solgun perdelerle yapılmış bir gösteri barakasına konulacak: Rummel Alanı atraksiyonları gibi sahte, zevksiz 'yüksek' giriş çıkışlar her türlü görkemden arınmış olacaktır." (Wekwerth, *Notlar*, S. 53). Oyun başladığında, "kenarları, panayırda olduğu gibi, göz alıcı renklerle boyanmış açık bir sahne üzerinde, küçük renkli ampuller var ve dört sanduka içinde Hitler'in, Göring'in, Goebbels'in, Hindenburg'un mumdan yapılmış figürleri duruyor. *Ön Oyun*'daki Anlatıcı tıpkı bir panayır çığırtkanı gibi oyunu başlattığında, sandukaların arkasında daha önceden yerlerini almış olan bu dört figürü temsil eden oyuncular kostüm-leriyle görünüyorlar" (André Müller, *Deutsche Zeitung*, Düsseldorf, 9 Mayıs 1959). Her episodun kıvrak bir tempoyla sunulduğu oyunun aksiyonu ilerledikçe, gösteri barakası giderek genişleyecek ve gangsterlerin tarihsel olayları gösterişli bir biçimde sergiledikleri koskoca bir sirk çadırı durumunu alıverecektir. Kostüm ve makyaj yoluyla gangster öyküsünün romantikleştirilmesi istenirken, aynı zamanda Faşist Almanya'nın tarihsel figürlerinin temel özellikleri getirilmeye çalışılacaktır. Gangsterler burjuvalar olarak gösterilecek, giysileri otuzlu yılların Amerikan erkek modasına uygun olacaktır. Makyajlar, palyaçoların yüz boyama tekniğini andıracaktır: "Bunların tenleri yeşil, dudakları koyu bordo renkte olacaktır. Göz kenarları morla çevrilecek, anatomik değişiklikler siyah renkle belirtilecektir" (Wekwerth, *Notlar*, S. 55). Sahne üzerinde tarihsel figürlerin tanınması doğalcı bir biçimde değil, titizlikle, tek tek seçilmiş alıntılarla gerçekleştirilecektir.

Oyunun tarihsel yönüne ilişkin düzeltmelerin yapıldığı haberini kuşkuyla karşılayan Berlin'deki eleştirmenler bile oyun düzenini göklere çıkartmışlardır: "Tarihsel figürlerin asıllarına benzemeyen makyajları oyunun eleştirel gücünü daha da keskinleştirmiş" (Herbert Jhering, *Die Andere Zeitung*, Hamburg, 16 Nisan 1959). Herbert Jhering, "Berlin yapımı kendi türü açısından büyük bir ustalıkla işlenmiş," derken, Friedrich Luft'a göre, oyun düzeni bir "cehennem geçidi"ni andırmaktadır: "Berliner Ensemble'ın üstesinden gelebildiği bu güç oyun, ustalıkla ortaya çıkarılmış, Avrupa çapında görülmeye layık bir düzenlemedir. (...) Başka deyişle, mükemmel bir halk tiyatrosudur diyebiliriz. Tarihin dehşet verici bir kesiti sanatsal alanda yapılan birtakım değişikliklerle, salondaki herkesin iletiyi ve öğretiyi anlayabileceği bir yalınlıkta ve görsellikte ortaya konulmuş.

Brecht'in istediği şey, yanlış kahramanlığın gözler önüne serilmesi, bu kalın çizgili güldürü yoluyla gerçekleştirilmiş" (*Die Welt*, Hamburg, 26 Mart 1959). Oyunculuğa gelince, Arturo Ui rolünün Ekkehard Schall tarafından büyük başarıyla oynanmış olmasında herkes hemfikirdir. "Ekkehard Schall, başrolü, balığın baştan koktuğunu göstererek asosyal bir kişi gibi oynuyor. O, zehirli bir böcektir. Schall, Hitleri taklit etmeden, şaşırtıcı bir bütünlük içinde Ui'nin niteliklerini ortaya koyuyor. Onun bu başarısında akrobatın esnekliğine yakın bir gövde denetimi ile karşıtlıkları getirmek için görülmemiş bir ustalıkla kullandığı ses beceresi de rol oynuyor." (Rolf-Dieter Eichler, *National-Zeitung*, Doğu Berlin, 26 Mart 1959.) Peter Edel de, "hemen hemen Chaplin'vari bir diktatör imgesi ile sanatsal yetkinliği olan yapım"ı övmüş, ancak oyuncu tablosunun "fazla gösterişli" ele alındığını söyleyerek bir eleştiride bulunmuştur (*BZ am Abend*, Doğu Berlin, 26 Mart 1959). Joachim Fiebach'ın eleştirisi de, aynı yönde final tablosunu örnek gösterir. Ona göre Schall'ın parlak oyunuyla Ui figürü oyunun fazlasıyla merkezine geçmiştir. "Bu gösteride bazı orantılar uygun değil, oyunun hedeflediği şeylerin daha ilersine geçilmiş" (*Wochenpost*, Doğu Berlin, 1959, no. 14).

Oyun üzerine yazılan eleştiriler, 1958'de, Stuttgart'taki dünya prömiyeri gösterisi ardından yapılan Batı'daki eleştirilerden karakteristik açıdan farklıdır. Stuttgart'taki gösteride, metnin tamamlanmamışlığı, provaların yetersizliği ve taşlama ile Nazilerin dehşet verici eylemleri arasındaki uyumun sağlanamayışı rol oynamıştır. Oyunun kıssadan hissesi (*parabel*) ile tarih arasında gidip gelen özelliği sürekli olarak bir sorun olarak kalmıştır. Manfred Heidecke, Brecht'in sunduğu bu model "Hitler'in yükselişini toplumsal ve tarihsel açıdan açıklamaya yeterli mi?" diye sormuş ve şöyle yanıtlamıştır: "Bana göre, hayır! Bence, Brecht proletaryanın bu oyundaki önemini gereğinden çok abartarak yanılgıya düşmüştür. Oyunun yapımında sınıf kavgasının belli bir kesitinin her iki asal sınıfı bir yana bırakarak öyle kolayca verilebileceğini düşünemiyorum. Bu çalışmada bir de politik ilişkilerin sahne üzerinde gösterilişi yeterli değil" (*Tribüne*, Doğu Berlin, 26 Mart 1959). Oyun düzeni, her ne kadar genişletilmiş projeksiyon metinlerini, aralara serpiştirilmiş konuşma korolarını ve çok etkileyici bir 9a Tablo'sunu (Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan üstü başı kan içinde kalmış bir kadın iner ve sendeleyerek öne gelir) kapsasa da, proleterliğe ilişkin ögeler güçlendirilmiş ve sık sık eleştirilen 14. Tablo (Arturo

Ui'nin Mamouth Oteli'ndeki yatak odası) budanmıştır. Bu yüzden Christoph Funke, "göçmenlerin özel durumlarından sonuçlanan tarihsel görüntüler anlaşılmama tehlikesini de birlikte getirmektedir. Brecht, yalnızca şiddeti değil, Hitler'in iktidarı ele alışının ilk yıllarından, burjuvanın ve proletaryanın geniş çevrelerine kadar uzanan bir tarih dilimini gözlemlemiş, ama oyununda bu olguya bir açıklık getirmemiştir," diye yazmıştır (*Der Morgen*, D.Berlin, 25 Mart 1959).

Arturo Ui'nin Yükselişi'nin yazılış tarihi olan 1941 ile 1959 yılları arasındaki zaman aşımı, Faşizme karşı yazılmış bu oyunun günümüzde ne kadar yararlı olabileceği sorusunu daha çok akla getirmektedir. "Bir zamanlar güncel bir uyarı ve ileti niteliğini taşıyan bu oyun, bugün artık bir anı olmuştur (...) Almanya'nın başına gelen bu felaket neden bir gangster gösterisi olarak ele alınmıştır? Sahne üze-rinde neyin gösterilmesi gerektiğini biz biliyoruz" (H.U., *Neue Zeit*, D. Berlin, 23 Mart 1959). Eleştirilerin bir bölümü, Nazi Almanya'sının tarihteki yerini açıklamanın sürekli bir görev olduğu üzerinde durmuş (Ethel Schwirten, *Frankfurter Rundschau*, 15 Nisan 1959) ve *Arturo Ui'nin Yükselişi*'nin ideoloji eleştirisi açısından hâlâ güncelliğini koruduğunu belirtmiştir: "Hitler'i Brecht'in kara mizahı ile etkisiz bir duruma getirmek elbette mümkün değildir. Ancak bu oyunun insanların kafasında yanlış bir ideolojinin yıkılmasında hiç mi işlevi yok? (...) Biz Almanlar bir alay komik insanlardık, çünkü hangi umacıya coşkuyla bakacağımızı bilememiştik. Onu, bir özet taşlamayla sahne üzerinde umacı olarak sergilemek tamamen doğrudur, çünkü sağlıklıdır. Gülünçlük öldürür ve bu tür oyunlarda öldürülmüş olmak insanların zihinlerinde o yaşanan dehşeti yeniden hortlatır." (Carl Andriessen, *Eulenspiegel*, Doğu Berlin, 29 Nisan 1959). Bazı eleştirmenler de, Brecht'in oyununun örnek alınarak Faşizmin tekrar gündeme gelme tehlikesinden söz etmişlerdir; Batı Alman politikacıların Berliner Ensemble'ın program dergisindeki açıklamalarında, oyunun güncelliği vurgulanmıştır.

Satır Açıklamaları

18. (7,1) *Arturo Ui'nin Yükselişi*] Bu başlık, tarih yazarlarının anlatım kalıbı olan kişilerin ya da devletlerin 'Yükseliş ve Düşüş' sözlerinden alınmıştır; Elisabeth dönemi tarihsel dramlarda da bu yapı kullanılır. Karş. Brecht'in *Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü* (Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny) adlı oyunu.

Ui adı, Brecht'in tamamlanmamış tasarısı *Giocomo Ui'nin Yaşamı ve Eylemleri*'nin (Leben und Taten des Giocomo Ui) oyun başkişisinin adından alınmıştır.

19. (8,8f) *tarihsel Elisabeth dönemi tiyatrosu*] Bkz. *Metnin Oluşum Öyküsü*.

20. (8,10) *partal perdeler*] Partal, Hint kenevirinden kaba dokunmuş, boyasız, çuval yapmada kullanılan malzeme; Brecht, bu kaba dokumayı sahne üzerinde çok sık kullanmıştır.

21. (8,15) *travesti*] Bir edebi yöntem: Konu olduğu gibi alınırken ciddi bir alay sağlamak için, biçimde değişikliğe gidilir.

22. (8,18) *panayır tiyatrosu*] Tarihsel olayların Moritat şarkıcıları tarafından resimlerle anlatıldığı panayır tiyatrosu. Örneğin, Brecht, bizzat gördüğü Augsburg ayaklanmasını, *Murten Katliamından Sonra Korkusuz Karl'ın Kaçışı* (Flucht Karl des Kühnen nach der Schlacht bei Murten) adlı yapıtında anlatmıştır (karş. *İlk Oyunlarıma Bir Bakış* / Bei Durchsicht meiner ersten Stücke; B. Brecht, *Bütün Eserleri* / Werke, Suhrkamp Yay., Cilt 23; aynı zamanda 1940/41'de Hans Tombroke'a yazdığı mektup).

23. (9,1) *Ön Oyun*] Ön Oyun'un 'Moritat' özelliği "panayır tiyatrosu" geleneğini sürdürür (bkz. DN. 22). Brecht, koşuklarda bir serbestilik sağlayarak halk şiirindeki kafiyeli biçime dönmüştür.

24. (9,8) *Doklardaki Kredi Skandalı*] 'Doğu Kredi Skandalı' diye bilinen olayın oyundaki karşılığı. Hermann Müller'in Başbakanlığı döneminde (1928-1930) Elbe Irmağının doğu kıyısındaki girtlaklarına kadar borca batmış toprak ağalarının durumunu iyileştirmek için bir devlet kredisi öngörülmüştü. Durumu düzeltme çabasıyla çıkarılan istisnai "yasa uyarınca, Doğu Bölgesinde yardıma gereksinim duyan" büyük tarım işletmeleri için, 31 Mart 1931 tarihinden başlayarak kredi verilmeye başlandı. Bu bağış iş alanındaki ölçütlere göre yapılmıştır; ayrıca köy evlerinin yapımı için toprak da verilecekti. Köy evleri yapımı başlarda yürümedi. Bu bağışın yüzde yetmişi aristokratlara aktı, asıl ihtiyacı olanlar ise bunun yüzde otuzunu aldılar. Bu işte bir bit yeniği olduğu ve yardımın yerine ulaşmadığı söylentileri yayılınca, 1933 yılının Ocak ayında parlamento soruşturması açıldı. Bu skandala Cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg'un da adı karıştı. Hindenburg, 1927'de, bir grup aristokrat ile sanayiciden 80'nci yaş günü için Doğu Almanya'daki Neudeck Malikânesini armağan olarak kabul etmişti. Neudeck'in birden hayat bulması Doğu Yardımı üze-

rindeki kuşkuları arttırdı. Hindenburg, ailesinin borçlardan dolayı daha önceden ipotek edilen emlakini para ödeyerek kurtarmış, ayrıca armağan vergisini vermiş, emlakini oğluna devrettiği için veraset vergisini de ödemişti. Cumhurbaşkanı, büyük arazi sahiplerini temsil eden örgütle yakın ilişki bulunduğundan, baskı altındaydı; bu baskıdan dolayı da, 1932/1933 yıllarında, Başbakanlığa gelen ve yaptıkları iskân projeleri genç aristokratların hoşuna gitmeyen Brüning ile Schleicher'ı başbakanlıktan azletmişti.

25. (9,10) *Dogsborough*] Bu ad, 1925'ten 1934'e kadar Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan ve 30 Ocak 1933'te Hitler'i Başbakanlığa getiren Paul von Hindenburg için uygun görülmüştür. *Dog* (İng.) "Köpek, İt" anlamındadır; *borough* (İng.) "kale, hisar, şato" anlamına geldiği kadar, "koruyucu, sığınak" anlamlarına da gelmektedir.

26. (9,10) *Vasiyet ve İtiraflar*] Hindenburg'un vasiyeti üzerine çıkan söylentilere gönderme. Bu, iki bölüm olarak 1934 yılının Mayıs ayında hazırlanmış bir tür hesap verme raporu olup, Hitler üzerine kişisel bir not niteliğini taşır. Onun ölümünden sonra bu vasiyetname önce ortadan kaybolmuş, sonra 15 Ağustos 1934'te açıklandığında ise bunun yalnızca bir bölümü, hesap vermeye ilişkin yeri kamuya açıklanmıştır. (Bu konu için karş. Emil Ludwig, *Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler* / Hindenburg und die Sage von der deutschen Republik, Amsterdam 1935, s. 373. Ayrıca, bkz. 9. Tablo: Dogsborough'nun çiftlik evi).

27. (9,12) *Borsanın Çöküşü*] Metindeki sözcük, *Baisse* (Fransızca): batmak, çökmek, göçmek; fiyatların ve borsa kurlarının büyük düşüşü; piyasada durgunluk.

28. (9,13) *Antrepo yangını*] Leipzig'de, 21 Eylül'den 23 Aralık 1933'e dek süren Parlamento Binası Yangını davasına gönderme. (Bkz. 8. Tablo Antrepo yangını davası.) ve DN. 116.

29. (9,14) *Dulffet'in öldürülüşü*] 1932'den beri, İtalyan modeli bir faşizm geliştirmiş olan otoriter egemenlik yanlısı Avusturya Cumhurbaşkanı Engelbert Dollfuss, 25 Temmuz 1934'te Almanya'dan destek gören Naziler tarafından yapılan bir darbe sonucu öldürülmüştür. Dollfuss, Avusturya'daki çoğu partinin de istediği gibi, Avusturya ile Almanya'nın birleşmesinden yanaydı. Ancak Hitler rejimi altındaki Almanya'ya karşı güçlü bir muhalefet göstermişti.

30. (9,15) *Ernesto Roma'yı nasıl doğradılar*] Oyunda, Roma, 1931 yılından, 1 Temmuz 1934'teki öldürülüşüne kadar Hitler'e çok yakın ve SA'ların başı olan Ernst Röhm'ü temsil etmektedir. Bkz. 11. Tablo (Garaj).

31. (9,16) *Final tablosu*] Tableau (Frans.): Tablo; burada sahne üzerinde etkili bir grup görüntüsü verilir.

32. (9,17) *Cicero*] Mafya patronu Al Capone'nin 1 Nisan 1924'te kendi etkisi altına aldığı Şikago'nun bir kenar semti. Oyunun politik yanındaki gelişmede, Avusturya'nın baskıyla 1938'de Almanya ile birleşme kararına gönderme. Bkz. 15. Tablo (Chicago. Kabzımallarla manavların toplantısı.); bkz. DN. 137 ve 153.

33. (10,3) *Karnıbahar Tröstü*] *Karfiol* (Avusturya Almancası): 'Karnıbahar'. A.B.D.'ndeki örgütlenmiş suç mafyası yirmili yılların sonunda etkilerini yasal iş alanlarına, örneğin gıda maddeleri ticaretine kadar genişletmişti. - Oyundaki Karnıbahar Tröstü ile Nasyonal Sosyalizmin tırmanışına yardımcı olan ağır sanayi ile Elbe doğusundaki asilzadelerin koalisyonu dile getirilmiştir. Bkz. 'Paralellikler', *Metnin Oluşum Öyküsü*.

34. (10,21) *Beş göl*] Chicago (Şikago), Michigan Gölü kıyısındadır. Bu göl, Amerika Birleşik Devletlerinin kuzeyindeki beş gölden biridir.

35. (10,32) *Hazreti Nuh'tan beri*] Nuh, tüm canlıları bir tekneye koyup tufandan kurtarması için (Tekvin Musa I. Kit., 5-9 Baplar.) Tanrı tarafından görevlendirilir. Böylece kötülüğe batmış insanlık yeni baştan yaratılacaktır. Kutsal Kitap'taki üslupla geliştirilen konuşmanın anlamı şudur: "Ezelden beri".

36. (11,30) *Ernesto Roma*] Bu konuşmada belirtilen Roma'nın stratejisi A.B.D.'ndeki mafyanın yöntemlerini anımsatır.

37. (12,2) *Ya makineli (Thompson)*] Thompson marka, kısa namlulu otomatik tüfek (Tomson hafif makineli tüfek) yirmili ve otuzlu yıllardaki Chicago çete savaşlarında kullanılmıştır.

38. (12,2) *El bombası (Millsbomben)*] (İng.) *"Mills bomb"*: Adını mucidi Sir William Mills'den alan yumurta biçiminde el bombası.

39. (12,8) *Kutsal Ordu*] 1878'de William Booth tarafından kurulmuş olan, tövbekâr dualar eden, şükran şarkıları söyleyen, yoksullara yemek veren ve askeri örgütlenmeyi benimseyen bir dernek.

40. (12,19) *Kredi işimiz*] Doğu Yardımı Skandalına gönderme. Karş. DN. 24.

41. (13,16) *pis kokular (fischig)*] Oyundaki birçok İngilizceden türetilmiş sözcüklerden biri; *fishy* (İng.): kuşkulu, adı kötüye çıkmış, kokmuş.

42. (14,20) *külyutmazlar*] Metinde, *Jobber* (İng.). Aslında bu

sözcük Londra borsasındaki satıcılara verilen addır, sonradan genel olarak tüm borsa spekülatörleri için kullanılan sözcük olmuştur.

43. (14,24) *Dürüstlük anıtı*] Hindenburg için söylenen, onun partiler üstü tarafsızlığı, dürüstlüğü dolayısıyla bir özdeyiş durumuna gelmiş söz. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yapılan propagandada kamu oyunda yaygınlaşmış olan anlayış.

44. (15, 35-37) *Dünyadaki ekonomik bunalım ... devletten kredi*] Karş. DN. 24.

45. (16,3) *Menkul Kıymetler Borsası*] Para ya da tahvillerle değil, menkullerle uğraşan borsa.

46. (16,5) *Sheet*] Oyundaki Sheet karakteri, 3 Aralık 1932'den 28 Ocak 1933'e kadar başbakanlık yapan General Kurt von Schleicher'i andırmaktadır. Schleicher, bir çok neden dışında, konut projesini yeniden canlandırmak istediğinden, aristokratların kışkırttığı selefi Franz von Papen'in entrikaları sonucunda başbakanlıktan düşürülmüştür. Schleicher, 30 Temmuz 1934'te Röhm darbesine bağlantılı olarak öldürülmüştür.

47. (16,6) *Dolaşmadığım yer kalmadı Pontius'tan Pilatus'a*] Alman dilinde oradan oraya sonuçsuz koşturmaca için kullanılan bir deyim; İsa'yı yargılayan Pontius Pilatus - bkz. Yeni Ahit, *Luka İncili*, 23. Bap.

48. (16,19) *Akşam yemeği*] Metindeki karşılığı, *Supper* (İng.): Akşam yemeği.

49. (17,36) *silahı (Browning)*] Metinde, *Browning*: Amerikalı mucit J. M. Browning'in adını alan şarjörlü tabanca.

50. (18,12) *Lokanta*] Amerika'daki içki yasağı sırasında, gizli görüşmelerin düzenlendiği ve örgütlü suç mafyasının önemli bir iş alanı olan gizlice içki içilen meyhanelere gönderme.

51. (18,18) *Genç Dogsborough*] Dogsborough'nun oğlu, gerçek yaşamda Hindenburg'un "her günkü emir subayı" Oskar von Hindenburg (Emil Ludwig, *Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler*/Hindenburg und die Sage von der deutschen Pepublik, Amsterdam 1935, S. 273) ve Cumhurbaşkanlığı köşkünde dönen dolaplarda babasının danışmanı.

52. (19,36) *Sheet Nakliyat Şirketi'nin yüzde ellibir hissesini*] Brecht burada, Schleicher'in Ocak 1933'te bertaraf edilmesini, 1927'de Neudeck Malikânesi'nin armağan edilişine bağlamıştır. Bu da Hindenburg'u, genç aristokratların etkisi altına daha fazla itmiştir.

53. (20,23) *dürüst bir vatandaş örneği*] Karş. DN. 43.

54. (20,34) *Oğlunu da düşünmelisin*] Neudeck Malikânesi veraset vergisi ile Hindenburg'un oğlu Oskar'ın üzerine geçecektir.

55. (21,10) *bira işi*] Karş. DN. 50.

56. (21,37) *bir zamanlar kantincilik yaptığını*] Hindenburg çocukluğunun bir kısmını Doğu Prusya'da, Neudeck ailesinin toprakları içinde olan Rosenberg'de geçirmişti.

57. (22,28-30) *Toprak ağaları ... Hindenburg'a bir çiftlik armağan ediyorlar*] Karş. DN. 24.

58. (23,3) *Müşterek Bahis Bürosu*] Amerika Birleşik Devletleri'nde, yirmili ve otuzlu yıllarda, kadın ve yasa dışı içki ticaretinin yanı sıra, bahis büroları ve lüks eğlence yerleri de örgütlü suç mafyasının iş kollarıydı.

59. (23,18) *mavzer*] Yapımcıları Paul ile Wilhelm Mauser'in adıyla anılan tabanca.

60. (23,27) *parasızlıktan kıvranıyor*] 1932 yılında yapılan seçimlerde, Nasyonal Sosyalist Parti'nin herkesçe bilinen parasal sorunu ve oy kaybıyla gelen moral çöküntüsüne parodik bir gönderme. Bkz. Rudolf Olden (*Hitler*, Amsterdam 1935, S. 255) ile Emil Ludwig'in açıklamaları (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler*, Amsterdam 1935, S. 346).

61. (23,34) *zerzevatlardan/Haraç kesme*] Almanca metinde: *Gemüseracket*. Bu sözcük içindeki *Racket*: (İng.) Örgüt biçimi çete suçları, haraççılık; bunlar, korudukları iş kollarından, mal tesliminde haraç alırlardı.

62. (23,39-24,2) *arpacı kumrusu gibi düşünüyorsun*] Nazi Partisinin 31 Temmuz 1932 tarihinde yapılmış seçimlerdeki başarısından sonra Hitler, Cumhurbaşkanı'ndan Başbakanlığa atanmasını beklemiş, ancak Hindenburg, von Papen'i Başbakanlıkta tutarak Hitler'in Başbakanlığını reddetmiştir. Karş. DN. 674 ve 77.

63. (24,4f) *o küçük olayda ... /Polislerle çatışınca*] Büyük bir olasılıkla bu, Potempa olayına bir göndermedir. SA'lar, 13 Ağustos 1932'de Kuzey Şilezya'daki Potempa'da, Alman Komünist Partisi üyesi bir Polonyalı işçiyi döverek vahşice öldürmüşlerdi. Bu olaydan birkaç gün önce, 9 Ağustos'ta ortaya çıkan politik şiddet olaylarına bir son vermek üzere, Beuthen'de toplanan Olağanüstü Mahkeme, çeşitli politik katliamlarda bulunan bu SA'ları, 22 Ağustos'ta ölüm cezasına çarptırmıştı. İnfazı tam olarak sonuçlandırılamayan Potempa Davası, Nasyonal Sosyalistlerin şiddet olaylarına devletin kısa sürede sınır çizmesinin gerekliliğini gösteren bir uyarıydı.

64. (24,24) *Manuele Giri*] Oyundaki bu tip, 1922'den beri Nazi

Partisinin üyesi olan ve 1930'dan başlayarak partinin üst yönetici kadrosunda yer alan Hermann Göring'i temsil ediyor. Göring, önceleri bir avcı uçağı pilotuyken salon adamı olma becerisini göstererek Nazilerin, tutucu politikacılar ve sanayi çevreleriyle bağlantılarını sağlamıştır.

65. (24,19-26) *Bak Arturo/... yüzde on*] Roma'nın önerisi, Chicago çetelerinin dükkânlardan ve restoranlardan haraç almada geliştirdikleri tekniği gösteren bir örnektir.

66. (24,31) *Üstlerine inmeliyiz tepeden*] Örgütlü suç mafyasının eylemlerini yasal ve doğru görünmesini sağlayacak stratejisi, egemen güçlerle işbirliği yapmaktı: şantaj, baskı kadar rüşvet ve birtakım hileli seçim düzenleri, yönetimde, poliste ve yargıda çeteler için bir çeşit dokunulmazlık sağlıyordu. Ui'nin önerisi de, tıpkı Almanya'daki Nazi egemenliğinin yasal görünüş altında gerçekleştirilmiş olması gibi, böyle bir yasal görünme stratejisini içerir.

67. (25,14) *Capua*] İkinci Pön Savaşları (İ.Ö. 211) sırasında, Pönlerin egemenliği altında olan Capua kenti Romalılar tarafından kuşatıldı. Kent, Romalıların eline düşmek üzereyken, Anibal'in Roma kapılarına dayanması (*"Hannibal ante portas"*) üzerine, Romalıların umduklarının aksine, kent alınamadı. Gazetecinin alaylı benzetmesinde, Nazi Partisi'nin 1932 sonundaki durumuna ve o dönemdeki Hitlerin tartışmalı rolüne bir gönderme izlenir. Özellikle, Kasım 1932 seçimlerinden sonra seçim propagandaları ile kendilerinden emin olan parti üyeleri, büyük bir düş kırıklığına düşmüşlerdi; çünkü tam hedefe yaklaşmışken başarısızlığa uğramışlardı. Hitler'in beceriksizliği eleştirilmeye başlanmıştı. Hitler, Nazi Partisinin sol kanadında bulunan, devletin örgütlenme başkanı olan Gregor Strasser'i, Hitler'siz bir hükümette yer almaya teşvik etmiş, ancak oy kaybına, Partide çözülmeler olmasına ve SA'ların isteğine rağmen, Strasser, "Ya hep ya hiç" ilkesiyle buna yanaşmamıştır.

68. (25,33-35) *"Özel girişimin ... malıvolmaya mı terk edilmelidir?"*] Büyük sanayicilerin ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarının Cumhurbaşkanı yoluyla korunduğunun bilindiğini gösteren bir gönderme 1932/1933. Karş. DN. 24.

69. (26,5) *Capone*] A.B.D.'ndeki örgütlü suç mafyasının efsaneleşmiş figürü; aynı zamanda 'Yaralı Surat' diye bilinen Al Capone. Kariyeri 1920'de başlayan Capone, kısa sürede Şikago'daki gangster sendikasının patronu durumuna girmiştir. Capone, 1931 yılında vergi kaçakçılığından hapse atılmış ve 1939'da sağlık nedeniyle salıverilmiştir.

70. (26,11) *Bastıbacak Givola*] Bu figür Fred Pasley'in Capone biyografisinde (*Al Capone. Kendini Yaratan Adamın Biyografisi* / Al Capone. The Biography of Self-Made Man, London 1932, S. 40) yer alan Dion O'Bannion'u andırmaktadır. O'Bannion'un sağ bacağı ötekinden dokuz on santim kadar kısaydı. Joseph Goebbels, 1929'dan 1945'e kadar Nazi Partisi'nin propaganda şefiydi ve 1933'ten sonra da Halkla İlişkiler ve Propaganda Bakanı olmuştur. Bir ayağı sakat olduğundan yürüme özürlüydü. Karş. *Savaş Elkitabı* (Kriegsfibel, B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, MitosBOYUT Yayınları, Cilt 2, no. 26).

71. (26,21) *Gangstere çelenk yoktur geberip gidince!*] Karş. Friedrich Schiller, *Wallenstein'ın Karargâhı'na Öndeyiş* (Prolog zu Wallensteins Lager, 1798): "Oyunculara çelenk yoktur öldüklerinde."

72. (26,22) *Kararsız toplum*] Karş. Friedrich Schiller, *Maria Stuart* (1800), IV, 11.

73. (27,23) *Çiçekçi Dükkânı*] Fred Pasley'in kitabında (*Al Capone. Kendini Yaratan Adamın Biyografisi*) Gangster Dion O'Bannion'un bir çiçekçi dükkânı olduğu belirtilmiştir.

74. (29,23) *Para tırtıklıyormuşum (Unterschleif)*] *Unterschlagung*: zimmetine para geçirme.

75. (31,15) *Rıhtım inşaatı konusunda mecliste verilen soru önergesi*] 1933 yılının başlarında Berlin basınında Neudeck'in, Doğu Yardımı Kredisi'yle yenilendiği haberleri çıkmaya başlamıştı. 10 Ocak'tan başlayarak Parlamento'nun Konut İdaresi Komitesi, Doğu Yardımı Kredisi'ne ilişkin hedef sapmalarını, tarıma ayrılan ödenekleri ve yasa dışı işlemleri araştırmaya başladı. Emil Ludwig'in kitabında (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler* /Hindenburg und die Sage von der deutschen Republik, Amsterdam 1935, S. 356) asıl korkulacak şeyin bu olayın politikacılara sıçraması olduğu belirtilir. Komitenin soruşturması sonucunda çevreye sızan can sıkıcı haberleri örtme girişimleri başarılı olamadı: "(...) artık çok geçti, bu skandal hızla politik bir silah durumuna girdi." Karş. aynı zamanda DN. 24.

76. (32,12) *İlacımı*] Metinde, *Kampfer*: Kâfur ağacının gövdesi ve kökünden yapılan eterli kâfur. Kalp zayıflığı ve romatizma gibi hastalıklar kadar, kan dolaşımını düzenleyen bir ilaç olarak da kullanılırdı.

77. (32,30-37,37) *Ui adında bir bay*] Ui'nin Dogsborough'yu ziyaretiyle, Hitler ile Hindenburg arasındaki, Ocak 1933 sonuna dek

Hitler için düş kırıcı olan pazarlıklara gönderme yapılmıştır. Brecht, Emil Ludwig'in kitabından (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler*, S. 342-344) 13 Ağustos'taki görüşme üzerine ayrıntılı bilgi edinmiştir. Hitler, o tarihte, hükümeti kurmak üzere Hindenburg tarafından makama çağrılmıştır. Kamuoyunda ise bu görüşme, Hindenburg'un Hitler'e nasihatta bulunacağı şeklinde yorumlanmıştır; bu durum, görüşmenin çok sert geçmesine neden olmuştur. Karş. DN. 62.

78. (32,36f) *Bay Clark göndermiş*] Clark, 1 Haziran'dan 17 Kasım 1932'ye kadar Başbakanlık yapmış, en tutucu "aristokrat binici"lerin bir prototipi olan ve Hitler'in "üzengi tutamağı" Franz von Papen'in özelliklerini taşır. 1933 yılının Ocak sonunda, Hitler'in Başbakanlığı istediği, Hitler ile Hindenburg arasındaki bir dönüm noktası olan görüşme, von Papen'in entrikasıyla yerini bulmuştu. Papen, 4 Ocak günü, birlikte kurulacak bir hükümet için Kölnlü banker Schröder'i Hitler'le buluşturmuştu. Ayrıca Papen, bellibaşlı sanayiciler ve büyük toprak sahipleri ile de anlaşmıştı. Emil Ludwig kitabında, "Hitler'i, Schleicher'e ve Hindenburg'a karşı güçlü duruma getirmek için, genç aristokratların aleyhine olan Doğu Yardımı Kredisi'nin tüm evrakını Hitler'in eline vermişti," diye yazar (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler*, s. 362) Karş. DN. 139.

79. (33,35-34,4) *Bronx'ta doğmuş ... daha da çoğalacağız*] Burada Al Capone'un biyografisindeki yükselişine bir gönderme yapılmıştır. Ayrıca, başlarda Hitler'in konuşmalarını hazırlayan Flosken'in bir stereotipi belli belirsiz bir biçimde ortaya çıkarılmıştır. Hitler, onun yardımıyla "Führer"i basit, ama beğenilen bir halk çocuğu tavrına büründürmüştür. Onun, 1932 yılının ilk yarısında, "Tüm Ulusa Çağrı" adını taşıyan, basın ve plaklar yoluyla yaygınlaştırılan seçim konuşmasının bir yeri şöyleydi: "13 yıldır sürdürdüğüm Alman ya'nın bütünleşmesi için çalışmaya başladığımda sadece 7 adamım vardı, ama bugün beni destekleyenler 13 milyona ulaştı!" (Max Domarus, *Hitler, Konuşmaları ve Bildirileri 1932-1945* / Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945, bir Alman çağdaşı tarafından yorumlanmıştır, Cilt 1: *Zafer* / Triumphe 1932-1938, Würzburg 1962, S. 117).

Ortaya çıkış efsanesi, partinin kurulduğu yıl olan 1919'da başlar. Aynı zamanda, bkz. *Turandot ya da Aklayıcıların Kongresi* (Turandot oder Der Kongress der Weisswäscher) 6. Tablo (Bu dizi, Cilt 13).

80. (36,23f) *Soruşturma ... Meclis'te*] Karş.DN. 75.

81. (37,9) *Ağlar*] Kaba ve sert bir biçimde tehdit ederken birdenbire duygusal ve üzüntülü bir havaya bürünmek, özel yaşamında olsun ve halk önünde olsun, Hitler'in repertuarının bir parçasıydı.

82. (37,16) *Kırk yaşındayım*] Hitler, 7 Eylül 1932 günü Münih'te yaptığı bir konuşmada, "Benim büyük rakibime bir üstünlüğüm var: Cumhurbaşkanı 83 yaşında, ama ben 43 yaşındayım ve kendimi turp gibi hissediyorum," diye açıklamıştı. (Max Domarus, *Hitler, Konuşmaları ve Bildirileri 1932-1945* / Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945, bir Alman çağdaşı tarafından yorumlanmıştır, Cilt 1: *Zafer* / Triumphe 1932-1938, Würzburg 1962, S. 135).

83. (38,6) *Goodwill*] Oyun kişilerinden birinin adı; İngilizce karşılığı: iyi niyet.

84. (39,26) *Fareler kralı*] Yuvadaki küçük kuyrukları birbirine dolanmış yavru fareleri anlatan bir deyim. Burada belirgin olmayan bir durum (Arap saçına dönmüş durum).

85. (40,6-12) *Ocak ayında... harcamamıştır*] Bkz. DN. 24 ve 75.

86. (40,17) *Belediye Binası*] Bu tablo, Parlamento'nun Konut İdaresi Komitesi'nin Doğu Yardımı soruşturmasına ilişkindir. Emil Ludwig, kitabında (*Hindenburg ve Alman Cumhuriyeti Üzerine Söylentiler*, Amsterdam 1935, S. 362-364), "27 Ocak'ta Papen, Cumhurbaşkanına, Hitler başbakan olduğu takdirde, parlamentonun Doğu Yardımı Araştırma Komitesini çil yavrusu gibi dağıtacağını söylemiştir; (...) 30 Ocak öğle üzeri, Komite'nin raportörü ilk 20 dosya üzerine hazırladığı raporu vereceği sırada, parlamentonun dağıtıldığı haberini alır, herkes evine gider; bundan sonra da o dosyaları kimse bir daha göremez," diye yazmıştır. Bkz. DN. 75.

87. (41,11) *Frisco*] San Fransisco'nun kısaltılmışı.

88. (47,22) *Kuşkulu işler (schattige)*] İngilizce, *shady*: Sözcük anlamı, gölgeli, karanlık. Buradaki anlamı: belirsiz, kuşku verici, şaibeli, adı kötüye çıkmış.

89. (47,37) *Abraham Lincoln*] 1860'ten 1865'e kadar Amerika Birleşik Devletleri Başkanı; politikadaki dürüstlüğü ile ün yapmıştır.

90. (49,2,6) *Şansölye General Schleicher... Soruşturma örtbas edilir*] Karş. DN. 24 ve 86.

91. (49,11) *Mamouth Oteli*] Otelin adı, tarih öncesi hayvanlarından, file benzeyen mamutun adını taşır: (İng.) Mammut, mouth: (İng) Ağız. Mamut, temsili anlamda kullanıldığında devasa, canavar anlamına da gelir. Şikago'nun gangster patronları iyi korunan büyük otellerde kalırlardı. Al Capone, Şikago'da Metropole Hotel'de, Cicero semtinde ise, Hawthorne Hotel'de yaşardı. Rudolf Olden, kitabında

(*Hitler*, Amsterdam 1935, S. 230), "Hitler iktidara yaklaştığı sıralarda, Başbakanlığa birkaç adım, Cumhurbaşkanlığına da çok yakın olan Wilhelmstrasse'deki Kaiserhof adlı büyük otelde kalmayı yeğlemiştir," diye yazar. Hitler'in bir de, Weimar'daki Hotel Elefant'te kendine özgü bir suiti bulunuyordu.

92. (49,12) *aktör*] Bu tablodaki etkili teatral jestlerde ve konuşma tarzında görüldüğü gibi, Amerikan gangster çevreleri de etkili olabilmek ve yükselebilmek amacıyla halktan biriymiş gibi giyinebilmek, onlar gibi davranabilmek için büyük çaba harcarlardı.

Rudolf Olden (*Hitler*, Amsterdam 1935, S. 88), "Bugünkü halk tribününün (Hitler'in) Saray sanatçısı, aktör ve yönetmen Basil'in öğrencisi olduğu, ondan konuşma dersleri aldığı sık sık anlatılır," diye yazmıştır. Metnin ilerdeki bir bölümünden (anlaşılacağı üzere Basil, büyük bir olasılıkla Münihli saray aktörü Fritz Basil'dir. Frank Wedekind de ondan, 1900 yılının Eylül ayından başlayarak oyunculuk dersleri almıştır. Nazi politikacılarının jest ve pozlarının ayrıntılarının tam olarak incelenmesi Brecht'in gazetelerden kestiği kupür koleksiyonundaki fotoğraflarla sağlanabilir. Bkz. *Faşizmin Tiyatrosu* (Über die Theatralik des Faschismus, Bertolt Brecht, *Bütün Eserleri* / Werke, Suhrkamp Yay., Frankfurt 1992, Cilt 22).

93. (49,38) *Julius Caeser, Hamlet, Romeo*] Shakespeare'in bu üç büyük tragedyasıyla tiyatronun klasik repertuarına ve öğretilmek istenen tavra ("büyük üslup") değinilmiştir.

94. (50,5) *Broadway*] Birçok tiyatronun bulunduğu New York'un önemli bir semti olan Manhattan'ın en hareketli bölgesi; Broadway, Amerikan tiyatro yaşamının merkezi sayılmaktadır.

95. (50,7f) *Ibsen ... 1912*] Özellikle 19. yüzyılın sonlarında sık oynanan Henrik Ibsen'in topluma ilişkin doğalcı oyunları, burada 1912 yılının sanat anlayışının ölçütü olarak gösterilir.

96. (50, 8-10) *1912 yılındayız!... Ben sanat yapıyorum*] Çağa uygun sanatla zaman aşımına uğramamış sanatın uzlaşması, büyük bir olasılıkla, sık sık oynanan doğalcı oyunlarda ve oyun tarzında ortaya çıkıyordu. 1912 yılında, Gerhardt Hauptmann, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı; aynı yıl, 1889'da "Freie Bühne" yi (Özgür Sahne'yi) kurup doğalcı oyunların Almanya'da tutulmasını sağlayan Otto Brahm öldü.

97. (50,23-25) *Hiç doğal değil! ... Kim doğal ki günümüzde?*] Karş. DN 96.

98. (51,19) *Berber*] Konrad Heiden'a göre (*Adolf Hitler. Sorumsuzluk Dönemi. Bir Biyografi* /Adolf Hitler. Der Zeitalter der Verantwortungslosigkeit. Eine Biographie, Zürich 1936, S. 130) Hitler sık sık bir berber ya da garson olarak gösterilmiştir. Charles Chaplin de, *Büyük Diktatör* (The Great Dictator, 1940) adlı filminde aynı motifi kullanmıştır.

99. (53,15) *popüler olmayı*] Açık hava toplantılarında kendini halktan biriymiş gibi göstermeyi seven Hermann Göring'in halka yaltaklanmasına ve onlarla şakalaşmasına bir gönderme.

100. (53, 9-21) *Davaya inanmış ... bir kalıkalıa / Patlatmıştı*] Karş. DN. 79 .

101. (53, 37f) *... öküzün ağzı ...*] Eski Ahit, "*Tesniye*" (Musa'nın Beşinci Kitabı), 25. bap, 4. par.

102. (54,4-6) *Antonius'un söylevi*] Bkz. Shakespeare, *Julius Caeser* (III,2). Bu söylev, demagojik bir konuşma modeli olarak alınmıştır. Brutus ve arkadaşları Sezar'ı öldürdükten sonra Antonius, halkın önüne getirilen Sezar'ın cesedi önünde konuşma fırsatını elde eder, Brutus'u över görünerek Sezar'ın haksız yere öldürüldüğünü ima ederek, halkın duygusal yanına yönelir ve halkı Brutus ve arkadaşlarına karşı kışkırtır. Brecht, A.Wilhelm Schlegel'in çevirisinin gözden geçirilmiş yeni bir metnini kullanmıştır. Shakespeare'in özgün metnindeki "*ambitious*" (Anlamı: Bir şeyi elde etmek ya da başarmak tutkusu ile yanıp tutuşan) sözcüğü Schlegel tarafından "iktidar tutkusu" olarak çevrilirken bu metinde "zorba" sözcüğü seçilmiştir.

103. (55,3) *Luperkalya*] Eski Romalıların, önceleri çobanların tanrısı, sonradan temizlik ve üretkenliğin tanrısı olan *Lupercus*'un onuruna düzenledikleri şenlik.

104. (55,17) *Basil*] Bkz. DN. 92.

105. (55,35) *karanlık işler*] Metinde, *schattige Geschäfte*: belirsiz, gölgeli işler. Burada "karanlık işler" anlamında kullanılmıştır. karş. DN. 88.

106. (56,2-57,8) *Her yerde karmaşa... sizlerin güvenliğini sağlamaya*] Ui'nin buradaki konuşmasının bazı bölümleri, Hitler'in 27 Ocak 1932'de Düsseldorf Sanayi Kulübünde yaptığı konuşmaya benzer (bkz. Max Domarus, *Hitler. Konuşmaları ve Bildirileri 1932-1945* / Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945; bir Alman çağdaşı tarafından yorumlanmıştır, Cilt 1: *Zafer*/ Triumphe, Würzburg 1962, S. 68,90).

107. (57,33-58,10) *Yerinde bir soru... binerim senin ümüğüne*]

Karş.DN. 106.

108. (58,21) *İleri görüşlülüğümüz*] Konuşmalarında, kendini, daima ileriyi görme özelliğiyle donanmış, seçkin bir insan olarak sunmak, Hitler'in standart repertuarıydı.

109. (58,22-25) *Sizin gibi bir insanın... hiç unutmayacağım*] Karş. DN. 79.

110. (58,12-29) Sizlere *göstermek için ... / Baba ve oğul!*] Bu sahne, Naziler tarafından düzenlenen propaganda senaryosu "Potsdam Günü"ne bir göndermedir: 27 Şubat 1933'teki Parlamento Binası yangını yüzünden, yeni parlamento, seçimlerden sonra 21 Mart 1933 günü, Büyük Friedrich'in mezarının bulunduğu Potsdam Garnizon Kilisesi'nde açılmıştı. Hitler ve Hindenburg arasındaki anlaşma, eski ve yeni Almanya arasındaki sentimental-patetik birleşmeyi simgeleyen bir "milli ihtilal" sayılıyordu.

111. (60,33f) *Ui,... çocuğun çenesini okşar*] Bu jest, Nazilerin, Hitler'in sözde çocuk sevgisini vurgulamak için çektikleri sayısız propaganda fotoğraflarında görülen bir tavırdır.

112. (60,37f) *benzin bidonları*] 1933 yılının 27 Şubat gecesini 28'e bağlayan gece, Parlamento'nun kundaklanması olayı burada Göring'e bağlanmaktadır. Karş .DN. 114, 119 ve 123.

113. (61,11) *ağdalı bir şarkı*] Geride bırakılan belgeler arasında böyle bir şarkıya rastlanmamıştır.

114. (61,20) *Rıhtımın orada yangın var!*] 27 Şubat 1933'deki Parlamento yangınına gönderme. Kundaklamadan sanık olarak Hollandalı bir komünist olan Marinus van der Lubbe tutuklanmıştır. Naziler, parlamento yangınından komünistleri suçlu tutuyordu. 27'yi 28'e bağlayan gece büyük bir tutuklama operasyonu başlatıldı ve tutuklananlar arasında 4000 de komünist bulunuyordu. Cumhurbaşkanının, "Halkı ve Devleti Korumak" için olağanüstü hal dolayısıyla çıkardığı kararnamenin 28 Şubat 1933'te yürürlüğe girmesiyle, Naziler, siyasi rakiplerine karşı estirdikleri teröre yasal dayanak bulmuş oldular. Her iki *Kahverengi Kitap*'ta (bkz. *Metnin Oluşum Öyküsü*) Nasyonal Sosyalist'lerin ortaya attıkları komünistlerin kundaklama masalı ele alınmıştır; nitekim sonradan ortaya çıkan kanıtlar parlamento binasını kundaklayanların Nasyonal Sosyalistler olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda, bkz. *Parlamento Yangınına Moritat* (Die Moritat vom Reichstagbrand, Bertolt Brecht, *Bütün Şiirleri*, MitosBOYUT Yay., Cilt 4).

115. (62,30) *Uzun Bıçaklar Gecesi*] Parlamento yangınından sonra, Nazi Almanyası'nda kitlesel tutuklamalar giderek yaygınlaşmış, ayrıca 30 Haziran 1934'te "Röhm Temizliği" denilen ve çok konuşulan olay dışında, rakiplerle hesaplaşma, siyasal gruplarda ve partilerde kanlı temizlik hareketleri alıp yürümüştür. Rudolf Olden, (*Hitler*, Amsterdam 1935) 30 Haziran 1934'teki olayları *Uzun Bıçaklar Gecesi* başlığı altında ele almıştır. *Parlamento Yangını ve Hitler Terörü Üzerine Kahverengi Kitap* (Braunbuch über Reichstagbrand und Hitler-Terror, Basel 1923, S. 182) adlı yapıtta şunlar yazılıdır: "Nasyonal Sosyalist Partinin resmi belgeleri, Nazilerin bir çeşit *Bartolemo Gecesi* yarattıklarını ortaya koymaktadır. Onların bu geceye verdikleri resmi ad da '*Uzun Bıçaklar Gecesi*'ydi" (24 Ağustos 1572'deki *Bartolemo Gecesi*'nde, Fransa'da, 20,000 Hüjeno katledilmişti).

116. (63,3) *Antrepo yangını davası*] Sahne, Leipzig'de bakılan Parlamento Yangını Davası'na (21 Eylül - 23 Aralık 1933) bir göndermedir. Bu davada, Marinus van der Lubbe yanı sıra, milletvekili Ernst Togler, sonradan Komünist Enternasyonal'in Genel Sekreteri olan Giorgi Dimitrof ve Blagoi Popoff ile Vasili Tanef adlarındaki Bulgar komünistleri de yargılanmışlardır. Tanıkların arasında Göring ile Goebbels de bulunuyordu. Nasyonal Sosyalistler tarafından en ince noktasına kadar tasarlanmış olan bu gösteri, Nazilerin uluslararası karşıtlarına karşı da şiddetli bir gözdağı vermek üzere düzenlenmişti.

117. (63,9) *yarı baygın bir durumda olan davalı Fisli*] 1934 yılı Nisan ayında yayınlanan, *Kahverengi Kitap II: Dimitrof Göring'e Karşı. Asıl Kundakçının Maskesinin Düşmesi* (Braunbuch II: Dimitroff contra Göring. Enthüllungen über die wahren Brandstifter, Paris 1934, S. 133) adlı yapıtta davalı van der Lubbe şöyle anlatılmaktadır: "Başı tamamen göğsünün üstüne düşmüştü. Yüzünde hiçbir kımıltı, hiçbir ifade yoktu. Gözlerinde sanki yaşam ışığı yok gibiydi. (...) Yanıtları ise, 'evet', 'hayır', 'olabilir' ya da 'bilmiyorum'du. (...) Mahkeme başkanının arka arkaya sorulan sorularını, anlaşılmaz mırıltılarla yanıtlıyordu (...)". Davalının bu bitkin ve kendinden geçmiş durumunun sahte olmadığı hakkında kuşkulu bir durum vardı. Bu durum, mahkemede davayı izleyenlerde soru işaretleri yaratıyor, davalıya ilaç verilmiş olduğu akla yakın geliyordu. *Kahverengi Kitap II*'de, bu kuşkulu durumu ele alan *Hasta Numarası ya da Scopolamin* (Simulation, oder Scopolamin) başlığı altında bir bölüm ayrılmıştır (S. 148,153).

118. (63,11) *Giri (Bağırarak)*] Prusya İçişleri Bakanı, dolayısıyla

Yangını soruşturan güvenlik güçlerinin de başında bulunan, aynı zamanda Parlamento Başkanı Göring, Leipzig Davası sırasında sık sık kendi konumunun dışına çıkarak tanık olarak ortaya fırlamış, kontrolünü kaybederek davalılara hakaret etmiş, onları tehdit etmiş, ama Mahkeme Başkanlığı tarafından da ona engel olunmamıştır. Karş. DN. 126.

118. (63,32) *Avukat*] Oyundaki bu kişi, mahkemede diğerleriyle birlikte yargılanan, ama açık ve korkusuz bir biçimde komünizmi savunan Dimitrof'un özelliklerini taşır. Dimitrof, kendisine yöneltilen suçla-malara karşı durmakla kalmamış, yangından, Nasyonal Sosyalistleri ve özellikle de Göring'i sorumlu tutmuştur. Bundan sonraki sahneler 4 Kasım 1933'teki duruşmayı ele alır. Mahkeme Başkanı'na, "Ben burada yalnızca davalı değil, aynı zamanda Dimitrof'un savunma avukatıyım," diyen Dimitrof (*Kahverengi Kitap II*, Paris 1934, S. 229), mahkemenin resmi tanığı Göring'in yalan söylediğini de kanıtlamıştır. Aynı zamanda, bkz. Brecht'in, *Leipzig'teki Faşist Mahkeme Önünde Savaşan Yoldaş Dimitrof'a İthaf* (Adresse an den Genossen Dimitroff, als er in Leipzig vor dem faschistischen Gerichtshof kämpft e) başlıklı şiiri (B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, MitosBOYUT Yay., Cilt 1).

120. (64,5-8) *Biliyor musunuz ... hiç görmemişti*] İşsiz olan van der Lubbe, 26 Şubat 1933 tarihinde, yani parlamento yangınından bir gün önce, yaya olarak Berlin'e gelmişti; geceyi Berlin yakınındaki Henningsdorf Bakımevi'nde geçirmiş ve 27 Şubat 1933'te yine yürüyerek Berlin'e geri dönmüştü.

121. (64,31f) *Bir itirazınız... hazmetmeme*] *Kahverengi Kitap II*'nin (Paris 1934, S. 234,240) "*Kanıt Olmayan Kanıtlar*" başlıklı bölümünde, Nazilerin yangın sırasındaki suç mahallinde bulunmadıkları konusunda gösterdikleri inandırıcı olmayan kanıtlar tek tek ele alınıp incelenmiştir.

121. (64,34) *Chopin'in Cenaze Marşı*] Burada, genellikle cenaze törenlerinde çalınan Frédéric Chopin'in 35 Köher sayılı si minör 2. Piyano Sonatı'nın bir parçası olan *Marche funèbre*'si kastedilmiştir.

123. (65,30) *altgeçit*] Parlamento yangınını soruşturan Londra Yüksek Mahkemesi (karş. *Metnin Oluşum Öyküsü*), Parlamento binasını, parlamento başkanının (Göring) köşküne bağlayan bir alt geçit bulunduğunu keşfetmiştir. Mahkeme, van der Lubbe'yi karanlık emellerine alet eden Göring ve Nazileri, Parlamento Yangının asıl suçluları olduklarına karar vermiştir. Leipzig davasında ise, Dimitrof, 16 Ekim günkü duruşmada şu soruyu yöneltmiştir: "Kundakçılar bir altgeçit yoluyla parlamento binasına girmiş olamazlar mı?" (*Kahverengi Kitap II*, Paris 1934, S. 206).

124. (68,31-35) *Basında,... bu açıklama*] Başyargıç Wilhelm Bünger'in, yabancı basında, Leipzig Mahkemesi üzerine yayınlanan suçlamalara karşı yaptığı savunmaya bir gönderme (*Kahverengi Kitap II*, Paris 1934, S. 129).

125. (68,36f) *Hafıza kaybı (Dementia)*] Latince 'bellek yitirme' anlamında, beyindeki bir hasar yüzünden sürekli unutkanlık.

126. (70,15-17) *Ulan itoğlu it!... Haydut herif!*] Göring, arka arkaya sıraladığı hakaretleri arasında davalı Dimitrof'a şöyle bağırmıştır: "Siz benim gözümde darağacında sallanması gereken bir haydutsunuz." (*Kahverengi Kitap II*, Paris 1934, s.253.) Karş. DN. 118.

127. (70,17) *İşkembe (Kutteln)*] Alman halk dilinde, kesilerek yenilen hayvanların yenilebilir parçaları için söylenir.

128. (71,6 f) *Mahkûm edildiniz*] Kundakçılara ölüm cezası getiren ve daha önce işlenmiş suçları da kapsayan ("Lex van der Lubbe") 29 Mart 1933 tarihinde çıkarılan yasadan sonra, van der Lubbe, 23 Aralık 1933'te, Leipzig Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırıldı ve 10 Ocak 1934'te idam edildi. Davalı komünistler beraat ettiler.

129. (72,4) *Vasiyetini ve itiraflarını*] Burada ve bunu izleyen tablonun başında, Hindenburg'un vasiyeti üzerine çıkan söylentilere gönderme yapılmıştır, Bkz. DN. 26.

130. (72,8) *Bu kanlı çetenin*] *Gang*: (İng.) çete. Gang, burada gangster sözcüğünün kısaltılmışı da olabilir.

131. (73,2) *Ve oğlumu iffetli Roma'ya*] Ernst Röhm'ün herkes tarafından bilinen eşcinselliğine ironik bir gönderme.

132. (73,6) *Benim makamımı Arturo Ui'ye*] 1 Ağustos 1934'te, Hindenburg'un ölümünden bir gün önce, Hitler, yasa gereği devletin başına geçti.

133. (73,16) *Beyaz karganın*] Antikten bu yana 'beyaz karga' nadir görünen bir kuş olarak bilinir, ayrıcalık taşır.

134. (75,9) *Ne dalavereler çeviriyorsunuz?*] Burada ve ilerde Nasyonal Sosyalistler arasındaki ilgi odaklarının karşıtlığı gösterilmiştir. 1933/1934 rejimindeki stratejik düşünce farkının ciddi bir krizidir bu. Bir yanda, Nasyonal Sosyalist egemenliğini sürdürmek için kendi çıkarlarına hizmet edecek iş alanları, bürokrasi ve orduyla işbirliğinden yana olan güç, diğer yanda, sosyal, ekonomik ve askeri-politik hedefler için çalışan SA'lar bulunuyordu. SA'ların kendi başlarına iş görmeye başlamaları, özel girişimlere ve kişisel mallara saldırmaları

ortalığı iyice ısıtmıştır.

135. (77,33) *Sizde eksik olan inanç!*] Goethe'nin *Faust I*'deki (1808) *Gece* (1. Bölüm) sahnesiyle karş.: "Çok iyi işitiyorum haberciyi, yalnız bende eksik olan inanç (...)" Burada ve bundan sonraki geçişlerde Hitler'in dindarlığa benzetmeye çalıştığı numaralarına gönderme izlenir.

136. (79,7) *En eski dostum*] Ernst Röhm, Hitler'le 1919'da tanıştı; aynı yıl, (1920'de adı NSDAP olan) Alman İşçi Partisi'ne (DAP) girdi ve 1923'teki 'Hitler Darbesi' denilen ayaklanmalarda yer aldı.

137. (79,34) *Genel provasını*] Fred Pasley (*Al Capone*, Londra 1931, S. 35-38) kitabında Al Capone'un 1 Nisan 1924'te Şikago'nun bir semti olan Cicero'yu nasıl ele geçirdiğini ayrıntılı bir biçimde anlatır. Bu ona bir göndermedir. Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi baştan itibaren Nasyonal Sosyalist Partinin dış politika hedefiydi. Mart 1938'de Avusturya'nın işgali ve baskıyla kabul ettirilen "karar", Hitler Almanya'sının ilerdeki işgallerinin ilk denemesiydi. Karş. DN. 153.

138. (80,2) *Dullfeet*] Karş. DN. 29.

139. (80,20) *Clark*] Karş. DN. 78. 1934 yazında Röhm halledildikten sonra, Franz von Papen Avusturya Büyükelçiliğine atandı ve 1936'ya kadar bu görevi sürdürdü.

140. (83,26) *Betty Dullfeet*] Betty Dullfeet figürü, Avusturya'nın 1934 ile 1936 arasındaki belirsiz tavrını temsil eder. Bazı özellikleri de Engelbert Dollfuss'ten sonra Başbakanlığa gelen ve sık sık Hitler'le yan yana görülen Kurt von Schuschnigg'in izlerini taşır. Karş. DN. 150.

141. (86,3) *Garaj*] Garaj Sahnesi, 14 Şubat 1929'da, yedi gangsterin öldürülmesiyle son bulan Şikago'daki, St. Valentin Katliamı'ndan alınmıştır. Brecht'in belgeleri arasında bu olaya ilişkin birçok gazete fotoğrafı vardır. Bu katliam, Fred Pasley'in biyografisinde (*Al Capone*, Londra 1931, S. 224-234) ayrıntılı bir biçimde yer alır. Sahne, Nazilerin propagandasi ile "Röhm Darbesi" diye anılan 30 Haziran 1934'teki olayı işler. Röhm'ü ortadan kaldırma ve SA egemenliğine son vermek için başlatılan bu harekât 2 Temmuz'a kadar sürmüştür. Bu suretle çeşitli karargâhlardaki politik rakipler de ortadan kaldırılmıştır. Böylece, "Röhm Darbesi", ordunun, sanayicilerin ve toprak ağalarının çıkarına Nazilerin egemen olması anlamına geliyordu (karş. DN. 134). Hitler, SA karargâhının, 30 Haziran 1934 günü Röhm'ün yazlık yeri Bad Wiessee'de toplanmasını istemiştir. O sabah

erkenden, yanına SS'leri ve polisleri alan Hitler, Röhm'ü bizzat tutuklamıştır. Röhm ise, 1 Temmuz'da Stadelheim Hapishanesinde kurşuna dizilinceye kadar bunda bir yanlışlık olduğunu tekrarlayıp durmuştur: Ona göre, Göring, entrikalarıyla Hitler'i ondan uzaklaştırmıştı. Göring bu harekâtı Berlin'den yönetmişti. (Aynı zamanda bkz. *30 Haziran Baladı* / Ballade vom 30. Juni; B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, MitosBOYUT Yay., Cilt 4).

142. (88, 39-89,3) *Ui, Roma'nın yanına (...) Roma'yı vurur*] Fred Pasley (*Al Capone*. Londra 1931, S. 48) çok ayrıntılı bir biçimde bu el sıkışma cinayetini anlatır. Bu sahne, el sıkışmalı gangster cinayetinin bir varyantıdır. Gangster, gülümseyerek rakibinin elini sıkarken, adamı da rahatça onu vurur.

143. (89,25) *Dogsborough'nun malikânesindeydim*] Hitler, 30 Haziran olaylarından sonra 3 Temmuz'da, olan bitenin resmen kamuya açıklanmasını sağlamak için gösterişli bir biçimde Hindenburg'un Neudeck Malikânesine gitmiştir. Nitekim, aynı gün katliamı yasallaştıran "*Devlet Güvenliği için Önlemler Yasası*" çıkarılmıştır.

144. (90,26) *Çiçekçi dükkânı*] Karş. DN. 73.

145. (90,26f) *bir çocuktan daha iri olmayan*] Engelbert Dollfuss'un boyu 1.51 m. idi.

146. (93,18) *Sıçanlar kralının*] Karş. DN. 84.

147. (94,30-97,6) *Bunlar, değerli Dullfeet ... zeki kadınlardır*] Bu tek dizelik, mani gibi yazılmış, birbirini iğneleyici söz düellosu, kişilerin iki ayrı çift olarak bir görünüp bir gözden kaybolmaları, Goethe'nin *Faust*'unun I. Bölümündeki (1808), Bahçe Sahnesini (Faust-Gretchen, Mephistopheles-Marthe) anımsatmaktadır. Dizelerdeki sözcükler Goethe'nin metninden alınmıştır.

148. (95,24) *Tütün ve alkol nefretim*] Nasyonal Sosyalistler, Hitler'in sigara içmediği ve alkolden kaçındığı propagandasını yaygınlaştırılınca "Führer"e keşiş figürü yakıştırılmıştır.

149. (95,36) *Din konusunda tutumunuz nedir?*] Goethe'nin *Faust*'unun I. Bölümünde, Marthe'nin Bahçesi'ndeki "Gretchen Sorusu" denilen dizeyle: "Şimdi söyle, dinle olan bağların nasıl?" ile karş.

150. (100,12-104,28) *Bayan Dulfeet... Koşarak uzaklaşır*] Bu kesimdeki konuşmalar ve sahne düzenlemesi sözcükler açısından Shakespeare'in *Kral III. Richard* (1592/93) tragedyasındaki I, 2 ve IV, 4'teki her iki "istek sahnesi"ne benzer. (Karş. *Epik Tiyatroda Shakespeare* / Shakespeare auf dem epischen Theater; Bertolt Brecht, *Bütün Eserleri* / Werke, Suhrkamp Yay., Frankfurt 1992, Cilt 22). Bu tablo,

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültes

aynı zamanda, Hitler ile Avusturya Cumhurbaşkanı Schuschnigg'in 12 Şubat 1938'de, Obersalzberg'de gerçekleşen buluşmalarını temsil eder. Hitler, özellikle yanında getirdiği generaller önünde, Almanların birleşme önerisine olumsuz yanıt vermesi durumunda olacaklardan onun sorumlu olacağını belirterek Schuschnigg'i fena halde tehdit etmiştir.

151. (102,29-31) *Bronx gibi ... Soyum sopum ...*] Karş. DN. 79.

152. (105,3) *Ui'nin ... yatak odası*] Bu tablo, Shakespeare'in *Kral III. Richard*'daki (1592/93; V,3), *Jül Sezar*'daki (IV, 3) ve *Macbeth*'teki (1603/06; III, 4) hayalet sahnelerine benzer. Rudolf Olden'e göre, bu 'Röhm Darbesi'ne bir bakıştır: "Gregor Strasser ve Röhm ona (Hitler'e) ihanet etmişlerdi, artık onlara güvenebilir miydi? Eğer onları suçsuz yere öldürmüş olsaydı, ona artık kim güvenebilirdi? Bu Macbeth'in Banquo'nun hayaletinden korkmaktan daha fazla korkusu olmalıydı." (*Hitler*, Amsterdam 1935, S. 498). Lothar Kusche'nin eleştirisinde hayaletin görünmesi "şişman, ayyaş bir Nazi martirinin ipuçları"nı taşımaktadır (Lothar Kusche'nin Benno Slupianek'e yazdığı 21 Ocak 1954 tarihli mektup), Brecht, bunu "Kusche'nin söyledikleri ancak 'Röhm'ün Hayaleti' için doğru olabilir," diye yanıtlamıştır. (*Arturo Ui [2]*, bu kitabın *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü)

153. (106,16) *Chicago*] Hitler, Schuschnigg'in Avusturya halkı için, Almanya'dan ayrı bir referanduma gitme planı olduğunu öğrenir öğrenmez, uzun süreden beri hazır beklemekte olan ordusunu Avusturya'ya sürdü. Almanların baskısıyla, yardım kisvesi altında, Alman kıtaları, 12 Mart 1938'de "Dostluk Ziyareti" adı altında Avusturya'ya girdi. Ertesi gün, "Avusturya'nın Almanya ile Tekrar Birleşmesi"ni öngören yasa imzalandı. 10 Nisan'da her iki ülkeyi kapsayacak bir referandum yapılacaktı. 15 Mart 1938'de, "Özgürlüğün İlanı" adı verilen büyük kutlamada, Hitler şöyle demiştir: "Tarih boyunca benim ülkem birçok kez Almanya'ya girmiştir" (Max Domarus, *Hitler. Konuşmaları ve Bildirileri* / Reden und Proklamationen, bir çağdaş Alman tarafından yorumlanmıştır, Cilt I: *Zafer* 1932-1938/ Triumphe 1932-1938, Würzburg 1962, S. 824).

AÇIKLAMALAR

SİMONE MACHARD'IN DÜŞLERİ

Türkçesi
Özdemir Nutku

SIMONE MACHARD'IN DÜŞLERİ

Temel Metin

Simone Machard'ın Düşleri (Die Gesichte der Simone Machard) (2. baskısı, 1946), izni verilen daktilo edilmiş metinden. - Ekler: Daha önceki düşlerin çeşitlemeleri, izni verilen yazma metinden.

Tarihçe

Temmuz 1940: Alman işgali altındaki 1940 Fransa'sında oynanmak üzere Jan Dark oyunu yazma düşüncesi.

Aralık 1941: Oyunun düşünsel yanı üzerinde çalışma, ilk sahne tasarımları.

Ekim 1942'den Ocak 1943'e: Lion Feuchtwanger ile birlikte çalışma sonucu *Simone Machard'ın Düşleri* ortaya çıktı. (Kaliforniya'da yazılan ilk metin)

Ocak/Şubat 1943: Brecht ile Feuchtwanger'ın ilk metin üzerinde yeniden çalışmaları. Feuchtwanger yazma metnin başlığını *Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger Tarafından Simone Machard'ın Düşleri* olarak dikte ediyor.

Mayıs sonu/Haziran başı 1943: Oyun üzerinde Brecht tarafından yeniden yapılan düzeltmeler ve getirilen yenilikler. Yazma metnin başlığı şöyle: *Simone Machard'ın Düşleri (Simone Sesler Duyuyor) / Jan Dark Vichy'de / (Kutsal Jan'ın Geceleri) Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger Tarafından İki Bölümlük Oyun.*

1946: En son metnin yazılması; oyunun adı, *Simone Machard'ın Düşleri, (İkinci Versiyon, 1946).*

1956: *Sinn und Form* adlı Doğu Berlin'de çıkan dergide oyunun ilk baskısı.

8 Mart 1957: Frankfurt Şehir Tiyatrolarında oyunun dünya prömiyeri.

Metnin Oluşum Öyküsü

1929 ile 1932 yılları arasında *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* (Heiligen Johanna der Schlachthöfe) ile *Jan Dark Öyküsü* ve bunun yazınsal incelemelerini içeren bir oyun ortaya çıkmıştı. Brecht, Finlandiya'da yaşadığı sırada Almanların Batı cephesindeki hızlı ve başarılı sonuçlarını görünce, ikinci bir Jan Dark oyunu yazmak için not tutmaya başlamıştı. Bu oyunda savaşın sınıfsal karakterini göstermeyi hedefliyordu; başka deyişle, yurtseverce karşı koyma ile sınıf çatışmasının arasındaki çelişkili ilişkiyi göstermek istiyordu. "Genç bir Orleanslı Fransız kız, erkek kardeşinin yokluğunda, onun yerine bir benzin istasyonunda çalışmakta, zaman zaman gece düşler, gündüz hayaller görmekte, kendini Jan Dark gibi hissedip kaderini kovalamaktadır. Bir gün Alman ordusu Orleans'a girer. Jan'ın işittiği sesler halkın sesleridir; demircinin ve çiftçinin sesleridir. Bu sesleri duyan Jan, Fransa'yı dış düşmandan kurtarır, ama iç düşmana yenilir. (Yargılandığı mahkemede, birçok İngiliz sempatizanı kilise mensubu vardır!) Beşinci Kol'un zaferi!" (*Çalışma Güncesi*, 7, Temmuz 1940) Ruth Berlau'n özenle koruduğu, oyunun bir sinopsisinde öykünün önemli episodları gösterilmiştir. Beşi düş sahnesi olmak üzere, on sahnede gelişen bu sinopsiste başkarakter Constance'ın, kamyonları ve benzini Almanlar kente girmeden önce nasıl yok ettiği gösterilmektedir. Kız kaçar, ama Fransız polisi tarafından yakalanıp Almanlara teslim edilir. Almanlar, Fransız halkının dayanışmasından çekinerek, onu Fransız mahkemesine verirler. Suçunu itiraf etmesini isteyen yargıçlar karşısında Constance susar, hiçbir şey söylemez.

Brecht, Amerika'ya gitmesinden birkaç hafta önce, Aralık 1941'de, bu Jan Dark projesini yeniden ele aldı. "Şimdi tiyatro için bir Jan Dark 1940 tasarlıyorum." (*Ç. Güncesi*, 17 Aralık 1941.) İki gün sonra dördü düş sahnesi olmak üzere dokuz sahneyi kafasında kurguladı: "Düşler natüralist olmayan bir üslubu gerektiriyor, bu da bu oyunda bazı zorluklar çıkaracak (Brecht, düşleri en azından natüralist bir biçimde temellendirmiştir.)" Bu arada yazar, oyunun ana politik sorunsalını biçimlendirdi: "Toplumsal malzeme: a) 'Sesler,' Jan'ın işittiği halkın sesleridir, onların istekleridir. *La voix de dieu est la voix du peuple* (Tanrının sesi halkın sesidir). b) Bizim toplumsal durumumuzda, iki ülke arasındaki savaşlarda yalnızca yenilenler için değil, galip gelen ülkeler için de sınıfsal tabakaların çıkarları aynıdır. Mal sahibi ile

hırsız omuz omuza yürürler ve mülkiyeti inkâr ederler. - Yurtseverler." (*Ç. Güncesi*, 19 Aralık 1941.)

Elde olan oyun sinopsisleri ve sahne taslakları, alınan ilk notların genişletildiğini göstermektedir. Artık adı Michele ya da Jeanne (Jan) olan oyun başkişisinin yanısıra benzin istasyonunun çalışanları, yaralı bir asker, Patron ve Belediye Başkanı da vardır. Taslaklarda "*Alfabe Kitabı*" ya da "*Kahramanlık Destanları*" olarak adlandırılan kitabın rolü de iyice arttırılmıştır. "Sesler", gerçeklik ile düş düzlemini birbirine bağlar. Öykudeki düğüm noktaları daha inandırıcı duruma getirilmiştir. Buna karşın, Brecht ilk sahneden pek tatmin olmamıştır: "Gestik açıdan yeterli olmadığı gibi, henüz tiyatro da değil, niteliksiz, ölü, çelişkisiz düz çatışmayla kurulu. Bu, her şeyden önce yazılması zor bir sahne." (*Ç. Güncesi*, 20 Aralık 1941). *Simone Machard'ın Düşleri* üzerinde yapılan çalışma, başlarda zaman zaman kesildi. Brecht 1942 yılında, çeşitli film projeleri üzerinde çalışmaya başladı; bunlardan biri de Fritz Lang'ın Prag'taki Heydrich Suikastı'na ilişkin, *Cellatlar da Ölürler* (Hangman Also Die) adlı filmin senaryo yazımıydı. *Simone Machard'ın Düşleri*'nin hazırlık çalışmalarına katılan Ruth Berlau, 1942 yılının Mayıs'ında Brecht'in Santa Monica'daki evinden New York'a taşındı. O yılın güz aylarında Brecht tekrar *Jan Dark* projesine döndü. "Feuchtwanger ile yazacağım *Vitryli Kutsal Jan -Sesler* (Die heilige Johanna von Vitry - Stimmen) üzerinde konuştuk. Birçok plan *Mutluluk Tanrısının Yolculukları* (Die Reisen des Glückgotts) ve *Bir Kadın İyilikle Öldürüldü* (A Women Killed with Kindness) üzerinde durduk ve büyükleri yüzünden kahramanlık destanlarıyla düşlerinde yanıltılan, ancak sonra büyüklerin nasıl ve ne kadar süreyle savaşı yürüttüklerini anlayan bir Jan Dark kişiliği üzerinde karar kıldık.." (*Ç. Güncesi*, 30 Ekim 1942).

Simone Machard'ın Düşleri'nin ilk kaleme alınışı L. Feuchtwanger ile birlikte gerçekleşti. Bu metin, Feuchtwanger'in bir Fransız gözaltı kampından kaçışından ve Ekim 1940'de oturmaya başladığı New York'tan sonra, Ocak 1941'de Kaliforniya'da tamamlandı. Feuchtwanger'in 1940 sonu/1941 başı yayınlanan *Çirkin Fransa. Pétain Hükümeti Sırasında Başımdan Geçenler* başlıklı kitabı, yazarın Les Milles ve Nimes toplama kamplarında yaşadıklarını işlerken, Vichy yönetiminin durumunu da açık ve seçik bir biçimde ortaya koyuyordu. Bu rapor, *Amerika'da Fransa'daki Şeytan. 1940 Yazında Ondan Çektiklerim* çeviri başlığıyla yayınlandı (New York 1941), – Bu raporun Almanca basımı ise bir yıl sonra gerçekleşmiştir (Meksika 1942). O

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

sırada Kaliforniya'da yaşayan Brecht, bu yüzden Feuchtwanger'in kitabını Aralık 1941'de Almancasından okudu. Bu kitap *Simone Machard'ın Düşleri* açısından önemli bir kaynaktı. Brecht bu kitabı, "Herhalde, onun (Feuchtwanger'in) en güzel kitabı" diye övdü (Ç. *Güncesi*, 24 Aralık 1941). Berlin'de yaşadığı sıralarda Feuchtwanger ile birlikte ürettikleri projeler arasında 1923/1924 yıllarında Marlowe'un *İngiltere Kralı II. Edward'ın Yaşamı* (Leben Eduards des Zweiten von England) ve 1925'te *Kalküta. 4 Mayıs* (Kalkutta, 4. Mai) gibi çalışmalar vardı. Brecht, bu ortak çalışmaları tatmin edici ve üretken bulmuştu. Yazarların üzerinde çalıştıkları bu esere katkıları birbirinden farklıydı. "Ben oyunu kurguladıktan sonra o, natüralist olasılıklar üzerinde durdu (...) ben evde metni yazdım ve düzeltmesi için ona gönderdim. O, oyun yapısı üzerinde duyarlı, dil inceliklerini değerlendirmeyi biliyor, şiirsel ve dramaturjik buluşlar yapabiliyor, Edebiyatı çok iyi biliyor, tartışmaya karşı saygılı, iyi bir insan, iyi bir dost." (Ç. *Güncesi*, 3 Ocak 1943). Hanns Eisler, "Kavgalı bir ortak çalışma" diye tanımladığı bu çalışma için (Hans Bunge'nin, *Brecht Üzerine Daha Çok Şey Sorun, Hanns Eisler'le Söyleşi*, Münih 1970, S. 182), ikisi de politik ve estetik anlayış açısından birbirinin tersi olan yazarların da üretken olabileceklerini belirtmiştir. "Ama yine de sonunda ateşli tartışma birçok şeyi aydınlattı ve geliştirici oldu." (Ç. *Güncesi*, 25 Kasım 1942.)

Planlar ve taslaklar hazır olmasına rağmen, işin kavramsal yanı bir hayli zaman aldı. 8 Aralık 1942 günü Brecht, *Simone Machard'ın Düşleri*'nin ilk metninin yazımına Kaliforniya'da başladı. Yazım metnin tarihini saptama açısından, beşinci sahne (esas metindeki 3a sahnesiyle karşılaştırın) 28 Aralık'ta tamamlandı. Final sahnesinin ikinci varyantı da Ocak 1943'te bitti. Aslında bu metnin kaleme alınışı sanıldığından daha fazla güçlükler çıkardı. Bu güçlükler özellikle Simone Figürü ile oyunun final sahnesi için sözkonusu oldu. Simone'nin yurtseverliğini gerçekçi bir biçimde gösterebilmek için, Brecht bir çocuk figürü tasarladı: "Aslında, onu, zor anlayan, ruhen olgunlaşmamış, engelleri olan bir kişi olarak tasarlıyordum; bu karakteri bir çocuk olarak almak bana daha pratik göründü. İşin bundan sonrası onun işlevini ve düz kişiliğini ortaya çıkarmaktı." (Ç. *Güncesi*, 8 Aralık 1942). Bu oyun başkişisinin yaşı, her iki yazar arasında durmadan tartışılıyordu. Feuchtwanger, "Brecht, Jan-Simone figürünün hep çok genç olmasını istiyor, ben ise biraz daha yaşlı olmasını istiyordum. Brecht'e, yazmayı düşündüğüm romanımda Simone'yı daha yaşlı düşündüğümü söyleyince, o ise sahnede daha enerjik olması için daha genç düşündüğünü belirtmişti. Sonunda, oyun metninde onu 'çelimsiz' sözcüğüyle tanımlamaya karar verdik," diye yazmıştır. (Lion Feuchtwanger, '*Simone Oyunu Nasıl Yazıldı*', *Neue deutsche Literatur*, Doğu Berlin, 1957, 6. Kitap, S. 57.)

Ancak final sahnesi için tatmin edici bir çözüm bir türlü bulunamıyordu. İlk metindeki finalin, elimizde yalnızca fragmanları kalmış olan iki varyantı vardır. (Karş: Ç. *Güncesi*, 5 Ocak 1943.) Sonuçtan ne Brecht ne de Feuchtwanger memnun olmadılar. Zamanları pek kalmadığından - Brecht 1943 Şubat'ının başında bir iki ay kalmak üzere New York'a gitti - her ikisi de metin üzerinde çalışmayı bırakmadılar. "Son sahnede, birçok cümle esas metinde de kalmıştır. İkimiz de tüm oyunu bir kez daha gözden geçirdik. Brecht, yolculuğa çıkarken ben, tutarlı bir metin olması açısından düşüncelerimi bir kâğıda yazıp eline tutuşturdum." (L. Feuchtwanger, '*Simone Oyunu Nasıl Yazıldı*', *Neue deutsche Literatur*, Doğu Berlin, 1957, 6. Kitap, S. 58.) Feuchtwanger'in bu yazma metninin başlığı şöyleydi: *Simone Machard'ın Düşleri. Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger Tarafından Sekiz Bölümlük Oyun.* Bu da, onların birlikte çalıştıkları son metin oldu. Bundan sonraki çalışmalara Feuchtwanger'in katılmamış olduğu görülüyor.

Feuchtwanger, Şubat 1943'te, *Simone*'nin sahnelenmesi ve bu projenin yaşama geçirilmesini sağlayacak mali desteği bulmak için yoğun bir çabaya girdi. Feuchtwanger'in yazma metni William Dieter, Hanns Eisler, Oskar Homolka ve Bertold Viertel gibi dostlarının arasında elden ele dolaştı (karş. Lion Feuchtwanger'in Brecht üzerine yazısı, 27 Mart 1943). Metin hepsi tarafından büyük ilgi gördü, ancak düş sahnesi ile Patron tipine, özellikle de onun Simone'ye yönelişi üzerine eleştiriler geldi. Feuchtwanger, oyunun bir İngilizce çeviri taslağını hazırlamayı üstüne aldı bu çeviri Nisan'da bitti: *Simone Sesler Duyuyor, Oyun* (Simone Hears Voices, Play), bu çevirinin İngilizce başlığıydı. Doğu Berlin'de, Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki *Ruth Berlau Belgeliği*'nde bulunan el yazısı bir listede, daha başka İngilizce başlıklara da rastlarız: *Dönüş* (Return), *Jan Dark'ın Dönüşü* (The Comeback of Saint Joan), *Kutsal Jan'ın Geceleri* (The Nights of Saint Joan), *Ölümsüz Kutsal Jan* (The Eternal Saint Joan), *Her Zaman Kutsal Jan* (Saint Joan for ever), *İyilerin Kutsal Jan'ı* (Saint Joan for good), *Jan Dark 1940* (Saint Joan 1940). Brecht, Şubat ayında, *Simone Machard'ın Düşleri*'nin film yapma hakkını satmak için Feuchtwanger'e yetki verdi ve sonra da bu isteğini Ekim 1943'te yeniledi.

Feuchtwanger'in Columbia Pictures ve Metro-Goldwyn-Mayer ile sürdürdüğü görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı.

23 Mayıs 1943'te New York'tan dönen Brecht, bu çalışmasını yalnız başına sürdürmeye başladı. Bu evreden başlayarak, o andan itibaren oyun için müzikleri bestelemeye başlayan (ve 1955'te tamamlayan) Hanns Eisler'in eleştirileri oyunun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadı. "O (Brecht) Simone sahneleriyle sık sık bana gelirdi, ama önceleri benimle ufak tefek, önemsiz şeyleri konuşurdu." (Bunge, *Brecht Üzerine Daha Çok Şey Sorun* / Fragen Sie mehr über Brecht, S. 181.) Eisler, özellikle, Simone'nin tümden "doğal" yurtseverliğine takılıyordu. "O (Brecht) oyundaki kitabın rolünü abartıyordu. Jan, yurtseverce yetiştirilmesinin kurbanıdır. O yalnızca ona söyleneni (ya da buyurulanı) yerine getirir. Ve (mal sahiplerinin malı) itaatkâr bir biçimde Fransa'yı Almanlara karşı savunarak kurtarır; sonra da (mal sahiplerinin malı olarak) kendini teslim ederek Fransa'yı kurtarmayı unutur. Finale gelince, o (Brecht), özgür Fransızları sözkonusu etmekten tamamen uzaklaşmak istemiştir." (Ç. *Güncesi*, 28 Mayıs 1943). Eisler'in bu eleştirisinin oyunun sonraki iki yazımının ortaya çıkmasına önemli bir etkisi olmuştur. *Simone Machard'ın Düşleri/ (Simone Sesler Duyuyor)/(Vichy'nin Kutsal Jan'ı)/Kutsal Jan'ın Geceleri). Oyun 2 Bölüm. Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger* başlığını taşıyan üçüncü versiyona tamamlanmış metin olarak bakmak doğru değildir. Nitekim, Brecht, 3 Haziran 1943 tarihli Ruth Berlau'a yazdığı mektubunda şöyle demiştir: "*Schweyk* üzerindeki çalışmamı geliştirmeden önce hâlâ *Simone* üzerinde durmaktayım, Eisler de düş sahneleri için çok güzel müzikler besteliyor." (Ruth Berlau'a yazdığı 4 Haziran 1943 tarihli mektupla karşılaştırın.) Brecht, 6 Haziran'da *Schweyk* üzerinde çalışmaya yeniden başladı. Bu süre içinde onun *Simone Machard'ın Düşleri*'ni hemen hemen tamamlamış olması gerekiyor. Feuchtwanger'in ona yanıt olarak yazdığı mektuptan da anlaşılacağı gibi, Brecht, Ocak 1944'te, Ocak'tan Şubat başlarına kadar çalışmış oldukları, alt başlığı *Oyun, Sekiz Sahne* olan metni istemiştir (Lion Feuchtwanger'in Brecht'e yazmış olduğu 22 Ocak 1944 tarihli mektup).

Feuchtwanger, 1943 yılı içinde, birlikte çalışmış oldukları metinden, kendi politik ve estetik görüşünü içeren romanı *Simone*'yi (1944'te Almanca ve İngilizce olarak yazılmıştır) hazırladı. Bu romanın İngilizce'ye olan kabaca çevirisi Metro-Goldwyn-Mayer tarafından film malzemesi olarak kabul edildi. 24 Şubat 1944'te sözleşme, Feuchtwanger ile şirket arasında Hollywood'da imzalandı (Feuchtwanger'in Brecht'e yazdığı 20 ve 25 Şubat 1944 tarihli mektuplar). Ancak bunun için Brecht'in bu birlikte hazırladıkları metin ve roman üzerindeki tüm haklarından noterlikçe feragat etmesi gerekiyordu. MGM, Feuchtwanger'den film, televizyon ve radyo yayın haklarını da aldı ve üçbuçuk yıl da tiyatroda oynanmasına yasak koydu. Brecht'in payına da önemli tutarda bir telif ücreti düştü. Ancak filmin başrolü için seçilmiş olan Teresa Wright bebek beklediği için bu romanın filmi gerçekleşemedi. Sanatçı, filmde oynayacak duruma gel-diği zaman ise, Fransa özgürlüğüne kavuşmuş, Nazi işgali altındaki Fransa'nın direnişini içeren aktif politik malzemenin güncelliği kal-madığından, Hollywood'un ilgisi de eriyip gitmişti (karş. Martha Feuchtwanger, James K. Lyon'un, *Bertolt Brecht Amerika'da* adlı kitabında, Frankfurt-Main. 1984, S. 117).

Brecht'in el yazısıyla "*İkinci Versiyon 1946*" diye işaretlenmiş metin, büyük bir olasılıkla yazarın, New York'taki Reynal & Hitchock Yayınevi tarafından yayınlanması düşünülmüş, ama gerçekleşememiş olan, oyunlarını kapsayan kitap için hazırlanmıştır. Temmuz/ Ağustos 1946'da, Brecht, çevirmeni Eric Bentley'e eserini bastırmak istediğini yazmıştır: "*Simone Machard'ın Hayalleri (Fransa'nın işgali üzerine bir oyun)* İkinci Cilde çok uyacaktır. Üstünde biraz çalıştıktan sonra sana göndereceği.". Bu "*İkinci Versiyon 1946*" adlı metin, *Simone Machard'ın Düşleri* metninin son biçimidir. Bundan sonra, bu oyun üzerinde çalışıldığı üzerine hiçbir belge yoktur.

Bir dizi belirsiz, reddedilen sahneleme istekleri (1947'de Prag Devlet Tiyatrosu, 1955'te Leningrad'da Nikolai Akimov, 1956'da New York'ta Norman Lloyd, 1956'da Paris'te Benno Besson ile Jean-Marie Serreau) tıpkı Brecht'in oyununu Brezilyalı sinema yönetmeni Alberto Cavalcanti yönetiminde sinemaya aktarma isteği gibi aynı akıbete uğramıştır. Metro-Goldwyn-Mayer ile olan sözleşme gerçekleşmemiş (bkz. Elisabeth Hauptmann'ın Lion Feuchtwanger'e 15 Mayıs 1956'da, Lion Feuchtwanger'in Elisabeth Hauptmann'a 22 Mayıs 1956'da yazdığı mektuplar). Zorluklar bu kadarla da bitmiyordu; Brecht inatla başrol olan Simone'nin bir çocuk tarafından oynanmasında ısrar ediyordu. Brecht, 1947'de, Prag'daki Devlet Tiyatrosu'ndan şunu istiyordu: "Simone rolü mutlaka bir çocuk tarafından oynanmalıdır, yoksa çocuksu olan geri zekâlı biri gibi görünebilir." (Prag Devlet Tiyatrosu'na 1947 Kasım ayının ortasında gönderilen mektup; aynı zamanda bkz. Brecht'in Lion Feuchtwanger'e 3 Mayıs 1956'da yazdığı

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi

mektup.)

Brecht, Amerika sürgününden döndükten sonra *Simone Machard'ın Düşleri*'ni Suhrkamp Yayınevi'nin yeniden çıkarmaya başladığı *Versuche* (Denemeler) dizisi içinde yayınlatabilmek için girişimde bulundu (bkz. Brecht'in Eylül 1948 ve 17 Eylül 1953 günlü, Peter Suhrkamp'a yazdığı mektuplar). *Arturo Ui'nun Yükselişi* (Der Aufstieg des Arturo Ui) adlı oyununda olduğu gibi, Peter Suhrkamp politik nedenler yüzünden oyunu basmayı reddetti. Haziran 1956'da, "Fransızları, en duyarlı oldukları noktada kızdırabilecekleri" gerekçesiyle Brecht'i uyardı (Peter Suhrkamp'ın 11 Temmuz 1956'da Brecht'e yazdığı mektup). Brecht yılmadı: "Gelelim *Simone*'ye: Bu oyunun tamamen gerçeği yansıttığı kanısındayım. Gerçeği yansıttığı için de kaybedilecek hiçbir şey yok. Bundan ötesi önemli değil! Bu kısa oyunun hiç çekinilmeden basılabileceği düşüncesindeyim." (Suhrkamp'a 25 Temmuz 1956'da yazılan mektup.) Brecht'in *Denemeler*'in 15. cildinde planladığı baskı gerçekleşmedi. 1956 yılının Eylül ayında, Brecht'in ölümünden birkaç hafta önce, kültür-politik bir aylık dergi olan *Aufbau* (Doğu Berlin, 1956, Cilt 9, S. 777-796) oyunun ilk üç sahnesini (*Kitap, Simone Machard'ın İlk Düşü, El Sıkışma*) yayınladı. Aynı yıl *Sinn und Form* (Doğu Berlin, 1956, Cilt 5/6, S. 659-722) adlı dergide *Simone Machard'ın Düşleri*'nin tamamı yayınlandı.

Brecht, efsanenin ana fikri ve dört düş sahnesi ile Jan Dark öyküsüne geri dönmüştür. Jan Dark ulusal bir simge figür olarak 20. yüzyıla kadar sürüp gelmiştir. 1920'de Jan Dark, kutsal bir simge olarak Fransa'nın ikinci patronu ilan edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Jan, Alman işgaline karşı Fransız direnişinin simgesi olmuştur. 1942 yılında Paris'te yayınlanan Claude Vermorels'in *Jan Dark Bizimledir* (Jeannne avec nous) adlı oyunu, direniş ruhuyla ilişkili bir eserdir. Yayınlandığında bunun da Jan Dark malzemesini doğrudan işaret eden bir yazınsal önerisi olmamıştır (karş. *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*/ Die Heilige Johanna der Schlachthöfe). Brecht'in *Simone Machard'ın Düşleri*'ni yazarken kendi tarihsel kaynaklarını incelediği üzerine hiçbir ize rastlanmamıştır. Ancak yazarın tarihsel kaynaklara başvurarak yaptığı bir çalışması, 1952'de, Jan Dark malzemesini üçüncü kez kullandığı radyo oyunu *Anna Seghers. Rouenli Jan Dark'ın Davası 1431* ile olmuştur. Bu oyunda, tarihsel olaylara uyan bir çok ayrıntı izlenir. Brecht, büyük bir olasılıkla, Jan Dark konusunda çeşitli bilimsel verilere ve biyografilere başvurmuştur. Bu biyografiler arasında, Jules Quicherat'nın (*Procès de condamnation et de réhabilitation de Jeanne d'Arc*, 5 Cilt, Paris 1841-1849) Jan Dark'ın yargılanmasını içeren 1431 ve 1456 dosyaları da olabilir.

Simone Machard ise, en küçük ayrıntısına kadar, 1940 yazında, 10 Mayıs'ta Alman saldırısıyla başlayan savaşın çağdaş konumunu içerir. Alman orduları Hollanda'ya, Belçika'ya ve Lüksemburg'a girerler. Birkaç gün sonra, 15 Mayıs'ta, Hollanda teslim olur, 28 Mayıs'ta Belçika Kıralı III. Leopold teslim belgesini imzalar. 19 Mayıs'ta, bir Alman tank birliği, Somme geçidinden Abbéville'deki kanal bölgesini ele geçirir. Böylece kuzeydeki müttefiklerin büyük bir bölümünün ilişkisi kesilir. Alman orduları, sıkışık bir düzen içinde hareket etmelerin karşısında, 4 Haziran 1940'ta İngiliz ordusunun büyük bir kısmı Dünkerk'ten çekilir. 5 Haziran'da Alman ordularının ikinci büyük saldırısı başlar. Alman orduları Somme'nin güneyinden Seine'e doğru ilerlerler. Kısa bir süre sonra Fransız savunma hattının (Majino Hattı'nın) gerisinden yapılan bu ikinci saldırı başarılı olur. 14 Haziran'da, Paris, savaşılmadan Almanlar tarafından işgal edilir. Fransız hükümeti Bordeaux'ya taşınır. Kabinesinin çoğunluğu silah bırakma anlaşmasından yana olduğu için Başbakan Paul Reynaud istifa eder ve yerine Mareşal Philippe Pétain geçer. 16'yı 17 Haziran'a bağlayan gece, Mareşal Pétain silahları bırakma talebinde bulunur. Böylece, Fransa'nın kuzeyi, Tour-Cenevre hattı ile tüm Atlantik kıyıları Alman işgali altında kalır. Ülkenin işgal altında olmayan bölgesinde Vichy denilen hükümet kurulur; Pétain bürokratik ve otoriter bir rejim kurarak içte "Vatan, Aile, Çalışma" (Patrie, Famille, Travail) sloganıyla sözde ulusal devrimi gerçekleştireceği propogandasını yaparken, dışta Alman işgalcilerle işbirliği yapar.

Oyunun olay dizisi - Paris'in işgal tarihi olan 14 Haziran gecesi başlar ve silahları bırakma anlaşması ile son bulur - çağdaş tarihsel gelişimin altını çizer. Olay dizisinin ayrıntıları ve karakterlerin nitelikleri, Almanların 1940 yazında Fransa'yı işgal ettikleri dönemdeki olayları ve kişileri yansıtır. Bunun yanısıra, oyun, Brecht'in *Çalışma Güncesi*'nde de saptadığı gibi, savaşın gidişatı üzerine sayısız gözlemi ve değerlendirmeyi kapsar.

Brecht, Nisan 1941'de, André Maurois'nın, 1940'ta başarısız olan Fransız direnişini incelediği *Fransa'nın Trajedisi* (Tragédie en France, New York 1940) adlı kitabının İngilizce çevirisini (Tragedy in France, New York 1941; bkz. Ç. *Güncesi*, 16 Nisan 1941; Almancası: "Die Tragödie Frankreichs", Zürich 1941) okudu. Bu yazar-gazeteci, 1939

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Ekim'inden beri İngiliz Ordusu Başkomutanlığı irtibat subaylığı yapmaktaydı; kitabında, Fransa'nın askeri ve politik yönetim zaaflarını dikkatsizce göz ardı etmişti. *Simone Machard'ın Düşleri*'nde, Maurois'nın kitabındaki birçok ayrıntı (stratejik ve taktik hatalar, savunma hattının hareket yeteneği olmayışı, Alman hava kuvvetlerinin ve tank birliklerinin önemli rolleri, yakıt sorunu, yollardaki göçmen karmaşası, Fransız kurmayının moral çöküklüğü, politikadaki entrikalar) konu içinde işlenmiştir. Lion Feuchtwanger de, *Çirkin Fransa. Pétain Hükümeti Sırasında Başımdan Geçenler* (Unholdes Frankreich. Meine Erlebnisse unter der Regierung Pétain, S. 72) adlı raporunda Alman işgalinden sonra işbirlikçi Fransız resmi makamlarından söz eder. Bu politik durum, Feuchtwanger tarafından şöyle formüle edilir: "Böyle bir durumda, her ülkenin faşisti, ülkesinin çıkarlarını hiç düşünmeden kendi çıkarlarına kurban eder" (L. Feuchtwanger, *Fransa'daki Şeytan* / Der Teufel in Frankreich, Frankfurt-Main 1986, S. 138).

Metin Yazımları

Yayınlanma aşamasında *Simone Machard'ın Düşleri*'nin tamamlanmış dört taslağı ile birlikte planlar, tasarılar, sahne finalleri ve varyantlar bulunmuştur.

Brecht'in el yazısıyla yazdığı "Kaliforniya'daki ilk taslak metin"de çoğu yazarın kendine, küçük bir bölümü de Ruth Berlau'ya ait olan bir yığın düzeltme vardır. Bu ilk taslak dört sayfadır; Jan Dark öyküsü (kaynak verilmeden) bazı çizimlerle gösterilmiştir. Oyun, başlıklarla gösterilmiş sekiz sahneyi kapsar. Simone'nin bir rahibeden aldığı kitabın rolü azdır. Konukevi'nde çalışanların, özellikle de Patron'un profilleri tam olarak belirmemiştir. Simone'nin erkek kardeşi André'nin de anlamı fazla değildir; bu ilk taslakta André-Melek ilişkisi yoktur. 3. Sahne (*El Sıkışma*) şunları içerir: Belediye Başkanı evlerini terk edenleri (göçmenleri) taşımak için Konukevi'nin kamyonunu ister. Başlarda direnen Patron, göçmenlerin Saint Nazaire/Vermillon'a götürülmeleri için kamyonu vermeye razı olur. Ama Patron bunun karşılığında askerlerin Almanlar gelmeden eşyalarını taşımada yardımcı olmalarını bekler. Ama buna önce kendi personeli isyan eder. Belediye Başkanı tarafından korunan Simone, askerlere yemek getireceğine söz verir. Patron'un annesi Madam Mère, olumlu bir tavır takınarak Simone'yi destekler ve büyük bir eli açıklıkla Konukevi'nin erzağını askerlere dağıtır. Bunun karşılığında değerli eşyaların taşınmasında yardımcı olacaklarını umar. Simone ise, Konukevi'nde çalışanların yurttaşlık görevlerinden kendilerini soyutlamamaları için çalışır. Bu sahnenin sonunda, Patron, tuğla harmanında sakladığı 'karaborsa' benzini anımsar. Benzin pompasını kırmalarını ve depo ağzını da betonlamalarını emreder. Başkan benzinin yakılmasını önerir, o buna itiraz eder ve Fransız ordusu gelince bu benzini onların kullanabileceğini söyler. Bir radyo haberi Patron'un umudunu arttırır. Güneyden gelecek büyük bir ordu düşmanı tepeleyecektir. "Fransızlar, geniş Fransa toprakları pahasına gümrük vermeyin Kentlerinizi savunun, köylerinizi kale yapın, boyun eğmeyin!" Bu sahne Simon e'nin kovulmasıyla sona erer.

5. Sahnede (*Yangın*), Belleire (Bellair) adlı Kaptan, "Alman Genel Kurmayındaki subaylarla dürüstçe bir işbirliği yapıldığı takdirde, Fransa bu korkunç felaketten kurtulabilir. Paris'te komünistler kudurmuşlar, burada da dün kötü şeyler oldu, ama resmi makamlar tarafından üstü örtüldü" saptamasını yapar. Düş sahnesi, 6. Sahnenin (*İhanet*) bitiminde yer alır. Kaptan yangını kimin çıkardığını bildirmek üzere doğrudan mahkemeye gider. Bu sahnede, Bordeaux'dan dönen ve kundaklamayı Simone'nin yaptığını öğrenen Patron'un tavrının ne olacağı sorusu yanıtlanır: "Patron kızı ele verecek mi?"

İlk taslakta final sahnesi konusunda Brecht ile Feuchtwanger'in karşılaştığı zorluklar *Çalışma Güncesi*'nde belirtilmiştir (5 Ocak 1943). "*Yargı*" başlıklı 8. Sahne (son metinde "*Mahkeme*") için farklı iki metin düşünülmüştür. Birincisinde, Simone, Almanlar tarafından Fransız makamlarına teslim edilir. Davayı, Simone'nin yangını çıkarmasının nedenlerini araştıran Başkan yürütür. "Sen sabotaj iddiasıyla sanık durumundasın, bunun cezası kurşuna dizilmektir. Ancak resmi makamlar bu sabotajı senin yapıp yapmadığın konusunda kuşkudadırlar." Père Gustave ile yaralı er, Simone'yi bu suçlamadan kurtarmak için onun lehine tanıklık yaparlar. Maurice ise, bu soruşturmanın altındaki esas nedenleri bildiği için, Almanlarla işbirliği yolunu kapamaya çalışır. Madam Mère, davacı durumundadır; Simone'nin eylemini "alçakça bir öç duygusuyla" yaptığını belirtir. Personelin bulunmadığı bir sırada onu suçlar. Sonunda, "eğitilmesi ve disipline alınması" için, Simone, bir rahibeye teslim edilerek Sainte-Ursula Manastırına gönderilir.

Tamamlanmamış olan final sahnesinin ikinci metninde, dava, Alman yüzbaşının da hazır bulunduğu duruşmada, Başkan tara-

fından Konukevi'nde yürütülür ve personelin tanıklıklarına başvurulur. Almanlarla işbirliği yapma fırsatını elde etmek için, sabotaj, öç duygusuyla gerçekleştirilmiş özel bir eylem olarak gösterilir.

> MAURICE Siz de gördünüz, dün bu işi yapanın bir çocuk olduğunu öğrenince birden canı sıkıldı. Belediye önünde halka çorba dağıtan bir çocuğun kurşuna dizmeleri, politikaları için kötü bir başlangıç olur. Dün gece Kaptan onunla yemek yedi. Neler konuştuklarını adım gibi biliyorum.
>
> *(Değişerek bir Yüzbaşı'yı, bir Kaptan'ı oynar.)*

"O çocuğu vurmak çok kötü olur." - "O zaman biz de bundan sonraki iki yıl için barışçıl bir işbirliği yapar bacaları tüttürürüz, Yüzbaşım." - "Ne önerirsiniz?" - "İşbirliği, aziz dostum. Bu işi bize bırakın." - "Ve yarın sabah da su deposu havaya uçsun, öyle mi? Bayım, her saat başı radyodan anons ediyoruz, Fransız halkı bizi kucaklasın, bize düşman gibi davranmasın diye!" - "Yüzbaşım, bu işi yapanın bunu Almanlara karşı yaptığını kim söyledi ki?" - "Demek öyle... anlıyorum. Onun bunu şey için yaptığını kanıtlayacağınızı söylüyorsunuz (...)"

İşte böylece, karar çok önceden alınmış oldu, anladınız mı? Patron, Simone'nin eylemini "çocukça bir oyun" olarak değerlendirir. O, Simone'yi ele vermekle suçlanır. Yaralı erin kolunu, tehdit eder biçimde sıkarken, birden büyük bir kavga olur. Almanlar kendilerini çekerler, iki Fransız polisi gelir. Kovuşturma insiyatifi şimdi Madam Mère ile Kaptan'ın eline geçmiştir. Konukevi çalışanları kendilerine yapılan baskıya karşı koymazlar ve ayrılırlar.

> YARALI ER *(Boğuk bir sesle)* Sakın unutmayın, Mösyö Henri, günü gelecek, Simone'nin hesabını sizden soracağız.

Bu sahnenin daha ilerki bölümünde de, Simone'nin Madam Mère tarafından sorgulanması büyük ölçüde esas metindeki gibidir. İkinci metnin finali, Madam'ın, "Demek Almanlara karşı. Almanların oradaki benzini alacaklarını sana kim söyledi?" sözünde kalmıştır. Büyük bir olasılıkla, Ekim 1942 ile Şubat 1943 arasında yazılmış olan öykünün bir düzyazı çalışmasında final sahnesinin (bkz. *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü) başka bir varyantı daha olduğu izlenir. Bu metinde de, Almanlar, "olayı başka bir yola kanalize etmek isteyen" Fransızlarla, kendilerine yarar sağlayacak bir işbirliğine razı olurlar. Fransız mahkemesi, Simone'nin bir ıslahevine konulması kararıyla son bulur. "Halk bu duruma şaşırmamalı. Patron, Konukevi'ne döndüğünde, yanında çalıştırdıklarının gitmiş olduklarını gördü. Simone yargılanıp götürüldükten sonra. St. Martin bombalarla sarsıldı. İngiliz pilotları savaşı sürdürüyorlar. (...) Pilotları, Simone'nin kardeşi André, yani Melek gönderdi."

Simone Machard'in Düşleri. Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger Tarafından Sekiz Sahnelik Oyun başlıklı ikinci taslak metinde, Feuchtwanger'in bir dizi düzeltmesi yer alır. Bu metin, onun elinden ve onun dikte ettirdiği biçimiyle ortaya çıkmış ve büyük bir olasılıkla ilk 1955 yazında Brecht'in eline geçmiştir. Oyunun sekiz sahnesinin başlıkları yoktur, düş sahneleri tarihlendirilmemiştir. (Bu metin, oyun için sadece bir ön açıklama niteliğindedir.). Bu metinde Simone, kitabı bir bayan öğretmenden alır. André ile Melek arasındaki ilişki ilk bu metinde izlenir. Evsizler (göçmenler) sahne üzerindedirler. Üçüncü Sahnenin sonunda Başkan benzinin ortadan kaldırılmasını bekler. Alman ordularının Tours'dan güneye doğru ilerlemelerinden önce, Patron, annesine benzinin ne zaman yok edilmesi gerektiğini sorar. Bu sahnenin sonu temel metindeki gibidir.

Temel gestus'u iskambil oyununa dönüşmüş olan yeni bir varyantta düş sahnesi yer alır. Düş sahnesinde, Madam Machard'ın, "Mösyö Machard'ı sıcak patates gibi bir kenara attılar" ve asker Georges'un, "Başkan cesareti yüzünden korku içinde" sözleri mekanik bir biçimde yinelenir. Patron, Bakire'nin savaşına öfkelenmiş görünür. Şaraplarını satmasını barış için gerekli bulan Kaptan'ın sözlerine kaygılanan Başkan, Jan Dark'ı bu işin dışında tutmak için ona yardıma koşar. Jan Dark'ı gerçekten destekleyip desteklemediğini ve kızın babasına belediyede bir iş verip vermediğini soran Patron'a da şu yanıtı verir: "Hayır. Cehennem ol." Düş sahnesinin bu varyantında Ana Kraliçe Isabeau ile Alman Yüzbaşı görünmezler. Birinci taslaktan uzaklaşmış olan bu Altıncı Sahne, düş sahnesinden sonra da sürdürülmüştür. Simone düşünde, Fransızların tehdit oluşturan ihanetinin bilincine varır:

> *(Simone ayağa kalkar. Tüm bedeni titremektedir. Ağlar.)*
>
> ROBERT Nesi var bunun?
>
> *(Georges ve Madam Machard ile ona yaklaşırlar.)*
>
> GEORGES Kendine gel, Simone, gözlerin açık, hayal görüyorsun.
>
> SIMONE Gitmeliyim. Hemen. Gitmem gerek.

MAURICE (*Gelir, oradakilere*) Ona ne oldu?
GEORGES Tuğla harmanı konusunda bir şey biliyor musun?
MAURICE Evet, elbette. Bana hemen anlattılar.
GEORGES Bütün gün bir şeyi yoktu. Birden ağlamaya başladı.
SIMONE Çok korkuyorum. Korkunç bir şey yapmayı planlamıştım. Özür dilerim, Maurice. Günaydın, Maurice. Merak etme, bir şey yok.

Simone, yine de, az sonra Patron'unun güvenini kazanır: "Beni ele vermeyecek." Kaçmaktan vazgeçer ve Patronu tarafından tutuklanır.

Başkan, mahkemede yargıç olarak değil, savunma avukatı olarak yer alır. Sekizinci Sahne, ilk metnin ikinci varyantının finaline bağlanmıştır. Bu sahnede çalışanların karşı tavırları öne çıkarılmıştır. Madame Mère ile oyunda Honoré Fetain adındaki Kaptan, mahkemeyi istedikleri sonuca ulaştırdıktan sonra, Simone'nin Tours'daki ıslahevine konulmasını sağlarlar. Konukevi çalışanları birleşip işi bırakırlar. Bu metinde, son sözü Georges söyler: "Sakın unutmayın, Mösyö Henri, günü gelecek, Simone'nin hesabını sizden soracağız."

Simone Machard'ın Düşleri/(Simone Sesler Duyuyor)/ (Jan Dark Vichy'de)/ (Jan Dark'ın Geceleri). Bertolt Brecht ve Lion Feuchtwanger Tarafından İki Bölümlük Oyun başlığını taşıyan üçüncü taslak metin, ince turuncu bir kâğıda, harfleri yabancı bir daktiloyla yazılmıştır; bunun Feuchtwanger tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu metin üzerinde çok sayıda düzeltme Brecht'in el yazısıyla yapılmıştır. Oyunun başlığında gösterilen bölümler yoktur; oyun belirtildiği gibi sekiz sahneyi kapsamaktadır. Bu metin temel metne çok yakındır. İlk sahnede kitabın çelişkili rolü daha belirgin bir duruma getirilmiştir. Eisler'in eleştirisi kapsamında Simone, burada yurtsever duygularının kurbanı olmaktan ötede, daha güçlüdür. Kitap ona işveren, yani Patron tarafından verilmiştir. Düş sahnesi için özel bir düş konuşması geliştirilmiştir. Son iki sahne birbirinden biraz uzak iki varyantı içermektedir.

Simone Machard'ın Düşleri adındaki son metin, Brecht'in el yazısıyla "*İkinci Versiyon 1946*" diye işaretlenmiştir

Başlıklı dört sahneye bölünmüştür. Bunların 1., 2. ve 4. Sahneleri sonuna düş sahneleri konulmuştur. 3. Sahne, iki bölüme ayrılmıştır; bunların ilki düş sahnesini de içerir. Bu, Brecht'in sayısız düzeltme içeren metinde önemli ölçüde ikinci ve üçüncü metne başvurulmuştur. Zaman zaman da birinci metnin bazı yerleri kullanılmıştır.

Birçok kısa ekleme ile oyunun politik sorunsalı daha belirgin bir duruma getirilmiştir: Her şeyden önce, savaş ile sınıf çatışmasının çelişkili bağlantısında Simone'nin yurtsever tavrı değerlendirilmiştir. İlk sahnede (*Kitap*) karaborsa benzin üzerinde konuşulur. İkinci Sahne (*El Sıkışma*) ilk kez evsizlerin tehdit edici kargaşasını sözkonusu eder. Düş sahnesi, Sahne 3a'ya (*Yangın*) bağlantılı olarak yeni biçimde ele alınmış ve kundaklama eylemine bir ön hazırlık yapılmıştır. Böylece, kundaklamaya ilişkin olarak Patron'un Simone'yi ele verişindeki gerilim azaltılmıştır. Melek'in son sahnede görünmesi ilk bu metindedir. Etkin bir karşı koymanın yeri değişmiştir: Çalışanlar, polisi de yanlarına çeken Alman ordusuna ve mal sahibi Fransızlara boyun eğerler. Etkin bir karşı koymayı Spor Salonunu kundaklayan evsizler (göçmenler) gerçekleştirir.

1946 Metni sonraki yıllarda bir kez daha ele alınmıştır. Bunlar, tarihi belli olmayan ufak tefek düzeltmelerdir (Fauche yerine Farouche, Başkanın adı olarak Chavez, dördüncü düş sahnesinin tarihi, 21 Haziran gibi). Düzeltmeler, "*İkinci Versiyon 1946*" metni üzerinde gösterilmiştir. Bu değişikliklerin Brecht tarafından yapıldığı ya da bunların onun tarafından onaylandığı konusunda bir kanıt yoktur.

Bu geride kalan dört metin için Brecht baskı izni vermemiştir. Brecht'in ölümünden sonra, ilk baskısı *Sinn und Form* adlı dergide (1956, Sayı 5/6) basılmış olan metin de sonuçta "*İkinci Versiyon 1946*" değildir. Bu kitapta yayınlanan oyun, en son düzeltmeleri içeren ve temel metin olarak kabul edilen versiyondur.

Bu baskıdaki metnin düzenlenmesine ait:

DİPNOTLAR

Daha önce metin üzerinde düzeltmeleri yapılmamış, bazı konuşmalardaki değişik biçimde yazılmış hitaplar (Georges yerine Asker Georges, Maurice ve Robert yerine, Şoför Maurice ve Şoför Robert gibi) bir birliğe sokulup bütünlenmiştir. Bu, Fransızca yer ve kişi adları için de geçerlidir.

1. (117,1) *Simone Machard'ın Düşleri*] Başlığının ardından alt başlık yer alır (1946 İkinci Versiyon).

2. (118,1) *Çalışmaya Katılan: Lion Feuchtwanger*] Ortak çalışma açıklaması sonradan eklenmiştir. Önceki taslak metinlerin tersine,

Lion Feuchtwanger ortak yazar ya da çalışan olarak bulunduğu halde, temel metinde adından hiç söz edilmemiştir,

3. (118,4-14) *Aksiyon (...) tutulmuştur*] Temel metinde bunu rol dağılımı izler.

4. (118,17) *Kişiler*] Rol dağılımı bu metinde yeniden düzenlenmiştir. Albayın, Alman yüzbaşının Mösyö Machard ile Thérèse'in düş kişilikleri dahil edilmiştir,

5. (124,9) *Frank*] Brecht'in temel metninde "Fr." olarak geçmektedir.

6. (127,38) *Fetain*] Temel metinde: "Petain".

7. (128, 12) *Chavez*] Temel metinde "*Duclos*". Önceki taslaklarda adı Belediye Başkanı Duclos. Bu ad temel metinde baştan sona değiştirilmemiştir.

8. (129,35) *Yüzbaşı*] Almanca metinde: *Capitaine*. Temel metinde: *Kapitäns*.

9. (134,39) *Simone*] Temel metinde "*Johanna*" (Jan Dark).

10. (137,18) *kahvaltı*] Temel metinde burada bulunan "Garajda bir motosiklet durur," açıklamasının üstü çizilmiştir.

11. (140,36) *Patron*] Temel metinde konuşanın adı gösterilmemiştir.

12. (144,29) *Madame Soupeau*] Temel metinde: "Madam Mère".

13. (152,26) a.] Temel metinde: «1.»

14. (160,24) b.] Temel metinde: «2.»

15. (164,18) a.] Temel metinde: «1.»

16. (170,20) b.] Temel metinde :«2.»

17. (171,23) *çocuk şakası!*] Temel metinde ünlem işareti yoktur.

18. (173,6) *Frank*] Temel metinde: "frs.".

19. (176,1) *Yüzleri asık kadınlar*] Temel metinde: "yüzleri asık kadın."

20. (177,3) *Polislere*] Temel metinde: "Polisler."

21. (179,3) *Düş Sahnesinin önceki varyantı*] bkz. *Metin Yazımı* Bölümü.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Simone Machard'ın Düşleri'nin dünya prömiyeri 8 Mart 1957'de, Frankfurt-Main'da, Şehir Tiyatrolarında yapıldı. Oyunu, Hanns Eisler'in müziği ile tiyatronun sanat yönetmeni Harry Buckwitz sahneledi, dekor ve giysi tasarımlarını da Teo Otto yaptı. Başrolü, Ruth

Berlau'nun Doğu Berlin'de keşfettiği onbir yaşındaki Dorothea Jecht oynadı. Sahneleniş beğenildi ve seyircinin desteğini aldı. Alkışlar, daha çok, başrol oyuncusunun başarısı içindi. Birçok tiyatro eleştirmeni, metne sıkı sıkıya bağlı kalan sahnelenişi vasat buldu: Bir dizi "sevimli reji buluşları olan" bir "taşra emeği" olarak değerlendikleri bu çalışmanın tümünü ise beğenmediler. Dekorda, oyun alanının ön planı gerçekçi bir anlayışla hazırlanmıştı. "Arka plan ise Melek (oldukça cüretkâr bir görünüş: altın yaldızlı kanatlar, askeri kaput, gaz maskesi, yüzsüz, altın rengi bir kafa, gümüş kolluklar) ortaya çıkmadan önce dışavurumcu bir atmosfer yeğ tutulmuştu: Yanıp kül olmuş harabeler, Katedral, yırtılmış bayraklar, sancaklar, top namluları." (Siegfried Melchinger, *Stuttgarter Zeitung*, 11 Mart 1957.)

Eleştirmenlerin çoğu, bu tamamlanmamış ve Brecht tarafından sahnede denenmemiş oyunun, onun başarılı oyunları arasında sayılmayacağının altını çizmişlerdir. Dikkati çeken bir husus da, bu oyunun çağdaş sahne üstü gösterilerinin anlaşılmamasıdır. "Brecht'in bundan sonraki tüm oyunlarında en azından toplumsal öğretileri kapsayan ve iyiyi gösteren bir çağdaşlık vardır. Burada, tarihsel bir model apolitik duruma getirilip bundan insani bir ders çıkarılmıştır. On yaşındaki Simone Machard bugünün, yeniden doğan Jan Dark'ıdır; Fransız direnişinin kahramanı olan bir simgedir." (Max Christian Feiler, *Münchner Merkur*, 11 Mart 1957.) Erich Lissner, "evrensel ahlak görüşünü içeren bir Manifesto"dan söz eder. (*Frankfurter Rundschau*, 11 Mart 1957.) Böyle bir düşünceyi düş sahnelerinin sağladığını Karl Heinz Ruppel şöyle formüle etmektedir: "Onbir yaşındaki küçücük bir kızın, kafasında çelik miğfer, onarılmış önlüğünün üstünde parlak bir göğüs zırhı ve yamanmış yün çoraplarını örten bembeyaz kaputuyla Fransa'nın kutsal kahramanı olmasında insanı en etkileyen şey nedir?" (*Süddeutsche Zeitung*, 12 Mart 1957).

Öte yanda, oyundaki kahramanlığın canlandırılışı ağır eleştiri almıştır. "Bu oyunda, Melek'in, 'Git ve yok et' buyruğu, ülkemizde onbeş yıl süreyle okul çocuklarını şeytani bir rejime hazırlayan kurt adamların ideolojisinden daha farklı bir şey değildir. (...) Bu oyunda, mutfak önlüğü giymiş küçük savaşçının seyirciyi etkileyen görünüşü düşünülecek olursa bu çok ürpertici ve dehşet vericidir." (Karl Heinz Ruppel, *Süddeutsche Zeitung*, Münih, 10 Mart 1957.) Bir kısım eleştirmenler de finalin nurani bir biçimde bitmesine çatmışlardır. Böyle bir final ve Simone/Jan Dark ile, Almanya'da artık hiç kimsenin yabancısı olmadığı bir "kahramanlık dalgası" yaratıldığı izlenimi

uyandırmaktadır. "Bu olamaz; ama böyle bir izlenim edindiğimizi söyleyebiliriz. Bunun en önemli nedeni, Simone'nin, 'ıslah' edilmek üzere manastıra götürülmesini içeren, Brecht'in yazdığı ilk finalde karar kılmamasıdır. Yazar, bir ikinci final yazmış, içinde evsiz göçmenlerin barındıkları Spor Salonunun (...) yine onlar tarafından yakılmasında Simone'yi örnek göstermiştir. Hem de nasıl? Proleter sağduyunun yasasıyla örtüşmeyen ve Brecht'in görüşüyle mücadele edilmeden kazanılan zafer, yani böyle bir güç gösterisi konusunda bilgelik, beceri ve anlayış nerde kaldı? İkinci final sorunludur, hem de büyük ölçüde." (Hans Schwab-Felisch, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 11 Mart 1957)

Eleştirilerin küçük, ama etkileyici bir bölümü de oyunun her iki finalinde kilisenin gösterilmesini kışkırtıcı bulduğundan, Harry Buckwitz kısa bir süre basının saldırısına uğramıştır: "Orada bulunan herkes, şiş göbekli, sırıtkan karikatürler halinde, tavuk etiyle geviş getirirken, küçük kızı ıslahevine göndermeye göz yumar. (...) Ve sonra onu götüren iki Ursula rahibesi görürüz; yüzleri, masumları ve insanlığı katleden cellatların yüzleridir." Hıristiyan *Sonntagsblatt* gazetesi şöyle sürdürür yazısını: "Frankfurt'taki dünya prömiyerinde, hoşgörünün kellesi uçurulmuştur. Bu yanlışlıklar ve karışıklıklar dünyasında Hıristiyanlığın ve kilisenin hâlâ bir misyonu olduğuna inanan bütün herkesin kafasını Bert Brecht (ve ortak yazar Lion Feuchtwanger) giyotinle uçurmuştur." (Paul Friedoich Weber, *Sonntagsblatt*, Hamburg, Sayı 11, 17 Mart 1957.)

Satır Açıklamaları

22. (118,7) *Konukevi*] İsviçre'de kullanılan yazım biçimi *Hôtellerie* (Frans.): Konukevi, Pansiyon. *Relais*: (Frans.) kaynağı, posta ulaşımında at değiştirilen durak.

23. (119,7f) *14 Haziran Akşamı*] 14 Haziran 1940'ta Paris Alman Orduları tarafından işgal edildi.

24. (120,8) *Pardösü*] Staubmantel: Hafif yaz pardösüsü.

25. (120,23) *Azur kıyıları*] Côte D'Azur (Frans.): Mavi kıyı, Fransız Riviera'sı.

26. (120,26) *Pelerinler*] Bol, kolsuz ya da kol sokulacak yerleri olan üst giysiler; pelerinler burada Fransız askerleri ve üniformaları için söylenmiştir.

27. (120,27) *1000 Savaş uçağı*] Fransızların savaşı yönetmeleri bugün yeniden değerlendirilmektedir. Polonya'da olduğu gibi, Alman Hava Kuvvetleri karşı tarafın uçaklarının büyük bir bölümünü daha yerdeyken tahrip etmişlerdi (Bkz. André Maurois, *Fransa'nın Trajedisi* /Die Tragödie Frankreichs, Zürich 1941, S. 104-106).

28. (120,29) *müstahkem mevki*] Fransa'nın doğu sınırını boydan boya kaplayan, 1929'da yapımına başlanıp 1936'da tamamlanan Majino Hattı kastedilmiştir. Bu korunaktaki yerin dibine inen 5 katlı otel için Fransız asalak rant sermayedarları, "Kuş Srauss kendini 5 kat yerin dibinde saklamış!" demişlerdir. (*Ç. Güncesi*, 28 Haziran 1940)- (Bkz. André Maurois, *Fransa'nın Trajedisi*, S. 36f, 41-3, 85)

29. (120,36-8) *Savaş Bakanının metresi ... Başbakanın metresi*] André Maurois, bazı aristokrat kadın dostların Başbakan Paul Reynaud ile Savaş Bakanı Edouard Daladier üzerinde büyük etkileri olduğunu yazar. Her ikisi de Fransız politikasını yürüten Savaş Bakanlar Kurulu üyeleriydiler. (Maurois, *Fransa'nın Trajedisi*, S. 58-60; ayrıca karş. DN. 48)

30. (121,2) *Tanklar*] Almancadaki *'Panzer'* sözcüğü yerine kullanılmıştır. Alman birlikleri Fransız yakıt rezervlerini ele geçirdikleri için, 1940 yazında kritik duruma gelmiş olan lojistik sorunlar bir dereceye kadar hafiflemiştir. Bkz. Brecht'in Not'u: "Zırhlı araçlar, benzini düşman cephesinin arkasında, cadde üzerindeki yakıt istasyonlarından buldular." (*Ç. Güncesi*, 30 Haziran 1940.)

31. (121,9) *Belote*] Fransız iskambil oyunu.

32. (121,11) *Yüzbaşı*] Almanca metinde, *Capitaine:* (Frans.) Askeri rütbe, yüzbaşı

33. (121,11) *Akın akın göçmenler*] (Bkz, André Maurois, *Fransa'nın Tragedyası*, Zürich 1941, S. 198): "Askerlerin görevlerini en iyi şekilde yapmalarına engel olan ikinci neden de göçmen sorunuydu. Kişi, bu sel gibi akarak gelen insanları; bu Fransa yollarını bir hortum fırtınası gibi allak bullak eden göçmenleri bizzat yaşamadı mı, ne kadar dehşet verici olduğunu kesinlikle tahmin edemez."

34. (121,23-7) *Sivillerin ... bir arada yürümez*] Bkz. *Göçmenler Üzerine* (*B. Brecht Werk*/Brecht Bütün Eserleri, Suhrkamp Yayınevi, Cilt 18) adlı yazıda aynı tema benzer biçimde ele alınmıştır.

35. (121,35f) *Orleans Bakiresi*] 8 Mayıs 1429 tarihinde İngilizler tarafından işgal edilmiş kenti kurtarmaya katılan Jan Dark, aynı zamanda Orleans Bakiresi ya da Orleanslı Bakire olarak da anılır.

36. (121,39) *Patron*] Almanca baskıda da "patron" olarak

geçmektedir. (Frans.) İşveren, iş sahibi.

37. (122,1f) *Orleans Bakiresi... taç giydirdi*] 1429 yılının Mayıs ayında Orleans kurtarıldıktan sonra, Fransızlar Jan Dark'ın da katılmasıyla İngilizlerin işgali altındaki Burgonya'yı almak için Loire'a yürüdüler. 17 Haziran 1429'da Kral VII. Karl, Reims'da Fransa Kralı olarak taç giydi.

38. (122,11) *Gironde*] Güneybatı Fransa'da Garonne ile Dordogne ırmaklarının arasındaki toprak parçası.

39. (122,16) *Senin*] Simone, bu konuşma dışında Asker George'a 'siz' diye hitap eder.

40. (122,16) *Saint-Denis*] Diyonizos adıyla anılan ve Paris'in kuzeyine düşen kent ve manastır. Kral ve Kraliyet mensupları Saint-Denis manastırında saklandılar; Jan Dark kutsanmış kılıçla zırhı burada armağan olarak aldı.

41. (122,26) *Boule*] Bir Fransız top oyunu.

42. (122,28) *İstilkâncılar*] Askerler için kullanılmıştır; siper kazanlar. Bugün öncü birlikler.

43. (122,34-6) *Kitapta... buyruğu*] Jan Dark 13 yaşından başlayarak onu "Aziz" olarak kabul eden çeşitli meleklerin sesini duymuştur. Sesler ona Fransa Kralına gitmesini, işgal altındaki Orleans'ı kurtarmasını ve Reims'da krala taç giydirmesini buyurmuşlardır. Jan, İngiliz Kralı'na yazdığı bir mektupta şöyle demiştir: "Fransa'da ele geçirdiğiniz bütün bu güzel kentlerin anahtarlarını Cennetin Kralı, Tanrı tarafından görevlendirilen Bakire'ye geri verin! (...) Bunu yapmazsanız, bilin ki, siz isteseniz de istemesiniz de, ben bir savaşçı olarak Fransa'daki tüm askerlerinizle çarpışarak onları buralardan sürüp kovacağım. Bu sözlerimi duymazlıktan gelirseniz, o zaman tümünü öldürteceğim." (*Jan Dark: Mahkemesi ve Temize Çıkması Hakkındaki Belgeler*, 1431-1456/Dokumente ihrer Verurteilung und Rechtvertigung 1431-1456; çev. ve derleyen Ruth Schirmer-Imhoff, Köln 1956, S.61).

44. (123,17) *Ordövr*] Almanca metinde, *Horsd'ouvres:* (Frans.) Yemekten önce ve arada yenen, soğuk veya sıcak yiyecekler.

45. (124, 8) *Chablis*] Adını, Burgonya'nın bir şarap kasabasından alan beyaz şarap.

46. (124,30) *Belediye*] Almanca metinde: *Mairie,* (Frans.) Belediye.

47. (125,6 f) *Seine'den Loire'a kadar uzun bir yol*] Almanlar, Paris'i aldıktan sonra Loire'a doğru saldırıya geçtiler ve 15 Haziran 1940'ta burayı da ele geçirdiler.

48. (125,26) *başbakan*] Burada, 21 Mart'tan 16 Haziran 1940'a kadar başbakanlık makamında bulunan ve Almanlarla bir ateşkes antlaşmasına karşı olan Paul Reynaud'nun radyodan halka yaptığı konuşmalara gönderme yapılmıştır.

49. (126,26) *Seyahat rehberindeki iki yıldız*] J. Murray adlı bir İngiliz, 1836 yılında bugün oteller için kullanılan yıldız değerlendirme sistemini, özellik taşıyan görülecek yerler için getirmiştir. Otuzlu yıllardan beri yıldızla değerlendirme oteller ve pansiyonlar için de kullanılmaya başlanmıştır.

50. (127,3) *Ciğer ezmesi*] Almanca metinde, *Foie gras:* (Frans.) Ciğer ezmesi.

51. (127,4f) *Martell 84 konyak*] Cognac Bölgesinde üretilen Fransız konyağı; burada 1884 ürünü kastedilmektedir.

52. (127,27) *Stuka uçaklarından korktuğunu*] Çeşitli silahlar ve bombalarla donanımlı bu Junker (Ju) 87 tipi Alman avcı uçakları yollara diklemesine pike yapabilen ve kaçanları kolayca avlayarak büyük kayıplar verdiren uçaklardı. Korku veren şeylerden biri, pilotların kulakları sağır edici sirenlerini açarak pike yapmalarıydı.

53. (127,38) *Yüzbaşı Fetain*] Başbakan Paul Reynaud tarafından selefi olarak seçilen ve 16 Haziran 1940'ta bu makama getirilen Mareşal Henri Philipp Pétain'e gönderme yapılmıştır. Pétain, Almanlarla işbirliği yapan Fransız Vichy Hükümetinin hemen bir simgesi olmuştur. Bkz. başka bir yerde formüllendirdiği değerlendirmesi (*Ç. Güncesi*, 6 Temmuz 1940).

54. (127,39) *Bourdeux (Bordo)*] Atlantik kıyılarındaki güney Fransa'da bulunan bu kent, 14 Haziran 1940'ta, Alman ordularından kaçan Fransızların kurduğu hükümetin merkezi olmuştur.

55. (128,8) *Mavi karartma farları*] Hava akınlarına karşı otomobilin farlarının, stop lambalarının havadan görünmemesi için mavi camla örtülmüş olduğu kastedilmektedir.

56. (128,14 f) *Belediye Başkanı*] Almanca metinde, *Monsieur le Maire*: (Frans.) Belediye Başkanı.

57. (128 33f) *Almanlar Loire'da*] Bkz. DN. 47.

58. (129,7) *Tours*] Loire Irmağı kıyısında, Fransa'nın ortasında bir kent.

59. (130,29f) *Fransa'yı ancak bir mucize kurtarır*] Başbakan Paul Reynaud, 22 Mayıs 1940'ta Senato'da yaptığı konuşmada, "Bana, Fransa'yı kurtaralım dediklerinde, bir mucizenin gerektiğini biliyo-

rum; ben de şöyle yanıtlayayım: Fransa'ya inandığım için mucizeye de inanıyorum," demiştir. (*Archiv der Gegenwart*, Viyana, 21 Mayıs 1940, S. 4545.)

60. (131,1) *İlk Düşü*] Meleklerin sesi Jan'a, Fransa'ya gidip tehlikede olan veliaht (VII.) Karl'a yardım etmesini buyurduktan sonra, o, 1428 yılının Aralık ayında 500 kilometre yol yaparak Chinon'a varır ve Karl ile buluşur. Bu yolculukta onu altı kişi korumuştur. Bkz. DN. 65.

61. (131,11) *Melek*] Melek, Aleksandrin denilen klasik Fransız nazmıyla konuşur. Brecht, *Çalışma Güncesi*'nin 2 Aralık 1942 tarihli notunda bu parçanın dili için şöyle demiştir: "(...) biçem öğelerine, yazınsal tonlara ihtiyacım var. Romanesk sesler getirmeli, yüceltilmiş bir dil olmalı ve tat vererek akmalı; bu bölüm bunu gerektiriyor, tiyatroda isteklerin yerini etnografik doğruluk alır."

62. (132,1) *çok genç ve sıskasın*] Almanca metinde, *Latter huckte den Weck*. Bir deyim. Brecht'in 1943 Mayıs sonu, Haziran başı, üçüncü taslakta ilk kez ele aldığı bu düş sahnesi üzerine Feuchtwanger, Brecht'in ölümünden sonra şunları yazmıştır: "Düşsel konuşma konusunda o bunu hep reji açısından değerlendiriyordu. Düşsel konuşma, aslında metne ilişkin bir şey değildi, ama aksiyon için temel olan hiçbir şey de bu düş sahnesinde ifade edilmedi. Bu konuşma, seyirciye, sadece gerçekte değil, düşte geçtiğini belirtecek araçlardan biriydi." (Lion Feuchtwanger'in Elizabeth Hauptmann üzerine yazdığı yazı, 13 Şubat 1957: *Elizabeth-Hauptmann Belgeliği*)

63. (132,8) *Miğfer ve kılıç*] Jan, duyduğu seslerden, Sainte-Cathérine de Fierbois Katedrali'nde kendisi için hazır bekleyen bir kılıç olduğunu öğrenir. Tour'da tam donanımlı beyaz bir zırh edinir.

64. (132,26) *Saint-Nazaire*] Fransa'nın Atlantik kıyılarında askeri açıdan stratejik bir yer. Diğer taslaklarda burası, "St. Omer" ya da "Rocamer" olarak geçer.

65. (132,37) *Korumalar*] Jan Dark'ın yanında sürekli koruyucuları vardı; Jean de Metz'in yanı sıra Bertrand de Poulengy, aynı zamanda kraliyet başteşrifatçısı Jean d'Aulon ve kardeşleri Pierre ile Jean, ona Chinon'a kadar eşlik etmişlerdi.

66. (133,21) *İşçi de usturmaça olup gemiyi rıhtıma çarpmaktan korusun*] Bkz. Karl Marx ve Friedrich Engels, Komünist Partisi Manifestosu (Londra 1848): "Tüm ülkelerin proleterleri, birleşin!" Bkz. DN. 62.

67. (134,9f) *İşte kralımız VII. Karl*] Jan ile veliaht arasındaki bu "tanışma sahnesi" tarihsel olarak da doğrudur: Duyduğu seslerin yardımıyla Jan o zamana kadar tanımadığı (VII.) Karl'ı, Chinon'da yapılan ve 300 soylunun katıldığı bir törende tanır. Bkz. Friedrich Schiller, *Orleans Bakiresi* (Die Jungfrau von Orleans 1801, I, 10) ve *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı*, 3. Sahne.

68. (134, 30-33) *Mareşal ... Başkomutan ... Alırcıbaşı*] Bu saray mensubu kişiler Jan Dark belgelerinde yer alır.

Mareşal La Hire, savaşanlardan biridir; İngilizlerle olan savaşta tökezlemiş, Orleans'a yapılan saldırıya komuta etmiştir. Başkomutan (Connétable: Frans. Ahırcıbaşı, Kralın sarayında askeri büronun başı) Richmond Kontu Artus de Bretagne kralın gözünden düştüğü halde, Karl'ın ordusunun başına geçmiştir. 1455'te Jan Dark'ın annesinden özür dileme yolunu açan, Kraliyet Ahırcıbaşısı Gobert Thibault, rehabitilasyon davasında tanık olarak ifade vermiştir. Bu itibarı geri verme işlemi, bir yıl sonra 1431 davasının düşmesiyle tamamlanmıştır.

69. (134,36) *Zayıf biriyim diye*] Ana Kraliçe Isabeau, Troyes Sözleşmesi (1420) ile ruh hastası kocası VI. Karl'ın oğlunu piç ilan edip mirasından yoksun bıraktığını öğrenir. IV. Karl'ın ölümünden sonra İngilizler, Karl'ın ve Isabeau'nun torunu, henüz bir yaşına bile girmemiş olan VI. Henri'nin Fransa Kralı olmasını isterler. Birçok Fransız Prensi de, mirastan yoksun bırakılan (VII.) Karl'a karşıdırlar. Jan, 1429'un başlarında Chinon'a geldiğinde, Karl taht üzerinde hak iddia edemediği ve özellikle de Fransa'da tartışmalı bir durumu olan Burgonya Dükü'nün (bkz. DN. 73) düşüşünden sonra her zamankinden daha kötü ve zayıf durumdadır. İngilizler, Fransa tahtı üzerindeki isteklerini gerçekleştirmek için Loire'a girerler ve 1428'de Orléans'ı kuşatmaya başlarlar. Zayıf ve korku içinde olan Karl, tamamen danışmanlarına bağımlı kalır.

70. (135,2) *Metelik*] Almanca metinde, *Sou:* Fransız parası, beş santim (*Centimes*).

71. (135,10) *Aristokratlar krala*] Bkz. DN. 69 ve DN. 73.

72. (135,22) *Karavana*] Almanca metinde, *Menage*: (Frans.) Ev yönetimi; askerlikte eratın iaşesi.

73. (135,25) *Burgonya Dükü*] Burgonya Dükü İyi Yürekli Philipp, 1419'da İngilizlere sığınmış ve durumu konusunda Fransa Kralını uzun bir süre belirsizlik içinde bırakmıştır. Bkz. 150, 14 ve 93.

74. (135,39-136,1) *Trampetçi*] Adolf Hitler'e gönderme. "Trampetçi", 1933'e kadar, (Almanya'da) bir sigara markasıydı (Sturm-Zigaretten

GmbH, Dresden); SA, SS ve Hitler gençliği ile askeriye için üretilirdi. Brecht bu adı Hitler'e yönelterek karakteristik bir savaş düzeni yürüyüşüne çevirmiştir. Trampetçi betimlemesi için bkz. Brecht, *Bütün Şiirleri*, Cilt 1'deki *Halk Düşmanı Şarkısı* (Das Lied vom Klassenfeind) ile *Schweyk*'taki *Danaların Marşı* (Kälbermarsch), (Brecht, *Bütün Oyunları*, Cilt 10, S. 55 ve oraya ait dipnot, DN 137, MitosBOYUT Yay. 1998).

75. (136,4) *Mareşal Kundakçı*] 27 Şubat 1933'te Berlin parlamento binasını kundaklatan Hermann Göring'e gönderme. (Bkz. örn. *Arturo Ui'nun Yükselişi*, Sahne 8).

76. (136,5) *Yedi üniformalı soytarı*] Hermann Göring'in gösterişli üniforma düşkünlüğüne gönderme. Bkz. *Savaş Elkitabı* (Kriegsfibel), Brecht, *Bütün Şiirleri* Cilt 2, MitosBOYUT Yay. İst., 1998.

77. (135,39-36,16) *Geliyorlar ... bir çöl bırakılmış*] Simone'nin düşü, 1938/1939 yıllarında, *Vizyonlardan* (*Steffin Derlemesi*; B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, Cilt 2, MitosBOYUT Yayınları,1998) başlığı altında başlanan düzyazı şiirleri anımsatır. Aynı zamanda bkz. *Hitler Rejiminin Korku ve Sefaleti* (Furcht und Elend des III. Reiches) adlı oyunun başındaki *Alman Ordu Gösterisi* ve daha sonra yazılmış olan "Brecht, *Bütün Şiirleri* Cilt 5"deki *Özgürlük ve Demokrasinin Anakronistik Yolu* (Der Anachronistische Zug oder Freiheit und Democracy). Tüm bu metinlerin ilk örneği Percy B. Shelley'in 1819'da yazdığı *Anarşinin Maskeli Oyunu* (The Masque of Anarchy) adlı şiirdir. Brecht bu şiirin bazı bölümlerini Almancaya çevirmiş ve 1938 Haziran'ında, *Gerçekçi Yazı Yazmanın Kapsamı ve Çeşitliliği* (Weite und Vielfalt der realistischen Schreibweise) başlığı altında toplamıştır. (Brecht, *Bütün Eserleri*/Brecht Werke, Cilt 22, Suhrkamp Yay. Frankfurt).

78. (136,24) *Isabeau*] Ana Kraliçe. Bavyera Wittelsbacher Hanedanından gelen bu kadın, İngilizlerden yana hareket etmiştir. Fransa tahtının İngilizlerce düzenlenmesini getiren 1420'deki Troyes Anlaşması'nın imzalanmasına o neden olmuştur. (Bkz. DN. 69)

79. (136,26-28) *Krallık tacı ... tacını*] VII. Karl, 7 Temmuz 1429'da Reims Katedralinde taç giydi. Jan, tören süresince, sancağıyla mihrabın yanında durdu. 1431'deki duruşmada, krallık tacı üzerine sorulduğunda tacın ona Tanrı tarafından bir melek ile iletildiğine yemin etmiştir "Taç, Kral'ın Fransa Krallığını koruyacağı anlamına gelir." (*Jan Dark. Mahkemesi ve Temize Çıkması Üzerine Belgeler 1431-1436*, çev. ve derl. Ruth Schirmer-Imhoff, Köln 1956, S. 83).

80. (136,30) *Tarok*] İtalya'dan kaynaklanan (*tarocco*) üç kişilik kart oyunu.

81. (136,32) *Dam üstünde saksağan*] Alm. *Okler greischt Burlapp.* Bkz. DN. 62. (Transpoze edilmiştir. ÇN.).

82 (137,5) *Üstü üç taşlı, taç saplı, tunç taç*] Alm. *Kauke rich Klakker dunk frier!* Bkz. DN. 62. (Transpoze edilmiştir. ÇN.)

83. (137,23f) *Alman tanklarının ... Loire girmesi*] İkinci Sahne, 15 Haziran 1940 olaylarını içerir. Bkz. DN. 47.

84. (138,35) *Motosiklete biner*] Temel alınan metinde sahne açıklaması (137,17-9) (üstü çizili) şöyledir: "Garajın önünde bir motosiklet durur."

85. (143,15) *Tufan*] Musa I; 6, 17 (Tevrat 1. Bölüm, Tekvin)

86. (145,19) *Pommard 1915*] Kırmızı şarap, burada 1915 yılı ürünü, adını Burgonya'daki bir yerden alır.

87. (147,24) *Abbéville*] Alman tanklarının 19 Mayıs 1940 günü girdikleri, Fransa'nın kuzeyinde, Manş kıyısına yakın Somme Bölgesinde stratejik açıdan önemli bir yer.

88. (149,17) *Orléans ile Reims*] Orléans kenti 8 Mayıs 1429'da düşmandan geri alınmıştır. 11-18 Haziran arası yapılan Loire Meydan Muharebesinden sonra, Reims kenti hiç direnmeden kapılarını krala açmıştır.

89. (150,11) *Vergiler*] Kral, Reims'da taç giydikten sonra, Jan Dark'ın ailesinin yaşadığı Domremy halkının tümünü süresiz olarak bütün vergi ve harçlardan muaf tuttuğunu ilan etti.

90. (150,14) *Paris*] Reims'daki taç giyme töreninden sonra Jan, Paris'i geri almak üzere, ikinci bir sefere çıkılması için krala baskı yapmaya başladı. Karl ise, İngilizlerle gizlice anlaşıp ateşkes önerisinde bulunan Burgonya Dükü'yle görüştü. Bu görüşmeler, kralın başarılı görünüşüne gölge düşürdü. 8 Eylül 1429'daki Paris'e ilk saldırı girişimi yenilgiyle sonuşlandı. Jan Dark'ın mucizevi gücüne olan inanç azalmaya başladı.

91. (150,27) *Fransa'nın Kurtarıcı Kızı*] Aralık 1429'da Jan Dark'a ailesiyle birlikte soyluluk ünvanı verildi.

92. (150,36f) *İngilizler savaşı henüz kazanmadılar*] İngilizler, taht üzerindeki isteklerini VII. Karl'ın taç giymesinden sonra da sürdürdüler. Savaş görüşmeleri ancak 1453'te son buldu.

93. (150,37) *Burgonyalılar yeni bir ordu topluyorlar*] Burgonya Dükü, Fransa Kralı ile yapılan ateşkes görüşmelerini fırsat bilip 1429 -1430 kışında kendi başına askeri harekâta girişti. Champagne'yi ve

Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi

Oise Irmağı kıyısındaki kentleri ele geçirmek istiyordu. Jan, Burgonya Dükü'nün ikili oynadığı konusunda kralı uyardı, ama başarılı olamadı. Bkz. DN. 90.

94. (151,3) *Sapasağlam Bordeaux'ya*] Bkz. DN. 54.

95. (152,1) *Melek*] Bkz. DN. 61. Bu yöneliş "yakılan toprakları"n propagandasını yapar; her şeyden önce vatanı işgal etmiş olan düşmanın yararlanacağı her şey yok edilmelidir. Karş. Ç. *Güncesi*, 19 Aralık 1941.

96. (152,3-17) *Kazananlar ... yıkın tüm otellerinizi!*] Bkz. Bay Keuner'in Öyküleri, *Baskıya Karşı Önlemler*; Keunos Öğretisi, *Galilei'nin Yaşamı* (1938/1939 metni).

97. (155,30) *hırslanmak*] Almanca metinde: *Echauffieren* (Fransızca)

98. (155,36) *kuzey varoşlar*] Almanca metinde, *Arrondissements:* (Fransızca) Kent varoşları ve civar köyler. Burada 1740'da Fransa'ya ithal edilen yönetsel bölge kastedilmiştir.

99. (156,21) *Madam Mère*] (Frans.) Büyük hanım. İlk yazmalarda Madame Soupeau, sonradan Madam Mère.

100. (157,34) *Zenginle zengin hemen birbirini buluyor*] "Benzer benzerini bulur" özdeyişinden türetilmiştir. Bkz. *Sivri Kafalar ve Yuvarlak Kafalar ya da Zengin Zengini Bulur* (Die Spitzköpfe und die Rundköpfe oder Reich und Reich gesellt sich gern) oyunu.

101. (158,6) *Hayal*] Burada Simone'nin daldığı hayal, 1429/1430 Jan Dark tarihine dayandığı kadar, 1940 yazındaki savaşla da ilişkilidir: Gizliden gizliye bir ateşkes anlaşması sağlamaya çalışan Burgonya Dükü, kralı ortada bırakırken, Jan Paris'e saldırır (bkz. DN. 90) ve daha başka askeri sorumluluklar alır. Mareşal Pétain 16 Haziran 1940'ta yeni bir hükümet kurarken, 17 Haziran gecesi Almanların direktifi ile ateşkes ilan eder; Fransız hükümeti ayrıca 20 Haziran'da da İtalyanlardan da silahlarını bırakmalarını rica eder.

102. (158,7) 20 Haziran] Bu tarih, dördüncü düş ile son sahnenin tarihiyle (18'i 19 Haziran'a bağlayan gece) çelişkilidir. Daktilo ile yazılan önceki iki metinde, zaman gösterilmemiştir. İlk taslakta 18 Haziran tarihi vardır. Brecht, büyük bir olasılıkla, son iki düş ile son sahneyi Alman-Fransız silahları bırakma görüşmelerine gönderme yapmak için sonradan tarihlemiştir. 20 haziran 1940'ta, Alman Genel Kurmayı Pétain Hükümetine görüşmeler için bir delegasyon göndermesini istemiştir. Görüşmeler, 21 Haziran'da, Compiègne yakınlarında yapılmıştır.

103. (158,11f) *Alman Yüzbaşı ... Madam Soupeau-Kraliçe Isabeau*] Temel alınan metinde, düş sahnesinde kimin hani rolü oynadığı gösterilmemiştir. Örneğin, 'Alman Yüzbaşı' için yalnızca 'İngiliz Komutan' denilmiş, 'Madam Soupeau' da 'Ana Kraliçe Isabeau' olarak yer almıştır.

104. (158,31) *10000 gümüş*] Kasım 1430 sonunda, Burgonya Dükü, Jan Dark'ı İngilizlere teslim etmek için 10000 Frank almıştır (Karş . DN. 110). Yahuda Iskaryot da, İsa'yı ele verdiği için Başkâhin'den ödül olarak 30 gümüş almıştı, Bkz. *Matta İncil'i*; 26,15.

105. (158,37) *Sinek valesi*] Almanca metinde, *trèfle* (Frans.): Yonca yaprağı. Fransız oyun kartlarında bir renk, haç da denir.

106. (159,38) *boktan*] Almanca metinde: *Merde* (Frans.) Bok, pislik.

107. (160,38) *Chartreuse*] Tarçın likörü (şartröz likörü), adını Fransız Alp'lerindeki La Grand Chartreuse Manastırından (Bruno tarikatı) alır. Likörü bu manastırdaki papazlar üretirler.

108. (160,39) *bira*] Almanca metinde, *Bock:* Alkol derecesi yüksek olan *Bockbier*'in kısaltılmışı. *'Bock blond', 'bock brune'* (Frans.), sarı ve siyah bira.

109. (161,24f) *düelloyu kabul ediyorum*] Almanca metinde:*Ich nehme die Handschuh auf* (Eldivenimi kaldırıyorum). Ortaçağ düello işareti: Dövüşü kabul ediyorum, anlamında.

110. (164,12) *Kızcağız kitabını iyi okumamış*] Simone, 'kitap'tan, Jan Dark'ın 23 Mayıs 1430'da, Fransız olmasına karşın düşmanla işbirliği yapan Burgonya Dükü'nün adamları tarafından yakalandığını ve daha sonra para karşılığı İngilizlere teslim edildiğini bilir, ama Patron onun yurtseverlik güvencesine inanmıştır. (Bkz. DN. 104).

111. (164,16) *Mahkeme*] Jan Dark aleyhine dava, 9 Ocak 1431 günü Rouen'de başladı. O tarihe dek Jan Dark İngilizlerin tutsağıydı. İngiliz Saray Meclisi, Beauvais Piskoposu'na "kızın batıl itikatlarını, yanlış bilgilerini ve yüce Tanrıya karşı işlediği diğer suçlarını" öğrenmesi için yetki verdi. Engizisyonun yasaları ile görülen bu ruhani davada 60'ın üstünde mahkeme üyesi (profesörler ve üst rütbeli rahipler) vardı. Mahkemenin karma kuruluşu ve İngilizlerin Rouen'de bulunmaları nedeniyle, bu Fransız mahkemesinin bağımsız olması kuşkuluydu. Jan Dark, 30 Mayıs 1431'de, suçu kanıtlanmış bir imansız olarak İngiliz askerleri tarafından Rouen'in Pazar Meydanına götürüldü ve orada halkın gözleri önünde yakıldı. Bkz. Brecht'in daha

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

sonraki çalışması *Anna Seghers. Rouenli Jeanne D'Ark'ın Davası 1431* (Anna Seghers. Der Prozess der Jeanne d'Arc zu Rouen 1431).

112. (164,20) *18'i 19 Haziran'a bağlayan gece*] Tarih için bkz. DN. 101 ve 102.

113. (164,34) *Kutsal bir yargı yeri*] Bkz. DN 111.

114. (165,22f) *Sopayı kafanda kıracaklar*] Ortaçağ mahkemelerinde, ölüm kararını ilan ederken suçlu görülenin kafasında sopa kırılır ve ayaklarının dibine atılırdı.

115. (165,29) *Dua kitabı*] Katolik papazların günlük dua görevi için hazırlanmış ve içinde ilahiler, kutsal kitaptan alıntılar, azizlerin öyküleri, kasideler bulunan dua kitabı.

116. (165,30f) *sehpa*] Üç ayak üzerine konulan bilicilik simgesi metal lenger: Antik Yunanistan'da Delfi ve Teb kentlerinde yapılan bilicilik törenlerinde kurban altlığı olarak kullanılırdı.

117. (165,34) *Beauvais Piskoposu*] Bkz. DN. 111.

118. (167,26) *Sadakatsiz Burgonya Dükü*] Bkz. DN. 73 ve 93.

119. (167,27) *Ebedi düşman*] İmparator Maximilian'ın 1513'te politik bir slogan haline gelen sözcüğü: Fransızlar Almanların "ebedi düşmanı"dır. Bu sözler, bağımsızlık savaşlarından Birinci Dünya Savaşına kadar süren, Fransa ile olan askeri çatışmalara ilişkin olarak söylenmiştir.

120. (167,30) *Otel sahibesi*] Almanca metinde, Hôteliére: (Frans.) Konukevi, Otel sahibesi.

121. (167,32f) *Alsace-Lorraine*] Almanya ile Fransa anasında uzanan demir maden ocaklarıyla tanınan ve 1870/1871 Sedan zaferiyle Alman İmparatorluğuna geçen bölge. Bu bölgeyi 1919'da Fransa geri almış, ancak Vichy Hükümetinin protestosuna rağmen, 1940 ile 1945 arası yeniden Almanya topraklarına katılmıştır.

122. (168,1-3) *Bu inançsız ... istiyorum*] Davalı Jan Dark'ın 28 Mart 1431 günü okunan dava dosyasının girişinde Bakire'nin, "Barışı bozucu ve engelleyici bir savaş çığırtkanı, (...) Tanrısal ve doğal düzen kadar kilise disiplinini reddeden, halkı ve prensleri ayaklandıran (...) Tanrısal yüceliği ve Tanrısal olanı hiçe sayan ve en azından inançsızlığı tehlikeli boyutlara varan" bir suçlu olarak itham edilmiş ve cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir. (*Jan Dark. Yargılanması ve Temize Çıkması Üzerine Belgeler 1431-1456*, çev. ve derl. Ruth Schirmer Imhoff, Köln 1956, S. 101).

123. (168,17) *melek*] Rouen'deki duruşmalarda Jan Dark'ın duyduğu sesler geniş bir biçimde soruşturulmuştur. Oyundaki sorgulama, davanın zabıtlarına uygun bir biçimde kurgulanmıştır. Davada Melek'in kıyafeti, görünüşü, sesi, konuşması ve ortaya çıkış biçimi üzerinde soru sorulmuştur. Örneğin, şunlar sorulmuştur: "Senin şu kutsal kişin bizim gibi mi giyinmişti?" (...) Sana görünen kutsal kişinin saçı var mıydı? (...) Saçları nasıldı, uzun muydu? (...) Başındaki altın halkadan başka ne vardı, yoksa başının üstünde başka bir şey mi vardı? (...) Senin kutsal Michael'in nasıl davranıyordu, görünüşü nasıldı, uzun mu kısa mı, ne giymişti?" (*Jan Dark. Yargılanması ve Temize Çıkması Üzerine Belgeler 1431-1456*, çev. ve derl. Ruth Schirmer Imhoff, Köln 1956, S. 53, 63, 64 ve 92).

124. (169,34-6) *Tanrı nerde ... ne dersin?*] Rouen'deki duruşmalarda, meleğin geldiği yer üzerinde ve Jan'ı gönderdiğine göre, Tanrı yolundan sapmış bir melek olabileceği üzerinde durulmuştur. Başka bir kuşku da, bu hayalin melek kılığına girmiş bir şeytan olabileceği varsayımı ile geliştirilmiştir. "Sesini duyduğunu söylediğin, sana görünen kişi bir melek miydi? Yoksa kesinlikle Tanrının elçisi miydi ya da bir azizin, bir kutsal kişinin sesi miydi? (...) Sana (tacı) getiren bu melek, yukardan mı geliyordu, aşağıdan mı? (...) Bu kötü görüntü ya da bu melek görünüşüne bürünmüş şeyi nasıl tanıyordun?" (*Jan Dark. Yargılanması ve Temize Çıkması Üzerine Belgeler 1431-1456*, çev. ve derl. Ruth Schirmer Imhoff, Köln 1956. S. 48, 83 ve 91.)

125. (170,21) *19 Haziran sabahı*] Bkz. DN. 101, 102 ve 112.

126. (170,22) *Yas gereği*] Fransız Hükümeti, ateşkesin başladığı 25 Haziran 1940 tarihini 'Ulusal Yas Günü' ilan etmiştir.

127. (170,26f) *Mareşal ... onurunu sarsmaz*] 25 Haziran 1940 günlü radyo haberinde Mareşal Pétain'in şu konuşması yayınlanmıştır: "İmzaladığımız şartlar ağırdır. (...) Ama en azından onurumuz kurtarılmıştır. (...) Yeni bir düzen başlıyor. Yakında herkes kendi evine dönecektir. Yaşamınız zorlaşacak. Böyle bir felakete uğrayan sizleri ağlamaklı sözlerle aldatacak değilim, ben yalandan nefret ederim. Bu topraklar yalan söylemez. Fransız toprakları yine sizindir." (*Archiv der Gegenwart*, Viyana, 25 Haziran 1940, S. 4596.)

128. (170,29-31) *Mareşal ... baba bellemeliymiş*] Pétain, 17 Haziran 1940'ta yaptığı radyo konuşmasında şöyle demiştir: "Hepiniz, şu anda başında benim bulunduğum bu hükümet için birleşin." *Nedenler ve Sonuçları. 1918 ve 1945 Alman Yenilgilerinden Almanya'nın Bugünkü Yeni Düzenine Kadar* (Ursachen und Folgen. Vom deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neu-

ordnung Deutschlands in der Gegenwart), yayına hazırlayan Herbert Michaelis ve Ernst Schraepler, 15. Cilt, Batı Berlin 1970, S. 316.]

129. (175,8f) *Sainte-Ursula Manastırından gelen disiplinci rahibeler*] 1535'te Angela Merici'nin kurduğu ve Aziz Ursula'nın adına açılmış olan, tanınmış Katolik mezhebi rahibelerin bulunduğu manastır. Rahibeler özellikle hasta ve yoksullara bakar, kızların eğitimi ve disiplini ile uğraşırlardı.

130. (175,18) *Mareşal'in söylevi*] Bkz. DN. 127.

131. (176,14) *kundakçı*] Almanca metinde: *Petroleuse* (Fr.) Eylemi için benzin ya da gaz kullanan kundakçı.

132. (179,3) *Düş salınesinin daha önceki varyantı*] Bkz. DN. 101 ve *Metin Yazımı* Bölümü.

133. (179,7) *18 Haziran*] Bkz. DN. 102.

134. (179,22) *Paris*] Bkz. DN. 90.

135. (180,7) *miğferin yüz siperi*] Bkz. Friedrich Schiller, *Orleans Bakiresi* (Die Jungfrau von Orléans, 1801, II, 9 ve III, 9).

136. (180,16) *Ebedi düşmanımız*] Bkz. DN. 119.

BRECHT'in YAZILARI NOTLARI

PUNTİLA AĞA ve UŞAĞI MATTİ

ARTURO Uİ'NİN YÜKSELİŞİ

SİMONE MACHARD'IN DÜŞLERİ

Türkçesi

Yılmaz Onay *(Puntila Ağa ve Uşağı Matti)*

Özdemir Nutku *(Arturo Ui'in Yükselişi - Simone Machard)*

"PUNTİLA AĞA ve UŞAĞI MATTİ" ÜSTÜNE

HALK OYUNU ÜSTÜNE NOTLAR[1]

Halk oyunu, alışıldığı üzere kaba ve önemsiz tiyatrodur ve bilgiç estetik ondan ya hiç söz etmez, ya da aşağılayarak ele alır. Aşağılarken onun zaten başka türlü olmasını da istemez, aynen belli rejimlerin kendi halklarını hep öyle görmek istemeleri gibi: Kaba ve önemsiz! Sulu gözlülükle pis espriler bolcadır burada, hödük ahlakı ve belden aşağı ucuzluk gırla gider. Kötüler cezasını bulur, iyiler evlenip kurtulur, çalışkanlar mirasa konar, tembeller ardından bakakalır. Halk oyunu yazarlarının tekniği, oldukça enternasyonaldir ve hemen hiç değişmez. Bu oyunlarda oynamak için, yalnızca yapmacık konuşabilmek ve sahnede eblehçe davranabilmek gerekir. O hep kaçınılan kalıplaşmış amatörlük burada yeter de artar bile. Büyük kentler halk oyunundan revüye geçmekle zamana uymuşlardır. Piyasa müziği halk türküsüne göre neyse, revü de halk oyununa göre öyledir, yalnız bu noktada halk oyununun hiçbir zaman halk türküsü gibi soylu olamadığını göz önünde tutmak gerek. Otuzlu yıllarda revü biçimine sanatsallık kazandırıldı. Alman Wangenheim[2], Danimarkalı Abell, Amerikalı Blitzstein[3] ve İngiliz Auden[4], revü biçiminde ilginç oyunlar yazdılar. Bu oyunlar kaba da değildi, önemsiz de değildi. Bu oyunlarda az çok şiirsellik ve dil sanatı vardı, kuşkusuz eski halk oyununun nahifliğinden eser yoktu. Onun alışılmış durumlarından ve şematik figürlerinden kaçınıyorlardı ama açıkçası, romantiklikte daha da ileri gidiyorlardı. Getirdikleri durumlar groteskti, figürler yok gibiydi, rol denemezdi. Tek düze öykü hurdalığa atıldı, ama tekdüzelikle birlikte öykü ekseni de yok oldu, çünkü yeni oyunlarda öykü yok, eksen çizgi yitip gitmiş gibi. Sahneleme kesinlikle sanatçılık gerektiriyor – amatörler kıvıramazlar – ne var ki bu sanatçılık, kabare sanatçılığı.

Eski halk oyununu yeniden canlandırmaya kalkmanın hiç çıkar yolu görünmüyor. Yalnızca toprağa gömülüp gitmiş değil, çok daha önemlisi, hiçbir gerçek yükselme de yaşamamış ki! Öte yandan, edebi revü de "halksallaşmayı"[5] başarmış değil. Çok ucuz eğlencelik olmuş. Ancak bu, gene de bu alanda edebi revünün karşılayamadığı bir ihtiyacın bulunduğunu gösteriyor. Gerçekten de, saf ve içtenlikli ama asla ilkel olmayan, şiirsel ama asla romantik olmayan, gerçeğe

yaklaşan ama günlük politikaya girmeyen bir tiyatroya ihtiyaç duyulduğu kabul edilebilir. Buna göre yeni halk oyunu nasıl bir şey olmalı?

Eksen öyküye ilişkin olarak edebi revü bazı değerli ipuçları vermekte: Başta değinildiği gibi, birlikli ve sürekli bir öykü eksenini bırakıp, "numaralar" getirmekte, yani birbiriyle gevşek bağlantılı skeçler kurmakta. Bu biçim, elbet zor fark edilir tarzda eski halk epos larındaki "mizah ve macera"yı yeniden canlandırıyor. Ama nasıl Low'un karikatürleri[6] Hogharth'ınkine[7] oranla daha az epikse, bu skeçler de öyküleştirmeyi korumadığı için daha az epik öge içermekte; daha spiritüalist, tek bir final esprisine yöneltilmiş daha çok. Öyleyse yeni halk oyunu, edebi revünün nispeten bağımsız verilerini devralabilir ama daha fazla epik öz getirmek ve daha gerçekçi olmak zorundadır.

Dil sanatına ilişkin olarak da edebi revü bize belli işaretler veriyor. Özellikle Auden'in Isherwood ile birlikte[8] yazdığı oyunlarda yüksek bir dil sanatlılığı taşıyan bölümler var. Koro ögeleri ve seçkin bir lirik kullanılmış. Olaylar da yer yer süzülmüş incelikte. Ama işte her şey az ya da çok simgesel. Hatta allegori sokulmuş yeniden. Eğer – Auden'in izniyle – bir karşılaştırma için Aristophanes'e bakarsak, bu liriğin ve bu simgeselliğin vurgulu bir öznel nitelik taşıdığını görürüz. Yeni halk oyunu gerçi lirizme eğilmeli, ama daha çok nesnellik getirmeli. Şiirsellik belki figürlerin durumlara karşı gösterdikleri tepki ifadelerinden çok, durumların kendi içinde yatmalı.

Aynı anda hem sanatlı hem de doğal olan bir gösterim üslubu bulmanın önemi büyük. Avrupa sahnelerini kaplamış üslup kargaşasını düşünürsek, bu iş hiç kolay değil. Günümüz sahnesinde, birbirleriyle fazlaca içiçe geçmiş de olsalar iki asal gösterim üslubunun varlığından söz edebiliriz. Büyük edebi eserler için oluşturulmuş ve bugün örneğin Ibsen'in gençlik oyunlarında[9] gene de kullanılabilir olan "yüksek" gösterim üslubu, biraz bozulmuş haliyle de olsa hâlâ elimizde. Var olan öteki oyun biçimi, yani doğalcılık (natüralizm) ise, yüksek üslubun yerini almaktan çok onu bütünlemiş, öyle ki, her iki oyun biçimi, yelkenli gemiyle buharlı gemi gibi yanyana varlıklarını sürdürebiliyorlar. Yüksek üslup, önceleri sırf gerçekçi olmayan oyunlar için korunuyor, gerçekçi oyunlarsa esas olarak "üslupsuzluk"a baş vuruyorlardı. Üsluplaştırılmış tiyatro, yüksek tiyatro ile eş anlamlı oluyordu. Doğalcılığın en keskin olduğu ilk dönemlerinde doğa öylesine eksiksiz kopya ediliyordu ki, üslup katılmış (stilize) her öge,

doğal değilmiş gibi algılanıyordu. Sonra zayıflayınca her çeşit uzlaşmaya girdi doğalcılık ve bugün gerçekçi oyunlarda da, özensizlikle tumturaklılığın tuhaf bir karışımıyla uğraşmak zorundasınız. Böyle bir kokteylle hiçbir yere varılmaz. Yüksek oyun biçimindeki bu karışım içinde arta kalan yalnızca ucubelik ve yapmacıklık, kalıpçılık ve kasıntıdır. Doğalcılık onun hesabını görmeden önce zaten yüksek oyun biçimi bu alçalmanın dibine düşmüştü. O karışımda büyük doğalcılık çağından kalan ise rastlantısallık, biçimsizlik ve fantezi fukaralığından ibarettir ki, doğalcılık zaten en iyi olduğu zaman da bu nitelikteydi. Öyleyse yeni yollar aramak gerek. Peki ne yönde? Her iki oyun biçiminin, yani romantik-klasikçi ile doğalcı oyun biçimlerinin, romantik-doğalcı bir kokteyl içinde birleşmesi, zayıflamanın getirdiği bir sentezdi. Dökülen iki yarışmacının, yere yığılmamak için birbirlerine sarılmaları gibi. O karışım, hemen hiç farkında olmaksızın, karşılıklı ödünlerle ve ilkeleri sessizce terk ederek, yani kısacası karşılıklı rüşvetçilikle ortaya gelmiştir. Oysa bu sentez, bilinçle ve taze güçle oluşsa, çözüme varırdı. Doğa ile sanat arasındaki karşıtlık böylece, yok edilerek değil, sanat eserinde çelişkin bir birliğe ulaştırılarak meyvesini verirdi. Bir sanat yaşadık, kendi doğasını, yani kendi dünyasını, kendi sanat dünyasını, gerçek dünya ile çok az bir ilinti içinde ve bu ilintiyi hiç istemeyerek yaratmaya kalktı; sonra bir başka sanat yaşadık, o da gerçek dünyayı kopya etmek uğruna kendi yaratışını tümüyle feda etti. Oysa bize doğanın ustası olan bir sanat gerek. Sanatın işlediği gerçekliğe ve doğal sanata ihtiyacımız var bizim.

Bir tiyatronun kültürel düzeyi, başka şeyler yanında, "soylu" (yüksek, üsluplaştırılmış) oyun ile gerçekçi ("gerçekliği gözeten") oyun arasındaki karşıtlığın üstesinden gelmeyi başarma gücü ile ölçülür. Sıkça sanılır ki, gerçekçi oyun "doğa"dan "soylu olmayan"ı alır, "soylu" oyunsa gerçek olmayanı alır. Bu demektir ki: Balıkçı kadınlar soylu değiller, öyleyse onları gerçeğe uygun olarak sahnelemekle soylu bir ürün elde edilemez. Dahası, gerçekçi biçimde sahnelerseniz, korkulan olur, yani kraliçelerin bile[10] soyluluğundan eser kalmaz. Burada düşünce yanlışlıkları kaynaşıyor oysa. İşte kanıtı: Kabalığı, aşağılığı, tiksinti vericiliği göstermek durumunda olan bir oyuncu, rolü ister balıkçı kadın olsun, ister kraliçe olsun, incelikten uzak, ucuzluk duyumundan yoksun ve güzelliğe duyarsız ise asla o rolün üstesinden gelemez. Gerçekten kültürlü bir tiyatro, gerçekçiliği kazanmak için illa sanatsal güzelliği feda etmek zorunda değildir ki! Gerçekliğin kendisi güzel olmayabilir, ama bu ona stilize

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

sahneyi[11] yasak etmez. Tam tersine, gerçekliğin asıl bu "güzel olmayışı" sahne gösteriminin ana malzemesi olabilir – komedyalarda, açgözlülük, kurumlanma, aptallık, cehalet, kavgacılık, ciddi dramlarda ise insanlıktan çıkmış toplumsal çevre ve benzeri aşağı insansal nitelikler gibi–. Kötüyü güzel göstermenin kendisi kesinlikle soylu olmayan bir şeydir, gerçek sevgisi ise soylu bir şey. Sanat, çirkinliğin çirkinliğini güzel bir biçimde, soysuzların soysuzluğunu soylu bir biçimde verme gücüne sahiptir, nasıl ki sanatçılar sıradan birini üstün bir biçimde, çelimsiz birini de güçlü bir biçimde gösterebiliyorlar. Komedyanın "gündelik yaşamı" sahneye getiren malzemesi asla onu soylulaştırmaya engel değildir. Tatlı renklendirme, hoş ve anlamlı gruplaştırma, orijinal tavır, kısacası üslup denen şey var tiyatronun elinde, çirkini ustaca işlemek için mizah var, fantezi ve bilgelik var. Bundan söz etmek zorundayız, çünkü tiyatrolarımız halk oyununun içerik ve biçimini ortaya koyacak oyunlar oynamaya ve üslup denen yüksek şeyi kullanmaya pek de eğilimli değiller. Belki önlerine "psikolojik sorunsallı" doğalcı oyundan apaçık uzak bir tiyatro türü, diyelim bir koşuklu oyun gelse, arı bir üslup kaygısına düşerlerdi kuşkusuz. Koşuklu oyunun "sorun" karşısında bir başka tavır almasını, psikolojiyi bir başka yoldan işlemesini, kendiliğinden kabullenirlerdi. Ama, düzyazı bir oyun, üstelik de halksal bir oyun ve oldukça sorunsuz bir psikoloji, hatta çok az "sorun" oldu mu, o oyunun çekeceği var. Halk oyunu denen tür, yukarıda belirttiğimiz gibi, bir edebi tür olarak kabul edilmiş bile değil ki! Gerek balad, gerekse Elisabeth dönemi "tarihsel"i, birer edebi tür olarak biliniyor, oysa "balad"ı doğuran "moritat" (müzik ve resim eşliğinde dehşet anlatısı, ÇN.) olsun, "tarihsel oyun"u doğuran açık birahanelerdeki dehşet oyunları olsun, gene "üslup" gerektiriyor ikisi de, siz onları edebi tür olarak tanıyın ya da tanımayın. Kuşkusuz bu ayrım bir de şimdiye dek hep en kaba biçimde ayrımsızca işlem görmüş yeni malzeme içinde yapılacaksa, orada seçkin olanı saptamak daha zordur. "*Puntila*"dan örnek vermek gerekirse: Okuyucunun ve daha önemlisi, oyuncunun, altıncı sahnede Finlandiya'da yaz üstüne Yargıç ile Avukat arasındaki kısa söyleşi gibi bölümleri, halksal bir konuşma biçimi kullanıldığı için okuyup geçmesi çok mümkün. Oysa bunları bir düzyazı-şiir gibi işlemeyen oyuncu etkili olamaz, çünkü düzyazı-şiir'dir onlar. Şiir olarak iyi ya da kötü olmaları hiç fark etmez, buna okuyucu veya oyuncu ayrıca karar verebilir, önemli olan, bir şiir gibi ele alınmaları gereğidir, yani "altın tabakta sunarcasına" bir özen

gösterilmelidir. Dokuzuncu sahnede Matti'nin Ringa balığına övgüsü belki bunun için daha da iyi bir örnektir. Doğalcı bir oyunda "Puntila"nın pek çok durumu kaçınılmaz biçimde kaba görünürdü ve Matti ile Eva arasındaki uzlaşma sahnesini (Dördüncü Tablo), bir kaba güldürünün parçası gibi oynamaya kalkan oyuncunun kesinlikle hiçbir etki şansı kalmazdı. özellikle böyle bir sahne tam bir sanatçılık ister. Matti'nin Sekizinci Tabloda nişanlısını sınadığı bölümler de öyle. Burada *Venedik Taciri*'ndeki çekmece sahnesi akla gelse gene kalite bazında bir karşılaştırma düşünülmemeli; bu sahne Shakspeare'inkinin çok altında olabilir ama etkinin tam sağlanabilmesi için, koşuklu oyunun gerektirdiğine yakın bir oynanış biçimi bulmak zorunludur. Düzyazı biçiminde yazılmış ve "sıradan" insanları gösteren bir oyun için, ilkellik değil de sanatsal bir yalınlıktan söz etmek elbette ki kolay değildir. Ama işte Kurgelalı dört kadının kovuluşu (Yedinci Tabloda) ilkel değil yalın bir olgudur ve tüm Üçüncü Tablo gibi (yasal alkol ve nişanlı bulmaya gidiş) şiirsel oynanmalıdır, yani olayın güzelliği (yineleyelim: Bu güzellik büyükmüş, küçükmüş, önemli değil) gerek çevre düzeninde, gerek harekette, gerekse konuşma dilinde yansımalıdır. Figürler de belli bir büyüklükte oynanmalı; ama oyuncu yalnızca doğalcı (natüralist, ÇN) biçimde oynamayı öğrenmişse veya doğalcılığın bu oyun için yetersiz olduğunun farkında değilse, burada da güçlükler doğacaktır. Yok eğer ulusal bir figür yaratmak durumunda olduğunun bilincindeyse ve bunun için insan tanıma deneyimlerinin tümünü, bütün cesaretini ve ince duyarlığını seferber etmesi gerektiğini anlamışsa, işi daha kolaylaşır. Son olarak bir de şu var: Puntila rolü, bir an bile ve hiçbir boyutta kendi doğal şirinliğinden sıyrılmamalıdır; onu, sarhoş olduğu sahnelerde şiirli, yumuşak yürekli ve alabildiğine bol değişimlerle dolu, ayık sahnelerinde ise groteskten olabildiğince uzak ve gündelik biçimde sahneye getirmek, başlı başına sanat ister. Az ve öz: "*Puntila*"yı, hem eski *Commedia dell'arte*'den[12], hem de gerçekçi töre oyunundan ögeler içeren bir üslupta sahnelemeye çalışmalı.

Tek bir küçük halk oyunu için böylesine geniş açılımlar koymak, bu kadar çok yıldırım çekmek ve hele sonunda yepyeni bir tiyatro gösterimi sanatı talep etmek, çok nispetsiz görünebilir. Ama bu yeni sanatı zaten istemek zorundayız; tüm repertuarımız için gerekli bu. Hele geçmiş dönemlerin büyük başyapıtlarını sahnelemede kaçınılmaz bir zorunluluk ve yeni başyapıtların doğabilmesi için yeni sanatı olgunlaştırmamız gerek. Yukarıda söylenenlerle yeni bir ger-

çekçi sanata yönelik çağrının yeni halk oyunu için de yükseltilmesinin zorunluluğunu belirtmiş oluyoruz, o kadar. Halk oyunu, uzun süredir aşağı görülmüş ve ucuz eğlenceliğe ya da kalıpçılığa terk edilmiş bir türdü. Artık ona yüksek amacını kazandırmanın zamanıdır; kaldı ki bu tür, adının halk oyunu olmasından dolayı zaten en baştan beri bu yüksek amaca erişmekle yükümlüdür.

ZÜRİCH'DEKİ İLK OYNANIŞ ÜZERİNE NOTLAR (1948)[13]

1

Alışılmış ve sahneleri bir giyotin gibi keserek ayıran perde yerine yine serbest salınımlı ve üzerine projeksiyonla sahne başlıklarının düşürüldüğü yarım perde kullanıldı. Sahne değişimleri sırasında yarım perde üzerinde biraz ışık vardı, böylece perde canlılık kazanıyor, seyirci de kendisi için sahnede yapılan hazırlıkların az ya da çok farkında oluyordu. Seyirci özellikle yüksekçe panoların üst kısımlarını izleyerek onların sahneye girişini görüyor, yukarıdan bağlı oldukları ip üzerinde güneşin ve ayın henüz aydınlatılmamış metal durumunda aşağı inişini seyrediyor, çeşitli bulutçukların geliş gidişinin de farkına varıyordu.

2

Güneş, ay ve bulutçuk amblemleri, dükkân ve lokantaların tabelaları ile aynı biçimde, Puntila sahnesinin fonunu oluşturan akçaağaç kabuğundan geniş ve yüksek duvar önünde asılı duruyorlardı. Sahnedeki oyun alanı sürekli tam ışıklandırılırken, gündüz, alacakaranlık veya gece oluşuna göre akçaağaç kabuğu fon, ya tam, ya yarım ışıklandırılıyor, ya da hiç ışık almıyordu. Böylece atmosfer etkisi arka fona yerleştirilerek oyunun geri kalan gösteriminden ayrılmıştı[14].

3

Kesinlikle renkli ışık kullanılmadı. Işık kapasitesinin yeterli olduğu her durumda sahne aydınlığı, akrobatik sanatların gösterildiği varyetelerimizdeki gibi homojen yayılımlı olmalıydı. Salt oransal düzeyde bile olsa karartmalar, oradan gelen replikleri zedelemektedir; ışıklamada seyirciyi zorlayacak durumların fotoğraf çekme yoluyla saptanması önerilir.

4

Sahnenin çevre düzenlemecisi, renklendirilmiş ışığa baş vurmaksızın sahnede renk ve kontrastları sağlayabilir. "*Puntila*"nın renk şeması, sahne için mavi, gri ve beyaz, kostümler içinse siyah, gri, mavi ve beyazdan oluşmaktaydı. Ayrıca kostümler, ayrıntıya özel dikkat gösterilerek (Kurgelalı kadınların el çantaları, toprak işçilerinin Pazar günü yalınayak tatil pantolonu, gömleği ve yeleğiyle çalışmaları gibi) çok gerçekçi yapılmıştı.

5

Çalışma süreçleri gerekli aksesuarla iyi donatılmalıdır (çocuksu bir fiziği olan[15] kadın oyuncu, gece yarısına kadar süren çamaşır işleriyle olsun (6. Sahne), tereyağı küpünü sürükleyişiyle (Sahne 7) ve Puntila Ağa'nın nişan töreni masasında yorgunluktan uyuklayışıyla olsun, etkili bir figür gösterimini başarabilmişti).

6

Sabit çevreyi, başta belirtildiği gibi derinlemesine çok geride akçaağaç kabuklarından yapılı bir duvar ile iki yanda önlere doğru ince sarı çubuklu yapı oluşturmaktaydı. Sahne dekoru tekil ögelerden meydana geliyordu, örneğin 1. Sahnede iki öge vardı: 1. Ahşap döşeme parçası üstünde masa, sandalyeler, kırmızı şarap lekeleriyle masa örtüsü, yerde toplanmış bir düzine boş şişe ve 2. Lüks göstergesi olarak bir palmiye saksısı. 6. Sahnedeki çiftlik girişi ve konak cümle kapısı gibi ögeler, provalarda yerleştirme yönünden sabitlenebilirler. Bir başka lüks göstergesi de (oyunda kullanılmayan) 2. Sahnedeki ucuz alçı heykeldi; 5. Sahnedeki kesilmiş domuz, koyu kırmızı ahşap kadronla sarı pirinç çubuğa asılmış olarak bir lüks ögesi değildi, çünkü nişan ziyafetinin hazırlanışını anlatıyordu ve bir sonraki sahnede de avlu boyunca taşınıyordu. Ögelerin güzellik ve hafifliklerine ve düzenlenişlerindeki inceliğe önem verildi. Aynı zamanda gerçekçi de olmalıydılar. 3. Sahnedeki otomobil, yalnızca ön parçaların bir kesitinden meydana geliyordu, ama gerçek parçalardı bunlar.

7

Sahnedeki dekor parçalarının, giysilerin ve eşyaların kullanılmış olmaları yalnızca bir gerçekçilik momenti değildir; bu aynı zamanda sahneyi provaya bile sokulmamış yeni malzeme durumundan kurtarır.

8

Sahneye yönelen her bakış, gerek anlam yönünden ve gerekse mekân dağılımı ile renkler yönünden seyre değer bir resim yakalamalıdır.

9

İngiliz sahnesinin *business* (iş) dediği pantomimik için Almancada mesleki bir deyim yok ve biz bu boyutu çoğu kez kararsızca ve burun bükerek devreye sokuyoruz (Türkçe'de de iyi bir karşılığının bulunduğunu söylemek zor, çünkü "sözsüz oyun" çok özgül bir tür ifadesi taşıyor. Olsa olsa "hareket" veya "hareket dili" deyimini buna yakın kullandığımızı söyleyebiliriz belki, ÇN.). Alman tiyatrosunda bunun için kullanılan "Kiste"[16] sözcüğü ise küçümsemeyi de birlikte getirmekte. Oysa "Kiste"ler anlatıcı tiyatronun asal bileşenleridir [Puntila kuru ayağıyla Aquavit seli üzerinde dolaşıyor (1. Sah.). Puntila bir orman işçisini sırf gözlerini sevdiği için işe alıyor (4. Sah.). Kurgelalı kadınlar nişanlılarının konağına tereyağı, et ve biranın gidişini izliyorlar (7. Sah.) vb.]. Böylesi boyutlar elbette hakkıyla oynandı. Burada bize yardımcı olan, "biri ötekinin ardından" temel kuralıdır ki bu, serim-düğüm-doruk dramatiğinde hep devre dışı tutulmak zorundadır.

10

Belirleyici olan, Puntila ile Matti arasındaki sınıf uzlaşmazlığıdır. Matti rolü öyle bir oyuncuya verilmeli ki bir balans oluşsun, yani zihinsel üstünlük onda olsun. Puntila oyuncusu, sarhoşluk sahnelerinde[17] kendisine onu eleştirme özgürlüğü bırakmayacak kadar canlılık ve şirinlikle seyirciyi sürükleyip götürmekten kendini korumalıdır.

11

Oyunun en soylu figürleri içinde Kurgelalı dört kadın yer alıyor. Onları gülünç sergilemek kesin yanlış olur; mizah doludur onlar. Ayrıca kovulmalarına neden olarak aşağı tabakadan oluşlarından başka bir gerekçe kalmaması için de bu figürlerin çekicilik kazanması gerek.

12

Olabilecek kısaltmalar[18]: 4. Sahne ("*Irgat Pazarı*") makaslanıyor. Buna karşılık bir sonraki sahnede ("*Puntila'da Skandal*") buradan kimi ögeler kullanılıyor.

Bu takdirde Sahne 5 şöyle başlar:

(Puntila çiftliğinde konağın avlusu, avluda içi de görünebilir olan küçük sauna var. Öğleden önce. Konağın giriş kapısının üstüne, aşçı Laina ile hizmetçi Fina "Nişana Hoş Geldiniz" levhası asıyorlar. Avlu kapısından Puntila ile Matti, birkaç orman işçisi ile birlikte girerler.)

LAİNA *(Puntila'ya)* Hoş geldiniz. Bayan Eva, Bay Ataşe ve Sayın Eyalet Başyargıcı, kahvaltıya indiler bile.

PUNTİLA Önce şunu bilmek istiyorum: Surkkala'ya ne oldu? Niye eşyasını topluyor.

LAİNA Kızıl olduğu için onu işten atacağınıza söz verdiniz ya başrahibe.

PUNTİLA Ne, Surkkala'yı mı? Benim köylülerimin içindeki en akıllı, en okumuş insanı ha? Dört de çocuğu var, benim için neler düşünmez ki? Başrahip kıçını yalasın, bu gayri insani tutumu yüzünden evime adımını atamaz artık. Surkkala hemen gelsin ki kendisinden de ailesinden de özür dileyeyim. Çocuklar da gelsin, dördü birden, içine düştükleri korku ve güvensizlik nedeniyle duyduğum üzüntüyü onlara şahsen ifade edeyim!

LAİNA Gerekmezdi Bay Puntila.

PUNTİLA *(Ciddi)* Gerekir, gerekir. *(İşçileri göstererek)* Siz kalın beyler. Laina, onlara birer akvavit getir, ormanda çalışacaklar.

LAİNA Ormanı satıyorsunuz diye biliyordum.

PUNTİLA Ben mi? Sattığım filan yok! Kızımın çeyizi iki bacağının arasında. Haklı mıyım, değil miyim? Bunları da birlikte getirdim, çünkü o ırgat pazarı denen şeyi içime sindiremiyorum. At ya da inek satın alacaksam gider pazarda alırım, hiç sorun yok. Ama insansınız siz, insanın pazarı olur mu? Haklı değil miyim?

ÇELİMSİZ Haklısınız elbette!

MATTİ Müsaadenizle Bay Puntila, haklı değilsiniz. bunlara iş lazım, size de işçi, bunun pazarlığı yapılıyor, ister pazar yerinde olsun, ister kilisede, pazar pazardır.

PUNTİLA Güzel kardeşim! Bana, atın dişlerine bakar gibi iki ayaklı mıyım diye mi bakarsın?

MATTİ Hayır, sizde sadakata ve inanca bakarım.

PUNTİLA *(Çelimsiz'e ilişkin)* Bu hiç fena değil, gözlerini sevdim bunun.

MATTİ Bay Puntila, söylemek bana düşmez ama bu adamcağız size göre değil, sizin işinizin altından kalkamaz.

ÇELİMSİZ Böylesi de hiç görülmemiş yani! Sen nereden biliyorsun kalkar mıyım kalkamaz mıyım?

MATTİ Yazın onbirbuçuk saat mesai! Sonradan yanıldım demeyesiniz diye, Bay Puntila. O ağır işe dayanamazsa, yarın tekrar işten atı-

verirseniz...

PUNTİLA Ben saunaya giriyorum. Fina kahve getirsin. Ben soyunana kadar sen iki veya üç kişi daha bul ki seçeneğim olsun.
(Saunaya girer, soyunur. Fina işçilere Akvavit getirir.)

MATTİ *(Fina'ya)* Ona kahve götür.

KIZIL SAÇLI Puntila'da koşullar nasıl.

MATTİ Orta. Dört litre süt veriliyor. Süt iyidir. Patates de veriliyormuş duyduğuma göre. Kalacak yer pek büyük değil.

KIZIL SAÇLI Okul ne uzaklıkta? Bir küçük kızım var.

MATTİ Bir saat bir çeyrek çekiyor yol.

KIZIL SAÇLI Güzel havada sorun olmaz. Kendisi nasıl biridir?

MATTİ Çok yüzgöz olur. Sizin için sorun değil, ormanda olacaksınız siz, ama ben arabadayım, elinin altındayım onun, sağa sola bakmaya kalmadan insanlaşıverir, o zaman işim bitik.
(Surkkala dört çocuğu ile gelir.)

MATTİ Surkkala! Eyvah, hemen kaybolun. Saunadan çıkıp kahvesini de içti mi birden ayılır, işte o zaman sizi avluda görmesin. Bana sorarsanız şu iki gün onun gözünden uzak durun.
(Surkkala başını sallar ve çocuklarını alıp hızla gidecekken.)

PUNTİLA *(Soyunuk vaziyette, bu arada kulak kabartmış ama son söylenenleri duymamış olarak saunadan kafasını uzatır, Surkkala ile çocuklarını görür.)* Surkkala! Hemen geliyorum size *(Matti'ye)* Ona on Mark avans ver.

MATTİ Olur, ama buradakiler için de hemen bir karar veremez misiniz, pazarı kaçıracaklar yoksa.

PUNTİLA Hayır, öyle aceleye getirmek istemiyorum, çünkü taş gibi bir yürekle insan satın almıyorum ben, onlara Puntila'da bir sıcak yuva sağlıyorum.

KIZIL SAÇLI Öyleyse ben gideyim daha iyi, çünkü bana iş lazım.
(Çıkar.)

PUNTİLA Dursana! Gitti be. İşime yarardı o. *(Çelimsiz'e)* Atılmayı filan düşünme sakın, dayanırsın. İşte sana namus sözü! Tavast ilinde bir çiftlik sahibinin verdiği söz ne demektir bilir misiniz? Hatelma dağı çökse – olacağı yok ama olabilir – Tavasthus'daki saray yerle bir olsa – niye olmasın – Tavast ilindeki çiftlik sahibinin sözü sapasağlam durur, bunu bilmeyen yoktur. *(Matti'ye)* Gel içeri, su dökeceksin. *(Çelimsiz'e)* Sen de gel.
(Puntila, Matti ve Çelimsiz, saunaya girerler.)

(Devamı, sayfa 312, satır 32'den, sayfa 315, satır 33'e dek aynı. Sonra:)

PUNTİLA *(Fina'ya)* Verdiğim kararı iyi dinleyin, yoksa ağzımdan çıkan laf tersyüz edilecek gene. Şunu işe alacaktım, ama pantolonunu gözüm tutmadı, çok kıranta, işe fazla yüklenmez belli ki. Ne giydiklerine özellikle bakacaksın, çok iyi giyen, işe dudak büker, pejmürde olanınsa karakteri kötüdür! Bir bahçıvan mesela, yamalı pantolonla gezebilir pekâlâ, kıçında değil de dizindeyse yama, bahçıvanda diz yamalı olmalı. Bir bakışta içini okurum ben adamın, yaşa bakmam fazla, yaşlılar da gençler kadar yük taşırlar icabında, hatta daha fazlasını taşırlar ki işten atılmasınlar, bence önemli olan insandır. Okumuş sivri akıllılara hiç yüz vermem, çünkü gün boyu gözleri saattedir. Hiç hoşuma gitmez; çalıştırdıklarımla aramda dostluk ilişkileri olmalı benim. *(Güçlü kuvvetli bir işçiye)* Sen gel içeri, avansını vereceğim senin. Bir dakika, aklıma bir şey takıldı. *(Saunadan çıkan Matti'ye)* Ceketini ver bana. Ceketini ver ceketini, hemen duydun mu? *(Matti'nin ceketini alır)* Yakaladım seni, bıçkın! *(Cüzdanını bulup çıkarır, gösterir)* İşte, bu senin ceketinin cebinden çıktı. Tahmin etmiştim zaten, daha ilk bakışta senin hapishanelik biri olduğunu görmüştüm. Bu benim cüzdanım mı, değil mi, söyle!

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Şimdi mahvoldun, merkeze bir telefon yeter, on yıl hapis.

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.

PUNTİLA Ama bu keyfi tattırmayacağım sana. Bir hücreye yerleş, ense yap, vergi mükelleflerinin cebinden ekmek ye, öyle mi? Pek işine gelirdi. Tam da hasat zamanı. Traktörü işletmekten kurtulacaksın, değil mi? Yağma yok. Ama kâğıdına aynen yazacağım, anladın mı?

MATTİ Başüstüne Bay Puntila.
(Puntila öfkeyle konağa yönelir. Eva, kolunda hasır şapkasıyla eşikte durmaktadır, dinlemiştir.)

ÇELİMSİZ Peki beni alıyor musunuz Bay Puntila?

PUNTİLA Sen zaten hiç işime yaramazsın, gücün yetmez senin.

ÇELİMSİZ Ama ırgat pazarı çoktan kapandı.

PUNTİLA Bunu baştan düşünseydin de benim dostça yakınlığımı kötüye kullanmasaydın. Beni sömürmek isteyenler hiç gözümden kaçmaz. *(Arkasından gelen işçiye)* Ayrıca şimdi başka türlü düşünüyorum. Hiç işçi almayacağım. Ormanı satacağım herhalde ve bunun suçunu da orada durarın *(Matti'yi gösterir)* hanesine yazabilirsiniz, bilmem gereken bir hususta beni göz göre göre kararsızlığa itti. Bunun acısını çıkarmayı bilirim ben. *(Bozuk suratla konağa gider.)*

(Devamı, S. 316, Satır 29'daki gibi).

MÜZİK ÜSTÜNE NOT[19]

"Korucu ile Kontes'in Baladı", eski bir Skoç baladının[20] melodisinden esinlenilerek bestelendi: *"Erikler Şarkısı"*nın[21] müziği ise bir halk melodisine dayalıdır. *"Puntila Şarkısı"*nın[22] kompozisyonunu Paul Dessau yaptı. Dekor değişimleri sırasında, Aşçı Kadın Laina rolünü oynayan oyuncu, bir akordiyoncu ve bir gitarcı ile sahne önüne gelerek her sahneye uygun olan kıtayı söylemektedir. Şarkıyı söylerken de, büyük nişan töreni hazırlığına ait bir işi yapıp bitirir: Yer süpürmek, toz almak, hamur yoğurmak, krema çırpmak, pasta kalıpları yağlamak, bardak temizlemek, kahve öğütmek, tabak kurulamak.

BAZI REJİ İLKELERİ İÇİN ÖRNEK[23]

Oyundaki taşlama, şiirsel türdendir. Dolayısıyla reji bu şiirsel boyutları, büyük, yer edici tablolara dönüştürmek zorundadır.

Örneğin başlangıçta, hemen hemen mitolojik üstünlükte bir Puntila ile karşı karşıyayız. tam bir içki tufanının içinde ayakta kalmayı başarmıştır o. Öteki içkicileri ise tufan yutup götürmüştür. Yalnız kalan Puntila, sandalyesinden yıkılarak düşen son ayyaşı, Yargıç'ı, ayılıp da kendisi ile birlikte içmeye ikna etmek için boşuna uğraşır. Zihni öylesine açıktır ki, yorgunluktan bitmiş garsonu bile, kendi yüksek duygu ve düşüncelerinin muhatabı olmaya değer görmez. Lokanta masasını kaplayan şişelerin oluşturduğu Akvavit denizi üzerinde coşkuyla yaptığı korkusuz gezinti gösterisi için tek seyirci bulamıyor. İşte bu yalnızlık anında karşısına, üç gündür lokantada beklemenin sıkıntısından tepesi atmış şoförü çıkıyor. Puntila onu, Stanley'in balta girmemiş ormanlarda kaybolduğu için uzun aramalar sonunda bulunan araştırmacı Livingstone'u[24] karşılayışından hiç de aşağı kalmayan bir hararetle, bir insana rastlamanın sevinciyle gözleri parlayarak selamlıyor. Krallar gibi masasına davet ediyor ve korkunç hastalığının sırrını açıyor ona: Her seferinde, kendisini büyük çabalar içindeki bir insan olmaktan çıkarıp adi toprak ağasına dönüştüren, dayanılması çok zor durumlara, yani kupkuru ayık olma durumuna düşüyormuş. Şoför, masadaki artıklar kendisine ikram edilirken, patronun onu ilgisizce soğukta bekletmesine ne kadar bozulmuş da olsa, insanlık için duyduğu sevecen atılımlara uymada bu sarhoş Puntila'nın şirinliğinden uzak duramaz. Ama Puntila'nın insancıllığını biraz sınamaktan da kendini alamaz doğrusu: Lapacı

Ağa'nın çiftliğindeki, ancak kızartma kokusuyla kaçırılabilen dehşetli hortlaklar hikâyesini anlatır. Sarhoş olduğu zaman, duymak istemediği şeye kulağını kapama becerisine sahip Puntila, bu yeni kazanılmış muhterem dostu, kendi içine düştüğü ikileme buyur eder: Kızı Eva'ya gerekli evlilik çeyizini sağlamak için, ya Kurgela'nın moruk çiftlik sahibesine kendini satmak, ya da en sevdiği ormanlarından birini elden çıkarmak zorundadır. Dostu Matti ona ne önereceğini bilemez. Çıkarlar. Matti, sızmış Yargıç'ı sırtlayarak, Puntila ise, sırtındaki yükle bile illa ayakta dikilip her ikisinin geleceğine ilişkin tasarılarını dinlesin diye Matti'yi zorlayarak...

Demek ki reji şunları biçimlemek durumunda: Puntila'nın terk edilmişlikten yakınmasını – güçsüz Yargıç'a yalvarmayla birlikte–; Puntila'nın gerçek bir insanla karşılaşmasını (bu sırada Akvavit denizi üstünde gezinme gösterisini yapmaktadır. Masadan inecek, anormal büyük masanın tüm çevresini dolanarak Matti'yi selamlayacak ve masaya buyur edecektir); korkunç hastalığın açıklanışını (Puntila, direnen Matti'ye usulünce yanaşıyor); Matti'nin hortlaklar hikâyesini anlatışını (bu sırada Matti, bir yandan yiyor, bir yandan da çiftliklerde açlık çekenleri düşünüyor); Puntila'nın, dostluğunu ilan ettiği şoförün özel yaşamını sorgulayışını (bir an önce eve yatağa kavuşmak için sabırsızlanan Matti'yi, kendi pis sorunlarını çözmek için orada tutmakta); Matti'nin, yatıştırılmış Puntila'yı lokantadan çıkarışını (Puntila, aşağıladığı paralarla dolu cüzdanını güvenle ve törenle Matti'ye verdikten sonra Matti onu koskoca masa çevresinden dolaştırarak götürüyor)...

PUNTİLA'NIN SARHOŞLUĞU[25]

Puntila'yı oynayacak oyuncu, rolün onda dokuzunu oluşturan sarhoşluğu oynamada esas sorunla karşılaşacaktır. Sahnede alışılmış sarhoşluk savrulmalarını yapsa, yani tüm ruhsal ve bedensel olayları çiğneyip geçen, değerini yok eden o zehirlenmişlik durumunu oynasa çok itici ve ters bir etki yapardı herhalde. Oysa Steckel, tam Puntila'ca sarhoşluğu oynadı, yani toprak ağasının sarhoşluk yoluyla insana benzemeyi sağlamasını sahneye getirdi. O ezberlenmiş konuşma ve hareket yayıklıklarının çok ötesinde müzikal denecek coşkunlukta bir konuşma ve dansediyor denecek yumuşaklıkta bir hareketle... Doğaüstü düzeyde tasarlanmış hareketler için biraz ağır ve yetersiz kalan adaleler, heyecanı az çok frenliyordu kuşkusuz. Ama yaralı da olsa o kanatlar kendisini Hatelma dağının tepesine taşıdı. O garip hayvanın sarhoş olunca gösterdiği her çeşit tavır, eziklik, bir hak-

sızlığa karşı öfke, alışverişteki eliaçıklık, arkadaşça yakınlık ve benzerleri hep zevkli ustalıklar oluyordu. Puntila, maldan mülkten Buddha gibi vazgeçiyor, kızını İncil kahramanı gibi reddediyor, Kurgelalı kadınları davet ederken Homeros'un kralları gibi davranıyordu.

ÖNDEYİŞLER, SAHNE ADLARI ve SAHNELER ARASINDA ŞARKI[26]

Kendine yeni bir yaşam kurmakta olan ve sahnede izlediği olayları öylece kabullenmeyip (yani, "böyle gelmiş böyle gider" demeyip) kararlıca söze katılan yeni seyircimiz, yazarın yaklaşımını da satır aralarından bulup çıkarmak zorunda kalmayı istemiyor. Gerek öndeyişler, gerekse sahneler arası dekor değişirken söylenen şarkı ve kimi yerde perdeye projeksiyonla düşürülen sahne adları, seyirciyle dolaysız kontak kurmaktadır. Sütçü Kız'ı oynayan Regine Lutz[27], öndeyiş dizelerini elinde bir kuru çiçek demeti ile söyledi. Zürich'deki sahnelemede şöyle sahne adları kullanılmıştı: *"Puntila Ağa Bir İnsana Rastlıyor"*, *"Puntila'da Skandal"*, *"Puntila Ağa'nın Nişanlıları Birliği"*, *"Fin Hikâyeleri"*. Öndeyişler klasik tiyatroda biliniyor, bölüm adları ise yalnızca klasik macera romanlarında vardı. Tiyatroda bunlar, seyirciye hafif bir gerilimi veriyor ve ardından gelen sahnede belirli bir şeyi aramasını sağlıyor. Berliner Ensemble'deki oynanışta sahne adları yerine, *Puntila Şarkısı* söylendi. Aşçı kadını oynayan Annemarie Hase, her seferinde işiyle ilgili bir eşyayı elinde kullanarak perde önüne çıkıp söyledi şarkıyı; böylece Puntila çiftliğindeki büyük nişan töreninin evreleri de izlenir oldu. Aşçı kadın şarkıyı, perde önünde karşısına gelen biri gitarist, öteki akordiyoncu, iki çalgıcının eşliğinde söyledi. Şarkı, Puntila'da olup biteni mutfağın bakışıyla yorumluyordu ve bunlara bir çeşit ünlülük kazandırarak Puntila'da dönen dolaplara yerel tarihsel bir nitelik sağlıyordu.

SOYTARILIK[28]

Steckel'in güzel bir soytarılık numarası: İkinci sahnede kızı yedek alkol paketini elinden alıp ona içmeyi yasak edince, Puntila, Kral Lear havasında konağı terk ederken[29] tiradını, koca paltosunu düğmelemeye uğraşarak söylüyor. Üstte bir iliği atladığı için altta bir düğme fazla kalıyor, ani bir kararla koparıp atıyor onu. Rolünü bütününde gerçekten ciddiye alan bir oyuncu, böylesi esprileri de hakkıyla kullanabilir.

İŞ YAPMA OLGULARI[30]

İş yapma olayını iyi biçimlemek, burjuva tiyatrosu için ilginç değildir. Bir şeylerle meşgul görünülüp geçilir. Oysa, örneğin Matti'nin, ister ağa kızıyla konuşurken stepnenin lastiğini çıkarıyor olsun, ister çiftliği dolaşıyor, Puntila'ya masaj yapıyor, veya sızmış Yargıç'ı sırtlıyor olsun, işini çok ustaca yapması gerek. Mutfak hizmetçisi de, kahve servisini, çamaşırı suya basmayı, tereyağını taşımayı, çok doğru yapmalıdır.

KURGELALI KADINLAR[32]

Sarhoş Puntila'nın, konağına davet ettiği, ayık Puntila'nın ise oradan kovduğu Kurgelalı kadınların işlenişi, provanın başından sonuna dek büyük sorun oldu bize. Oyunun en soylu figürleriydi onlar ve gerek kostümde, gerekse makyajda, karakteristik mi olsun, yoksa güzel mi olsun diye uzun süre yalpalayıp durduk; bu ikisinin birbiriyle çelişik olmadığını fark edene kadar sürdü kararsızlığımız, önce, dört erkenci kadının öyküsüne biraz masalsılık katma çabasıyla, onlara zarif renklerde stilize giysiler yaptık. Sonra bu, çok tatsız, çok sahte göründü ve tersine, tüm güzelliklerle alay edercesine bir doğallık yoluna gittik. Koca koca pabuçlar, sipsivri burunlar oldu. Tam o sırada Caspar Neher devreye girdi. Provalara katıldığında kaygılıydı, sonra birçok sahne eskizi[33] yapıp getirdi. Kuşağımızın en güzel tiyatro eskizleridir onlar. Kadınlara, ağa ile mizah dolu bir oyun oynatarak, onların safça davranışları ile akıllıca dünya kavrayışları arasındaki çelişkiyi çözdü. O ünlü masalsı *İncil* gelinleri[34] "Kurgelalı Kadınlar", Ağa'ya karşı bir birlik kurmuş olarak, şenlik şamata, biraz da tiyatro oynar gibi, yüce damadın bir dans ve bir kahve ikram etmesine razı durumda sahneye giriyorlar. Neher, kadınların başlarına bir de kuru çiçek çelengi koydurtmuştu. Şoför Matti'ye ise güzel bir buluşla saplı süpürgeyi verdi. Matti önce süpürgeyi bahçeye saplayıp, Niborg yüksek yargıcıyla konuşuyormuş gibi süpürgeyle konuşuyor, sonra da kadınların, kötü karşılanma nedeniyle fırlattıkları çelenkleri gene o süpürgeyle süpürüyordu. Kadınların antresi iyi çözülünce, kostüm ve makyajları da hem gerçekçi, hem de güzel yapılabildi. Kostümlerin biçimi gerçekçiydi ama konturları biraz keskinleştirilmişti ve hepsine

---

* Bakınız: "Dekorcu ve Makyajcı ile Söyleşi"[35]

aynı kumaş malzemesi seçilmişti*. Yüzlere biraz köylüce, hafif kaba bir makyaj uygulandı – başlangıçta bunu alçı maske üstünde denenmiş küçük plastik parçalarıyla aradık – ve ten olarak sıcak tonda yanık altın sarısı boya kullanıldı. Kadınların birinde gene de büyük pabuçların bulunması, esasen çalışan kadının kendi saygınlığından kaynaklanan güzelliği yok etmedi. Davetli yoksullar, bir toprak ağasına bile mizahlarıyla çok şey armağan edebilen, dostlukta zengin kişiler oldular; şiirsel figürlerden şiiri bilen insanlar doğdu. Büyük bir ressamın düzenlediği gruplamalar, kadınların doğal ve gerçekçi girişlerine güç ve yüreklilik kattı.

TOPLUMSAL GÜLÜNÇLÜK[36]

"Puntila" gibi oyunlarda, "her zaman gülünç" olan gösteriler dağarcığından pek fazla şey bulamazsınız. Gerçi, burnu havada büyüklenerek yürüyen soytarının burun üstü yere kapaklanıvermesi gibi "her zaman gülünç" gösterilerde de bir toplumsal yan yok değildir, ne var ki soytarının düşmesi tüm insanlar için ve her durumda gülünç bir salt biyolojik nesne olduğu için, onun toplumsal yanı yitip gitmiştir. "Puntila Ağa ile Uşağı Matti"yi oynayan oyuncular, güldürüyü bugünün sınıfsal konumlarından türetmek zorundalar; şu ya da bu sınıfın bireyleri ona gülmeyebilirler üstelik. Keyif içinde yeniden sarhoş olmuş Puntila'nın isteğiyle, bilardo salonunun eşyalarından bir Hatelma Dağı kuran Matti, bu işi öfkeyle yapar, çünkü o Puntila, en sarhoş anında bile kızıl Surkkala'yı işten atmayı unutmamıştır. Saatli mobilyayı ve silah dolabını acımasızca parçalar Matti, dağın kuruluşunu pahalıya getirir. Her çatırdamada Puntila bir irkilir, gülse de biraz zoraki bir gülmedir o. – Köyde de Puntila, Kurgelalı kızların yaşam öykülerini dinlerken gerçekten kulak vermez, çünkü neyin anlatılacağını biliyordur ve her öykünün ardından "yasal alkol"ünü uzunca yudumlar. Gülünçlük hep biraz gölgelidir. – Çiftlik sahibi, kadınların "Erik Şarkısı"nı kendisini övmek için söylenmiş gibi üstüne alınırsa bu bilinen bir gülünçlük olur, sakıncası da yok. Ama Puntila, folklora merakını ortaya koyarsa ve folklordan anlayan kişi olarak davranırsa, bu daha derinliklidir. İşte komedyadaki çelişki. – Dördüncü sahnede Puntila, ırgat pazarından birçok kişiyi toplar eve getirir. O ırgatların yıl içinde iş bulabildikleri bir gündür bu, Puntila'nın ise ırgata ihtiyacı yok, onları sırf ahbaplık için getirmiş. İlk anda işçilerden birine umut da verir ("Gözlerini sevdim senin"). Ardından kendisini çepeçevre sarmış olan ırgatları bırakıp saunaya koşar: Ayılıp da işçileri kovacak gücü yeniden bulsun diye. Bu ayılmaya kaçıştaki ödleklik, aslında gülünç bir boyut, ama toplumsal bilinci ve sosyalist yaklaşımı olmayan bir oyuncunun bunu yaratması pek mümkün değil.

KASPAR NEHER'İN PUNTİLA SAHNESİ[37]

Dışavurumcuların ve varoluşçuların, genel düşünceleri dile getirdikleri simgesel sahne[38], gerçekçi tiyatronun işine yaramaz; ama, esas olanla, hiç ilgisi olmayanın kabaca karıştırıldığı doğalcı sahneye de dönülemez. Gerçekliğe dümdüz alkış tutmak yeterli değildir; onun sahnede yalnızca yeniden görülür olması değil, aynı zamanda anlaşılır olması gerekiyor. Bunun için tablolar sanatsal değer kazanmalı ve sanatçının imzasını taşımalıdır. Komedya, dekor yapımcısının fantezisine ve esprisine özellikle kucak açar.

MAKYAJLAR[39]

Puntila, Ataşe, Başrahip, Başrahibe, Avukat ve Yargıç'ın, az ya da çok grotesk makyajları vardı, saraylıca ve ahmakça davranıyorlardı. Matti'nin, Kurgelalı kadınların, konak hizmetlilerinin ve ırgatlarınsa özel makyajları yoktu, davranışları da normaldi. Ağanın kızı Eva'da bu ayrım kırıldı, o da özel bir makyaj yapmadı. Böyle bir genel tutumla simgecilik yapıldığı savı tutarlı olamaz. Gizli bir art anlam gözetiliyor değil asla. Tiyatro yalnızca tavrını koymakta ve gerçekliğin asal çizgilerini, yani parazitlerde fizyonominin de deforme oluşunu büyüterek göstermektedir.

"PUNTİLA AĞA İLE UŞAĞI MATTİ" GİBİ BİR OYUN, TOPRAK AĞALIĞININ KALDIRILDIĞI ÜLKEMİZDE[40] HÂLÂ GÜNCEL MİDİR?[41]

Tiyatroda gerçekliğin yalnızca son durumlarının işlenmesini isteyen sevimli bir sabırsızlık var. Bir toprak ağasına saplanıp kalmak niye? Proleterin Matti gibisini göstermek niçin? Şimdi artık eylemli mücadele verenler yok mu? Evet, bu sabırsızlık sevimli ama ona uymak yanlış olur. Yeni üretilmesi gereken sanat yapıtları yanında, miras olarak kalan sanat yapıtlarının da bulunduğu savı, eğer miras kalanların işe yararlığı kanıtlanamıyorsa, yenileri yaratmak zaman alacak bile olsa, geçerli değildir. O halde, "Puntila Ağa ile Uşağı Matti" niçin hâlâ güncel olarak görülebilir? Çünkü, yalnız mücade-

leden değil, mücadelelerin tarihinden de öğrenilecek çok şey vardır. Çünkü aşılmış dönemlerin kalıntıları insanların ruhunda yer etmiş olarak hâlâ yaşıyor. Çünkü sınıf mücadelesinde, bir alandaki zaferden, başka bir alanda sonuna dek yararlanılmalı ve zafer öncesi durumlar çok yakın benzerlikler gösterebilir. Çünkü, kendilerini ezenlerden kurtulmuş olanların yaşamı, tüm öncülerde olduğu gibi daha uzun süre güçlükler taşıyabilir: Ezenlerin kurduğu sistemi, yeni bir sistemle değiştirmek zorundalar çünkü. "Puntila Ağa ile Uşağı Matti" türünde oyunların güncelliği için, yukarıdaki gibi daha pek çok gerekçe gösterilebilir.

*Brecht'in Yazıları Notları'*na ait:

Kaynaklar

Eylül 1940: *Halk Oyunu Üstüne Notlar* (Oyunun yazımından sonra).

1948: *Zürich'deki İlk Oynanış Üstüne Notlar* (1948) (Zürich'de 5. Haziran 1948'deki ilk oynanışın ardından).

1949 sonu: *Müzik Üstüne Not* (Oyunun *Denemeler* Sayı 10'da yayınlanışı için).

1951: *Bazı Reji İlkeleri İçin örnek; Puntila'nın Sarhoşluğu; Öndeyişler, Sahne Adları ve Sahneler Arasında Şarkı; Soytarılık; İş Yapma Olguları; Steckel'den İki Puntila; Kırgelalı Kadınlar; Toplumsal Gülünçlük; Caspar Neher'in Puntila Sahnesi; Makyajlar; "Puntila Ağa ve Uşağı Matti" Gibi Bir Oyun Toprak Ağalığının Kaldırıldığı Ülkemizde Hâlâ Güncel midir?* (*Theaterarbeit* için yazılmış metinler), (Bkz.: *Tiyatro Çalışması*, S. 7-49, Çev. Y. Onay, MitosBOYUT Yay. 1994 İst., çn).

DİPNOTLAR

1. (293,5) *Halk Oyunu Üstüne Notlar*] Metin: İlk basım. Oluşum: Eylül 1940. İlk yayınlanış: *Denemeler*, Sayı 10 (*Denemeler* 22-24), Batı Berlin: Suhrkamp Yayınevi, S. Fischer 1950, S. 117, 122 (9. Denemenin bir bölümü).

Brecht bu metni oyunun yazılışının ardından Eylül 1940'da Finlandiya'da yazdı ve 1950'de *Denemeler*'in 10. Sayısında 9. denemeye bir ön not içinde yayına hazırladı. (*"Halk Oyunu Üstüne Notlar*, 9. deneme olan 'Aristotelesçi Olmayan Tiyatro Üstüne' içinde yer alıyor. 1940'da yazıldı."). 9. Deneme içinde başkaca, *"Üç Kuruşluk Opera Üstüne Notlar"; Ana Üstüne Notlar; Sokak Sahnesi* ve *Yabancılaştırma Efekti Yaratan Yeni Bir Oyunculuk Tekniğinin Kısa Anlatımı* bulunmaktadır.

Yazının adı bir daktilolu yazımda önce *Sonsöz* idi, sonra *"Puntila Ağa ve Uşağı Matti" Üstüne Notlar* oldu. 1952'de metin *Halk Oyunu Üstüne* başlığı ile *Theaterarbeit*, S. 13-26'da yeniden yayınlandı (bkz.: *Tiyatro Çalışması*, S. 14-18, MitosBOYUT Yay. 1994 İst. ÇN). Bu yayında başlıkla yazı arasına makalenin ağırlıklı noktalarının ipuçları özet halinde konmuştur:

Otuzlu yıllarda halk oyununun politikleşmesi. Yeni halk oyunu.

Hem sanatsal, hem doğal oynayış biçimi. Hem gerçekçi, hem yüksek oynayış biçimi. *"Puntila Ağa ve Uşağı Matti"* gibi bir oyun nasıl oynanmalı? Bunun dışında ikinci yayın ilkine göre çok az değişiklik içermekte.

2. (293,26) *Wangenheim*] Gustav von Wangenheim, yirmili yılların ortalarından itibaren siyasal-edebi revüye yoğunlaşmış sanatçılardandır. En büyük başarısını 1931'de Truppe 31'le sahnelediği *Fare Kapanı* (Mausefalle) ile sağladı. (Bkz.: *İşçi Tiyatroları Ajitprop Topluluklar*, İşçi Kültür Derneği Yay. 1978 Ankara, ÇN).

3. (293,26) *Blitzstein*] Brecht'in 1935'de New York'da tanıştığı Amerikalı kompozitör, librettist ve oyun yazarı Marc Blitzstein, çok sayıda toplumsal eleştirel sahne eseri yazmıştır, örneğin 1937'de yazıp Brecht'e adadığı müzikli oyun *The Cradle Will Rock* gibi.

4. (293,27) *Auden*] İngiliz yazarı Wystan Hugh Auden, Christopher Isherwood ile birlikte *The Dog Beneath the Skin* (1935), *The Ascent of F 6* (1936), *On the Frontier* (1936) gibi eserleri yazmıştır. Amerika sürgünü sırasında Brecht, Auden'le *Kafkas Tebeşir Dairesi*, *Malfi Düşesi* çalışmalarını birlikte yaptı.

5. (294,4) *"halksallaşmayı"*] Bkz.: Brecht'in *Halksallık ve Gerçekçilik* (*Bütün Eserleri*/Brecht Werke, Cilt 22, Suhrkamp Yay., Frankfurt) yazısı ve *Akort Tutmadığından* (B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, Cilt 4, MitosBOYUT Yayınları) şiiri.

6. (394,18f) *Low'un karikatürleri*] David Low, otuzlu yıllarda Londra'da çıkan *Evening Standard*'ın karikatüristiydi. Brecht'in kitaplığında Low'un *A Cartoon History of Our Times* adlı eseri bulunuyor, New York: Simon und Schuster 1939.

7. (294,19) *Hogharth'ınkine*] Kendisinden *Beggar's Opera* üstüne de iki bakır oyma eser kalmış olan satirik bakır oyma sanatçısı William Hogharth'tan Brecht'in kitaplığında eserler vardır.

8. (294,26f) *Auden'in Isherwood'la birlikte*] Bkz.: DN.4.

9. (295,7) *Ibsen'in gençlik oyunları*] Burada kastedilen oyunlar, *Catilina* (1850), *Sancthansnatten* (1852), *Fru Inger til Ostrat* (1855) vb.dir.

10. (296,15-18) *Balıkçı kadınlar... kraliçelerin bile*] Kraliçelerin kavgasını (Schiller'in *Maria Stuart*'ı, 3. Perdeden) Brecht, *Balıkçı Kadınların Kavgası*'nda bir "düzyazı ortam"a kaydırmış. Böyle "klasik sahnelerin yabancılaştırılması" yoluyla tiyatro provasında "olaylara ilgi"nin ve orijinal sahnelerin dizeli diline ilginin yeniden elde edilmesi hedefleniyor. (bkz.: *Bakır Alımı*'nda *Oyuncular İçin Temrin Oyunları*'ndan *Paralel Sahneler*. Brecht Werke/ *Bütün Eserleri*, Cilt 22, Suhrkamp Yay. Frankfurt)

11. (296,26) *stilize sahne*] 20. Yüzyılın başlarında, daha önce alışılmış natüralist dekorasyon çözümlerine karşıt tez olarak çıkmış ve perdelerle, hareketli stilize parçalarla yapılan çevre düzeni için kullanılan deyim.

12. (298,33) *Commedia dell'arte*] 16. Yüzyılda ortaya çıkmış olan İtalyan *Commedia dell'arte* sanatı, yerleşmiş karakterler ve kostümlerle yapılan halksal bir tuluat tiyatrosudur.

13. (299,13) *Zürich'deki İlk Oynanış Üstüne Notlar (1948)*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1948. İlk yayın: *Denemeler*, Sayı 10'da (*Denemeler*, 22-24), Batı Berlin: SuhrkampYay.. S. Fischer 1950, S. 110-114.

Metin, 5 Haziran 1948' tarihindeki ilk oynanışın ardından yazıldı (Brecht'in yabancı olarak İsviçre'de resmen çalışma izni olmadığı için, program broşüründe oyunun rejisörü olarak Kurt Hirschfeld'in adı geçmektedir; dekor: Teo Otto; Puntila'da Leonard Steckel ve Matti'de Gustav Knuth).

Bir daktilo metin bazı noktalarda farklılıklar gösteriyor: 7. Bölüm dahil, oraya kadar yayınlanan metinle aynı (çok az değişikliklerle), sonra Bölüm 8 olarak yayınlanan metindeki 11. Bölüm konmuş (küçük ayrımlarla). 9. Bölüm "Eva'nın Çaresizliği" cümlesiyle belirtilmiş. Bölüm 10 ve 11 de (küçük ayrımlarla) yayınlanan metnin 8. ve 9. Bölümleri. Bölüm 12 metni şöyle:

7. Sahnenin dekoru soru işaretli (*Fin Hikâyeleri*). Bu sahnenin ötekilerden ayrılması ve ilkeden de biraz sapması belki doğru. Ama boyayla resmedilmiş bir fonun dümdüz asılması kesinlikle yanlış. Önce bunun döner rulo bir resim biçiminde yapılarak aygıt nitelikli bir öğe özelliği kazanması düşünülmüştü ama yapılan resmin biçimi soru işaretliydi.

13. Bölüm olarak da yayınlanan metnin 10. Bölümü gelmekte. Daktilolu metin bundan sonra da sürüyor:

14. Epik oyunculuk olarak Steckel jestlerde zengin bir fantezi getirdi (1'de Akvavit tufanı üzerinde yürüme; 2'de Bayan Klinkmann'a sövgü; 3'de Kurgelalı kadınların üç öpücüğü ve telgraf direğine meydan okuma; 4'de sabah gezintisi ve Matti'nin uyarılması; 8'deki panik kaçışları ve "ben bir insan oldum" ünlemesindeki yıldızlara erme jesti), konuşmada da kimi yabancılaştırmaları başarıyordu (4'deki "Eino neler düşünmez şimdi senin hakkında"; 8'deki "neredeyse komünistim ben"; vb.) Mimik gücü aynı düzeyde değildi. Yabancılaştırma tekniğinin (en azından bilinçli ve sürekli) kullanılması sonucu, seyirciye *sarhoş* Puntila'yı eleştirme özgürlüğü kalmamıştı,

onu basitçe ve ilkelce "iyi" bulmak zorundaydı. Oyuncunun komediden getirebildiği kadarıyla bir yabancılaştırma tekniği kullanışı burada yeterli olmuyordu.

Sahne 15 ve temel düzenlemeler (gruplama ve grupların hareketleri) epikti.

14. (299,30-37) *Güneş, ay ve... ayrılmıştı*] Prömiyerden birkaç gün sonra şöyle not düşüyor Brecht: "Neher'in Münih'deki *'Gecede Davullar'* oynanışında yaptığı ay amblemini iyi kullandık; arka fon olarak akçaağaç kabuğundan yapılan büyük duvar önüne, firma tabelaları gibi biçimlenmiş güneş, ay ve küçük bulutçuk amblemleri asıldı (pirinçten veya cilalı ahşaptan). Fon duvarı da gündüz için kuvvetli, gece için zayıf aydınlatıldı (kuşkusuz hiç renk katılmamış ışıkla)." (*Çalışma Güncesi*, 10 Haziran 1948).

15. (300,23) *Çocuksu bir fiziği olan*] Hizmetçi Fina'yı Elisabeth Müller oynamıştı.

16. (301,25) *"Kiste"*] Brecht bu kavramı şöyle açıklıyor: "Oyuncu dilinde *'Kiste'* deyimi, yarı pantomim biçimindeki özel artistik gösterimi dile getirir."

17. (302,2) *Sarhoşluk Sahneleri*] Bkz.: DN. 25.

18. (302,14) *Olabilecek kısaltmalar*] İlk oynanışta ve Berliner Ensemble'nin (prömiyer: 12 Kasım 1949) oyununda bu kısaltmalı metin sahnelenmiştir.

19. (306,6) *Müzik Üstüne Not*] Metin, ilk yayın. Oluşum: 1949 sonu. İlk yayın: *Denemeler*, Sayı 10 (*Deneme* 22-24), Batı Berlin: Suhrkamp Yay.. S. Fischer 1950, S. 88.

Brecht bu notu, Paul Dessau'nun müziğini bestelediği Berliner Ensemble sahnelemesinin ardından kaydetmiş (Prömiyer: 12 Kasım 1949), reji: Bertolt Brecht/Erich Engel; Dekor: Caspar Neher; Puntila'da Leonard Steckel, Matti'de Erwin Geschonneck).

Yayında bu metin, oyun metninin bitimine ve *Puntila Şarkısı*'nın metin ve notalarının tekrar basımının önüne yerleştirilmiştir.

20. (306,9) *eski bir Skoç baladının*] Burada sözü geçen 16. Yüzyılın korsan baladı *Henry Martin*'i Brecht, 1935 Noel'inde New York'da dinlemişti (bkz.: Helene Weigel'e mektup, 1935 Eylül sonu/1936 Ocak başı).

21. (306,9f) *"Erikler Şarkısı"*] Brecht bunu bir Amerikan moda şarkısının melodisi üstüne tahminen 1948'de yazdı.

22. (306,10) *"Puntila Şarkısı"*] Berliner Ensemble'in 1949 sahnelemesi için bestelendi.

23. (306,21) *Bazı Reji İlkeleri İçin Örnek*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 18.

Bir daktilo yazımda başlık çizilmiş ve yerine, *Dramaturjik Aranjman İçin Örnek* yazılmıştır.

24. (307,1) *Stanley'in... Livingstone'u*] İngiliz gazetecisi ve Afrika incelemecisi Sir Henry Morten Stanley (yani John Rowlands), 1871'de Afrika'da kaybolmuş olan Skoç misyoner David Livingstone'u aramakla görevlendirilir ve 10 Kasım 1871'de onu Tanganika Gölü kıyısındaki Udşidji'de hasta durumda bulur.

25. (308,7-30) *Puntila'nın Sarhoşluğu*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951, İlk yayın: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit), S. 19.

26 (308,33) *Öndeyişler, Sahne Adları ve Salıneler Arasında Şark*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 19.

Bu metnin daha önceki bir yazımı *Öndeyiş ve Puntila Şarkısı* başlığıyla tahminen daha 1949'da mevcuttu.

27. (309,3) *Sütçü Kız'ı oynayan Regine Lutz*] Daha Zürich'de ve sonra Berliner Ensemble'da da Regine Ludz yine bu rolü oynamıştı.

28. (309,25) *Soytarılık*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 21.

29. (309,29) *Kral Lear havasında konağı terk ederken*] William Shakespeare'in dramı *Kral Lear*'e (1605) ve orada Lear'in kızlarıyla olan çelişkisine gönderme.

30. (310,1) *İş Yapma Olguları*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 21.

31. (310,13) *Steckel'den İki Puntila*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 22.

32. (310,30) *Kurgelalı Kadınlar*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 22 ve devamı.

Berliner Ensemble'ın oyununda Angelika Hurwicz (Kaçakçı Emma), Eleonore Zetzsche (Eczacı Kız), Regine Ludz (Sütçü Kız) ve Carola Braunbock (Telefoncu kız) oynadılar.

33. (311,5f) *birçok sahne eskizi*] Bu eskizler *Theaterarbeit*, S. 24-28'de yayınlanmıştır. (Türkiye'de: *Tiyatro Çalışması*, Çev. Yılmaz Onay, MitosBOYUT, S. 26-30, ÇN.)

34. (311,12) *İncil gelinleri*] Süslü kutlama giysileriyle güveyi karşılayan gelin imajı *İncil*'de çok geçer; bkz.: *Matta İncili* 25, 1-12'deki on bakire imajı.

35. (311,39) *"Dekorcu ve ... Söyleşi"*] Bkz.: Bu metin *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit, S. 359-363'dedir).

36. (312,1) *Toplumsal Gülünçlük*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 42.

Bu gösterimle Brecht, Marks'ın formülasyonunu anıştırıyor olabilir: "Tarih temellidir ve eski bir görüngüyü mezara taşırken pek çok evreden geçer. Dünya tarihi içindeki bir görüngünün son evresi ise, onun *komedyasıdır* [...] Nedendir tarihin bu gidişi? Böylece insanlık, geçmişinden neşeyle ayrılsın diye". (Karl Marks, *Hegel'in Hukuk Felsefesine Eleştiri. Giriş.* Marx/Engels, *Bütün Eserleri*/ Werke, Cilt 1, Berlin/DDR 1956, S. 382)

37. (313,1) *Caspar Neher'in Puntila Sahnesi*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 44.

Bir daktilo metin *"Dekor"* başlığını taşımakta. Bu metnin altında Brecht'in el yazısıyla şu kayıt var: *"(Düğün yemeği ve Son tablo)."*

38. (313,3) *simgesel sahne...*] 20. Yüzyılın başlarında tiyatronun gelişmesinde kalıcı etkiler yapmış olan Adolphe Appia, Edward Gordon Craig, Cesar Klein, Emil Pirchau ve Ludwig Sievert gibi dekorcuların biçimleme çözümleriyle bağlantılıdır.

39. (313,15) *Makyajlar*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Theaterarbeit*, S. 45.

40. (313,31) *Toprak ağalığının kaldırıldığı ülkemizde*] 1945/46'daki toprak reformuyla, Almanya'nın Sovyet işgal bölgesinde, mülkü 100 hektardan fazla olan tüm toprak sahiplerinin ve aktif Nazilerin ellerindeki topraklar tazminatsız olarak alınıp çoğunlukla küçük köylü işletmelerine dağıtıldı.

41. (313,30-32) *"Puntila Ağa ve Uşağı Matti" Gibi Bir Oyun, Toprak Ağalığının kaldırıldığı Ülkemizde Hâlâ Güncel midir?*] Metin: İlk yayın. Oluşum: 1951. İlk yayın: *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit), S. 46.

"ARTURO UI 'NİN YÜKSELİŞİ" ÜZERİNE

"ARTURO UI" [1][1]

Karnıbahar Tröstü[2], kaynağı göz önüne alınarak New York'ta olmalıdır. Her şeyden önemlisi de, işçileri, tedhiş ve tehdit korkusuyla ele geçirilecek şekilde bastırmaktır. Burada işi kavrayıp sıkı tutan Ui'dir, diğerlerinin tümü kavga etmek için kavga ederler. Kent yönetiminin Ui ile olan çatışmasındaki "zayıf" nokta da budur.

Duruşmadaki savunma avukatları her şeyi açıklamalıdırlar.

I [GÖSTERİ İÇİN İPUÇLARI][3]

Oyun, anlamını geliştirecek modelleri kullanmalıdır, bunun için de bu oyuna uygun olan gösterişli üslup'tur[4] (*grossen Stil:* büyük üslup); en iyisi de, Elisabeth döneminin tarihsel tiyatrosunu andıracak şekilde olmalı, perdeler ve yükseltiler kullanılmalıdır. Örneğin, üzerlerine öküz kanı renginde boya püskürtülmüş, eski, solgun perdeler etkili olabilir. Geniş, panoramik resimleri içeren panolar kullanılabilir ve org, trompetler ve trampet sesleri ve tramolaları da yararlı olur. Maskeler, kafiyeli sözler ve yansıtılan kişilere özgü jestler kullanılarak bir güldürü ortaya çıkartılmalıdır; ancak, gülünç olan acı ve dehşet verici olandan kopuk olmamalıdır. Kıvrak bir tempoyla oynanması gereken bu oyunun, panayır oyuncularının[6] beğeni düzeyini anımsatan ve onların grup resimlerini içeren plastik bir görünümü olmalıdır.

"ARTURO UI'NIN ÖNLENEBİLİR YÜKSELİŞİ" ÜZERİNE DÜŞÜNCELER[7]

Bugün her yerde işittiğimiz şey, ister ölmüş ister hayatta olsunlar, büyük politika suçlularının gülünçlüklerine prim vermenin kabul edilemez, beyhude bir şey olduğudur. Sıradan vatandaş bile bu konuda çok duyarlıdır; onların bu duyarlığı, suçun, sadece içinden çıkılmaz bir arap saçına dönüşeceğinden dolayı değil, aynı zamanda geride kalan yıkıntılar içinde suçun hiç de gülünecek bir şey olmadığını anlamalarındandır. Aynı şekilde, insan, var olmayan engellere karşı savaşmamalıdır, çünkü o yıkıntılar içinde çok fazla sürpriz

vardır; ders almayı bilmek gerekir, acı çekmiş olanlar niye hâlâ acı çeksinler? Ama eğer ders alınmamışsa o zaman tehlike kapıdadır; zorbaya gülmeyi özendiren bir halkın, zorbaya karşı ciddi bir düşüncesi yok demektir. Vesaire, vesaire.

Sanatın, şiddeti, yolundan akıllıca çevirmesi gerektiğini söylemek oldukça kolay bir iştir, tıpkı bilginin cılız bitkisini sevecenlikle sulamak gibi... Bu, sadece tırmıkla bahçe ibriğinin ne işe yaradığını göstermekten başka bir şey değildir. Kişi, nüfus kavramından daha "yüksekte" sayılan halk kavramı karşısında da yer alabilir ve hem cellat hem kurban olan, bir yandan girişimlerde bulunan öte yandan köleleştirilen, kötü bir şekilde ünlenmiş, ırksal yakınlığı ön plana alan bir Halk Birliği'nde[8] kafaların nasıl koptuğunu gösterebilir. Ama burada, ciddi konuların ele alındığı bir yerde, henüz ahlak dışı sayılmayan taşlamayı işin içine karıştırmamak gerekir. O, zaten doğrudan ciddi şeylerle ilgilenir.

Büyük politik suçlular tamamen teşhir edilmeli ve gülünçlüklerinin esası gösterilmelidir. Aslında bunlar büyük politik suçlular değil, büyük suçlu politikacılardır. Bu da tamamen başka bir şeydir.

Doğru olduğu sürece, çıplak gerçekten korkmayın! Hitler'in başarısızlıkla sonuçlanan girişimlerinin çok azı onu budalalıkla damgalamıştır, girişimlerinin kapsamı ise, onu büyük adam yapmaya yeterli değildir. Modern devlette egemen sınıflar, genellikle girişimci olan sıradan kişilerdir. Ekonominin en önemli işletme alanı bile öyle olağanüstü bir yetenek gerektirmez. Milyarlık IG-Boyaları[9] Tröstü sıradan zekânın biraz üstünde olan bir akılcılıkla kâr etmeyi becerir; kazanç elde eden bir avuç insana, bu güç, genellikle onların doğumlarıyla, yani aileden gelir ve bir miktar kurnazlık ve şiddet genleriyle geçer. Kültürsüzlük ve zaman zaman raslantısal ortaya çıkan bireysel iyi huyluluk onların iş yaşamlarına zarar vermez. Politik ticari işler için çoğu kez onlardan çok daha budala kişiler sağlanır. Hitler, Stresemann'ın[10] lağımdan tutup çıkardığı Brüning'e[11] ve askeri alanda Lakeitel'e[12] ve Hindenburg'a[13] ulaşmasını bilmişti. Politik olmayı bilmediği için savaşlarını kaybeden Ludendorf[14] gibi bir askeri uzmanı da, bir entelektüel dev olarak kabul etmeye olanak yoktur. Bu gibi insanlar, girişimlerinin kapsamı dolayısıyla büyükmüş gibi görünmektedirler. Bu yüzden, bu kapsamlarla özellikle ilgilenmelisiniz, çünkü bu gibi girişimler için çok sayıda zeki insana ihtiyaç vardır. Bu da, bunalım ve savaş dönemlerinde gösterilen zekâyı tüm nüfusun temsilcisi yapmış oluyor.

Böylece, suçun neden kendini bu kadar beğendiği de anlaşılabiliyor. Benim kentimin küçük burjuvaları arasında, yığınlarca insanı öldüren, insan kasabı Kneissl[15] adında birinden, kendilerinden geçerek, hayranlıkla söz etmeyenine rastlamadım; bunun için bu ad bugüne kadar hep aklımda kaldı. Yakınlarının onu dostlukla kucaklamaları ya da yaşlı annesini suçlamak hiç gerekmedi; ölümü yeterli oldu.

Küçük burjuvanın (ve başkaları olmadığı sürece, proleterlerin) tarihsel yorumları çoğu kez romantiktir. I. Napoleon, ordusunu, bu Almanların fantezisiyle avuttu. Doğal olarak bunu da Napoleon yasaları[16] yoluyla değil, milyonlarca kurbanıyla gerçekleştirdi. Kan lekeleri bu işgalcinin yüzüne, güzellik lekeleri gibi tıpatıp uydu. Adı da bu duruma çok uygun olan "Deutsche Rundschau[17]" (Alman Panoraması) adlı gazetede Dr. Pechel adında biri, 1946'da, Cengiz Han üzerine, "Pax Mongolica'nın[18] (Moğol Barışı'nın) bedeli yakıp yıkılan yirmi devlet ve milyonlarca insandı," diye bir yazmış ve şöyle sürdürmüştü yazısını: "Kanla yıkanan bu işgalciyi, tüm değerleri yok eden bu hükümdarı unutmamak gerekir; çünkü, o yok edici bir kafaya sahip değildi." Böylece, bu mantık içinde, o, diğer insanlar gibi küçük düşünmediği için büyüktü. Bu büyük katillere olan saygının artık yıkılması gerekiyor. Yüzyıllardır sürüp gelen bu normal mantık korkutmamalı; küçük ilişkilere gelince, onları büyük değerler durumuna getirmek bizim elimizde. Küçük bir serserinin, egemen sınıflar yeşil ışık yaktı diye büyük oynamasına izin verilmemeli. Ne yazık ki, bu özel durum sadece alçakça işlerde görülmüyor, bizim tarihe bakışımızın da bir parçası oldu. Kanımca şu cümle her şey için geçerli: Acı çeken insanların tragedyası, sık sık hafif bir destek üzerine oturtuluyor ve komedya sanılıyor.

"ARTURO UI" [2][19]

Kusche'nin "Ui" üzerine yazdığı eleştiri[20]:

> "(...) Ui oyununun bir yerinde projeksiyon yoluyla, Alman tarihinin bir kesitiyle paralellik kurulduğu yerde akla bir soru takılıyor: Peki, halk nerede?"

"Ui", bir öğreti oyunudur; büyük tarihsel katillere olan hayranlık tehlikesini yıkmak niyetiyle yazılmıştır. Çevre özellikle dar tutulmuştur: Bu çevre, devlet, sanayiciler, asalak soylular ve burjuvalarla sınırlandırılarak daraltılmıştır. Oyun, hiçbir zaman, otuzlu yılların

tarihsel kesitinin bütününü ve temellerini vermek için yazılmamıştır. "Oyunda proletarya yoktur, daha geniş bir çevre içinde de düşünülmedi. Bu durumda, oyuna yapılacak her ek fazla olurdu ve zor sorunsalın odağını kaydırabilirdi. (Proletaryayı ele alıp da işsizlik sorununa girmemek olmazdı; işsizlik sorununa girince iş bulmayı ve partileri dışarda bırakabilir miydik? Biri ötekini çekecek ve ortaya çok kapsamlı, dev bir yapıt çıkacak, bu da amaca hizmet etmeyecekti.)

Projeksiyonla yansıtılan yazılar, –K. temel alınarak, oyundaki tüm kesitleri araştırmaya yönelik olarak— özetlerle, görsel bir biçimde olayı güçlendirmek içindir.

Sanayicilerin tümü de bu bunalımdan aynı şekilde paylarını alır görünüyorlar, bunların güçlü yanlarından çok zayıf yanları vurgulanmıştır.

(Ancak böyle bir konuyu da ele almak çok fazla ayrıntıya girmeyi getirecekti ki, öğreti oyunu olarak bundan kaçınmak gerekirdi.)

Savunma Avukatı (9. Tablo, Antrepo Yangını Davası) belki bir daha ele alınmalıdır. Şimdiki durumuyla daha çok "meslek onuru"nu kurtarmak için protesto ediyormuş gibi görünebilir.

O anlamda ele alınsa da alınmasa da, seyirci onu, doğal olarak, Dimitrof'u[22] temsil ettiğini düşünecektir.

Röhm'ün Hayaleti'nin görünmesi[23] üzerinde Kusche'nin söylediklerine katılıyorum.

"Metindeki bu durumuyla, şişman, ayyaş bir Nazi martirinin ipuçlarını içerir."

Karfiol [karnıbahar] ne yazık ki bilinmiyor.

Final[24]

1941 oynanması düşünülen bu oyun, 1941'de yazılmıştır. O zaman için final doğru ve uygundu, ama bugün için bana pek uygun görünmüyor.

Bugün Hitler'in savaşına karşı hazırlanmış bir afiş, genel olarak tüm savaşlara karşı bir afiş olarak da etki edebilir, elbette bundan daha güçlüleri de yapılabilir.

Belki de final için başka bir sahne düşünülmeli.

Brecht'in Yazıları Notlarına ait:

Kaynaklar:

1941 yılının ilk yarısı: *Arturo Ui [1]* (Oyunun ilk metni). Gösteri için Açıklama.

1953: *"Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi" Üzerine Düşünceler* (Oyunun Berliner Ensemble'da hazırlanması ve sahnelenmesi sırasında)

1954 başı: *Arturo Ui [2]* (Genç oyun yazarlarıyla söyleşisinden sonra)

DİPNOTLAR

1. (315,4) *"Arturo Ui" (1)*] Metin : Daktilo metin. Ortaya çıkışı 1941'in ilk yarısı.

Bunun bir öğreti oyunu olduğu notu büyük bir olasılıkla oyun üzerinde çalışılmaya başlarken konulmuştur. Sonradan New York değil, Cicero işgale uğramıştır.

2. (315,6) *Karnıbahar Tröstü*] Almanca metinde geçen *Karfiol* sözcüğü, Avusturya'da karnıbahar için kullanılan sözcüktür. Brecht bu sözcük ile oynamış, sermayeye ve asalak aristokratlara ilişkin konularda kullanmıştır.

3. (315,15) *Gösteri İçin İpuçları*] Metin: Daktilo metin. Ortaya çıkışı: 1941'in ilk yarısı. Bu yazının metni *Arturo Ui'nin Yükselişi* ile birlikte teslim edilmiştir.

4. (315,18) *Gösterişli üslup*] Brecht, oyununu gangster çevresi içinde geçirmesinin yanı sıra, dramatik biçimi "gösterişli üslup" içine oturtarak başka bir yabancılaştırma düzlemi sağlamıştır. (*"Çifte Yabancılaştırma" Üzerine*, bkz. *Çalışma Güncesi*, 28 Mart 1941).

5. (315,19f) *Elisabeth Dönemi tarihsel tiyatrosu*] Bkz. Bu dizinin *Üç Kuruşluk Opera* oyununa ait *Brecht'in Yazıları Notları Bölümü* (MitosBOYUT Yay. Cilt 3, S. 381)

6. (315,29) *Panayır oyuncuları*] Tarihsel olayları resimlerle ve şarkılarla destekleyerek anlatan panayır oyuncuları. Brecht, 1954'te bu resimlerin büyük bir izlenim verdiğini anımsar; bkz. *İlk Oyunlarıma Göz Gezdirirken* (Bei Durchsicht meiner ersten Stücke, B. Brecht, *Bütün Eserleri* / Werke, Suhrkamp Yay., Frankfurt 1992, Cilt 23).

7. (315,32f) *"Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi" Üzerine Düşünceler*

Metin: Daktilo metin (el yazısı düzeltmeler). Ortaya çıkışı 1953.

Brecht, büyük bir olasılıkla metni 1953/54'te düzeltmiştir. Burada 1941'deki ilk metindeki başlığı, *Artıro Ui'nin Önlenebilir Yükselişi*'ni kullanmıştır.

8. (316, 4) *Halk Birliği*] Nasyonal Sosyalist propagandası içinde yer alan ve Naziler tarafından üretilen demagojiye yarayan bir deyim. Alman işçilerinin ve işverenlerinin sınıfsız bir toplumda birleştiği propagandasını yapmaya yarıyordu. "Yoldaş", Marksistleri, ilerici demokratik güçleri ve Yahudileri dışarda bırakan bir sözcüktü.

9. (316,32f) *Milyarlık IG-Boyaları Tröstü*] 1925 yılında kurulan Interessengemeinschaft Farben Industrie, AG şirketi, Bayer AG, Farbwerke Hoest AG ve Badischen Anilin und Sodafabriken AG (BASF) firmalarından kurulu bir trösttü. Bu sanayi ortaklığı, Faşistlerin egemen olduğu dönemde bu rejimin hizmetine girmiş ve makine aksamı ile otomobil lastiklerinin önemli bir üreticisi olmuş, ayrıca toplama kamplarında insanları yok eden "Siklon B" adlı gazı da üretmiştir.

10. (317,2) *Stresemann*] Alman Halk Partisi Başkanı olan Gustav Stresemann, Ağustos-Kasım 1923 arası Başbakanlık yapmış, 1929'daki ölümüne kadar da görevini Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır.

11. (317,2) *Brüning*] Poltikacı Heinrich Brüning (Katolik Merkez Partisi) 1930'dan 1932'ye kadar başbakanlık yapmış, özellikle çıkarılan fevkalade yasaların yardımıyla, Parlamentarizmin yeniden kurulmasında çalışarak, Hitler iktidarında kendine bir yer bulmuştur.

12. 317, 4 *Lakeitel*] *"Lakai*: Uşak" ve Keitel adlarının birleştirilmesiyle ortaya çıkmış bir sözcük. Wilhelm Keitel, Mareşal ve Alman komando birliklerinin komutanı (1938-1945); Hitler'in yakın çevresinden olup, görevine bağlılığıyla tanınmıştır. 1946'da, Nürnberg Mahkemesinde birinci derecede savaş suçlusu olarak yargılanmış, suçlu bulunmuş ve kurşuna dizilmiştir.

13. (317,4) *Hindenburg*] Mareşal Paul von Beneckendorff und Hindenburg 1925 ile 1934 yılları arasında Alman Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunmuş ve bu görevde iken Hitler'i 30 Ocak 1933'te Başbakanlığa getirmiştir.

14. (317,5) *Ludendorff*] General Erich Ludendorff, Birinci Dünya Savaşı'nda Hindenburg ordusunun karargâh başkomutanı, sonradan Hitler'in yakın arkadaşı olmuş ve 1923'te, Münih'teki Hitler'in hükümet darbesi denemesine katılmıştır.

15. (317,16f) *İnsan kasabı Kneissl*] Mathias Kneissl'in öyküsü 20. yüzyılın başında Güney Almanya bölgesinde geçen, üstünde çok konuşulan bir olaydır (örn., Alto Gruner, *Mathias Kneissl - Bezirgân Değirmenci. Bir Haydut ve Memleket Öyküsü* / Mathias Kneissl - Der Schachermüller. Eine Räuber-und Heimatgeschichte, Aichach 1910). Kneissl, 21 Şubat 1902'de, cinayet suçundan idam edilmiştir.

16. (317, 23f) *I. Napoleon, ... Napoleon yasaları*] 1804'te, I. Napoleon tarafından çıkarılan burjuva yasa kitabı, *"Code civil des Français"*.

17. (317, 27-33) *"Deutsche Rundschau"*] Brecht, Rudolf Pechel'in, Berlin'de yayınlanan "Deutsche Rundschau"nın Haziran 1946, S. 199-201'de çıkan *Öteki Cengiz Han* (Der andere Dschingis-Khan) adlı yazısından alıntı yapmıştır.

18. (317,29) *Pax Mongolica*] (Latince) Moğol Barışı; burada, Moğol istilası ile gelen barışla Cengiz Han'ın kurduğu büyük imparatorluk (13. yüzyılın başı) kastediliyor.

19. (318,8) *Artıro Ui (2)*] Metin: Daktilo metin (el yazısıyla düzeltmeler yapılmış). Üstünde "b" işareti var. Ortaya çıkışı: 1954 başı.

1953 sonunda, Brecht, oyun yazarları Lothar Kusche, Günter Kunert ve Aufbau Yayınevi'nin editörü Benno Slupianek ile oyun üzerinde tartıştı. Kusche, 21 Ocak 1954 de Slupianek'e yazdığı mektupta bu tartışmanın önemli noktaları üzerinde durdu. Slupianek, mektubun bir özetini çıkarıp Brecht'e verdi. Brecht de oyunun bu metninde bu özetten yararlandı.

20. (318,10) *Kusche'nin "Ui" üzerine yazdığı eleştiri*] Brecht burada Kusche'nin sadece bir cümlesini aktarmıştır. Kusche'nin mektubundaki sözkonusu bölümü daha iyi anlayabilmek için buraya aktaralım:

(...) Bana göre, *Ui*'de esas alınacak yalnızca bir tek tartışma noktası bulunmaktadır. Brecht (Eisler'in *Faustus*'u üzerine) şöyle yazmıştı: "Cümlenin gerçeği neyse hareket noktamız mutlaka o olmalıdır. Alman tarihinin sefalet olmadığını, halkının da yaratıcı gücünün eksik olduğunu belirten bir anlayış gerçeği söylemiyordur" (*ND* - "Neues Deutschland", Doğu Berlin). (Bkz. *"Faustus" Üzerine Tezler-Tartışma* / Thesen zur "Faustus" - Diskussion, Bertolt Brecht, *Bütün Eserleri*/ Werke, Suhrkamp Yay., Frankfurt 1992, Cilt 23).

Ui bir öğreti oyunu olarak kabul edilmektedir; yorumlayıcı yazılar

olmasaydı, asal düşünce yukardaki tümceyle çelişmeyecekti.

Ancak *Ui*, aynı zamanda, projeksiyonla yansıtılan yazılar yoluyla Alman tarihinin belli bir dönemine gönderme yapınca (oyunda, genel olarak, hiçbir biçimde öğreti karakterleri yoktur) o zaman şunu sormak gerekiyor: Halk nerede? Bu yüzden keşke yine Dimitrof'la olsaydık. Brecht bunu belki şöyle yanıtlayacak: "Siz delisiniz, buraya Dimitrof'u koyamazdım"; doğru. Ben bu oyunda Dimitrof'un bir oyun kişisi olarak değil, bir güç olarak yokluğunu hissediyorum. Halkın yaratıcı gücünün yokluğunu hissetmek başka bir şey. Bunu canlandırmak kesinlikle zordur. Ama taşlama, gerçekçi bir sanat yapıtı olarak bütün gelişmeyi göstermek zorundadır; hele yapıt taşlamalı bir biçimde düzenlenmişse, dramatik ağırlık şimdiye dek altı çizilmemiş ölçü vurgularına, yani durumlara kaydırılmak zorundadır. Bu yalnızca gangsterlerle tüccarlar arasındaki bir çatışma mıdır? Bir güç olan Dimitrof bir tüccar mıdır? Önemli bir rol oynuyor, önemli olanı temsil ediyor muydu?

Bunun kaba bir eleştiri olduğunun farkındayım. Ancak şu anda oyunu daha yakından incelemek ve çözümlemek için ne durumum uygun, ne de zamanım var.

Yalnız birkaç küçük not. Brecht'in parodik bir biçimde işlediği, Röhm'ün hayaletinin görünmesi ile bir insanın yüceltilmesi gündeme geliyor ki, Brecht'in ciddi amacının bu olmadığını tahmin ediyorum. Bunun, Shakespeare tiyatrosunun göze görünmeyen hayaletine benzetilmesi de olamaz (elbette değil), hele bu oyunun gerçek bir kişisi olan Ui'ye ilişkinse. Böylece, hayalet, metindeki bu durumuyla, şişman, ayyaş bir Nazi martirinin ipuçlarını içerir.

Yansıtılan Yazılar Üzerine:

Bunlar şimdikinden daha açık ve seçik olmalı (bunlar şimdiden formüllendirilmiş durumda). Tiyatroda yanımda oturan biri şöyle dedi: "Aa, Parlamento Yangını demek 1933'teydi? Ben bunun 1870'de olduğunu sanıyordum". Genç bir adamdı ve belli ki budalanın biriydi. Ama ne yazık, ortalıkta o kadar çok budala var ki, Brecht de onların bu bilinçsizliklerini düşünmüş olmalı. Acaba herkes Hindenburg'un hangi devlet makamlarında bulunduğunu biliyor mu? Bu açık ve seçik bir biçimde gösterilmemeli mi? Aynı şekilde, herkes "Uzun Bıçaklar Gecesi"nden haberdar mı? vb.. Bunlar tartışılmalı. Şimdi, Benno, bağışla ama son olarak, daha önce de değindiğim aptalca bir şeyi belirtmek istiyorum. Bu çok özel: Burada, kuzey eyaletlerinde kimse Karfiol'un ne olduğunu bilmiyor ve sanırım bunu Kreozot türünden bir şey sanıyorlar.

(Geriye kalan belgelerden)

21. (318,12) *Projeksiyon*] Her tablonun başında yansıtılan zaman dilimlerini gösteren levhalar.

22. (319,6) *Dimitrof*] Bulgar komünisti Georgi Dimitrof, 1933'te Parlamento Yangını Davasında sanıklar arasında yer almıştır. Savunmasında Nasyonal Sosyalistleri şiddetli bir biçimde suçlamıştır; bkz. *Leipzig'de Faşist Mahkemenin Önünde Savaş Veren Yoldaş Dimitrof'a İthaf* (Adresse an den Genossen Dimitroff, als er in Leipzig, vor dem faschisten Gerichtshof kämpfte) adlı şiir (B. Brecht, *Bütün Şiirleri*, MitosBOYUT Yay., Cilt 1) ile *Bir Kahverengi Kitap için Taslak* (Entwurf für ein Braunbuch, B. Brecht, *Bütün Eserleri*/ Werke, Suhrkamp Yay., Frankfurt 1992, Cilt 22).

23. (319,8) *Röhm'ün Hayaleti 'nin görünmesi*] Oyunun 15. Tablosunda, öldürülen Ernesto Roma'nın hayaleti Ui'ye görünür; bu figür, Hitler'in 1 Temmuz 1934 günü öldürttüğü SA'ların başı Ernst Röhm'ün izlerini taşır.

24. (319,15) *Final*] İlk metnin son tablosu: Cicero. Kurşunlarla delik deşik olmuş bir kamyondan (...) sonradan 9 Tablo'dan (Antrepo Yangını Davası) sonraya alınmıştır.

"SİMÖNE MACHARD'IN DÜŞLERİ" ÜZERİNE

" SİMONE MACHARD'IN HAYALLERİ"[1]

Küçük Simone Machard[2], orta Fransa'da bir taşra kasabası olan Saint-Martin'de[3], bir Konukevi'nde[4] çalışmaktadır. Hem ayak işlerine bakar, hem de aynı zamanda nakliye işleri ile uğraşan Konukevi'ne ait benzinlikte çalışır. Tarih, Haziran 1940'tır. Naziler Paris'i ele geçirmişlerdir[5]. Nazilerden kaçanlar, büyük kalabalıklar halinde, orta Fransa üzerinden St. Martin'e doğru akın akın gelmektedirler.

Simone'nin çok sevdiği onyedi yaşındaki erkek kardeşi de cephededir ve şu anda mutlaka ateş altındadır. Ama burada, köyde, bu konukevi'nde, Simone bu ulusal felaketin ortasında, şöyle ya da böyle, yalnızca kendi üzerinde düşüncelere dalmıştır. O sıralarda öğretmeninin ona verdiği bir kitabı okumaktadır. Bu kitap, Fransızların ölmez kahramanı Orleanslı Jan Dark'ın[6] öyküsünü anlatmaktadır.

Almanların Loire kentini tehdit ettikleri[7] sıradaki bu gerilim dolu gecelerde, Simone, düşünde kendini Jan Dark olarak görür. Her gece garajın damı üzerinde bir melek ona görünüp onun Fransa'nın kurtarıcısı olarak seçildiğini haber verir. O da, asker olan kardeşi, André'nin izinden yürümek ister. Düşünde, küçük oteldeki gerçek olaylar ile kitaptaki efsane birbirine karışır. Konukevi'nin Patron'u[8] birden sarayın başkomutanına, otel personeli, şoförler ve yaşlı bekçi üstlerine zırh giymiş, kralın savaşçılarına, kasabanın dirayetsiz belediye başkanı da Kral'a dönüşür.

Simone, Konukevi'nde geçen dehşet veren öremli olaylarla yavaş yavaş Jan Dark'ın yazgısını yaşamaya başlar. Düşlerinde ise kendini hep Jan Dark olarak görür. Düşünde ona görünen melekten görünmeyen bir trampet alır. Melek, ona bu trampetin Fransa topraklarını simgelediğini ve gerektiğinde bu trampetin Fransa halkını düşmana karşı harekete geçireceğini söyler. Simone, düşünde, Belediye Başkanı-Kıral'ın huzuruna çıkar ve onunla karşı karşıya konuşur ve Kıral'ın, soylularla, başkomutanla ve St. Martin'in ileri gelenleriyle kart oynaması yerine, halkın beslenmesini ve silahlanmasını düşün-

mesi konusunda onu uyarır. Halk bu savaşıma hazır durumdadır.

Sonunda Kıral, halk ve soylular anlaşırlar ve Kıral-Belediye Başkanı Reims'ta taç giyer[10].

Gerçekte, Patron ve kamyon sürücüleri Fransız göçmenlerin Almanlardan kaçmak istediklerini öğrendikleri sırada, Konukevi'ne çağrılmış olan Belediye Başkanı da gelir. Göçmenler için Konukevi'nin depolarından erzak talep edilir, ama bunun yerine onların ülkenin içerlerine doğru kamyonlarla taşınmaları ortaya atılır; sürücüler oradaki göçmenleri kamyonlarla taşıyacaklardır, çünkü göçmenler bütün yolları tıkadıkları için Fransız kıtaları herhangi bir operasyonda bulunamamaktadırlar. (Patron, erzak depolarının en azından yağmalansını önlemek için, Simone'nin ricasını geri çevirmez ve göçmenlere istedikleri erzağı verir. Erkek kardeşi cephede savaşan Simone'ye acıdıkları için sürücüler de ona yardım ederler.)

Ancak Simone, Almanların eline geçmesin diye, Konukevi'nin saklı benzin varillerini havaya uçurmak girişiminde bulunmak isteyince, çok ileri gittiği için Patron tarafından işten çıkarılır.

Simone, ertesi gece, kitabındaki bir bölümün düşünü görür. Jan Dark ilk başarıları için bazı engelleri tek başına aşmak zorundadır. Paris'in hâlâ düşman işgalinde olmasına karşın, ona yeni bir ordu verilmemiştir. Belediye Başkanı-Kıral ile Patron-Başkomutan, Jan Dark'ı soyluluğa yükseltirler, ama kılıcını da ondan alırlar. Melek, garaj damı üzerinden yeniden görünür. Simone ona işten kovulduğunu söyler. Melek onu yatıştırır ve kendi yolundan dönmemesini öğütler; öldürücü tankların daha da ileri gitmelerini önlemek için benzinin Almanların eline geçmemesi gerektiğini vurgular.

Birkaç gün sonra da Almanlar Saint-Martin'e girerler. Patron kaçmıştır. Patronun anası ile Laval yandaşı[12], varlıklı şarap tüccarı, Kaptan Beleire (oyunda Fetain), her ne bahasına olursa olsun muzaffer Almanlarla anlaşmak istemektedirler. İyi niyetlerini göstermek için de Alman komutana tuğla harmanında gizledikleri benzin varillerinden söz ederler. Ancak, o sırada tuğla harmanı büyük patlamalarla yanar. Burayı Simone kundaklamıştır.

Almanlar ile Fransızlar arasında başlamış olan mutlu işbirliği bu sabotaj eylemiyle ciddi bir biçimde bozulur. Kundakçı aranmaya başlanır.

Simone gördüğü ilginç düşünde, kendini yine kahraman Jan Dark efsanesinin içinde bulur. Bu düş onu huzursuz eder. Ana Kraliçe Isabeau[13] ile vatan haini Burgonya Dükü, Saraya egemen olmuşlardır ve düşmanla barış yapmak istemektedirler. Ana Kıraliçe,

olayları, tıpkı Patronun anası, Burgonya Dükü[14] de tıpkı başkomutan gibi görmektedir. Simone düşte gördüklerine inanmak istemez. Kamyon sürücüleri ile bir süre sonra geri dönan Patron, onu oralardan uzaklaştırmak isteseler de, Simone kaçmaya yanaşmaz. Kaçtığı takdirde, cepheden dönecek olan erkek kardeşini bulamayacağı korkusu içindedir. Sonuçta, Almanlar tarafından yakalanıp tutuklanır.

Simone, son düşünde, Jan Dark olarak düşmanlar tarafından tutuklanıp dini bir mahkemede yargılandığını görür. Bu mahkemede, ona düşmanlara karşı savaşmasını söyleyen sesin Tanrı'ya mı, yoksa Şeytan'a mı ait olduğukonusunda sorguya çekilir. Simone, büyük bir acıyla, yüce yargıçların bu sesin ancak Şeytan'ın sesi olduğu üzerine karara vardıklarını görür. Tanıdığı herkesin, Belediye Başkanı'nın, Kaptan'ın, Patron'un - ve savcı olarak Patronun Anası'nın bulunduğu mahkemede suçlu bulunur.

Tutukevinde gördüğü bu son düşün sabahı, Simone, Almanlar ve Fransızlar tarafından tutukevinden çıkarılır. Konukevi'nin personeli arasında bulunan dostları onu umutlandırırlar. Dostları, kundaklama eyleminin Fransızlar açısından bir kahramanlık olarak kabul edileceği için Simone'nin bağışlanacağına inanırlar. Oysa Almanların bu iyi niyet gösterisinin bir nedeni vardır. Almanlara göre, böyle bir sabotaj eyleminin başlamış olması hiç de iç açıcı bir şey değildir; başkalarına örnek olabilir. Ayrıca, bir çocuğun kurşuna dizilmesi, Fransızlarla gerçekleştirmeyi istedikleri işbirliği önünde büyük bir engeldir. Bunun için Almanlar, bu işi başka türlü çözümlemek üzere Fransız dostlarıyla anlaşırlar.

Patron ile Patron'un anası, Simone'ye karşı ifade verirler ve Belediye Başkanı'nın onları zor durumda bıraktıklarını belirtirler. Simone, kurulan Fransız mahkemesinin kararı karşısında donup kalır. Mahkemenin kararına göre, bu kundaklama eylemi vatanseverlik duygusuyla yapılmamıştır; Simone'nin işten çıkarılmasından duyduğu öç duygusu ile, özel bir nedenle yapılmıştır. Bunun için de bir ıslahevine[15] gönderilecektir.

Halk bu karara şaşırmaz. Patron Konukevi'ne geri döndüğünde, personelinin gitmiş olduğunu görür. Mahkemeden sonra, Simone, ıslahevine götürülürken, Saint-Martin'e bombalar yağmaya başlar. İngiliz uçakları savaşı sürdürmektedirler.

Simone için bu hava bombadımanının özel bir anlamı vardır. Düşündeki Melek, ona, Fransız topraklarının onun görünmeyen trampeti olduğunu ve trampet seslerinin Fransız'ın evlatlarını bu

toprakları savunmaları için uyaracağını söylememiş miydi? İşte şimdi Fransız topraklarında trampet çalınmaktadır. Melek, kardeşi André, bu uçakları onun için gönderdiler.

NOT: Oyunun olay dizisinde, küçük Simone ile kardeşini tanıyan yaralı asker arasında çok duyarlı bir ilişki vardır.

[SIMONE MACHARD'IN DÜŞLERİ][16]

Simone'nin düşünde yaşadığı Ermiş Jan Dark efsanesini[17] bilmeyen seyirciler için bu kitabın belli sayfaları, büyük harflerle, belki de tahta üzerine[18] yazılmış olarak projeksiyonla bir beyaz perdeye yansıtılabilir.

Birinci Düş için: "Bir Meleğin Fransa'yı kurtarmasını istediği Jan Dark, Reims'da, VII. Karl'ın taç giymesini sağlamak üzere Fransız halkını birleştirir."

İkinci Düş için: "Parlak zaferlerden sonra Jan Dark'a soyluluk ünvanı verildi. Ama sarayda düşmanla barış yapmak isteyen güçlü düşmanları vardı."

Üçüncü (son) Düş için : "Ona ihanet edenler yüzünden düşmanın eline düşen Jan Dark, dini bir mahkemede ölüme mahkûm edildi."

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait:

DİPNOTLAR

1. (320, 5) *"Simone Machard'in Düşleri"*] Metin: Daktilo metin (elle düzeltilmiş ve tamamlanmış). Ortaya Çıkışı : 1942 sonu/1943 başı.

Bu ibret öyküsü büyük bir olasılıkla (Ekim 1942'den Şubat 1943'e kadar) Lion Feuchtwanger ile birlikte, oyunun daha önceki taslağı göz önüne alınarak yazılmıştır.

2. (320,7) *Küçük Simone Machard*] Daktilo metinde üstü çizilmiş tümcede şöyle yazılıdır: "Çelimsiz, onüç ile onbeş yaş arasında".

3. (320,8) *Saint-Martin*] Asal metinde baştan sona "St. Martin" olarak geçer.

4. (320,9) *Konukevi (Hostellerie)*] *Hôtellerie* : (Frans.) Konukevi, pansiyon. "*Hostellerie*" biçimi, İsviçre için geçerli bir yazılıştır.

5. (320,11) *Naziler Paris'i ele geçirmişlerdir*] Alman kıtaları 14 Haziran 1940'ta Paris'i işgal ettiler.

6. (320,20f) *Orleanslı Jan Dark*] Jan Dark üzerine yazılmış sayısız biyografi onun aleyhine yürütülen davadaki (*Procès oe condamnation et de réhabilitation de Jeanne d'Arc*, 5 cilt, Paris 1841-1849) dosyalara dayanır. Jan Dark, Fransızlar için ulusal kahramandır; 1920'de Katolik Kilisesi tarafından ermiş ilan edilmiştir.

7. (320,24) *Almanların Loire kentini tehdit ettikleri*] Paris'i alan Alman orduları Loire üzerine yürümüş ve 15 Haziran 1940'ta orayı da ele geçirmişlerdir

8. (320,30) *Patron*] (Frans.) Pansiyoncu, İşveren, aynı zamanda Aile Reisi.

9. (320,30) *Sarayın Başkomutanı'na (Connétable)*] (Frans.) *Mirahur*: İmrahor; Franza monarşisinde en yüksek rütbeli saray görevlisi.

10. (321,12) *Reims'ta taç giyer*] VII. Karl, 17 Haziran 1429'da, Reims Katedralinde, Fransa Kıralı olarak taç giymişti. Tören sırasında Jan Dark bayrağı ile sunağın yanında durmuştu.

11. (321,13) *Belediye Başkanı (Maire)*] (Frans.) Belediye Başkanı.

12. (322,3) *Laval yandaşı*] Pierre Laval, 1942'den 1944'e kadar, Alman faşistleriyle işbirliği yapan Vichy Hükümetinin Başba-

kanıydı.

13. (322,14) *Ana Kıraliçe Isabeau*] IV. Şarl'ın eşi, VII. Şarl'ın annesi, entrikacı Ana Kraliçe Bavyeralı Isabeau İngilizlerin müttefikiydi. 1490 yılında İngiltere ve Fransa'yı bir yönetimde birleştirecek olan ihtilaflı Troyes Antlaşması'na son verdi.

14. (322,15) *Burgonya Dükü*] Bir süre İngilizlerin yanında olmuş ve VII. Karl'ın rakibi olarak Fransa tahtında hak iddia etmiş, sonradan kralın yanında yer almıştır.

15. (323,15) *ıslahevi*] Almanca'daki *"Erziehungsanstalt"* yerine, eski terim *"Korrektionanstalt"* sözcüğü kullanılıp uzaklaştırma sağlanmıştır.

16. (323,34) *Simone Machard'ın Düşleri*] Metin : daktilo metin. Ortaya çıkışı : 1942 sonu / 1943 başı.

17. (323,36) *efsanesini*] Karş. DN. 6.

18. (323,39) *kitabın... tahta üzerine*] Büyük bir olasılıkla Anatol France'ın kitabı *Jan Dark'ın Yaşamı* (Fr.: *Vie de Jeanne d'Arc* / Alm.: *Leben der Jeanne d'Arc*, München-Feldafing, 1930) düşünülmüştür.

19. (324,3) *VII. Karl*] Karş. DN. 10.

ALMAN – SUHRKAMP YAYINEVİ'NİN NOTU

Bertolt Brecht'in eserlerinin açıklamalı Büyük Berlin ve Frankfurt Basımı, Berlin ve Weimar'daki Aufbau Yayınevi ile Frankfurt a.M. Main'daki Suhrkamp Yayınevi'nin ortak yayınlarıdır; basım, her iki yayınevinde eşzamanlı yayınlanmaktadır. Basım, Brecht yaşarken yayınlanan metinler ile, DDR (Alman Demokratik Cumhuriyeti) Sanatlar Akademisi Bertolt Brecht Arşivi'nde bulunan belgeleri temel almıştır.

Türlere göre gruplaştırmalar içersinde eserler, yazılış tarihlerine göre düzenlenmiştir. Oyunlarda ve romanlarda ise fragmanlar ayrıca ele alınmıştır; şiirlerde ve düzyazılarda toplu metinler ile tek tek metinler arasında ayrım yapılmıştır; yazılarda, oyunlara ve tiyatro modellerine ait metinler ayrı bir ciltte toplanmıştır.

Bu basım ilke olarak özgün ilkbaskıları ya da – yazarın ölümünden sonra yayınlanan eserlerde – yazardan kalan belgeler arasında bulunan metinleri temel almıştır. Tarihsel-eleştirel bir basımın tüm normlarına bağlı kalma kaygısı güdülmeksizin, varyasyonlar ve çeşitli metinlerin basımı aracılığıyla bir eserin oluşumunun başlıca aşamaları yansıtılmıştır. Bunlar, her defasında ilk tarihli metne ek olarak verilmiştir.

Bütün metinler, basılı metinlerle ve yazarın ölümünden sonra belgeleri arasında bulunan metinlerle karşılaştırılmıştır. Ortografi, yazım biçimleri korunarak güncelleştirilmiştir. Noktalama işaretleri de, Brecht'in bazı karakteristik özelliklerinin korunması koşuluyla günümüze uydurulmuştur. Basımı yayına hazırlayanların – örneğin başlıklara – yaptıkları bütün ekler köşeli ayraçlar içersine alınmıştır.

Açıklamalarda temel metin kaynakları, oluşum öyküleri, metinlerin tarihçesi ve Brecht'in ölümüne kadarki yankılar yer almaktadır. Satır açıklamaları, belli konuların açıklanmasıyla sınırlı tutulmuştur. Adı geçen kişilere ait genel veriler, açıklamalı genel indekste bulunmaktadır.

Bu cildin danışmanlığı, Tübingen Üniversitesi Öğretim Üyesi Klaus-Detlef Müller tarafından yapılmıştır.

MitosBOYUT YAYINEVİ'NİN NOTU

Almanya'daki Suhrkamp Yayınevi ile yaptığımız yayın sözleşmesi doğrultusunda, Bertolt Brecht'in bütün oyunları, 9 ciltlik Almanya baskısı olan *"Yorumlu Büyük Berlin-Frankfurt Basımı"*ndan (Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe) 13 cilt olarak dilimize çevrilmiştir.

Oyun metinlerinin yanısıra, Almanca basımda oyunlara ilişkin olarak verilen bütün ekler-açıklamalar da Türkçe basımda yer almaktadır. Oyunların yorum ve sahnelemeleri bakımından büyük önem taşıyan bu ek ve açıklamaların, oyunlarla birlikte bir bütün olarak düşünülmesinin, gerek oyunları sahneleyecekler, gerek okuyucular açısından çok yararlı olacağına inanıyoruz.

Türkçe basıma, aynı yayınevine ait Brecht'in tüm düzyazılarını biraraya getiren *Yazılar* (Schriften) adlı ciltlerden, Brecht'in tiyatro üzerine yazılarını içeren 4. Ciltteki yazıların tamamı da eklenmiştir. Böylece yayınladığımız dizide, Brecht'in oyunları üzerinde tam bir bütünlük sağlanmış olmaktadır.

Yayın sözleşmesi gereğince, Almanca basımdaki oyun sıralamaları Türkçe basımda da aynen korunmuştur. Çeviriler tamamlandıkça, cilt sırası gözetilmeden ciltler yayımlanacağından, çıkacak ciltlerin numaralarının birbirini izlememesi okurları şaşırtmamalıdır.

Ayrıca, yayın sözleşmesine göre, Türkçe oyun çevirilerinin, Suhrkamp Yayınevi'nin yukarda adı geçen son baskılarına uygun yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, eski Brecht çevirileri kullanılmamış, oyunların çevirileri yeniden yapılmıştır. Ancak, 1995 Kasım'ında kaybettiğimiz Aziz Çalışlar'ın yayınevimize ve Türk tiyatrosuna yaptığı hizmetlere gönül borcu olarak, onun *Mahagonny Kenti* ile *Jeanne D'Arc Davası* çevirileri yeniden yapılmamış, bu çevirilerin yeni Almanca basımlara uygunluğunu sağlamak üzere, çeviriler Yılmaz Onay tarafından gözden geçirilmiştir. Böylece, oyunların hem yeni basımlara uygunluğu, hem de bu toplu çevirilerle dil, yorum ve terminoloji birlikteliği sağlanmıştır.

Bu eserlerin yayın dönemi içine (1997-99), Brecht'in "100. Doğum Yıldönümü" rastlamaktadır (1998). Yayınımızı, onun saygın kişiliğine ve Türk tiyatrosuna bir armağan olarak sunuyoruz.

Yayınımızın, gerek kuram, gerekse uygulama bağlamında Türk tiyatrosever ve tiyatrocularına yararlı olması en içten dileğimizdir.

MitosBOYUT Yayınları
T. Yılmaz Öğüt, Yayın Yönetmeni